

ZASA UN TĀS LAUDIS SĒLIJAS NOVĀDĀ

201780

2007-5
L 162

L
9

Gaida Svilpe

ZASA UN TĀS ĻAUDIS SĒLIJAS NOVADĀ

ATMIŅAS UN LIECĪBAS
20. GĀDSIMTA GARUMĀ
AR IESKATU ŠODIENĀ

2005

UDK 908 (474.3) + 94 (474.3)
Sv 570

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0307033444

Izdevums ir tapis ar Zasas pagasta padomes atbalstu

Literārā konsultante **Lūcija Ķuzāne**

Redaktore un korektore **Anija Brice**

Mākslinieciskais noformētājs **Alberts Zarāns**

Makets **Kaspars Ozoliņš**

Izdevējs a/s “**McĀbols**”

Veronikas Bernānes, Boniventūras Dadeikas, Imanta Dimparāna, Ainas Dubinskas (Runcītes), Saulvijas Jansones, Ulda Kluča, Ilgvara Krūmiņa, Laimdotas Leitietes, Andras Melderes, Ārijas Rāviņas, Gaidas Svilpes, Viktora Timpas, Ausmas Vītolas, Valdas Zdanovskas fotogrāfijas no personīgiem un ģimenes arhīviem

© Gaida Svilpe, teksts, autorizdevums, 2005

© Gatis Balodis, Alberts Zarāns un citu autoru foto

ISBN 9984-528-71-5

Gaida Gvilpe

ES SEKOJU AICINĀJUMAM

Veicot daudzas aptaujas un pievienojot savas dzīves atmiņas, esmu mēģinājusi radīt dokumentālu stāstījumu par Zasas novadu un tā ļaudīm. Arī pati esmu dzimusi (1931. gada 12. maijā) Zasā, ar dziļām saknēm zasiēšu Svarānu un Zasai tuvo Robežnieku dzimtās. Bērniņu pavadīju vecāku mājās Vanagkalnos, kā visi lauku bērni, apzinīgi un smagi strādājot. Skolas gaitas uzsāku 1940. gada rudenī Zasas pamatskolā deviņu gadu vecumā. Tā paša gada pavasarī – vēl Latvijas brīvvalsts laikā – mans brālis Modris bija beidzis 6-klasīgo Zasas pamatskolu (dzim. 1925. g.). 1949. gada pavasarī beidzu 9. klasi un mācības pārtraucu, iestājos darbā kolhozā. Pēc četriem gadiem mācības atsāku 10. klasē. 1955. gadā Zasas vidusskolu beidzu ar labām un teicamām sekmēm. Atgriezos darbā kolhozā.

1956. gada janvārī iestājos Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas Zootehnikas fakultātes neklātienes nodaļā, kuru absolvēju 1965. gadā, aizstāvot diplomdarbu “Padomju saimniecības “Zasa” ganāmpulks un tā izkopšanas perspektīvas”. 1956. gada 26. martā sāku strādāt Zasas kolhozā par zootehniķi, bet no 1957. gada 2. decembra valsts saimniecībā par iecirkņa zootehniķi. Līdz ar augstskolas beigšanu tiku pārcelta darbā par ciltslietu zootehniķi, kad liku lietā tikko izstrādāto diplomdarbu.

Ganāmpulka atražošanā nostrādāju turpmāko 21 gadu – līdz aiziešanai pensijā 1986. gadā. Saskanīgi kopā ar visu lopkopības darbinieku komandu izdevās no bezšķirnes ganāmpulka izveidot simtprocentīgu tīršķirnes govju ganāmpulku ar ik gadus pieaugošiem ražības rādītājiem. Aizgāju pensijā, kad lopkopības speciālistes gaitās bija aizvadīti 30 gadi, bet kopējais darba stāžs Zasā – 38 gadi. Man dzīvē bija izdevība piedalīties lauksaimniecības kolektivizācijas procesos, kā arī iziet cauri visiem padomju laika lauksaimnieciskās ražošanas pārveidošanas posmiem.

Ģimenē kopā ar vīru Jāni Svilpi un manu māti izaudzināti četri bērni, visi izskoloti un izvadīti jaunās ģimenēs. No desmit mazbērniem četri jau pieauguši. Mana māte – Alīse Svarāne – nomira 1977. gadā 78 gadu vecumā, tēvs – Mārtiņš Svarāns – nomira 1951. gadā drīz pēc atgriešanās no Sibīrijas. Brālis – Modris Svarāns – pēc Kurzemes kaujām 1944. gadā nosūtīts uz filtrācijas lēģeri Maskavā, kur nomira bada nāvē. Māsa Vizma Račkovska dzīvo Zasā. Kad koptdzīvē bija aizvadīti 36 gadi, 1991. gada 30. septembrī pēkšņi no dzīves aizgāja mans vīrs Jānis Svilpe (kara veterāns). Viņš bija labs un gādīgs tēvs bērniem un miļš vectētiņš tolaik astoņiem mazbērniem. Divas jaunākās mazmeitiņas vectētiņu tagad mēģina iztēloties, stāvot pie kapiņa.

Gan skolas gados, gan darba dzīves laikā esmu bijusi aktīva sabiedrisko darbu veicēja. Sākoties trešajai Atmodai (1988), iestājos Latvijas Tautas frontē. Vairākus gadus vadīju LTF Zasas grupu. Vācu ziņas par 20. gadsimta totalitāro varu nodarījumiem, apsekoju to upuru likteņgaitas, organizēju ziedojumu vākšanu, pamesto svētvietu apkopšanu, represēto zasiēšu salidojumus. 1998. gadā – LTF dibināšanas desmitgadē – savācu un apkopēju albumā materiālus par Zasas grupas darbību. Pēc Latvijas valstiskās atjaunošanas desmit gadiem atsaucos uz novadnieku aicinājumu un stāstu jums par savu novadu – Zasu – un tā brīnišķīgajiem ļaudīm.

SATURS

Zasas pagasts, ieejot 21. gadsimtā

Īss pagasta raksturojums	6
Izglītība. Tagadējā skola	8
Ko raksta par Zasu	14
Māja ir mana pils	17

Kas pagātnei pētī – nākotnei kalpo

Aicinājums rakstīt Zasas novada vēsturi	36
Senkapi un kapsētas – pagātnes liecinieki	37
Baronu Zasu un Greīgu valdīšana Zasas (Viesenes) muižā	40
Svarīgākie notikumi Zasas skolas vēsturē	44
Mežgala pamatskolas vēsture	50

Mēs esam šīs vietas mantinieki

Zasas parks	55
Vēsturiskā centra apbūve	58
Zasas baznīca	73
Senie krogi	76

Vēsturiskie notikumi 20. gadsimta pirmajā pusē

1905. gads un zemnieki gadsimta sākumā	79
Pirmais pasaules karš un Latvijas valsts tapšana (1914–1919)	89
Zasa Latvijas brīvvalstī (1918–1940)	94
Zasas pamatskola Latvijas brīvvalstī	115
Otrais pasaules karš un pirmie pēckara gadi	141
Skola okupācijas un kara gados (1940–1944)	165
Par šaursliežu dzelzceļu un Zasas staciju	168

Zasa gadsimta otrajā pusē

Zasas vidusskola pēc Otrā pasaules kara	176
Kultūras attīstība un vērtību saglabāšana	
Garīgai izaugsmei dažādi veidi	230
Klubi, kultūras nami un bibliotēkas	231
Mēs dzīvojam atmiņās un mākslas tēlos. Muzeji	248
Par mežiem un to kopējiem. Meža muzejs	253
Sports Zasā	262
Ārstniecība	273
Sakari un telefonizācija	285
Kolektīvizācija un kolhozu saimnieciskā darbība (1948–1957)	292
Valsts saimniecības “Zasa” izveidošana un saimnieciskā darbība (1957–1992)	304
Atmoda Zasā (1988–1992)	353
Politiskā un ekonomiskā pārkārtošanās. Privatizācija	355
Pašvaldības izveidošana un tās darbība	359
Izmantotie materiāli	379

ZASAS PAGASTS, IEEJOT 21. GADSIMTĀ

Īss pagasta raksturojums

Zasas pagasts atrodas Jēkabpils rajona dienvidaustrumu daļā, 33 km attālumā no Jēkabpils pilsētas. Rietumos robežojas ar Leimaņu pagastu. Ziemeļos Dignājas, austrumos Dunavas, dienvidos Rubeņu un Aknīstes pagasti. Zasas teritoriju virzienā no ZR uz DA šķērso republikas nozīmes otrās kategorijas asfaltēts ceļš Birži–Ilūkste. Pagasta pārziņā ir 74,4 km ceļu, 2,91 ielu un ceļi ar cieta segumu. Pagasta kopplatība ir 11462,4 ha, tai skaitā lauksaimniecībā izmantojamā zeme – 5572,6 ha, meliorēti – 3329,4 ha. Meži – 3674,3 ha, krūmāji – 281,0 ha, purvi – 1282,0 ha, zem ūdeņiem – 197,3 ha, zem ēkām un pagrabiem – 136,9 ha, ceļi aizņem – 176,0 ha, pārējā zeme – 142,3 ha.

Ziemeļu daļā Zasu no Leimaņu pagasta norobežo Aldaunīcas upe. DA–ZA virzienā tek Dzirnupīte, kas ieplūst Ziemeļsusējā. Pa robežu ar Dignājas pagastu no DA uz ziemeļiem tek Ziemeļsusēja – Daugavas pieteka. Zasas pagasts bagāts ar purviem: Sīļu purvs – 670 ha, Voičuku purvs – 234 ha, Salu purvs – 308 ha. Pagasta teritorijā ir smilts karjers Veckalni 3,6 ha platībā un dolomīta iegulas (1,5–2,9 milj. m³).

2000. gada 1. janvārī pagastā bija 1104 iedzīvotāji – 9,6 cilvēki uz km². Lielākais vairums mīt Zasas lielciematā – 478 (46% no kopējā skaita), Liepu ciematā – 158 iedzīvotāji. Uz 2001. gada 1. janvāri no pagasta 1110 iedzīvotājiem 31 bija nepilsonis. Bezdarba līmenis 7,5%. Nacionālais sastāvs: latvieši – 1031, krievi – 48, poļi – 9, ukraiņi – 9, lietuvieši – 3, vācieši – 2, baltkrievi – 2, viens tatārs.

Zasas vidusskolā 2001. gada rudenī mācījās 260 skolēni, t.sk. 56 no citiem pagastiem. 2000. gada vasarā Zasas vidusskola svinēja 50. izlaidumu, 8. absolventu salidojumu un 60. gadskārtu. Pagastā ir kultūras nams, trīs bibliotēkas, pieeja internetam (SIPP – Zasa). Ir divas pasta nodaļas: Zasas centrā – Zasa, Liepu ciematā – Kalvāni.

Pagastā darbojas seši veikali un bārs “Degsme”. Uz tālākām lauku sētām brauc autoveikali. Individuāli strādā friziere, šuvēja un masiere. Doktorātā – primārās aprūpes centrs, fizioterapijas kabinets un laboratorija. Reizi mēnesī iznāk avīze “Zasas Pagasta Ziņas”. Apmeklētājus uzņem Meža muzejs Liepās un Zasas vidusskolas muzejs. Zasas parka veidošana sākusies jau 17. gadsimtā, 20. gadsimts iezīmējas ar parka meliorāciju, kopšanu, veco koku maiņu ar jauniem stādījumiem.

Pagasta teritorijā klimats piemērots lauksaimniecībai. Diemžēl, tāpat kā citur Latvijā, lauksaimnieciskā ražošana pēdējā laikā sašaurinājusies un samazinās izmantojamo zemju platības. Zasas pagasta sociāli ekonomiskās attīstības programma izstrādāta ar mērķdotācijas līdzekļiem un apstiprināta 1998. gadā. Pildot administratīvi teritoriālās reformas likumu, uzsākta sadarbība ar kaimiņu

pagastiem. 2000. gada 17. februārī parakstīts NODOMU protokols par Asares, Dignājas, Dunavas, Leimaņu, Kalna, Rubeņu un Zasas pašvaldību apvienības izveidošanu. Tiktu aptverta lauku teritorija 863 km² platībā ar 6543 iedzīvotājiem. Zasas pagasts bija vienīgais, kam šinī apvidū nebija īpaši atbalstāmā reģiona statusa.

Pagasta budžeta gada ieņēmumi:

1998. gadā – 150 166; 1999. gadā – 148 134; 2000. gadā – 156 374 latu.

Neesam bagāti ar daudzveidīgām ainavām, bet teritorijā atrodas vairāki interesanti un aizsargājami objekti. Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis ir Zasas baznīca. Īpaši aizsargājamas dabas lieguma teritorijas – Tīreļu purvs (Akmeņkroga – Sila purvs), Antūžu senkapi. Dabas pieminekļi, arī dižkoki: trīs parastie ozoli, priede un liepa. Vietējās nozīmes aizsargājami dabas objekti ir Zasas parks (23 ha). Tajā četri ozoli, bērzs ar trim stumbriem un vairākas senceltnes, kas saistītas ar muižas apbūvi.

Pagastā atrodas Sīpulānu smilts karjers, varbūtējie senkapi. 1970. gadu sākumā, kad sāka būvēt Biržu–Ilūkstes šoseju, netika veikta izpēte. Zemes rakšanas darbos līdz ar granti ekskavatori izcēla cilvēku galvaskausus un citus kaulus. Ceļu būves vadība šoseju uzbūvēja un karjeru slēdza. Vēsturnieku materiālos par Antūžu senkapiem minēts Kāķa kalns pie Sīpulāniem kā viduslaiku apbedījuma vieta. Zasiēši teica: mēra kapi. Tagad tur tikai dziļa bedre, kas kalpo par atkritumu izgāztuvi.

2000. gada septembrī Zasā uzvilka Eiropas kultūras mantojuma karogu.

Zasas pagasts iesaistījies arī projektā “Tūrisms Sēlijā”, ko finansiāli atbalsta ES PHARE CREDO programma

Izglītība. Tagadējā skola

Zasas pagasta izglītības iestāde ir Zasas vidusskola. Ēka 1939. gadā uzcelta kā 6-klasīgā pamatskola. 1945. gadā skolā atvēra pirmo vidusskolas – tolaik 8. klasi, bet 1950. gadā bija pirmais vidusskolas izlaidums. 1965. gadā notika pirmais absolventu salidojums, kas kļuva par tradīciju – sapulcēties ik pēc pieciem gadiem. 2000. gadā – 50. izlaidums. Pusgadsimtā vidusskolu beiguši 1082 absolventi. Tā kā tuvākā apkaimē vidusskolu nebija, Zasā mācījās bērni no apkārtējiem novadiem. No Dunavas pagasta – 49, no Biržiem – 16, no Aknīstes (kad tur vēl nebija vidusskolas) – 27, no Rubeņu pagasta – 76, no agrākās Slates 141, no Kalna pagasta – 80, no Dignājas – 77, no Leimaņu pagasta – 162 absolventi, pārējie 454 – zasiēši.

Augstskolās ik gadus iestājās 57–75% Zasas vidusskolas absolventu. Iegūtās profesijas: pedagogi, agronomi, zooliņģenieri, zemes ierīkotāji, mežkopji, juristi, kultūras darbinieki, mediķi. Tas ļauj secināt, ka Zasas vidusskola ir spējusi sagatavot savus absolventus studijām augstskolās. Daudzi absolventi šodien ir vadoši darbinieki plašās tautsaimniecības nozarēs. Lauksaimniecības speciālisti Zemkopības ministrijā un uzņēmēji – lielu zemnieku saimniecību vadītāji – Miervaldis Grigalis, Jānis Pavārs, Guntis Rāviņš, Māris Balodis, Aivars Vanags, Melita Vuškāne; rūpniecībā darbojas Rolands Ozoliņš; sabiedriski darbinieki un vadītāji ir Jānis Britāns, Guntis Pusbarņieks, Skaidrīte Jostsone, Visvaldis Cišs; BALTBAT komandieris ir Guntis Porietis, Iekšlietu ministrijas darbinieki – Valdis Stankevičs, Vilnis Dzintars, Juris Leitietis, Aigars Bērziņš. LU Juridiskās fakultātes profesors ir Uldis Krastiņš, Mūzikas akadēmijā mācību spēks Jānis Grigalis, jūrniecības speciālists – Austris Adumāns, teologs – Austris Rāviņš. Ne jau visus nosaukt, ne uzskaitīt!

No 1995. gada absolventiem augstskolā mācījušies 75%, no 1996. gada beidzējiem – 50%, no 1997. gada – 56%, no 1998. gada 44%, no 1999. gada – 70%, no 2000. gada absolventiem tālāk mācās – 83%.

Skolā pedagoģisko praksi jau daudzus gadus iziet Daugavpils universitātes studenti. No pašu skolas 24 pedagogiem 14 bijušie skolas absolventi. Zasā darbojas seši deju kolektīvi, koris, ansamblī, bērnu un jauniešu organizācija “Vanadzēni”. Paredzēts izveidot jaunsargu pulciņu. Labi panākumi ir skolas sportistiem, kuri piedalījušies sporta sacensībās un guvuši vērā ņemamus sasniegumus. Skolas volejbola komanda piedalījās starptautiskajā turnīrā Holandē.

Zasas vidusskolā darbojas arī Jēkabpils Mākslas skolas Zasas filiāle, kur mācās trīsdesmit Zasas un apkārtējo pagastu bērni, apgūstot mākslas zinātnes teoriju un pilnveidojot savu talantu. Ik gadus pavasarī rīkotās mazo mākslinieku izstādes apliecināja bērnu augsto māksliniecisko līmeni. Jēkabpils bērnu un jauniešu mūzikas skolas filiāles atvēršana iecerēta Zasā, lai bērniem būtu ērtāk mācīties uz vietas.

Skolā izveidotas un Rīgā reģistrētas LR Ekonomiskās izglītības *Junior Achievement – Latvia* divas skolēnu mācību firmas STAR, kuras nodarbojas ar skolēnu diskotēku vakaru rīkošanu, un AMV – datorpakalpojumu sniegšanai.

Skolēnu skaita palielināšanās no 120 plānotajām vietām uz 260–300 vietām vidusskolā liek maksimāli izmantot visas esošās telpas, likvidēti 1939. gadā iebūvētie dzīvokļi, pielāgojot tos mācību klašu un kabinetu vajadzībām. Skolas aula, kur agrāk ritēja sporta nodarbības, deju vakari un pagasta kultūras pasākumi, ir kritiskā stāvoklī, jāremontē.

Ja nerēķina jumta seguma un elektroiekārtas atjaunošanu un sanitāro mezglu uzlabošanu, skola bez kapitālā remonta funkcionēja vairāk kā 60 gadus. 2002. gadā skola sagaidīja kapitālo remontu, tikai pietrūka līdzekļu, lai to pilnībā pabeigtu.

“Raugoties nākotnē, gribas cerēt, ka mūsu baltajai skolai vēl priekšā gari gaismas gadi, pastāvot kā Zasas vidusskolai,” teica vēstures un ģeogrāfijas skolotāja Sarmīte Upeniece pirms ilgi gaidītā remonta – renovācijas. Viņa ir šīs skolas absolvente jau ar 15 gadu skolotājas darba stāžu Zasā.

Esmu mēģinājusi savākt ziņas no dokumentiem un atmiņu stāstījumiem par sen aizmirstiem un vēl nesen atmiņā saglabātiem Zasā strādājušiem skolotājiem. Stāstot par viņiem, turpmāk atcerēšos arī Zasas vidusskolas darbību un izaugsmi cauri veselam gadsimtam, saistot ar izmaiņām novadā un republikā dažādos laikmetos.

Zasas vidusskola pēc renovācijas 2004. gadā

Zasas skolas pārziņa (1921–1940)

Ādama kluča bērni – Uldis no Rīgas, Rīta no Cesvaines, Vilis no Zviedrijas
(2004. gada augustā)

Ā. Kluča bērni pie Zasas vidusskolas piemiņas zīmes, kuru atklāja 1989. gadā,
atzīmējot skolas pastāvēšanas 50. gadadienu

Zasas vidusskolā
darbojas Jēkabpils
mākslas skolas filiāle.
Darbnīca iekārtota
pagrabstāvā, kur agrāk
bija ēdamzāle.
Nodarbības vada
mākslinieces Inese
Kalniškāne un Anda
Svarāne

Bērnības draugi Alberts Zarāns un Jānis Vecums piedzima Zasā 1939. gadā, kad mazpulki, godinot Latvijas valsts prezidentu Kārli Ulmani, skolas mācību dārzā bija iestādījuši ozolu. 2004. gadā šo “triju ozolu” mūža gājums ir 65 gadi

Kinorežisora un kultūrvēstures pētnieka Alberta Zarāna grāmatas “Neesam šķirami no savas zemes” prezentācija Zasas vidusskolā 2004. gada 28. maijā skolas aulā: autora stāstījumi par grāmatas tapšanu, publikas jautājumi, domu apmaiņas, atmiņu stāsti par bērnību, skolas gaitām un jaunību Zasā

Manas paaudzes turpinātāji – mūsu bērni – saka, ka interesanta Zasā bija darbošanās pionieru un komjauniešu organizācijās, neaizmirstamas pionieru uguntiņas un komjauniešu uguns kuri un daudzi citi jauki pasākumi. Tos nomainot, vēl neesam spējuši atrast interesantas bērnu un jauniešu aizraušanās.

Atgādināšu, ka šīs vēsturiskās apceres tapšanas laikā (2001) Zesas vidusskolā strādā 24 skolotāji, t. sk. 14 pašu absolventi.

	Amats	Kāda priekšmeta pasniedzējs	Sabiedr.pienākumi, fakultatīvās st.	Vai ir Zesas v.-sk. absolvents?
Edvīns Grauzs	Direktors	Sports		
Laimdota Leitiete		Vēsture	Internāta audz.	
Indra Gaugere	Mācību daļas vad.	Matemātika	Deju kopas. vad.	Jā!
Iveta Dābola	Dir. vietn. Ārpuskl.pasāk.	Krievu valoda	Režija	
Inta Sviķkalne	Kl. audz.	Latviešu valoda		Jā!
Zinta Nagle	Kl. audz.	Latviešu valoda		Jā!
Baiba Gabranova	Kl. audz.	Angļu valoda		
Dzintra Guļāne	Kl. audz.	Angļu val., bioloģija		
Maija Lapiņa	Kl. audz.	Matemātika		Jā!
Jānis Britāns	Kl. audz.	Fizika–informātika		Jā!
Laima Šnikere	Kl. audz.	Ķīmija, bioloģija, vesel. māc.		
Sarmīte Upeniece	Kl. audz.	Ģeogrāfija, vēsture	Muzeja vadītāja, gide	Jā!
Inese Kalniškāne	Kl. audz.	Mājturība, vizuālā māksla	Mākslas skolas skolotāja	Jā!
Jānis Kokins		Sports	Sporta sacensības	Jā!
Zenta Puķīte		Mūzika	Koris, ansamblis	Jā!
Irēna Hista		Koncertm., pavad.		
Daiga Geidāne	Kl. audz.	Sākumskolas skolotāja	Deju kolektīva vadītāja	Jā!
Maija Krištobāne	Kl. audz.	Sākumskolas skolotāja		Jā!
Mairita Strika	Kl. audz.	Sākumskolas skolotāja		Jā!
Gunita Asme	Kl. audz.	Sākumskolas skolotāja	Internāta audzinātāja	
Ģertrūde Avotiņa		Latviešu valoda	Bibliotekāre	
Alfrīda Liepiņa		Internāta audzinātāja	Bibliotekāre	Jā!
Juris Ratnieks		Mājturība, kokapstrāde		Jā!
Paulīne Grāvīte	Kl. audz.	Sākumskolas skolotāja		

No šī kolektīva trīs ir pensionāri. Viena skolotāja šim vecumam tuvojas. Pārējie 20 ir jauni un prasmīgi speciālisti.

Ko raksta par Zasu

Laikrakstā “Zemgales Ziņas” Andrejs Janavs korespondencē “Zemgales pašā galā Zasa” raksta:

Konkursam “Sakoptākais Zemgales pagasts” izvirzītais Zasas pagasts atrodas vistālāk un ir pats mazākais. Tas atrodas tik tālu, ka pat mobilais telefons atsakās savienot ar “ārpasauli”. Bet tieši šajā pagastā vairāk nekā citur Zemgalē domāts par internetizāciju, pagasts “velk līdzī” arī rajonu, lai iekļautos vienotā pašvaldību informācijas sistēmā. Zasā ir bagātas senatnes tradīcijas un bagāta arī valoda. Tur ir vislabāk uzturētie pašvaldības ceļi Zemgalē. Lai tie arī turpmāk būtu perfekti, zasiēši saņēma Satiksmes ministrijas speciālo balvu – čeku par 10 000 latiem un satiksmes drošībnieku vesti jāņtārpiņu krāsā. Un vēl šī pagasta pašvaldība tika atzīta par labāko attiecību veidošanā ar sabiedrību.

Iebraucot Zasā: autobusa pietura un stadions

10000 latu – baltajiem lielceļiem

Zasas pagastvecis Visvaldis Cišs apgāž priekšstatu par to, ka pagastā būtu sagaidāmas vienīgi šosejas. Drīzāk ir pretēji: taujājot ceļu uz Zasu, tiek saņemta atbilde, lai braucot vien taisni pa asfaltu, kolīdz tas beigšoties, Zasa būšot klāt. Kādēļ tad uzvara reģionālajā konkursā?

Izrādās, pagastā saņemtā nominācija skan “Lauku ceļu saimnieks”. Tas nozīmē, ka zasiēši nevis uzbūvē ne no kā asfaltētus vai bruģētus ceļus, bet par pieticīgiem rajona ceļu fonda līdzekļiem, tos pārdomāti un racionāli izlietojot, spēj uzturēt labā kārtībā tos pašus baltos, kūpošos lielceļus. Tie savlaicīgi tiek remontēti, greiderēti, ziemā no tiem regulāri tiek tīrīts sniegs. Turklāt sniegs vienmēr tiek novākts arī no mājām

piebraucamajiem ceļiem: nevienam pagasta iemūtniekam netiek atteikts. Tas viss prasa ne tikai lielus finanšu līdzekļus, bet arī apsviedīgumu un savu funkteri. No rajona ceļu fonda katram pagastam iekšējo ceļu uzturēšanai tiek iedalīta summa proporcionāli ceļu kopgarumam. Nevienam netiek ne santīms vairāk. Zasiēšiem apkopjami 74 kilometri grantēto ceļu. Varētu kādu gadu netērēt ne nieka, iekrāt naudiņu un pēc tam uzbūvēt labu jaunu ceļa gabalu. Bet pa to laiku tie ceļi, kas noslogoti mazāk intensīvi, apaugš ar zāli... Zasiēši izdomāja citādi: viņi vienojās par aizņēmumu ar kaimiņu pagastiem, kuriem attiecīgajā gadā ceļu uzturēšanas līdzekļi tika ietaupīti nākamajam gadam. Pēc tam parāds tiek atdots. Līdz ar to nauda neguļ bez darba, tā ir aprītē.

Tāpat kā daudzviet citur Latvijā, Zasas pašvaldības ceļus apdraud balķu vedēji. Mežu cirtēji gan piesola "samaksāt kādu piecīti", lai tik ļaujot braukt. Taču kas ir pieci lati, ja jaudīgie balķu vedēji sabojā ceļu, bet viena krava grants remontam maksā vismaz 20 latu? V. Cišs, viltīgi piemiegams aci, tomēr teic, ka pret dangātājiem izdomāts "gājiens ar šaha zirdziņu": vienkārši uzlikšot ceļiem transporta svara ierobežojuma zīmi. Piemēram, ne vairāk par 20 tonnām. Un būs kārtība. Protams, paredzēts sadarboties ar ceļu policiju, vajadzēs vairāk kontrolēt, taču nebūs materiālu zaudējumu. Vispār atzinību, pašvaldības ceļu labākā saimnieka godu zasiēši gaidījuši, uz to gājuši ilgi, nopietni un mērķtiecīgi jau vairāk nekā piecus gadus, īstenojot savlaicīgi izstrādāto ilgtermiņa programmu. Tāpat kā citās pagasta dzīves sfērās, arī ceļu saimniecībā valda plānveidīgums, taupīga un saimnieciska attieksme. Noteicošais, pirmkārt, ir katra kopjamā ceļa nozīmīgums: svarīgi, lai varētu kursēt sabiedriskais transports, lai uz skolu tiktu skolēni. Plānveidīgumu mazliet sašķieba par uzvaru konkursā saņemtā naudas balva 10 000 latu, tāpēc bezmaz vai pirmo reizi daudzu gadu laikā uzreiz nav īsti skaidri zināms, kā šī summa tiks izmantota – vai nu kāds ceļa posms tiks uzbūvēts no jauna, vai kāds gabals noasfaltēts. Taču, tā kā šī nauda "nāk" no Latvijas ceļu fonda līdzekļiem, viennozīmīgi tā tiks ieguldīta Zasas ceļos.

Tikai gotiņas "stutē" zemniekus

Pagasts, kuru no Jelgavas šķir divarpus stundu brauciens, aizņem 114000 kvadrātkilometru, no kuriem tikai samērā neliela daļa ir lauksaimniecībā izmantojamā zeme. Tās auglība ir zem vidējā Latvijā, tādēļ pat bez datorizētām metodēm skaidrs, ka labības audzēšanai nav piemērota. Pirmās brīvvalsts laikā, pamatojoties tikai uz augšņu izpēti un apkopojot senču pieredzi, tika konstatēts, ka Zasas apkārtnē visvairāk ir piemērota piena lopkopībai. Tādēļ ne laika ritums, ne sociālie un politiskie satricinājumi nav mainījuši vietējo iedzīvotāju tradicionālo saimniecisko orientāciju. Vēriens gan nav tāds kā kādreiz tik stiprajai kolektīvajai saimniecībai "Zasa", tomēr pagastā joprojām ir krietns ganāmpulks: 594 govīs, no kurām par 210 tiek saņemtas valsts subsīdijas (tas iespējams tādēļ, ka konsekvēnti organizēta lopu pārraudzība).

Vietējie zemnieki galvenokārt tur tikai nedaudz govju. Izņēmums ir zemnieku saimniecība "Raiņi", kurā Rāviņu ģimene joprojām sitas ar lielfermu. Graudus lielās platībās audzē tikai vienā zemnieku saimniecībā – Viesuļos, taču arī tā ar graudkopību vien sen jau būtu izputējusi, ja kādreizējās sovhoza darbnīcās neierīkotu licencētu lopkautuvi. Pateicoties tai, Zasā noslēdzas pilns ražošanas cikls: zemnieki nodod lopus, kautuve tos pārvērš gaļā, ko realizē divos savos veikalos Jēkabpilī un stendā vienā no Rīgas tirgiem. Produkcija ir ļoti pieprasīta, jo "Viesuļi" cieši sadarbojas ar vietējo individuālo uzņēmumu "Dzirnupe", kas gaļu pārstrādā dažādās kulinārijas delikatesēs. "Dzirnupe" ar sātīgām, gardām un lētām maltītēm apgādā ne vien Zesas vidusskolu un pagasta ļaudis, bet arī visa Jēkabpils rajona bērnudārzus, slimnīcas un citas iestādes.

Katrai iecerei – pamatīgs "funkteris"

Zasā daudz ko pieņemts vismaz septiņreiz mērīt, pirms uzsāk. Tajā pusē sakari ir problēma. Pagastā ir Lattelekom centrāle ar 500 abonentu numuriem un stipri viduvēju sazināšanās kvalitāti. Mobilais telefons pārsvarā klusē. Tādēļ drīzumā LMT paredz būvēt "torni". Mūsdienu tehnoloģijas piedāvā arī internetu, tādēļ zasiēši jau vairākus gadus konsekventi realizē vienlaikus vairākus informatizācijas projektus. Izdevās sekmīgi izstrādāt un aizstāvēt projektu, ko finansēja Sorosa fonds, 2000. gadā izstrādāts projekts Valsts investīciju programmas ietvaros informācijas tīklu attīstībai pašu un kaimiņu pagastiem. Iesaistīšanās projektos ļāva pērn saņemt 14 407 latu finansējumu. Jau izveidota bezvadu gaisa datu pārraides maģistrāle: Līvāni–Zasa–Ancene–Asare–Aknīste, un pieslēgti deviņi pašvaldību iestāžu klientu punkti Mežgalē, Zasā, Vandānos, Dignājas pamatskolā un vairākās citās apdzīvotās vietās. Projekta šā gada kārtā paredzēts izveidot maģistrāles rezerves pieslēgumu Viesīte – Aknīste, kā arī maģistrālei pieslēgt vairākas kaimiņu pašvaldības. Šīs kārtas galvenais uzdevums ir datu serveru centra izveide Zasā, bet projekta trešajā kārtā paredzēts šo centru integrēt vienotajā Valsts reģistru sistēmā. Lai visas šā reģiona pašvaldības varētu pāriet darbā "on-line" režīmā.

Jāpiebilst, ka Zesas vidusskolā jau datorizētas divas klases, skolai iegādāti kopumā 28 datori. Tāpat kā pārējās nozares, arī informatizācijā zasiēši nestrebj karstu, bet meklē izdevīgāko un drošāko variantu. Piemēram, Lattelekom piedāvāja pieslēgumu un sakarus internetā, taču cena tika prasīta barga. Tādēļ tika noslēgts līgums ar interneta pakalpojumu sniedzēju firmu "Delfi" par sakaru nodrošināšanu ar tā dēvēto radiolinku palīdzību. Tajā brīdī iedarbojās konkurences mehānisms: Lattelekom krasi pazemināja pieprasīto maksu, un nu zasiēši lēš, ka pašreiz piedāvātā cena varētu būt pieņemama, īpaši, ja Lattelekom sola interneta pieslēgumu optiskajiem kabeļiem, kas nodrošina daudz kvalitatīvākus un drošākus sakarus nekā bezvadu sistēmas.

Māja ir mana pils

Zasas administratīvais nams

Zasas vidusskola

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

030403744

Jaunā ambulance un aptieka

Skolas internāts kopš 1958. gada

Krūmiņu ģimenes mājas
Dzintari

Guntas un Ilgvara Prodišķu māja Stabiņi
ar perspektīvu zemnieku saimniecību

Sakoptāko māju un ziedošākā dārza iekārtošanā un kopšanā jau kopš 1960. gada grūti pārspējama Ārijas un Arvīda Rāviņu ģimenes sēta Raiņi. Tajos laikos daiļdārzu konkursā Rāviņiem tika piešķirta 1.vieta republikā. Materiāli sūtīti pat uz Maskavu. Viņi bija un ir čakli rožu un citu krāšņu puķu audzētāji

Dzintras un Gunta Rāviņu ģimenes mājas Aloti. Viņu īpašumā ir arī zemnieku saimniecība Raiņi, kur ražo pienu

Stiebriņu māja ar sengadus
koptu daiļdārzu, kur
saimnieko Audzišu dzimta
četrās paaudzēs. Zeme Gunas
un Jāņa aprūpē, bet zemes
audzē meitas Solvītas ģimene

Līdz nepazīšanai pārvērtusies Veckalnu māja,
kur tagad saimnieko Ingas un Jura Bartuseviču ģimene.
No mājas paveras skats uz plašo puķu dārzu

Simtgadīgā sēta Iesalnieki arvien vēl jauna.
Te saimnieko Vībānu dzimtas turpinātāji trīs paaudzēs –
te arī – Līgas un Jāņa Vībānu zemnieku saimniecība

Viena no Zasas pagasta sakoptākajām sētām Gundegas – Melderu īpašums

Mednieku kluba „Rūcāni” izremontētā un sakoptā sēta

Pagasta Liepu ciematā daudz sakoptu māju.
To vidū ir “Lūcāni”, kur saimnieko Skaidrīte un Guntis Vībāni

Radziņi, kur dzīvo un strādā Iraidu ģimene

Mētras, kur dzīvo Plocānu ģimene

Aivara Ērgļa ģimenes māja Āres

Pilādži – Branduļu ģimenes māja

Dabas eņites dārzos

Jau 1967. gada žurnālā “Padomju Latvijas Sieviete” lasām:

“Par jaunā skaistumu apkārtņē un cilvēkos rūpējas arī Zesas sieviešu padome. Tās aktīvā ir trīsdesmit astoņas pašaiizliedzīgas sievietes, kas, darīdamas darbu fermās, tīrumos, skolā, veikalā, aptiekā, ēdnīcā un citās iestādēs, atrod laiku un spēku ciema jaunatnes audzināšanai, sabiedrisko telpu iekārtošanai un apkopšanai, pašdarbībai, rokdarbiem. Šo padomi vada pensionēta skolotāja Vilma Zundāne, sirmgalve ar smalku un jūtīgu dabu, kas par visu augstāk vērtē cilvēku savstarpējo attieksmju skaistumu.”

Žurnāla “Lauku Dzīve” 1970. gada oktobra numurā rakstā: “Topi skaista mana Zasa!” stāstīts par skolotājas Ārijas Rāviņas gaumīgi iekārtoto māju un dārzu, kas atgādina miniatūru parku. Šodien šīs mājas skaistums ir tikai pilnveidojies. No tiem laikiem atceramies vairākas sakoptas sētas ar ziedošiem puķu un akmensdārziem: Audzišu “Stiebriņus”, Melderu “Gundegas”, Liepās – Vībānu “Lūcānus”. Gadiem ejot, skaisti sakoptu un ziedošu māju kļuva arvien vairāk.

Arī būvējot daudzdzīvokļu mājas un lielfermas, direktors Jānis Vanags gādāja, lai sava vieta tiktu ierādīta dzīvzogiem un apstādījumiem. Ik vasaru laukaugu ražības skatēs tika vērtēta arī fermu un lielo māju sakoptība un apzaļumošana, visu sabiedrisko ēku un iestāžu apkārtne. Visos laikos atzinību pelna Zesas vidusskolas ēku kompleksa sakoptība. Tam piekļaujas arī administratīvā ēka, doktorāts, kultūras nams un citas iestādes, kuru izdaiļošanai pamatu likuši dārznieki.

Pēdējā laikā katru gadu pagasta padome piešķir līdzekļus ekskursijai uz skaistākajām un sakoptākajām vietām Latvijā. Gadu desmitos izveidotā sakoptības pieredze Zasā piepulcē jaunas, atzinīgi novērtējamās lauku sētas ne tikai ap lielciemu, bet arī pagasta nomalēs. Tas nozīmē, ka cilvēki grib dzīvot skaistāk. Katru gadu pagastā izstrādātais un izplatītais Nolikums par sakoptāko pagastu tiek paplašināts un pilnveidots. Nozīmīga vieta piešķirta arī lauksaimnieciskai ražošanai, mežkopībai, mežizstrādei, ceļu uzturēšanai un dažāda veida uzņēmējdarbībai. Pēdējā laikā rezultātu apkopšanu un uzvarētāju apbalvošanu rīko rudenī – Latvijas valsts svētkos. 2001. gadā tas notika 17. novembrī. Pateicības raksti tiek tiem zasiēšiem, kas ne tikai paši dara, bet organizē, vada un palīdz arī kaimiņiem, un Zesas pagasts ieguvis **trešo vietu** Zemgales zonā tūlīt aiz Tērvetes un Kokneses pagasta.

Skolotāja Sarmīte Upeniece ir novada pagātnes zinātāja. Viņa Zesas ciemiņus arī kā gide vada ekskursijās pa parku, Valdis Pusbarnieks pārziņa visus lielciema apkopšanas darbus, Gita Veļika ir skolas dārzniece un apkārtnes izdaiļotāja, Māris Markots – pastāvīgs strādnieks, parka kopējs, Jānis Svarāns – ceļu remontdarbu vadītājs, Aivars Ērglis – datortehnikas iekārtošanas, uzstādīšanas, interneta pieslēguma un darbības pārzinātājs. Stiebriņu zemnieku saimniecībā

Audzīšu ģimenes četras paaudzes darbojas mājas kopšanā, graudaugu un zemeņu audzēšanā, lopkopībā. Ar ziediem, akmensdārzu un augļu kokiem – Zemgales novada skates komisijas izlozē Stiebrīni tika atzinīgi novērtēti. Daudzdzīvokļu māju sakopšanu Zasā vada māju vecākie, palīgā pieaicinot bezdarbniekus, kurinātājus (vasaras sezonā), apkopējus un mājas iedzīvotājus.

Sakoptākās mājas Zasas lielciemā

Adrese	Iemītņieki	Profesijas	Mājas raksturojums
Sila iela 2 a	Ilga Dominiece	pensionēta skolotāja	Māja pabeigta būvēt 90.gadu sākumā, saukta par skolotāju māju. Ilga Dominiece jau 1992.gadā pārstādījusi puķes no savas iepriekšējās dzīves vietas. Sakopšanā palīgā nāca visas te iekārtojušās ģimenes. Mājas apkārtnē piesaista ar zālāju, celiņiem, ziedošiem ceriņiem pavasaros, ziemcietēm, vasaras puķēm, arī kādu skujeni zālāja vidū.
	Inese Kalniškāne ar ģimeni	skolotāja	
	Sarmīte Upeniece ar ģimeni	skolotāja	
	Edvīna Grauzā ģimene	skolas direktors	
	Iveta Dābola ar ģimeni	skolotāja	
	Daiga Geidāne ar ģimeni	skolotāja	
	Gunita Asme	skolotāja	
	Līgita Pētersone ar ģimeni	pašvald. uzņ."Jauda" grāmatvede	
Astra Novika	tirdzn. darbiniece		
Zaļā iela 5	Lūcija Badūne	pensionēta skolotāja	Māja uzbūvēta 1978. gadā, reizē stādot dzīvzogu. Pamatu puķu dobēm un košumkrūmiem veidojuši pirmie mājas iedzīvotāji. Šodien dzīvokļi ir privatizēti, un visi mājas ļaudis kopā rūpējas par skaistu apkārtni jau vairāk kā 20 gadus.
	Dace Strika ar ģimeni	tirdzn.darbiniece	
	Veronika Zdanovska	pensionāre	
	Jānis Miglāns ar ģimeni	strādnieki	
	Viktors Timpa ar ģimeni	pensionāri	
	Antra Karaļuka ar ģimeni	strādnieki	
	Mirdza Grīnvalde	pensionāre	
	Pēteris Veigulis ar ģimeni	pensionārs	
Akmeņāru mazciemā			
Māja Nr.5	Benita Kalniņa	pensionāre	Māja būvēta 60. gados. To apdzīvo ļaudis, kuriem sakoptība ir ikdiens. Košumkrūmi un puķes ir sen sastādīti, to kopšana turpinās.
	Skaidrīte Bisle ar ģimeni	pensionāre	
	Griķupeļu ģimene	pensionāri	
	Zubricku ģimene	strādnieki	

Par iestāžu, pašvaldības ēku, skolas, veikalu, aptiekas, kultūras nama un citu sabiedrisko ēku kopšanu rūpējās vadītāji ar darbiniekiem. 2001. gada vērtēšanā par labākajiem atzīti bērnudārza “Vāverīte” kolektīvs Liepu ciemā un Zasas vidusskolas kolektīvs Zasas lielciemā.

Grupā – **privātbiznesa kolektīvu ēkas un būves** 2001. gadā pateicības rakstus par sakoptību un attīstību saņēma Latvijas–Zviedrijas kopfirmas SIA LATSIN filiāle (vadītājs Modris Iraids); zemnieku saimniecība “Viesuļi” (vadītājs Normunds Teicāns); zemnieku saimniecības “Nagli” īpašnieks Andris Avotiņš par piedalīšanos meža projektu konkursā.

Individuālo māju grupā pagasta pateicības rakstus saņēma jau agrāk atzītās sētas: **Zasas** lielciemā – Jurgeviču ģimenes Dzirnupītes, Markotu – “Vecā aptieka”, Branduļu – Pilādži, Bitēm – Arāji, S. Vēveres un N. Midera ģimenes Papardītēs, Hotuļevu – Zemzari. **Liepu** ciemā – Iraidu ģimenes Radziņi, Vībānu ģimenes Lūcāni. Vībāni apbalvoti ar īpašu Goda rakstu par ieguldīto darbu pagasta kultūrvides attīstībā. Šī sēta piedalījās arī zonas skatē 2001. gada vasarā. Trīs Vībānu ģimenes pārstāvji tika pagodināti ar ielūgumu piedalīties Zemgales novada skates “Sakoptākais Latvijas pagasts” noslēgumā Tērvetē. Tur Vībānu uzņemto videofilmu zasiēši varēja aplūkot 2001. gada 17. novembrī paši savā kultūras namā. Vībānu ģimene tika ierakstīta Zasas pagasta **Goda grāmatā**.

Par lauksaimniecisko ražošanu apbalvota Melderu ģimene Gundegās, Krūmiņu Dzintaros, Juhneviču – Lejniekos, Ormaņu – Alkšņos, Freivaldu – Siliņos, Kiopu – Endzelniekos, Bērziņu – Bērzkalnos, Rāviņu – Raiņos, Vībānu – Iesalniekos, Prodišķu – Stabiņos, Šnikeru – Ziemeļniekos, Romanovsku – Tērcītēs, Kalniņu – Bērzos, Plocānu – Mētrās, Andersonu ģimene – Kaņepēs.

Ar Goda rakstu un ierakstu pagasta Goda grāmatā apbalvota Benita Kalniņa par kultūrvides mantojuma saglabāšanu un propagandēšanu un Meža muzeja izveidošanu; Aina Svarāne par mūža ieguldījumu pagasta ekonomiskās attīstības veicināšanā un grāmatvedības uzskaites pilnveidošanā; Ārija Rāviņa par mūža ieguldījumu izglītības un kultūras darba organizēšanā un veicināšanā. Ārija bija arī to desmit zasiēšu vidū, ko skates komisija aicināja uz Tērveti saņemt Atzinības rakstu: “Skolotājai Ārijai Rāviņai un pārējām “Pēterburgas freilenēm” par emocionālu seno dienu vīzijas uzbūšanu, par sirsnību, šarmu un veiksmīgu piedalīšanos konkursā “Sakoptākais Latvijas pagasts 2001”.”

Ar devīzi “Māja ir mana pils” zasiēši dzīvojuši jau sen. To liecina savas sētas kopšana daudz gadu garumā:

1997. gadā Zasa ir ceturtais sakoptākais pagasts Zemgalē; pēc gada ceturtais sakoptākais pagasts rajonā.

2000. gadā Zasa triju sakoptāko pagastu skaitā Jēkabpils rajonā; tajā pašā gadā 1. septembrī Zasā uzvilka Eiropas kultūras mantojuma dienu karogu; bet vēl pēc gada Zasa izcīna trešo vietu Zemgales novada konkursā “Sakoptākais Latvijas pagasts”.

KAS PAGĀTNI PĒTĪ – NĀKOTNEI KALPO

Aicinājums rakstīt Zasas novada vēsturi

Par Zasas pagātnes izpēti ir domāts jau sen. 20. gadsimta 50. gados Zasas vidusskolas novadpētnieki skolotājas Ellas Vaičules vadībā uzrakstīja apcerējumu “Zasas novads”. Skolotāja Irma Indāne to papildināja ar literārā pulciņa darbiem un žurnālu “Gaismas Lokā”. 70. un 80. gados novadpētniecību vadīja un muzeju veidoja skolotāja Rudīte Urbacāne. Šodien šo darbu veic vēstures un ģeogrāfijas skolotāja Sarmīte Upeniece.

1996. gada decembrī “Zasas Pagasta Ziņās” S. Upeniece rakstīja:

Ir Anglijas, Francijas, arī Latvijas vēsture. Kāpēc lai nebūtu Zasas vēstures? Bet tas prasa laiku un daudzu cilvēku darbu. Zasiēši! Liksīm materiālus un prātus kopā un rakstīsim sava pagasta vēsturi! Daudzi no jums paši ir kā vēstures grāmata, kur ar aculiecinieka skatu un vērtējumu ierakstīti notikumi gandrīz gadsimta garumā.

Žēl, ka šo “vēstures grāmatu” palicis tik maz! Daudz nepierakstītu liecību sagūlis kapsētās. Atmodas sākumā vēl varēja daudz ko paspēt. Tāpēc sākām ar represēto, arestēto un Otrā pasaules kara visu frontu karavīru apzināšanu, viņu likteņgaitu pierakstīšanu un ģimeņu kopā pulcināšanu. Tika pārvērtēta vēsture, atdzima cilvēktiesiskās vērtības, atklātums un sociālais taisnīgums, valsts valodas statuss un simbolika.

Par to, kā daudzi zasiēši aktīvi iesaistījās Atmodas procesos, esmu apkopojusi materiālus un izveidojusi pētījumu “Trešā Atmoda Zasā”. Kad 2001. gada martā saņēmu Jēkabpils rajona novadpētnieku rakstītu aicinājumu “Stāstīsim par sava novada pagātņi!” – sāku vākt atmiņu stāstījumus, arhīvu un muzeju materiālus, pieliekot savas atmiņas un vidusskolas novadpētnieku aprakstus. Ar daudzu zasiēšu atsaucību grūtais darbs kļuva paveicams. Materiāli krājas, tie jāapkopo un jāsakārto vēsturiskā secībā.

Sastādot novada vēsturiskās pētīšanas un apraksta darba plānu, biju trāpījusi tieši tā, kā aicinājusi skolas muzeja vadītāja skolotāja Sarmīte Upeniece – rakstīt Zasas vēsturi. Visplašākā nodaļa par izglītību, kur apraksti par agrāk strādājušiem skolotājiem un direktoriem. Liels atbalsts ir skolas muzejā saglabātā Ādama Kluča dienasgrāmata un dēla Ulda atsūtītie tēva dzīves apraksti par Zasas laiku, arī tā laika skolēnu atmiņas.

Esmu pateicīga Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspektoram Jānim Amatam par dažādiem izrakstiem no arhīvu un muzeju fondiem saistībā ar Zasas novadu, baronu un muižkungu laiku. 1996. gada vasarā Zasas vidusskolas absolvente Sanita Meškova skolas muzejā nodeva ļoti vērtīgu materiālu kopijas. Rīgā, folkloras krātuvē viņa atradusi 11 burtnīcas, kurās 1936. un 1937. gadā Zasas skolēni pierakstījuši veco cilvēku atmiņas par Zasas vēsturi. Starp tām arī kāda

ziņa, kas maina līdzšinējo versiju par Zasas pils likteni. Ceru, ka, apkopojot materiālus, būs iespējams uzrakstīt Zasas novada vēstures grāmatu.

Zasas novadniece, skolotāja Ārija Rāviņa dzejolī “Veltījums Zasai” raksta:

*. . . Ai, Zasa, mana bērnības zeme labā,
Daudz siltu vārdu par tevi sirds mana glabā,
Te jaunceltņu spāres pār novadiem mirdz,
Te mūžam skan dziesma, te darbā deg sirds.*

*Ai, Zasa, mana bērnības zeme mīlā,
No tevis pat sapņos aiziet nav ļauts.
Lai kurā pusē reiz aizvītos ceļi,
Sirds mani pie tevis atpakaļ sauc.*

Senkapi un kapsētas – pagātnes liecinieki

Krievu arheologa S. Bogojavlenska ekspedīcija 1896. gadā Viesenē (Zasā) atklāja **Antūžu senkapus**, kas atrodas trīs kilometru attālumā no Zasas muižas (tagad strap jauno un veco Biržu–Ilūkstes lielceļu). Senās apmetņu vietas atklāšana deva iespēju apzināt sēļu agrā un vidējā dzelzs laikmeta kultūru. Šis vēstures pieminekļis apsekots pēc tam – 1931. un 1979. gadā. Bet 1988. gadā kultūras pieminekļu pētniecības padome organizēja arheoloģisko ekspedīciju Antūžu senkapu palieku izpētei. Par to vēstī 1991. gadā Jura Urtāna un Andas Vilkas apraksts “Zasas Antūžu senkapi”.

[..] *Zasas Antūžu senvietu komplekss atrodas tikai trīs kilometru attālumā no pazīstamajiem Slates sila uzkalniņu senkapiem. Citu nozīmīgu arheoloģijas pieminekļu Zasas Antūžu tuvumā nav. Zasas pagasts vispār senvēstures pieminekļu ziņā nav bagāts. Te var minēt tikai dažu akmens cirvju un kalnu atradumus vietās pie Vītolu un Noviku mājām, kā arī mūsdienās pilnīgi norakto, šķiet, viduslaiku kapsētu un varbūt soda vietu – Kāķa kalnu pie Sīpulāniem.*

Landzānu ceļa kreisajā pusē, turpat Zasas silā, arī bijuši kapi, ko 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā dzimušie zasiēši vēl atcerējās. Zasiete Anna Krūmiņa (1885–1973) saviem pēcnācējiem stāstījusi, ka Sīpulānos dzīvojošās ģimenes no pamestajiem kapiem nesušas mājās nopuvušos koka krustus dedzināt kā malku, jo sen jau pie Landzāniem bijuši jaunie kapi. Es personīgi atceros nostāstu, ka šajos senkapos viens no pēdējiem esot apglabāts Mārtiņš Navenickis no Noviku mājām. Par šo cilvēku vecie zasiēši zina daudz jautru nostāstu.

Tagadējie **Zasas kapi** atrodas 3,5 verstis no tagadējā Zasas centra: pie Viesenes (vēlāk Zasas) Landzānu pusmuižas. Apbedījumi kapos uzsākti apmēram 19. gadsimta pirmajā pusē, kad ap Landzānu pusmuižu veidojās sabiedriskā dzīve. Senos dokumentos lasām, ka 1846. gadā pirmā skolas ēka uzcelta pie kapiem. No tā var spriest – kapi bijuši jau agrāk. Vecākajai kapu daļai no akmeņiem mūrētā sēta atjaunota ap 1960. gadu. Uz rietumu pusi paplašināti jaunākie kapi un iežogoti ar koka zedeņu sētu. Ejoj pa galveno celiņu no vārtiem, redzams, ka labajā malā mirušo apbedīšana atjaunota. Tomēr galvenokārt tā notiek kreisajā pusē, arvien paplašinoties.

No pašiem pirmsākumiem šie bijuši luterāņu draudzes kapi, kuros apbedīja arī nedaudzos Zasā dzīvojošos katoļus. Pieaugot katoļu skaitam, aiz luterāņu kapiem tika atvērti un iežogoti katoļu kapi ar saviem vārtiem. Pēdējos gados kapsētu uzturēšanu pārzina pagasta padome. Izzāģēti vecie koki, izcirsti krūmi, saremontēti iežogojumi, iekārtotas atkritumu izbērtuves, sabiedriskās tualetes, iecelti algoti kapsētu pārziņi. Pavasaros un pirms kapu svētkiem organizē kapu apkopšanas talkas. Zvans abiem kapiem ir kopīgs. Tā skaņas labi sadzirdamas arī katoļu kapos. Zvanu pētnieks Aleksis Anteins raksta:

No maniem vērojumiem, uz zvanu skatoties no zemes (tikai nedaudzos gadījumos varēju piesliet trepes un uzkāpt pie zvana), varu teikt, ka vismaz 30 zvani ir atlieti Švenna lietuvē. Viens no tiem atrodas Zasas kapsētā (diametrs 0,5 m). Tam, tāpat kā Anstrupes zvanam, augšdaļas joslā ir uzraksts: "J.C.SCHWENN.RIGA", bet vidusdaļā – "DĀVINĀTS ZASAS EV. LUT. DR. KAPSĒTAI NO JĀŅA LESIŅA UN MĀRTIŅA PUSBĀRNIKA 1928. g."

Laikraksta "Jēkabpils Vēstnesis" 1998. gada 21. februāra numurā – "Negaidīts atklājums Zasas kapsētā" – Aleksis Anteins raksta:

Pagājušā gada augusta beigās apmeklēju Zasas kapsētu, kur agrāk kaut kādu iemeslu dēļ nebiju nokļuvis. Apskatot tur esošos 13 veidu 14 krustus, konstatēju jau otru šāda dekora krustu, kam apakšdaļā redzama cunftes meistara "W&S" zīme. Tiesa, tas ir atvests no Rīgas un stāv vēl šodien stalti. Krusts uzstādīts 1878. gadā mirušam (dzimis 1830. gadā), un uz šķēršļa ir atliets uzraksts: "Mana dsihwiba ir Kristus un tā mirsschana mani augļi". Krusts ar septiņu staru, divu spirāļu un pussaules dekoru vertikāles šķērša galos ir arī Vietalvas kapsētā. Tāds atrodas arī Zasas kapsētā, bet tikai ar firmas zīmi "W&S" vertikāles apakšā.

Staģu kapi atrodas apmēram trīs kilometrus aiz Zasas kapiem, netālu no Ģērķānu un Kalvānu apdzīvotām vietām. Līdz 1954. gadam tie bija Dignājas pagasta Bērzones ciema teritorijā. Kā stāsta Edgars Gaffe, Staģu kapiem esot 200 gadu vēsture. Senos laikos saimnieki mājām parasti vārdus lika pēc savas dzimtas uzvārda.

18.–19. gadsimta mijā Staģu saimnieks uz savas zemes iekārtojīs dzimtas kapsētu: stādījis kokus, izveidojis iežogojumu un vārtus. Vēlāk tur apbedīti visā apkārtnē dzīvojošo ģimeņu piederīgie. Tē atdusas ne tikai turīgie saimnieki, kā Vildneri, Rukšāni, Vaiņāni, Dardzāni, Griķupeles, bet arī apkārtējie kalpi un mazturīgie zemnieki. Vecākajā kapsētas daļā lielu vietu aizņem Pirmā pasaules karā kritušo vācu karavīru kapi. Šeit zvans nav iekārts vārtos, bet augstā statīvā kapsētas vidū. Tas atliets bronzā. E. Gaffe stāstīja, ka uz zvana iegravētas vēsturiskas ziņas, ko pats kādreiz lasījis, bet tagad neatceroties. Nu esot par vecu, lai rāptos augstajā sastatnē. Viņš zinot tikai to, ka zvans esot Dignājas ev. lut. draudzes dāvinājums, iespējams, atliets Švennes darbnīcā. Pētot Pirmā pasaules kara upuru apbedījumu vietas, 80. un 90. gados Latvijā ir veidoti apraksti un fotoattēli arī par Zasu un tuvāko, mums pazīstamo apkaimi – Dignāju un Dunavu.

Zasas pagastā apkārt Zasas baznīcai apbedīti Pirmajā pasaules karā kritušie vācu un krievu karavīri. No betona krustiņiem, kas saglabājušies, lielākais kārtas Nr. 211, bet tā kā liela daļa kapu teritorijas izpostīta, īpaši baznīcas aizmugurē, kur saglabājies tikai nedaudz krustiņu, precīzu apbedīto skaitu nevar noteikt. Spriežot pēc esošajiem krustiņiem, šeit apbedīti aptuveni 190–200 vācu un 22 krievu karavīri. Centrālā pieminekļa nav, ir tikai viens granīta akmens vācu karavīram Rihardam Grossem, kurš kritis 1916. gada 24. martā. Bijušā Dignājas pagasta Staģu pilsoņu kapos garā (2 x 24 m) rindā apbedīti arī Pirmā pasaules karā kritušais 21 vācu karavīrs, no tiem 19 zināmi. Krituši laikā no 1915. gada novembra līdz 1917. gada oktobrim. Visi individuālie betona krustiņi ir saglabājušies. Staģu kapos apbedīts arī viens Latvijas Brīvības cīņu dalībnieks. Zasiēši viņu zina un kopj šo kopiņu līdz šai dienai. Tas ir Edvards Ļūļa. Viņš kritis Brīvības cīņās, aizstāvot Rīgu 1919. gadā. Pēc kara viņa māte Anna Ļūļa, uzzinājusi dēla toreizējo kapa vietu, panākusi pārbedīšanu dzimtās puses kapsētā – Staģu kapos.

Katrs zasiētis, kas braucis uz Līvāniem caur Dignājas pagastu, zina, ka pusotru kilometru no Vandāniem, Zasas ceļa malā, Kažoksilā, apbedīti 44 Pirmajā pasaules karā kritušie vācu karavīri (vairākums krituši 1915. gada septembrī). Visi tos sauc par vācu kapiņiem. Tiem ir saglabājušās betona plāksnes un pieminekļa pamats. Teritorijai (3 x 10 m) apkārt aug egles. Skaitļi un fakti ņemti no kapu pētnieku aprakstiem. Dunavas pagasta Vuškānu kapsētā apbedīts lielinieku noslepkavots partizāns Antons Vuškāns (1896–1919). Ir mākslīgā akmens piemineklis (h=100 cm) ar sarkanbrūnā granīta plāksni.

Jaunajos Dunavas katoļu kapos apbedīti partizāni – Juris Ūdris no Dunavas Ozolkalniem. Kritis 1919. gada 10. novembrī pie Žaimontiem – Vuškānu meža stūrī. Arī Gailītis (Gailis) no Dignājas pagasta – viņš apglabāts blakus Ūdrim.

Baronu Zasu un Greigu valdišana Zasas (Viesenes) muižā

Arhīvu materiāli liecina, ka 16. gadsimtā Viesenē (*Weesen*) muižas līdzīpašnieks bijis Alafs Felinks (miris 1575. gadā). Apbedīts Dignājas baznīcā, kur saglabājusies viņa kapa plāksne. 17. gadsimtā minēts, ka iespējams, no 1644. gada dzimtkungs bija Reinholds fon Zass, Saksijas karaļa leitnats, Viesenes dzimtkungs Kurzemē (*Erbherr auf Weesen Kurland*. 08.12.1602–17.10.1657).

Viņa sieva Agnese fon Korfa no Trekenes (*Trekken*) (18.07.1614.–30.05.1669. Zasā).

Viņu dēls Heinrihs fon Zass (*Mannrichter Selburgschen Kirchspiele, Erbherr auf Weesen, Buschof, Duben, Ellern*). Dzimtkungs Viesenē, Biržos, Dignājā, Elkšņos (19.02.1636–19.12.1706). Viņa laikā iesākta Zasu pils un ap to veidots parks.

Viņa sieva Anna Doroteja fon Fitinghofa–Šēla (12.05.1645.–04.05.1706. Zasā).

Viņu dēls kapteinis Gerhards fon Zass–Erbherr (*auf Bruggen und Kumeln*).

Viņa sieva Sibilla Margareta fon Plātere no Īslīces nama (11.03.1704.–?).

Viņu dēls Aleksandrs Gerhards fon Zass (26.05.1726.–?). Prūsijas ģenerālmajors, Kozeles cietokšņa komendants, kājnieku pulka komandieris, Svētā Joanitāņu ordeņa bruņinieks, apbalvots ar ordeni “*Pour l’merite*”.

Viņa sieva Helēna Eleonora Benigna fon Lariša no Nimbsdorfas Augšsilēzijā.

Zasu dzimtas fondā ar nezināmiem dzimšanas un miršanas datiem vēl minēti Vilhelms Voltērs fon Zass (*Oberst leitenant in Holand, Erbherr auf Szaimen Brunowischek*).

Viņa sieva Anna fon der Borha un Gideons fon Zass (16?. – ?) ķēniņa leitnants, dzimtkungs Viesenē.

Viņa sieva Margarete Gertrūta fon Grothusa no Svitenes.

Ziņas par Zasu dzimtu no 18. un 19. gadsimta sniedz arhīva izraksti un Varšavas reformātu baznīcas grāmatas (par Teofila Zasa dzimšanu un Ernesta Zasa geneoloģisko tabulu 1708–1867).

Margrēta Helēna fon Zass (24.09.1702.–?), precēta 1724. g. ar leitnantu Otto Kristoferu Šulmani (? – 20.07.1762.)

Karls Heinrihs fon Zass – leitnants, salaulājušies 1731. g. Viņa sieva Helēna Margreta Berha.

Viņu bērni: Anna Margarita fon Zasa (28.04.1732. –26.09.1762.) precēta 1756. g. ar leitnantu Zigrīdu Joahimu Kolianderu; Helēna Gertruda fon Zass (28.11.1733.–?); Arvīds Heinrihs fon Zass – hofjunkurs (09.01.1737.–1763.); Marija Elizabete fon Zass (24.03.1739.– ?), precēta 1762. g. ar maģistru Johannu

Kolianderu; Eva Sofija fon Zass (13.01.1747.–?), precēta 1766. g. ar Hansu Heinrihu Brummeru; Otto Frīdrihs fon Zass (10.08.1749.); Lovisa Kristīne fon Zass (28.03.1752.).

(LVVA 1100 fonds, 13. apraksts, 1524. lieta). Zasu dzimtas ģenealoģijas tabulā parādās vēl sānzari.

Otto Frīdrihs fon Zass (4.10.1704.–?) – *Curland Oberburggraf*, precējies ar Beati Gotlibi fon Strombergu, (05.12.1713.–?), kāzas 17.06.1730.

Meita Margareta Anna fon Zass (08.03.1735.–?) precēta 30.01.1755. ar Kristoferu Frīdriku fon Firksu.

Dēls Gideons Heinrihs fon Zass (04.11.1736.), precējies 26.07.1761. ar Agnesi Mariju Bēru.

Dēls Georgs Reinholds fon Zass (13.02.1741.–?), Aizputes klostera kungs (*Herr auf Kloster Hasen poth*), precējies 07.08.1768. ar Lovisu Eleonoru fon Bēru (brāļi apprecēja māsas).

Vēl divas meitas un dēls miruši mazi.

Arhīva materiālos jēkabpīlētis vēsturnieks Jānis Amats konstatējis, ka 16. gadsimta Zasiem ir bijis kaut kāds sakars ar Zviedriju, jo daļa no ģenealoģijas tabulām bijušas zviedru valodā. Bijis arī krāsains Zasu dzimtas ģerbonis. Par dažiem turpmākiem Zasu dzimtas pārstāvjiem, 18. gadsimta Bironu laikiem, Rundāles pils muzejā ziņas pierakstīja Marija Markote.

Kāds Zasas dzimtkungs fon Zass, ko Berlīnē Prūsijas karalis paaugstinājis no ģenerālmajora par ģenerālleitnantu (dz.1787. g.).

Karolīna Konstance fon Zasa (dz. 21.09.1791.), mirusi 18 gadu vecumā.

Vilhelms Georgs fon Zass (16.12.1835.–01.1888.), viņš esot pēdējais Zasu dzimtas muižkungs Zasā – tolaik Viesienē. Turpmāk Viesienes muiža ar Krievijas cara rīkojumu pāriet Greīgu dzimtas īpašumā.

Par Latvijas senatni, muižām, muižkungiem un pilīm īpaši interesējusies zasieta Marija Markote. Ar Vācbaltu biedrību Mencendorfa nama muzejā, Rīgā (Grēcinieku ielā 18), viņa meklējusi, vai kaut kur Vācijā būtu kāds Zasu dzimtas turpinātājs. Uzzinājusi, ka Lineburgā ir Bebete baronīne fon Zass. Zinādama vācu valodu, 1994. gadā Marija Markote uzrakstīja vēstuli un ielūdza šo kundzi ciemoties Zasā. 1995. gadā Babete baronīne fon Zass kopā ar Hamburgas dziedātāju Marliņu Verneru apciemoja Zasu. Tā bija interesanta tikšanās un jauka viesoššanās. Uzzinājām, ka Babetes kundzei pieder liels grāmatu veikals Linaburgā, ka viņai ir divi dēli – fon Zasi. No tā laika ik gadus no Zasas uz Vāciju, un otrādi, ceļo vēstules un apsveikumi svētkos. Šis nav pēdējais Zasas senatnes apraksts. Tas jāpapildina, iepazīstoties ar dokumentiem par nekustamo īpašumu pirkšanu–pārdošanu, iekļāšanu, mantošanu un citām darbībām laikā no 1642. līdz 1884. gadam.

Zasas Bērzzemnieku īpašnieks agronoms Vilis Stukuls, kurš pērkot ieguva Zasas muižu un saimniekoja tur no 1924. līdz 1944. gadam, stāstīja, ka Aleksandra Greiga vectēvs ieradies Krievijā no Skotijas, lai krievu–turku karā kā admirālis komandētu floti Melnās jūras piekrastē. Par godu admirāļa prasmīgajai kara mākslai Greiga dinastijai esot uzdāvināta zeme ar apbūvi Viesienā, kur vēlāk uzcelta jauna pils, iestādīts dārzs un labi kopts parks. Pirms tam Aleksandrs Greigs dzīvojis Petrogradā, bijis cara staļļmeistars.

Adresu grāmatā, kas izdota 1905. gadā Pēterburgā un vēstī par Kurzemes, Vidzemes un Igaunijas muižniekiem, lasām, ka *Schloss Weesen* – Viesiene. Tās īpašnieks – Aleksandrs fon Greigs. Korespondence caur Līvāniem (*Livengof*). Līdz pasta iestādei 33 verstis. Telefona centrāle Jēkabpils (*Jakobstadt*).

Pie Viesienes muižas tolaik piederēja sekojošas pusmuižas.

Landzāni – nomnieks Fuhss;

Vilcānmuīža – īpašnieks barons Greigs, Vasilija dēls, Greighofa – nomnieks Stanke; Ozolmuiža (*Eckof*, Ekava) – īpašnieks barons fon Greigs Aleksandrs, Vasilija dēls.

Vecie zasiēši baronu atceras ar uzvārdu “Greijs”. Iespējams, ka pārdēvēts labākas izrunas dēļ. Viņa dēlam iesauka bijusi – Bepka. Baronam bijusi arī meita, kura iepatikusies muižas skrīverim Mārtiņam Navenickim. Savas simpātijas viņš izteicis samērā mulķīgā veidā. Mārtiņš palīdis zem baroneses gultas. Kad viņa atgūlusies, viņš no apakšas sācis cilāt guļamvietu. Izbiedētā jaunkundze sasaukusi muižas ļaudis, kas Mārtiņu pamatīgi sapēruši. No tā laika viņš kļuvis pamulķāks, kad runa gājusi par sievietēm. Šī nav leģenda, bet 19. gadsimta beigu īsts notikums. Atceros vecus Zasas ļaudis. Viesienes muižas pēdējais vagars bijis Jēkabs Porietis, ko, kristījot Kaldabruņā, mācītājs pārdēvējis par Purišu. Viņš dzīvojis Ekavas pusmuižā. Jēkabs Purišs esot visu Zasas, Slates un Kaldabruņas Poriešu priekštecis. (Tas no Imanta Dimparāna vecāku atmiņām.)

Vēl daži materiāli, ko Zasas vidusskolēni savāca skolotājas Ellas Vaičules vadībā no vietējo ļaužu atmiņām. 19. gadsimtā gandrīz viss Zasas pagasts, arī daļa no Biržiem, piederējusi Zasas baronam. Zasas muiža – viena no krāšņākajām apkārtnē. Barons Grejs, jeb barons ģenerālis, turēja veselu armiju kalpotāju. Viņš bija humānāks nekā viņa tēvs, vecais Grejs Vasilijs, un citi apkārtnes baroni. Gadsimta beigās Zasā bijis maz iepirktu saimniecību. Visi tikai rentnieki, pūrinieki vai muižas kalpi. Aleksim Grejam bijušas divas māsas – Vera un Ella. Vera precējusies ar grāfu Tolstoju Pēterburgā. Viņi katru pavasari kopā ar draugiem – jaungkungiem un freilenēm – ieradās Zasā izklaidēties. Viesus sagaidot, strādāja dārznieki, istabenes, putnkopji un citi kalpotāji, lai pils laistītos vienā krāšņumā. Baroni brauca arī no kaimiņu muižām. No Biržiem resnais vācietis Rautenfelds,

no Keicburgas – Korfs, no Vārenbrokas barons Bērs. Ieradās vietējais meža kungs Linde un muižkungs Tonis Toors, pēc tautības igaunis. Dzīres ieilga nedēļām. Lielākā izprieca bija medības. Šim nolūkam turēja 40 dzinējsuņus un daudz kucēnu. Medību dienās dzinējos bija jāpiedalās arī zemniekiem – pūriniekiem.

Zasu apciemo baronese

Baronese Babete fon Zasa (Baron in Babette von Sass) pirmsjāņu nedēļā apmeklēja savas dzimtas bijušos īpašumus Zasā, kur kopā ar pagasta vecāko Visvaldi Cišu vienojās par turpmākās sadarbības pamatievirzēm. Baltvācu izcelsmes kundzei ļoti iepatikās sakoptais parks, apkārtnes daba, un viņa ierosināja šeit attīstīt ģimeņu tūrismu.

Babetes tēvs Otrajā pasaules karā kritis Volhovas purvos, bet senās muižnieku dzimtas uzvārds palicis mūsu novadā kā vietvārds — Zasa.

ATTĒLĀ: Baronese Babete fon Zasa un pagasttēvs Visvaldis Cišs gandarīti par pirmās sapratnes rezultātiem.

Baronese Babete fon Zasa un pagasttēvs Visvaldis Cišs
Publicējums laikrakstā “Brīvā Daugava” 1995.g. jūnijā

Baronese Babete fon Zasa (*Babette von Sass*) pirmsjāņu nedēļā apciemoja savas dzimtas bijušos īpašumus Zasā, kur kopā ar pagasta vecāko Visvaldi Cišu vienojās par turpmākās sadarbības pamatievirzēm. Baltvācu izcelsmes kundzei ļoti iepatikās sakoptais parks, apkārtnes daba un viņa ierosināja šeit attīstīt ģimeņu tūrismu. Babetes tēvs Otrajā pasaules karā kritis Volhovas purvos, bet senās dzimtas uzvārds palicis mūsu novadā kā vietvārds – Zasa.

Svarīgākie notikumi Zasas skolas vēsturē

Deviņpadsmitā gadsimta pirmajā pusē šajā novadā rakstīt un lasīt pratuši muižnieki, mācītāji, mežkungi, vagari. Pārējā tauta bijusi stipri neizglītota. Bijuši daži “grāmatnieki”, kas pratuši lasīt un rakstīt, pret kuriem ļaudis izturējušies ar sevišķu cieņu. Daži paši ielauzījušies ābecē pie “grāmatniekiem”. Tādi mācīti cilvēki bijuši Juris un Matīss Lejiņi, Bērziņš un kāds laukstrādnieks Rasa, kas mācījis bērnus un pulcinājis arī pieaugušos uz lūgšanām. Pie grāmatniekiem jāpievieno vēl ķesteris, kas palīdzēja mācītājam dievkalpošanā. Par algu ķesterim nodota Neihofas (Jaunmuižas) māja pie Ekavas. Īsi pirms Ziemassvētkiem ķesteris apbraukāja visas pagasta zemnieku mājas un pārklaušināja bērnus.

Pirmais skolotājs Zasā – Jēkabs Dipolds. Viņš strādājis te no 1845. līdz 1859. gadam. 1846. gadā uzcelta pirmā skolas ēka, verstis 3,5 no Zasas muižas pie Landzānu ceļa (pie kapiem). Skolas ēka celta no koka un visai vienkārša. Mācījušies 10–20 bērnu. Tālāk dzīvojošie bērni palikuši skolā pa nakti un gulējuši turpat klasē. Mācību priekšmeti: ticības mācība, garīgā dziedāšana, lasīšana, mazliet rēķināšanas.

1859. gadā Dipolda vietā pieņemts Andrejs Ozoliņš, skrodera māceklis. Ozoliņš Zasā nostrādājis 53 gadus, līdz 1911. gadam, kad aiz vecuma atstājis skolotāja vietu. Tā kā Ozoliņš labi pratis sadzīvot ar muižkungu, tad viņš amatu nezaudējis arī pārkrievošanās laikā, tikai pieņēmis spēcīgākus palīgus krievu valodā: Elksni, Akmeni, Meiķelānu, Spīdānu, Akurāteri, Grotānu, Avotiņu.

1878. gadā skolai taisīta piebūve, bet tajā pašā gadā skola nodegusi. 1882. gadā pagasts uzcēlis lielu skolas ēku no ķieģeļiem. Tā atkal nodegusi. Mūri atjaunoti 1884. gadā, kad atsāktas mācības. Skolēnu skaits jau bijis ap 80.

A. Ozoliņš 1916. gadā Krakovā bēgļu gaitās miris.

1911. gadā par skolotāju ievēlēts Andrejs Ziediņš. Viņš strādājis līdz 1915. gadam, kad kara apstākļu dēļ skolu atstājis. Vācieši skolu nojaukuši un ķieģeļus izmantojuši savām zemniecām. No tā laika skola šajā vietā vairs nav atjaunota. Par kādreizējo skolas vietu liecina mūra pamati un daži koki.

Pirmā pasaules kara laikā līdz 1918. gadam Zasas pagastā skolas nav bijis, jo lielākā daļa iedzīvotāju devušies bēgļu gaitās. Pēc iedzīvotāju atgriešanās 1918. gadā skola iekārtota Zasas (Viesienes) muižas bijušajā rentnieku mājā (uz baznīcas pusi). Otrā mājas galā dzīvojuši rentnieki līdz 1922. gadam. Vēlāk klases un skolotāju dzīvokļi iekārtoti arī mājas otrā galā. Pēc kara pirmie skolotāji bijuši Jānis Ziedāns, Avotiņš, Marckeviča. 1920. gadā Ziedāns apvainots brīvdomībā, jo protestējis pret baznīcas mācību, un kā sevišķi bīstama persona padzīts no pagasta.

1920. gada rudenī par skolotājām pieņemtas Marta Zadināne un Austrā Stradiņa. 1921. gadā te ierodas Ādams Klucis, kas par skolas pārzini strādāja līdz

1940. gadam un rakstīja dienasgrāmatu. Skolā bija četras nodaļas. Bērnu skaits – 120. Ceturtā skolotāja Aleksandra Jansone no Vidzemes sākusi strādāt 1923. gadā. Divdesmito gadu sākumā izveidota sešgadīgā pamatskola. Skolēnu skaits svārstījies no 150 līdz 170. Lielākā daļa skolēnu uzsākuši mācības pēc 10. oktobra.

1923. gada 16. februārī skolu inspektors Mačiņš, skolu revidējot, ar aprīņa kino aparatūru parādījis Zasā pirmo kino izrādi. Bez parastām zinībām skolēni mācījušies arī grāmatu iesiešanu, meitenes apguvušas rokdarbus. Notikušas ekskursijas uz Līvānu stikla fabriku, arī trīs dienu ekskursija Koknese – Staburags – Sēlpils.

Par skolas budžetu tajā laikā var spriest pēc 1925./26. m. g. ieraksta Kluča dienasgrāmatā. Skolas izdevumi: skolotāju algas – Ls 3889,40, apkalpotāja alga – Ls 240, telpu remonts – Ls 613,58, apkurināšana, apgaismošana – Ls 267,08, mācību līdzekļi, bibliotēka – Ls 249,92, dažādi izdevumi – Ls 50, kopā – Ls 6409,98.

Šajā mācību gadā ieviesti trīs jauni mācību priekšmeti: kooperācija, zemkopība, mājturība.

1926./27. m. g. jaunievedums – skolotājiem obligāta hospitēšana un paraugstundas. Skolā strādāja skolotāji: Ādams Klucis, Marta Zadināne, Aleksandra Jansone, Austrā Robežniece (Stradiņa).

1927./28. m. g. pagasta valdei tiek izvirzīts jautājums par skolas pārbūvi, jo vecā ēka kļuvusi nepiemērota.

1928./29. m. g. samazinājās skolēnu skaits līdz 90. Ieviestas jaunas mācību programmas. No 1. februāra skolēnu kopēdināšana. Skolā uzsākta galdniecības mācīšana.

1929./30. m. g. viens no skolas beidzējiem iestājās Daugavpils skolotāju institūtā.

1930./31. m. g. skolas ēkas stāvoklis kļuvis kritisks. Trūkst piemērotu telpu klasēm un skolotāju dzīvokļiem. Jumts caurs. Klasēs dažas krāsnis piesietas pie sienām. Uz skolas pārziņa lūgumu par remontu pagasta valdes loceklis atbildējis, ka skola ir laba. Trūcīgākie kalpu bērni izstājās jau no 3. un 4. klases. Pamatskolu beidza tikai nedaudzi. 1930. gadā 6. klasē vairs nebija neviena skolēna.

1931./32. m. g. valstī saimnieciskā krīze. Kritušās cenas lauksaimniecības produktiem. Tas negatīvi ietekmēja arī izglītību. 7. jūnijā Saeimā pieņemts likums, kas nosaka, ka skolotājiem algu maksās valsts (līdz šim maksāja pagasta valde). Tas uzlabos skolotāju tiesisko stāvokli, zudīs skrīveru un pagasta vecāko kundziskā izturēšanās pret skolotājiem. Izglītības ministrs šajā laikā bija Atis Ķeniņš.

1934./35. m. g. skola noorganizējusi vecāku sapulci. Pagasta valdē atkārtoti iesniegts lūgums par vecās skolas pārbūvi. Skolā strādāja pieci skolotāji, skolēnu skaits palielinājās līdz 155.

1936./37.m. g. No 9. līdz 12. maijam 44 skolēni piedalījās ekskursijā Rīgā un Jūrmalā.

1938./39. m. g. sāka skolas pārbūvi. Mācības notika biedrības namā, skolas pārbūve pabeigta 1939. gada 7. oktobrī.

Jaunās skolas iesvētīšana notika 1939. gada 8. oktobrī.

1940./41. m. g. skolas direktors Jēkabs Baško.

Vācu okupācijas laikā mācības skolā notika tikai piecus mēnešus – no 1. novembra līdz 1. aprīlim. Skolu vadīja direktors Alberts Kalniņš.

Pēc Otrā pasaules kara pirmais skolas direktors Vilis Krauklis. 1945. gadā, atverot 8. klasi, viņš nodibināja Zasas vidusskolu. Neilgu laiku pēc V. Kraukļa traģiskās bojāejas 1946. gada februārī skolu vadīja Marija Skopiņa, bet 1946. rudenī par Zasas vidusskolas direktori sāka strādāt Erna Pabērza.

1947./48. m. g. sāka darboties literārais pulciņš. Iestudēja lugas, izdeva literāro žurnālu “Gaismas Lokā”.

1948./49. m. g. skolai piešķīra Viļa Stukula māju “Bērzemnieki”, ko nosauca par Dārza māju. Tē iekārtoja pirmās četras klases un vairākus dzīvokļus. Skolotāju dzīvokļiem piešķīra arī bijušā īpašnieka Otto Grīnberga māju “Vilcāni”. Skola iegādājās jaunus solus par 12 000 rubļiem.

1949./50. m. g. skolā strādāja 17 skolotāji, 10 tehniskie darbinieki, mācījās 250 skolēni. Darbojās 11 pulciņi. Skolā 28 komjaunieši, 60 pionieri. Bija internāts un kopgalds. Valsts atbalstīja trūcīgo audzēkņu ēdināšanu.

1950. gadā – pirmais vidusskolas izlaidums, beidza 20 absolventi, t.sk. Anna Celmiņa ar zelta medaļu. Valdis Bīgestāns un Dainis Robežnieks – ar sudraba medaļām.

1951.–1955. gadā skolu vadīja direktore Mirdza Bīgestāne. Turpinājās skolas kultūras un sabiedriskās dzīves tradīcijas. Par skaistu tradīciju kļuva abiturijas vakari ar teātru izrādēm. Līdz 1955. gadam Zasas vidusskolu absolvēja 91 audzēknis un četri eksterni.

1955. gadā 5. februārī skolā ieradās jauna direktore Diāna Medne. Skolas vadīšanu uzsāka ļoti enerģiski. Notika rosīga mācību un saimnieciskā darbība. Turpinājās apkārtnes izdaļošana. Mācību dārzā iekārtoja ģeogrāfijas laukumu. Papildināja skolas darbnīcu, iekārtoja noliktavu, uzcēla jaunu tiltiņu pāri Dzirnupei, tīrīja skolas dīķi un parku. Iegādājās mācību traktor.

1956./57. mācību gadā nodibinājās skolas pūtēju orķestris. Apbalvojumu saņēma skolotāja I. Indānes vadītais literārais pulciņš. Ģeogrāfijas pulciņš, ko vadīja skolotāja Ella Vaičule, iesaistījās konkursā “Pazīsti dzimto novadu!”. Naturālisti, ko vadīja skolotāja Veronika Giluča, divus gadus (1955./56. un 1956./

57. m. g.), bija Vissavienības Lauksaimniecības izstādes dalībnieki Maskavā: saņēma diplomus un zelta medaļu.

1958. gadā skolas pionieru vienību nosauca Ļubas Kāsītes vārdā. Skolā iekārtoja pionieru istabu. Tajā laikā pionieru vadītāja bija Aina Putekle (Sauša). Skolas direktore D. Medne intensīvi sadarbojās ar apkārtējiem kolhoziem un Slates MTS (direktors Voitekis).

Pēc tam divus gadus Zasas vidusskolas direktore bija Ida Āboliņa, pēc viņas četrus gadus Veldze Mežkokte (1961–1965).

Sešdesmitie gadi iezīmējās ar intensīvu novada vēstures pētīšanu, it sevišķi, kad 1965. gadā skolas vadību pārņēma skolotāja Ella Vaičule. Viņa skolu vadīja septiņus gadus.

1966. gadā skolas komjaunatnes organizācijai piešķīra Leonarda Luča vārdu. 1968. gadā to apbalvoja ar Augstākās Padomes Prezidija goda rakstu. Ārpusklases un ārpusskolas darba organizatore šajā laikā bija Laimdota Leitiete.

1965. gadā Ļubas Kāsītes vārdā nosauktā pionieru vienība bija labākā rajonā, bet 1970. gadā vienību apbalvoja ar CK Goda lentu. No 1961. līdz 1973. gadam par vecāko pionieru vadītāju strādāja Skaidrīte Vilciņa (dzim. Krūmiņa).

Pēc Ellas Vaičules aiziešanas no Zasas (nostrādājusi 20 gadus), direktores darbā stājas vēstures skolotāja Laimdota Leitiete. Septiņdesmitajos gados notika pāreja uz obligāto vidējo izglītību. Veidoja kabinet sistēmu apmācību. 1979. gadā skolā atestēti 10 kabineti. Skolas komjaunatnes organizācijā bija 100 komjaunieši, bet pionieru skaits sasniedza 140. Ārpusklases un ārpusskolas darba organizatore šajā laikā bija Rudīte Urbacāne, vecākā pionieru vadītāja – Zinta Nagle (dzim. Feodorova). 1975. gadā darbu uzsāka vidusskolēnu darba un atpūtas nometne LOTOS.

1976. gadā 7. klases sanitārais postenis izcīnīja 4. vietu republikā (posteņa vadītāja skolotāja Regīna Čīša). Septiņus gadus Zasā tika organizētas republikas mēroga sporta sacensības – Zasas vidusskolas kausa izcīņa **skijoringā**.

1981. gadā skolā sāka darboties skolas vēstures un novadpētniecības **muzejs**. Rudītes Urbacānes vadībā jaunie novadpētnieki savāca vienkopus skolā esošos materiālus, piedalījās republikas novadpētniecības izstādēs un guva atzinības rakstus un prēmijas. Skolas komanda ar labiem panākumiem startēja konkursā “Mēs – tavi saimnieki, zeme”. Skolā šajā laikā ar panākumiem atsāka darboties **pūtēju orķestris** skolotāja Gunāra Kiopa vadībā.

1989. gadā skolotājas Indras Gaugeres vadītie vidusskolas un 4.–8. klašu deju kolektīvi piedalījās republikas skolēnu deju svētkos Rīgā. Par tradīciju kļuva pašdarbības kolektīvu atskaite koncerti maija beigās un arī rokdarbu izstādes. 1989. gada vasarā 10 skolēni piedalījās starptautiskajā LOTOS brigādē Polijā.

Ar tautfrontiešu ierosmi un atbalstu 1989. gada 7. oktobrī skolā tika rīkoti Zasas skolas 50 gadu pastāvēšanas svētki ar pirmskara un kara laika skolēnu, skolotāju un bijušo darbinieku piedalīšanos. Tika atklāts piemiņas akmens ar iekaltu gadskaitli “1939” un Raiņa vārdiem “Krāj gaismu sev, lai citus gaismā vadīt spētu”. Gar ceļa malu pie ieejas skolā kopīgi stādījām liepiņu dzīvžogu. Tas bija latvju tautas Trešās atmodas sākumlaiks. Tāpēc dalībnieku atmiņu stāstījumi atklāti un sirsnīgi, saistīti ar kara un pēckara drūmajām atmiņām.

1990. gada 1. septembris vidusskolā bija **īpšs**. Mācību gads sākās ar dievkalpojumu Zasas luterāņu baznīcā. Tika iesvētīts skolas sarkanbaltsarkanais karogs. Arī Zasas vidusskolu skāra pārkārtošanās. Mainījās laiki, arī ārpusskoles un ārpusskolas darba organizatori, bet skolas skaistākās tradīcijas saglabājās.

1995. gadā, tāpat kā 1993., uz Republikas dziesmu un deju svētkiem Rīgā brauca vidusskolas deju kolektīvs ar vadītāju Indru Gaugeri. Bet 1995. gadā tam piebiedrojās arī skolotājas Daigas Geidānes vadītie trīs deju kolektīvi. Šajā gadā pirmo reizi skolas vēsturē uz skolēnu dziesmu svētkiem Rīgā brauca 6.–9. klašu koris ar savu vadītāju Irēnu Histu.

1999. gada oktobrī Zasas vidusskolai palika 60 gadi. Tāds solītis pāri cilvēka pusmūža vecumam. Taču laiks neļauj domāt par atpūtu: ja gribi pastāvēt, jāprot atjaunoties. Tas jādara gan iekšēji, gan ārēji. Ar ēkas remontu pagaidām lepoties nevar, taču līdzekļi tiek meklēti. Nozīmīgas pārmaiņas norisinājušās mācību procesa modernizācijā. Ja pirms pieciem gadiem problēmas radās, domājot par viena datora iegādi, tad pašlaik datorklasē vienlaikus var strādāt desmit skolēnu un būs vēl vairāk. Arī skolas datu bāzi var viegli un ērti izmantot. Pateicoties pagasta padomes gādībai un Sorosa fonda atbalstam, skolēniem tagad ir pieejama interneta informācija. Un tas jau ir mazās lauku vidusskolas logs uz plašo pasauli.

Tā raksta skolotāja Inta Sviķkalne 2000. gada 17. jūnijā.

1999. gada rudenī direktore Laimdota Leitiete savu 27 gadus garo skolas vadišanas pieredzi nodod fizikultūras skolotājam Edvīnam Grauzam, kuram Zasas vidusskola ir pirmā darbavieta. Laimdota Leitiete Zasas vidusskolā strādājusi visilgāk: 42 gadus mācījusi vēsturi, palīdzot arī jaunajam direktoram.

2000. gada vasarā skolā jau 50. izlaidums, skolu jaunatnes 8. dziesmu un deju svētki Rīgā, kuros skolotāja Indra Gaugere piedalījās ar vidusskolas deju kolektīvu, Daiga Geidāne ar diviem pamatskolas deju kolektīviem, Zenta Puķīte ar skolas kori. Un visus šos notikumus vainago 2000. gada 8. jūlijs, kad sakoptajā un sapostajā Zasā tika sarīkoti vēl nebijuši svētki. Svinības sākās ar svētbrīdi Zasas baznīcā, veltītu Zasas vidusskolas 60 gadu jubilejai un astotajam tradicionālajam absolventu salidojumam. Skola, parks un kultūras nams šajā dienā uzņēma ap seši simti viesu. Izklaidei parka estrādē 50. izlaidums bija sagatavojis lugas izrādi.

Salidojuma ieskaņai dziesmu un tautas deju koncerts. Turpinājumā salidojuma svinīgā atklāšana. Dalībniekus uzrunāja pirmā izlaiduma absolvents Jānis Britāns. Atmiņu stāstījumi mijās ar ilggadējās direktores Laimdotas Leitietes godināšanu. Ceremoniju vadīja jaunais direktors Edvīns Grauzs. Īpaši emocionālu uzrunu godināšanas brīdī teica Kārlis Bērziņš, kas 40 gadus bija skolas dvēsele – saimnieks un pedagogs, arī pats skolas absolvents. Viņi ar Laimdotu Leitieti reizē sākuši un reizē beiguši aktīvās darba gaitas. Salidojuma vakara un nakts stundas mijās ar jautrību parkā pie ugunskura, dejām kultūras namā un saviesīgu saiešanu katram izlaidumam iekārtotajās telpās. Patīkami, ka absolventi 50 gadu garumā nav aizmirsuši esošos un arī aizsaulē aizgājušos pedagogus un tehniskos darbiniekus. Par to liecināja salidojuma svinīgās un saviesīgās runas, atmiņu pavedieni...

Zasas vidusskolas 1973. gada izlaidumā Regīnas Čišas audzinātā klase. Pirmajā rindā sēž skolotāji. No kreisās: Skaidrīte Vilciņa, Veronika Rusiņa, Ārija Rāviņa, direktore Laimdota Leitiete, Henrihs Saušs, Regīna Čiša, Sarma Sproģe, Ella Vaičule, Lilija Resne, Lūcija Badūne, Ilga Dominicēce, Ira Dzintare. Aizmugurē pa labi stāv skolotāji: Imants Jukumsons, Gunārs Ūiesneris un Roberts Dzintars

Mežgala pamatskolas vēsture

Ja runājam par novada izglītību senatnē, tad man ir izdevies savākt ziņas par 19. gs dibinātu pamatskolu. Savu nosaukumu ieguvusi no tā, ka, sākot no Dignājas muižas līdz Meža muižai, bijuši nepārtraukti meži. Vietā, kur mežs it kā beidzies, cēluši skolu – meža galā.

Zasas vidusskolas novadpētnieki pētījumā “Zasas novads” raksta:

Visi dokumenti, no kuriem varētu gūt noteiktas ziņas par Mežgala pamatskolas dibināšanu un izveidošanos, 1. pasaules kara laikā gājuši bojā. Ziņas par Mežgala skolu gūtas, iztaujājot apkārtējos vecākos iedzīvotājus, un no dažām agrāk rakstītām piezīmēm un dokumentiem, kas vēl uzglabājušies.

Pirms Mežgala skolas ēkas uzcelšanas mācības skolēniem noturētas saimnieku māju telpās. Par skolas ēkas celšanu sākusi spriest vietējā sabiedrība saziņā ar Dignājas pagasta valdi, kuras priekšgalā bijis Jānis Zvanūtājs. Dignājas pagasta Mežgala pamatskolas ēka uzcelta 1881. gada vasarā. Būvei akmeņus un granti saveduši saimnieki klaušu kārtā no tuvējās apkārtnes. Būves uzņēmējs bijis Pēteris Skarbītis no Krustpils. Koka darbus vadījis un izpildījis viņš pats. Skarbītim kā palīgi bijuši Pēteris Sparinskis no Sēlpils pagasta un Jānis Ušaks tepat no Dignājas. Mūra darbu uzņēmējs – Liepiņš no Jaunjelgavas. Pagasta iedzīvotājiem skolas celšanas laikā galvasnauda paaugstināta gandrīz četras reizes. Skolas ēka iesvētīta 1882. gada rudenī. Garīgo aktu izpildītājs – draudzes mācītājs Milendorfs. Vietējais koris nodziedājis divas dziesmas: “Jūs, pasaules vārti, atveraties” un “Teiciet to kungu!”. Laicīgās dziesmas koris tad vēl nav mācījies. Šinī – 1882. g. – tad arī skolā iesāktas mācības. Pirmie skolotāji bijuši

Jēkabs Krodznieks un viņa palīgs Pēteris Plauktiņš. Viņi strādājuši vienu gadu. Pēc tam atnācis skolotājs Grotiņš no Pļaviņām. Viņš viens nostrādājis līdz 1895. gadam. Vadījis arī kori. No 1895.–1898. g. par skolotāju Mežgala skolā bijis Juris Plāķis. Viņa laikā ap skolu sastādītas liepas. No 1898.–1899. g. skolotāja vietu izpildījis vietējais ķesteris Juris Sineps. Sākot ar 1899. g., Mežgala skolas dzīvē ienāca revolucionārs gars līdz ar skolotāju Kārli Seržaku, kas pulcināja ap sevi apkārtējo jaunatni, stāstot par sociālisma idejām un reliģijas kaitīgumu. Seržaks strādājis līdz 1903. gadam. No 1903. g. līdz 1906. g. janvāra sākumam skolā darbojies Jānis Vihmanis. Viņš aktīvi piedalījies revolucionārajā kustībā, noturējis daudzus mītiņus kopā ar pagasta revolucionārās darbības vadītāju – Ģipterānu skolas skolotāju Staprānu, ko dragūni nošāva. 1906. g. janvārī dragūni meklējuši arī Vihmani, tāpēc izdemolējuši Mežgala skolu. Vihmanis izbēdzis.

No 1906. g. rudens līdz 1908. g. janvārim par skolotāju strādājis Jēkabs Berze (vietējais). Viņš piespiests atstāt darba vietu kā politiski neuzticams un aizceļojis uz Kaukāzu. Pēc tam skolā sācis strādāt Pēteris Lakstīgals – Valmieras skolotāju semināra audzēknis (arī vietējais). Bijis sabiedrīks un dziedāšanas biedrības vadītājs (vienīgā atļautā biedrība). Lakstīgals strādājis līdz 1912. gadam, kad pārcēlies par skolotāju uz Amūru. No 1912. līdz 1915. g. bija skolotājs Kārlis Ūdris. Visu šo priekšskara laiku skolā tikai viens skolotājs. Mācīšana krievu valodā, izņemot latviešu valodas un reliģijas stundas. Skolotāja atalgojums apmēram 100–200 rubļu gadā. Skolas saimnieciskie apstākļi ciešami.

1. pasaules kara un vācu okupācijas laikā Mežgala skola pilnīgi izdemolēta. Skolas telpas kādu laiku apdzīvojuši vācu armijas kareivji. 1918. gada 8. novembrī izpostītajā skolas ēkā apmeties uz dzīvi bijušais Zasas skolotājs Ziediņš un kopā ar savu meitu, skolotāju Zentu Ziediņu, noorganizējis Mežgala skolas atvēršanu. 1919. g. janvārī Mežgala skolā viņi uzsāk mācības 3 klasēs ar 50 skolēniem. 1920./21. m. g. jau darbojas 4 klases ar 70 skolēniem. Gada beigās skolas ēka remontēta, skolai tiek atvērta arī 5. klase ar sešiem skolēniem. Ievēl trešo skolotāju Mildu Jagdi. 1922. g. rudenī skolas ēkai izdarīti lielāki remontu un atvērta arī 6. klase. Skolotāja Jagde strādājusi no 1921. gada 30. septembra līdz 2. decembrim.

1922. g. 18. oktobrī par skolotāju sāk strādāt Anna Jaunslaviete un nostrādā līdz 1931. g. janvārim. No 1919. līdz 1922. g. rudenim, pateicoties skolas vadītāja Ziediņa rosībai, Mežgala skola ir izveidota par 6-klasīgu pamatskolu.

1923. gadā Ziediņš aiziet pensijā, un viņa vietā par skolas priekšnieku atnāk Alfrēds Jaunslavietis. Viņš ir ļoti sabiedrīks, labs kora vadītājs. Jaunslavietis strādā līdz 1926. g. 25. februārim, kad viņu iesauca kara dienestā. Viņa vietā skolas priekšnieka pienākumus veic Anna Jaunslaviete.

1926. g. 25. oktobrī kā trešais skolotājs atnāk Jānis Andersons (vietējais).

1932. g. rīkoti skolas 50 gadu pastāvēšanas svētki. Piedalās divi kori (jaunais un vecais). Kā pilna 6-klasīgā pamatskola Mežgala skola pastāv līdz 1931. g. 8.

janvārim, kad mazā skolēnu skaita dēļ 5. un 6. klasi likvidē. Trešā skolotāja Jaunslaviete pārcelta uz Dignājas pagasta Ģipterānu skolu. Sākot ar 1931. gadu, Mežgala pamatskolā darbojas četras klases, strādā divi skolotāji, skolas priekšnieks J. Andersons un skolotāja Z. Ziediņa. 10. janvārī Ziediņa pāriet uz Dignājas pag. Daugavas skolu un viņas vietā atnāk Berta Dēliņa (Grigoroviča).

1934. g. vasarā abi skolotāji aiziet un viņu vietā atnāk Mīle Zolberga – skolas pārzine, un skolotāja Emīlija Liepiņa (50. gados Jēkabpils rajona Tautas izglītības nodaļas vadītāja). Līdz ar viņu atnākšanu skolas dzīvē sākas jauna rosība. Uzlabo skolas saimnieciskos apstākļus, nostiprina disciplīnu. Tiek iegādāti daudzi jauni mācību līdzekļi. Lieli nopelni te enerģiskajai skolotājai E. Liepiņai. Skolotājas daudz strādā sabiedriskā darbā. Pateicoties viņām, 1935. g. pavasarī pie skolas ierīko augļu un košumu dārzus, iestāda ceriņu dzīvžogu.

1940. g. pēc Padomju Latvijas nodibināšanās skolotāja Liepiņa aiziet uz savu agrāko darba vietu, no kurienes viņa 1934. g. bija pārcelta. Mežgala skolā kā otrs skolotājs sāk strādāt Alfons Jansons. Skolā tiek nodibināta pionieru organizācija.

Vācu okupācijas laikā (kara laikā) skolotāja Jansona vietā strādā Olga Ravīzere. Tad skolai nevar iegādāties jaunus mācību līdzekļus. Mācību dienu skaits tiek samazināts. 1943. gada rudenī skolotāja Ravīzere pārceļas citur, viņas vietā par skolotāju sāk strādāt Rita Sermuliņa – vietējā.

1944. g. vasarā, vācu karaspēkam atkāpjoties, skola tiek izdemolēta, dokumenti iznīcināti, inventārs salauzts, daļa pazudusi. Rudenī skolu izremontē un mācības sāk piemērotos apstākļos. Mācīšanas un audzināšanas darbs šai laikā rit intensīvi. Atjaunojas sabiedriskā dzīve, notiek sarīkojumi.

1947. g. rudenī vājās veselības dēļ pēc 13 darba gadiem pensijā aiziet skolas pārzine Zolberga. Par pārzini sāk strādāt Rita Sermuliņa (vēlāk Puīda) un atnāk skolotāja L. Fedosejeva. Pēc Sermuliņas atnāk Valija Mimmāne, kas dažus gadus pēc kara strādāja par vecāko pionieru vadītāju Zesas vidusskolā. Valiju Mimmāni 1953. g. rudenī kā skolas pārzini nomainīja Boniventūra Graudiņa (Romanovska).

Nav Bērzonē pastāvīgā iedzīvotāja, kurš nebūtu mācījies Mežgala skolā. No skolas

Mežgala 4-gadīgās pamatskolas pārzine
Boniventūra Romanovska

absolventu vidus izauguši skolotāji, brigadierī un sabiedriski darbinieki. 50. gados skolā ir 43 audzēkņi, strādā divi skolotāji. 1957. gada 14. septembrī Mežgala pamatskola svinēja 75 gadu pastāvēšanas svētkus. Daudz apsveikuma telegrammu un vērtīgu balvu. Diriģenta Č. Beļavska vadītā jauktā kora koncerts.

Mežgala pamatskolas vēsturi uzrakstījušas šīs skolas absolventes: Jevgēnija Aļeksejeva (Gasiņa), Dzidra Midere (Rubene), Tamāra Ivanova (Osmane), Vilma Griezāne (Ozoliņa), Aija Lielā (Lapašinska) u.c. Viņas turpmāk ir Zasas vidusskolas absolventes.

1956. gadā Mežgala pamatskolā sāka strādāt jauna skolotāja Dzidra Kaņepe (vēlāk Dadeika). Viņa kopā ar skolas pārzini B. Graudiņu mācīja Bērzones iecirkņa bērnus. Bērzones ciems, pēc kara atdalīts no Dignājas pagasta, 1954. gadā tika pievienots Zasas ciemam, bet Bērzones kolhozs, apvienots ar Zasas padomju saimniecību 1957. gada 2. decembrī, palika kā saimniecības nodaļa – iecirknis. Mežgala skoliņa arvien bija šī iecirkņa izglītības, kultūras, sapulcēšanās un sadziedāšanās vieta.

Mežgala un Slatē
pamatskolu skolotāja
Dzidra Dadeika

Skola dažādos klašu sastāvos pastāvēja 90 gadu. To slēdza 1971. gadā, kad visā republikā notika mazo skolu likvidēšana. Skolotāja Boniventūra Romanovska pārcēlās uz Zasas vidusskolu, kur par sākumskolas audzinātāju strādāja līdz aiziešanai pensijā 1994. gadā. Skolotājas darbā viņai aizvadīti 42 gadi (no tiem Zasā 23).

Skolotāja Dzidra Dadeika jau 1970. gadā sāka mācīt bērnus Slatē pamatskolā, kur nostrādāja līdz aiziešanai pensijā 1994. gadā. Strādājot par skolotāju 38 gadus, D. Dadeika bija aktīva sabiedriskā darbiniece: deputāte, tradīciju vadītāja Zasā un Slatē, desmit gadus vēlēšanu komisijas priekšsēdētāja Zasas pagastā. Par sevi stāsta Dzidra Dadeika (Kaņepe):

Esmu dzimusi 1935. gada 9. novembrī Sunākstes pagasta Lauros. Vēlākos gados vecāku mājas iekļāvās Viesītes pagastā, atradās Viesītes upes krastā. Apkārtņē pauguraini lauki, meži un nelieli uzkalni. Brāļu un māsu ģimenē nebija. Vecāki kopā ar vecvecākiem strādāja savā saimniecībā. Ziemās kopā ar kaimiņu bērniem braucām no kalna ar mana vectēva taisītām ragaviņām. Vasarās dzīvojām pie upes. Bērnības laiks bija sava pasaule. Vecāku sēta un baznīca bija vesela dzīves skola. Vairāk uzturējos pie vectēva, kad viņš vija grožus, pina vīzes un grozus, taisīja ragavas vai bija stallī pie zirgiem un kumeliem.

Tuvumā bija skaistā Sunākstes baznīca. Svētdienās kopā ar vecmāti to apmeklējām. Māte ar tēvu bija aizņēmti mājas darbos un sabiedriskajā dzīvē: dziedāja korī, tēvs spēlēja vijoli, pūta taurē. Atceros bērniības laiku, kad mājās cēla gulbūves pirti, kad ziedēja zilie linu lauki, kad tos novāca, cirta linu pogaļas, stiebrus mērca mārķā zem sloga un tad klāja uz nopļauta lauka žāvēt.

Skolas gaitas sākās pēc kara Sunākstes pamatskolā. To beidzu 1952. gadā kā teicamniece ar uzslavas rakstu. Sākot ar 4. klasi, katru gadu bija jāliek 4–5 eksāmeni, bet, 7. klasi beidzot, bija 10 eksāmeni. No 1. klases dzīvoju internātā, jo mājas no skolas šķīra lieli meži 10 km attālumā. Pavasaros un rudenos sestdienās kopā ar kaimiņu bērniem mājās gājām kājām. Pirmdienās uz skolu mūs visus veda ar zirgu, jo līdzī bija jāņem pārtika nedēļai. Skolā no savestiem produktiem gatavoja tikai pusdienas.

Skolu beidzot, skolotāji man ieteica mācīties par skolotāju, lai gan nebiju iestājusies ne pionieros, ne komjauniešos. 1952. gada rudenī bez iestājeksāmeniem mani uzņēma Jelgavas pedagoģiskajā skolā. Tajā laikā pilsētā notika atjaunošanas darbi no kara laika postījumiem. Mācības veicās. Skolu beidzu 1956. gadā. Mācību laikā bija izdevība būt ekskursijā Maskavā. Apskatīti muzeji, izstādes, braukts ar metro, pirmo reizi redzēju televīzijas raidījumus, teātru izrādes, braucām ar kuģi pa kanālu, apmeklējām varoņu kapsētas un Mauzoleju. Braucām arī ekskursijās pa Latviju, Igauniju un Lietuvu, apmeklējām teātru izrādes Rīgā. Tas bija interesantu piedzīvojumu laiks vienkāršai lauku meitenei.

Pirmā darba vieta bija Jēkabpils rajona Zasas pagasta Mežgala 4-klasīgā pamatskola. Te bērni mācījās apvienotās klasēs. Parastā mācību stundā bija jāspēj koncentrēties, lai skaidrotu mācību vielu un pārbaudītu skolēnu zināšanas dažādos līmeņos. Strādājot šajā skolā 14 gadus, darbojos arī ciema sabiedriskajā dzīvē – dziedāju korī, spēlēju pašdarbības teātrī, dažreiz lomas dublēju, piemēram, E. Zālītes lugā “Rudens rozes”.

Precējos ar Jāni Dadeiku 1960. gada 20. augustā. 1961. gada 12. decembrī no dzīvokļa skolā pārcēlāmi uz Slatē MRS Liepu ciematā. No 1970. gada 1. septembra sāku strādāt Slatē pamatskolā, jo Mežgala skolā samazinājās skolēnu skaits. Slatē strādāju līdz 1994. gadam – pensijas vecuma sasniegšanai. Slatē nostrādātajos 24 gados mācīti dažādi priekšmeti, arī mājturība un dziedāšana. Mans skolēns Andris Zalaks piedalījās republikas konkursā “Ko tu proti?” vairākus gadus. Izvirzīts uz Rīgu, izcīnīja balvu – braucienu uz nometni Vladivostokā.

Arī Slatē strādājot, brīvajā laikā piedalījos pašdarbībā – korī un teātrī, biju vietējās padomes deputāte Slatē un Zasā. Abos pagastos piedalījos sabiedrisko tradīciju vadīšanā: vārda došanas svinības, pilngadības svētki, kāzas, kapusvētki, bēres. Dzīves laikā abi ar vīru bijām vedēji 11 jaunlaulātiem pāriem. Ģimenē izaudzinājām divus dēlus. Ir četri mazbērni. Arī pensijas gados turpinu sabiedriskos darbus pensionāru padomē, vēlēšanu komisijā, Sēlijas novada vēstures pētīšanā. 38 skolotājas darba gados saņēmti arī apbalvojumi par pedagoga darbu un sabiedrisko rosību.

MĒS ESAM ŠĪS VIETAS MANTINIEKI

Zasas parks

Tā ir viena no skaistākajām vietām Zasas novadā. Parku stādījuši, veidojuši un kopuši mūsu senči. To turpinām mēs šodien. Zasas dabas pētnieki 50. gados raksta, ka Zasas parks iesāks veidot barona Zasa (17. gs.) un pabeigts barona Greja laikā, atdarinot Gatčinas parku miniatūrā. Parka stādīšanā un kopšanā bijis nodarbināts dārznieks un daudzi strādnieki. Muižas īpašnieki lielu vērību veltīja svešzemju kokiem. Senā muižas parka sākums ir Baltie vārti, no kuriem mūsdienās saglabāties tikai labās puses mūra stabs. Ceļš caur vārtiem veda taisni uz pili, kas 1905. gada nemieros nodedzināta. Šodien saglabājušās tikai pilsdrupas ar pagrobiem, ar centrālā rizalīta atliekām un divām apaļām logailēm.

Uz abām pusēm no Baltajiem vārtiem parku rotā trīs diķīši, kas nosaukti tajos augošo ūdensrožu krāsā. Pa kreisi no vārtiem ir Dzeltenais diķis (aiz tagadējā kultūras nama), pa labi – Rozā diķis (vislielākais), bet vēl tālāk – Baltais diķis. Visi šie diķīši pa apakšzemi savienoti, jo zināms, ka senlaikos te tecējusi upīte. 20. gadsimtā pastāvēja Rozā diķis, bet Dzeltenais un Baltais bija aizauguši. Tie atjaunoti pēc parka meliorācijas 70. gados. Ar ūdensrožu atjaunošanu skolas biologi un vēsturniekiem bija grūtības. Labāk ieaug baltās ūdensrozes, pārējās izsalst. Cauri Zasas parkam plūst teiksmainā Zasas upe, kas sākas Salu mežā un aiz Grīvu mājām ietek mazajā Susējā. Uz upes parka teritorijā ar dzirnavu dambja palīdzību izveidota triju diķu sistēma un piecas saliņas. Šī upes daļa iesaukta par Dzirnupīti. No seniem laikiem vienu no saliņām sauc par Mīlestības saliņu. Par tās nosaukumu saglabājušies vairāki nostāsti. Parka dārznieks esot iemīlējies barona meitā. Viņi mēģinājuši satīties uz šīs saliņas. Taču nabadzīgā dārznieka laulības ar baronesi nav iedomājamas.

2001. gadā izdotajā bukletā “Zasas parks” rakstīts:

Visos gadalaikos paveras skaisti skati no Dzirnupītes septiņiem tiltiņiem uz piecām saliņām, starp kurām Mīlestības saliņu apvij skaista teika. Kad barons aizlēdzis savai meitai satīties ar dārznieku, viņš saliņu upē pretī pils logiem apstādījis ar sarkanām rozēm. Par godu šai nelaimīgajai mīlestībai saliņa nes Mīlestības saliņas nosaukumu. Pēdējā dārznieka stādītā roze parkā nosala 1957. gadā.

Parka teritorijā, pie taciņas uz peldvietu un baznīcu, atrodas seno sēļu svētvieta: svētavots, kas tek austrumu virzienā. No avota Māras dienā pirms saullēkta pasmelts ūdens dziedinot dažādas kaites. Zasas upes labajā krastā aiz vecā doktorāta, pie ozolu birzs ir Velnakmens – upurakmens. Tas atrodas triju āderu krustpunktā un izstaro enerģiju. Kāda no teikām stāsta, ka sensenos laikos velns sadusmojies uz zasiēšiem un gribējis viņus noslīcināt. Daugavas malā sameklējis lielu akmeni un nesis uz Zasu, lai aizdambētu upīti. Pēkšņi iedziedājies gailis un velnam bijis jāpazūd no zemes virsas. Tā akmens palicis guļam upes krastā tajā vietā, kur velns iesprucis ellē. Ar enerģētisko lauku šis akmens atbilst upurakmens parametriem. Tā apgalvo skolas biologi. Akmens izmēri: garums 4 m,

platums 2,6 m, augstums 1,8 m, apkārtmērs 10 m. Aiz celiņa uz parku – pretī Baltajam dīķim - arī liels akmens, kuru pazinēji sauc par Dziedniecības akmeni. Tas vienā pusē silts, otrā auksts. Ja aukstā puse izstarojot negatīvo enerģiju, tad siltā ar savu pozitīvo uzsūcot negatīvo.

Dzirnapītes kreisajā krastā Zasas parkā nozīmīga vieta ir mākslīgi veidots paugurs Cukurkalniņš. Tas riņķveidīgi vairākās kārtās apstādīts ar liepām; vidējā riņķī– astoņas, ārējā – sešpadsmit. Apkārt tām aug lapegles, baltegles, lazdas, bērzi, alkšņi un citi koki. Cukurkalniņš savu nosaukumu mantojis no tā, ka te barons mīlējis sēdēt un kopā ar ciemiņiem dzert tēju vai kafiju ar cukuru. Viens no tiltiņiem pretī Cukurkalniņam ved pāri upei uz pili un liepu aleju. Manā skolas laikā (40. un 50. gados) tilta vietā bija tikai sliedes šina. Veiklākie skolēni pārskrēja, bet tie, kuriem reiba galva no ūdens dziļuma, pāri rāpās uz vēdera. Uz Cukurkalniņu bija jātiek visiem. Tāda mūsu jaunības laika romantika.

Uzkalniņā, Dzirnapītes kreisajā krastā, paceļas simtgadīga ozolu birzs. Ozoli stādīti četrus metrus attālumā viens no cita. No Ozolkalna paveras skaists skats uz ziemeļiem: tālumā zilgmojas mežs, nokalnē aug vecs, vientuļš ozols, bet pāri lielceļam slejas kupla, žuburota liepa. Līdz 20. gadsimta 60. gadu vidum Ozolkalns bija zassiešu un apkaimes ļaužu atpūtas vieta. Te rīkoja plašas zaļumballes, novada dziesmu un deju svētkus, kā arī citus kultūras pasākumus. Vēlāk uzcēla estrādi ar skatītāju laukumu upes labajā krastā, kur ik vasaru tika svinēti bērnu svētki, rīkotas brīvdabas izrādes un zaļumballes. Kad šis viegla tipa būves nolietojās un sabruka, deju laukumu ierīkoja romantiskā vietā aiz pasta ēkas pie vecajām pilsdrupām. Šeit jau apmēram 20 gadus svin Līgo svētkus, atzīmē vēsturiskus svētkus.

Ozoli rindās stādīti arī upes labajā krastā – pretī skolai aiz Velnakmeņa. Šīs rindas stiepjas līdz ceļam aiz jaunā doktorāta un aptiekas ēkas. Upes kreisajā krastā pretī pilij, pie tagadējām Smilgu mājām (tur dzīvo Celmāri), vesela rinda seno zivju dīķu, kas vēlāk aizauguši. Baronu laikā te bijuši arī zivju mazuļu audzēšanas nodalījumi. Aleksandra Greiga laikā muiža bijusi viena no bagātākajām un krāšņākajām visā novadā. Zasas parkā rīkotas zaļumballes, kas piesaistīja ne vien pašu pagasta, bet arī kaimiņu ļaudis. Tāpēc zemnieki aicināti atjaunot un savest kārtībā Ozolkalnu, kad tas bijis aizaudzis ar krūmiem. Uz vienu no ballēm aicināts grāfs Tolstojs (barona Greiga radnieks). Iepriekš runāts, ka grāfs atbraukšot ar automašīnu, kas 20. gs. sākumā bija liels retums, un daudzi tādu brīnumu redzējuši nebija. Kad parka un Ozolkalna uzkopšanas darbi pabeigti, pienākusi balles diena. Muzikanti gatavi spēlēt. Parkā gaidīt gaida atpūtas stūrīši, kur atgūt elpu dejojājiem, bet pagasta vecajiem ļaudīm pārspriest jaunus un senus notikumus. Mācītas arī jaunas dejas un rotaļas. Pirmajā pāri paši staltākie dejojāji. Tā istā reize turīgāko vecāku meitām parādīt savus greznos tērpus, taču neatpalikušas arī kalpu meitas. Zaļumballe izdevusies godam. Svētku kulminācija– grāfa Tolstoja ierašanās. Beidzot visi varējuši apskatīt tā laika brīnumu – automašīnu. Tomēr vienu šķērsli tā nav varējusi pieveikt – pie dzirnavām ovāli izliektajam tiltam mašīna nav spējusi tikt pāri. Grāfs pieprasījis tiltu nojaukt un tā vietā uztaisīt taisnu. Bet kur nu tāda reizē! Taču svētku prieku šis negadījums nav spējis sabojāt. Parka atjaunošanas darbi ar koku stādīšanu un apzaļumošanu visvairāk notikuši barona Aleksandra

Greiga laikā, kad katru dienu strādājuši pieci puķu kopēji un 12 parka strādnieki, arī zemnieki, kas kļūstu veidā gājuši noteiktās dienās darbā uz muižu.

Gan reljefs, gan mitrums, gan augsne bija par pamatu, ka te pārsvarā augušas un stādītas vietējās koku sugas - baltalkšņi, āra un purva bērzi, egles, gobas, oši, ievas, baltais vītols, lazdas, parastās un sēru apses. Tie ir izturīgi un panes samērā lielu mitrumu. Sausākās vietās, uzkalniņos, ozoli, kļavas un liepas. Tā kā barons ir mīlējis arī eksotisku koku un krūmu sugas, tad stādītas rietumu tūjas, melnās Veimuta priedes, lapegles, laurukoki, dižegles, baltegles, sudrabapses, sudrabvītoli, ciedras, valrieksta koki, vīksnas, sarkanie kārkli. Parkā netrūka ziedu un zaļumu. Aiz vārtiem gar ceļa malām, kas veda uz pili, vasarās podos saliktas palmas, tikušas ļoti aprūpētas. Nākot aukstākam laikam, palmas sanestas siltumnīcās pie upes – līdzās kalpu mājām. Daudz puķu stādīts celiņu malās. Pēdējais zināmais dārznieks Juris Pīle dzīvojis Vilcānu pusmuižā un nodarbojies ar puķu dēstu audzēšanu. Tos vēlāk izstādīja parkā. Pēc Pirmā pasaules kara, kad muižas likvidējās, Juris Pīle nonāca nespējnieku namā pie Zasas kapiem. Šeit dzīvodams, vecais dārznieks savu mākslu veltīja kapsētas krāšņumam. Tolaik kapos nebija tādas kopiņas, uz kuras neziedētu puķes. Manās bērniņas atmiņās saglabājies gan Pīles onkulis, gan kapsētas ziedu paradīze.

Mūsdienās parka, ūdenskrātuvju un skolas apkārtnes sakopšanā lielu darbu ieguldīja daudzi zasiēši. Bijušais skolas saimnieks Kārlis Bērziņš, ilggadējā apkārtnes apzaļumotāja (aizgājusi aizsaulē) Vilma Sulaine, agronoms Gunārs Kiops, Rāviņu ģimene, skolas direktore Laimdota Leitiete ar skolotāju un skolēnu kolektīvu. Ievērojamu devumu Zasas parka atjaunošanā un rekonstruēšanā atstājuši bijušās valsts saimniecības “Zasa” direktors Jānis Vanags, celtniecības darbu vadītājs Valdis Pusbarnieks, uzticīgais parka kopējs Māris Markots. Sākot ar 2000. gada vasaru arī daudzi citi zasiēši iesaistījās apkārtnes sakopšanā. Zasas parkam noteikts vietējās nozīmes īpaši aizsargājams statuss. Parks aizņem 23 ha platību un ierakstīts Zemesgrāmatā kā Zasas pagasta īpašums. Izstrādāti noteikumi apmeklētājiem un ekskursiju maršruti. Ar Latvijas Kultūrkapitāla fonda atbalstu izveidots buklets par Zasas parku. Ierīkotas ugunsgrūka vietas, deju laukums, peldētava.

Kad 1993. gada 3. decembrī Zasā bija “Lauku Avīzes” žurnālists Andris Grīnbergs, viņš runāja ar Zasas pagasta vecāko Visvaldi Cišu:

Savā laikā saimniecība “Zasa” paplašināja un iekopa bijušo muižas parku. Vai tagad, kad pagasta makos iemeties dilonis, parkam nedraud briesmas?

Zasas parkam briesmas nedraud, jo zasiēši nevar aizmirst tās pūles, ko parka iekārtošanā ieguldījis bijušais lielsaimniecības direktors Jānis Vanags. Pirms kara parks piederēja vietējai pašvaldībai, nu parks atkal ir pagasta pašvaldības īpašumā un apsaimniekošanā. Protams, tas mums sagādā lielas galvassāpes, jo vajadzīgi lieli līdzekļi. Taču tas, ka parks ir ne vien Zasas un apkārtējo pagastu, bet arī visas Latvijas kultūras vieta, dod mums spēku izturēt. Pāri ikdienai skatāmies nākotnē, jo mums vajag gan brīvdabas izrāžu, gan dziesmu svētku. Tauta var pacelties tikai ar kultūru.

Ar šo apziņu pagasta vecākais V. Cišs Zasā darbojas jau ceturto pagasta padomes sasaukumu.

Vēsturiskā centra apbūve

Visos laikmetos galvenais Zasas novada centrs bija Zasas muiža, kas sākās ar pili un turpinājās ar saimniecības ēkām. Ēku komplekss pilnībā nav saglabājies. Ēka, saukta brūzis, vēlākos laikos kalpojusi kā muižas kalpu māja. Pēckara gados te darbojās graudu savāktuves kantoris un zirgu iznomāšanas punkts, kolhoza “Liesma” dibināšanās laikā (1948) bija arī kolhoza kantoris. Valsts saimniecības pastāvēšanas laikā deva patvērumu daudzām zasiņu ģimenēm. 70. gados saimniecības ēku mēģināja kapitāli pārbūvēt par kopmītni. Uzlika jaunu šifera jumtu, izbūvēja šķērssienu, taču vairākus gadus būve palika nepabeigta. Ārsienas ieplaisāja, iekšsienas sabruka. Mājas īrnieki tad jau bija pārcēlušies uz jaunām dzīvojamām mājām. Tagad brūzis stāv kā vēsturisks grausts.

Dzīvojamā māja, kas celta 19. gs. kā vienstāva ēka, 20. gs. trīsdesmitajos gados ieguva otro stāvu un kļuva Viļa Stukula ģimenes mitekļi ar pagrabu namiņa piebūvi. Pagalmu no saimniecības ēkām – klētīm, zirgu staļļiem, pagrabu un pils pagalma – atdala laukakmeņu žogs (augsta sēta).

Vairāk nekā 40 gadu šī māja bija nodota Zasas vidusskolai (kopš 1948. gada). Tur iekārtoja jaunākās klases un dzīvokļus, skolā to sauca par Dārza māju. Pēc īpašuma denacionalizācijas, 90. gadu sākumā, īpašnieks Vilis Stukuls te veidoja viesu māju, bet pēc viņa nāves 1996. gadā īpašumu mantoja dēls Voldemārs Stukuls – Amerikā.

Aiz brūža redzami seni akmens mūri, kur muižas laikos bija govju staļļi. Valsts saimniecība te iekārtoja kokapstrādes darbnīcas, vēlāk nelielas teļu un cūku kūti. No šķeltajiem granītakmeņiem būvētās klēšu, staļļu un pagrabu sienas četrstūra apbūves formā, veidojot gandrīz noslēgtu pagalmu, liecina par Rietumeiropas jūgendstila ietekmi. Ne pārāk sen nojaukti divi uzbraucamie tilti kūtsaugšā. Vienā no klēts sienas akmeņiem iekalts gadskaitlis – 1887. Visos kolhozu un valsts saimniecības pastāvēšanas gados šīs ēkas kalpoja kā dažādu mantu noliktavas: graudiem, būvmateriāliem, sīkajam inventāram. Pagrabā glabāja dārzkopības ražojumus. Saimniecība šīs ēkas remontēja un uzturēja kārtībā. Atklātajā pagalma pusē piebūvēts šķūnis, kurš savu laiku kalpoja par kaldi graudu pirmapstrādei.

Visu šo pils kreisās puses dzīvojamo un saimniecisko apbūves kompleksu kopā ar Zasas dzirnavām 1924. gadā krustpiliētis Indriķis Stukuls nopirka dēlam Vilim Stukulam no muižnieka Aleksandra Greiga mantinieka Nikolaja, kas, būdams vieglas dzīves tīkotājs, mantoto muižu viegli izsaimniekoja. Viņš, iesaukts par Bepku, veco Zasas zemnieku atmiņā palicis pasmejams vieglprātis. Vilis Stukuls Zasā

ienāca, augstskolu beidzis, kā zinošs lauksaimnieks. Izveidoja priekšzīmīgu saimniecību un zirgaudzētavu, bija aktīvs pagasta sabiedriskās dzīves virzītājs, Lauksaimniecības biedrības un mazpulku organizācijas vadītājs, kultūras un mākslas pazinējs. Humāns cilvēks, kuru ar cieņu atceras visi tā laika zasiēši. Sākot saimniekot Zasas muižā, Vilis Stukuls savai saimniecībai deva nosaukumu “Bērzemnieki” – pēc savu senču uzvārda krustpiliešos. Pagalmā, pa labi no pilsdrupām, ir glīta koka ēka, kas uzbūvēta pēc pils nodedzināšanas 1905. gadā kā muižas īpašnieku Greigu vasaras māja. Daļa pils kokmateriālu izmantota šīs ēkas celtniecībai. Pēc Pirmā pasaules kara te dzīvojuši muižas strādnieki. Vēlāk, divdesmito gadu sākumā, māja nodota pasta un telefona centrāles īpašumā. Blakus pasta ēkai ir divstāvu mūra celtne, kas bijusi muižas klēts. Tē 1935. gadā, uzceļot otro stāvu, ierīkota veterinārā klīnika, bet pagrabos ar velvētiem griestiem iekārtotas mājlopu stacionārās ārstēšanas stadulas, lipīgo slimību nodaļa un operāciju zāle.

Baltā mājiņa

Prezidents Kārlis Ulmanis 1936. gada vasaras braucienā pa Augšzemi iegriezās arī Zasā. Apskatīdams pagastmāju, skolu, biedrības namu un pienotavu, aplūkoja arī veterināro klīniku, interesējās ne tikai par ārstēto lopu skaitu, bet arī par iekārtotajām telpām. Veterinārās klīnikas vadītājs toreiz bija vetārsts Voldemārs Skroms. Klīnikas pārbūvē piedalījušās vetārsta apkalpes rajonā ietilpstošās Zasas, Biržu, Dignājas un Slates pašvaldības. Otrā pasaules kara beigās V. Skroms no Zasas aizbrauca. Pēc kara te strādāja dažādi vetārsti un vetfeldšeri. Dažus no viņiem atceros: dakterus Tereņinu, Beiteli, feldšeri Veroniku Grjaču. Kopš 1951. gada

Zasas veterināro iecirkni vadīja vetārste Alvīne Mežaraupe ar palīgiem Jāni Mežaraupu un Kārli Vaičuli. 1958. gadā, kad vietējie kolhozi apvienojās valsts saimniecībā “Zasa”, veterināro iecirkni likvidēja. Klīnika pārcēlās uz Silajuru mājām, bet divstāvu ēku parkā nodeva Zasas vidusskolas rīcībā. Te iekārtoja internātu, dažas klasītes, skolotāju un tehnisko darbinieku dzīvokļus.

Lejā starp Rozā un Balto dīķi ir Baltā mājiņa, kas muižas laikos bija veļas mazgātava. Vēlāk pārbūvēta un nonākusi skolas īpašumā. Mazajās istabiņās dzīvoja skolotāji un tehniskie darbinieki. Tagad te iekārtota mājturības un zīmēšanas klase un bēniņos viens dzīvoklis. Šī mājiņa pilnīgi pārbūvēta pēc ugunsgrēka 1983. gadā.

Tagad uzkalniņā ar pilnu atspīdumu dīķi stāv skola, kas tapusi 1939. gadā kā sešklasīgā pamatskola. Pēc Otrā pasaules kara pārveidota par vidusskolu, 1950. gadā svinēts pirmais izlaidums, bet 2000. gadā – 50. izlaidums.

Arhitekts Jānis Zilgalvis 1998. gadā izdeva grāmatu “Daugavas muižas. 18. gs. - 20. gs.sākums”. Viņš raksta arī par Zasas muižu.

...Mazliet tālāk no pagriba ir brūzis, kurā vēlāk iekārtota kalpu māja. 19. gs. būvētajai divstāvu mūra ēkai ir divslīpju jumts ar daļēji nošļautiem galiem un dzega ar smalki izstrādātu profilējumu. Interesantas ir kalpu mājas ārdurvis. Tās, domājams, darinātas

Pasts un līniju tehniskais iecirknis

Vecā ambulance – doktorāts, atklāts 1925. gadā, slēgts 1987. gadā

19. gs. pēdējā ceturksnī, izmantojot klasicisma stila formas. Vērtnes sastāv no diviem pildīņiem, kurus vidusdaļā atdala aplis ar rozeti centrā. Augšējo no tiem rotā rozete. Šīs greznās durvis diez vai būs liktas kalpu mājai, drīzāk brūzim, kurš atradās šeit pirms tam. Tieši šādas pašas ārdurvju vērtnes ir Zasas skolai (1939)...

Blakus skolai ir vecais doktorāts, ko kādreiz sauca par lauku ambulanci. Iekārtots muižas klēts telpās. Ārsts te darbojās jau 1925. gadā. Strādāja dakteri Paulis Labsvīrs, Mirdza un Voldemārs Gulēni. Mirdza gan vairāk brauca pieņemt slimniekus citos lauku medicīnas punktos (Debesniekos u.c.). Pēc Otrā pasaules kara te strādāja dažādi ārsti. Ilgus gadus par vecmāti Zasā bija Erna Zariņa. 1953. gadā Zasas ambulances telpās atvēra lauku slimnīcu, ko vadīja dakteris Lūsiņš. Vēlāk slimnīcu pārcēla uz pagastmājas telpām, apmainoties vietām ar izpildu komiteju. 1957. gadā lauku slimnīcu likvidēja un ambulance atkal pārgāja vecajā vietā.

Pie Zasas parka būvju ansambļa pieskaitāma arī divstāvu administratīvā ēka, kas pabeigta 1975. gadā uz vecā lauksaimniecības biedrības nama pamatiem. Līdz pārbūvei nams kalpojis kā muižas rija. Vēlāk bija lauksaimniecības biedrības saieta nams, bet padomju laikā – noliktava. Tā kā milzīgā ēka prasīja lielu remontu un sakopšanu, saimniecības vadība nolēma to nojaukt līdz pamatiem un uzbūvēt

Apkaimes lielākā ražotne 30.-40. gados. 1941. gadā skats uzņemts no Zasas baznīcas torņa. Tālumā redzamas Anteviču mājas

jaunu, glītu administratīvo celtni, kur tagad darbojas Zasas pagasta iestādes: pagasta padome, pašvaldības uzņēmums “Jauda”, bibliotēka, skolas muzejs, pagasta datortelpa, piensaimnieku sabiedrība, ēdnīca “Dzirnupīte” ar banketu zāli. Otrā stāvā ir arī sapulču zāle.

Parka apstādījumos labi iekļaujas 1971. gadā būvētais kultūras nams, kas kalpo arī sporta pasākumiem. Otrpus ceļam, pretī administratīvajai ēkai, ir trīsdesmitajos gados būvēts sporta laukums ar liepu dzīvžogu. Šis stadions kalpojīs visos laikos skolas, pagasta un arī plašākām sporta sacīkstēm. Blakus stadionam, pretī jaunajam doktorātam, ir skolas mācību dārzs, kas veidots pirmskara Latvijas laikā ar skolas pārziņa A. Kluča pūlēm.

Zasas muižas kompleksā iekļaujas arī vecā aptieka, celta 19. gs. otrā pusē, ūdensdzirnavas (1887) ar lielu sarkano ķieģeļu dūmeni un blakus dzīvojamā ēka (19. gs. vidus) ar nosaukumu “Dzirnavnieki”. Muižas moderniecības ēku 1920. gadā nopirka provizors Teodors Lejiņš un līdz 1924. gadam pārbūvēja aptiekas vajadzībām. Aptieku iekārtoja pirmajā stāvā, bet jumta izbūvi irēja krājaizdevu sabiedrība. Tātad Zasas aptiekām 1995. ir 70. pastāvēšanas gads. 1987. gadā blakus administratīvajai ēkai, nodota jauna aptiekas un doktorāta ēka.

Līdz 1993. gada maijam aptieka piederēja Daugavpils aptieku pārvaldei, tad to nopirka Zasas pagasta pašvaldība. Kopš 1993. gada oktobra Dace Gaffe pārgāja uz Jēkabpili, un Zasas aptiekā palika tikai viena farmaceite – Inese Putraima. 1995. gada 8. septembra saulainā pēcpusdienā bijušie darbinieki, ambulances kolektīvs, kaimiņu Vidsalas pagasta aptiekas vadītāja Gercāne un Zasas pagasta pārstāvji kopīgi svinēja aptiekas 70. gadadienu, kaut par atklāšanas laiku tiek minēts gan 1924., gan 1925. gads.

Zasas dzirnavas no 1924. gada bija Viļa Stukula īpašums. Savā laikā tās bija slavenas ne tikai Zasā, bet arī tālā apkārtnē. Turbīna ražoja elektrību, ar to darbināja dzirnavas, bīdeļgaņģus un gateri ar uzstādīto zeimeri. Sācis saimniekot Zasā, Vilis Stukuls uzstādīja modernas miltu malšanas un putraimu gatavošanas iekārtas. No Šveices importēja bīdeļgaņģi, arī vilnas kārsšanas un vērpšanas mašīnas. Modernizēja koku zāgētavu. Viss dzirnavu komplekss darbojās arī padomju varas laikā pēc nacionalizācijas. Pārgāja rūpkombināta pārziņā. Vēlāk, 60. gados, rūpkombinātu likvidēja. Tad iekārtas tika izkomplektētas un aizvestas. Ēkas nodeva Zasas valsts saimniecības īpašumā. Vēlāk vilnas apstrādes telpu pārbūvēja par zāli tautas nama vajadzībām. Pēc gadiem tur bija kopmītnes dažādu viesstrādnieku dzīvošanai un ēdināšanai. Dzirnavu motortelpās apmetās motokluba sportisti ar savu inventāru. Graudu apstrādes telpas stāvēja nevajadzīgas kā pagātnes liecinieces.

Šodien dzirnavas ir vēsturisks grausts ar vētras norautu jumtu, ko negribīgi privatizēja Viļa Stukula jaunākais dēls, kas dzīvo Kuldīgas rajonā. Ievērojamais attālums līdz Zasai nedod iespēju būvi sakārtot un pārvaldīt. Gribas pieminēt dzirnavās ilgi strādājušos darbiniekus. Tādi bija valču meistars Juris Aldiņš, vilnas meistars Oskars Folkmanis, mašīnists Ansis Zakss, kasieri Elza Vaišvile, vilnas ceha strādnieki – Anna Griška un Paulis Dronka, melderi – Jānis Priekulis un Mačkins (no Līvāniem), arī motorists un kalējs Pēterkalns. Pēc ugunsgrēka, kas 1938. gadā piemeklēja Zasas dzirnavas, Ansis Zakss (jau bija precējies ar kasieri Elzu) ar ģimeni pārcēlās uz Aknīstes dzirnavām, kuras izmantojot, izpirka kredītu. Bet tūliņ nāca arī 1940. gads un īpašumu nacionalizācija. Oskars Folkmanis, kas 1940. gadā pēc Zasas dzirnavu nacionalizācijas kļuva par pārvaldnieku, 1941. gadā kopā ar sarkanarmiju devās uz austrumiem.

Daži teikumi no Viļa Stukula grāmatas “Krustpīlieša stāstījums” par notikumiem 1945. gada maijā:

... Mežmalā atradās viņu komandpunkts, kur reģistrēja sagūstītos, lai sūtītu tālāk uz Talsiem. Tur mūs iespundēja vidusskolas pagrabā, pabadināja vienu dienu un tad lika posties ceļā uz Tukumu. Mums grozoties skolas pagalmā, man klāt pienāca Zasas

dzirnavu bijušais mašīnists Ansis Zakss. Viņš man iespieda sauļā pāris maizes riecienus. Tie atviegloja tālo ceļu.

1990. gadā, atsaucoties uz toreizējā žurnāla “Lauku Dzīve” izsludināto konkursu rakstīt par vecām pilīm un dzirnavām, es uzrakstīju aprakstu par Zesas dzirnavām – “Zasa ar kādreizējā īpašnieka acīm”. 1990. gada septembra numurā bija šis apraksta saīsināts publicējums. Tajā laikā V. Stukula grāmata vēl nebija izdota. Materiālus smēlos no viņa iesniegtajiem manuskriptiem Jēkabpils Vēstures muzejā. Tā paša gada oktobrī saņēmu vēstuli no Anša un Elzas Zaksu meitas Brigitas Renckulbergas (dz. 1936. g.) ar mīļiem pateicības vārdiem par viņas vecāku pieminēšanu un dzimtās vietas aprakstu. Otrkārt, viņa lūdza uzzināt Aknīstē par to viņai nezināmo cilvēku, kas 1941. gadā 14. jūnijā Zaksu ģimeni izglāba no izsūtīšanas, sagādājot viņiem aizbraukšanu ar bānīti. Uz kurieni? Arī to viņa nezināja, jo bijusi tikai četrarpus gadus veca meitene ar divus gadus jaunāku brālīti. Aknīstē par Zaksiem sameklēju visai skopas ziņas, jo viņi tur dzīvoja pavisam īsu laiku.

Anna Griška, mitinādamās mājā “Dzirnavnieki” kopā ar Juri Zaķi, dzirnavās strādāja līdz vilnas apstrādes ceha likvidēšanai. Mūža nogali pavadīja veco ļaužu pansionātā, no kurienes devās Aizsaulē. Paulis Dronka pēc darba dzirnavās kopā ar sievu Ilgu daudz gadus vadīja vilnas apmaiņas punktu Zasā. Arī viņš jau miris.

Tuvu pie baznīcas atrodas divas sen izbūvētas saimniecības – Bedrītes un Jaunraiņi. Aiz tām gar ceļa malu rindā ir valsts saimniecības “Zasa” pastāvēšanas laikā celtās piecas viendzīvokļu mājas. Pretī tām aiz pienotavas parka austrumu pusē izveidojies dzīvojamais sektors ar vairākiem veikaliem, deviņām daudzdzīvokļu mājām, 16 individuālām mājām. Privatizēta divdzīvokļu māja “Vārpas”. Ugunsdzēsēju depo. Vecās un jaunās darbnīcas. Vecajās darbojas Jura Bartuseviča autoserviss. Jaunās privatizēja zemnieku saimniecības “Viesuļi” īpašnieks Normunds Teicāns un iekārtoja

modernu lopkautuvi, arī traktoru un lauksaimniecības mašīnu apkopes punktu. Divas katlu mājas. Viena darbojas pašvaldības uzņēmuma “Jauda” pakļautībā. Vecā lopkautuve – Māra Zinera īpašums. 60. gados būvēta pirts nedarbojas, tas ir Gunāra Kiopa īpašums. Aiz Dzirnupītes individuālās mājas – Upmaļi, Strautmaļi, Smilgas un Raiņi. Tāds, lūk, ir Zesas lielciems ap senatnīgo parku. Tur dzīvo 43% no visiem Zesas pagasta iedzīvotājiem.

Zasas parks

Zasas parkā tilts uz Cukurkalniņu

Zasas baznīca un Pirmajā pasaules karā
kritušo vācu un krievu karavīru
apbedījumi

Skats uz Dzirnupīti un saliņām

Velnakmens Zasas parkā

Svētavots Zasas parkā

Viens no septiņiem Dzirnupītes tiltiņiem

Rozā dīķis

Baltis dīķis

Zasas pilsdrupas

Baronu Zasu dzimtas ģērbonis

Liepu aleja

Dižliepa

Zasas baznīca

Zasas baznīca

2000. gada 3. septembrī ar arhibīskapa Jāņa Vanaga piedalīšanos Zasas baznīcai svinējām 250. gadu jubileju. Kopš 1983. gada celtni ir republikas nozīmes arhitektūras piemineklis. Agrāk bijusi tikai evaņģēliski luteriskās draudzes dievnams, bet pēdējā laikā arī katoļu draudzes dievkalpojumu vieta. Arī padomju laikā baznīca Zasā pastāvēja kā nelielas draudzes nams. Šeit nebija vadītāju, kam būtu ienācis prātā baznīcu izmantot saimnieciskām vajadzībām. Zasiēši vienmēr ar cieņu izturējušies pret šo vēsturisko celtni. Šodien abām draudzēm dievkalpojumi notiek ik mēnesi. Notiek bērnu kristības, iesvētības, laulības, Bībeles stundas, apmeklētāju pieņemšanas, svētie vakarēdieni un dažādiem notikumiem veltīti svētbrīži. 2000. gada 8. jūlijā bija svētbrīdis, veltīts Zasas vidusskolas 60 gadiem un astotajam vidusskolas absolventu salidojumam. Pēdējos 10 gados te iesvētīti trīs sarkanbaltsarkanie karogi – Tautas frontei, Zasas pagastam un vidusskolai 50. izlaiduma dāvātais karogs. Pēc piederīgo vēlēšanās no baznīcas izvada mirušos pēdējā gaitā gan ar mācītāju, gan ar laicīgiem izvadītājiem. Baznīcā notiek garīgās

mūzikas un dziesmu koncerti. Skan ērģeles, kuras pēc vandāļu postījumiem Atmosas laikā atjaunotas.

Ērģeles iegādātas 1927. gadā. Pirmā tās spēlēja pagasta sekretāra kundze Milda Puriņa, kas muzikālo izglītību guvusi pie Jāzepa Mediņa. Šo ģimeni kopā ar meitu Birutu 1941. gadā 14. jūnijā izsūtīja uz Sibīriju. Turpmākos gadus ērģeles spēlēja vairāki šī sarežģītā instrumenta pārzinātāji: Alberts Kalniņš (1941–1944), Olga Rutmane (1946–1951), Kārlis Dakulis, seniors (no 1951. g.), Kārlis Dakulis, juniors (1982), Voldemārs Kažoks, Irēna Hista (kopš 1998. g.). Pēc 16 gadu prombūtnes Milda Puriņa ar meitu Birutu atgriezās dzimtenē. Apmetās uz dzīvi Rīgā. Jānis Puriņš, tāpat kā daudzi vīrieši, pazuda izsūtījuma laikā. Periodiskajā izdevumā “Zasas Draudzes Vēstis” varam uzzināt par šīs baznīcas vēsturi, par Zasas draudzē kalpojušiem mācītājiem (kopš 1757. gada), par ērģelniekiem, zvaniķiem, draudzes priekšniekiem, par baznīcas zvana laimīgo ceļojumu Otrā pasaules kara laikā. Zasas baznīcas interjers veidots luterāņu dievnamiem raksturīgā vienkāršībā. Altāra centrā ir glezna ar Pestītāja tēlu. Vērtīgi ir vietējo amatnieku darinātie soli, kancele un grīda, kas klāta ar oriģinālām māla flīzēm. Ērģeles būvējis Jēkabpils ērģelmeistars Andrejs Sūnāklis, kas šo mākslu apguvis Varšavā. Ap baznīcu ir Pirmā pasaules karā kritušo kapi: apbedīti gan vācu, gan krievu karavīri. Baznīcas pagrabā atradās balzamēti baronu Zasu dzimtas piederīgie. Gan laiks gadu simtos, gan postītāju nedarbi darījuši savu, tāpēc draudze nolēma mūmijas apbedīt baznīcas dārzā: 1994. gada rudenī notika 11 pieaugušo un 4 bērnu apbedīšanas ceremonija. Pirmo baznīcu Zasā esot uzcēlis Alafs Felinks (Velinek + 1575), tā nosaukta viņa vārdā par Felinksa baznīcu. 1750. gadā jaunu ķieģeļu dievnamu ar koka torni uzcēlis Gidenss Zass, tādēļ tā ieguvusi nosaukumu Zasas baznīca (ar 200 sēdvietu). Līdz 1918. gadam tā bija tikai Dignājas draudzes filiālbaznīca. Šodien Zasas luterāņu draudzē ir 51 draudzes loceklis, bet 1938.–1940. g. bija 5000 (no visas apkārtnes). No 1922. līdz 1951. gadam gandrīz 30 gadus par zvaniķi tajā kalpoja Alberts Lejnieks, bet no 1951. gada līdz šai dienai - viņa dēls Voldemārs Lejnieks.

Zasas luterāņu draudzē darbojās mācītāji: Kristians Fridrihs Herholcs (1757–1814), Fridrihs Vilhelms Stenders (1814–1847), Karls Juliuss Veirihis (1847–1863), Karls Johanss Salome (1863), Zigfrīds Leopolds Benjamins Milendarfs (1864–1888), Konrads Kārlis Juliuss Augusts Vāgners (1889–1892), Kārlis Vilhelms Freijerbends (1893–1909), Frīdrihs Debners (1909–1914), Jānis Ramanis (1921–1931), Nikolajs Muižnieks (1931–1940), Arturs Čikste (1941–1944), Nikolajs Kārtiņš (1945–1946), Edgars Sēnala (1946–1978), Viktors Pārpucis (1979–1994), Viesturs Vāvere (1994–1995), Uldis Fandejevs (1996–1997), Osvalds Miglons (1997–1998), Aivars Gusevs (1998–2000), evaņģēlists Ivars Dzelme (no 2000). Priekšnieki:

Mārtiņš Pētersons (1921–1934), Bērtulis Kļaviņš (1934–1945), Juris Lejnieks (1945–1951), Alberts Lejnieks, Anna Kalniņa, Juris Krūmiņš (1994–1997), Maija Smilškalne (1997–2000), Andris Avotiņš (kopš 2000 g). Izdevumā “Zasas Draudzes Vēstis” rakstīts:

Viss sākās Otrā pasaules kara laikā ar dzelzs materiālu trūkumu kara ieročiem. Pienāca rīkojums no vācu armijas ģenerāļiem – vākt krāsainos metālus ieroču pagatavošanai. Visu kapsētu un baznīcu zvani, kas atbilda šīm vajadzībām, tika noņemti un savākti prom sūtīšanai. Mūsu baznīcas zvans novērtēts par ļoti teicamu. Kapsētas zvans bija prastāka materiāla, to neņēma. Pavēli vajadzēja izpildīt. Zvanu no torņa nolaida un sagatavoja nosūtīšanai. Aizvešanai uz Krustpils staciju norīkoja šķūtniekus no Maiķēļu mājām. Izbraukšana bija paredzēta vakarā, lai līdz vilciena atiešanai mierīgi nokļūtu stacijā. Maiķēļu saimnieks Evalds Namnieks izbrauca dažas stundas agrāk, lai pa ceļam iebrauktu Augšiešu mājās apciemot savus tuviniekus. Pēc tam, ceļu turpinot rīta agrumā, zirgs varētu atpūsties.

Kas bija šī riskantā darījuma iniciators, nav zināms. It kā grupa veidojās no trim personām. Gribējuši jau tepat Zasas pagasta robežās baznīcas zvanu nobēdzināt, bet nosprieduši, ka tas var kaitēt draudzes locekļiem. Nosprieduši, ka izlaidīs zvanu no Zasas pagasta. Liktenīgajā vakarā trīs drošminieki nolēmuši sekot vedējam. Izrādījies, ka viens bijis zaķapastala, nobijies un draugus piemulķojis. Plānu realizēt devušies divi. Ar velosipēdiem aizbraukuši līdz Augšiešu mājām. Jau bijusi tumsiņa, kad pie kuļamā šķūņa apstājušies rati ar visu kravu. Zirgs izjūgts un aizvests uz kūti. Puiši noskatījuši akmeņu kaudzi, kur zvanu noslēpt. Tomēr nesamais bijis par smagu. Nolēmuši zvanu nolikt ezera malā niedrēs. Viens teicies aizbraukt pēc zirga, ar ko zvanu pārvest tālāk, otrs palicis gaidīt. Kad gaidīšana ieilgusi, devies zudušo meklēt. Aizbrauc un atrod sabiedroto mājās gultā pie sievas. Tad arī pats nolēmis, ka brauks mājās.

Otrā rītā vedējs atrod ratus tukšus un sauc ļaudis palīgā meklēt pazudušo zvanu. Pa rasas sliedi sadzen pēdas Augšiešu ezera niedrēs. Pieaicinot palīgus, krava sakārtota. Šķūtnieks turpinājis ceļu uz Krustpils staciju, tur nonācis par vēlu, jo vilciens jau aizgājis. Stacijas priekšnieks norādījis pagalmu, kur vedumu nokraut. Šķūtnieks laimīgi braucis mājās un ziņojis draudzei un pagastam par notikušo.

Kas tālāk notika, nav zināms. Kurš pēc kara brauca pakal zvanam? Kas piedalījās pie uzvilšanas tornī? Nolaist ir vieglāk, bet uzceļot vajag spēku un veiklību.

Tas, kurš šo gadījumu zināja, drīz vien tika iesaukts leģionā, otram, krievu armijai ienākot, tika piešķirts ceļš uz Sibīriju. Tikai tad, kad Latvija atguva brīvību, bijušais leģionārs izstāstīja, kā viss noticis.

Senie krogi

Senais krogs, vēlāk pienotava

Pretī baznīcai otrpus ceļa ir gara mūra senbūve – Zasas krogs. Ēka būvēta 19. gadsimtā kā Zasas (Wiesenes) muižas apbūvei piederošs krogs ar apmešanās telpām un zirgu stadulām caurbraucējiem, satikšanās un izpriecu vieta vietējiem. 20. gs. sākumā te iekārtojušies arī dažādi amatnieki, atverot kurpnieku, šuvēju un citas darbnīcas. 1924. gadā mājas dienvidu galā tikko nodibinātā piensaimnieku sabiedrība uzbūvēja un atvēra pienotavu. Sākumā primitīvās piena krejošanas iekārtas darbināja ar petrolejas motoru. Gatavoja sviestu un biezpienu. 1932. gadā iegādājās tvaika dzinēju. 1939. gada 21. jūlijā pienotava nodega reizē ar ziemeļu galā iekārtoto veikalu. 1940. gadā piensaimnieku sabiedrība pienotavu atjaunoja, modernizējot ar piena pirmapstrādes iekārtām. 1944. gada 30. jūlijā vācieši atkāpjoties pienotavu atkal nodedzināja. No jauna tā stājās darbā 1945. gadā. Bet 1950. gada pavasarī to apvienoja ar Biržu–Bērzgala pienotavu un nosauca par Zasas krejotavu. Te darbojās astoņu zirgspēku tvaika dzinējs, piena sildītājs (3000 l/h) un krējuma sildītājs (5000 l/h). Pienu separēja, krējumu nosūtīja pārstrādāšanai sviestā, vājpienu izmantoja siera ražošanai. Atsevišķās reizēs pilnpienu sūtīja pat uz Ļeņingradu. Pienu piegādāja Zasas ciema iedzīvotāji un kolhozi. Pienotava kā pieņemšanas un pārstrādes uzņēmums pastāvēja līdz 70. gadiem, kad sākās piena savākšana autocisternās. Zasas pienotavu pirmskara Latvijā vadīja J. Barans, pēc kara – Birkavs, 50.–60. gados P. Priedītis, pēc viņa – J. Minovičs.

Zasas teritorijā pie lielceļa Birži–Ilūkste bija trīs krogi viens no otra nelielos attālumos. Apmēram 3,5 km no Zasas kroga, tieši uz vecās Zasas–Dignājas pagasta robežas pie Akmeņārēm bija Akmeņkrogs. Šī laukakmeņu celtne izdega 1953. gadā, kad tajā dzīvoja Dadeiku ģimene. Apmēram 1,5 km tālāk, tuvu Liepu apdzīvotajai vietai (senāk Mežamuižai), bija Jērānkrogs, ko uzcēla Mežamuižas īpašnieks 19. gs. vidū, kad radās nepieciešamība izmitināt Mežamuižā arvien vairāk apmeklētāju. Šo krogu sauca arī par Vidus krogu, tas atradās starp diviem parasta attāluma krogiem–Akmeņkrogu un Bērzu krogu (Slates robežās). Nākošais Slatē – Debesnieku krogs. Jērānkrogam bija vēl trešais nosaukums – Oša krogs, ievērojama krodzinieka Oša vārdā. Šī kroga pastāvēšana beidzās 1974. gadā, kad ēka tika nojaukta un akmeņi ieguldīti jaunbūvējamās šosejas pamatos. Tuvākie krogi no Zasas uz Jēkabpils pusi ir Leimaņu krogs, kurā ilgi strādāja Leimaņu mežniecības darbinieki. Vidsalā - Buļļu krogs, kura vietā tagad tikai drupas.

19. gadsimtā celtie krogi arī vēlāk kalpoja kā dzertuves, monopoli un bodes. Zasas kroga ēkā 20. gadsimta sākumā apmetās bijušie muižas strādnieki vai ieceļotāji. Tē dzīvoja Ašaku ģimene un Vīcupi, bet vēlāk apmetās arī bodnieki un krodzinieki. Pēc Pirmā pasaules kara kroga ziemeļu galā monopolu atvēra Kārlis Bērziņš. Viņš te darbojās apmēram no 1919. līdz 1925. gadam. Ap šo laiku uz muižas piešķirtās zemes uzcēlis savas mājas Bērzkalnus, turp pārcēlis arī krogu. K. Bērziņš bijis viens no tā laika izglītotākajiem saimniekiem Zasā. Cara laikā skolojies Pēterburgā, arī savu dēlu Aleksandru sūtījis uz Pēterpili mācīties moderniecību, tikai karš šo ieceri izpostījis. Vēlāk K. Bērziņš bija Zasas pagasta tiesas priekšsēdētājs un apriņķa miertiesas piesēdētājs. Pēc Pirmā pasaules kara nelielu bodīti Zasas pagastmājā atvēra jaunsaimnieks Arvīds Krievāns. Pēc K. Bērziņa kroga telpās veikalu iekārtoja Lauksaimniecības biedrība. Par veikalnieku pieņēma Jāni Bīgestānu no Leimaņiem. Reizē ar biedrības precēm viņš tirgoja arī paša sagādātās. Pamazām lauksaimnieku veikals tirgošanu pārtrauca, jo neizturēja konkurenci.

J. Bīgestāns no baznīcas nopircis mazu pleķīti zemes – bedri – pretī krogam. Otrā ceļa pusē uzcēla māju – bedrē kūti. Virs tās dzīvokli. Šo īpašumu nosauca par “Bedrītēm”. Tē viņš atvēra veikalu, kur tirgoja pārtiku un pirmās nepieciešamības preces. Arī ģimene pārcēlās uz šo ēku. Sieva Elza palīdzēja tirgoties. Bērni - Mirdza, Jānis un Valdis - mācījās Zasas skolā. Valdis – 1950. gadā 1. izlaidumā vidusskolu absolvēja ar sudraba medaļu. Savu turpmāko mūžu viņš vadīja kā kvalificēts ārsts Rīgā. Kad 1939. gada 27. augustā pēc smagas operācijas Rīgā mira Jānis Bīgestāns, Elza veikalu vadīja un bērnus audzināja viena. Bet drīz jau arī mainījās vara un sākās karš.

“Bedrītes” 50. gadu beigās nopirka Voldemārs Lejnietis, kas arvien vēl te saimnieko kopā ar meitu un mazmeitu. Blakus “Bedrītēm” jaunsaimnieks Eduards Zineris Latvijas brīvvalsts laikā uzcēla māju “Jaunraīņi”, ko izīrēja. Tā ap seno krogu kā sēnes izauga vairākas mājas. Pēc Bīgestāna 30. gadu sākumā krogus telpās

pārtikas bodi atvēra ebrejs no Līvāniem – Zorohs Cukermans ar ģimeni. 30. gadu meitenes atceras simpātisko Cukermanu meitu Rohu. Viņiem bija arī dēls. Pēc Zasā aizvadītiem apmēram pieciem gadiem Cukermanu ģimene aizbrauca atpakaļ uz Līvāniem. Kad vācu laikā sākās terors pret ebrejiem, Cukermans, cerēdams uz zasiēšu atbalstu, ieradās Zasā. Aizgājis pat pie Friča Boka tālajā purva malā. Otrs brālis - Mārtiņš Boks no Atmatām ar zirgu viņu aizvedis atpakaļ uz Līvāniem, jo patvērumu Zasā baidījies dot. Tāpat kā visi ebreji, arī Cukermani gāja bojā.

30. gadu nogalē veikalu un reizē iedzertuvi atvēra Eduards Ezers no Dignājas. Strādādams Zasā, viņš reizē būvēja savu māju Ģērķēnos (tolaik Dignājas pag.). Kad 1939. gadā dega pienotava, nodega arī veikals. Pienotavu kroga dienvīdu galā atjaunoja, bet veikala gals palika kā senā kroga drupas. E. Ezers veikalu atvēra savā mājā Ģērķēnos. Veikalu pirmajā padomju gadā atvēra Putāns Jaunraiņos, īrējot telpas no E. Zinera. Arī vācu laikā veikalu te iekārtoja dignājietis Kalvāns ar ģimeni. Kroga vidusdaļā vācu laikā iekārtoja pirti, kur mazgājās krievu kara gūstekņi un sautēja viņu utainās drēbes. Pēc atutošanas gūstekņus nodeva zemniekiem nodarbināšanai. Līdz mūsdienām šo kroga daļu sauc par “utūzi”. Vecākie zasiēši Eduardu Ezeru atceras kā talantīgu tirgotāju, galdnieku un muzikantu. Pēc kara viņš nodbināja kapelu, kurā spēlēja Edgars Gaffe, Jānis Lūļāks, Mārtiņš Pusbarnieks. Diemžēl kapelmeistars E. Ezers 1947. gadā, 45 gadu vecumā, pēkšņi nomira. Viņa sieva Anna nomira 90 gadu vecumā. Dēls Pēteris arī bija muzikants, miris 2004. gadā.

Pēc kara Jaunraiņos atvēra krogu jeb, kā padomju laikā sauca, – bufeti, ko neilgi vadīja Miervaldis Zineris, tad Darija Babiča.

Kad D. Babiča pārcēlās uz Slates patērētāju biedrību par priekšsēdētāju, krogu ar bufeti pārņēma Elizabete Zaplavnaja. Viņa uz Zasu atnāca 1950. gadā, dzīvoja aptiekas telpās. Vēlāk kroga vietā bija pārtikas veikals, kur Elizabetei palīgā par tirgotāju no Leimaņu veikala pārnāca Ārija Vanaga (Bružuka). Rūpniecības preču veikals pēckara gados bija pagastmājas telpās, kur tirgojās Ozoliņu pāris. Kad 1951. gadā Zasā ieradās Erika un Andrejs Sproģi, veikalu pārcēla uz Bērziņu māju Bērzkalniem, kur kādreiz bija krogs. Veikalā tirgojās Sproģu ģimene, bet Ozoliņi aizgāja uz Slati. Kad 60. gadu sākumā patērētāju biedrība Zasā uzcēla jaunus veikalus un ēdnīcu, abi veikali pārcēlās no īrētajām mājām uz modernām telpām.

Pārtikas veikalu vairāk kā 25 gadus vadīja Elizabete Zaplavnaja (saukta Līza), strādājot kopā ar Āriju Vanagu un Leonoru Pusbarnieci. Pēc Līzas vadītāja tikpat ilgi bija Ārija. Rūpniecības preču veikalu vadīja Erika Sproģe. Andrejs vēlāk strādāja sovhozā “Zasa”. Viņi Zasā nodzīvoja 18 gadus. Pēc tam šo veikalu 25 gadus vadīja Aina Veigule (Pormale) kopā ar Rasmu Skreiveri. Visilgāk strādājusī ēdnīcas vadītāja bija Ortija Pabērza-Drabāka. Senais Zesas krogs, ap to veidotā apbūve un tirgotāji bija Zesas tirdzniecības vēstures liecinieki 20. gadsimta dažādos laikos.

VĒSTURISKIE NOTIKUMI 20. GADSIMTA PIRMAJĀ PUSĒ

1905. gads un zemnieki gadsimta sākumā

Zasas novadā pagasta rakstvedis no cara laikiem bija Jānis Lejiņš, Teodora un Pauļa tēvs. Viņš dzīvoja vecajā pagastmājā. Stāstītāji par šiem laikiem min Navenicku–Lauzumu un lielsaimnieku Lielgalvi kā vadošos darboņus. Jānis Lejiņš zemniekiem devis kredītus no sava ģimenes budžeta. Jā kāds zemnieks nespējis atdot aizdevumu, tad viņš ķīlā paņēmis zemi. Par to stāstīja Zelma Dominicē (*1911). Viņa zināja arī to, ka ap 1900. gadu Zasas sils bijis grāfienes mežs, saukts – Marienvald. Tagadējās Kalniņu mājas tolaik sauktas par Marienvaldi, kur dzīvoja Zelmas tēvs, barona mežsargs Jānis Muskevičs. Vēlāk šīs mājas nonākušas Muskeviča īpašumā. Muskevičs meitai Zelmai piešķīris vienu hektāru zemes, kur viņa kopā ar vīru – vienu no labākajiem muižas amatniekiem (namdari – galdnieku) Voldemāru Dominicē 1934. gadā pretī pagastmājai sākuši celt mājas, nosaucot tās par “Dominiekiem”. Cienījams amatnieks – mūrnieks no muižas laikiem bija Jānis Stankevičs un kalējs Mārtiņš Kaņepe. Šie amatnieki vēl ilgi strādāja pēc Otrā pasaules kara.

19. gadsimta beigas un 20. gadsimta sākums ir manu vecāku bērnības laiks. Diemžēl maz palicis atmiņā no viņu stāstītā. Zinu, ka mans tēvs Mārtiņš Svarāns (*1888) mācījies Viesenes pamatskolā, tajā, kas uzcelta pie kapiem. Viņa skolotājs bijis Andrejs Ozoliņš, kas tajā skolā nostrādājis 53 gadus. Tolaik skolā mācījušies 20 bērni. Pēc tam mans tēvs pabeidza Mangaļu jūrskolu. 20 gadus (līdz 1933. g.) brauca gan par stūrmaņa palīgu vai pirmo stūrmani, gan par kuģa kapteini uz tvaikoņa “Koknesis” un uz ledlauža “Krišjānis Valdemārs”. Saglabājušies daži dokumenti un tālbraucēja kapteiņa diploms, kas izdots Krievijas tirdzniecības un rūpniecības ministrijā jūrnieceības daļā 1915. gadā. Ir dažas jūrnieka apliecības. Visus saglabātos dokumentus esmu nosūtījusi Vēstures un kuģniecības muzejam Rīgā. Manā bērnībā tēvs stāstīja par tālām jūrām un okeāniem, par ostu pilsētām Anglijā, Vācijā, Francijā, Āfrikā, Indijā. Tolaik es no tā maz ko sapratu. Mana māte Alīse (*1899) nākusi no Robežnieku dzimtas, kam mājas “Dodeļi” uz Zasas–Biržu (Leimaņu) robežas Aldaunas (Aldaunīcas) upītes krastā, 1,5 km no Zasas muižas. Pamatizglītību viņa guvusi Bērzgala skolā pie skolotāja Stradiņa. Pēc tam mācības turpināja meiteņu ģimnāzijā, bet tās pārtrauca Pirmais pasaules karš. Robežnieku ģimene devusies bēgļu gaitās uz Madonas apriņķa Saikavu. Tur kara laikā evakuēta arī Jēkabpils ģimnāzija. Tad mana māte ar māsu Annu turpinājušas mācības.

Par gadsimtu miju savos atmiņu apcerējumos raksta mans onkulis – mātes

* Šeit un tālāk zvaigznīte norāda dzimšanas gadu.

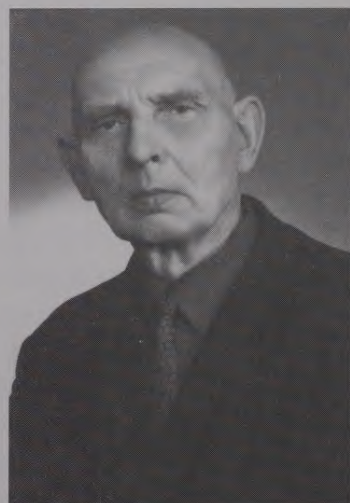
Tvaikonis “Koknesis”, uz kura 20. gadsimta sākumā brauca zasiētis Mārtiņš Svarāns

māsas vīrs, slatietis Pēteris Silapēters no Stagariem. Daudzi viņa bērnības notikumi saistās ar Zasu. Kurš gan no vecajiem zasiēšiem nezina Stagaru sādžu, Lūcānu kapus, Strautiņus, Slates pusmuižu, Bērzu krogu, Siļus, Mežamuižu un Mežgala skolu. Slate senāk bijusi pie Dignājas muižas. Mežgala skolas apkārtnē un Mežamuiža (tagad Liepas) tikai kopš 1954. gada pieder Zasas pagastam.

Pētera tēvs dzimis 1861., bet māte – 1868. gadā. Tēva tēvs Pauls (*1806) kā dzimtcilvēks strādājis Slates pusmuižā par rijkuri. Par sodu kungs pavēlējis pāriet uz Stagariem, jo sliktās, purvainās zemes dēļ tur neviens negribējis dzīvot.

Par atteikšanos vectēvs dabūjis piecas vēzdas, tas ir, rīkstes. Uz Stagariem tomēr aizgājis. Tēva māte Maija (*1818) nākusi no Skromiem Slatē.

Pēteris Silapēters dzimis 1894. gada 26. novembrī piecu bērnu ģimenē kā trešais. Vecākā māsa Anna (*1888) precējusies ar Geidānu. Otrā māsa Minna (*1889) ieprecēta pie Slates Miglāna “Gaiļos”. Jaunākais brālis Jānis (*1897) ieprecējies Zasā pie Grāviņu Vecuma meitas Elzas, kurai tēvs

Pēteris Silapēters (1894–1989)
75 gadu jubilejā

Jūrnieks Mārtiņš Svarāns
1910. gadā

pūrā iedalījis zemi. Uzceltās mājas nosauca par “Silapēteriem”. Jānis apglabāts Zasas kapos 1945. gadā. Jaunākā māsa Marta (*1903) aizprecēta Slates Matusānos pie Pētera Tomāna. Pēteris Silapēters raksta:

...Laiks bija pienācis, kad vajadzēja sākt ābeci mācīties. Ābece bija ar gotu burtiem un bildēm. Kad mamma sēdēja uz beņķīša un vērpa, man vajadzēja burtot. Blakus viņai stāvēja žagars. Uz pavasara pusi pa mājām brauca baznīcas pērminderi un skatījās, kā bērni mācās. Arī pie mums iebrauca vecais Svilumbērzs, garš vecis, un bargi runāja. Vajadzēja atskaitīt visu, ko bijī iemācījies. Piegāja arī pie vectēva gultas un pārbaudīja slimnieka pulsu.

Rudenī Pēterim bija jāiet skolā. Māsas mācījušās pēdējo – trešo ziemu, sēdējušas priekšējā beņķī, rakstījušas burtnīcās, bet Pēterītim jāsež pēdējā solā un jāraksta ar grifeli uz tāfeles, lai var nodzēst nepareizi uzrakstīto. No galvas vajadzējis mācīties Bībeles stāstus. Kad nezinājīs, skolotājs aizliedzis iet pusdienās pie savas lādītes. Pēterim labi veikusies rēķināšana. Slates skolas skolotājs Ernests Jākobsons pavasaros bērnus nodarbinājis dārzā.

Nākošajā rudenī tēvs Pēteri vairs negribējis laist Slates skolā, bet aizvedis uz Mežgalu pie skolotāja Vihmaņa, kurš deva arī klavieru stundas. Ar patikšanu Pēteris atceras Mežgala skolas pavasarus, kad gājuši uz upīti peldēties. Tikai

briesmas draudējušas no lielajiem pušiem, it sevišķi no Boku Edvarda bijis jābēg. Viņš mazākos slīcinājis un apmētājis ar akmeņiem. Uz rudens pusi gājuši sēņot uz Baltajiem kalniem Jērānu ganībās. Pārmaiņas uzturā deva pašu šmorētās rudmieses, jo visu nedēļu vajadzēja iztikt ar pirmdienas pārtikas vedumu. Labāk tiem, kam tuvu mājas: Lūlam Edvardam ar Mildu, Lūļu Annai, Griķupeļu Lienai ar Jāni un Krēsliņu Viktoram.

Tas ir īss kopsavilkums no Pētera Silapētera pirmās “grāmatas” – bērniības atmiņu fragmenti. Otrā “grāmata” sākas ar 1905. gada notikumiem, kas reizē ir arī apliecinājums par apkārtņē notikušo.

...1905.gada vasara sākās ar revolūcijas dziesmām. Mainījās mācību gaita. No rītiem, mācības sākot, vairs nevajadzēja dziedāt “Bože, carja hrani” un korāli “Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils”. Kā slogs novēlās no mūsu galvām. Ticības mācības vietā bija fizika vai ķīmija. Notika revolucionāru sapulces. Jērānu ganībās orators uz celma kā uz tribīnes stāvēja un runāja. Vienu vakaru arī skolā daudz ļaužu sapulcējās. Runāja Vildners – tāds plecīgs vīrs ar lielām ūsām. Mums, bērniem, tur nebija rūmes. Cilvēki runāja, ka nākot melnā sotņa, tā dēvētā soda ekspedīcija. Vajadzēja

taisīt ieročus, lai cienīgi sagaidītu un sakautu ienaidnieku. Galvenie ieroči bija no gala lādējamas medību bises. Lai ātri varētu pielādēt, gatavojām pulveri papīra rullītēs un renkuļus. Tas darbs mums, zēniem, patika. Durkļu cīņai kalēji gatavoja gareniski kātos iestiprinātas izkaptis. No kroņa mežsargiem salasīja vecas šautenes un munīciju. Vienu vakaru skolotājs mums lika gatavoties izlūkgājienam. Kad mēs visi bijām stipri sagērbušies un saāvuši kājas, skolotājs Vihmanis paziņoja, ka izlūkošana atlikta. Viņš tikai pārbaudījis, cik varonīgo gribētāju būs.

Pa Ziemassvētkiem bija notikuši uzbrukumi Asares pilij, kur dzīvoja barons Valters. Iepriekš pie barona aizsūtīti sūtņi – Leiskins Jānis, Staprāns un vēl trešais, ko neatceros. Devuši priekšlikumu, lai barons padodas ar labu, citādi nodedzināšot muižu un pašu notiesāšot. Barons bija sagatavojies un visus sūtņus ietupināja pagrabā. Naktī notika uzbrukums muižai. Uzbrucēji jau dienā sapulcējās Slates Strautiņu mājās un, labi sagatavojušies, brauca uz Asari, veda līdz arī petrolejas mucu, lai varētu aizdedzināt pili. Barons, to zinādams, logus aizlicis ar smilšu maisiem, no uzticamiem muižas ļaudīm savervējis bruņotus vīrus. Notika apšaudīšanās. Pirmais krita tikko no karadienesta pārnākušais Ravīzers, kurš, vērtos stāvēdams, bija šāvis ar kara šauteni. No pils izšautā lode viņam trāpījusi tieši sirdī. Uzbrucēji sākuši atkāpties.

Par Zasas pili ir cits stāsts, ko 1996. gadā Zasas skolēni pierakstījuši no veco cilvēku atmiņām, 1936. un 1937. gadā savāktām.

Vecais Vasilijs Greijs dēlu Aleksandru nav visai ieredzējis, jo sievu tas atvedis no kāda Rīgas traktiera, un visiem muižniekiem par šausmām šī izrādījusies latviete. Tāpēc Zasa novēlēta dēlam mantojumā ar īpašiem nosacījumiem, ka meitai Verai – Pētera Tolstoja sievai – tiesības 10 gadus muižu vasarā izmantot “pie brīva galda”. Māsa ar ģimeni un vecais Greijs uz Zasu braukuši tikai vasarās, bet kopā ar lielu ciemiņu pulku, kurus vajadzēja barot un izklaidēt. Varbūt jaunais barons rīkojās pēc principa: “Ja nav man – lai nav arī citiem!” – un uguni klāt. Ieraugot liesmas

Mārtiņš Svarāns - saimnieks Vanagkalnos

Mārtiņš Svarāns
1948. gada 15. augustā Sibīrijā

pils rajonā, apkārtējo māju iedzīvotāji devušies turp. Baronu nekur neredzējuši, bet pils degusi “vairākās rūmēs uzreiz”. Kā tad īstenībā bija?

Par 1905. gada nemieriem Sarmītes Upenieces Zasas novada pētījumos rakstīts, ko stāstījuši Kāsītis Mārtiņš un Kāsīte Luīze no Stabiņu mājām. ...Zasas barons Vasilījs Greijs bijis angļu tautības, viņam dzīvē nav veicies, jo vecākais dēls Gipss noindējās. No Pēterpils grāfs Tolstojs svainim rakstījis, ka tur notiekot cūcības – sācies kāds ļaundabīgs dumpis. Tāpēc 1905. gada vasarā Zasā neatbrauca grāfs Tolstojs, arī vecais Greijs neieradās. Jaunais barons nebrauca nekur, jo baidījās atstāt muižu.

Oktobra mēnesī Zasā sākās nemieri. Tika mētātas proklamācijas, dega pļavās muižas siena šķūņi. Ļaudis dziedāja revolucionāras dziesmas, pulcējās baros un pārrunāja notiekošo. Dzirnāvās melderis Briedītis uzvilka sarkano karogu. Ievērojamākie runātāji sapulcēs bija Dignājas skolotājs **Staprāns**, Eķengrāves saimnieks Saulītis un “varganists” (ērgelnieks) Horomjanskis no Līvāniem. Staprāns esot sacījis:

“Biedri, visa plašā Krievija ir kājās. Kas ir tie, kam būvē pils, kas sēj un pļauj, salst un svīst? Bet, kad vadzis pilns, viņš lūst. Un nu strādnieki un zemnieki reiz no miega mostas, liek drebēt varmākām!”

Staprāns dziedāja pirmais, tad visi citi:

Mūsu pulki stājas rindā,

Klau, zem soļiem zeme trīc!

Tuvojas kā auku pērkons

Izšķirējas kaujas brīd's,

Un zem tā aust jaunais rīts.

Staprāns kļuva par Zasas revolucionāru vadoni, rīkoja un vadīja citus. Jānodedzina muiža! Pēc pusnakts no tālienes bijusi redzama milzīga uguns blāzma pie debesīm. Dega “vecā rūme”. Nevienš to negāja dzēst. Visi devās uz “jauno rūmi”. Baronu tur neatrada, viņš bija aizbēdzis. Muižā sāka saimniekot revolucionāri. Barona lopus un daļu mantas izdalīja ļaudīm. Nebija vairs jāiet muižā strādāt, katrs bija sev kungs. Bet uz pavasara pusi ieradās Grejs ar draugiem. Sākās visbriesmīgākā reakcija. Par izputināto mantu un lopiem vajadzēja maksāt dubultīgi. Jau pašā sākumā gūstīja vairākus revolucionārus. Daudzi bija sadzīti pagrabos un muižas atējās. Ik pēc divām stundām pratināja un sita. Vienu no šķūņu dedzinātājiem Kārklū no Salu mājām paveda mežā un nošāva. Briedīti piesēja aiz kājām pie zirga, vilka pa zemi un atkal sita. Tad aizveda uz Kriecburgu (Krustpili), tur, galīgi apdauzītu un izmocītu, palaida. Saulīti un ērgelnieku Horomjanski, vedot uz Jēkabmiestu, mežā palaida it kā bēgt un nošāva. Grejs solīja lielu godalgu tam, kas sagūstīs Staprānu. Viņam ilgi meklēja pēdas. Beidzot uzzināja, ka viņš mitinās tepat Zasā. Vairākas reizes ķēra, šāva, bet noķert neizdevās. Viņu izdeva Kārkla sieva, kura nevarēja paciest, ka viņas vīrs nošauts. Vienu nakti, kad Staprāns bija ienācis Salās pie Kārkliņiem pārnakšnot, māju aplenca

dragūni. Staprāns nepaguva apģērbties un revolveri paķert, kad jau puskaulu viņu dzina uz muižu. Pēc nedēļas viņu aizveda uz purva malu, pielika pie priedes. Grejs arī aizbrauca paskatīties un papriecāties par Staprāna nāvi. Vēl pirms nošaušanas Staprāns izkiedza: "Es eju savai nāvei pretī. Par taisnību mirt nebaidos. Mani nošaus, bet jūs skatieties: ja es palikšu sēdus, mēs uzvarēsim, ja es nokritīšu guļus – mēs zaudēsim!"

To pateicis, viņš cieši apkampa priedi abām rokām, it kā gribēdams vēl parādīt gribas nesalaužamību. Atskanēja šāvieni un izdzēsa revolucionāra dzīvību. Kad pēc dažām dienām piederīgie atbrauca viņam pakaļ, tad atrada to uz ceļiem sakumpušu. Viņš vēl bija cieši aptvēris priedes stumbru.

Mazliet citā variantā pētījumā "Zasas novads" lasām Kaņepu mātes (ap 71 g. v.) stāstījumu par revolucionāra Staprāna nošaušanu. To 1955. gadā pierakstījusi Zasas vidusskolas 10. klases skolniece Valentīna Auziņa.

– Neko, meit, nevarēšu pastāstīt, jo man toreiz bija gadu divpadsmit, un daudz esmu aizmirsusi. Bet vienu notikumu, ko pati savām acīm redzēju, to nu gan mūžam neaizmirsīšu.

Atceros kā šodien – 1906. gada 6. janvārī no rīta bija skaidrs, spēcīgs sals. Abi ar tēvu bijām Jēkabmiestā tirgū. Satikām arī mūsu puses tirdziniekus, divus dignājiešus. Dažādas ziņas par muižu nodedzināšanu izplatījās vēja ātrumā. Runāja, ka ap pusdienas laiku no Asares muižas uz Jēkabmiestu izjājusi melnā sotņa. Galvenais jautājums – pa kuru ceļu tā varētu jāt. Nolēmām kopā ar dignājiešiem braukt pa mežu. Tas tolaik bija taisnākais ceļš uz Jēkabmiestu – līnija, kas sākās Zasā aiz Zeltānu mājām. Pa vienmuļo līniju braucot, no abām pusēm ieslēdza bieza meža sienu. Iesākušos vējputeni nemanījām. Drīz satumsa.

Staltās egles nomainīja sīkas purva priedītes. Tas nozīmēja, ka iebraucam Zasas robežās. Domājām, ka būsīm laimīgi sasnieguši mājas. Bet te pēkšņi krievu valodā atskanēja: "Stāt!" Mūs ielenca ap desmit dragūnu. Viens caur sakostiem zobiem izgrūda: "Kur vazājaties, nolādētie, pa nakti?" Tai pašā momentā ar dūri ietrieca tēvam sejā. Kāds cits norāva apsegu no kājām un ar durkli sāka rakņāties pa kamanām, es ātri paspēju izvelties laukā. Neko neatrada, nosplāvās un noblāvās: "Sie arī nošaujami, no tās pašas buntavnieku šlakas vien ir."

Zirgs, dabūjis sitienu, pasitās sāņus. Skanēja ķērkstošs sauciens: "Pusstundu nekustēt ne no vietas!" Garām pabrauca ragavas ar munīciju un ieročiem. Tad pēkšņi priekšā no kreisās uz labo pusi līnijai pāri pārlidoja trīs uguntiņas un atskanēja šāvieni. Mēs stāvējām kā sastinguši. Priekšā atskanēja klaigas, mums garām pabrauca četri pajūgi dragūnu. No pēdējā pajūga uzsauca: "Pie vienas reizes vajadzētu nokniebt arī šos! Nu, bet kustamies uz priekšu!"

Pret to vietu, kur pirms dažām minūtēm tumsa aprija uguntiņas, ieraudzījām neparastu skatu. Labajā ceļa malā ar seju sniegā gulēja kāds cilvēks. Visi izkāpām no ragavām, vīrieši noņēma cepures. Uz mirkli klusums. Dažus soļus tālāk augšpēdus sniegā gulēja otrs. Turpat pie zemas purva priedītes, ar virvi ap krūtīm piesietu,

ieraudzījām trešo, kas stāvēja kā dzīvs, tikai galva bija viegli noliekta uz krūtīm. Pie šī trešā piesteidzās dignājietis. Mazliet paliecies uz priekšu un ieskatījies nošautajam sejā, viņš izdvesa: “Staprāns... Slepka, ar to jūs mūs neiebidēsiet.”

Pēc dažām minūtēm nošautie bija novietoti ragavās un varējām turpināt ceļu.

Kā aizbraucām mājās, to neatceros. Kas notika tālāk, arī nezinu. Tikai zinu, ka vairākus mēnešus noslimoju ar karsoņiem. Vēlāk dabūju zināt, kas nošautie esot bijuši visiem pazīstamais revolucionārs – Ģipterānu skolas skolotājs Staprāns, Līvānu ērgelnieks Horomjanskis un eķengrāviets Saulītis. Visi apcietināti Asares muižā.

Mašīnrakstā sagatavotajā grāmatā “Zasas novads” apkopoti vairāki materiāli, arī šis Kaņepu mātes stāsts. Dzejolis “Piektais gads”, ko 1950. gadā sacerējis 11. klases audzēknis Viktors Kļavinskis. 18 pantu četrriņdes uz trim lappusēm, ko sacerējusi 1957./58. mācību gada 11. klases audzēkne Nora Auziņa – “Revolucionāra Jāņa Staprāna piemiņai”. (Dzejolis republikāniskajā jaunatnes konkursā ieguva pirmo godalgu. Publicēts “Padomju Jaunatnē” 1958. g. 12. janvārī.) Savs stāsts ar nelielām atšķirībām ir arī Dignājas novadpētniekiem par Jāni Staprānu un citiem 1905. gada revolucionāriem.

Fragmenti no pētījuma “1905. gads Dignājā” (1974):

Jānis Staprāns Ģipterānu skolā strādāja no 1901. līdz 1905. gadam. Kā ļoti taisnīgu un gudru skolotāju dignājietis viņu ļoti cienījuši. Darbs skolā bijis grūts. Skolotājam nācies vienam pašam strādāt ar 77 skolēniem dažādās klasēs. Staprāns savus skolēnus mācījis apzinīgi ievērot disciplīnu, interesējies, ko bērni lasa, vedinājis uz domām par iekārtu, kas labāka par carisko.

Jānis Staprāns bijis LSDSP biedrs, aktīvs 1905. gada revolūcijas dalībnieks un vadītājs, labs orators. Viņš iemantojis iedzīvotāju atbalstu plašā apkārtnē. Izdevies pārliecināt pārnākt revolucionāru pusē nelielās zaldātu nodaļas priekšnieku, kura padotie apsargāja Dignājas degvīna tirgotavu. Kā zināms, toreiz bija valsts degvīna monopols ar lieliem ieņēmumiem. Kad revolucionāri devušies iznīcināt degvīna tirgotavu, zaldāti izklīduši bez pretošanās. J. Staprāns aicinājis trūcīgos zemniekus ierasties Zasas barona Greja muižā. Tur revolucionāri no muižas klētīm zemniekiem izdalījuši labību, miltus un citu pārtiku, bet no muižas kūtīm – lopus.

1906. gada 2. janvārī Dignājas revolucionāri, apbruņojušies ar medību bisēm un revolveriem, pajūgos, kurus tiem piegādāja vietējie zemnieki, devušies šturmet Asares muižu. Kopā ar viņiem arī zaldātu nodaļas apakšvirsnieks, kas pēc Dignājas degvīna tirgotavas sagraušanas pievienojies cīnītājiem. Viņam vienīgajam bijusi īsta kara šautene. Pa ceļam kaujinieku grupai piebiedrojās slatieši. Kādā no lauku sētām kaujinieki apmetušies atpūsties un ieturēt azaidu (viss sakrīt ar P. Silapētera stāstīto). Pusdienu gatavošana ieilgusi līdz trijām stundām. Kaimiņu māju mežsargs brīdinājis Asares muižas baronu Valteru par gaidāmo uzbrukumu. Kad dažus kilometrus no Asares pulks apstājās, skolotājs J. Staprāns ar 19 gadus veco Eķengrāves pagasta zemnieka dēlu Saulīti un Līvānu baznīcas ērgelnieku Horomjanski devušies izlūkos.

Asares muižu apsargāja bruņoti vīri. Lai iekļūtu pilī un uzzinātu barona spēkus un nodomus, savus ieročus revolucionāri paslēpuši sniegā. Neapbruņotus sargi ielaiduši pilī pie barona. Staprāns prasījis baronam zirgu braukšanai uz Gārseni. Kad barons sācis rakstīt sulainim rīkojumu, Staprāns grasījies satvert uz galda stāvošo revolveri, lai baronu nošautu. Blakus stāvošais sulainis apsteidzis skolotāju un paķēris ieroci. "Baronlielskungs, tas taču dumpinieks – skolotājs Staprāns!" iesaucies tikko ieradies vagars. Izlūkus barona sargi ieslodzījuši kalpoņu istabā, kurai bijuši aizrestoti logi.

Nesagaidījuši savus biedrus, revolucionārās kaujas grupas locekļi, nojaušot ļaunu, devušies uz muižu. Kad viņi bijuši kādus 50 soļus atstatu, sardzes vīri atklājuši uguni. Revolucionāri atbildēja ar pretuguni. Grupa drosmīgāko kaujinieku mēģinājuši uzlauzt pils durvis. J. Ravīzers cīnā krita. Vairākus cīnītājus ievainoja. Uzbrucēji aizdedzināja kādu saimniecības ēku. Barona pili viņiem aizdedzināt neizdevās, jo niknā apšaude atvairīja uzbrucējus. Viņiem nācās atstāt kaujas lauku, jo no Daugavpils puses Asares muižai tuvojās dragūni.

Asares muižā sagūstīto skolotāju atveda uz Zasu. Barona kalpi ar savu kungu priekšgalā nežēlīgi spīdzināja savu gūstekni. Kaujinieki zinādami, ka parasti visus apcietinātos no Zesas un Dignājas ved uz Jēkabmiestu, Linaites purva ceļmalā novietoja savus sargus, lai atbrīvotu biedrus. Kā paredzēts, 1906. gada 6. janvārī arestētos tiešām veda uz Jēkabpili, bet diemžēl līdz Linaites purvam netika. Jau Zeltānu līnijas galā viņus nošāva (Zesas teritorijā). Runā, ka Staprāns vēl pa ceļam centies pierunāt apsardzi pāriet revolūcijas pusē, bet, kad tas neizdevies, licis vedējam ievērot, kā viņš kritīs: ja viņa galva pēc nāves neskars zemi, tad lieta, par ko viņš cīnās, gūs uzvaru. Bet, ja viņu atradīs guļus, tad tautai vēl ilgi jānes verdzības jūgs. Pie šiem vārdiem J. Staprāns cieši apkampis priedi.

Tālāk seko Staprāna skolēna Pētera Lūcāna stāsts, kā viņš uzzinājis, ka mīlais skolotājs nošauts, kā pēc dažām dienām braucis uz norādīto vietu, kā ieraudzījis viņu pie priedes sēžam ar sasiētām rokām, ar cauršautu galvu un izrautām smadzenēm, kas pieķērušās pie priedes zariem un skujām. Netālu līnijas otrā pusē, uz zemes gulēja Saulītis un Horomjanskis (šis notikumu attēlojums nesakrīt ar zasietes Kaņepu mātes stāstīto).

Turpmāk dignājiešu aprakstā seko tā laika aculiecinieces Mildas Bružukas, kura nodzīvoja 104 gadus (glabājām 2004. gadā), stāstījums, kā viņas tēvs Ādams Caurkubuls, Goču māju saimnieks, uz krāsns atsildījis sasalušo skolotāju, lai varētu apgērbt un ielikt zārkā. Uz krāsns tas sēdējis kā dzīvs. Skolotāja Staprāna bēres izvērtušās par grandiozu demonstrāciju. Jau naktī no Goču mājām līdz Dignājas kapsētai viss garais ceļš nosprausts ar eglītēm un nokaisīts ar skujām. Katrai eglītei piestiprināta melna papīra lentīte. Skolotāju Staprānu veda zirga pajūgā. Viss lielais ļaužu daudzums gāja kājām. Gājiena viens gals atradās pie Driksnu ceļa gala, otrs – vēl Gočos. Tādas bēres Dignājā līdz tam nebija piedzīvotas. Kaps bijis piemests ar mētrām, vēlāk noklāts ar vainagiem, un daudzi iekārti bērzu zaros. Skolotājs

Jānis Staprāns

izvadīts ar mācītāju, bet nobeigumā Jānis Cekuls ierosinājis nodziedāt divas revolucionāras dziesmas, ko ļaudis zinājuši. Viena no tām “Ar kaujas saucieniem uz lūpām”. Staņislavs Horomjanskis apglabāts Meņķa kapos. Vietā, kur J. Staprāns nošauts, cīņu biedri novietojuši lielu akmeni ar iegravētu pantu. Zasas muižas barons pavēlējis kalpiem ierakstu iznīcināt – ar āmuriem dabūt nost. Tas neizdevies, tāpēc pašu akmeni saspridzinājuši.

1987. gada rudenī pie manis atbrauca Dignājas skolotāji Aina un Alfons Mi-kulāni un lūdza palīdzēt atrast līnijas sākumu pie Zeltānu mājām. Māju sen vairs nav, bet māju vietu es zināju. Bija jātiek pāri lielam meliorācijas novadgrāvim, ejot gar meža malu. Atradām pavisam aizaugušo meža līniju. Pēc senākiem nostāstiem un mežsargu liecībām atradām arī revolucionāru nošaušanas vietu. Mežsargs Helmutš Kalniškāns (tagad jau nelaiķis) zinājis stāstīt, ka priedīte, kuru bijis apķēris Jānis Staprāns, 80 gados izaugusi liela un nokaltusi, tāpēc nozāģēta. 1988. gada 19. maijā Dignājas skolotāji un sabiedriskie darbinieki kopā ar pionieriem atbrauca uz Zeltāniem, lai svinīgi uzstādītu pieminekli drošsirdīgā skolotāja Jāņa Staprāna nāves vietā. Tā kā smago akmens veidojumu nevarēja dabūt pāri novadgrāvim, to uzstādīja grāvja malā.

Pēc 1905. gada nemieriem dzīve Zasā iegāja vecajās sliedēs. Sākusies rosīga saimnieciskā darbība kā muižā, tā vecsaimnieku sētās. Nodedzināto pili muižas īpašnieks Greigs vairs neatjaunoja. Viņš uzcēla koka vasaras māju, ko vēlāk pārbūvēja. Vecie zasiēši stāstīja, ka šīs ēkas celtniecībai kokmateriāli vēl derējuši no galīgi nenodegušās pils.

Rosīgāk sākuši darboties arī Zasas zemnieki. 1907. gadā Zasā nodibināta Lauksaimnieku biedrība, kuras vadību zemnieki uzticēja Jānim Zadinānam no Grīvām, vēlāk Lūcānu (Vidsmiesta) saimniekam Jānim Vībānam. Vēlākos gados Lauksaimnieku biedrība savā valdījumā pārņēma muižas riju, vislielāko saimniecisko ēku pie ceļa. Tā ilgu gadus pastāvēja kā biedrības noliktava, arī kā dažādu saietu nams. Bija iekārtota zāle ar lielu skatuvi. Tur rīkoja teātra izrādes, dziedāja kori, uzstājās mākslinieki.

Vilis Stukuls grāmatā “Krustpīlieša stāstījums” raksta:

Mūsu ģimene, pateicoties manas sievas un manis nodibinātām saitēm ar tā saucamo kultūras zinātnes pasauli, varēja krietni vien palīdzēt arī Zasas sabiedrībai. Zasas Lauksaimniecības biedrības namā notika koncerti, kuros piedalījās tolaik tautā populāri mākslinieki, uz lekcijām izbrauca pazīstami zinātnieki. Zasiēšiem par viņu uzņemšanu un izmitināšanu nevajadzēja lauzīt galvu – tie bija Bērzzemnieku viesi.

Pirmajā rindā no kreisās: Andrejs Cīris no Poriņiem, Mārtiņš Vecums no Grāviņiem, Grauziņš no Zānāniem, Jānis Lejiņš no Lejniekiem, Jānis Rušiņš no Dīgliem, Jānis Balodis no Voičukiem, Mārtiņš Pētersons no Pabērziem.

Otrajā rindā: Otto Grīnbergs no Vilcāniem, Ernests Freibergs no Mežziņiem (Landzānos), Jānis Zadināns no Grīvām, Kārlis Ozoliņš no Krūmiņiem, Teodors Lejiņš – aptiekārs, Jānis Dimparāns no Nagliem, Bērtulis Kļaviņš no Zaļāmeža, Alberts Resnis no Lapskalniem, pagasta darbvedis Jānis Puriņš

Pat koncertflīģeli uz biedrības māju varēja aizvest no Bērzemniekiem. Šai laikā es aktīvi darbojos Zasas Lauksaimniecības valdē. Uzņēmos Zasas mazpulku vadību.

Padomju laikos šis zasiēšu sauktais Biedrības nams kalpoja kā graudu noliktava, savu laiku kā klubs. Kad 70. gados sākās celtnes pārbūve, zasiēši tai piešķīra ironisku nosaukumu – Pentagons.

1909. gadā Zasā sāka organizēties Krājaizdevu sabiedrība, kas aptvērusi arī apkārtējos pagastus ar lielu dalībnieku skaitu. Vadītāji Teodors Lejiņš, Jānis Vecums, Jānis Rušiņš. Bijuši 361 biedri, bet kantoris Zasas aptiekas telpās. Sabiedrība darbojusies līdz 1940. gadam. Fotoattēlā no Imanta Dimparāna ģimenes albuma redzama Zasas Krājaizdevu sabiedrības valde un padomes locekļi 25 gadu jubilejas sēdē 1934. gada 7. augustā. Šajā laikā man trīs gadi. Vēlāk bija lemts visus šos vīrus redzēt vaigā kaimiņos, aptiekā, pagastmājā un radu godos. Četrdesmitajos gados visi viņi kļuva par padomju terora un kara upuriem.

Pirmais pasaules karš un Latvijas valsts tapšana (1914–1919)

Īss bija zemnieku aktīvās darbošanās laiks. Sākās Pirmais pasaules karš. Par to raksta arī pētījuma “Zasas novads” sastādītāji:

1915. gadā, tuvojoties Pirmā pasaules kara fronte, visiem Zasas iedzīvotājiem bija pavēlēts evakuēties, norādot, ka te neviens nedrīkstēs palikt, jo ir paredzēta frontes līnija. Augusta mēnesī, kad rudzi bija nopļauti, visiem vietējiem iedzīvotājiem pavēlēts neko neatstāt vāciešiem: nenokultie rudzi tika dedzināti, salieti ar ūdeni, lai sadīgst; tāpat dedzināja un rullēja vasarāju labības laukus. 1915. gada rudenī Zasas iedzīvotāji pajūgos devās bēgļu gaitās. Bēgļu ceļi veda gan uz Līvāniem vai Biržu un Slates pusi. Bēgļiem visi mājlopi bija jānodod Līvānos – tie tika rekvizēti armijas vajadzībām. Ceļi bija pilni ar bēgļiem un atkāpjošās krievu armijas karaspēku. Bieži parādījās arī vāciešu izlūki. Nevienu no bēgļiem nelaida uz frontes pusi.

Pie Līvāniem pāri Daugavai tika uzcelts pontontilts, ko ātri vien vācieši ar artilērijas šāviņiem aizdedzināja. Bēgļus visu ceļu pavadīja šāvienu troksnis. Pārcēlušies pāri Daugavai, zāsieši pievienojās tiem bēgļu bariem, kuri gan uz vagonu kāpnītēm, gan jumtiem, aukstajā rudens laikā nosaluši, devās no Kurzemes, Rīgas un Zemgales uz austrumiem. Daļu vīriešu krievu pavēlniecība mobilizēja ierakumu rakšanai un armijas apgādes darbiem. Daļa bēgļu, kas nepaspēja atkāpties, nokļuva vāciešu pakļautībā un tika nostrādīnāti kļaušu darbos. Viņiem atņēma lopus un pārtikas krājumus.

Tikuši pāri Daugavai, Zasas bēgļi sākumā apmetās Preiļos un citur Latgalē. Preiļos tika iekārtota speciāla ēdnīca, kur bez maksas varēja saņemt trūcīgu uzturu. Kurināmo cirta apkārtējos mežos un birzīs. Vāciešu uzbrukumam 1917. gada rudenī virzoties uz priekšu, Zasas bēgļi pārvietojās uz Krieviju, kur apmetās Pleskavā un Lugā. Tur latviešus nodarbināja pie vagonu iekraušanas un izkraušanas stacijā, pie kazarmu celšanas, pie tiltu būves, kā arī dzelzceļa līnijas Luga–Novgoroda būvē. Kad 1918. gada ziemā arī Pleskavai tuvojās fronte, kā bēgļi, tā vietējie iedzīvotāji un izjukusī armija cieta badu. Nebija maizes. Gaļai izmantoja apkārtnē klīstošos armijas zirgus.

1918. gada pavasarī vācu okupācijas vara bēgļiem atļāva atgriezties mājās. Kā pirmās Zasā ieradās Krūkliņu un Bērziņu ģimenes. Ļoti grūti bijis ar pārtiku. Iepriekšējā rudenī netika iesēti ziemāji. Arī vietējā vara, vācieši, nevarēja sniegt palīdzību. Piemēram, Krūkliņu mātei izsniedza pudu (16 kg) auzu. Sējas darbi pavasarī notika vāciešu uzraudzībā. Rudenī izkultā labība bija pašiem sev jānozog un jānomaskē, lai vācieši neatņemtu, jo visur norīkoja stārustus, kas uzraudzīja, lai ļaudis neslinkotu un nepaņemtu kaut ko. Kartupeļu novākšanai piespiedu kārtā mobilizēja visus darba spējīgos cilvēkus. Vēl grūtāk nekā lauku iedzīvotājiem klājās krievu gūstekņiem. Viņi būvēja ceļu no Zasas līdz Leimaņiem. Smagā darbā

nomocīti, gūstekņi garāmbraucējiem lūdza kaut ko ēdamu, bet viņus stingri apsgāja darbu vadītāji. Tikai retos gadījumos izdevās iedot gūstekņiem kādu maizes gabalu.

Kara laikā vācieši izbūvēja vairākas šaursliežu dzelzceļa līnijas, kuras izmantoja kara mantu pārvadāšanai un vietējo bagātību, sevišķi meža materiālu, izvešanai uz Vāciju. Galvenajai dzelzceļa līnijai Jēkabpils–Aknīste bija atzarojumi. Pie Ģeidānu stacijas Slatē uz Eglaini, Zasā caur Landzāniem līdz Kažoka silam. No Akmeņkroga gar Purva Vanagiem, Lauka Vanagiem līdz Meža Vanagiem (vēlāk Vanagkalni). Līdz Saltajam purvam ar daudziem atzarojumiem mežā. Pie Landzāniem vācieši ierīkoja gateri koku zāgēšanai. Lielākas kokzāgētavas bijušas Slatē, kā arī pie Biržu sila.

Atbraukušie bēgļi 1918. gada pirmajā pusē tika nodarbināti šo dzelzceļu labošanas darbos. Krievu gūstekņiem labošanas darbus neuzticēja. Redzēdami, ka te ilgi palikt neizdosies, vācieši visus dzelzceļa atzarojumus nojauca. Palika tikai galvenā līnija: Aknīste–Siliņi–Jēkabpils. Tā kā Zasā atradās diezgan daudz vācu karaspēka (vairāki štābi), te dzīvi atbalsojās 1918. gada 9. novembra revolūcija Vācijā. Vācu kareivji rīkoja sapulces, kur runāja par to, ka kareivis tagad ir galvenais cilvēks, ka Vilhelms II aizbēdzis un virsniekiem jāņem nost pagoni. Vācieši Zasu atstāja 1918. gada oktobra un novembra mēnešos.

Nodibinoties padomju varai 1919. gada sākumā, Zasā visus lopus sadzina muižā un novietoja muižas kūtīs. Bija pārvaldnieks un agronoms (Blāksīnieks). Strādniekiem izsniedza pienu, sviestu un biezpienu. Bija savi gani, lopu kopēji un strādnieki. Iesāka pavasara sēju un kartupeļu stādīšanu, kas netika pabeigta. Pēc padomju varas, kura Zasā pastāvēja pusotru mēnesi (aprīlī un maija pirmā pusē), apkārtņē valdīja lielas jukas: Zasā parādījās gan baltie, gan sarkanie, gan zaļie karavīri. 1919. gada jūnijā cauri mežam ieradās pat pieci vācu jātnieki. 1919. gada vasarā purvā pretim Akmeņkrogam baltajiem izdevās saņemt gūstā 13 sarkanos partizānus (11 vīriešus un 2 sievietes, kurus pie Mucenieku (Anteviča) mājām nošāva. Tā iezīmējās baltās Latvijas tapšana Zasā.

Šādi par notikumiem Zasā no 1915. līdz 1919. gadam raksta novadpētnieki saskaņā ar vecāko zasiēšu A. Bērziņa (60 g. v.), A. Vīcupas (71 g. v.), S. Dilāna (75 g. v.), J. Kaņepa (81 g. v.) stāstījumu. Sīkāks apraksts par 13 partizānu sagūstīšanu un nošaušanu lasāms Mežareīnos dzīvojošās Vīcupu ģimenes stāstījuma pierakstā. Šis piezīmes rakstītas padomju laikus cildinošā stilā, tāpēc nekas nav minēts par Latvijas valsts dibināšanu 1918. gada 18. novembrī. Noklusēts arī turpmākais periods līdz 1940. gadam. Šis bija Latvijas vēstures baltais plankums.

Par daudziem tā laika notikumiem man bijusi izdevība lasīt slatieša Pētera Silapētera (mana onkuļa) dzīves aprakstā, kas ļoti saistīts ar Zasu. Viņš savu 95 gadus garo mūžu vadījis cauri visam nemierīgajam 20. gadsimtam (1894–1989). Bēgot no 1905. gada briesmām – cilvēku apšaušanas, muižu un māju dedzināšanas, melnās sotņas, kazaku un dragūnu zvēribām, Silapēteru ģimene kopā ar citiem

slatiešiem, radu pierunāta, 1906. gadā devusies pāri Krievzemes robežai, kur bijusi mierīga dzīve. P. Silapēters piemin Krievijā sastaptās ģimenes no Zesas, piemēram, Svarānu Mārtiņu (mana vectēva brāli) ar bērniem – Andreju, Alfrēdu un Martu. Savu zemi un mājas Stagarus Silapēteri atstājuši rentniekam Kļavinskim par nelielu samaksu. Krievzemes pusē, Vidoku muiža Petrovskā, ģimeni un divpadsmitgadīgo zēnu Pēteri gaidīja smagi zemnieku darbi krievu ģerevņas nabadzībā. Ziemā zēns gāja sādžas skolā, apgūstot krievu valodu.

Tē pienācis arī 1914. gads – Pirmais pasaules karš, arī Pētera iesaukums cara armijas rindās. Seko rezerves bataljona apmācības Kazaņā pie Volgas, kad gada programma jāapgūst mēneša laikā. Tad ceļš cauri Krievzemei uz Vakariem. Spēcīgs sals, kas mazinājies pie Smoļenskas, bet siltāk kļuvis, iebraucot Varšavā, kur jau dzirdama lielgabalu dunoņa. Sākušās kara gaitas četru gadu garumā. Ik dienas saskaroties ar granātu, lielgabalu bumbu sprādzieniem, klimata kaprīzēm, zemnīcu mitrumu, ievainotiem, pussarautiem un kritušajiem kara biedriem, kā arī karā cietušiem civiliedzīvotājiem, badu, slimībām un utīm, pienākusi arī krišana vācu gūstā.

Kad 1918. gada sākumā revolucionārā Krievija Brestā noslēdza mieru ar Vāciju, gūstekņus mājās nelaida, bet nosūtīja uz darba bataljonu Polijā. Tur tāpat bija smags darbs, trūcīgs uzturs un apsardzes nežēlības. Par bēgšanu no nometnēm šāvuši bez žēlastības. Uzzinot par revolucionāriem nemieriem Vācijā, radās iespēja atdarīt nometnes vērtus. Sākās grūtais ceļš mājup. Sasniegta Viļņa un beidzot Daugavpils, kur bijis jāizšķiras, uz kuru pusi doties – uz Polocku vai Slati, jo par ģimeni ne ziņas. Pēteris izšķīries par dzimto Slati un nebija kļūdījies, jo ģimene jau pavasarī atceļojusi uz Latviju. No frontes tuvinieki agrāk saņēmuši ziņu, ka Pēteris kritis, tāpēc aizdegtas svecītes un noturēts aizlūgums baznīcā par viņa dvēseli. Tikko Pēteris bija atgriezies no garajiem un grūtajiem kara ceļiem, Slates skolā sasaukta iedzīvotāju sapulce, kur paziņots, ka 18. novembrī pasludināta Latvijas Republika kā patstāvīga valsts, reiz pāri gadu simtiem latvieši tikuši vaļā no vācu un krievu jūga. Nodziedājuši “Dievs, svētī Latviju!”. Ievēlējuši pagasta vadību, ļaudis devušies mājās.

Bet miera jau nebija. No Krievijas puses sāka uzbrukt lielinieki, no otras puses vācu armijas paliekas, kas nevēlējās atstāt Latviju. Slates pārstāvji, 1919. gadā atbraukuši no pieņemšanas Rīgā pie Stučkas, sasaukuši tautas sapulci Slates skolā. Pavēstījuši, ka Latvijā nodibināta padomju vara. Tagad nodziedājuši dziesmu “Ar kaujas saucieniem uz lūpām”, kas bijusi labi pazīstama no 1905. gada. Atkal pagastā ievēlēta jauna valdība. Sākās mobilizācija lielinieku armijā. Par neierašanos iebiedējuši ar nošaušanu. Zasā esot trīs vīrus nošāvuši, starp kuriem bijis Pētera Silapētera bērniņas draugs Pēteris Vībāns. Pagājuši tikai daži mēneši, kā Pēteris Silapēters atgriezās no mokošā karagūsta, kad sekoja 1919. gada marta mobilizācija lielinieku armijā. Kādi 50 mobilizētie iedalīti 18. sarkano strēlnieku pulkā

Daugavpilī un nosūtīti viena mēneša apmācībās Rēzeknē. Frontes līnija, kurp nosūtīts 2. divīzijas 18. pulks, atradies abpus Daugavpils–Viļņas dzelzceļam. Lielākā daļa karavīru bijuši latvieši. Pretējā frontes pusē – poļi. Pēterim piektais kara gads. Kaujas sākušās Lietuvā pie Ignalinas, tad atvirzījās līdz Krāslavai. Kad 16. pulks padevies poļiem, arī 18. sācis izklīst. Dodoties mājup, poļu sagūstīti, viņi aizdzīti uz Zarasai, aplaupīti, tad nosūtīti uz Kauņu. Turpmākā dzīve barakās uz trīsstāvēgām lāvām, kur uzbrukumos nāk blakšu bari. Noskranduši, puskailli, izbadējušies baskāji – sarkanie strēlnieki salādēti kuģītī (ap 200 cilvēku) un pa Nemunas upi aizvesti meža darbos. Leiši priecājušies par čaklajiem latviešiem, pēlušī slinkos krievus, bet labu prātu neturējuši, uzskatot latviešus par sarkanajiem.

Kauņas valdība beidzot piekritusi latviešu gūstekņu delegācijas vairākkārtējiem lūgumiem – atbrīvot un laist mājās. Tā pilsoņu karu beigušie latviešu strēlnieki ieradušies Eglaines stacijā. Tālāk basām kājām pa apsalušiem rudens dubļiem gājuši 16 kilometrus līdz Subatei. Te Pēteris, satiekot paziņas, uzzinājis, ka vasarā Mežamuižā (tagad Zasas Liepās) pagasta valdes sēdē iemesta granāta un nogalināts viņa tēvs, kā arī sekretārs Volfs un kārtībnieks Griška. Tā Pēterim Silapēterim noslēdzās sešus gadus garais karošanas laiks – jaunība. Liktenis bija lēmis, ka tūkstošiem ložu aiziet garām, ka badā un slimībās nedomirst, kara briesmās nepagurst. Nākamais smagais dzīves pavērsiens nāca pēc 25 gadiem – izsūtījums uz Sibīriju (1945–1957). Divpadsmit gadi moku ceļos, kad vīram, kas pāri pusmūžam, neskaitāmas reizes jācieš bads, sals, kad nespēks lika svārstīties uz dzīvības un nāves robežas.

Atgriežoties pie Pirmā pasaules kara latviešu bēgļu gaitām, jāsaka, ka ne visi aizbrauca pāri Krievijas robežai. Daudzi izklīda tepat pa kaimiņu novadiem – Vidzemi un Latgali. Jau iepriekš minēju, ka mana māte Alīse Svarāns ir nākusi no lielās Robežnieku ģimenes Dodeļos. Tuvojoties frontei, 1915. gadā Robežnieki likuši vezumos daudzus bērnus un iespējamo iztikšanu, tad kopā ar Grauziņu ģimeni no Zānāniem pāri Daugavai caur Līvāniem devušies uz Aiviekstes pusi. Apmetušies Saikavas Mālniekos - Madonas apriņķī. Jau ceļā bērni saslimuši ar dizentēriju. Vecākais dēls Jānis iesaukts karā, jo viņam tolaik bija 20 gadi. Četras lielākās meitas Alma (17), Alīse (16), Anna (15), Eiženija (11) izturējušas un pārslimojušas lipīgo sērgu. Izdzīvojuši arī trīsgadīgā Mirdza, kas nepārtraukti pieprasījusi medu ar pelašķu tēju. Medus bijis līdzī no Dodeļu bišu dārza. Ceļā bērni nepārtraukti tupējuši grāvjos. Divas meitenes, Elza un Lucija, nedaudz lielākas par Mirdzu, nomirušas vienā dienā. Tikko vienu meitiņu apglabājuši, aizgājuši arī otra. Vēlāk netālu no Lazdonas, Barbanu mājās, Robežnieku ģimene strādājuši kā pusgraudnieki. Bēgļu gaitās ar plaušu karsoni pavisam mazs miris arī dēls Valentīns.

1916. gada 1. aprīlī Lazdonas slimnīcā Robežniekiem piedzima desmitais bērns – pastarīte Lilija. Tā kā trīs bērni aizvadīti aizsaulē, tad Lilija uzauga kā septītais bērns (vēlāk zasieta Lilija Pusbarniece). Man no mātes Alīses palikusi fotogrāfija:

uz Dodeļu lieveņa redzami vecie Robežnieki ar četrām lielām meitām un vienu pavisam maziņu. Fotokartiņas otrā pusē senatnīgā rokrakstā ar tinti rakstīts “Atmiņa no tiem laikiem, kad pēc 3 gariem gadiem, pavadītiem svešumā, atkal visi kopā bijām savās mājās. 27. maijā 1918. g. Dodeļos”.

Kā visā apkaimē, tāpat Dodeļos valdīja liela nabadzība un trūkums. Dēls Jānis vēl nebija atgriezies no kara. Ziemāji 1917. gada rudenī neiesēti, trūka maizes. Nebija, no kā lūgt palīdzību, jo visur valdīja nabadzība un posts.

Laiks, kad izskanēja doma par neatkarīgu Latvijas valsti, gan laikam viens no smagākajiem latviešu tautas dzīvē. Pēc tam, kad Kurzeme jau vairākus gadus bija cietusi zem vācu okupācijas, kad daudzie bēgļi klīda pa plašo Krieviju, kad 1917. gada 3. septembrī arī Rīgu sasniedza Kurzemes liktenis un kad pa atlikušo nelielo latviešu zemes daļu laupīdamas klīda krievu karaspēka daļas, – likās, ka mūsu tautai grūti būs šo nastu nest un saglabāt veselus tos pamatus, uz kuriem atkal varētu atdzimt . . .

Tikai 1918. gada rudenī, kad vecā Krievija bija sabrukusi, agrākā vācu militārā vara no sabiedrotajiem salauzta un Vācijā sākās revolūcija, Latvijas neatkarības ideja varēja pieņemt reālu formu. Kad pēc vairākām garām apspriedēm toreiz pastāvošo latviešu partiju starpā bija panākta pilnīga vienošanās, 1918. gada 17. novembra vakarā Rīgā, Krišjāņa Barona ielā 3, partiju delegāti nolēma sastādīt tautas padomi, pieņēma valsts pagaidu satversmi un vienbalsīgi ievēlēja par pirmo ministru prezidentu agronomu Kārli Ulmani, uzdodot viņam sastādīt ministru kabinetu. Otrās dienas vakarā, 18. novembrī, tagadējā Nacionālajā teātrī notika svinīgs neatkarīgās Latvijas valsts proklamēšanas akts.

Šie vārdi par Latvijas brīvvalsts veidošanos un proklamēšanu lasāmi Ata Zāliša sastādītajā un 1938. gadā izdotajā grāmatā “Tev mūžam dzīvot, Latvija”. Kā šis svarīgais notikums atbalsojās Zasā, sīkākas informācijas nav. Tikai zināms, ka kopā pulcējušies aktīvākie zemnieki, lai dibinātu savu vietējo vadību – pagasta valdi un padomi. Pēc Pirmā pasaules kara un Latvijas atbrīvošanās cīņām kā visos novados, tāpat arī Zasā muižkungu vara vairs nepastāvēja. Pēdējais Zesas muižas īpašnieks Aleksandrs fon Greigs aizbrauca uz Vāciju, savus īpašumus atstājot nelīdzsvarotajam dēlam Nikolajam, ar zasiēšu iesauku “Bepka”. Muižas zemes tika sadalītas atbrīvošanās cīņu dalībniekiem, kuri atgriezās mājās no kara. Zemnieki par pagasta vecāko ievēlēja Voičuku saimnieku Jāni Balodi.

Pagasta nosaukumu izvēloties, bijuši dažādi varianti. Līdzšinējais – Viesene – licies ne visai pieņemams. Pagasta padomes locekļu pieņemtais nosaukums ir latviskots vairāku gadsimtu garumā valdījušo vācu baronu fon Zasu dzimtas vārds – Zasa. Iespējams, ka Latvijas vēstures arhīvā sameklējams Zesas pagasta dibināšanas protokols. Jēkabpils Vēstures muzejā šādu datu nav. Arī Jēkabpils rajona arhīvā ziņas ir par laiku tikai pēc Otrā pasaules kara. Tāpēc jāsamierinās ar Jēkabpils muzejā gūtajiem izrakstiem no fondos glabātajām grāmatām, kurās rakstīts par Zasu.

Zasa Latvijas brīvvalstī (1918–1940)

Līdz ar Latvijas brīvvalsts tapšanu, Zasas pagasta izveidošanu un valdes ievēlēšanu Voičuku saimnieks Jānis Balodis pagastu vadīja nepārtraukti visu Latvijas brīvvalsts pastāvēšanas laiku, kamēr 1940. gada 8. jūlijā nolika savas pilnvaras un ieroci reizē ar valdes locekļiem Jāni Vecumu un Otto Grīnbergu.

Lai gan 1918. gada 18. novembrī tika pasludināta Latvijas Republika kā patstāvīga valsts, pagastu pašvaldību veidošana laukos nenotika uzreiz. Jaunajā valstī vēl valdīja jukas. Mainoties varām, 1919. gads bija traģisku notikumu pilns. Par neierašanos uz mobilizāciju lielinieku armijā draudēja ar nošaušanu. Zasā tā notika. Lielinieki nošāvuši trīs zasiēšus: Pēteri Vībānu no Vidsmiesta, Ozoliņu no Krūmiņiem un Liepiņu no Griķiem (par to stāstīja Zelma Dominiece, dzim. 1911. g.). Arī Akmeņkroga purvā 13 sarkano partizānu nogalināšana pie Muceniekiem bija traģiska.

Kad padomju vara un Stučkas valdība atkāpās 1919. gada vasarā, Zasā uz vairākiem mēnešiem bija apmetusies Latgales partizānu pulka ložmetējrota virsleitnanta Baloža vadībā. Viņa palīgs bijis Jānis Dimparāns, nācis no Latgales. Šajā laikā iepazinies ar zasiēti Irēnu Avotiņu, apprecējies un palicis uz dzīvi Zasā. 1920. gada decembrī viņiem piedzima dēls Imants, bet 1922. gadā otrs dēls Edgars. Imants Dimparāns stāsta, ka vecākiem uzsākt saimniekošanu Zasas pagasta Nagļos pēc kara bijis ļoti grūti. Vispirms iztikai iegādājušies kazu, pēc tam ar kašķi apkritušu ķēvi, ko ārstējot, paši aplipuši ar kašķi. Vēlāk nopirkuši teliņu, izaudzējuši govī.

Kad dzīvi palikušie karavīri atgriezās mājās, 1920. gadā sākās muižu zemes dalīšana Pasaules kara un Brīvības cīņu dalībniekiem, kā arī muižas kalpotājiem, katram pa 19–25 hektāriem, amatniekiem mazāk, ap 2–5 ha. Visapkārt muižas zemei, kur centrs palika pēdējam Greiga mantiniekam Nikolajam, tika veidotas jaunsaimniecības. Jaunie zemes ieguvēji katrs savam gabalam deva nosaukumu. Zemes dalīšana ievilkās līdz 1923. gadam. 1924. gadā sākās māju celtniecība. Gandrīz visi jaunsaimnieki ņēma Zemes bankā kredītus.

Zasas muižas un Vilcānu pusmuižas apkārtnē radās šādas saimniecības: K. Antevičam Muceniekos, E. Zineram Raiņos, P. Zineram Vītolos, M. Staģītīm Stabiņos, J. Lūļam Galdniekos (amatnieks), Skudram Zivertos, Jēkabsonam Dzērvēs, K. Sockim Siliņos, J. Šotniekam Aizkraukļos, J. Svarānam Svarānos, K. Svarānam Viesturos, A. Aizupietim Dimantos, P. Ormanim Alkšņos, R. Aizupietim Aizupiešos, A. Rušiņam Emsiņos, P. Lejniekam Ābelniekos. Tēvam Jurim Lejniekam piešķirtā zeme tika sadalīta dēliem – Andrejam Lejniekam Jaunliepiņās un Albertam Lejniekam Liepiņās, P. Gudriņam Laidiņos, P. Valainim Rūķišos, A. Krievānam Krievārēs, Cīrulim Cīruļos. Arī Zaharevskim. Kara dalībniekam Grigorovičam piešķirtā Leizānu zeme nonāca triju meitu īpašumā:

Fotogrāfija un stāstījums no Imanta Dimparāna ģimenes arhīva. Latgales partizānu pulka ložmetējrota. 1919. gadā Zasas muižā pie kalpu mājas (brūža) durvīm. Vidū stāv Jānis Dimparāns

Annai Audzītei Stiebriņi, Bertai Māsiškai Leizāni un Alvīnei Celmārei Smilgas. Nikolajs Greigs savu zemi jau 1924. gadā pārdeva krustpilietim Indriķim Stukulam, kas to kopā ar muižas ēkām un dzirnavām nopirka uz dēla Viļa Stukula vārda. Vēlākos gados Vilis te arī saimniekoja, izveidojot priekšzīmīgu paraugsaimniecību, kur bieži viesojās kultūras un mākslas darbinieki.

Par Vilcānu pusmuižu man stāstīja Roberta Grīnberga mazmeita Marta Raubiška, arī Ida Dominiece (dzimusi Grābeklis).

19. gadsimta sākumā no Talsu apriņķa Zasā pie muižkunga par mežsargu ieradās Ansis Grīnbergs (Otto Grīnberga vectēvs). Viņš dzīvojis Vērtužos, uzraudzījis, kopis un apsaimniekojis muižas mežus. Par sievu Ansis atvedis agrāk iepazītu igauņieti. Kad Vērtužos ieradušies citi dzīvotāji, barons Grīnbergu ģimeni pārcēlis uz Vilcāniem. Mainoties paaudzēm, Anša Grīnberga dēls – Jānis Roberts sācis rentēt Vilcānu pusmuižas zemi ap 200 ha un pamazām izpircis daļu platību. Būvējis lielas mājas. Jānis Roberts (saukts par Robertu) Grīnbergs zemi sadalījis dēlam Otto un meitai Antonijai Krūkļīnai. Vilcānos palicis dzīvot Otto, bet Krūkļiņu ģimene uzbūvēja savas mājas. Sākumā tās sauca par Jaunvilcāniem, bet vēlāk pārkrustīja par Krūkļiņiem.

Atlikušo Vilcānu pusmuižas zemi par labu darbu ķieģeļu ceplī piešķīra Dominiekam Tiltiņos un Skujniekam Cepļos. Atlikušo pēc kara sadalīja jaunsaimniecībās: J. Meijeram Griezes, M. Ozoliņam Pļaviņas, kur vēlāk saimniekoja znots R. Paegle. Krastiņus nopirka J. Ābols, M. Bokam no Atmatām tika pļavas. Puķes nopirka Grābeklis. Aiz Puķēm vēl bija Sudrabiņi. Pie pašiem Vilcāniem – Bērziņam Bērzkalni, Strupajam – Dambrāni. Visas šīs ģimenes bija muižas kalpi.

Tāpat tika sadalīta arī Ekavas pusmuiža: Šervelis Upeniekos, Adumāns Andrānos. Smēde Sprīdišos ar amatnieka zemi. Liepiņš Sarmītēs, Jostiņš Caunēs, Miglāns Dzirkstelēs, Porietis Poriešos, Vāvere Kraukļos, Ārgulis Rieksteniekos, Skudra Izlūkos, Cielava Cielavās, Navenickis Plūmēs, Gatiņš Skudreniekos, Sprostiņš Stradzos, Avotiņš Avotiņos, Karaļuks Karaļos, Bružuks Aiviekstēs, Zamovskis Degumniekos, Audzītis Audzišos, Platgalvis Lapās, Svilpe Spicēs, Krūmiņš Āriņos.

Lai tuvāk uzzinātu par Landzānu pusmuižu, ciemojos pie gandrīz 90 gadus vecā zasiēša Viļa Svarāna, kas sākumā teicās visu aizmirsis, neko neatceroties, bet, kad sarunas ievirzījās par bērnības laikiem, viņš ar skaidru prātu labi atcerējās visus 20. gadsimta sākuma notikumus. Landzānu pusmuižā Viļa tēvs Mārtiņš Svarāns 1923. gadā kā muižas kalps kopā ar māti Minnu Svarāni, vagara meitu, saņēmis zemi 25 ha. 1924. gadā sākās ēku celtniecība. Tika uzbūvētas mājas ar valsts aizdevuma palīdzību. Otrā pasaules kara laikā visas ēkas nodega.

Šajā pusmuižā zemi piešķīra ap 25 jaunsaimniecībām: Alotiņam Birzgaļi – 10 ha amatnieka zemes. Ķimsim Ozoliņi. Rancānam Skabi. Vizānam Vizāni. Podniekam Cīruļi, Ādāmam Dzeniši, Liepiņam Griķi, Podānam Podāni - 2 ha amatnieka zemes. Voroneckim Seglinieki – 2 ha amatnieka zemes. Runcītīm Dzidrumi. Kokainim Muktāni. Sproģim Kauguri. Svarānam (pulkvedim) Aspazijas, Vilkam Landzāni, Ķerubiņam Zviķi, Gerockim Ezeriņi, Šidlovskim Stūrīši, Kalvānam Kalvāni, Antonevičam Dāboliņi, Daugavietim Daugavieši, Miderim Liepas, Kūlim Egles, Treikovskim Dzeguzes, Skudram Skudras, Liepiņam Apsāni.

Šie jaunsaimnieki, būvējot ēkas, gandrīz visi ņēma valsts kredītus. Kam piešķirtas muižas ēkas – A. Svarānam, P. Sproģim, dažiem kūts daļas – tās

remontēja. Gandrīz visi jaunsaimnieki pagastā līdz 1940. gadam bija izveidojuši turīgas saimniecības. Daudzi sāka izmantot pat algotu darba spēku.

Latvijas laukos parādījās ASV firmas "Fordson" traktori, ko 30. gadu beigās ar Lauksaimniecības biedrības atbalstu caur Angliju iepirka turīgākie zemnieki, maksājot 2500 latus. Zasā šādas tehnikas īpašnieki bija Lūcānu saimnieks Jānis Vībāns un Jānis Ķimsis no Zviķiem. Pie kalēja Roberta Ušaka tika organizēti kursi, kur instruktors Skrupščelis no Jēkabpils mācīja apgūt traktora uzbūvi un ekspluatāciju. To atceras Imants Dimparāns, kas pats ir mācījies šajosursos.

Brīvības cīņu dalībnieka Alfrēda Rušiņa atmiņas viņa meitas Dzidras stāstījumā.

Alfrēds Rušiņš piedzima 1901. gadā Zasas muižas kalpa ģimenē. Labākas dienas meklēdami, dzīvojuši Līvānos, Baldonē, Rīgā un Carnikavā. No turienes Alfrēds kopā ar brāli Jāni 1919. gada sākumā brīvprātīgi aizgāja Sarkanarmijā, jo bija strādnieka dēli. Jānis krita, bet Alfrēds tika ievainots. Kamēr ārstējās hospitālī, pienāca pavasaris. Valsts varas mainījās. Par sarkanarmiešu slēpšanu un ēdināšanu uzbrūkošais balto karaspēks nošāva Alfrēda māti un sešpadsmitgadīgo māsu Annu. Jaunākajai māsiņai Elzai toreiz bija tikai deviņi gadi. Viņa nākšot esot gājusi uz šķūni pie nošautās mātes un māsas. Tēvs izglābās. Arī Alfrēds no soda izgrozījās, jo vēl neskaitījās pilngadīgs. Pēc tam viņu iesauca Latvijas armijā un kā brīvības cīnītājam pēc kara iedeva zemi – 19 ha dzimtajā Zasas pagastā. Dzīvi palikušie nu atgriezās savā pusē un sāka kopt jaunsaimniecību.

Alfrēds apprecēja bārenīti Mildu, kas bija dzimusi lielsaimnieka ģimenē, bet jau triju gadu vecumā palikusi bez mātes. Pasaulē ienācām mēs – trīs meitas: Velta, Aina un Dzidra. Esmu jaunākā. Savu bērnību atceros tikko uzceltā mājā, kur varēja rotaļāties smaržīgās ēveļu skaidās. Mums daudz kā trūka, jo, ēkas ceļot, jaunsaimniecību nospieda parāds valsts bankā. Taču visi bijām priedīgi un strādīgi. Dzīvojamā māja atradās nelielā uzkalniņā. Rietumu pusē birzīte, rudenos bagāta ar baravikām. Dienvidos zemeņu dobes, ķiršu dārzs, jaunās ābelītes. Lejā čurkstēja maza upīte. Visjaukāk bija pavasaros, kad tīri noslaucītajā pagalmā dīga jaunā zālīte. Divos lielos bērzos aiz mājas iekārām šūpoles. Vakaros pagalmā sanāca kaimiņu puīši un meitas, jo tēvs bija ļoti sabiedrīks un muzikāls. Zasas orķestra muzikantu saspēles parasti notika mūsmājās. Tad skanēja arī dziesmas un gāja valā danči. Tēvs bija savdabīgs dzejnieks. Viņš izdomāja vārdus, pielāgoja tiem vecas, tautā dzirdētas melodijas, un šīs dziesmas aizgāja pāri vairākiem pagastiem. Viņam bija pabieza klade ar dzejoļiem, kuri visi tika dziedāti. Šobrīd tikai viena no mana tēva radītām dziesmām vēl ir dzīva, populāra un tiek dziedāta. Tā ir "Staburadze". No mazām dienām arī mēs, meitenes, mācījāmies spēlēt cīteri un gītāru, dziedājām divbalsīgi.

Līdz 2000. gadam zasiēši lepojās ar ilga mūža dzīvotāju, Latvijas brīvības cīņu dalībnieku, **Jāni Griezānu** no Zasas pagasta Cīruļiem. Viņam 1998. gada 25. oktobrī palika 100 gadu. Jānis Griezāns bija to vidū, kuri aizgāja sargāt jauno

valsti briesmu stundās. 1919. gada 20. decembrī bija tik bargs aukstums, ka ūdens istabā sasala spainī, bet brīvības cīnītājiem nakts aizsegā vajadzēja forsēt Daugavu. Daudzi cīņu biedri aizgāja bojā, bet kaprālis Jānis Griezāns turējās līdz pēdējam elpas vilcienam, kaut gan bija apsaldējis rokas un kājas. “No 1919. gada rudens līdz 1922. gada pavasarim viņš piedalījās Brīvības cīņās, tāpēc tēva rāmajā mierā un nosvērtībā varam pasmelties spēku ikdienai,” saka meita Vilma Ozoliņa par sirmo tēvu. Simtgadnieka jubilejā Cīruļu mājās daudz apsveicēju, sākot ar aizsardzības ministru Tālavu Jundzi, pagasta un rajona pārstāvjiem un beidzot ar pašiem tuvākajiem. Par visu to lasījām rajona avīzrakstos.

Lai pasniegtu Jānim Griezānam piektās šķiras Triju Zvaigžņu ordeni, īsi pirms vecā zemnieka dzimšanas dienas Zasas pagasta “Cīruļos” ieradās Valsts prezidents Guntis Ulmanis. Pasniegšanas brīdī pagalmā pagasta ļaužu, Griezāntēva bērnu un mazbērnu, prezidenta kancelejas un preses pārstāvju, kā arī citu viesu ielukumā Guntis Ulmanis teica, ka šis apbalvojums ir ar 70 gadu nokavēšanos. To vajadzēja piešķirt jau toreiz – pēc Latvijas atbrīvošanas. G. Ulmanis atzina, ka viņš pirmo reizi šo ordeni pasniedz 100 gadus vecam vīram, kurš pats iznācis savas sētas pagalmā.

Jānis Griezāns dzimis laukstrādnieku ģimenē un mūžu aizvadījis kā zemnieks. Prieku guvis dabā, kopjot zemi un vēlāk sovhoza zirgus. 2000. gada 12. maijā, ar militāru godu pavadīts, Jānis Griezāns aizgāja Aizsaulē savā 102. dzīves gadā.

Grāmatā “Latvijas darbinieku galerija (vadošās personības Latvijas uzbūves darbā 1918–1928)” es atradu skopas ziņas par bijušo zasieti, padomju laikā represēto:

Lejiņš Paulis, dzim. 1886. g. 4. janvārī, augstskolas izglītība (inženieris). I, II un III Saeimas loceklis sociāldemokrātu frakcijā. Savā partijā visvairāk interesējies par militārpolitikas jautājumiem.

1995. gada 12. septembra “Lauku Avīzē” rakstā “IV Saeima jeb Pirmskara parlamentārisma beigu cēliens” ievietots 4. Saeimas deputātu saraksts, kur Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas sarakstā no 21 deputāta ar 13. numuru ir Paulis Lejiņš. Tātad patiešām zasietis Paulis Lejiņš bijis ievēlēts un darbojies visās četrās Latvijas brīvvalsts Saeimās. Divās Saeimās bija ievēlēts arī Zasas lauksaimnieks Mārtiņš Goldmanis, kurš līdz 1941. g. 14. jūnijam dzīvoja un saimniekoja Zasas pagasta Straumēnos. Uzzinādama manu interesi par Lejiņu ģimeni, 1995. gadā man atsūtīja vēstuli Anita Ūdre, vēstures zinātņu doktore.

Fragmenti no vēstules.

Es pārinteresējos politisko rehabilitāciju centrā – tur neesot nekādu datu par Pauli Lejiņu. Vai tas nozīmē, ka viņš nebija rehabilitēts? Savādi un neticami! Varbūt sieva un meita vienkārši negriezās nekur vīra rehabilitācijas jautājumā? Jūs rakstāt, ka

Teodors Lejiņš ar savu ģimeni dzīvo ASV. Kā varētu uzzināt viņa adresi (ja dzīvs) vai ģimenes adresi?

Es zinātniecei uzrakstīju visu, ko zināju par Lejiņu ģimeni. Lejiņus Amerikā nesameklēju, apsverot, ka brāļa bērni neko īpašu nezina. Viņi tajā tālajā 1944. gadā bija mazi, bet vecāki jau Aizsaulē aizgājuši. Tēvam Jānim Lejiņam Zesas pagasta Lejniekos bija trīs dēli. Vecākais, Teodors, studējis farmāciju Tērbatā, pēc tam bija augstskolās pasniedzējs gan Rīgā, gan Pēterburgā. 1920. gadā nopirka muižas ēku Zasā, ko pārbūvēja, un 1924. gadā atvēra aptieku. Kā provizors to vadījis līdz 1944. gadam, kad kopā ar ģimeni devās bēgļu gaitās.

Otrs dēls Paulis (dz.1886. g.) studēja inženierzinātnes, bija Saeimu deputāts, apprecējis rīdzinieci Mariju – augstas kategorijas grāmatvedi. Ģimenē auga meita Biruta. Pēc Ulmaņa apvērsuma un Saeimas atlaišanas Paulis, saņemdam lielu pensiju, vasarās ar ģimeni dzīvoja Lejniekos. Ziemās meita skolojās Rīgā, arī tēvs bija Rīgā. Marija strādāja par grāmatvedi tirdzniecības iestādēs. Vadīja saimniecību Zesas Lejniekos kopā ar priekšstrādnieku Šinkinu, vēlāk Jāņa un Minnas Ķerubiņu ģimeni. 1941. gada 14. jūnijā Pauli ar meitu – septiņpadsmitgadīgo ģimnāzisti Birutu – izsūtīja no Rīgas uz Sibīriju, bet Marija palika Zasā.

Jaunākais Lejiņu dēls Pēteris studējis medicīnu Rīgā. Viņa dzīves gaitas beigušās jaunībā, sakarā ar kaut kādu studentu nerātību. Viņš nomira 1919. gadā 22 gadu vecumā.

Lejiņu tēvs dzīves nogalē Lejnieku zemi novēlēja abiem dēliem, sadalot mantojumu. Vecās mājas palika Paulim, bet Teodors blakus Lejniekiem uzcēla savas mājas Lazdas. Par saimniecības pārvaldniekiem te pieņēma no Slates atnākušos Vanadziņus, jo Teodors ar ģimeni dzīvoja aptiekā. Bet pirms Vanadziņiem Lazdās kādus gadus saimniekoja arī Krimeļu ģimene.

Grāmatās “Latvijas pamatskolas” (Rīgā, 1929) un “Latvijas skolas” (1938) minēta arī Zesas pamatskola un pārzinis Ā. Klucis.

Latvijas kooperācijas “Gada grāmata” (1937) nodaļā par krājaizdevu sabiedrībām Zasa minēta kā ilgi strādājoša sabiedrība ar pamatkapitālu 11 950 latu, kura strādājusi bez zaudējumiem.

Lauku savstarpējā ugunsapdrošināšanas biedrību sarakstā 1936. gada sākumā Zesas biedrība minēta kā ilgi strādājoša ar 169 lielu biedru skaitu un atlīdzību par ugunsgrēkiem 1236 latu vērtībā.

Piensaimnieku biedrībā 1936. gada sākumā minēti 83 piena piegādātāji ar 621 govju skaitu un 860,6 tonnu piegādāto piena daudzumu.

Izrakstīju fragmentus no grāmatas “Lauksaimniecības biedrības un viņu darbinieki” (Rīgā, 1931). Tas tāpēc, lai vidējā un jaunākā paaudze saprastu, kāda nozīme bija lauksaimniecības biedrībām Latvijas laukos 20. gadsimta pirmajā pusē. Jau gadsimta sākumā lauksaimnieki prioritāti deva izglītībai un kultūrai, lai saimniekošanu paceltu augstākā līmenī. Gudrākie saimnieki nežēloja līdzekļus bērnu skološanai. Tikai žēl, ka kari un okupācija daudz ko izpostīja.

Bet aplami būtu domāt, ka neatkarīgā Latvija, latvju tautas brīvvalsts, ir iegūta ar ieroču varu vien. Lai dibinātu savu valsti, latvju tautai vispirms bija vajadzīga sava zeme. Un gandrīz veselu pusi no tās zemes, kas tagad mūsu tautai pieder, latvju zemkopji bija izcīnījuši un ieguvuši sev par dzimtu jau priekš pasaules kara... Grūtā darbā guva līdzekļus un vairāk kā pusgadsimtu ilgā laikā mūsu lauksaimnieki izpirka savas mājas un senču asinīm un sviedriem slacīto zemi, ko par žēlīgu daudzzinātais krievu ķeizars Aleksandrs I viņiem bija atņēmis un atdevis muižniekiem.

Savas valsts dibināšanai ir vajadzīga arī zināma politiskā gatavība, ir vajadzīgi izglītoti un piedzīvojuši valsts darbinieki. Galvenā kārtā latvju zemkopji bija tie, kas grūtā darbā gūtos līdzekļus izlietoja savu dēlu skološanai. Ka šie līdzekļi tika atrauti zemei, tas mūsu lauksaimniecībai nāca par ļaunu, tomēr ar to ir mūsu tauta cēlusies uz augšu kultūras un politikas ziņā. Skolas modināja tautā nacionālo apziņu, un tā arī noveda mūs pie savas valsts. Un kur mēs smēlāmies piedzīvojumus un gatavību valsts darbam? Galvenā kārtā mūsu biedrībās. Tās bija mūsu pašdarbības un kopdarbības skolas, mūsu tautas augstskolas. Un viņu starpā gan pirmo vietu ieņēma mūsu lauksaimniecības biedrības, vispirms ar savu daudzpusību. Mūsu lauksaimniecības biedrības ir bijušas un arī turpmāk būs reizē saimnieciskas un kulturālas organizācijas, reizē lauksaimniecības mašīnu lietošanas, mākslīgu mēsļu, uzlabotu sēkļu šķirņu un sugas lopu kopiepirkšanas, zemkopju ražoto produktu koppārdošanas, lauku dzīves izdaiļošanas, zemkopju ideoloģijas izveidošanas un kultūras veicināšanas biedrības, tautas augstskolas utt.

Paceldamas mūsu lauksaimniecību ar visām viņas nozarēm, lauksaimniecības biedrības ir cēlušas visas mūsu tautas labklājību. Viņas ir mācījušas mūsu zemkopjus rūpēties pašiem par savām vajadzībām un kopīgiem spēkiem tās apmierināt, pašiem domāt un spriest, nostāties pašiem uz savām kājām.

Nesen izdotajā Valdemāra Anciņa darbā “Sēlijas grāmata I” apcerējumu nodaļās daži teikumi arī par Zasu: “Zasa (Jēkabpils) ... zāsieši, zāsīški ... Wessen-Zass, paralēlnosaukums Zasai. Pierakstīto dainu skaits Zasā – 624.”

Grāmatā “Jēkabpils aprīņķis. Dzīve un darbs” 1937. gadā par Zasas pagastu rakstījuši pagasta darbvedis un pamatskolas pārzinis.

Zasas pagasts savu nosaukumu ieguvis no senā muižas īpašnieka fon Zasa, kuram agrāk piederējis arī pie Rīgas esošais un tāpat viņa vārdā nosauktais Zaslulauks.

Pagastā 225 saimniecības ar 1340 iedzīvotājiem, zemes auglība vidēja, lauksaimnieku galvenie ienākumi no graudaugiem un lopkopības. Audzē arī linus un pāris desmit saimniecībās cukurbietes.

Kara laikā nopostīja 35 proc. saimniecību, bet tagad drupu vietās it visur uzceltas labas, dažās vietās pat priekšzīmīgas ēkas. Pagasta iedzīvotāji pašu spēkiem ar saziēdotiem līdzekļiem un materiālu uzcēluši arī Zasas stacijas ēkas, bet pašvaldība – doktorātu un glītu pagasta namu un kopīgi ar Zasas veterinārārsta rajonā ietilpstošām Biržu, Dignājas un Slates pašvaldībām izbūvējuši veterināro kliniku ar plašu operāciju zāli un telpas lipīgu slimību ārstēšanai.

Pagasta sājū bērns ir skolas ēka, ieskaitot ūdensvada un centrālās apkures ietaisi, kas izmaksās 100 500 ls.

Pagasta pašvaldības saimnieciskais stāvoklis manāmi uzlabojies. Neiekasētie nodokļu parādi uz 1. janvāri ir tikai 58 ls. Tekošā gada budžets 22 200 ls. Pagasta saimniecību vada J. Balodis ar valdes locekļiem J. Vecumu un O. Grīnbergu.

Kulturālā un sabiedriskā dzīve pagastā kopš Lauksaimniecības biedrības nodibināšanas 1907. g. saistīta ar minēto biedrību. Sevišķi atzīstama rosība piekrit vietējiem aizsargiem un aizsardzēm. Biedrībai pieder savs nams ar plašākā apkārtnē lielākām izīkojumu telpām un skaists parks. Pie biedrības pastāv mašīnu koplietošanas un pēdējā laikā arī linu pieņemšanas punkti. Biedrības priekšgalā enerģiskais Jānis Vībāns. Saimnieciskā dzīvē jo redzamu vietu ieņem piensaimnieku sabiedrība, kura darbu uzsākusi 1924. g. kā rokas pienotava ar 7 biedriem, bet tagad tai 121 piena nodevējs, un pag. gadā ražotas 948 mucas sviesta, no kurām I šķ. nodoti 98.4 proc. Sviesta apstrādāšana izmaksājusi ap 22 santīmiem kg.

Sabiedrības valdē darbojas J. Zadināns, A. Rudzītis un A. Resnis; pienotavas vadītājs J. Barans.

27. gadu šogad uzsāk rosīgā krājaizdevu sabiedrība, kuras rajons aptver arī apkārtnes pagastus, un tajā ir 361 biedrs. Sabiedrības bilance 1. dec. bija 95 918 ls, noguldījumi 25 127; paju kapitāls 12 790 ls. Valdē J. Rušiņš. M. Vecums, A. Resnis un T. Lejiņš.

Ugunsapdrošināšanas b-ba dibināta 1927. g. Tagad 176 biedri, kuru īpašumi apdrošināti par 650 400 ls. Sabiedrības stāvoklis drošs. Valdē darbojas T. Lejiņš, J. Vecums un J. Rušiņš.

Bez tam sekmīgi darbojas 2 lopkopības pārraudzības un tikpat daudz meliorācijas sabiedrību.

Prezidents K. Ulmanis pagājušās vasaras braucienā iegriezās arī Zasā un apskatīja pagasta namu, skolu, biedrības namu un pienotavu, kā arī veterināro klīniku, interesēdamies ne tikvien par ārstēto lopu skaitu, bet sevišķi par iekārtotām lopu stāvvietām.

Zasieši pratuši saprasties partiju juku laikos, tagad jo ciešāk sekos Vadoņa augsti vērtējamiem norādījumiem sava pagasta un Latvijas zelšanai.

J. Puriņš,
pag. darbvedis.

Grāmatā "Pagastu apraksti", ko sagatavoja V. Salnais un A. Maldups pēc 1935. gada tautas skaitīšanas materiāliem, par Zsas pagastu lasām:

"I Agrākie nosaukumi: Zsas pag.: vāciski Wiessen, krieviski – Zasenskaja. Robeža: Z - Dignājas pag.; D - Slates pag., R - Biržu pag. Platība – 81,8 km². Iedzīvotāji 1935. g.: 1222 (vīr. 597; siev. 625). Upes: a) Susēja, b) Dzirnāvupīte. Ezeru un kalnu nav. Meži – 1340 ha. Purvi: a) Vaičuku – 146,8 ha, b) Akmeņkroga – 977 ha.

Zasas pagasta tehniskā darbiniece Milda Puriņa un valde:
Jānis Balodis, Jānis Vecums, Jānis Puriņš, Otto Grīnbergs

Vecais Zasas pagastnams (2004.g. foto)

II 1) Administratīvās un tiesu iestādes: pagasts ietilpst Jēkabpils apr. polic. I. iec.; miertiesas Jēkabpils iec. Pagasta vecākais Balodis Jānis, dzīvo "Voičukos" pie pag. nama. Pagasta padomes pr-tājs Lejiņš Teodors, dzīvo aptiekā. Pagasta tiesas pr-tājs Bērziņš Kārlis, "Bērzkalnos". Pagasta darbvedis Puriņš Jānis, dzīvo pagastnamā. Kārtībnieks Birze Kārlis, dz. pagastnamā.

2) Izglītība. Zasas 6. kl. pamatskola Zasas muižā, pārzinis Klucis Ādams, dzīvo skolā. Bibliotēkas – Zasas lauksaimnieku veicin. b-bas bibliotēka, 655 sējumi, pārzina Puriņš Jānis. Zasas pamatskolas bibliotēka.

3) Veselības kopšana. Zasas doktorāts, ārsts Labsvīrs Paulis, dzīvo doktorātā. Vecmāte Zariņa Erna, dzīvo K-Kalnišķos. Zasas aptieka – provizors Lejiņš Teodors.

4) Lopārstniecība. Veterinārā klīnika Zasas muižā, vet. ārsts Skroms Voldemārs, dzīvo klīnikā, apkalpo apkārtējos pagastus.

5) Satiksme. Pagastu šķērso Jēkabpils–Aknīste šaursliežu dzelzceļa līnija. Pasta kantora Zasas nodaļa Zasas muižā, priekšnieks Darbiņš Ernests, dzīvo pastā. Pagastu šķērso Birži–Ilūkste lielceļš.

6) Pārējās iestādes. Slates virsmežniecības II iecirkņa Zasas mežniecība Landzānu pusmuižā, mežzinis Freibergs Ernests. Dzelzceļa stacija Zasa, priekšnieks Bundulis Jānis.

III 1) Lauksaimniecība. Zemes īpašumu – 209, saimniecību – 225, aramzeme 2666 ha (32% no kopplat.), pļavas 1278,66 ha (15,26%), ganības – 1208,13 ha (14,52%), meži 1386,01 ha (16,65%), purvi 1364,30 ha (16,39%).

2) Tirdzniecība, rūpniecība un finanses. Dzirnavas Zasas muižā, īpašnieks Stukuls Vilis; Koppientava Zasas muižā, īpašnieks Zasas piensaimnieku sab-ba; Pārtikas veikals Baznīcmājā, īpašnieks Bīgestāns Jānis; Pārtikas veikals pienotavā, īpašnieks Cukermans Zorohs.

Pagasta budžets 1934./1935.g. Ls 19200.

IV 1) Reliģiskā dzīve. Zasas ev. lut.draudzes baznīca, mācītājs Muižnieks Nikolajs, dzīvo Dignājas mācītāja muižā.

2) Biedrības, sabiedrības, savienības. Zasas savstarpējā ugunsapdrošināšanas biedrība, dibināta 1927. g., priekšn. Vecums Jānis, dzim. Lielvanagos. Zasas krājaizdevu sab-ba, dib. 1910. g., pr. Rušiņš Jānis, dzīv.Diļļos. Zasas piensaimnieku sab-ba, dib. 1924. g., pr. Zadināns Jānis, dzīv. Grīveniekos. Zasas lauksaimnieku b-ba, dib.1907. g., pr. Kļaviņš Eriks, dzīvo Zaļāmežā.

V 1) Vēsturiskās ziņas. 1905. gada notikumi: revolucionāri nodedzinājuši dažas muižas ēkas, izraidījuši muižas īpašnieku no pagasta. Pasaules kara notikumi: pagasts atradies frontes joslā. Bijušo muižu centri: kungu mājā novietots pasta kantoris, bijušā rijā – tautasnams, nomnieka mājā – skola, klētī – veterinārklīnika, pārējās ēkas atstātas agrākajam īpašniekam.

2) Dabas jaukumi: Zasas muižas parks.

Grāmatā “Lāčplēša kara ordeņa kavalieri” (Rīgā: Jāņasēta, 1995) lasāms arī zasiēša vārds:

Svarāns Andrejs Mārīņa d. Bij. 2. Rīgas latv. strēln., pulka kapitāns, LKO Nr.511. Apbalv. 1921. g.

Dzimis 1893. g. Zasas pag. Beidzis Drīsas pilsētas skolu, izturējis eksāmenus par 5 klasēm Vitebskas komercskolā. Krievu armijā iestājies brīvprātīgi 1914. g. aug., dienējis 94. rezerves pulkā. 1915. g. nov. beidzis 3. Kijevas praporščiku skolu, iedalīts Rīgas latv.strēln. bataljonā vēlākajā pulkā, vada komandieris, vēlāk rotas komandiera v.i. 1916. g. beidzis virsnieku strēlnieku skolu Oranienbaumā.

Piedalījies daudzās kaujās, apbalvots ar Annas IV šķ., Vladimira IV šķ. ordeņiem. Pulku atstājis 1917. g. sept., dzīvojis Polockas apr.

1916. g. 8. martā Ķekavas raj. pie Franču un Jūgu mājām Svarāns A., kā pusrotas komandieris, vācu ierakumu ieņemšanas laikā, smagi ievainots galvā, turpināja kauju un atsita vairākkārtējus uzbrukumus. Pēc rotas komandiera nāves uzņēmās rotas vadību, kopā ar 15 cilvēkiem devās izlūkot ienaidnieka aizmugurē un atgriezās ar svarīgām ziņām.

1918. g. dec. brīvprātīgi pieteicās virsnieku rezervē, 28. dec. iecelts par ložmetējnieku komandas priekšnieku studentu rotā.

Piedalījies kaujās no Rudbāržiem līdz Rīgai. 1919. g. saformējis Ložmetēju instruktoru rotu, kas okt. pārveidota par Kurzemes divīzijas papildu bataljonu, šā bataljona komandieris.

Piedalījies Jaunjelgavas aizstāvēšanā pret bermontiešiem. 1920. g. jūn. iecelts par Liepājas pilsētas komandantu, pēc tam par rotas komandieri 4. robežsargu pulkā, vēlāk rotas un bataljona komandieris 12. Bauskas kājn. pulkā.

1925. g. beidzis virsnieku kursus, no 1927. g. rotas komandieris 3. Jelgavas kājn. pulkā. 1928. g. dec. paaugst. par pulkvedi – leitnantu, bataljona komandieris 9. Rēzeknes kājn. pulkā, 1928. g. beidzis bataljona komandieru kursus.

Andrejs Svarāns

Piešķirta jaunsaimniecība Zasas pag. Landzānos. II Pasaules kara sākumā vadījis pagasta pašsardzības vienību. Kara beigās devies bēgļu gaitās uz Vāciju. 1945. gadā ievietots filtrācijas nometnē Austrumprūsijā, kur arī palicis uz dzīvi Čerņahovskas pilsētā, namu pārvaldnieks Padomju armijas pilsētas namu pārvaldē līdz arestam 1947. g. sākumā. 1947. g. 12. maijā ar kara tribunāla spriedumu piespriests nāves sods. 7. jūnijā ar PSRS Augstākās tiesas kara kolēģijas lēmumu tas aizstāts ar brīvības atņemšanu uz 25 gadiem. Miris ieslodzījumā Dienvidu Kuzbasa nometnē 1947. g. 29. sept.

Lasot Lāčplēša ordeņa kavaliera Svarāna Andreja Mārtiņa d. militāro biogrāfiju, redzams, ka galveno militāro izglītību viņš apguvis Krievijas pilsētās. Ir zināms, ka daudzas latviešu ģimenes, bēgdamas no 1905. gada briesmām, devās pāri robežai austrumu virzienā. Daudzus vilināja arī brīvās zemes platības un mierīgāka dzīvošana. Arī zasiēša Mārtiņa Svarāna – mana vectēva Jāņa Svarāna brāļa – ģimene ar dēliem Andreju un Alfredu bija izvēlējusies apmesties Polockas guberņā. Tur viņiem piedzimusi meita Marta. Šī ģimene mājās atgriezusies 1921. gadā, dzīvojusi vairākās vietās Zasā, bet galvenokārt Andrejam piešķirtajā jaunsaimniecībā Landzānu pusmuīžā. Zem viena jumta iekārtota dzīvojamā telpa, klēts, kūts un šķūnis, zemes platība 17,3 ha, saimniecība nosaukta jaunā mājvārdā – Aspazijas. Kamēr Andrejs pēc kara savas militārā darba gaitas vadīja rotās, bataljonos, kājnieku pulkos un komandantu rotās, viņam piešķirto zemi kopa brālis

Alfreds, kurš vēlāk aizprecējās uz Gārsenes pagastu. Savu laiku Aspazijās dzīvoja māsa Marta Jasis (pēc apprecēšanās) ar ģimeni.

Kad 30. gadu sākumā Andrejs Svarāns beidza militārā darba gaitas bataljona komandiera amatā 9. Rēzeknes kājnieku pulkā, viņš ar sievu Olgu un dēlu Vilni pārcēlās uz Zasu. 20. gadu vidū Andrejs bija apprecējis ventspilnieci Olgu Grīnbergu, kuru iepazinis, darbojoties sabiedriskos pasākumos – dziedot un vadot korus. Dažus gadus, kamēr Andrejs izremontēja un sakārtoja dzīvojamās telpas Aspazijās, ģimene apmetās Teodora Lejiņa lauku mājās Lazdās. Sākās intensīvs darbs lopkopībā uz nelielās zemītes, kas kā uz paplātes nolikta – lauks no Landzāniem līdz Alotiņiem. Bijušais pulkvedis, apāvies vīzēs, brida dziļajā kūtī, barojot un kopjot lopus, arot zemi. Viņš ar savu pieklājīgo pensiju vēlāk

Olgas un Andreja laulības Ventspilī ap
1925. gadu

varēja atļauties algot arī kalpotājus. Olga komandēja savu paklausīgo, 14 gadus vecāko vīru. Viņa izveidoja varenu dārzu ar ogu krūmiem un zemenēm.

1938. gadā atvaļinātā pulkveža Svarāna ģimenē otrs dēls Mārtiņš Ints ieradās, kad Vilnim jau bija 11 gadu, bet tēvam – 45. Mēs visi jaunāko saucām par Intu. Mans tēvs ar brālēnu Andreju ļoti labi sapratās. Kad garajos ziemas vakaros viņš ar zirgu atbrauca uz mūsmājām, abi ar tēvu sūca pīpes, spēlēja kārtis un dzēra vīnu. Viņi daudz runāja par pasaules notikumiem, viens kā izbijis jūrnieks, otrs - militārpersona. Gadījās, ka atbrauca visa ģimene un ciemojās vairākas dienas. Arī Olgas tante bija liela pīpētāja. Tad dūmi līda pa visām Vanagkalnu vecās istabiņas šķirbām. Mūsu ģimenes ne tikai draudzējās un kopā svinēja svētkus, bet viena pie otras bija arī visās lauku darbu talkās. Lielā sapratne bija par iemeslu tam, ka Andrejonkulis bija mans krusttēvs. Būdami sabiedriski cilvēki, Andrejs ar Olgu labprāt sagājās ar Zesas ievērojamiem ļaudīm – ārstiem, provizoriem, vetārstu, sabiedriskajiem lauksaimniekiem. Mani vecāki tur nepiedalījās, no Zesas sabiedrības virsotnēm atturējās.

Mūsu kaimiņš un arī radnieks (tēva māsiņas dēls) Jānis Zadināns Grīvās (agrāk sauca par Grīveniekiem) bija sabiedrisks lauksaimnieks, viņš vadīja 1924. gadā nodibināto piensaimnieku sabiedrību, darbojās lauksaimnieku biedrībā, krājaizdevu sabiedrībā. Grīvās bieži rīkoja balles, kur sabrauca visi ievērojamākie Zesas dūži, arī Andrejs Svarāns ar kundzi. Mūsmājās teica: “Kungi brauc”, jo ceļš uz Grīvām gāja caur mūsu pagalmu.

Atceros gadījumu, kad mazais Ints baltā kostīmiņā lepni aizsoļoja caur mūsu mājām uz Grīvām meklēt savus vecākus, kuri tur bija ballējuši vairākas dienas. Mazais, apaļais smukulītis bija ļoti gudrs un apķērīgs puika, apmēram četrgadīgs prata no Landzāniem aiziet līdz 6 km tālajai meža malai pa dažādiem ceļa pagriezieniem, tēvu ar māti sameklēt arī ieilgušajās ballēs Zesas muižā.

Tāpat kā visā Latvijā, arī Zasā brīvvalsts laikā notika strauja lauksaimniecības attīstība. Ar vienu no svarīgākajiem Satversmes sapulces pieņemtajiem likumiem muižā zemi izdalīja zemniekiem. Par nelielu izpirkšanas maksu (10–20 latiem par ha) no Zesas muižas un visām pusmuižām zemi saņēma 80 zemnieku, kuri uzcēla dzīvojamās mājas un lauksaimniecības ēkas, palielināja aramzemes platības, meliorēja laukus, iepirka pļaujmašīnas, zirgu grābekļus, kuļmašīnas, kartupeļu racējus. Izveidojās lauksaimniecības kooperatīvs un mašīnu koplietošanas biedrība.

Svarānu jaunākais dēls
Mārtiņš Ints (dzim. 1938. g.)

Pēdējos brīvvalsts gados daudzi saimnieki būvēja modernas kūtiņas, izmantojot bankas aizdevumus: Alotiņi Susējās, Kļavinski Pockās, Kļavinski Druvās, Zadināni Grīvās, Paegles Pļaviņās (bez kredīta), Dominieki Tiltiņos, Zineri Raiņos, Kļaviņi Kļaviņos, Namnieki Maiķēļos, Rukšāni Ģērķānu Strožos, Rukšāni Kļavinskos (abi bij. Dignājas pag.) u. c.

Visiem, kas ņēma kredītus un būvdarbus veica paredzētajos termiņos, ar K. Ulmaņa labvēlību kredītprocentus atmaksāja valsts.

Latvijas lauksaimniecības kameras 1939. gadā izdotajā grāmatā "105 Latvijas priekšzīmīgākās saimniecības" augsti novērtētā Viļa Stukula saimniecība Bērzemnieki nav iekļuvusi. Profesora J. Vārsberga piešķirto prēmiju pārtrauca 1940. gada notikumi. Te lasām par divām citām tuvākā apkārtnē esošām saimniecībām.

Dignājas Ģērķānu Stroži (8,7 km attālumā no Zasas centra) ar saimniecības kopplatību 51,1 ha, no tiem 35 ha aramzemes. Galvenā nozare lopkopība un sēklkopība, 7 zirgi, 10 slaucamas govīs (8 tīršķ., 2 krustojuma), 7 aitas, 5 cūkas. Pirmā godalga Jelgavas apg. izstādē par labībām, sakņaugiem un kūdras ražošanu sēklkopības izstādē Rīgā godalga par sēklaudzēšanu (1939). Saimnieki – Berta un Jānis Rukšāni.

Pētera Tomāna Slates Matusāni. Kopplatība 56 ha, no tiem 33 ha aramzemes, galvenā nozare lopkopība, 5 zirgi, 12 slaucamas govīs – Latvijas brūnās, caurmēra ražība 4118 kg piena ar 4,32% tauku. Saimniecība godalgota.

P. Tomāns – Slates pagasta vecākais, lauk. b-bas, piens. b-bas, lopkop. pārraudz. b-bas un mašīnu koplietošanas revīz. kom. loceklis.

Saimniece Marta Tomāna (Pētera Silapētera māsa) beigusi ģimnāziju. Divas meitas, 12 un 8 g. vecas, dēls 2 g. vecs (1938).

Rukšāni kara beigās aizceļoja uz Rietumiem, bet Tomānu ģimene - uz Austrumiem. Pēterim Sibīrija 1945. gadā, bet sievai ar meitu – 1949. gadā.

Andrejs Svarāns ar vecāko dēlu
Vilni (1927–1942)

Stāstot par Zasas novada vēsturi, jāpiemin personība, ar ko saistās Zasas kultūras dzīve. Latvijas brīvvalsts laikā viņš bija muižas īpašnieks, kam piederēja Bērzzemnieki un Zasas dzirnavas. Sākot ar 1924. gadu, viņš, **Vilis Stukuls**, te izveidoja priekšzīmīgāko pagasta saimniecību ar attīstītu zirgaudzētavu, nodarbojās ar zirgu sportu. Par sarežģīto dzīves gājumu Vilis (1909–1996) rakstīja savā pēdējā, 1992. gadā izdotajā grāmatā “Krustpīlieša stāstījums”.

Dzimis Krustpīls pagasta Stukulos – Indriķa un Minnas Ženijas ģimenē. Kopā ar māsu Ilgu tur pavadījis bērnību. Pirmā pasaules kara bēgļu gaitās ģimene dzīvoja Pleskavā. Tēvu iesauca karadienestā, piešķīra saimnieciskā dienesta štāba kapteiņa pakāpi un nosūtīja uz Ostrovu. Kad 1918. gadā Stukulu ģimene atgriezās mājās, sākās Viļa ganu gaitas. Nākamajā gadā māte ar bērniem devās uz Rīgu, lai viņus iekārtotu skolā. No 1920. gada Vilis mācījās pamatskolā, tad Rīgas pilsētas reālgimnāzijā ar svešvalodu un vēstures novirzienu. Šajā laikā sākās Viļa draudzība ar Jāni Jaunsudrabiņu.

1926. gadā, pabeidzis vidusskolu, Vilis domāja par vēstures studijām. Tomēr, radu pierunāts, iestājās LVU Lauksaimniecības fakultātē. Vasaras viņš pavadījis Zasā, strādāja dzirnavās un Bērzzemnieku saimniecībā. Mācību laikā darbojās studentu korporācijā, apmeklēja deju stundas. Uz tām nāca arī Medicīnas fakultātes zobārstniecības studente Ilga Maldone – teoloģijas profesora Maldoņa meita. Kopīgās intereses pārauga mīlestībā. Specializējoties zirgkopībā, 1932. gada janvārī Vilis aizstāvēja diplomdarbu un sekmīgi nolika valsts eksāmenus – ieguva agronoma diplomu. Pēc tam sekoja dienests artilērijas pulkā Rīgā. Pēc demobilizācijas 1933. gada 1. jūnijā profesors Maldonis Vili Stukulu salaulāja ar savu meitu Ilgu. Kāzas svinēja Rīgas dzīvoklī, bet jaunās ģimenes dzīves sākumu prāvo draugu pulkā atzīmēja Zasā.

Vilim te sākās jau ierastā dzīve, bet Ilga gādāja par zobārstniecības kabineta komplektēšanu. Par Stukulu ģimenes draugiem kļuva ārsts Paulis Labsvīrs (smiltenietis). Arī Tērbatas universitātes absolvents – Teodors Lejiņš ar kundzi – abi farmaceiti. Vilis darbojās saimniecībā – laukos ieviesa augu seku, saveda kārtībā saimniecības ēkas, iepirka šķirnes lopus. Pēc profesora Pauļa Lejiņa padoma iepirka dažas tīršķirnes Latvijas sarkanraibās govīs, bariņu Latvijas tumšgalvaino aitu, dažas Landrases šķirnes cūkas un pāriņi Hanoveras tīršķirnes ķēvjū. Sāka turēt arī Hanoveras šķirnes vaislas ērzeļus. V. Stukuls centās strādniekiem sagādāt labus darba un dzīves apstākļus. Pats strādāja līdzī uz lauka, kopā ēda pie galda. Tāpat rīkojās arī dzirnavās. Katrā nozarē bija labi speciālisti. Dzirnavu slava auga.

Arī modernais zobārstniecības kabinets ar pacientu uzgaidāmo istabu un zobārstes Ilgas Stukulas kvalitatīvais darbs izpelnījās zasiēšu pateicību un palika gaišā atmiņā. Pieauga Stukulu ģimene: 1934. gada novembrī piedzima meita Aija,

Dignājas Gērķēnu Stroži (tagad Zasas teritorijā). Bertas un Jāņa Rukšānu celtā kūts 1939. gadā. Saimniecība godalgota par sasniegumiem lopkopībā un labību sēkļaudzēšanā, ierakstīta Latvijas Lauksaimniecības kameras 1939. gadā izdotajā grāmatā “105 Latvijas priekšzīmīgākās saimniecības”

1936. gada februārī – dēls Indriķis un 1937. gada septembrī - dēls Voldemārs. Bija jāpieņem palīdzība auklīte, reizē arī zobārsta asistente un kabineta apkopēja.

Dzīvi interesantu darīja labās attiecības ar Zasas inteliģenci: ārstiem, vetārstu, farmaceitiem, skolotājiem un mežziņiem. Bieži Zasā viesojās radi, mākslinieki un neiztrūkstoši rakstnieks un gleznotājs Jānis Jaunsudrabiņš. Vilis bija arī kaislīgs mednieks. Interesantas bija viņa organizētās aizsargu jāšanas sacensības Zasas sporta laukumā. Vaislas ērzelis Fugazs kalpoja ne tikai kā vaislinieks, bet arī kā vispusīgs sacikšu zirgs. Ar viņu izcīnītas daudzas godalgas un diplomu Jēkabpils apriņķa sporta laukumos – Viesītē, Neretā, Ābeļos, arī Jelgavā. Tē V. Stukulam palīdzēja 1937. gada divu mēnešu jātnieka-trenera kursi. Viņš aktīvi darbojās Zasas Lauksaimniecības biedrības valdē, uzņēmās Zasas mazpulka vadību, bija Latvijas zirgaudzētāju biedrības pārstāvis, rakstīja publikācijas par zirgu sportu.

1938. gadā V. Stukuls piedalījās braucienā uz Polijas zirgaudzētavām un hipodromiem sakarā ar zirgu iepirkšanu. Iespaidiem bagāts bijis arī Latvijas–Čehoslovākijas draudzības biedrības organizētais ceļojums, kur Vilis piedalījās kopā ar sievu Ilgu. Viņi nedēļu aizvadīja Prāgā, bija arī Vācijā. Satraukumu saimniecībā radīja 1938. gada ugunsgrēks dzirnavās. Pēc lielām pārdomām dzirnavas tomēr tika atjaunotas. Bija aizdomas uz ļaunprātību. 1939. gadā, kad profesors Jānis Vārsbergs iepazinās ar V. Stukula saimniecību, tā tika apbalvota ar viņa tēva Indriķa Stukula dibināto prēmiju. Diemžēl šī atzinība gāja secen. 1940. gada notikumi saimniekošanai Bērzzemniekos pārvilka strīpu.

Stukulu ģimenei jāpārdzīvo viena nacionalizācija pēc otras. Viņi zaudēja Rīgas māju, Zasas dzirnavas un automašīnu, arī māju Krustpils pagastā un Bērzzemniekus Zasā. Aprakstīja visu Stukulu mantu, ģimeni pārcēla uz dzīvošanu Krūkliņos aiz pienotavas. Darbu V. Stukuls dabūja Dignājas iecirknī par agronomu, kam bija jāapkalpo Dignājas, Slates, Zasas un daļēji Biržu pagasti. 1941. gada pavasarī Vili uzaicināja par Jēkabpils apriņķa Lauksaimniecības pārvaldes zirgkopības zootehniķi, bet sākās karš. Jēkabpilī ienāca vācu armija. V. Stukuls atgriezās Zasā pie ģimenes, pārcēlās atkal uz dzīvi Bērzzemniekos. Māja bija vesela, zirgi stallī, arī citu mājlopu lielākā daļa saglabājusies. Atsākās agrākā saimniekošana.

Tad Vilim Stukulam kā izglītotam lauksaimniekam un vācu valodas pratējam nāca piedāvājums būt par Jēkabpils apriņķa pašvaldības vecāko. Cerēdams novērst arestus, vajāšanas un nošaušanas, viņš šo amatu pieņēma un pildīja divus gadus. Kaut arī V. Stukuls centās novērst vācu varas ļaunprātības, tas viņam neizdevās. Arī Zasā apšāva nevainīgus cilvēkus.

1942. gada pavasarī Jēkabpilī pienāca vesels ešelons no Smoļenskas evakuētu latviešu ģimeņu. Par to izvietojumu gādāja Tautas palīdzība. Nometnē bija palikuši divi puisīši bāreņi, kurus neviens saimnieks neņēma. Apskatot nometni, Viļa Stukula sirds aizlūza. Sešus un deviņus gadus vecie bāreņi Eduards un Alfrēds Āboli kļuva par Stukulu ģimenes locekļiem. Viņu tēvs – Smoļenskas latviešu sādžas zemnieks 1937. gadā bija nošauts, bet māti nonāvējis artilērijas šāviņš.

Vācu kundzība un necilvēcība Vilim Stukulam nebija pieņemama, viņam izdevās no darba apriņķa valdē atteikties. Viņš devās uz Svētcietu zirgaudzētavu par pārzini. Ģimene jau ar pieciem bērniem palika Zasā. 1944. gada aprīlī Zasā piedzima Stukulu jaunākais dēls Jēkabs. Tā Vilis ar Ilgu bija kļuvis par sešu bērnu vecākiem.

Fronte Stukulu ģimeni izšķīra. Vili no Svētcietu mobilizēja leģionā, kur viņš kalpoja veterinārajā rotā. Ilga ar bērniem un vīra māsu, arī Ilgu, devās bēgļu gaitās uz Vāciju, vēlāk nokļuva Amerikā. Vācu armijai kapitulējot, Vilis krita gūstā un tika izsūtīts uz Komsomoļsku pie Amūras Tālajos Austrumos. Filtrācijā tur pavadīja pusotru gadu. Otrreiz tika apcietināts 1950. gada novembrī un nosūtīts uz Irkutskas apgabalu Krievijas ziemeļos, kur soda nometnēs pagāja vēl pieci gadi. Pazaudējis sakarus ar savu ģimeni, pēc atgriešanās Vilis Stukuls 1956. gadā apprecējās ar Ainu Zimuli, 1959. gadā viņiem piedzima dēls Jānis.

Vilis atsāka darbošanos zirgkopības nozarē Vidzemē–Valkā, Siguldā, Līgatnē, Alojā, bet visilgāk – 27 gadus Burtniekos (1967–1994). Tur izveidota šķirnes zirgu ferma, zirgkopības muzejs - bibliotēka, vēlāk Briedes krogs pārveidots par novada zirgkopības vēstures materiālu krātuvi – muzeju. Darbojoties zirgaudzēšanas padomē un federācijas valdē, 70. gados izveidotas zirgu fermas Kaļiņingradā, Tērvetē un Krievijā. Sarakstītas grāmatas “Hanoveras šķirnes zirgi”

(1975), sastādīta “Latvijas zirgu valsts ciltsgrāmata, XX sējums” (1976), kopā ar Raimonu Baltvilku – “Latvijas zirgu šķirnes līnijas” (1977), “Latvijas zirgi” (1978), “Ieskaties un ieklausies zirgā” (1988) un “Krustpilieša stāstījums” (1992). Sastādītas vairākas zirgkopības ciltsgrāmatas un to priekšraksti.

80. gadu sākumā Vilis veidoja šķirnes zirgu audzētavu savā dzimtajā pusē Zilānos. Lasīja lekcijas Jēkabpils rajona zootehniķu sanāksmēs. Mēs atkal iepazīnāmies. Viņš atcerējās manus vecākus, bet man bija bērnības atmiņas par staltajiem zirgiem Bērzemnieku aplokos, par zobārstes ielikto plombu un Stukulu bērniem skolā.

Pārvarot iepriekšējo gadu nedrošību, pēc 40 gadu prombūtnes Vilis Stukuls 1984. gada septembrī ieradās Zasā. Kopā ar viņam tuvo Rāviņu ģimeni apbraukājām visas atmiņu vietas un vecos paziņas. Tad pie kopēja galda klausījāmies Viļa likteņstāstus.

Dzīvojamā māja Bērzemnieki

70. gados radās iespēja Amerikas bērniem apciemot Latviju. Pirmo reizi meita Aija atbrauca 1972. gada vasarā, dēls Jēkabs – 1975. gadā. Tad ik vasaru brauca mīļi, gaidīti ciemiņi. Mazulīšu vietā nostājās nobrieduši, iesirmi vīri, pusmūža meita, mazbērnu paaudze. Bet 1988. gadā Vilim radās iespēja pašam aizceļot uz Ameriku, lai tiktos ar savām atvasēm, radiem un daudziem seniem paziņām, ar māsu Ilgu un pirmo sievu, arī viņas dzīves draugu. Bijusī sieva teikusi: “Es zināju, ka tu kādreiz nāksi!” Šis skaistais ceļojums Vilim bija sirsnīga tikšanās ar seniem, mīļiem cilvēkiem.

1995. gada pavasarī Zasā ciemojās Viļa Stukula meita Aija no Amerikas.
No kreisās Aija Bolla, Gaida Svilpe, Vilis Stukuls, Visvaldis Cīšs

Zirgu stalli

Zasas pagasta dzirnavas

Dzirnupīte

Uz Zasu Vilis sāka braukt arvien biežāk, ciemojoties gan pie Rāviņiem, gan Svilpju ģimenes mājā. Sākoties Latvijas atmodai, Vilis Stukuls bija godaviesis Tautas frontes rīkotajos pasākumos: gan pieminot represētos un karavīrus, gan Zesas vidusskolas 50 gadu jubilejas svinībās, gan palīdzot veidot saimniecībā zirgu ganāmpulku. Sākoties nacionalizēto īpašumu atgūšanai 90. gadu sākumā, turpinājās vēl ciešāka mūsu sadarbība. Pārceļoties no Burtniekiem uz Rīgu savā atgūtajā namā, Vilim braukšana uz Zasu kļuva vieglāka. Viņš iekārtoja Bērzzemniekos viesu māju.

1996. gada jūlijā Vilis Stukuls 88. dzīves gadā aizgāja Mūžībā, daudzas ieceres palika nerealizētas. 18. jūlijā no Stukuliem uz dzimtas Kondrātu kapiem viņu vadīja milzīgs pulks ļaužu – visi, ko viņš bija aicinājis pēdējās dzīves dienās, pats sastādot pavadītāju sarakstu. Vili uz netālo kapsētu veda ar zirgu. Blakus pajūgam abās pusēs jātņieki. Tas bija neparasti aizkustinošs brīdis karstajā jūlija dienā. Pavadītājs pēc nelaiķa vēlēšanās – mācītājs Austris Rāviņš no Rīgas, bijušais zasiētis. Mums palikušas Viļa Stukula bagātā mūža – gandrīz gadsimta garumā – liecības: mīlestība pret mākslu, kultūru, dzimteni un gudrais dzīves redzējums, viņa radītās vērtības: grāmatas, muzeji, novadu vēstures pētījumi, zirgi un jaunā paaudze.

Optimistiski un gaiši skatoties dzīvē, Vilis beidzis savu grāmatu “Krustpīlieša stāstījums” ar lielā dzīves drauga Jāņa Jaunsudrabiņa vārdiem: “Manas mūža dienas nāk un iet, un es noskatos uz viņu virkni un nenožēloju nevienas, kura ir garām, jo ar ilgošanos gaidu nākošās.”

Zasas pamatskola Latvijas brīvvalstī

Zasas muižas rentnieku māja, kurā no 1918. līdz 1938. gadam darbojās 6-gadīgā pamatskola

Sākšu ar pirmo ievērojamāko Zasas skolas pārzini Ādamu Eduardu Kluci (1886–1956), kas izglītības, arī kultūras darbu Zasā vadīja gandrīz visu Latvijas brīvvalsts laiku – no Pirmā līdz Otrajam pasaules karam, t. i., no 1921. līdz 1940. gadam. A. Klucis dzimis Ķoņu pagastā Valmieras apriņķī. 1909. gadā beidzis Baltijas skolotāju semināru Kuldīgā. Pēc tam strādāja Straupē, tad Zaubē, ilgāk Kalsnavā, kur nolūkojis sev sievu Eriku Šmiti. Salaulāti 1921. gadā Kalsnavā pirms pārceļšanās uz Zasu.

Skolotāju seminārā A. Klucis apguvis matemātikas skolotāja specialitāti, kā arī ieguvis ticības mācības un dziedāšanas skolotāja tiesības. Papildus vadījis korus un bijis teātru režisors, Kalsnavas baznīcā spēlējis ērģeles.

Pēc Pirmā pasaules kara, pilsoņu kara laikā mainoties dažādām varām, no Kalsnavas aizceļojis mācītājs Andrievs Niedra. Ā. Klucis šajā laikā Kalsnavas baznīcā spēlēja ērģeles pēc dažādiem pasūtījumiem, arī revolucionāras melodijas. Vēlāk Ā. Klucis ticis apvainots baznīcas apgānīšanā. Uzzinājis, ka Zasas pamatskolā vajadzīgs skolas pārzinis, skolotājs, jau ar 12 gadu darba stāžu, sāka strādāt Zasā. Bet Kalsnava kā mīļa darba vieta un sievas dzimtais novads palika abiem sirdīs vistuvākā. Pēc viņu vēlēšanās abi guldīti Jaunkalsnavas kapsētā, kur Kluču ģimenei uzstādīts piemineklis.

Ievērojama un nozīmīga Kluču ģimenes dzīves daļa veltīta Zasai. Te aizvadīti gandrīz 20 mūža gadi. Te pasaulē nākušas ģimenes atvases – Vilis (1923), Rita (1925) un Uldis (1929). Zasas kapsētā apbedīta 1928. gadā dzimusi, triju dienu

vecumā mirusī meitiņa Zane. Visi trīs bērni mācījās Zasas pamatskolā. Vilis un Rita to absolvēja, bet Uldis skolu beidza Dignājā, tolaik Ģipterānu 6–klasīgo pamatskolu.

Zasas vidusskolas muzejā glabājas bieza klade – Ādama Kluča dienasgrāmata, kas atrasta skolas bērniņos, gados, kad Klucis no Zasas jau bija aizgājis. No klades pazudušas sākuma un beigu lapas. Klade sākas ar 35. lappusi, kur aprakstīts 1924./25. mācību gads, un beidzas ar 252. lappusi – ar nepabeigtu 1939./40. mācību gadu, pēdējo Ā. Kluča darbības laiku Zasā.

Dienasgrāmatā Ādams Klucis raksta par skolu, skolotājiem, pagastu un skolas darbiniekiem, sabiedrisko dzīvi. Katram mācību gadam veltītas 10–22 lappuses: kad uzsāk un pabeidz mācības, cik bērnu mācās, kādā vecumā. Viss sīki pa klasēm. Cik mācību gadā kavētu stundu, cik skolēnu pārcelti uz nākošo klasi, cik atstāti uz otru gadu, kādi skolēni nav kavējuši nevienu dienu. Viņu apbalvošana, skolēnu pašdarbība, naudas ieņēmumi no teātru izrādēm un bērnu svētkiem. Par izdevumiem un atlikuma izlietojumu, par rīkotām ekskursijām, par skolai sniegtiem pabalstiem (par skolas padomi un tās darbību). Skolēni, kas izturēja gala pārbaudījumus. Par skolēnu ēdināšanu, par internātu, par skolas padomi. Kādus pienākumus katrs veica, kādi skolotāji strādāja, ar kādu kategoriju un darba stāžu katrs, cik stundas nedēļā pasniedza. Par skolas budžetu ar skolotāju un apkopēju algām. Par telpu remontiem, apkurināšanu un apgaismošanu, mācību līdzekļu iegādi, inventāru un citiem izdevumiem.

Pirmajā skolas izlaidumā 1926. gadā 6. klasi beidz četri skolēni – Pēteris Ašaks, Mārtiņš Cīrulis, Jānis Vilciņš un Alīda Stankevičs.

1927. gadā skolu beidz trīs meitenes ar izturētiem eksāmeniem un 1. šķiras liecībām – Berta Audzītis (no Ekavas), Milda Dāboliņš (Vanagkalni) un Mirdza Robežnieks (Biržu Dodeļi).

1928. gadā 6–klasīgo pamatskolu beidz pieci zēni – Jānis Ļovāns (Ābelnieki), Voldemārs Rancāns (Skabi), Voldemārs Rūrāns (Meža Drustāni), Miervaldis Urbacāns (Lauka Skoteļi) un Oskars Treikovskis (Dzeguzes).

1929. gadā četri beidzēji – Arturs Liepiņš (Griķi), Alfreds Zakarevskis (Kalniņi), Berta Kaņepe (Meža Skoteļi) un Zenta Urbacāns (Sīpulāni).

1930. gadā gala pārbaudījumos piedalījās tikai Emīlija Navenickis (Plūmes), pēc tam viņa iestājās Daugavpils skolotāju institūtā. Pārējie pieci saņēma 2. šķiras apliecības.

1930./31. māc. gadā nebija 6. klases, nebija arī gala eksāmenu.

1931./32. māc. gadā 6. klasē mācījās septiņi skolēni. Visi izturēja gala eksāmenus – Arturs Punovskis (Mežareīņi), Voldemārs Vizāns (Vizāni), Alma Kaņepe (Skoteļi), Emma Pētersons (Pabērži), Lilija Robežnieks (Dodeļi), Zenta Rubens (Zānāni), Antonija Rušiņš (Dīgli).

Ik gadus pavasarī skolu pārbauda inspektors K. Šenhofs – līdz 1932. gadam. Pēc tam Ilūkstes aprinča inspektors Otto Svenne. Jau 1927. gadā jaunievedums – obligāta hospitēšana. Skolas darba novērtējums atzinīgs. Tajā pašā gadā skolēnu veselību pārbauda ārsts Albickis no Līvāniem, nākamajā to veic vietējā ārste Marta Ducena. Viņa Zasā par ārsti strādā līdz 1932. gadam. Pēc viņas bērņus skolā ārstē Pauls Labsvirs.

1932./33. māc. gadā bieži slimojuši skolotāji. Pārzini Ā. Kluci un skolotāju A. Jansoni slimības laikā aizvietoja rezerves skolotājs Indriķis Ramans. Skolotāju Martu Runcīti atvaļinājuma laikā no 1. marta līdz 12. maijam, kad viņai piedzimusi meita Aina Lidija, aizvietoja skolotāja Elza Darvdedzis.

1933. gadā 6. klasi beidza pieci skolēni, no kuriem viens nolika eksāmenus, pārējie četri – ar 1. šķiras liecību: Oļegs Breimanis (Ļimbās), Arvīds Aizupietis (Stuburi), Zelma Grīslītis (Brāģi), Teodors Vībāns (Iesalnieki) un Jāzeps Vilcāns (Strautmaļi).

Kopš 20. gadu beigām tiek cilāts skolas pārbūves jautājums, kas pagasta padomē nerod atsaucību. Skolas pārbūves plāni arvien tiek pārtaisīti un atrastie trūkumi laboti. Tās vilkā 18 gadus.

Ja 20. gadu sākumā skolēni, kas visā mācību gadā nenokavēja nevienu dienu, bija nedaudzi, tad ar katru gadu šis skaits pieauga. 1933./34. mācību gadu bez kavējumiem beidza 36 skolēni, lai gan ziemā bija dažādas smagas slimības, pat masalas. Neskatoties uz to, daži skolēni vairākus gadus no vietas nav kavējuši nevienu dienu, bet 5. klases skolniece Berta Celmāre (pēc gadiem Avotiņa) visus piecus gadus nav kavējusi nevienu dienu. 6. klases skolniece Lucija Ļovāns visus sešus pamatskolas gadus mācījusies pilnīgi bez kavējumiem. Šo sasniegumu atzinīgi novērtēja skolas padome, dāvinot Lucijai Ļovāns dzintara krelles 10 latu vērtībā. Pret likumā paredzētajiem sodiem par neattaisnotu skolas kavēšanu pagasta valde izturējās izvairīgi. Tas nestiprināja vecāku atbildību par bērņiem.

Dienasgrāmatā aprakstīts arī traģisks gadījums, kad 1934. gada 20. jūnijā, tikko pabeigusi skolu, nomira 6. klases skolniece Olga Valija Kļavinska no Pockām. Nāves cēlonis – vēdera tīfs un galvas smadzeņu iekaisums. Arī šī meitene divus gadus nevienu skolas dienu nenokavēja. Skolas padome uz kapa uzlika vainagu 30 latu vērtībā. Atceros šo vainagu no skārda ozollapām ilgu gadus...

1933./34. māc. gadā no 28. novembra līdz 16. decembrim Aleksandru Jansoni aizvietoja rezerves skolotājs Indriķis Ramans. 1934. gada 1. janvārī Aleksandra Jansone salaulājās ar Eriku Kļaviņu. Skolotājas Martas Runcītes meitiņa Aina (11 mēn. v.) februāra vidū saslima ar difteriju. Skolotāja nevarēja strādāt. Viņu aizvietoja rezerves skolotāja Elza Darvdedzis.

Janvārī skolu revidēja inspektors A. Sīlis. Bija arī aizrādījumi. Sakarā ar skolēnu skaita pieaugumu skolai piešķīra piekto skolotāju, tāpēc Anitu Beniņu

komandēja uz Zasu. Neērtības skolai radušās, kad 1934. gada aprīļa mēnesī uz Zasu strādāt atnāca veterinārārsts Valdis Skroms ar dzīves vietu doktorātā. Skolotājiem nācās atbrīvot dzīvokli. Lopu (kā Ā. Klucis saka – kustoņu) ārstēšana notikusi skolas pagalmā, kas novērsa uzmanību stundās, jo viss notika skolas logu priekšā. Skolas padome ar sēdes lēmumu griezusies pie pagasta valdes, lai novērstu šos traucējumus. Vēlāk veterināro ambulanci iekārtoja muižas klētī pie pasta.

Bērnu svētki Zasā 1929. gada maijā

Ā. Klucis ik gadus raksta par dažādu vērtīgu grāmatu iegādi skolas bibliotēkai. Piemēram, 1934. g. iegādāti Annas Brigaderes rakstu 12 sējumi par Ls 45. Pasūtītas avīzes un žurnāli. Sīki pierakstīts, par kādiem līdzekļiem vai ziedojumiem to izdarīja. Ik gadus minēts strādājošo skolotāju un skolas padomes sastāvs. Visi mums, vecajiem zasiēšiem, zināmi un pazīstami zemnieki un ierēdņi. Ar 1934. gadu pieminēts skolēnu pašaudzināšanas pulciņš. Mērķis: izkopt sevī un citos labos tikumus. Izdotas divas “Pašaudzināšanas” žurnāla burtnīcas.

1934. gadā ar 1. šķiras liecību un tiesībām iestāties vidusskolā 6. klasi pabeidza četras meitenes: Olga Valija Kļavinskis (Pockas), Alīse Paļunovs (Sudrabiņi), Biruta Puriņš (Zasas pagastmāja) un Velta Grigorovičs (Mežareīņi). Ar 2. šķiras liecību piecas meitenes: Zelma Krievāns (Krievāres), Lucija Ļovāns (Ābelnieki), Marta Rancāns (Skabi), Berta Dilāns (Leizāni) un Erna Meijers (Biržu Pušvīri).

1934./35. māc. gads iezīmējās kā pirmais atjaunotajā Latvijā, kad skolotāja darbu ietekmēja daudzas partijas, kā tas bija pirms 15. maija. Uzlabojusies skolas

Zasas pamatskolas padome 1931./32. māc. gadā.

Pirmajā rindā no kreisās: skolotāji Aleksandra Jansone, Andrejs Rudzītis, Pēteris Kļavinskis, Mārtiņš Pētersons, ārste Marta Ducena. Otrajā rindā no kreisās: Eduards Celmiņš, Mārtiņš Boks, Marta Runcīte (Zadināne), Milda Puriņa, skolas pārzinis Ādams Klucis

apmeklējumu kārtība un disciplīna. Izsniegtas grāmatas 42 bērniem par mācību nekavēšanu. Samazinājusies slimošana. Arī skolotājiem nevajadzēja aizvietotāju. 1. aprīlī skolu revidēja inspektors P. Baško, kas atzinīgi novērtēja skolas stāvokli. Šajā mācību gadā piektā skolotāja bija Austra Kacēna. Viņa skolā ieradās 1934. gada 20. oktobrī. Skolā jau otro gadu darbojas grāmatu un rakstāmlietu pārdotava, kas ar 1935. gada 1. janvāri izveidota par skolas kooperatīvu un dod peļņu: 100 latu gadā. Vadītājs – skolotājs E. Celmiņš.

1935. gada 2. februārī nodibinās mazpulku organizācija ar 32 dalībniekiem, vadītājs skolotājs E. Celmiņš, palīgs agronoms Vilis Stukuls. Mazpulku dalībnieki pirmo gadu audzē kartupeļus. Pavasarī ap skolu stāda dzīvžogus. Bijuši strīdi par skolas pārbūvi, bet maz darīts. Skolas padome 1934. g. 21. novembra sēdē nolēma celt jaunu skolas namu citā vietā uz skolas zemes. Apspriestie plāni nerealizējās. Tad 24. maijā 1935. gadā skolas jautājums nāca atkal pagasta padomes apspriešanā, nolemts celt jaunu skolu. 8. jūlijā pagasta padomes sēdē tika uzaicināts pamatskolas inspektors un arhitekts Aleksejevs, kas ieteica pārbūves plānu: celt vecās ēkas vietā ar pagraba izbūvi, galu izlaidumiem un trim virszemes stāviem. Šī projekta izmaksas Ls 65 000, kamēr jaunā būve izmaksātu Ls 800 000. Tāpēc arī nolēma pārbūvēt veco ēku, ko varētu izdarīt 1937. g. vasarā. A. Kluča iecere par jaunu skolu jaunā vietā nerealizējās. Bija jāpiekāpjas.

Zasas pamatskolas padome 1934. gadā.

Pirmajā rindā no kreisās: Aleksandra Kļaviņa (Jansone), ārsts Pauls Labsvīrs, skolas pārzinis Ādams Klucis, Pēteris Kļavinskis (no Pockām), Marta Runcīte (Zadināne). Otrajā rindā: Roberts Audzītis, Eduards Celmiņš, Milda Puriņa, rezerves skolotāja Anīta Beniņa, Jānis Zamovskis (no Degumniekiem), Andrejs Rudzītis (no Kalniškiem)

Zasiēši – sabiedrisku darbinieku grupa 30. gados pie vecās skolas.

Pirmajā rindā no kreisās: skolotāja Aleksandra Kļaviņa, Elza Sakse (Vaišvile) – dzirnavu kasiere, skolotāja Marta Runcīte, nezināma. Otrajā rindā: Jānis Jostsons no Vidsmiesta Elekšiem, Andrejs Pusbarnieks no Salām, Jānis Zadināns no Grīvām, Jānis Runcītis no Līciem

1934. gada 2. septembrī Ā. Klucis svinēja savu 25 gadu skolotāja darba jubileju ar kolēģu, paziņu, pagasta darbinieku, radnieku un skolu inspektora P. Baško piedalīšanos. Svinības sākās ar mācītāja N. Muižnieka dievkalpojumu. Pēc tam – apsveikumi, vērtīgas dāvanas no pagasta valdes, iedzīvotājiem, apkārtnes skolotājiem un radniekiem. Galds bijis klāts Biedrības nama zālē 110 personām. Turpat arī dejoja, spēlēja vietējais orķestris, dziedāja koris.

Liels pārsteigums kā Klucim, tā sabiedrībai nāca pēc pāris mēnešiem, kad iedzīvotājiem ticis piesūtīts drukāts uzaicinājums katram piedalīties ar ziedojumu dāvanas iegādei pagasta darbveža Jāņa Puriņa un viņa kundzes 10 gadu darbības jubilejā (no vīrieša 3 lati, no sievietes 2 lati). Šo uzaicinājumu bija parakstījuši rīcības komitejas ārsti P. Labsvīrs un V. Skroms, aptiekārs T. Lejiņš un skolotājs E. Celmiņš.

Šādu komitejas rīcību es uzņēmu kā apvainojumu gan personīgi man, gan visai izglītības lietai: izglītības darbinieks ar saviem 25 darba gadiem mazāk vērtējams kā darbvedis ar 10 darba gadiem. Tas mani sarūgtināja, 5 latus iemaksāju, bet jubilejā personīgi neierados.

Tā savā dienasgrāmatā raksta Ā. Klucis.

Pamatskolas pārziņa Ādama Kluča 25 gadu darba jubileja kopā ar radiem un sabiedrību 1934. gada 2. septembrī

Drīz pēc tam, 1935. gada 28. janvārī, savā vārda dienā, prezidents Kārlis Ulmanis nāca ar uzaicinājumu atcerēties katram savu skolu, baznīcu vai biedrību ar dāvinājumu. Šim draudzīgajam aicinājumam bija lieli panākumi. Lielajam grāmatu skaitam klāt nākuši arī citi dāvinājumi skolai: Viļa Stukuļa dāvinātā Pladera glezna 150 latu vērtībā “Sudraba vītoli” – Zasas parka skats, Teodors Lejiņš dāvināja Šmita “Latviešu teikas un pasakas” 10 sējumos. Ā. Kluča māsa Ieva Plinkšis dāvināja vienu vijoli, vienu ģitāru, vienu mandolo un divas mandolīnas, kopā 118 latu vērtībā. Ansis Sakss – divos sējumos “Kultūras vēsturi”. Ādams Klucis dāvināja grāmatu iesiešanai apgriežamo ēveli 12 Ls vērtībā Zasas skolai, bet savai pirmajai Ķoņu pamatskolai nosūtīja 25 latus bibliotēkas vajadzībām.

Par godu šim draudzīgajam aicinājumam 1935. g. 17. martā skolas pedagogu padome sarīkoja Jaunatnes svētrītu ar mācītāja N. Muižnieka liturģisko dievkalpojumu un solo dziesmām. Par grāmatas nozīmi cilvēka dzīvē referēja skolotāja E. Kacena. Par Draudzīgā aicinājuma lielo nozīmi – Ā. Klucis. Skolnieks Vladislavs Kozuliņš referēja par tēmu – “Zem baltzaļā karoga”, otrs skolnieks Alberts Visockis – par pašaudzināšanas pulciņa nozīmi un mērķiem.

Dienasgrāmatā Ā. Klucis raksta, ka 1935. gada pavasarī ar 1. šķiras apliecību, noliekot eksāmenus, skolu pabeidza seši skolēni: Jānis Antonevičs (Dāboliņi), Pēteris Čihs (Krastiņi), Alberts Visockis (Grāviņi), Olga Muskevičs (Kalniņi), Vilma Pētersons (Dignājas Jērēni) un Olga Vizāns (Vizāni). Ar 2. šķiras liecību – seši skolēni: Jānis Bružuks (Biržu Ezerieši), Vladislavs Kozuliņš (Kozuļi), Pēteris Sproģis (Krastiņi), Berta Celmārs (Smilgas), Milda Zamovskis (Degumnieki) un Roberts Gercāns (Ozolāres).

1935./36. māc. gadā 38 skolēni nenokavēja nevienu dienu. Skaistas grāmatas izsniedza sekmīgākajiem un uzcītīgākajiem skolēniem. Balvu saņēma Andrejs Liepiņš no Ekavas, kurš sešus gadus nebija kavējis nevienu dienu, lai gan sasniedza tikai 4. klasi. Skolas ārsts arvien vēl Paulis Labsvīrs.

11. oktobrī skolu revidēja inspektors P. Baško. Skolēnu skaits ļāva strādāt sešiem skolotājiem, tāpēc 7. februārī pieņēma darbā skolotāju Bertu Grigoroviču. Beidzot šo mācību gadu, A. Klucis uzrāda skolā strādājošo skolotāju sastāvu.

Pārzinis – Ādams Klucis 50 g.v., pasniedz 22 stundas nedēļā, kalpojīs 27 gadus.

Skolotāja Marta Runcīte 36 g.v., pasniedz 30 stundas nedēļā, kalpojusi 18 gadus.

Skolotāja Aleksandra Kļaviņa 34 g.v., pasniedz 29 stundas nedēļā, kalpojusi 13 gadus.

Skolotājs Eduards Celmiņš 32 g.v., pasniedz 30 stundas nedēļā, kalpojīs 6 gadus.

Skolotāja Austrā Kacena 23 g.v., pasniedz 30 stundas nedēļā, kalpojusi 3

gadus. Skolotāja Berta Grigoroviča 34 g.v., pasniedz 30 stundas nedēļā, kalpojusi 11 gadus.

Vecais skolas apkalpotājs Jānis Brakovskis, kurš bija nokalpojis 12 gadus, ar 1. aprīli 1936. gadā aizgāja no darba. Kā balvu skolas padome viņam pasniedza 50 latus un sarīkoja atvadu vakaru, bet pagasta valde dāvināja sudraba pulksteni. Apkalpotāja darbā stājās Mārtiņš Skudra. Par valsts piešķirtajiem 65 latiem aprīlī skolas dārzā iestādīja ābelītes, ogulājus un puķes. Darbojās mazpulki.

Zasas pamatskolas padome 1936. gada 14. maijā.

Pirmajā rindā no kreisās: pad. loceklis Juris Putnis, skolotāji Austra Kacena, Berta Grigoroviča, Ādams Klucis, Marta Runcīte, Aleksandra Kļaviņa, pad. loceklis Alberts Lejnietis. Otrajā rindā no kreisās: pad. locekļi, skolēnu vecāki Antons Gercāns, Eduards Ziners, Jānis Strupais, Mārtiņš Boks, skolotājs Eduards Celmiņš

1936./37. māc. gads iesākās ar īpašu notikumu. 24. augustā Zasā ieradās Valsts un ministru prezidents Dr. Kārlis Ulmanis. Sīki izjautājis pagasta darbvedi Jāni Puriņu par skolas pārbūvi uz vecajiem pamatiem, izteica šaubas par pamatu izturību un platību, arī par to, ka vienā vasarā pārbūvi veikt ir neiespējami. Pēc skolas apskates Ā. Klucis Vadoni lūdzis savā dzīvoklī. Vadonis atsaucies uz lūgumu parakstīties pedagogu protokolu grāmatā, jo viesu grāmatas skolai vēl nav. “Viņš parakstījās, tad aprunājāmies par izlaidumu aktiem, pacienāju ar āboliem,” stāsta A. Klucis. Pēc tam Vadonis apskatījis veterināro klīniku, pagasta namu, biedrības namu un pienotavu.

Zavas pamatskolas padome 1937. gada 14. maijā.

Pirmajā rindā no kreisās: Andrejs Rudzītis, rezerves skolotāja M. Pušmucāne, Ādams Klucis, Pauls Labsvīrs, Berta Grigoroviča, Aleksandra Kļaviņa. Otrajā rindā no kreisās: rezerves skolotājs Jānis Skujiņš, Juris Skudra, Marta Runcīte, Austra Lejiņa (Kacena), Jānis Strupais, Alberts Lejnieks

Citēšu Ādama Kluča rakstīto sakarā ar prezidenta K. Ulmaņa viesošanos Zasā 1936. gadā:

“Vai mazpulks vienmēr ierodas uz praktiskiem darbiem?” bija Vadoņa pirmie vārdi man, kad viņš apmeklēja pamatskolu. Vadoni paspēja apsveikt pie mazpulka stādīto kociņu skolas, kur viņš izteica savu prieku par labi apkopto skoliņu. Man atlika tikai apliecināt mazpulku darba mīlestību. Zavas mazpulks dibināts 1935. gada 2. februārī, pastāv pie skolas, dalībnieku skaits 42.

Pagasta vienīgais bijušais skolas nams sašauts un nojaukts 1916. g., bet 1919. g. skola iekārtota un līdz šim pastāv bijušā muižas rentnieku mājā. Pagasta sabiedrība gatavojas nākošā vasarā ēku pārbūvēt. Šinī gadā skolā mācās 178 skolēni, strādā astoņi skolotāji. Skolēnu kopgalds, kaut gan telpas atļauj tikai siltas pusdienas, pastāv no 1928. g., šogad tajā piedalās 43 skolēni.

Atgriežoties pie A. Kluča dienasgrāmatas, jāsaka, ka viņš skolas pārbūves aizkavēšanā arī 1937. gadā vaino pagasta vecāko Jāni Balodi, kas laikus neiegādājās kriegēļus.

Skolā atkal sākušās slimības. 1936. gadā no 24. novembra līdz 6. decembrim bija jāslēdz skola šarlaka dēļ. 1937. gada 5. februārī, skolu revidējot, inspektors P. Baško atzinīgi novērtējis mācību darba uzlabošanos, skolas kārtību un vadību. Pēc pārbaudes otrajā dienā – 6. februārī, piedaloties visiem skolēniem, skolotājiem, daudziem sabiedriskiem darbiniekiem un pagasta valdei, inspektors pasniedza

skolas pārzinim Ādamam Klucim Triju Zvaigžņu ordeni, kas bija piešķirts jau 1936. gada 18. novembrī.

Mācību gada laikā notika izmaiņas skolotāju sastāvā. 12. septembrī uz Daugavpili aizgāja skolotājs E. Celmiņš. Valdē jauna skolotāja vēlēšanas nenotika, jo neesot vajadzīgs 6. skolotājs. Tā ziņoja pagasta valde skolu valdei, kura tā vis nedomāja un 30. novembrī uz vienu gadu atsūtīja rezerves skolotāju Mildu Pušmucāni. Mazpulka pagaidu vadību uzņēmās skolotāja Austrā Lejiņa (Kacena), kas bija precējusies ar aptiekāru Teodoru Lejiņu. Militāro audzināšanu, sākot ar 1937. gada 7. janvāri, mācīja pasta ierēdnis Jānis Skujiņš.

No 6. klases 17 skolēniem pārbaudījumus izturēja 11, pārējie saņēma 2. šķiras apliecību. Izlaidums bija ievērojams. Kā Izglītības ministrijas pārstāvis ieradās Pasta un telegrāfa departamenta administratīvās nodaļas vadītājs Ludvigs Kļaviņš, kas agrāk dzīvojis Zasā. Visiem beigušajiem tika izsniegtas valdības un skolas padomes dāvinātas grāmatas. Arī L. Kļaviņš no savas puses sekmīgākajiem pasniedza vērtīgas grāmatas. Izlaiduma akts notika 30. maijā.

Meža dienā – 5. maijā – visa skola strādāja pie parka izkopšanas un liepiņu dzīvzoga stādīšanas ap sporta laukumu 450 metru garumā.

Skolas darbinieki, skolēni un skolas padome, rīkojot dažādas izrādes, bazārus un bērnu svētkus, krāja naudu jaunas skolas būvei. Ieskaitot šo mācību gadu, pavisam pagasta valdei iemaksāti 1489 lati.

1937. gada 1. jūlijā par aprinča ārstu uz Jēkabpili aizgāja Pauls Labsvīrs, kas Zasā bija kalpojis piecus gadus, iemantodams zasiēšu cieņu. Viņa atvadu vakars Zasā notika 26. jūnijā.

1937./38. māc. gads sākās noteiktajā laikā – 1. oktobrī. Jaunā ārste Emma Birne mācību gadā trīs reizes pārbaudīja skolēnu veselību. 8. decembrī skolu revidēja inspektors P. Baško, kas atzinīgi novērtēja mācību darbu, bet izskatīja arī vecāku sūdzības par skolotāju sliktu izturēšanos pret bērniem. Tās attiecināms uz skolotāju Heinrihu Ostvaldu. Ar šī skolotāja darbu nebija apmierināts arī skolas pārzinis Ā. Klucis.

6. klasē no 23 skolēniem pārbaudījumos piedalījās 16. Ar tiesībām iestāties vidusskolā skolu beidza 14 skolēni: Žanis Grābeklis no Zesas Puķēm, Konstantīns Groza no Brāgiem, Vilis Klucis no Zesas pamatskolas, Alberts Kozuliņš no Kozuļiem, Voldemārs Lejniēks no Liepiņām, Guntars Ļūļa no Dignājas Ļūļām, Roberts Putnis no Biržu Putniņiem (Zānānos), Ieva Aizpurietis no Zesas Kauperkalniem, Zelma Breimanis no Ļimbām, Mirdza Kalvītis no Biržu Zānāniem, Herta Papeļuks no Raiņiem, Rita Sermuliņš no Dignājas Cauneskalna, Milda Šidlovskis no Zesas Stūrīšiem, Vija Vecums no Zesas Vanagiem (meiteņu uzvārdi pēc tā laika pareizrakstības).

Otrās šķiras apliecības par pamatskolas pilna kursa beigšanu saņēma astoņi

skolēni: Mārtiņš Dubovskis no Zasas Mežmalām, Jānis Ļūļa no Dignājas Jērāniem, Velta Boks no Zasas Atmatām, Berta Kriškāns no Salām, Helēna Prikuls no Zeltāniem, Marta Ādāms no Mežziņiem, Anna Sproģis no Krastiņiem, Zenta Zālītis no Dignājas Jērāniem.

Izlaiduma aktā 29. maijā valdības pārstāvis – papildinspektors M. Štāls visus absolventus sveica ar valdības balvu – grāmatu “Tev mūžam dzīvot, Latvija!” (manā plauktā šī grāmata ir – māsiņai Vijai Vecums (Adumāns) dāvāta).

Nelielus ziedojumus naudā izlaidumam piešķīra pagasta valde. Arī Krājaizdevu sabiedrība, aizsargi, piensaimnieku sabiedrība un lauksaimnieku biedrība (kopā Ls 48). Par šo summu tika nopirkta dažādas balvas: dārza šķēres, naži, albumi, vāzes.

Skolas padome pasniedza balvas septiņiem labākajiem skolēniem.

Šajā mācību gadā no darba aizgāja A. Lejiņa un M. Pušmucāne. Vietā pagasta valde pieņēma agronomu Heinrihu Ostvaldu un Rozāliju Ivanovsku.

Skolas telpas kā arvien neapmierinošas: jumts tek, grīdas nelīdzenas, sienas izbirtušas. Ķieģeļus, akmeņus un granti gan ziemā saveda, bet valdība kavējās ar naudas došanu, kāpēc arī 1938. g. vasarā skolu nepārbūvēs.

No 18. aprīļa izrikojuma par labu skolas mācību dārza ierīkošanai atlika 745 lati.

Skolas kopsaldā togad piedalījās 50 skolēni. Caurmērā nedēļā piecas pusdienas izmaksāja vienu latu.

Skolotāju sastāvs 1937./38. mācību gadā (uzskaitīti mācību gada beigās, pēc Ā. Kluča dienasgrāmatas):

Ādams Klucis, pārzinis, 52 g.v., pasniedz 23 stundas nedēļā, nokalpojis 29 gadus.

Marta Runcītis 38 g.v., pasniedz 30 stundas nedēļā, nokalpojusi 20 gadus.

Aleksandra Kļaviņš 36.g.v. pasniedz 31 stundas nedēļā, nokalpojusi 15 gadus.

Berta Grigarovičs 36 g.v., pasniedz 28 stundas nedēļā, nokalpojusi 13 gadus.

Heinrihs Ostvalds 33 g.v., pasniedz 31 stundas nedēļā, nokalpojis 4 gadus.

Rozālija Ivanovskis 24 g.v., pasniedz 32 stundas nedēļā, nokalpojusi 2 gadus.

Skolas padomē septiņi vecāki, ārsti un skolotāji. Darbs ritēja saskaņīgi. Skolas budžets Ls 17 064,44. Skolas pašaudzināšanas pulciņš apvienots ar kooperatīvu, kur 20 biedru. Izdod žurnālu.

“Mazpulkā 72 biedri, to vada agronoms Vilis Stukuls. Ar zemes piešķiršanu skolas mācību dārzam gāja kā Spānijas karā,” raksta Ā. Klucis.

Jau 1936. gada pavasarī tika piesūtīts valdības rīkojums, ka pie katras 6–klasīgās pamatskolas jābūt 1,25 ha zemei mācību dārzam. Gan mutiski, gan rakstiski Ā. Klucis lūdzis pagasta valdei iemērīt V. Stukula rentēto zemes gabalu. J. Balodis arvien solījis, bet 1937. g. pavasarī šī zemes gabala ievajadzējies gan vetārstam

Skromam, gan mazpulkam, un skolai nekā. Tagad pagasta vecākais J. Balodis teicis, ka jāiztiekot kopā ar mazpulku. Zemes lieta nokārtojās tikai 1937. gada beigās, kad Ā. Klucis nosūtīja ziņojumu skolu valdei. Taisnība uzvarēja. Pēc nedēļas prasīto zemes gabalu pagasta valde iemērīja.

Pēc skolotāju un skolēnu nosūtītā apsveikuma vadonim 60 gadu dzimšanas dienā ar solījumu izveidot un kopt dārzu, Kārlis Ulmanis kā pateicības apliecinājumu atsūtīja 70 latus dārza iekārtošanai. Papildus visiem sarūpētajiem līdzekļiem skolēni visu ziemu vāca pa santīmam, lai nākošajā pavasarī sāktu veidot ar divjūga arklu uzarto zemi. Viņi saziņoja 128 latus. Pagasta valde atteicās no jebkāda pabalsta dārza iekārtošanā. Rīkojās skolas padome. Nolēma dārzam uzcelt sētu. Ziemā ar talku izveda 25 m³ kokmateriālu, noorganizēja 115 betona stabu liešanu, grants pievešanu. Pavasarī ieraka stabus, gatavoja lokveidīgus posmus starp stabiem – latas un kārtis, kas izmaksāja 180 latu. Pārējie darbi – talkas veidā. Zaļā krāsa sētas krāsošanai izmaksājusi 135 latus.

Pirmajā gadā dārzā iestādīja Vadonim veltīto ozoliņu, tad 38 ābelītes, 6 pundurābelītes, 6 bumbieres, 7 plūmes, 10 ķiršu kociņus (saldos un skābos), 25 jāņogu krūmus, 12 upeņu, 24 ērkšķogu, 24 aveņu, 172 zemeņu cerus, 100 alpu jāņogas, 95 dzīvzogu ceriņus, 100 ābeļu mežeņus. Pavisam kopā vairāk nekā 300 latu vērtībā. 1938. gada vasarā izraka celiņus un iekārtoja zālājus ap ābelēm.

Dārza sēta, nerēķinot darbu, kopā izmaksājusi Ls 1337.

Kad es sāku mācīties skolā, ar mīlestību un siltām jūtām vēroju šo skaisti iekopto dārzu, brīnišķīgi izveidotos ovālos zaļās sētas posmus. Patīkami bija pastaigāties pa glīti veidotajiem celiņiem. Vēlākos skolas gados daudz strādājām šajā jaukajā dārzā. Tolaik nezināju, kādas pūles un nervu spriedzi tas bija prasījis no vecā skolas pārziņa Ādama Kluča. Gadiem ejot, viss mainās, nolietojas un zūd. Sen satrunējusi un nebūtībā aizgājusi zaļā sēta, tās vietā drāšu pinuma žogs, arī vārtiņi citi.

Ļoti gribētos, lai mūsdienu skolas jaunatne vairāk koptu un veidotu, arī iemīlētu skolas mācību dārzu, kā to darīja vecie mazpulki. Sevišķu vēribu skolas dārzam veltīja arī 40.–60. gadu skolēnu paaudzes bioloģijas un ķīmijas skolotājas Veronikas Gilučas-Rusiņas vadībā.

1938./39. māc. gads iezīmējās ar to, ka rudenī sākās skolas pārbūve. Oktobrī bija jāpārvācas uz Biedrības nama lielo zāli, kurā, norobežojot ar drēbju pakaramo statīviem, iekārtoja piecas klašu telpas, vēl vienu klasi iekārtoja uz skatuves ar lampu gaismu visu mācību laiku. Kā Ā. Klucis teica: “Uz skatuves lai spēlē teātri!” Skolotāju istabu pārcēla telpā aiz skatuves.

Uzņēmējs Sams jau laikus brīdināja pagasta vadību, ka skolas palikšana Biedrības namā prognozējama uz visu ziemu, taču ir jāgādā par apkuri. Siltais rudens ļāva skolai darboties samērā normāli, bet uznākušais sals decembrī lika

sarosīties pagasta padomei mūrēt krāsnis. Mitras un steigā saliktas, krāsnis dūmoja un nesildīja. Tika remontēti arī logi un durvis. Bērni mācījās, ģērbusies mēteļos un ar cimdiem rokās. Neskatoties uz neapmierinošiem mācību apstākļiem, īpašu slimību uzliesmojumu nebija. No 174 reģistrētajiem skolēniem sekmīgi mācījās 163. Skolas ārste Emma Ēķis (Birne) rūpējās par bērnu veselību. Taču slimoja skolotāji, bija jāpieņem trīs aizvietotāji.

Skolas beigšanas apliecības saņēma visi 20 sestās klases skolēni. 14 no tiem nolika gala eksāmenus. Centīgākie saņēma balvas. Balvu – grāmatu “Uzvaras ceļš” – pasniedza valdības pārstāvis, docents Vilis Doniņš. Visu gadu strādāja tikai 5 skolotāji. Aizgāja R. Ivanovska. Pavasarī skolas padome atkal rīkoja bazāru, kas deva peļņu 906 latus. Ziedojumi bazārā bija domāti mācību dārza tālākai kopšanai. Šajā grūtajā mācību gadā skolā nebija ne internata, ne koptāla. No valdības skola saņēma 75 latu pabalstu skolas apkārtnes kopšanai. Skolu inspektors P. Baško, revidējot skolu šādos apstākļos, bija apmierināts. Pavasarī skolotāju M. Runcītes un A. Kļaviņas vadībā 25 skolēni brauca ekskursijā uz Rīgu un Jūrmalu.

Šis mācību gads bija nozīmīgs ar Ā. Kluča darba dzīvē nebijušu notikumu. Divi desmitgadīgi zēni, Jānis Vecums un Arvīds Puida, 25. aprīlī sarīkoja bēgšanu uz Ameriku. Līdzī paņemts Vecuma tēva revolveris un 2,4 lati naudas. Ceļojums beidzās Aknīstes policijas iecirknī. Tas bija divu nepilngadīgu zēnu izsapņots sapnis.

Lai gan pēc līguma uzņēmējs Sams bija apņēmis jauno skolu zem jumta dabūt 1938. gada 1. novembrī, tas tika izdarīts tikai 24. decembrī – Ziemassvētku sestdienā, pabeidzot šifera klājumu. Pēc Jaungada sāka strādāt ūdensvada licēji, elektrības iekārtotāji un citi meistari. Ziemas aukstums apgrūtināja darbus, kad kala un lauza, urba un zāģēja. Meistari bija krievi, palīgi lielāko tiesu vietējie zasiēši. Visi strādnieki bija satīcīgi savā starpā. Nesaskaņas strādniekiem radušās tikai ar uzņēmēju Samu. 1939. g. agrā pavasarī sāka apmest skolu no iekšpuses, pēc tam no ārpuses. Visus darbus pabeidza 1939. gada 7. oktobrī. Tātad skolas pārbūve tika veikta viena gada viena mēneša un 11 dienu laikā. Mūslaikos, arī augsti attīstītas tehnikas laikmetā, diez vai tas būtu iespējams.

Skolas iesvētīšana notika 1939. gada 8. oktobrī, dienu pirms mācību sākuma. Agrāk nebija iespējams pabeigt celtniecības darbus, jo uzņēmējs Sams neiekļāvās līguma termiņos tā, lai paliktu laiks skolu sagatavot mācību uzsākšanai. Svaigi krāsotās grīdas nebija nožuvušas. Svinīgajā pieņemšanā tās tika sabojātas. Pat lielās parādes durvis tika krāsotas 6. oktobrī, tāpēc nenožuva.

Braucot uz skolas iesvētīšanu, māte arī mani paņēma līdzi. Man bija astoņi gadi, gatavojos iet skolā. Bet brālis Modris toruden sāka mācīties 6. klasē. Šodien, kad man jau ir 70, arvien vēl jūtos pagodināta, ka esmu stāvējusi pie savas skolas šūpuļa. Atceros, ka zāle bija pilna ar cilvēkiem, visi stāvēja kājās. Mazākos bērnus vecāki turēja klēpī vai uz pleciem. Mani gan mamma tik augstu necēla, tāpēc neko

neredzēju, tikai dzirdēju.

Šobrīd, lasot skolas pārziņa Ādama Kluča dienasgrāmatu, uzzinu, ka skolas atklāšanu rīkoja pagasta valde. Uz ielūgumiem bijis zelta burtiem rakstīts teksts, ka tā ir iesvētīšanas akta Godakarte.

Augsti godātam ...

Laipni lūdzam Jūs pagodināt ar savu klātbūtni Zasas pamatskolas iesvētīšanas svinības 1939.g. 8. oktobrī. Zasas pagasta valde.

Svinību programmā: profesora V. Maldoņa skolas iesvētīšanas garīgais akts, tad pārskats par skolas būvi, apsveikumi un skolas telpu apskate. (Kopskaitā ap 500 viesu.) Starp tiem valdības pārstāvis – tautskolu direktors F. Vilks. Jēkabpils apriņķa pārstāvji – tautskolu inspektors P. Baško, apriņķa vecākais P. Prikulis, būvinspektors Rubulis, arhitekts Aļeksejevs, darbu uzņēmējs J. Sams. Skolotāja Jēkaba Baško vadībā vietējais koris nodziedāja divas dziesmas. Apsveikuma runas. Apsveikuma telegrammas. Dāvanas skolai: no apriņķa valdes – F. Millera glezna “Ražas ievākšana”. Valdības pārstāvis solīja, ka glezna tikšot atvesta vēlāk. Pēc sirsnīgās daļas sekoja kopmielasts apmēram 100 dalībniekiem. Vakarā 19.00 Biedrības namā vietējo aktieru teātra izrāde “Trīnes grēki” – R. Blaumaņa joku luga četros cēlienos. Režisors E. Freimanis. No šīs izrādes skolas vajadzībām atlika peļņa Ls 600.

No Kluča dienasgrāmatas aprakstiem jūtams, ka nav bijis skolas pārziņa un pagasta valdes vecākā J. Baloža saskanīgas sadarbības ne skolas pārbūves projektēšanā, ne celtniecības darbu organizēšanā, ne mācību dārza ierīkošanā, ne arī skolotāju darba novērtēšanā.

1939./40. māc. gads iesākās noteiktajā laikā – 9. oktobrī. Jaunajā skolā ar pārziņa Ā. Kluča svētīgiem un sirsnīgiem novēlējumiem mācības uzsāka 168 skolēni:

Lai pati skolas ēka apmierinātu visas prasības, lai skolā mājotu vienprātība, satiecība, mīlestība un darba griba starp skolotājiem un skolēniem, lai būtu sasniegti visi skolas augstie prasījumi sirds, prāta, nacionālās un veselības attīstības ziņā, lai skola būtu visas apkārtnes ļaužu pulcinātāja, audzinātāja un vadītāja, lai no šīs skolas plūstu radoša, laimi nesoša gaisma!

Mani šajā mācību gadā uz 1. klasi vecāki nepalaida. Kad Klucis pārbaudīja manu lasīt un rakstīt prasmi, viņš teica: “No tevis iznāks profesors. Tomēr – mājas tālu, augumiņš mazs. Padzīvo vēl vienu gadu mājās! Lai brālis pabeidz skolu!”

1940. gada ziemā mūs piemeklēja īsts Sibīrijas aukstums. Līdz – 45 grādiem no janvāra līdz februāra beigām, palaikam vēl sniegputeņi. Arī tikko būvētās skolas telpas bija aukstas. Klasēs bieži vien bija +8 līdz +12 grādi. Praulainā apses malka nedeļa vajadzīgo siltumu.

Salīdzinot ar citiem gadiem vecajā skolā, skolēni tomēr slimoja salīdzinoši mazāk. No 6. klases 18 skolēniem pārbaudījumus izturēja 13, starp tiem bija arī

Uz vecās skolas pamatiem pārbūvēta un 1939. gadā
iesvētīta jaunā 6-klasīgā pamatskola. 1945. gadā
tajā iekārtota Zavas vidusskola

Zavas mazpulku vienības vadība 1939./40. māc. gadā.
No kreisās: Anna Treikovska, Jēkabs Baško, Vladislavs Kozuliņš,
Imants Dimparāns

mans brālis Modris Svarāns. Pieci dabūja otrās šķiras apliecības. Izlaiduma akts notika 2. jūnijā ar valdības pārstāvja profesora Jāņa Vārsberga piedalīšanos. Kā balvu absolventiem pasniedza A. Brigaderes grāmatu “Kvēlošā lokā”. Visus gadus šo grāmatu glabāju karā pazudušā brāļa piemiņai. Bet 90. gados tā mīklainā kārtā no mana grāmatu plaukta pazuda. Sāp sirds par šo dārgumu.

Ā. Klucis savā dienasgrāmatā nav uzskaitījis jaunuzceltās skolas pirmā izlaiduma audzēkņu vārdus. Manā ģimenes albumā ir fotouzņēmums, kur 6. klases beidzēji kopā ar audzinātāju Jēkabu Baško, kas Zasā strādāja pirmo gadu uz Sunāksti aizgājušā H. Ostvalda vietā. Bertas Grigorovičas slimšanas laikā visu

Zasas pagasta 6-klasīgā pamatskola 1940. gada 10. maijā.

Otrā rindā vidū skolotāji: Aleksandra Kļaviņa, Zelma Boka, Marta Runcīte, Ādams Klucis,
Tatjana Bērmāne, Jēkabs Baško

mācību gadu strādāja skolotāja Tatjana Bērmāne.

Latvijas brīvvalsts pēdējā mācību gadā mazpulku vadību pārņēma skolotājs Jēkabs Baško, bet vienības vadītājs jau vairākus gadus bija mazpulcēns Vladislavs Kozuliņš. Kasieres pienākumus pildīja Anna Treikovska, bet sekretārs bija Imants Dimparāns.

Šis mācību gads bija pēdējais ilggadējam skolas pārzinim Ādamam Klucim Zasā. To viņš izlaidumā vēl nenojauta.

Mēģināšu uzskaitīt skolas beidzējus no sava fotoalbuma (galvenokārt no Zasas pagasta)

2. jūnijā, izlaidumā, vēl neviens nenojauta, ka pēc 15 dienām Latvijā iebruks krievu tanki, ka Latvija tiks okupēta. To nenojauta arī Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, kas 1940. gada maija nogalē, žurnālistu un fotogrāfu pavadīts, devās braucienā vispirms pa Zemgali, lai pats savām acīm redzētu, kā aug salu pārcietušie ziemāji un kā notiek skolu izlaidumi.

Apciemojis Sunāksti un Vecā Stendera kapu, Prezidents devās uz Augšzemi, kur ar uzrunām piedalījās Gārsenes, Aknīstes un Dignājas skolu izlaidumu aktos. 3. jūnija rītā Kārļa Ulmaņa ceļojums turpinājās uz Zasas pamatskolu, kur viņš skolas pārziņa Ādama Kluča pavadībā aplūkoja un uzslavēja skolēnu rokdarbu izstādi, labi kopto mācību dārzu un lēto skolēnu kopēdināšanu. Pie skolas Kārli Ulmani ar ziediem sveica visjaunākā viņa laika paaudze – Zasas priekšzīmīgākā

Zasas 6-klasīgās pamatskolas 1940. gada 2. jūnija izlaiduma klase. No kreisās pirmajā rindā: Berta Ancāne no Dīgnājas Jērāniem, Ruta Paegle (vēlāk Zunde) - nav šī izlaiduma skolniece - no Biržu Zānāniem, Dzidra Vecuma (Mināte) no Zasas Vanagiem, audzinātājs Jēkabs Baško, Ilma Grīgaroviča (Dobulāne) no Mežareīņiem, Milda Skudra (Vāvere) no Izlūkiem, Valija Jēkabsone no Dzērvēm. Otrajā rindā: Roberts Ķerubiņš no Zviķiem, Jānis Voldemārs Domenieks no Novikiem, Jānis Skudra no Izlūkiem, Jānis Kalvītis no Biržu Zānāniem, Pēteris Kozuliņš no Kozuliņiem, Arnis Briedis no Kārkleniekiem, Modris Svarāns no Vanagkalniem. Trešajā rindā: Jānis Britāns no Biržu Zānāniem, Rūdolfs Papeļuks no Bandeniekiem, Roberts Gatīņš no Skudreniekiem, Jānis Dzenis no Svarāniem, Voldemārs Zaharevskis no Zasas pagasta, Evalds Antevičs no Muceniekiem, Jānis Puntūzis no Briežiem

lauksaimnieka, sabiedriska darbinieka Viļa un zobārstes Ilgas Stukuļu bērni – Aija un Indriķis.

No Zasas brauciens turpinājās uz Līvāniem, tad uz Krustpils ķieģeļu rūpnīcu, Aiviekstes spēkstaciju, Madonu, Ērgļiem, pakavējoties pie klasiķa Rūdolfa Blaumaņa kapavietas.

Rīgā kortežs atgriezies vēlā 3. jūnija naktī. Par šo ceļojumu vēstī tā laika avīzes un žurnāli.

Tas bija Valsts un Ministru prezidenta pēdējais brauciens pa Latviju – Sēliju, Latgales rietumdaļu un Vidzemes augstieni. Zasas bērnu sniegtie ziedi laikam taču bija tautas pēdējā velte Kārlim Ulmanim...

Līdz ar padomju varas nostiprināšanos valstī arī Zasā gandrīz visi vecie vadošie darbinieki tika nomainīti. Adamu Kluci par pamatskolas pārzini pārcēla uz Ģipterāniem Dīgnājā. Uldis pamatskolu pabeidza Ģipterānos, bet Rita te jau praktizējās skolotājas amatā. 54 gadus vecam vīram ar 31 gadu pedagoģisko stāžu

Valsts prezidents Dr. KĀRLIS ULMANIS
Zasas pamatskolā 1940. g. 3. jūnijā

nebija viegli pārcelties uz mazu skoliņu, ja Zasā palika ar tik lielām pūlēm lolota un beidzot uzcelta jauna, gaiša un plaša skola, iekārtots mācību dārzs un sporta laukums, kur viņam bija lemts nostrādāt tikai vienu mācību gadu. Imants Dimparāns atceras, kā viņi – bijušie Ā. Kluča skolēni – 1940. gadā pirms mācību sākšanās ar trim zirgu pajūgiem no Zasas uz Dignāju pārveda visu Kluču ģimenes iedzīvi. To izdarīja Otokārs Porietis, Imants Dimparāns un Jānis Antonevičs no Dāboliņiem.

Ādams Klucis bija sabiedrības leģenda Zasā gandrīz visā Latvijas brīvvalsts pastāvēšanas laikā. Viņš caur skolēniem izdzīvoja ģimeņu nabadzību pēc Pirmā pasaules kara, arī valsts politiskās un ekonomiskās krīzes, neražas gadus un vecāku apziņas zemo līmeni. Neskatoties uz A. Kluča dīvainībām, viņa dienasgrāmatā

jūtama saprašanās skolotāju kolektīvā un laba sadarbība ar skolas vecāku padomi. Milzīga rūpe par pabalstiem bērnu ēdināšanai, par naudas ieņēmumiem, dažādu sarīkojumu, izrāžu un bazāru organizēšana un peļņas sadales sīks izklāsts. Iesauku “Ūsa” A. Klucis mantojis no tā, ka dusmu uzplūdu brīžos viņš skrullējis ūsas. Lai sargātu savu veselību, viņš stundās bieži mēdza iet ar hūti galvā. Nokaitināts mēdza mest ar hūti. Vaininiekam cepure bija jāaiznes viņam atpakaļ. Gadījumā, kad viena no pagasta padomes locekļa meitām to nedarija, izrādīdama aizvainojumu, sacēlās histērijas lēkme ar disciplīnas pārkāpuma kvalificēšanu. Šis dīvainības nemazināja skolas pārziņa autoritāti sabiedrībā. Blakus lielajai darba un sabiedriskajai slodzei Ādāms Klucis ilgus gadus vadīja pagasta dzimtsarakstu biroju. To atceras visi vecākās paaudzes zasiēši. Vēl nesen arī man bija ar Ā. Kluča roku rakstīta dzimšanas apliecība.

Nesen no Ādama Kluča dēla Ulda saņēmu atmiņu stāstījumu par 19 gadu garo laiku (no 1921. gada 15. septembra līdz 1940. gada 1. septembrim), ko ģimene pavadīja Zasā. Dignājā Kluču ģimene nodzīvoja astoņus gadus, līdz 1948. gadam, tikai kundze Erika te vairs nestrādāja par virēju kopgaldā. No Dignājas viņi pārcēlās uz Nīcgales 4-klasīgo pamatskolu Drēģu ciemā, kur strādāja līdz 1951. gadam. Tad 65 gadu vecumā skolotājs aizgāja pensijā. Turpmākās Kluču vecumdienas saistās ar meitas Ritas ģimeni Vabolē un Jaungulbenē. Ādams Klucis miris 1956. gadā, 70 gadu vecumā, apbedīts Jaunkalsnavā.

Erika Klucis – skolas pārziņa dzīvesbiedre – visus gadus dzīvojot līdzī vīra skolas un sabiedriskajai darbībai, bija gādīga māte saviem trim bērniem. Skolas darbos Erikas kundze iesaistījies no 1929. gada februāra, kad skolā sākās skolēnu kopēdināšana. Tā kā vecajā skolā tam nebija paredzētu telpu, viņa ēdienu bērniem vārīja sava dzīvokļa virtuvē. Brokastīs un vakariņās tika pasniegta karsta tēja. Vēlāk sāka vārīt pusdienās zupas un gatavot citus ēdienus. Trūcīgo skolēnu ēdināšanai gan valsts, gan pašvaldība piešķīra pabalstus. Daži ierēdņi un turīgākie zemnieki par saviem līdzekļiem ēdināja pa vienam no trūcīgajiem bērniem. Šos bērnus izraudzīja skolas padome.

Kopēdināšanas sākuma gados katrs bērns nedēļai ņēma no mājām trīs gabaliņus gaļas, ko uz iezīmēta iesmiņa ielika zupā, un katrs savu gabaliņu arī izņēma. Vēlākos gados kopēdināšana uzlabojās: bija divas reizes gadā jāved produkti pēc sastādīta saraksta noteiktā datumā. Trūcīgo bērnu ēdināšanu atbalstīja Milda Puriņa, aptiekārs Teodors Lejiņš, Jānis Zadināns (Grīvās), Pēteris Kļavinskis (Pockās), Vilis Stukuls. Sešus skolēnus pabalstīja skolotāji kopā ar skolas ārstu.

Pirmajā jaunuzceltās skolas gadā – 1939./40. – kopēdināšanas virēja bija Erna Lūļa – skolas apkopēja Jāņa Lūļas sieva. Jānis neatgriezās no Otrā pasaules kara, bet Erna līdz pensijai bija lopkopēja un vēlāk pavāre Zasas saimniecībā.

Dzīvodams un strādādams Zasā, Ādams Klucis domāja par savu bērnu

nākotni un vecumdienām. Viņš Madonā 1938. gadā bija uzcēlis ģimenes māju. Madonā tātē, ka netālu no Kalsnavas. Pabeiguši Zesas pamatskolu, bērni – Vilis un Rita – pārcēlās dzīvot uz Madonu, kur mācījās ģimnāzijā. Kad Vilis Klucis pabeidza ģimnāziju, sākās Otrais pasaules karš. 1943. gada iesaukums leģionā skāra arī Vili – 19. divīzijā viņš piedalījās Kurzemes kaujās. Pēc ievainojuma pie Lestenes un pēc atlabšanas viņš nosūtīts uz virsnieku kursiem Pāvilostā – Kurzemes jūrmaļā. No turienes bēgļu gaitas – laivā pāri Baltijas jūrai uz Zviedriju. Vilis Klucis nonāca to 150 leģionāru skaitā, ko Zviedrijas valdība pēc Otrā pasaules kara sagatavoja izdot Krievijai. Taču viņu izglābis laimīgs likteņa pavērsiens. Kāda zviedru sieviete Vili pārgērbusi privātās drēbēs un devusi patvērumu. Tā viņam gājušas garām Krievijas Gulaga noņemnes.

Vilis Klucis, apprecējies zviedrieti, vēl šodien laimīgi dzīvo Zviedrijā. Pirmo reizi viņš Zasu apciemoja 1990. gada vasarā, kad pēc Atmodas sākšanās Latvijā ārzemju latvieši, apmeklējot dzimteni, varēja izbraukt ārpus Rīgas. Ar viņu reizē bija atbraukusi arī māsa Rita no Cesvaines. Ar vīru viņus satikām, nedaudz aprunājāmies, pakavējoties atmiņās par skolas laikiem.

Otrreiz Vilis ar visu Kluču dzimtu, arī ar ģimeni no Zviedrijas 1998. gada vasarā ciemojās Zasā, lai nosvinētu savu 75. dzimšanas dienu dzimtajā vietā. Pagasta vadītājs Visvaldis Cišs viesus iepazīstināja ar pagasta dzīvi un mūsdienīgi sakopto parku. V. Cišs un V. Klucis pirms vairākiem gadiem (1993) bija tikušies, kad Latvijas pašvaldību vadītāji ciemojās Zviedrijā.

Rita Klucis (Kursīte) savu mūžu saistījusi ar skolotājas profesiju. Lielāko dzīves daļu aizvadījusi Cesvainē, nesaraujot saites ar Zasu. Uldis Klucis – ģeologs. Ģeogrāfiju studējis Universitātē, tagad pensionārs, dzīvo Rīgā. Uldis Zasā bija viesis 1989. gada 8. oktobrī skolas 50 gadu pastāvēšanas svētkos, kad tika aicināti pirmskara, Otrā pasaules kara laika un arī pēckara skolēni, skolas darbinieki un skolotāji. Kopīgi iestādījām liepiņu dzīvzogu un atklājām Zesas bijušā skolnieka – akmeņkaļa Gunāra Runciša – veidoto piemiņas akmeni ar J. Raiņa vārdiem: “Krāj gaismu sev, lai citus gaismā vadīt spētu! 1939–1989.” Erika Klucis guldīta blakus vīram Jaunkalsnavas kapsētā (mirusi 26.06.1977.).

Viena no Ādama Kluča tuvākajām līdzgaitniecēm visu Latvijas brīvvalsts laiku un arī vēlāk bija Marta Runciņa, dzim. Zadināne, Biržu pagasta Putraimiņu sādžā. Viena no pirmajām Zesas skolotājām, kas pēc Pirmā pasaules kara kopā ar jauno skolotāju Austru Stradiņu ieradās tikko atjaunotajā Zesas pamatskolā, kur sāka mācīties ap 150–170 bērnu. 1923. gadā viņiem pievienojās skolotāja no Vidzemes – Aleksandra Jansone. Šī četrotne saskanīgi strādāja līdz 1930. gadam, veidojot un nostiprinot Zesas pamatskolu. Austru Stradiņa – no 1926. gada Robežniece, pēc 10 skolā nostrādātiem gadiem no šī darba aizgāja. Marta Zadināne Austras vietā ieguva jaunu kolēģi – Eduardu Celmiņu. 1930. gadā Marta Zadināne

ieprecējās Zasas pagasta Līčos pie saimnieka Jāņa Runcīša.

Pašai dziedīgi strādājot visu Latvijas brīvvalsts laiku, kā arī kara un pēckara gados, Marta Runcīte zasiem mācīja matemātiku, vācu valodu, meitenēm rokdarbus, vadīja skolas koptaldu, audzināja klases. Man viņa bija audzinātāja 5. un 6. klasē, tūlī pēc kara. Matemātikas pamatus viņa iedevusi uz mūžu. Tās zināšanas varu izmantot vēl šodien, palīdzot mazbērniem. Vācu valodu, ikdienā nelietojojot, esmu piemirsusi. Rokdarbu stundās 1944. gada rudenī noadīju pirmos bārkstainos dūraiņus, ko nosūtījām uz fronti. Marta Runcīte, līdzīgi daudziem staļinisma represiju laika skolotājiem, daudz cietusi. 1940./41. mācību gadā (kā bijušo aizsardzi) viņu pārcēla uz Slates pamatskolu. Ik dienas no Zasas uz Slati 12 km bija jāmēro gan kājām, gan ar velosipēdu. Citas satiksmes tolaik nebija.

Skolotāja Marta (Zadināne)
Runcīte ap 1930. gadu

1945. gada janvārī starp 38 Zasā arestētajiem un uz Sibīriju izsūtītajiem vīriem bija arī Jānis Runcītis. Lai skolotāja varētu palikt darbā, 1948. gadā viņai vajadzēja fiktīvi šķirties no izsūtītā vīra. Mazākie skolēni nesaprata, kāpēc skolotāja Runcīte tagad jāsauc par Zadināni. Pagāja daži gadi, kad arī šis darījums nepalīdzēja. Piecdesmito gadu sākumā notika skolotāju atestācija. Starp vairākiem Zasas vidusskolas neatestētajiem skolotājiem bija arī Marta Zadināne. Viņa ar 1952. gadu, pēc 32 pedagoģiskā darba gadiem Zasā, bija spiesta no Zasas aiziet. Lai nostrādātu līdz pensijai, skolotāja pārkvalificējās par grāmatvedi. Arī Līči viņai vairs nepiederēja, tur dzīvoja kolhoza speciālisti, vēlāk lopkopēji.

Manā atmiņā Marta Runcīte palikusi ne tikai kā laba priekšmetu pasniedzēja un audzinātāja, bet arī kā glābēja. Kad savā bērnišķīgajā pašapziņā biju slikti izrunājusies par Staļina tētiņu, pretstatot mūsu bijušajam vadonim Kārlim Ulmanim, audzinātāja man klusi ieteica uz kādu nedēļu no skolas pazust, bet neiet arī uz mājām. Es aizgāju pie radiem uz Dodeļiem. Tā kā mācījos vienā klasē ar Jāni Robežnieku, mācības neiekavēju. Kad draudošā situācija bija pierimusi, atgriezos skolā. Arī Staļinu mīlošā klases biedrene, kas atbraukusi no Krievijas, manus grēkus piedeva. Šī neapdomība varēja dārgi maksāt.

Skolotājas Zadinānes meita Aina Dubinska ilgus gadus bija Jēkabpils rajona Elkšņu pamatskolas direktore (mana vienaudze un skolas biedrene Zasā), tagad pensionāre – aktīva sabiedriska darbiniece. Ar viņu tiekamies kapusvētkos un skolas

salidojumos, sūtām apsveikumus Ziemassvētkos un Jaungadā. Ainas tēvs ar māti atdusas Elkšņu kapsētā, bet dzimtas kapi ir Zasā. Te apbedīts arī bērniņbā mirušais brālītis, kuru pieveica difterija. Labi atceros šo traģisko notikumu, kad bija jāapglabā skolotājas puisītis. Mēs to smagi pārdzīvojām kopā ar skolotāju. Martu Runcīti ar cieņu atceras visi tie zasioši, kurus viņa 32 gadus mācīja un audzināja vairākās paaudzēs no 1920. līdz 1952. gadam.

No Latvijas brīvvalsts un Otrā pasaules kara laika skolotāju pamatsastāvā bija Aleksandra Kļaviņa (Jansone). Uz Zisas pamatskolu Aleksandra Kļaviņa atnāca 1923. gadā. Viņa mācīja latviešu valodu un glītrakstīšanu, pārzināja skolas bibliotēku, bija pagasta aizsardžu organizācijas locekle.

Ādams Klucis savā dienasgrāmatā raksta: “1934. gada 1. janvārī Aleksandra Jansone salaulājās ar Eriku Kļaviņu.”

Kļaviņu tēvs Bērtulis savu Zaļāmeža zemi sadalīja abiem dēliem. Eduardam vecās mājas – Zaļaismežs. Erikam pāris simts metru attālumā cēla jaunas mājas, nosaucot par Kļaviņiem. Aleksandras un Erika Kļaviņu ģimenē piedzima divi zēni – Valdis un Ārijs. Atceros, ka skolotāja šad tad mani aicināja savā dzīvoklī pieskatīt mazos puiseļus, kad pašai pēcpusdienās bija jāaiziet uz Kļaviņiem.

Aleksandra (saukta par Sašīņu) maza auguma, labestīga un gādīga skolotāja. Viņas rūpju lokā vienmēr bija trūcīgāko vecāku bērni. Es pie šīs skolotājas lasīt, atstāstīt un glīti rakstīt mācījos 1.–4. klasē. Tas bija okupāciju un kara laiks, kad visi kopā izjutām trūkumu un dzīves smagumu. Labi, ka bija stipri skolotāji.

1944. gada vasarā, tuvojoties fronteī, arī Kļaviņi kopā ar vairākām zasiošu ģimenēm devās bēgļu gaitās rietumu virzienā. Citi nokļuva ārzemēs, citi atgriezās mājās, citi palika Kurzemē. Kļaviņu ģimenei liktenis lēma palikt Latvijā. Bet skolotājas Aleksandras Kļaviņas 21 gadu garais darba cēliens Zisas pamatskolā bija beidzies.

Sākoties īpašumu atgūšanas procesam 90. gadu sākumā, pie manis atbrauca skolotājas dēls Ārijs ar savu dēlu kārtot mantojuma lietas. Vecās Zaļāmeža mājas meliorācija noārdīja 60. gadu sākumā, kad tur vēl saimniecības teļu fermā strādāja Šinkina Minna ar vīru Juliānu. “Kļaviņi” visus kopsaimniecības pastāvēšanas gadus kalpoja kā govju un vēlāk teļu ferma, kur iekārtoti dzīvokļi lopkopējiem. Šodien “Kļaviņos” dzīvo mantinieku īrnieki. Nozīmīgu vietu Latvijas brīvvalsts laikā Zisas pamatskolā ieņēmuši arī ne tik ilgi strādājuši skolotāji.

Eduards Celmiņš, dzim. 1904. g. Jēkabpilī, pēc Jelgavas Valsts skolotāju institūta beigšanas 1930. gadā sāka strādāt par skolotāju Zisas pamatskolā, kur līdz 1936. gada rudenim mācīja ģeogrāfiju, vingrošanu, militāro mācību. Bija sabiedriska darbinieks pagastā un ārpus tā, arī aizsargu pulka instruktors. Kad 1935. gada 2. februārī Zasā dibinājās mazpulku organizācija, tās vadību uzņēmās skolotājs Eduards Celmiņš. Kā atceras tā laika skolnieks – mazpulka vadītājs Imants

Dimparāns – Celmiņš bija radošs, enerģisks un patīkams skolotājs.

Pēc E. Celmiņa 1936. gadā viņa vietā pagasts pieņēma Heinrihu Ostvaldu – agronomu no Sēlpils. Viņš turpināja mazpulka vadību. H. Ostvalds Zasā strādāja līdz 1940. gadam. Ir zināms, ka kara laikā Sunākstē nošauts.

30. gados Zesas pamatskolā strādājuši vairāki aizvietotāji, kad pamatsastāva skolotāji ilgstošāk slimoja vai bija atvaļinājumos: Anita Beniņa, Milda Pušmucāne, Rozālija Ivanovska, Tatjana Bērmāne, Elza Darvdedze. Militāro mācību pasniedza pasta ierēdņi: Jānis Skujiņš un Jānis Ļovāns, ticības mācību M. Romonovska.

Berta Grigoroviča, dzim. Dēliņa, 1902. g. Rīgā. Uz Zasu atnākusi 1931. gadā. Sākumā strādāja Mežgala 4–klasīgajā pamatskolā, neilgu laiku Nīcgales pamatskolā, bet Zasā sāka 1935. gadā jau ar 11 gadu lielu darba stāžu.

Lepnākie saimniekdēli lūkojās uz jaunajām skolotājām. Tā arī Plauku saimnieks Nikolajs Grigorovičs savās mājās ievada skaisto Dēliņaunkundzi no Mežgala skolas – slaidu augumu un tumšiem, lokainiem matiem. 1932. gadā un 1934. gadā piedzima meitas – Gaija un Rūta. Garās bizes, vienādās frizūras un vienāds apģērbs darīja viņas līdzīgas. Manā skatījumā auga divas skaistas lelles. Berta, dzimusi pilsētniece, nespēja pildīt lauku saimnieces pienākumus, bet to profesionāli darīja kalpone Emīlija. Bertas un Nikolaja ceļi tomēr šķīrās. Skolotāja ar meitenēm pārcēlās uz dzīvi Zasā, sākumā Krūkliņos ierādītā dzīvoklī, vēlāk skolā. Par saimnieci Plaukās palika vienkāršā, ne tik izskatīgā lauku sieviete Emīlija. Viņas kopdzīvē ar Nikolaju izauga divi dēli – Jānis un Mārtiņš. Godīgais lauku saimnieks tomēr nemitīgi rūpējās arī par savām meitām, apgādāja viņas ar visu nepieciešamo. Šķiršanos skolotāja smagi pārdzīvoja. Pienāca pat tādi brīži, kad bija nepieciešama nervu ārstēšana, lai gan atklāti naidīgu attiecību starp šīm ģimenēm nebija.

Skolotāja Berta Grigoroviča Zasā mācīja angļu un krievu valodu, dziedāšanu, vadīja kori. Kara laikā pasniedza ticības mācību. Atsevišķos gados bija internāta audzinātāja un arī vingrošanas skolotāja. Visu kara laiku viņa bija mana klases audzinātāja – stingra, kategoriska, bet gādīga un mīla. Vakaros skolotāja mūs veda savā dzīvoklī, kur kopīgi no viņas daudzajām dziesmu burtnīcām dziedājām dažādas dziesmas. Viņa teica: “Tīsim dziesmu kamolīti!” Viņa arī mācīja diētisku ēdienu pagatavošanu, un, galvenais, lai pie katras brokastu vai pusdienmaizes būtu klāt sīpols. Mācīja arī tīrīt zobus. Skolotāju Bertu bieži mocīja astmātisks klepus. Nelabvēļi mēdza teikt, ka viņai esot dilonis. Bet nevienam no mums tas nepielīpa, un pati viņa nodzīvoja garu mūžu. Skolotājas meitas beidza Zesas vidusskolu 1952. un 1954. gadā, kad māte no Zesas tika pārcelta uz Slati. Slates pamatskolā nostrādātie gadi bija Bertas Grigorovičas pēdējais pedagoģiskā darba cēliens. Mums ar mūsu šī bargā, bet cilvēciski labā skolotāja bija kā otra māte, kura daudzkārt sniedza atbalstu grūtos brīžos. Mēs bijām bērni 1990. gada pavasarī, kad 88 gadu vecumā skolotāju izvadījām Jēkabpils kapos. Lai viņai

vieglas smiltis!

Lai mazinātu skolotāja Ādama Kluča slodzi, jo viņš mācīja matemātiku, vēsturi, ticības mācību, dziedāšanu, vadīja korus un pagasta sabiedrisko dzīvi, pārzināja visu skolas darbu, 1934. gada 20. oktobrī tika pieņemta piektā skolotāja – Austra Kacena, dzim. 1913. g. Sāka mācīt dziedāšanu un citas no pārzināja slodzes noņemtās stundas. Vadīja arī mazpulku. Ā. Klucis savā dienasgrāmatā raksta: “Viņa vēl jauna, ar iesācēja kļūdām, bet ar laiku var izaugt nopietna skolotāja.”

Skolai trūka dzīvokļu, tāpēc aptiekas īpašnieks, provizors Teodors Lejiņš, piešķīra jaunajai skolotājai vienu istabiņu aptiekas mājā. T. Lejiņš aptiekā strādāja kopā ar savu sievu Zelmu. Viņiem bija arī zeme Lejniekos, bet nebija bērnu – mantinieku. Teodoram iepatikās jaunā skolotāja. Lai mazinātu pāridarījuma sāpes, Teodors Zelmai nopirka un uzdāvināja Rubeņu aptieku, bet Zesas aptiekā sāka dzīvot gandrīz 30 gadu jaunāka par vīru Austra Lejiņa. Tas notika 1936. gadā, kad Austrai bija 23 gadi, bet Teodoram pāri par 50. Viņu kopdzīvē piedzima divas meitas – Edīte un Baiba. Audzinot meitas, Austra Lejiņa pārkvalificējās par aptiekāri un skolā vairs nestrādāja. Arī Zelmai, apprecoties otrreiz, bija bērni.

1944. gada vasarā Lejiņu ģimene devās bēgļu gaitās. Vēlāk nonāca Amerikā un tur nodzīvoja mūžu.

Zelma Boka (Kraste), dzim. 1917. gadā Annas un Friča Boku ģimenē. Viņu mājas Medņi un zeme atradās Salu meža un purva vidū, apmēram 7 km no Zesas centra. Līdz šodienai zasiēši to vietu sauc par Boku purvu.

Abas Boku meitas – Zelma un Aina, beigušas Zesas pamatskolu, skolojās tālāk: Zelma Daugavpils skolotāju institūtā, Aina – par medmāsu. Viņai darba mūžs aizritēja Līvānos.

Zelma atgriezās Zasā 1939. gadā par ķīmijas, bioloģijas un ģeogrāfijas skolotāju. Viņu atceros kā stingru, bet ļoti sirsnīgu pasniedzēju, pamatīgu savu priekšmetu zinātāju. No stundām brīvajā laikā ar mums, bērniem, skolotāja Boka sarunājās zasiskajā izloksnē. Viņa, tāpat kā

vēlāk skolotāja Indāne, teica, ka no savas mātes valodas, no savas izloksnes nevajag baidīties. 1941. gadā skolotāja Boka apprecējās un kļuva skolotāja Kraste. Viņa mūs pašizliedzīgi mācīja visu grūto kara laiku un politiski sarežģītajos pēckara gados. Krastu ģimenē uzauga četri bērni: Dace, Andris, Valdis un Edīte.

Kad pienāca 1949. gada 25. marts – latviešu tautas melnā diena, starp izsūtāmajiem zasiēšiem bija skolotājas Krastes vecāki – 66 gadus vecais tēvs un 64 gadīgā māte. Kad uz lielceļa Zesas centrā smagā automašīna apstājās pretī skolai, gar doktorātu skrēja skolotāja Zelma Kraste. Atvadījusies no saviem mīļajiem

Zelma Boka
(Kraste)

vecīšiem, viņa nāca atpakaļ raudādama. Līdz ar to skolotāja tika ieskaitīta neuzticamajos, neatestējamos skolotājos, lai gan dažus gadus viņai vēl ļāva strādāt, jo dzima bērni. 1953. gadā, pēc 14 Zasā nostrādātiem gadiem, skolotāja Z. Kraste tika atlaista no darba un izlikta no skolas dzīvokļa ar četriem maziem bērniem.

Krastu ģimene pārcēlās uz Daugavpili, kur strādāja Zelmas vīrs. Skolotāja, būdama ķīmijas zinātāja, darbu sameklēja veterinārajā aptiekā. Sakarā ar darba maiņām vēlāk Krastu ģimene dzīvojusi arī Valmierā. 60. gados skolotāja, ciemojoties pie radiem Zasā, apmeklēja arī mani – savu bijušo skolnieci. Tas bija priecīgs notikums. Zinu, ka skolotāja savas dzīves gaitas beigusi traģiski – ar nervu sabrukumu.

Zavas vidusskolas skolotāju un skolēnu grupa 1948. gada 17. maijā.

Vidū skolotājas, no kreisās: Irma Indāne, Valija Mimmāne, Berta Grigoroviča, Ārija Zinere (Rāviņa). Priekšā skolnieces: Anna Ābola, Irma Platgalve, Aina Bružuka, Velta Kalniškāne, Gaida Svarāne. Aizmugurē: no kreisās - Jānis Valaiks, Ilga Kļaviņa, Ārija Vintere, Dzidra Kupča, Jānis Baltmanis, Aina Runcīte, Cilda Dzeuze, Jānis Rāviņš, Ausma Puriņa, Gaija Grigoroviča, Vilhelmīne Krasovska, Anna Griezāne, Valdis Bīgestāns un Jānis Striks

Otrais pasaules karš un pirmie pēckara gadi

Bargo vēstures patiesību 1990. gada 23. augustā mums atgādināja Latvijas Tautas fronte:

1939. gada nogalē Latvijas preses izdevumos parādījās žurnālistu iegūtie fotoattēli, kur redzams, kā Maskavā draudzīgu vienošanos paraksta PSRS un Lielvācijas valstsvīri – Molotovs un Ribentrops. Citā fotoattēlā bija skatāms, kā Staļins un Ribentrops, cieši sadevušies rokās, sirsnīgi uzsmaida viens otram.

Lūk, ar šo rokas spiedienu jau bija apzīmogots nāves spriedums visiem tiem daudzajiem miljoniem cilvēku, kurus zaļoksnius apguldīja zemē no Baltijas piekrastes līdz Leņingradas aplenkuma lokam un Maskavas pievārtei, Ukrainā un Baltkrievijā.

Otrā pasaules kara dalībnieki! Nemāniet sevi ar domām, ka bijāt glābēji, varoņi, atbrīvotāji. Patiesībā jūs esat upuri. Jūsu samalšanu nāves dzirnavās ielplānoja tur, Maskavā, 1939. gada 23. augustā.

Atskatīsimies pagātnē un vērtēsim redzīgi – kas ir kas! Turēsimies vienoti un būsīm stipri!

Es šo laiku atceros kā deviņgadīgs bērns, kad par politiku klausījos no vecāku sarunām. Viņi lasīja “Jaunākās Ziņas” un klausījās radio. Mūsu mājā nebija skaļruņa, bet divi komplekti radio austiņu. Kādā 1940. gada jūnija naktī mani pamodināja tikko sadzirdama runāšana austiņās. Ieklausījos un sapratu, ka tā ir kāda valstsvīra uzruna. Likās savādi, ka raida naktī, tā nemēdza būt. Modināju māti un tēvu, lai klausās. Iespējams, ka tika pārraidīta Kārļa Ulmaņa uzruna tautai. Pēc dažām dienām, 17. jūnijā, krievu tanki traucās pāri Latvijai. Šī diena manā bērna dvēselē iespiedusies uz mūžu. Bez naida un liekuļošanas šodien to redzu saulainu, taču miglainu un dūmakainu, kad visu dienu saule, mēģinādama izlauzties cauri mākoņiem, it kā spīd, bet īstenībā tikai blāvo. Nospiedošs prāts. Tādu atceros 1940. gada 17. jūniju. Nezinu, kāpēc! Laikam pats Dievs tā bija nolīcis.

Krievu ienākšana – kā citviet, tā arī Zasā – ienesa milzīgas pārmaiņas. Kā kungiem, tā mužikiem šī varas maiņa bija ļoti nepatīkama. Varbūt pilsētu strādniecībā vai revolucionāri domājošajā sabiedrībā tā deva kaut ko priecīgu, bet laukos tikai sašutumu. Krievu armijas zemais morālais līmenis un ar to saistītās izrīcības latviešu tautai un arī citu tautu pārstāvjiem nebija pieņemamas. Teatralizētā sagaidīšana Rīgas ielās, ko organizēja speciāli aģenti, bija sākums turpmāko gadu desmitu “izrādēm”. Kā toreiz ļaudis runāja, aģentu dirigents bija iesūtītais padomju pārstāvis Višinskis, un viss tika darīts pēc viņa programmas. Paši izvirzīja kandidātus vēlēšanām, paši sastādīja vienīgo sarakstu ar nosaukumu – komunistu un bezpartejisko bloks. Atceros, kā mani vecāki brauca uz vēlēšanām. Vēlēt negribētājiem bija piedraudēts. Vēlēšanas notika 14.–15. jūlijā 1940. gadā. Jaunajā Saeimā ievēlēja deputātus ar Augustu Kirhenšteinu priekšgalā. A. Kirhenšteins ar

izvēlētu delegāciju 5. augustā devās uz Maskavu ar lūgumu pie Staļina – Latviju kā savienoto republiku uzņemt lielajā padomju saimē. Viss tika spēlēts pēc paredzētās programmas.

Drīz sākās zemes, banku, rūpnīcu, uzņēmumu, namīpašumu nacionalizācija. Arī pagastos tika vēlēta jauna valde. Sasauca tautas sapulci, komunistu pārstāvji izvirzīja kandidātus, un ļaudis nobalsoja. Neatceros, ko vecāki stāstīja: vai ar biļeteni vai tikai paceļot rokas. Zinu, ka par pagasta vecāko ievēlēja Jāni Kāsīti (Leontīnes Staģītes brāli), kas dzīvoja Staģīšu mājās Stabiņos.

Toreizējais zasiētis Vilis Stukuls par notikumiem savā grāmatā raksta:

[..] Drīz vien uzzinājām, ka padomju karaspēks jau atrodas arī Jēkabpilī, ka Ulmaņa valdību nomainījis Kirhenšteina sastādīts ministru kabinets. Laikraksti ziņoja, ka notikšot Saeimas vēlēšanas, kurās bez komunistiskās partijas piedalīšoties arī bezpartejisko bloks ar rakstnieku – pedagogu Ati Ķeniņu priekšgalā. Mūs, naivos Zsas centra iedzīvotājus, šāda notikumu norise nomierināja. Mēs nolēmām balsot par Ķeniņa grupu, kurā ietilpa arī Jēkabpils apriņķī ļoti cienītais tautskolu inspektors Baško. Pagāja vēl kādas dienas, un mēs uzzinājām, ka arestēts Atis Ķeniņš un arī mūsu inspektors. Tad mēs skaidri atskārtām, ka atrodamies zem drakoniski stingras okupācijas varas, ka, lai saglabātu eksistenci, esam spiesti vismaz ārēji pakļauties. Tā arī nobalsojām, protams, par komunistu partiju – citas izejas nebija...

Zasā tika sasaukta vietējās Lauksaimniecības biedrības pilnsapulce, uz kuru atbrauca komunistiskās partijas Jēkabpils komitejas otrais sekretārs Otomārs Oškalns. Viņš sapulcē paziņoja, ka biedrības agrākā valde no vadības atcelta, un nolasīja jaunievēlamās valdes sastāvu. Man par lielu pārsteigumu tur biju ierakstīts arī es. Un mani, tāpat kā citus kandidātus, ievēlēja vienbalsīgi.

Kādu laiciņu vēlāk saņēmu uzaicinājumu ierasties Zsas pagasta valdē. Tur agrākā pagasta vecākā Baloža krēslā sēdēja man kaimiņos dzīvojošais amatnieks, lāga vīrs Jānis Kāsītis. Viņš pirms dažiem gadiem apjuma juntu arī Bērzemnieku kūtij. Kāsītis man paziņoja, ka priekšlikums par Bērzemnieku zemes nesadalīšanu, atstājot to kā paraugsaimniecību, noraidīts. Bērzemnieki tiek nacionalizēti. Tur tikšot ierīkots Krustpils Mašīnu-trektoru stacijai pakļauts darba zirgu iznomāšanas punkts, lai palīdzētu desmithektārnikiem apstrādāt zemi.

Zobārstniecības kabinets varēšot palikt tur, kur bijis, bet visai mūsu ģimenei vieta tikšot ierādīta agrākā mežziņa mājā aiz Zsas pienotavas. Bērzemniekos ieradās viens no jaunās pagasta valdes locekļiem. Viņš kaunīgi paziņoja, ka esot saņēmis uzdevumu aprakstīt manā dzīvoklī esošo mantību – mēbeles, traukus un tamlīdzīgas mantas. Sareģistrējām visu, kā nākas.

Man šai laikā bija jāpārdzīvo viena nacionalizācija pēc otras. Vispirms valsts īpašumā pārgāja Rīgas māja, tad Zsas dzirnavas un automašīna, tad arī Stukulu māja Zilānos. Dzirnavu jaunais saimnieks – direktors, mans bijušais vilnas meistars

Oskars Folkmanis mani aicināja sev par palīgu, kā cilvēku, kas labi pārzina visu, kas saistīts ar dzirnavu darbību. Es atteicu.

Citus lielākos Zesas saimniekus skāra tikai zemes nacionalizācija. Visas zemes platības, kas pārsniedza 30 ha, bija jāatdod jaunajiem zemniekiem. Arī mans tēvs šķīrās no 10 hektāriem par labu pusgraudniekam Dūdelim. Saimnieka pienākumos bija ierādīt jaunajam zemes ieguvējam vietu savās saimniecības ēkās: kūtī, šķūnī, klētī, pagrabā. Saimniekošanas uzsākšanai jāiedod arī sēkla un lopi: kāda govys un sīklops, jāpalīdz ar zirgu.

Pensionētā pulkveža Andreja Svarāna ģimenē šis gads ienesa īpašas, gan morālas, gan materiālas pārmaiņas. Īpašumā piešķirto zemi varēja apstrādāt, bet nopelnītā pensija vairs nepienācās. Visi dzīvojām satraukumā un neziņā par nākotni. Staļinisma represijas laukos vēl sākumā nebija jūtamas. Par arestiem un izrēķināšanos dzirdējām tikai runāšanas līmenī.

Bet bija ģimenes, kuras padomju varas atnākšanu gaidīja kā atpestīšanu no smagas dzīves. Atceras Rušiņu ģimene Emsiņos:

...Tiklīdz tēvs beidza maksāt parādus, sākām dzīvot labāk. Gājām skolā. Vecāki gaidīja, ka ģimene papildināsies ar dēlu, bet piedzima ceturtā meita Rūta. Tad jau bija 1940.gads. Padomju varu tēvs uzņēma priecīgi, jo ticēja, ka nu dzīve būs vēl labāka. Pats piedalījās jaunās varas nostiprināšanā un savām meitām lika stāties pionieros, atgādinādam, ka tā ir cieņa pret viņa nelaiķi māti un māsiņu Annu.

Kam pārdzīvojot, kam sapņojot, baigais gads pagāja ātri. Arī Zasu piemeklēja staļinisma represijas 1941. gada 14. jūnijā. Visu pagastu satrauca vēsts, ka aizvestas trīs ģimenes: pagasta vecākais Jānis Balodis ar sievu Amāliju, meitu Elzu un dēlu Osvaldu. Pagasta rakstvedis Jānis Puriņš ar sievu Mildu un meitu Birutu. Zemnieks, bijušais Saeimas deputāts Mārtiņš Goldmanis ar sievu Minnu un dēlu Aleksi – aizsargu vadītāju.

Šis plānotās represijas būtu turpinājušās, ja pēc astoņām dienām 1941. gada 22. jūnijā nebūtu Vācijas pēkšņais uzbrukums Padomju Savienībai bez kara pieteikšanas. Zasā sākām sadzirdēt sprādzienus. Bija sākušies vācu aviācijas uzlidojumi un bombardēšana ap Jēkabpili. Tika iznīcināta stacionētā padomju eskadriļa Siliņu stacijas tuvumā. Bombardēja Krustpils dzelzceļa staciju. Par visu to uzzinājām dažas dienas vēlāk.

Straujos tempos Vācijas karaspēks pārgāja visu Latviju. Sarkanā armija tikpat strauji atkāpās uz austrumiem. Līdzī aizbrauca arī daži zāsieši: Jānis Kāsītis (izpildkomitejas priekšsēdētājs), Jānis Ļūļa (aktīvis, tautas tiesnesis, palīgdienesta loceklis), Oskars Folkmanis un Mārtiņš Staģītis. Daži aktīvisi braukuši, bet tad atgriezušies mājās: Kārlis un Jānis Svarāni, Juris Ķerubiņš, Ļuba Kāsīte.

Padomju varu nomainīja cita okupācija, kas Latvijas zemniekiem prieku nenesa, tomēr likās pieņemamāka. Driķstējām uzvilkt sarkanbaltsarkano karogu un lietot citu nacionālo simboliku. Zemnieki dabūja atpakaļ savas zemes. Tomēr šausmas pārņēma, uzzinot par koncentrācijas nometnēm un ebreju apšaušanu. Briesmīga likās kā viena, tā otra lielvara.

Kad Zasas pagastā nodibinājās pagasta paš aizsardzības vienība, tās vadību uzņēmās Andrejs Svarāns. Šim labsirdīgajam un humānajam cilvēkam tāds amats nebija piemērots. Kad varu maiņu apstākļos valdīja atreibības alkas, kad atreibēju uzpirktie rīkotāji apšāva nevainīgus cilvēkus, padomju gada aktivistus, vienības vadītājs nebija spējīgs savaldīt šo satrakoto vilni. Daudz kas notika bez viņa ziņas. Tika nošauti viņa radnieki Svarāni – Jānis Voldemārs un Kārlis, kā arī vistuvākais un vislabākais kaimiņš Juris Ķerubiņš. Ķerubiņu māja atradās dažus metrus aiz Svarāna mūra būvēm, zemes īpašumi blakus. Būdam padomju gada izpildkomitejas loceklis, Juris Ķerubiņš vai brāļi Svarāni nebija tie, kuri regulēja izsūtīšanu. Arī Ļuba Kāsīte un Leonards Lucis ne. Tie bija tautu iznīcināšanas plāni, ko Staļins steidzīgi realizēja pakļautajās valstiņās. To vajadzēja saprast arī Rīgā studējošam, no izsūtīšanas paglābtajam Osvaldam Goldmanim un viņa puisim Stabulniekam.

Pēc šiem 1941. gada notikumiem pagastā 1942. gadā pulkveža Svarāna ģimeni piemeklēja ģimenes traģēdija. Dēls Vilnis, pabeidzis Zasas pamatskolu, gatavojās doties mācīties uz Bebrenes lauksaimniecības vidusskolu. Rudens pusē viņš saslima ar dizentēriju. Bija kara laiks, toreizējie mediķi nespēja cīnīties pret šādu infekcijas slimību. Piecpadsmītgadīgo jaunekli pieveica nāve.

Neko nelīdzēja, ka izmisusī māte pāri laukam vaimanādama skrēja uz Vanagiem pie kaimiņiem Vecumiem, pie savas domu biedrenes Almas. Nekādi mierinājumi nespēja mazināt ģimenes sāpes. Mazais Ints tagad bija vienīgais ģimenes saturs.

Viņa kapa kopiņu, kas ir kapsētas galvenā ceļa malā, es arvien esmu kopusi. Kad dzīva bija Olga Svarāne, Viļa sieva, viņa to apkopa reizē ar savu vecāku Vizānu ģimenes kapiem. Man atlika maz ko darīt. Pirms vairākiem gadiem kapiņam uzliku nelielu piemiņas akmeni ar uzrakstu: Vilnis Svarāns (1927–1942).

Pagastu visus trīs vācu okupācijas gadus pārvaldīja **Jānis Līdums** - Tārpenieku māju saimnieks. Sekretāre Liepiņa. Aptiekas provizors un sabiedrīks darbinieks Teodors Lejiņš, ārsti Mirdza un Voldemārs Gulēni, policists Mārtiņš Cīrulis. Vetārsts Voldemārs Skroms. Kā jau kara laikā, viss bija stingrā kontrolē. Sīki uzskaitīja mājlopus, sējumus un stādījumus. Bija uzliktas nodevas. Par nodoto produkciju izdeva *šeines*, pret kurām varēja saņemt nepieciešamos produktus. *Šeines* deva saimniekiem, kas izpildīja nodevas. Šad tad maksāja arī deičmarkās, bet tām nebija nekādas vērtības. Cukuru varēja dabūt tikai tad, ja audzēja un nodeva

cukurbietes. Mani vecāki savā smagajā zemē tās neaudzēja. Atceros, ka mana māte brauca uz Rīgu, lai no paziņām dabūtu saharīnu.

Savām vajadzībām gan izaudzējām cukurbietes, no kā vārījām sīrupu. To maisījām ar brūkleņu ievārījumu un ņēmām kā pavalgu līdzī uz skolu. Kopgaldā deva kafiju bez cukura. To saldinajām ar saharīnu vai sīrupu. Arī petrolejas iegāde bija sarežģīta. Varēja dabūt karbīdu, kas lampās deva samērā gaišu liesmu un nekvēpa. Kad pietrūka karbīda, izgredtā runkuli ielikām aitu taukus, iespraudām ar vati aptītu skaliņu, tāda lampa dega kūpēdama. Pie šāda apgaismojuma mācījāmies. Šie notikumi un apstākļi Zasā neatšķīrās no jebkura okupācijai pakļautā Latvijas pagasta. Bet, lasot mana tēvoča Pētera Silapētera atmiņu pierakstus, liekas, ka Slates pagastā bija daudz sarežģītāk. Iespējams, ka es, būdama 2., 3. un 4. klases skolniece, šajos kara gados daudz ko nezināju.

Atceros, katrai saimniecībai bija jāpieņem darbā krievu gūstekņi. Kad viņi atkopās no bada un varēja strādāt, pēc laika mainīja ar citiem. Mums pirmais gadījās ukraiņis Vladimirs Kaļņojs – ar izšautu aci. Gara auguma, tumšmatains vīrietis. Viņš prata no salmiem darināt skaistas platmales. Es un māsa ar tām štātējāmies. Otrs gūsteknis bija tipisks tatārs – Gazizuļins vai Habibuļins. Abi gūstekņi izrādījās strādīgi cilvēki. Šķiršanās bija abpusēji sirsnīga. Par viņu tālāko likteni neko neuzzinājām.

Kad pēc Ļeņingradas blokādes un kaujām pie Maskavas vācu karaspēks sāka virzīties atpakaļ – rietumu virzienā, iedzīvotājus no krievu sādžām evakuēja uz Latviju. Katrā lauku sētā bija jāpieņem kāda krievu ģimene. Mans tēvs no Zasas stacijas atveda no Gatčinas pievārtes padzītos Prokofjevus – Jevdokiju un Mihailu ar divām mazām meitenēm Ludmilu un Ņinu. Mūsu ģimenei (5 cilvēki) klāt nāca vēl četri. Visi deviņi ēdām no kopīga katla. Tas bija 1942. gada decembrī, kad turējās auksta ziema. Vecākais dēls Žeņa viņiem palicis Ļeņingradā, otrpus frontei. Pēc gada vai pusotra viņiem piedzima dēls Genādijs. Svinējām krustības. Pateicībā par labu sadzīvošanu Prokofjevi par krustmāti izvēlējās manu māti Alīsi Svarāni. Geņa bija paaudzies un meitenēm sen vajadzēja iet skolā, tikai 1950. gadā Prokofjevi aizbrauca uz dzimteni. Tur satikušies ar pazudušo dēlu Žeņu. Mēs ilgi vēl apmainījāmies ar vēstulēm.

Nemierīgajā kara laikā kā Zesas, tā arī citiem Jēkabpils apriņķa pagastiem daudz palīdzēja apriņķa pašvaldību vecākais – zasiētis Vilis Stukuls, kas šajā amatā kalpoja divus gadus. Saskatīdams ļaunprātības, viņš tās centās novērst. Bija arī vietas un lietas, kur viņa iejaukšanās nelīdzēja. Satrakotie atriebēji darīja savu. Līdz mūža galam pateicīga Vilim Stukulam bija Irma Svarāne par to, ka viņš tajā bīstamajā laikā – 1941. gada nogalē – deva atļauju izrakt un pārbedīt vīru Kārli Svarānu, kuru kopā ar Juri Ķerubiņu un Mikitovu bez kāda rīkojuma nošāva Zesas skolā 1941. gada augustā un apraka Kažoksila purvainajā pļavā Dignājas teritorijā.

Reizē arī pārējās sievas pārbedīja savus vīrus. Tas notika 1942. gada janvārī lielā salā, kad zeme sasala metru dziļumā. Tur bija aprakts arī krievu karagūsteknis, kas paņemts, lai izraktu bedri nošautajiem. Viņš nošauts, neizkāpis no bedres. Aizbērt, iespējams, nācies bendēm pašiem.

Kad 1992. gada vasarā mēs ar Vili Stukulu aplokā pie Irmas Svarānes mājām aplūkojām Zasas zirgu ganāmpulku, pienāca Irma un vēlreiz no sirds pateicās Stukulam par to, ka pirms 50 gadiem devis atļauju pārbedīt viņas vīru. Tolaik grēciniekus apbedīt drīkstēja tikai aiz kapu vaļņa. Tagad tur izveidojušies Svarānu un Ķerubiņu dzimtu kapi.

Kopā ar citiem Zasas pagasta aktīvistiem arī Alfrēds Rušiņš nokļuva Jēkabpils cietumā. Tos notikumus atceras Rušiņa meita Dzidra.

[..] *No turienes viņu izdabūjis laukā mūsu kaimiņš Vilis Stukuls, kas toreiz bija apriņķa vecākais. Tēvs pats negribējis iet prom no cietuma, jo ārā plosījusies auka ar lietu. Teicis: "Šitādā naktī kārtīgs saimnieks pat suni nedzen laukā!" Taču Stukuls skubinājis, lai iet ātrāk uz mājām, kamēr tumsa un lietus, kaut arī ceļa gabals 35 kilometri. Dažas dienas vēlāk tēvs uzzināja, ka likteņa biedri pie Pelītes upes nošauti. (Starp tiem bija arī zasiēši Jānis Voldemārs Svarāns, Ļuba Kāsīte un Leonards Lucis).*

...Pārējo vācu laiku dzīvojam klusu, tēvs nekur nemaisījās, tikai cītīgi kopa zemi. Sagaidīja arī dēlu. Mans brālis Jānis piedzima 1943. gadā. Nu bijām liela saime, taču paēduši. Vecākā māsa Velta pabeidza lauksaimniecības skolu un sāka strādāt par lopu pārraudzi. Aina gāja mācīties šuvējas amatu. Pārcietām karu, un padomju varu tēvs atkal gaidīja ar lielām cerībām [..]

Pienāca 1943. gads, kad vācu virspavēlniecība redzēja, ka plānotais zibenskarš nerealizēsies, 10. februārī Hitlers izdeva pavēli formēt latviešu leģionu – 146 tūkstošus karavīru. To dēvēja par brīvprātīgo armiju, bet rīkojums skanēja: "Es pavēlu..." SS zīme tika uzlikta latviešu leģiona formai. Militārajā dienestā, darba vienībās un rūpnīcās kara vajadzībām iesauca no 1919. līdz 1924. gadam dzimušos. Kopā ar Bērzones ciemu no Zasas pagasta mobilizēja 102 vīrus. Latviešu leģionārus sūtīja pretī latviešu strēlniekiem Sarkanās armijas pusē uz lielākajām kauju vietām Volhovas purvos, Novosokoļņikos, Opočkā un vēlāk arī Latvijas teritorijā. Apmēram viena trešdaļa iesaukto krita, daļa nokļuva ārzemēs, daļa Sibīrijas lēģeros.

Ļeņingradas blokāde. Cīņas Volhovas purvos, arī kaujas pie Maskavas un Staļingradas (Volgogradas), kā arī skarbās Krievzemes ziemas vareno Lielvācijas armiju novājināja, tā straujā tempā atkāpās. Baigā gada iebaidītā latviešu tautas daļa devās bēgļu gaitās. Arī vairākas zasiēšu ģimenes jūdza zirgus ratos, ņēma līdzi pa pāris govīm, vezumos sakrāva miltu maisus, žāvētu speķi, traukus un bērnus un lēnām virzījās uz Kurzemes pusi. Kas tie bija? Pusbarnieki no Salām, Celminiekiem un Aņģēniem. Grigoroviči no Mežareiņiem. Urbacāni no Sīpulāniem. Silapēteris

no Silapēteriem. Arī Svarāni no Aspazijām. Bijušā Dignājas pagasta (tagad Zesas) iedzīvotāji: Rukšāni no Ģērķēniem un Kļavinskiem. Štauveri no Krustcelēm. Baltmaņu ceļa saimnieki Zeltāni no Zeltāniem. Kļaviņi no Kļaviņiem un Zaļāmeža. Paegles no Pļaviņām. Grābekļi no Puķēm. Daži saimnieki aizbrauca vieni paši bez ģimenēm: Jānis Līdums no Tārpeniekiem (pagasta vecākais), Jānis Zadināns no Grīvām, mājās atstājot māti Madi un sievu Mildu, kuras 1949. gadā tika izsūtītas uz Sibīriju. Tāds pats liktenis sagaidīja arī Jāņa Līduma tuviniekus Jaunuskevičus Tārpeniekos. Daļa no aizceļojošiem zasiēšiem palika Kurzemē, daļa vēl tuvāk mūspusei. Daži, nonākuši Austrumprūsijā, nokļuva padomju zonā. Gandrīz visiem tiem secen aizgāja izsūtījumu briesmas. 1945. gada vasarā no bēgļu gaitām Vācijā atgriezās Pusbarnieki no Salām un Aņģēniem. Uz neatgriešanos aizbrauca arī ārstu Gulēnu (Mirdza un Voldemārs) ģimene ar četriem bērniem, Līņa ģimene no pienotavas, Skujiņi no pasta, vetārsta Voldemāra Skroma ģimene no veterinārās klinikas, pagasta sekretāre Zenta Liepiņa ar māti no pagastmājas, policists Mārtiņš Cīrulis ar ģimeni un Namnieki no Maiķēļiem.

Bet Roberta Paegles meitas Ilgas Dronkas no Pļaviņu mājām bēgļu gaitu stāsts šodien ir tāds:

Tajā pēdējā kara vasarā tikām līdz Tīnužiem Ogres rajonā. Bija jau 4. septembris, kad par armijā mobilizēto tēvu atnāca vēstule, ka viņš atrodas Krusta kazarmās Rīgā. Tā bija pirmā un arī pēdējā ziņa par tēvu, ko armijā paņēma no bēgļu ceļojuma. Līdz šai dienai par viņu neko neesam uzzinājušas. Fronti pārlaidām Tīnužu mežā, kur apkārt sprāga bumbas, spindzēja lodes.

1. oktobrī devāmies atpakaļ mājup. Man bija 12 gadu, māsai Maijai tikai divi. Pāris nedēļu laikā pārbraucām mājās, ko uzraudzīja krievu sieva, vācu laikā atvesta no aizrobežas. Mūs drīz vien ieskaitīja kulakos, uzlika maksāt nodokli – 15 000 rubļus. Lai māti neieliktu cietumā par nespēju šo summu nomaksāt, partorgs Pāvels Ārgulis ieteica mums sakravāt mantas un naktī aizbraukt – kaut pavisam netālu, bet aiz Zesas pagasta robežas citā rajonā. Noorganizējām klusu talku, piedalījās Robežnieki un citi saimnieki. Sabrauca ar 12 zirgiem. Sakrāvām visu mantu un iedzīvi. Mūs aizveda uz Sējiņu mājām aiz Zesas robežas Leimaņu pusē. Lopus aizdzinām taisni caur mežu. Apmetāmies klētī. Vēlāk nopirkām Žagaru mājas Zānānos. Bet mūsu Pļaviņas Zesas pusē izvazāja pasaules gājēji, sadedzinot malkā arī saimniecības ēkas. Šodien stāv tikai Latvijas brīvvalsts laikā celtā pēdējā mūra kūts. Bija iecerēta arī jaunas dzīvojamās mājas būve, jo tēvs, būdams galdnieks un kalējs, visu darīja pats. Bet postam bija pakļauts čaklo latviešu zemnieku liktenis.

Andreja Svarāna ģimenes bēgļu gaitu stāstam cits variants. 1945. gadā viņi ievietoti filtrācijas nometnē Austrumprūsijā, pēc tam palikuši uz dzīvi Čerņahovskas kara pilsētiņā. Andrejs strādājis Padomju armijas namu pārvaldē. Olga, profesionāla šuvēja, šūšanas darbnīcā, bet dēls Mārtiņš Ints mācījās krievu skolā. Padomju laika

dokumentos zēna otro vārdu svītvoja, tad “Ints” izzuda. Ģimene dzīvoja samērā normāli līdz 1947. gada 4. februārim, kad Andreju pretizlūkošanas daļa arestēja. Līdz ar šo brīdi sieva un dēls par viņu neko neuzzināja. Arī mēs, radi Zasā, ilgi neko nezinājām par šo ģimeni. Pirmā tikšanās bija 1951. gada augustā. Olga ar trīspadsmiņgadīgo dēlu atbrauca pie mums no Čerņahovskas. Tā bija nejauša sagādīšanās, ka viņi ieradās dažas dienas pirms traģiski mirušā mana tēva – viņas vīra brālēna – bērēm. Kapsētā viņa satikās arī ar vīra brāli Alfrēdu Svarānu no Gārsenes: viņš vadīja bērū ceremoniju. Olga apciemoja sava pirmā dēla kapiņu, satika dažus bijušos draugus un devās atpakaļ.

Viņa nebija vēstulū rakstītāja, tāpēc uz ilgiem laikiem pazuda no mūsu redzes loka. Tikai 1971. gadā – pēc 20 gadiem – ar mazdēlu Andreju (dz. 1962. g.) atkal atbrauca uz Zasu. Dēls Mārtiņš bija precējies ar krievieti Albīnu, karaspēkā strādāja par meteorologu, uz laiku tika pārcelts no Čerņahovskas uz Krustpils lidlauku. Visa ģimene dzīvoja Krustpilī kara pilsētiņā. Mārtiņa sieva dabūja darbu cukurfabrikā. Šajā ģimenē četrās paaudzēs mijās Andreja un Mārtiņa vārdi, jo pulkveža Andreja Svarāna tēvs arī bija Mārtiņš. Tātad bijušais pulkvedis ir Andrejs Mārtiņa dēls. Viņa dēls Mārtiņš (Ints) ir Andreja dēls, bet viņa dēls ir Andrejs Mārtiņa dēls.

Šajā laikā arī mana ģimene bija pilnā sastāvā, bērni jau labi paauguši. Olga ar mazdēlu Andreju pie mums padzīvoja ilgāk. Es viņus apciemoju Krustpils dzīvoklī. Olga bija laimīga atkal savā pusē. Mēs bijām kapsētā, apciemojām mirušā dēla klases biedreni Āriju Rāviņu un citus vecus paziņas un draugus. Neatceros, cik ilgs laiks pagāja, kad armijas vadība meteorologu pārcēla uz Kauņu Lietuvā. Olga gribēja palikt Krustpilī, bet dēla neizdarības dēļ dzīvoklis bija jāatstāj. Tā jaunā Svarānu ģimene aizbrauca uz Kauņu, bet Olgas tante – uz savu veco dzīvokli Čerņahovskā. Tas bija brauciens uz neatgriešanos. Viņa tur mirusi no ļaundabīgā audzēja, apglabāta svešā zemē, par savu vīru neko neuzzinājusi. Astoņdesmitajos gados Ints pie mums atbrauca vairākas reizes, pavēstīja arī par mātes nāvi. Dažbrīd viņš izteica vēlēšanos palikt uz dzīvi Zasā, bet tad pārdomāja. Kādu laiku strādājis milicijā, bet, nonācis alkohola varā, aizgāja bojā “bomžu” sabiedrībā.

1993. gada maijā pie manis atbrauca jaunākais Andrejs Svarāns. Es palīdzēju viņam kārtot vectēva (ar tādu pašu vārdu, uzvārdu un tēva vārdu) mantojuma lietas Zasā. Kad 1994. gadā saņēmu pulkveža Andreja Svarāna rehabilitācijas apliecību, uzzinājām, ka pēc aresta 1947. gada 4. februārī Baltijas kara apgabala kara tribunāls 1947. gada 12. maijā Svarānu Andreju Mārtiņa dēlu pēc 58-1. a panta par dzimtenes nodevību tiesāja ar nāves sodu. Bet tā paša gada 7. jūnijā aizstāja nāves sodu ar brīvības atņemšanu uz 25 gadiem un mantas konfiskāciju. Kāda gan kara bēglim vairs manta?

Viņš miris 1947. gada 29. septembrī Dienvidkuzbasa nometnē. Ar LR prokuratūras 1994. gada 12. jūlija atzinumu Svarāns Andrejs Mārtiņa dēls, dzim. 1893. gadā Jēkabpils apriņķa Zasas pagastā, rehabilitēts. Ar Albīnu Svarāni un viņas dēlu Andreju arvien vēl sarakstāties. Viņi dzīvo Kauņā. Latviešu valodu nezina, runā lietuviski, sarakstāties krievu valodā. Tā izgaisa ne tikai zasia Andreja Svarāna, bet simtu un tūkstošu Latvijas ievērojamu militāru darbinieku godība tik sarežģītajā 20. gadsimtā.

Atgriežoties pie stāstījuma par Zasas pagasta Lejniekiem un Pauļa Lejiņa ģimeni, jāsaka, ka manā dzīvē ar šo ģimeni bijis daudz saistību. Kad 1949. gadā sāku strādāt jaundibinātajā kolhozā “Blāzma”, Mariju Lejiņu pazinu kā kaimiņu kolhoza “Liesma” grāmatvedi. Kad 1950. gadā trīs mazos kolhoziņus “Dzirksteli”, “Blāzmu” un “Liesmu” apvienoja Oškalna vārdā nosauktajā, mēs ar M. Lejiņu sākām strādāt kopā. Viņa par grāmatvedi, es palīdzē. Man bija 19 gadu, tikko beigusi trīs mēnešu grāmatvedība kursus Rīgā. Marija ar gudras darba vadītājas un mātes mīlestību mācīja man izprast amata noslēpumus. Kantoris bija Grāvīšos, viņa dzīvoja turpat savos Lejniekos. Saņemot vēstules no meitas tālajā Sibīrijā, viņa man stāstīja par fiziski smagajiem darbiem un drūmajiem dzīves apstākļiem, kas Birutai tur jāpārdzīvo. Nekādu ziņu nebija par vīru Pauli. Kā jau tas notika ar lielāko daļu izsūtāmo ģimeņu, vīrieši tika nošķirti un aizsūtīti nezināmā virzienā. Tā tad meitene palika viena plašajā, svešajā Krievzemē.

Arī mums nebija viegli pirmie kolhozu gadi. Graudkopībā ražība zema, bet valsts nodevas itin visām saimniecībām nācās pildīt. Tikko nodibinātām mašīnu traktoru stacijām par tehnikas pakalpojumiem graudu nodevas arī bija diezgan lielas. Ja kas no ražas palika pāri, tas lopbarībai. Un pēdējais – samaksa graudā par kolhoznieku izstrādes dienām. Valdes sēdēs tika apspriesti šie pēdējie – neobligātie sadalījumi. Vienā no tādām valdes sēdēm 1952. gadā piedalījās Aknīstes rajona izpildkomitejas priekšsēdētāja vietnieks Lesnieks. Lai kaut cik apmierinātu lopbarības fonda vajadzības, kolhozniekiem pašiem nekas pāri nepalika. Tad grāmatvede Lejiņa cēlās kājās, uzsita kulaku uz galda, pieprasot valdei kaut mazu daļu graudu piešķirt sadalīšanai kolhozniekiem uz izstrādes dienām. Kolhoznieka ģimene atvēlētajā pushektārā piemājas zemes vairāk izaudzēt nevarēja.

Pēc valdes sēdes visi devāmies mājās. Otrā rītā grāmatvede Marija Lejiņa darbā neieradās. Interesējoties par notikušo, noskaidrojās, ka naktī viņa apcietināta un aizvesta. Kolhoza priekšsēdētājs Aleksandrs Ermansons uzzināja, ka grāmatvede vairs darbā neatgriezīsies, lai meklējot vietnieku. Ermansons lūdza mani pārņemt kolhoza grāmatvedību. Es iepriekšējā gadā biju beigusi arī dubultās grāmatvedības kursus Aknīstē, ko vadīja instruktore Andžāne. Doma par vidusskolas turpināšanu bija atlikta jau 1951. gada rudenī, jo tad nomira tēvs, tāpēc uz laiku uzņēmos grāmatvedību Lejiņas vietā.

Pēc kāda mēneša pienāca vēstule no Sibīrijas. Sarakstīšanos ar Mariju turpinājām līdz 1958. gadam, kad viņas ar meitu Birutu atgriezās Rīgā pie Marijas māsas ģimenes – Feldmaņiem. Sibīrijā māte ar meitu bija satikušās un dzīvojušas kopā, viena otrai palīdzot. Tā kā Marija mani jau agrāk bija iepazīstinājusi ar māsas ģimeni, tad, iebraucot Rīgā, man tur bija apmešanās visos laikos un sirsnīga uzņemšana. Marija Lejiņa iekārtojās darbā sociālās nodrošināšanas nodaļā, bet Biruta – Patērētāju biedrību savienības kantorī pie Centra universālveikala. Vēlāk Biruta dabūja savu dzīvokli Elizabetes (tolaik Kirova) ielā. Kad mana meita 1975. gadā ārstējās Stradiņa slimnīcā, Marija ik dienas apmeklēja un baroja meiteni. Arī mana otrā meita, būdama studente, bija mīļš ciemiņš Marijas tantei. Pat slimnīcā viņu Marija apciemoja ar cienastiem un vijolišu pušķiem.

Kad 70. gadu vidū Biruta pēkšņi nomira, Marija pārgāja uz viņas dzīvokli. Vasarās Marija brauca uz Zasu, apciemoja mani un Elzu Balodi Virbuļos. Pēc meitas nāves viņa savā dzīvoklī pieņēma sākumā studentu, tad dakteri Arnoldu Ķirsi, kurš strādāja Rīgas pilsētas pirmajā slimnīcā. Vēlākos gadus viņa uz Zasu brauca, šī daktera pavadīta. 1983. gada pavasarī Marija Lejiņa no šīs zemes dzīves aizgāja, daktera Arnolda aprūpēta un kopta. Meža kapos atvadu brīdī kuplināt Arnolds bija aicinājis arī Zesas draugus, ko pārstāvēju es ar meitu Melitu. Marija nav gribējusi plašu un skaļu izvadīšanu. Pēc “Ave Maria” skanējuma kapličā, pie kapa nelaiķes pašas uzrakstīto dzīves stāstu pēc viņas vēlēšanās nolasīja daktera Arnolda draugs – aktieris Ģirts Jakovļevs. Bēru mielastā “Latvijas” viesnīcā, ko Arnolds ar kundzi bija sarīkojuši, daudz tika runāts gan par dzīvi Rīgā, gan Sibīrijas laikos, mans stāstījums bija par viņas laiku Zasā. Vienas zasietes liktenstāsts mūsu gadsimta trauksmainajā laikmetā. Iemesls šī stāsta sākumam bija Marijas Lejiņas vīrs Pauls Lejiņš, par kuru mēs neko daudz neesam uzzinājuši. Bet galvenā persona – latvju sieviete, kurai bija jāiznes šī laikmeta smagākās dzīves pārestības. Padomju gados nekādas izsūtīto rehabilitācijas nevarēja dabūt, bet vēlāk – Atmodas laikā, vairs nebija neviena dzīva Lejiņu dzimtas pēcnācēja...

1944. gada jūlija pēdējās un augusta pirmajās dienās Zesas teritorijā notika smagas kaujas ap Landzāniem un Vidsmiestu. Ļaudis no turienes bija izbraukuši uz mežu aiz mūsu mājas, citi apmetās pie mums Vanagkalnos. Apšaudes laikā nodega Svarānu mājas “Meirāni” pie Landzāniem. Tikko no Vanagkalniem aizbrauca vācu armijas štābs, garām nepārtraukti sāka plūst aizejošās armijas daļas. Bija ļoti sausa vasara. Visi lauku ceļi un celiņi cauri lielajam meža masīvam līdz pat Jēkabpilij izbraucami. Tāpēc apkārtnē tīta milzīgos putekļu mākoņos. 4. augustā no rīta apstājās vācu karaspēka plūsma, nosēdās putekļi. Gar mūsmājām ar automātiem rokās nāca krievu zaldāti. Sākās *obozņiku* rindas, kas pa tiem pašiem ceļiem, kur aizbrauca vācieši, dienām un naktīm nepārtraukti devās tālāk, saceldami

atkal putekļus. Paņēma mūsu darba ķēvi Ledi, vietā atstājot novājējušu grūsnu ķēvīti – dzeltenu, ar melnu svītru pār muguru (nosaucām par Sibirjačku).

Pēc vairākām dienām, kad apkārtne kaut cik nomierinājās, atgriezās bēgļi. Sāka gādāt lopus, un viens otram palīdzēja ar zirgiem, jo bija jāvāc labība. Nodibināja pagasta jauno vadību. Iecēla priekšsēdētāju. Kādus pāris mēnešus tas bijis Jasis, tad apmēram gadu Pēteris Tvintiķis, pēc tam Mirdza Lauzuma.

Pirmais un steidzamākais jaunās valdības uzdevums – 1925. un 1926. gadā dzimušo puīšu mobilizācija Sarkanajā armijā. Iesauca dažus arī vecāka gada gājuma vīrus, kurus leģionam bija izbrāķējuši. No tagadējās Zesas teritorijas uz īsu apmācību Višņijvoločkā Krievijā 26. augustā aizbrauca 55 puīši. Atvadījos arī no sava brāļa. Tur, pamatīgi izbadināti, decembrī viņi nosūtīti uz dažādām frontēm. Daži jau ceļā mira – zasiētis Ēvalds Antevičs, leimaniētis Gurickis. No iesauktajiem krita 24 zasiēši, galvenokārt Kurzemes kaujās. Kurzemē 43. latviešu strēlnieku divīzija cīnījās pret saviem brāļiem un tēviem – latviešu leģiona 15. un 19. divīziju.

Steidzami noformēja pārējos pagasta padomes darbiniekus. Pirmā sekretāre tūliņ pēc frontes attālināšanās 1944. gada augustā - Erna Iraide. Finanšu aģente – Zenta Šinkina (vēlāk Rancāne). Sagādes aģents - Pēteris Grāvītis. Milicijas pilnvarotais – Semjonovs. Sākās aplikšana ar nodevām un nodokļu piedzīšana no zemniekiem.

Uz pagasta izpildu komiteju strādāt par mašīnrakstītāju tika aicināta **Valija Staģīte**, tikko beigusi Biržu lauksaimniecības skolu. Viņa darbā pieņemta 1944. gada 1. oktobrī pie priekšsēdētāja Voldemāra Jaša, bet strādātas tikai dažas dienas. Priekšsēdētāja vietā ielikts Pēteris Tvintiķis. Par mašīnrakstītāju viņa bijusi līdz 1947. gada martam, Valija pārņēma pagasta izpildu komitejas sekretāres darbu, ko pildīja līdz 1949. gada 1. maijam, kad ar pavēli pārcelta darbā uz Aknīstes rajona izpildu komitejas vispārējo daļu. Viņa – Valija Pusbariece – šodien var sniegt visticamākās 40. gadu notikumu liecības, jo tajā laikā četrus ar pusi gadus te strādāja un visām traģēdijām dzīvoja līdzī. Vēlāk Valija 30 gadus bija Leimaņu ciema priekšsēdētāja.

Vēl karš nebija beidzies, kad 1945. gada janvārī padomju karaspēka ieņemtajās teritorijās sākās aresti. Ar pārtraukumu tie turpinājās vēl februārī. Tā bija vecāku vīru apcietināšana un aizvešana no lauku sētām. Zasā šo staļinisma akciju vadīja pagasta izpildu komitejas priekšsēdētājs Pēteris Tvintiķis – aprobežots, neizlēmīgs, politiski un saimnieciski neizglītots cilvēks. Nevienam apmeklētājam neesot varējis dot konkrētu atbildi bez aprunāšanās un konsultēšanās ar sekretārēm. Toties arestu akciju ar aktīvistu palīdzību veicis labi un pēc piesūtītā plāna. Šajā laikā Zasā apcietināja 38 vīrus. No Zesas viņus aizveda uz Jēkabpils cietumu, bet drīzumā pārsūtīja uz Daugavpili, jo bija jāatbrīvo vieta nākošajiem arestantiem.

Bijuši saspiesti kā siļķes mucā. Jēkabpilī, pārejot no kamerām uz pratināšanu, divi esot aizbēguši.

Sievas zirgu pajūgos brauca uz Daugavpili (70 km), lai aizvestu vīriem pārtiku. Arī mana māte kopā ar kaimiņu sievām pāris reizes paspēja aizvest tēvam papildinājumu cietumnieka devai. Vara rīkojās operatīvi. Daļu apcietināto, bez tiesas notiesāto, jau marta mēnesī lopu vagonos veda Latvijas robežai pāri austrumu virzienā. Nākošie ešelonī ar arestētajiem uz Sibīriju devās maijā. Gandrīz katram arestētajam pirms izsūtīšanas bija piešķirti pieci soda gadi par “dzimtenes nodevību”, to pamatojot ar trim vietējo “liecinieku” parakstiem. Ar parakstītājiem katrs arestētais tika iepazīstināts. Tas bija kārtējais tautiešu sanaidošanas paņēmieni.

No šīs izsūtīto grupas Sibīrijas lēģeros mira 15 zasiēši. 23 atgriezās pēc pieciem gadiem un strādāja saimniecībā. Daži mira drīz pēc atgriešanās, bet trīs – Jānis Kļavinskis, Mārtiņš Ķimsis un Mārtiņš Navenickis – nomira nesen. Vienīgi Alfrēds Ārgulis kā ievainots leģionārs pēc Volhovas kaujām 1943. gada 10. decembrī demobilizēts, bet pēc krievu ienākšanas 1945. gada janvārī apcietināts un izsūtīts uz Krasnojarskas apgabalu Sibīrijā, bija dzīvs vēl 2002. gadā.

Mārtiņš Alberts Pētersons (no Zasas Pabērziem) jau apcietinājuma sākumā izbēga no Jēkabpils cietuma, līdz tā paša gada septembrim dzīvoja mežā pie Silauniekiem pie Zasas–Dignājas robežas, sievas Erikas atbalstīts, bez sadarbības ar mežabrāļu vienībām.

Kad 1944. gada vasarā kauju apšaudēs nodega Pabērzu mājas, kur no 1940. gada bija ieprecēta Silaunieku Paegles meita Erika, Alberta un Erikas ģimene pārcēlās uz Silauniekiem. Arī mani vecāki bija talkā pārvest lopbarību. 1945. gada janvārī Mārtiņu (mēs visi viņu saucām otrā vārdā par Albertu) arestēja. Meitiņai Astrīdai tad bija tikai četri gadi. Rudens pusē, armijas daļām ķemmējot mežu, Alberts Pētersons apšaudē krita. Silaunieki bija mūsu tuvākā kaimiņsēta otrā Susējas upes krastā. Kad netālajā mežmalā atskanēja šaudišanās, mēs laukā pļāvām labību. Gar ausīm sāka džinkstēt lodes, izjūdzām zirgus, darbu pārtraucām. Tajā brīdī pār lauku raudādama skrēja Erika: “Albertu nošāva!” Šis notikums manā pusaudzes atmiņā ir īpaši traģisks gadījums. Lai nebūtu jāpakļaujas pratināšanai un upuru atpazīšanai, Erika paslēpās mūsmājās. Tie bija šausmīgi brīži. Kad milicija nedabūja aizdomās turētā “bandīta” personības pierādījumus, Albertu aizveda caur mežu uz Jēkabpils pusi un pie Piļkām nometa grāvī. Tur esot atvesta Pētersona māsa no Leimaņu Rusakiem. Viņa bijusi stipra sieviete: izmisumā nekritisusi un brāļa esamību noliegusi. Līķi turpat aprakuši.

Vēl viens fragments no zasiēšu Rušiņu ģimenes atmiņu plauktiem.

Kad fronte aizgāja pāri, drīz tēvu izvirzīja par izpildkomitejas priekšsēdētāja vietnieku. Taču ātri iznāca nesaskaņas ar augstākiem varas vīriem. Kad kaimiņus sāka likt cietumā nevainīgus, tēvs protestēja, sacīdams, ka tā nav Ļeņina līnija.

Sadusmots viņš atteicās no amata un nodevās tikai zemes kopšanai. Spēlēja arī orķestrī. Arī es jau no vienpadsmit gadu vecuma muzicēšanā visur gāju kopā ar tēvu. Māsa Velta, pēc dabas aktīva, sabiedriska, tika ievēlēta par Zasas pagasta komsordzi. Drīz vien pamanījām, ka mūsu māju slepeni novēro. Skatās, kādi cilvēki nāk pie tēva. Viņam tika atklāti draudēts: “Kas nav ar mums, tas ir pret mums!”

Tas notika 1945. gada rudenī. Tēvs no rīta aizbrauca uz dzirnavām graudus samalt. Tur viņu saņēma ciet. Tajā pašā dienā darba vietā – graudu sagādes punktā – apcietināja Veltu. Mājās izdarīja kratīšanu. Atrada sauju patronu, ko mazā māsa krūmos bija salasījusi. Dokumentos tas tika ierakstīts kā kaujas ieroču slēpšana. Izmeklēšanas laikā tēvu esot situši un likuši atzīties, ka sastāvējis bandā. Tēvs spīdzināšanu neizturēja un piekrita. Kad viņu saveda kopā ar meitu (očnaja stavka), tēvs mudināja, lai piekrīt visam, ko liek parakstīt, jo baidījās, ka Veltu spīdzinās, mocīs, varbūt pat sakropļos.

1946. gada rudenī bija tiesa. Tēvam piesprieda 7 gadus, Veltai – 5. Katram klāt vēl pa 2 gadi bez tiesībām atgriezties dzimtenē. No cietuma tēvs paguva izsūtīt zīmīti, lai šķir laulību, citādi iznāks braukšana uz Sibīriju. Bet vai lauku sieva varēja tik tālu aizdomāties? Jau tā īstenība likās pārāk briesmīga: divi no ģimenes apcietināti un manta konfiscēta. Paņēma trīs slaucamas govīs, divas aitas ar jēriem, cūku ar sivēniem. Palikām kā stāv: māte ar trim mazgadīgiem bērniem tukšā sētā. Taču valsts nodevas un naudas nodokļi gāzās pār mums pilnā apmērā.

Ko darīt? Pametu skolu un, pusaudze būdama, stājos smagajos zemes darbos. Izputēja sapnis par mācīšanos konservatorijā. Strādāju uz lauka ar zirgiem, kas mums vēl bija atstāti. Aru, ecēju un sēju. Māte pie lauku darbiem reti tika. Divi mazi bērni, virtuve, atlikušie kustoņi prasīja savu. Divreiz nedēļā brauca uz Daugavpils cietumu, veda vīram un meitai ko nebūt no pārtikas. Strādājām, cik spējām. Es darbdienās uz lauka, svētdienās pelnījos sarīkojumos – spēlējot un dziedot. Bija mums toreiz Zasā tāda kapella “Jautrais ods”. Ar nodokļiem tomēr galā netikām. Par mammu ierakstīja avīzē, ka viņa ir bandīta sieva un ļaunprātīgi nepilda valsts nodevas. Atbrauca “biedri” mantu aprakstīt, lai dzēstu parādu. Paņēma vienu zirgu, aužamos stāvus un kumodi. Palikām ar vienu zirdziņu. Kas nu vairs par zemnieku, ja viss lauku apstrādājamais inventārs tikai divjūga. Atradāmies galīgā postā. Rudzi netika iesēti, tātad nākamā gadā bez maizes. Sāku meklēt darbu. Iestājos ciema bibliotēkā. Pēc pusgada paziņoja, ka bandīta meitai šis darbs nav piemērots. Netiku arī Zasas dzirnavās par svērāju. Lai ejot pie kulakiem par kalponi!

1948. gada rudenī Zasas pagastā sāka organizēt kolhozus. Tūlīt pieteicāmies. Negribēja pieņemt, jo mums vairs nav lopu, ko nodot. Ar lielu lūgšanos tomēr uzņēma kolhozā. Atdevām pēdējo, kas mums bija: zirgu, divas teles, ratus, ragavas, visus lauksaimniecības rīkus un graudus. Mamma gāja lauku darbos, bet man laimējās: tiku par rēķinvedes palīgu. Nostrādājām četrus mēnešus bez atlīdzības, jo nebija, ar ko maksāt. Un tad zvans no izpildu komitejas, lai man vairāk darbu nedod.

Tā atmiņas stāsta Dzidra Reizniece, bet “Cietumnieka dziesma” ir viena no tām, ko 1946. gadā Alfrēds Rušiņš sacerēja cietumā un veltīja savai sētai, Emsiņiem, sievai un bērniem.

*Jau saule grimst aiz Rīgas namu jumtiem –
Gaist cietumsētā pēd'jā zvana takts.
Kāpj debesīs ar daudziem zvaigžņu simtiem
Un lejup laižas tumsas segā nakts.*

*Uz dzimteni nu manas domas steidzas,
Kur klusa sēta birzes malā snauž.
Tur visu ilgu ceļi tagad beidzas,
Un sirds kaut mirkli svētīlaimību jauš.*

*Lūk, ceriņkrūms un ābelīte sīkā,
Vēl baltais soliņš zaru ēnā spīd.
Aiz birzes lejā lazda – vecā, likā –
Un lauks, kur kādreiz gāju vagas dzīt.*

*Grib roka apskaut bērza stumbru balto,
Sirds tiecas visu mīlo noskūpstīt,
Pie vaiga sajust loga rūti salto,
Ar skatu glāstīt tos, kas iekšā mīt.*

*Vai kādreiz varēšu jums pasniegt roku
Un mīļos bērnus sev pie krūtīm glaust?
Ak, cik daudz ciešanu un cik daudz moku
Nes katra diena, kas aiz kalna aust!*

Nacionālie partizāni. Grūti izzināmas viņu, tā saukto mežabrāļu, gaitas. Te apvienojās dažādu uzskatu cīņu biedri, kuri negribēja padoties varas represijām. Tie bija puīši, kas baidījās no mobilizācijas sarkanarmijā, bēga no arestiem, armijas dezertieri, kara gūstekņi – visi, kuri cerēja uz kaut kādu patvērumu no padomju varas pārestībām. Bet izrādās, ka nebija tāda spēka, kas uzņemtos vadību šo cīnītāju vienībām. Tāpēc gandrīz desmit gadus viņi tika vajāti, gūstīti un iznīcināti. Aicinājums iziet no meža izrādījās krāpšana. Solītās brīvības vietā sekoja aresti un Gulaga nometnes.

Daudzus noslēpumus slēpj meža masīvs Leimaņi–Zasa–Dignāja. Šī novada vecāko ļaužu atmiņās glabājas pirmo pēckara gadu notikumi, kas saistās ar mežabrāļiem. Padomju laikā par to atklāti nerunāja. Ja kādreiz pieminēja, tad

lietoja apzīmējumu “bandīti”. Atsaucoties uz Okupācijas muzeja darbinieka Alfrēda Geidāna (bijušais slatietis) aicinājumu, 1994. gada 17. augustā apciemoju senu paziņu Kažoksila mežmalā – Dignājas pagasta Odzītēs dzīvojošo Zelmu Grāveri (dzimusi Stūrāne). Uzzināto pierakstīju un nodevu Alfrēdam Geidānam Rīgā, Okupācijas muzejā. Toreiz Zelma sacīja: “Esmu vissmagāko padomju varas represiju upuris. Man nav no kā baidīties, tikai līdz šim man neviens neko nav jautājis, neviens par mani nav interesējies.” Zelmas Grāveres traģiskais liktenis īsumā saistāms ar nacionālo partizānu darbību Zesas apkārtnē pēc Otrā pasaules kara. Viss sācies, kad 1945. gada septembrī no Madonas rajona Meirāniem pārbedīt dzimtenē viņa atvedusi pirms gada kaujās kritušo brāli Voldemāru Stūrānu.

...Pēc mēneša mājās ienāca bruņoti vīri, prasīja ēst un dzert. Iedevu gaļu, maizi un pašbrūvētu šņabi. Lūdzu, lai vairāk nenāk. Vēlāk uzzināju, ka tie bijuši zasiēši Arturs Pētersons, Jānis Kalvāns un leimaniētis Arturs Bružuks. Kādu laiku arī nenāca. Taču kādā ziemas dienā ienāca gandrīz tie paši un daži vēl neredzēti vīri. Vienu sauca par “rīdzinieku”. Runāja, ka Kalvāns aizgājis uz savām mājām pēc maizes. Tad atkal iestājās liels klusums līdz vasarai. Kādu rītu pirms Jāņiem (1946) pagalmā ienāca 15 labi bruņoti vīri aizsargu formās. Katram plecos trīs automāti. Viņi pavēlēja gatavot pusdienas. Kaimiņus, kas gāja garām, vai ienāca pagalmā, nostatīja pretī automātiem ar brīdinājumu – lode pierē, ja “palaidīs muti”. Starp viņiem bija arī Alfrēds Ciniņš, kurš parasti rītos apstaigāja kaimiņus, jaunākās ziņas vākdams un nesdams tālāk. (Nelīdzsvarots cilvēks, kas ar mieru stāstīt visu, ko zināja, vienalga kam.)

Pēc dažām dienām mani kopā ar kaimiņiem Leiskiniem un Strožiem aizveda uz Dignājas pagastmāju, bet nepratinātus palaida, taču mājas novēroja. Nākošais brauciens bija čekas pavadībā uz Jēkabpili, kur tāpat neko neprasīja. Mājās veica kratīšanu - paņēma manu Gipterānu skolas diplomu, izlaidumā dāvināto grāmatu “Par Latviju”, zemesplānu un citus vērtīgus dokumentus. Ar bānīti atbraukuši no Zesas, kopā ar tiem pašiem kaimiņiem nācām mājās. Bija nošauts Alfrēds Ciniņš... Izmeklētāji to ļoti nožēloja. (Visi domāja, ka viņu bija nošāvuši “mežabrāļi”).

1946. gada rudenī mani sāka bieži izsaukt uz nopratināšanu Jēkabpilī. Vēlāk paturēja cietumā. Man jautāja par lietām, par kurām neko nezināju. Pratinātājs Losbergs (ebrejs) mani sita ar automātu pa pleciem un kaklu. Labā pleca traumju jūtu vēl šodien. Bet Momotovs (krievs) mani spārdīja ar kājām. Ar abiem sarunājos ar tulka palīdzību, jo krieviski nepratu. Viņi nevarēja noskaidrot, vai “rīdzinieka” un Ainas vēstules esmu lasījusi. Kas tā par Ainu, uzzināju daudz vēlāk, kad Rīgas centrālcietumā sastapāties vienā kamerā. Uzzināju, ka viņas vēstules “rīdziniekam” atrastas mežabrāļu bunkurā pie Saltumiem. Neko nezināju arī par Močiem, Grāveri un citiem mežabrāļiem.

Jēkabpilī ieradās arī Alfons Noviks, kurš parakstīja dokumentus par apcietināto spīdzināšanu un izsūtīšanu. Arvien nežēlīgāka kļuva spīdzināšana: bija jāsež uz krēsla

spices pie valēja loga. Pamira centrālais nervs, sala saspārdītās kājas. Sāpēja sadauzītie žokļi. Rezultātā - neiespējami ieēst pat niecīgo cietumnieka devu. Nedēļas laikā zaudēju astoņus kilogramus svara. Es lūdzu, lai mani nošauj. Bet nekas vēl nebija uzzināts. Pēc nežēlīgas mocīšanas, galīgi sadauzītu, 1947. gada martā mani izlaida no Jēkabpils cietuma, bet apcietinātajiem – tēvam un dēlam Āboliem no Zesas – teica, ka es esmu spiegs, jo it kā visu par viņiem esot izstāstījusi.

Nedabūju ne apdziedēt brūces, ne atkopties, kad 29. martā, Losberga pavadīta, ar bānīti no Zesas tiku aizvesta uz Jēkabpili – uz neatgriešanos. “Izmeklēšanas” beigās notika kaut kas līdzīgs tiesai. Saveda kopā apcietinātos un lieciniekus. Lasīja spriedumu par visā rajonā notikušām akcijām. Tos, kuri bija nodevuši “bandītu” mītnes, palaida mājās. Starp tiem bija arī kāda mūsu kaimiņiene. Bet pārējiem sekoja ceļš vilcienā uz Rīgu. Braucām kopā ar agrāk pazīstamiem cilvēkiem – leimaniešiem Saltumiem (tēvs, māte, meita un divi dēli), zassiešu Bulmeisteru ģimeni (5 cilvēki) un citiem. Rīgā mūs izmitināja čekas mājā pa kamerām, kur bez pratināšanas noturēja 30 dienas. Kamerā biju kopā ar Saltumu meitu Teklu. Viņas līdzī paņemtais kažoks sildīja mūs no stindzinošā vēsuma, tikai žēl, ka to nemīlīgu darīja neskaitāmie utu uzbrukumi. No viņas uzzināju, par ko biju pratināta un spīdzināta. Toreiz čekisti bunkuram uzbrukuši tad, kad iemītnieki gulējuši saldā miegā. Pirmais apakšveļā izskrējis Jānis Upenieks – zassietis no Zadinānu mājām. Viņš meties bēgt, bet uzbrucēji ar suni metušies pakaļ. Tajā brīdī no bunkura paspējuši aizbēgt pārējie. Pie Saltā purva Jānis atgriezies un nošāvis suni, bet uzbrucēju lode trāpījusi nāvīgi viņam pašam. Tā krita kaimiņu zēns, kas iesaukumu sarkanajā armijā nomainīja pret mežu.

Pēc mēnesi ilgas bezmērķīgas utu barošanas čekas pagrabos mūs pārveda uz Rīgas Centrālcietumu, no kurienes katru dienu melnajā bertā vadāja uz čekas māju pratināšanai. Te tā nesīta kā Jēkabpili, tikai splāva acīs un karcerī turēja pa trīs stundām uz krēsla, neļaujot kustēties. Pēc dažiem mēnešiem mani tiesāja kara tribunāls. Piesprieda 10 gadus ieslodzījuma pēc 58-1.a panta un ar trim gadiem bez tiesībām atgriezties dzimtenē. Nevarēdama samierināties ar to, ka, ne vārda ne par vienu nepateikusi, nevienu nenodevusi, neko nezinādama, esmu tiesāta kā vislielākā noziedzniece, iesniedzu kasāciju. Kad to neņēma vērā, cietumā pieteicu bada streiku. 1947. gada rudenī mani otrreiz tiesāja kara tribunāls pēc 58.-12. panta ar septiņu gadu ieslodzījumu. Alfons Noviks teica: “Mēs zinām, ko tu izdarīji un ko nepaspēji izdarīt.”

Sargs (polis) zināja teikt, ka mēs brauksim pie baltajiem lāčiem. Viņš manu māti, kas bija atbraukusi atvadīties, ielaida tālāk, lai saruna notiktu caur vienu režģi. Kad pusotru gadu biju izvārdzināta pa cietumiem, 1948. gada 15. februārī devāmies ceļā cauri Ļeņingradai. Lopu vagonos, divos stāvos, uz lāviņām mēnesi ceļojām uz ziemeļiem. Kad lielā salā pie lāviņas piesala vieni sāni, tad atrāvāmies un griezāmies uz otriem. Martā iebraucām Komī APSR, Intas pilsētā. Mūs saģērba jūrnieku drēbēs

ar numuru uz muguras un ievietoja stingrā režīma nometnē. Mans numurs bija 408 pī, ko nēsāju piecus gadus, līdz Staļina nāvei.

1950. gada vasarā smagi saslimu, bija nepieciešama operācija. To uzņēmās ieslodzītais ārsts Kosmatijs (ukrainis). Operācija notika 1950. gada 1. jūlijā. Izgrieza pie muguras pieaugušo, sastrutojušo aklās zarnas piedēkli. Biju uz dzīvības un nāves robežas. Mans svars – 42 kilogrami. Pēc nelielas atlabšanas nometnes vadība mani atstāja strādāt slimnīcā par pārtikas izdalītāju. Ar centību un apzinīgumu kā smagajos, tā vieglajos darbos izpelnījos septiņu mēnešu “začotu”. No zvana līdz zvanam nokalpojusi padomju varai, 1953. gada septembrī atgriezos mājās kā trīsdesmitgadīga jaunava. Lūk, kāda bija mana jaunība.

Mājās gaidīja kolhoza nabadzība. Darbs gandrīz bez atlīdzības. Arī piemājas saimniecību nedrīkstēja attīstīt. Piecdesmito gadu beigās apprecējos, uzaudzinājām un izskolojām meitu, kas ir skolotāja Biržos. Priecājos, ka viņai ir laba ģimene un man aug mazbērni. Atguvu savu tēva zemīti, tikai žēl, ka mēs ar vīru vairs neesam spējīgi to apsaimniekot. Trūcīgā pensija nesedz zāļu iegādes izdevumus Gulaga seku ārstēšanai. Man nespēj palīdzēt arī “Daugavas Vanagu” organizācija, jo es esmu tikai leģionāra māsa, nevis sieva.

Zasiešu apzinātie mežabrāļi: Jānis Kalvāns no Zasas Kalvāniem, Arturs Pētersons no Pabēržiem, Jānis Upenieks no Zadināniem, Arturs Bružuks no Leimaņu Ezeriešiem, Saltumu ģimene Leimaņos, kur viņu mājas tuvumā bija iekārtots mežabrāļu pazemes bunkurs. Kopējā komandā bija apvienojušies no citiem novadiem iekļīdušie Valdis Močs un Jānis Grāveris (domā, ka viņš bijis kādas grupas vadītājs). Mežsarga mājā Zasas Sudmalos pie Zadinānu purva uz dzīvi bija apmetusies, saukta par Močieni, Virgīnija ar trim maziem bērniem un vecākiem. Te mežabrāļi bieži ieradās. Par viņu atbalstītājiem tika uzskatīta Bulmeistaru ģimene Upmaļos, mežsargi Āboli. Tēvs Jāzeps un dēls Voldemārs Āboli apcietināti 1947. gadā, bet māte Apalonija ar jaunākajiem bērniem Annu, Veroniku un Jāzepu 1949. gada 25. martā izsūtīti. Izsūtīja arī Erikas Pētersones ģimeni, Vībānus no Ļūcāniem un daudzus citus. Neviena pie meža dzīvojoša ģimene nevarēja izbēgt no saistības ar mežabrāļiem, kam taču vajadzēja uzturu un atbalstu. Laimīgi tika cauri tie, par kuriem neko neuzzināja.

1945. gada sākumā izveidoja divas ciema padomes, kas pakļautas Zasas pagasta izpildu komitejai. Zasas ciema izpildu komiteja iekārtojās tajā pašā mājā, kur darbojās pagasta izpildu komiteja. Pirmais priekšsēdētājs bija Krišjānis Brikins. Priekšsēdētāji bieži mainījās, pēc viņa ciemu vadīja Arnolds Ušackis, vēlāk Pēteris Kokins. Pirmais izpildkomitejas sekretārs bija Teodors Vībāns, bet no 1945. gada 18. septembra līdz 1946. gada 16. augustam – Alma Kaņepe, kas līdz tam bija strādājusi Liepu ciemā. Ciema izpildu komiteju – Liepas – iekārtoja Kārkleniekos, Brieža mājās. Arī Liepu ciemā paspēja darboties vairāki priekšsēdētāji: Jēkabs

Ādāms, Alberts Klindžāns, Ādams Upenieks. Sākumā viņus iecēla, vēlāk jau oficiāli ievēlēja. Pirmā ciema izpildu komitejas sekretāre (no 13. maija līdz 18. septembrim 1945. gadā) Alma Kaņepe, tad kādu laiku Ņina Dembovska, bet pēc viņas visilgāk strādāja Zenta Grāvīte.

1946. gadā Zasas pagasta kancelejā pieņēma darbā daudz jaunu uzskaites darbinieču. Tē strādāja Ruta Folkmane, Anna Ābola, Ausma Strēlniece. Par inspektoru norīkoja Albertu Rancānu, kas īsti nepārzinājis sekretāru darbu, bet bija jau instruktora amatā. Zasas pagasta izpildu komitejas priekšsēdētājs šajā laikā Alberts Klindžāns.

Lai cīnītos pret mežabrāļu uzbrukumiem pagastmājām, veikaliem, noliktavām, pienotavām un citiem objektiem, uz pagastiem izsūtīja operatīvās grupas. Zasā ieradās operpilsonarotais Vasilijš Savčenko ar grupu zilos formas tērpos – iznīcinātāju bataljonu. Starp tiem bija arī Vasilijš Kononovs, kuru pēc 55 gadiem tiesās par iedzīvotāju nogalināšanu Latgalē. Kopā ar viņiem darbojās arī vietējie miliči. Tajā liktenīgajā 1946. gada 15. augusta vakarā pēc pulksten desmitiem pagastmājas apsardzē stāvēja Mārtiņš Celminieks, Pēteris Tvintīkis, Blūzma un Ābarons. Uznākot tumsai, mežabrāļu izlūki bija uzstādījuši trīs ložmetējus: vienu pagastmājas ziemeļu galā, otro pagalmā uz akas, bet trešo aiz Dominieku dīķa austrumu pusē. Kad sācies lietus, apsargu postenis savācies uz lieveņa zem pajumtes. Garām gājusi sekretāre Valija Staģīte (vēlāk Pusbarniece), tikko atbraukusi no darījumu kārtošanas Jēkabpilī. Nolikusi zirgu palīgsaimniecībā Voičukos. Puiši aicinājuši Valiju zem jumta, kamēr pāriešot lietus. Viņa atbildējusi, ka neesot no cukura, neizkusīšot, un aizgājusi. Pusceļā līdz mājām sadzirdējusi sprādzienus un redzējusi ugunošanu. Tad atcerējusies, ka, braucot no Jēkabpils kopā ar sekretāri Annu Ābolu, aiz Zasas pienotavas viņas aizturējuši bruņoti vīri.

Otrā rītā kancelejā ieraudzījusi izbirušus logus, apdegušu rakstāmgaldu un sadegušus dokumentus. Uzzinājusi, ka nošauts Ābarons. Tajās dienās pārbaudīt opergrupas darbu bija atbraucis augstāks vadītājs. Viņš apmeties otrā stāva dzīvoklī pie priekšsēdētājas Mirdzas Lauzumas, bet ieroci aizmirsis lejā kancelejā. Sākoties apšaudei, lielajam priekšniekam nebijis pat ar ko aizstāvēties. Valija Pusbarniece atceras arī to, ka, gribēdami aizdedzināt pagastmāju, partizāni ugunsgrēku paši apdzēsuši. Kūlus no tuvējā rudzu lauka nesuši un metuši pa logu, lai spēcīgāk degtu. Tomēr neapdomājuši, ka lietus tos labi samērcējis. Tāpēc degošais rakstāmgalds apdzisis. Par to, kas noticis otrajā stāvā, stāsta skolēni, kas aptaujājuši Vitāliju Upenieku un Viktoru Timpu. Tur liesmas apdzēst palīdzējis sekretāres Iraides mātes veļas baļļās atstātais ūdens.

Pēc kara no Ļeņingradas atbrauca Zasas Celmāra brālis, kas Krievijā dzīvojis no Pirmā pasaules kara laikiem. Krievi, rakstot dokumentus, no Celmāra bija iztaisījuši Celminieku. Tā arī palicis. Apmeties Smilgās, Mārtiņš Celminieks sāka

strādāt Zasā par milicijas pilnvaroto. Drīz pie viņa atbrauca ģimene: sieva Darija Babiča, viņas dēls Felikss Babičs un meita Ida Celminiece. Visi bija pārcietuši Ļeņingradas blokādi. Nu apmetās uz dzīvi Dominiekos, vēlāk pagastmājā. Darija vadīja bufeti un veikalu, kādu laiku bija arī partordze, Felikss – graudu pieņemšanas punkta vadītājs, ar Idu mācījāties vienā klasē. Viņa tikai klausījās, jo maz saprata latviski. Vēlāk iemācījās latviešu valodu.

Valija Pusabarniece un Edgars Celmārs atceras, ka pēc kara par milicijas pilnvarotajiem Zasā strādājuši Viktors Vilčevskis, Semjonovs un Grāvītis. Manā atmiņā palicis tikai Semjonovs. Kad Dariju Babiču iecēla par Slates patērētāju biedrības priekšsēdētāju, arī ģimene pārcēlās uz Slati. Ja nemaldos, tad no 1949. gada milicijas pilnvarotais Zasā un Leimaņos bija zasiets Alberts Rancāns. Ar iedzīvi pārcēlies uz Leimaņiem, līdz aiziešanai pensijā viņš pārzināja divus ciemus. Vecumdienas pavadīja Jēkabpilī. Alberts bija taktisks un saprotošs milicis. Nekad nepieņēma pārsteidzošus lēmumus. Zasiēši viņu cienīja, droši varēja doties pēc palīdzības.

Par Zesas pagasta izpildu komitejas priekšsēdētāju pēc M. Lauzumas bija Jānis Aizupietis. Arī partorgi mainījās. 40. gadu beigās neilgi politiskās dzīves koordinētājs bija dzirnavu pārvaldnieks Pēteris Krūmiņš, bet no 1949. gada politiskos notikumus vadīja partorgs Pāvels Ārgulis.

Atceroties 40. gadu traģiskos notikumus pēc kara, vēl viens skumjš stāsts par Annu Ārguli – divreiz represētā Alfreda Ārguļa māti. Tas varēja būt ap 1947. gadu. Anna, kas agrāk dzīvoja pie brāļa Pētera Ārguļa Rieksteniekos, bija apmetusies uz dzīvi netālo Straumēnu māju pirtiņā. Dzīvojamā mājā pēc saimnieku Goldmanu izsūtīšanas dzīvoja vairāki agrākie kalpi: Emīlija Bulmeistere, Zviedrānu ģimene un kāds Latgales krievs, kura vārdu neviens vairs neatceras.

Šo sētu apciemoja mežabrāļi. Kādā dienā Anna Ārgule un Emīlija Zadināne no Bandeniekiem bija izsauktas uz pagastmāju nopratināšanai. Pēc tam Anna palaista, bet Emīlija aizmūrēta. Atgriezusies mājās, Anna izcepusi iejaukto maizi pirtiņā un apciemojusi brāļa ģimeni Rieksteniekos. Žēlojusies par smagumu ap sirdi un nelabu nojautu. Nav zināms, kas noticis, bet patumsī Anna sakrāvusi vezumā izcepto maizi, citus produktus, dažas mantas un aizbraukusi (nav zināms kur). Otrā rītā Straumēnu ļaudis redzējuši zirgu, pārnākušu vienu bez saimnieces. Pēc mēneša brālis Pēteris Ārgulis māsu atradis mežā nobendētu un ar zariem apkrautu. Vietu parādījis tas pats Straumēnu krievs. Kaimiņi palīdzējuši Annu pārvest mājās. Vietējā ārste Marija Bulankova apskatījusi liķi un galvā atradusi salauztu ķemmi un lodes. Aizdomas palika, ka Anna pēc pratināšanas palaista mājās tāpēc, ka nodevusi mežabrāļus. Iespējams, ka arī viņi – mežabrāļi – pratinājuši un ietekmējuši pusmūža sievieti. Aizdomīgs arī krievu puisis, kas drīz pēc šī notikuma no Straumēniem pazudis.

Atmiņā no tiem tālajiem pēckara gadiem vēl viens notikums. Liekas, ka tas bija 1946. gadā, kad mācījies 6. klasē. Skolā pēcpusdienā notika skolēnu vecāku sapulce, kurā piedalījās partordze Anna Lapa. Viņa dzīvoja pagastmājā – nepilna kilometra attālumā no skolas. Otrā rītā pagastu aplidoja ziņa, ka vakarā, ejot mājās, partordzei esot uzbrukuši bandīti. No garām braucoša zirga uz mesta kaklā asas drāts cilpa, un partordze labu gabalu vilkta pa zemi. Kad zirgs pārlēcis pār grāvi, vēl gabalu skrējis pa lauku, kamēr drāts pārtrūkusi un partordze palikusi guļot. Kāds viņu aizgādājis uz dzīvokli, kur guļot ar ļoti savainotu kaklu. Šo notikumu arī skolā plaši apspriedām. Bet vainīgos tajā laikā tā arī neatrada. Tiekoties ar bijušo skolas biedreni un senu bērnības paziņu Veroniku Ābolu, pēc 50 gadiem viņa man zināja izstāstīt, kā tas notika.

Uz sapulci aizbraucis arī Veronikas tēvs – mežsargs Jāzeps Ābols. Zēni – mežabrāļi - Jānis Grāvers un Valdis Močs – tumsai iestājoties, no skolas slitas atraisījuši mežsarga zirgu, pabraukuši gabaliņu un gaidījuši Annu Lapu. Izdevīgā brīdī nodomu izpildījuši. Stieple notrūkusi pagastmājas tuvumā, tāpēc uzbrucēji ātrumā metušies projām. Zirgu kaut kur atstājuši, tas ienācis māju pagalmā. Jāzeps Ābols pa ragavu sliedēm sniegā kājām devies meklēt zirgu, uzgājis ievainoto sievieti un nogādājis dzīvoklī. Anna Lapa izdzīvoja. Viņa bija ievērojama partijas darbiniece Jēkabpils rajonā, kara veterāne, viena no rakstnieces Veltas Spāres varonēm – Tirleānas meitene. Viņa darbojās ar pionieriem, pēc gadiem viesojās arī Zasā kopā ar citām Tirleānas meitenēm.

Tajos gados notika daudzas laupīšanas un slepkavības. Uzlauza veikalus, pienotavas, noliktavas. Notika krējuma kravas nolaupīšana, kad piena vedēji krējumu kannās ar zirgu veda no Lauciņu krejotavas uz Zasas pienotavu. Viss gāja uz mežabrāļu rēķina. Bet nomaskēta laupītāja uzblāvienā piena vedējs sadzirdējis mūsu pašu *istrebikeļa* balsi. Toreiz mutēs palaišana varēja dārgi maksāt. Bija jāklusē. Dažās mājās naktī no kūts tika izzagtas vistas. Kas lai zina vainīgo?

Grāmatā “Uz ežiņas galvu liku” par nacionālo partizānu gaitām Augšzemē raksta bijušais rubenietis Jānis Baltmanis. Starp kaimiņu novadiem – Dignāju, Dunavu, Dvieti, Rubeņiem, Elkšņiem – Zasa tika minēta sakarā ar dažu partizānu nošaušanu. 1947. gada aprīlī Zasas sila priedītēs, Silajuru māju pusē, visiem saimniekiem bija jāsavēd zirgi uz veterināro apstrādi. Arī mēs ar māti vedām savus kumeļus. Braucot garām pagastmājai, redzējām guļam nošautus cilvēkus. Uzzinājām, ka viens no viņiem esot Arturs Pētersons. Pazīt jau nevarēja. Pie otras ieejas gulēja vēl viens vācu formā. Garām brauca Pētersona māsa Emma Vībāne no Lūcānu mājām. Lai ātrāk tiktu garām sirdi plosošajam skatam, viņa zirgam uzšāva ar pātāgu, tas satraukumā aizjoņoja. Šis bija trešais zaudētais brālis: Jānis mira Sibīrijā, Alberts nošauts un tagad Arturs, bet ceturtais brālis Voldemārs krita leģionā. Tāds, lūk, lielās Pētersonu ģimenes – no Zasas Pabēržu sētas – liktenis.

Arī Valija Pusbarniece vēl atceras šo notikumu. Vairākas dienas, ejot uz darbu pagastmājā, viņai bijis jāstaigā garām vīrietim vācu formā. Aprīļa siltajās dienās mušas un uzburbušā liķa smaka radīja nepanesamu sajūtu. Arī trīs nošautie jau smakojuši. Viņas māti atdzinuši, lai mēģinot atpazīt Pētersonu. Bet Leontīnei Staģītei viņš nebijis tik tuvu pazīstams. Kur nu vēl sašauts un sadalījies liķis! Valija teikusi aktīvās opergrupas vadītājam, lai vienreiz izbeidz šīs necilvēcīgās nejēdzības. Vienā naktī Pētersona liķis pazudis. Par pārējo aizvākšanu viņa neatceras.

Gunārs Freimanis aprakstā “Līdz brīvībai pietrūka trīs dienas” (grāmatā “Uz ežiņas galvu liku”) citē soda nometnes biedra Staņislava Saltuma atmiņas.

Varu pastāstīt, ka 1947. gada 15. februārī Jēkabpils rajona Leimaņu pagastā nodevības dēļ padomju varas pārstāvji netālu no Silmalu mājām uzbruka partizānu grupai, kurā bija 6 cilvēki: Arturs Bružuks, Jānis Kalvāns, Arturs Pabērzs (iespējams, ka māju vārds Pabērži sajaukts ar uzvārdu - G.S.), Jānis Upenieks, Lietavnieks un Kārlis Purēns (vajadzētu būt Pureniņš - G.S.). Uzbrukuma laikā krita Lietavnieks un Jānis Upenieks. Tā paša gada aprīlī cits šīs grupas partizāns Arturs Pētersons, bet 1948. gada 23. jūnijā – Kārlis Purēns (Pureniņš - G.S.). Šī uzbrukuma laikā komunistu rokaspuīši nošāva arī Kārļa tēvu Mārtiņu, kurš nemaz nedarbojās partizānu vienībā. 1949. gada 25. martā aizgāja bojā partizāni Arturs Bružuks un Jānis Kalvāns.

Balstoties uz manām un citu tā laika liecinieku atmiņām, šo stāstījumu varu papildināt un precizēt. Par to, vai Zasas–Leimaņu partizāniem bija sadarbība ar Pārupa vienību Vidzemē, precīzu ziņu nav. Bet grupai, kurā nošāva Jāni Upenieku, bija vairāki bunkuri. Viens no tādiem meža masīvā Vidsalas pusē pie Ķeņģu mājām.

1947. gada aprīlī nošautais Arturs Pētersons bija nolikts apskatei pie Zasas pagastmājas, 1948. gada jūnijā nošautie tēvs un dēls Pureniņi nolikti ceļa malā pie Leimaņu kroga. 1949. gada 25. martā nošautie Arturs Bružuks, Jānis Kalvāns, Edvīns Slikšāns un vēl divi citi, kurus nošāva aiz Ķeņģiem, bija atvesti un nolikti pie pagastmājas tagadējā Kalna ciemā (Vidsalā). Tie partizāni, par kuriem stāstīja Zelma Grāvere.

Artura Bružuka māsa Irma (bijusī Zasas skolniece, 1949. gada Jēkabpils ģimnāzijas audzēkne) uzzinājusi, ka 25. marta naktī aizvesti viņas vecāki no mājām, Leimaņu Ezeriešiem (Zasas pierobežā), no Jēkabpils ar bānīti devusies mājup. Izkāpusi 11. kilometrā starp Buļļu (Vidsalā) un Bērzgala staciju, devusies taisni pie brāļa Ķeņģos. Līdz ar to arī Irma nonākusi liktenīgās dienas apšaudē. Viņa smagi ievainota vēderā, aizvesta uz Jēkabpils slimnīcu. Varas vīru vēlēšanās bijusi par katru cenu meiteni glābt, lai pratinot iegūtu vēlamās ziņas. Irmu operējis ārsts Grāvītis, klāt bijis arī dakteris Bitiņš. Viņa lūgusies ķirurgam, lai dara visu iespējamo, ka viņa mirtu. Ķēdīti ar medaljonu Irma nodevusi Bitiņam glabāšanā. Irma neizdzīvoja... Viņu apraka netālu no slimnīcas, aiz kapu sētas. Otrā dienā uz kapa bijis klēpis rožu. Bet visus turpmākos 45 gadus tas aizauga ar zāli. Sākoties Atmodai,

radās uzdrīkstēšanās kapa kopiņu atjaunot. To darīja Irmas skolas draudzenes no Zasas un Jēkabpils 1989. gada pavasarī. Notika kopiņas iesvētīšana. Svētrunu teica mācītājs Kaminskis. Bijām arī mēs, daži zasioši: es, Ārija Rāviņa un Imants Jukumsons. Atmiņās dalījāmies gan mēs, gan jēkabpīlītes – Biruta Kreicberga, Ausma Vilciņa, Ausma Kamoliņa. Runāja arī Oskars Dzenis no LTF koordinācijas centra.

Tuvāk par Irmas operācijas gaitu un apbedīšanu toreiz stāstīja aculieciniece – sanitāre Elza Bebre. Viņas stāstījums bija tiešs un pārlicinošs. Šodien Elza Bebre jau Aizsaulē. Izdevās vēl sarunāties arī ar tā laika medmāsu Paulīnu Kāpostiņu. Viņa labi atcerējās 1949. gada traģisko notikumu ar ievainoto meiteni un stāstīja, ka Irmas māte pēc atgriešanās no Sibīrijas meitu izrakusi, iezārkojusi un tajā pašā vietā pārbedījusi, uzlikusi arī kapu apmalīti ar iegravētiem datiem. Kapus paplašinot, šodien Irmas Bružukas kaps vairs nav aiz sētas, bet gan kapsētas iekšpusē.

Cik atceros, tad Zasas apkārtnē nacionālo partizānu cīņas beidzās ap 1951. vai 1952. gadu. Kurzemes novados tās turpinājās ilgāk.

Ģimeņu izsūtīšana 1949. gada 25. martā. Rušiņu meita Dzidra Reizniece rakstā “No maniem atmiņu plauktiem” (laikraksts “Brīvā Daugava” 1990. gada 8. martā) stāstīja par piedzīvoto.

1949. gada 25. marta rīts. Mūsu mājā ienāca četri bruņoti vīri ar durkļotām šautenēm. Lika sataisīties ceļā 20 minūšu laikā. Ēdamo lai ņemot līdz trim dienām. Un mantas tik daudz, cik var panest. No mūsu mājām līdz izpildkomitejai kādi divi kilometri ko iet. Pie tam abi mazākie bērni (Rūta dz. 1940. g. un Jānis dz. 1943. g.) slimī ar masalām. Tad iejaucās mūsu tēva māsa Elza, kas gribēja meklēt zirgu. Neatlāva. Tad viņa krieviski uzstājās stingrāk un teica, ka esot miliča sieva. Zirgu atlāva jūgt. Mamma kā apmāta staigāja no vienas istabas otrā, kaut ko ņēma un lika atpakaļ. Tante Elza iesēja mūsu nabadzības sainī kādu segu, spilvenus. No sevis ielika maizi un gaļu. Braucām ar mūsu zirgu, ko biju izaudzinājusi un kas tagad piederēja kolhozam. Ceļš izšķīdis un smags. Divi kareivji gāja blakus, divi no aizmugures atvāztiem durkļiem. Izpildkomitejas telpās jau, saiņu ielenkti, sēdēja mūsu kaimiņi. Visiem acīs šausmas un izmisums. Stūrī klavieres, uz kurām es tik daudzreiz biju dejas spēlējusi. Sirds vai lūza un acis aizmiglojās no asarām, bet visam par spīti spēlēju valsi “Mandžūrijas kalnos”. Bēdu pārņemtie cilvēki raudāja un brīnījās, kur man radies spēks spēlēt, kad cilpa jau uzņemta kaklā.

Tad sēdējām uz saviem saiņiem vaļējā automašīnā. Garām slidēja dzimtenes vietas. Atvadas mājot, palika mīļotais cilvēks. Visas cerības kā ar cirvi nocirstas, un priekšā tikai iznīcība. Līdz Daugavas stacijai vaļējā mašīnā ar slimīem bērniem. Ļoti salām. Mūs gaidīja ešelons ar 36 lopu vagoniem. Triju dienu laikā šie vagoni bija pilni.

Pirmā piestātne aiz robežas – Polocka. Dzidra, skaidra diena, kad tikām izlaisti laukā savas vajadzības nokārtot. No vagoniem nost atiet neatlāva. Tā mēs tupējām visi barā, smirdoņas apņemti un līdzīgi lopiem, garāmgājējiem par apsmieklu. Tas bija vārdos neizsakāms kauns un pazemojums. Braucām divas nedēļas – slāpēs, bez apkopšanās un mazgāšanās. Siltu ēdienu reti dabūjām. Salām. Mūsu mazie bērni – Rūta un Jānītis – vēl arvien slimoja.

Netālu no Omskas, Narivajevskas stacijā, mūs izsēdināja no vagoniem tieši sniegā. Sabrauca apkārtējo kolhozu priekšnieki un izvēlējās sev darba spēku. Mūsu ģimeni neviens negribēja ņemt. Beidzot aizveda uz ļoti nabadzīgu kolhozu, kur paši cieta badu. Mani aizsūtīja darbā – krūmos cirst kārtis. Ieplakas pilnas pavasara ūdeņu. Šnorzābaciņi izjuka un paliku basām kājām. Kad dabūju vest traktoristiem uz lauku ūdeni, nosalušās kājas apsildīju pie vēša sāniem. No iznīcības paglābāmiešiem tikai tādēļ, ka mamma no priekšniecības izlūdzās, lai sūta mūs uz sovhozu – tur vismaz par darbu kādu nieku maksāja.

Rudenī lielu pulku izsūtīto veda tālāk. No Omskas ar kuģi pa Irtišu braucām 600 kilometru uz ziemeļiem. Apkritām ar utīm. Likās, ka aiz krekla nemitīgi auļo vesels eskadrons. No kuģa mūs izlaida Kuzņecovas sādžā, kur acu priekšā pavērās rudenīgā taiga. Bez piemērotām drēbēm un apaviem gājām pretī bargai ziemei un salam. Beidzot mežinieki izsniedza vatētus apģērbus un velteņus, no pirmās algas ieturot samaksu. Drēbes nu būtu, bet nāca virsū bads. Izmainījām visu, kas no mantām līdzī paņemts. Par spilvenu varēja dabūt divus spaiņus kartupeļu.

Trīs ģimenes vienā istabiņā. Mitinājāmiešiem irdenās dēļu barakās, kur aukstums līda iekšā pa visiem kaktiem, sienas apsarmoja baltas, bet no griestiem pilēja ūdens. Darbs tikai ar balķiem. Taigas koku stumbrus no mašīnām krāvām uz Irtišas krasta, pēc tam ielādējām baržās. Strādāšana divās maiņās dienu un nakti – katrā pa 12 stundām, svētdienās pat –18. Smagais darbs un sliktais uzturs, kad bieži pat maizes nebija, ļoti nogurdināja. Naktīs sals sasniedza līdz –50 grādu, mocīja miegs, līdzpaņemtais azaida kancītis sasala. Pie ugunskura pat sasildīt neizdevās. Pie sirds ļoti ķērās pazemojumi un lamas, ar ko tikām bagātīgi apveltīti. Neļāva mums savā starpā sarunāties latviski. Teica, ka laikam mēs esot vācieši un taisoties vietējos krievus nobendēt. Kad nodibinājām savu latviešu brigādi, bija raitāka strādāšana bez liekas klaigāšanas. Vēlāk mūs dēvēja par stahanoviešiem. Ilgi gaidītā brīvdiena bija pavasarī – 1. maija svētkos. Kļuva vieglāk ap sirdi, kad sildīja saulīte. Pa upi peldēja pirmais pasažieru kuģis, uz tā spēlēja manu mīļo valsi “Mandžūrijas kalnos”. Klausoties asaras plūda bez jēgas – es tik ilgi nebiju dzirdējusi mūziku.

Vasarā taiga atvēra savas dabas bagātības. Upēs bija daudz zivju, mežā visādas ogas un sēnes. Pat jāņogu un upeņu krūmi kuploja savvaļā. Zeme bija auglīga - deva ražu bez mēslošanas. Arī mēs ierīkojām savu dārziņu, izaudzējām saknes un kartupeļus. Taču grūtums neatkāpās, jo sāka slimot mamma, un visas rūpes par ģimeni gūlās uz

maniem pleciem. Tomēr izturēt un dzīvot gribējās ļoti, jo biju jauna. Bija jau pagājuši trīs gadi svešumā, kad tur apprecējos ar savu tautieti.

Pēc Staļina nāves mazgadīgos bērnus sāka atbrīvot. Arī mēs abus savējos palaidām uz Latviju. Soda izcietis, pie mums atbrauca tēvs. Pēc visa pārdzīvotā viņš bija izmainījies. Tāds kā salauzts un nespējīgs vairs garīgi piecelties viņš palika arī tad, kad atgriezāmies Latvijā 1957. gadā.

Tēvu – Alfredu Rušīņu – un vecāko meitu Veltu apcietināja un izsūtīja 1946. gadā. Bet meita Aina 1949. gadā bija nodibinājusi savu ģimeni, dzīvoja atsevišķi un netika izsūtīta. Šis vienas zasiestu ģimenes likteņstāsts ir līdzīgs visām no Zosas izsūtītajām 28 ģimenēm – 96 cilvēkiem. Tādas bija likteņgaitas vairāk nekā 42 tūkstošiem 1949. gada 25. martā izsūtīto latviešu. Tajā liktenīgajā dienā, kad Zosas pagastmājā Dzidra spēlēja “Mandžūrijas kalnos”, tur bija sadzītas 18 ģimenes – 63 cilvēki. Pārējās 10 ģimenes ar 33 cilvēkiem atradās Dignājas pagastmājā. 1954. gadā Bērzones ciemu (agrāko Dignājas daļu) pievienoja Zasai, tāpēc mēs šos ļaudis apzinājām kā savējos. Mūsu novadpētniece Benita Kalniņa (izsūtīta no Madonas rajona) ir pierakstījusi represēto zasiestu likteņstāstus un tos atdevusi Okupācijas muzejam Rīgā.

Kad 1988. gada nogalē Zasā nodibinājās Tautas frontes grupa, viens no tās pirmajiem uzdevumiem bija represēto zasiestu apzināšana, daļēja likteņgaitu pierakstīšana un atceres saieta sarīkošana 1989. gada 25. martā, atzīmējot šī traģiskā notikuma 40. gadadienu. Tas bija grūts uzdevums ar lielu risku. Triju mēnešu laikā pēc liecinieku atmiņām jānoskaidro dzīvesvietas pēc atgriešanās no Sibīrijas un jāsūta ielūgumi. No 28 izsūtītajām ģimenēm gadu gaitā bija izveidojošās 50 ģimenes, no kurām tikai 17 dzīvoja Zasā. Bez tam bija jāapzina te dzīvojošie represētie, kas 1949. gadā izsūtīti no citiem novadiem.

Ar dziesmām, daiļlasījumiem, vēstures atskatu, kino sižetu, dejām, sarkanbaltsarkanā karoga ienešanu un “Dievs, svētī Latviju!” dziedāšanu pieminējām daudz cietušos un Sibīrijas taigā palikušos. No tuviem un tāliem Latvijas novadiem sabraukušās vairāku paaudžu ģimenes piepildīja Zosas kultūras nama zāli. Kā svinīgajā, tā saviesīgajā daļā – šajā Atmosdas, demokratizācijas un atklātuma laikā – viesi paši runāja un stāstīja par savu traģisko pagātņi. Viņi teica: “Aizvadītajos 40 gados par to pat domāt nedrīkstējām, kur nu vēl runāt.”

Arī turpmākajos gados ap 25. martu Zasā rīkojām šādus saietus ar dažādu frontu karavīru, represēto un arestēto ģimeņu piedalīšanos.

Skola okupācijas un kara gados (1940–1944)

Manas skolas gaitas 1. klasē sākās deviņu gadu vecumā. Apziņā jau bija ienācis latviskais lepnums un pašapziņa. Pagasta nomalēs ziņas par notikumiem valstī un aiz tās robežām pienāca ar kavēšanos. Mani vecāki abonēja gan avīzes, gan žurnālu “Atpūta”, bet ne jau bērni visu izlasīja un saprata. Klausījāmies tikai austiņu radio, kas raidīja noteiktās dienas stundās. Dziļi atmiņā iespiodusies 17. jūnija diena – saulaina, bet ļoti dūmakaina. Visu dienu saules stari it kā lauzās cauri biežam miglas slānim. Tādu dabas parādību vēl nebiju pieredzējusi. Kas notiek ar mūsu zemi? Mājas ļaudis runāja skaidru valodu. Es pārdzīvoju. Latvija tika okupēta. Augustā vecāki, atbraukuši no vēlēšanām pagastmājā, teica, ka nebijis izvēles.

Drīz pienāca arī 1. septembris. Savai pelēkajai vadmalas kleitiņai šuvu baltu krādziņu un aprocītes. Skolai gatavojos ar lielu prieku. Māte mani pie rociņas neveda, jo biju prāva meitene. Ceļš uz Zasu jau iestaigāts. Pirmais patīkamais iespaids, ieejot skolā, staltais, brašais un laipnais skolas direktors Jēkabs Baško, kuru biju iepazinusi kā brāļa audzinātāju. Mana pirmā audzinātāja – skolotāja Olga Ikass. Atceros, ka viņai bija mazs puisītis Ilgvars. Skolotāja Zasā strādāja tikai vienu mācību gadu. Viņu atceros kā mīļu skolotāju ar labestīgu attieksmi pret bērniem. Arī pensionētā skolotāja Ārija Rāviņa vēl tagad Olgu Ikasi atceras ar patīkamām atmiņām.

Skolā izveidojās komjaunatnes šūniņa, ko vadīja komsorgs **Leonards Lucis**. Vēlāk viņš Zasā bija vetārsta Skroma šoferis. **Ļuba Kāsīte** izveidoja pirmo pionieru pulciņu. Ļuba jeb pilnā vārdā Ļubova Griņīvecka bija poļu tautības meitene, kas 20. gadu beigās un 30. sākumā mācījās Zesas pamatskolā. Skolas pārzinis Ādams Klucis savā dienasgrāmatā viņu ierakstījis to skolēnu sarakstā, kuri vairākus gadus no vietas čakli apmeklēja skolu, nekavējot nevienu dienu.

Ļubas māte Olga Sergejeva (no Griņīvecka šķiruses) ar jauno vīru Pauli Sergejevu (Ļubas patēvu) kā poļu viesstrādnieki kalpoja pie pagasta vecākā Jāņa Baloža Voičuku saimniecībā. Vēlāk šī ģimene dzīvoja Strautmaļos. Kad Ļuba apprecējās ar Jāni Kāsīti (ap 1938. g.), jaunā ģimene dzīvoja skolas mājā, tā sauktajā Baltajā mājīnā. Vēlāk arī Ļubas vecāki Sergejevi pārcēlās uz šo ēku. 1940. gada vasarā, pēc Krievijas armijas ienākšanas un padomju varas nodibināšanās, 22 gadus pagastu vadījušo Jāni Balodi no amata atlaida. Viņa vietā Zesas pagasta vadību pārņēma Jānis Kāsītis. Jaunā Kāsīšu ģimene valsts iekārtu maiņā jutās laimīga. Izkluvuši no nabadzīgo kārtas, viņi spēja iekļauties vadošo darbinieku vidē. Jānis – pagastā, Ļuba – skolā. Tomēr šis laiks izrādījās īss.

1941. gada 22. jūnijā Vācija uzbrūk Padomju Savienībai. Tikko pirms nedēļas realizēts staļiniskais deportāciju plāns. 1941. gada 14. jūnijā no Zesas izsūtīja trīs ģimenes ar 10 cilvēkiem: Baložus, Puriņus un Goldmaņus. 26. jūnijā Zesas palīgdienesta locekļi saņēma pavēli, ka padomju varas darbiniekiem jāevakuējas.

27. jūnijā rītausmā ar Zasas veterinārās klīnikas smago automašīnu no Zasas izbrauc Zasas, Slates un Dignājas pagasta padomju darbinieki. Starp septiņiem zasiem bija arī Jānis Kāsītis, Ļuba Kāsīte un Leonards Lucis. 28. jūnijā Jēkabpilī saņemta pavēle automašīnu sūtīt uz Pļaviņām ar bērniem un sievietēm, bet vīriešiem kājām doties pa šoseju Rēzeknes virzienā.

Lielas jukas valdīja arī Zasā. Šucmaņi gūstīja palikušos sarkanarmiešus, kas virzījās uz austrumiem. Sagūstītos kareivjus veda uz Zasas skolā noorganizēto komendantūru, kur apsargi rīkojās pēc saviem ieskatiem. Tos ļaudis, kas nebija aizbraukuši, bet padomju varas laikā ieņēmuši kādus amatus, arestēja un turēja apcietinājumā Zasas skolā. Visas klases 2. un 3. stāvā bija pilnas ar apcietinātajiem. Jūlija sākumā no Pļaviņām atgriezās komsordze Ļuba Kāsīte. Viņu tūlīt apcietināja un turēja ieslodzījumā divas nedēļas. Apcietināti tika arī Ļubas vecāki. Drīz atgriezās arī komjaunatnes sekretārs Leonards Lucis. Arī viņu apcietināja. Pēc divām nedēļām viņus aizveda uz Jēkabpils cietumu. 10. septembrī Ļubu Kāsīti, Leonardu Luci un zasi Jāni Svarānu kopā ar citiem arestētajiem, kopskaitā ap 70 cilvēku, nošāva Pelītes upes krastā pie Jēkabpils, kur arī apraka.

Kādā rītā no skolas ar automašīnu Biržu virzienā aizveda septiņus ieslodzītos un bez kādas izmeklēšanas Pilskalnos nošāva. Starp nošautajiem bija arī Ļubas māte un patēvs Sergejevs. Pēc kara - padomju valdīšanas laikā - šos fašisma upurus izraka un pārbedīja. Ļubas māte Olga un patēvs Paulis Sergejevs atdusas Kalna pagasta Ērgļu kapsētā. Arī Pelītes upes krastā nošautie tika pārbedīti Jēkabpils kapos. Pēc daudziem gadiem, remontējot elektrības ierīces skolā, kontaktā atrada Leonarda Luča zīmīti: "Nez, kas ar mums notiks, bet ļoti gribas dzīvot!" Vetārsts V. Skroms mēģinājis Leonardu glābt, bet izrādījies, ka tas nebija viņa spēkos.

Arī mani kā bērnu vilināja sarkanais kaklauts un pionieru nozīmīte, bet 1. klasē pionieros vēl neuzņēma. Ar skaudību skatījos uz savām 2. klases draudzenēm Ilgu Meijeri un Veltu Skudru glītajos kaklautos. Tā darbošanās šajā organizācijā manai bērņībai gāja garām, jo 2., 3. un 4. klasē mācījos vācu okupācijas laikā. Mācījāties apvienotajās klasēs. Mācību laiks tika stipri saīsināts: sākām vēlā rudenī, bet beidzām agrā pavasarī. Mācību grāmatu tikpat kā nebija, viss jāapgūst no skolotāju stāstītā un skaidrotā, to pierakstot. Nebija nopērkamas arī burtnīcas. Es rakstīju nepierakstītajās, bēniņos sameklētajās brāļa burtnīcās, kā arī uz vecu avīžu malām. Neskatoties uz to, ļoti daudz mācījāties, sevišķu vēribu veltījām vācu valodas apguvei.

1944. gadā jau martā skolā iekārtoja kara hospitāli un skolu slēdza. Mācības labi apgūvām, pateicoties tam, ka bija pieredzējušas, stingras un gudras skolotājas – Marta Runcīte, Aleksandra Kļaviņa, Berta Grigoroviča un Zelma Kraste. Tajos drūmajos laikos bija jāmeklē skolēniem iemācīt pašu galveno, kas būs nepieciešams turpmākai dzīvei. Viņas to sekmīgi veica.

Neviens no maniem vienaudžiem un tā laika klasesbiedriem nevar žēloties, ka nebūtu apgūvuši matemātikas un valodu pamatus. Mēs bijām... Evalds Meijers

(miris). Jānis Robežnieks. Modris Dominieks. Arvīds Celmiņš. Jānis Sockis (miris). Edgars Celmārs. Ilga Paegle-Dronka. Anna Paegle (no Zanāniem). Milda Dzene-Ušacka. Miervaldis Banders (miris). Milda Liepiņa (mirusi). Zita Gercāne-Ķibilde. Anna Groza-Aļeksejeva. Zenta Liepiņa-Upeniece. Velta Puntūze-Levinska. Eriks Skujenieks. Evalds Kaņeps (miris). Jānis Erdmanis. Bernarde Upeniece (mirusi). Aina Jaunzeme... Vēlāk arī Ārija Grāvīte, Ilga Anteviča. Lai piedod man nenosauktie, jo kara laikā mūs nefotografēja, tāpēc nav, kur atmiņās pakavēties! Tikai pēc kara visi skrējām uz Zanāniem pie fotogrāfa Jāņa Kļaviņa. No tā laika ir dažādi uzņēmumi.

Svinīgs brīdis mazpulku organizācijā Slates pamatskolā 30. gadu beigās. Pa labi no karoga Alberts Kalniņš

pārtrauca 1941. gada 14. jūnija represijas. Direktoru A. Kalniņu atceros kā cienījamu, staltu vīru, kas katru rītu skolā ievadīja ar 15 minūšu rīta lūgšanu.

Pēc kaujām Zesas teritorijā 1944. gada jūlijā fronte atkāpās uz rietumiem. Manās mājās – Zesas pagasta ziemeļu nomalē – krievu kareivji ienāca 4. augustā, kad tikko no Vanagkalniem aizbrauca vācu štāba pēdējais sastāvs. Lielākās kaujas Zasā notika ap Vidsmiestu, Landzāniem un Akmeņārēm (apdzīvotas vietas). Ļaudis no turienes bija izbraukuši. Līdz ko frontes dārdi bija rimuši, ātri nostiprinājās pagasta vietējā vara. Jau 26. augustā notika 1925. un 1926. gadā dzimušo puīšu iesaukums Sarkanajā armijā. Viņu bija pāri par 40. Vecākā gada gājuma jaunieši jau 1943. gadā mobilizēti leģionā, saformēti latviešu divīzijās. Arī es 1944. gada 26. augustā atvadījos no sava brāļa uz neredzēšanos.

No agrākajiem skolotājiem pēc kara skolā bija palikuši Marta Runcīte, Berta Grigoroviča un Zelma Kraste. Nebija vairs skolotājas Aleksandras Kļaviņas. Viņas vīrs Eriks Kļaviņš, okupācijas gados kalpodams vācu varai, nevarēja palikt uz vietas. Skolā nebija arī skolas direktora Alberta Kalniņa. Slatieši zina stāstīt, ka arī viņš devies bēgļu gaitās, nokļuvis Vācijā, pēc tam aizceļojis uz tālākām zemēm.

Visus trīs vācu okupācijas gadus Zesas pamatskolu vadīja direktors **Alberts Kalniņš**. Viņš kopš 1927. gada bija strādājis par pārzini Slates pamatskolā. 1940. gadā pārcelts uz Viesīti, tur apprecējās, bet 1941. gadā rudenī atnāca uz Zasu. Slatiešu cienīts, universāls skolotājs arī Zasā mācīja matemātiku, vācu valodu, dziedāšanu un zīmēšanu, vadīja kori, spēlēja ērģeles Zesas baznīcā. A. Kalniņš bija nākamais ērgelnieks pēc 14 gadu spēlējušās Mildas Puriņas, kuras darbību

Par šaursliežu dzelzceļu un Zasas staciju

Šaursliežu dzelzceļš ar daudziem atzarojumiem bija uzbūvēts jau Pirmā pasaules kara laikā. Zasas staciju atklāja 1927. gada 15. februārī. To cēla par pagasta līdzekļiem. Vietas izvēlē noteicējs bija pagasta vecākais Jānis Balodis. Stacija ir uz viņa zemes, pie kokmateriālu krautuves. Zemniekiem gan izdevīgāk būtu bijis, ja staciju celtu pie Māsišku krautuves.

Šajā laikā par stacijas priekšnieku sāka strādāt **Jānis Bundulis**. Pirmajos gados dienā kursēja pa pieci sastāvi, vēlāk – 50. gados – ap divi sastāvi, ieskaitot pasažieru vilcienu. Pa dzelzceļa līniju pārvadāja galvenokārt kokmateriālus – papīra malku un stutmalku. Rudeņos uz Jēkabpili transportēja cukurbietes, lauksaimniekiem piegādāja mākslīgos mēsļus. Ar J. Bunduļa enerģiju un neatlaidību stacijai sagādāja mēbeles un iekārtoja apstādījumus. Katru dienu saņemdams un izvadīdams vilcienus, Bundulis aprēķināja, ka vairāk nekā 30 gados caur Zasas staciju izlaidis ap 45 tūkstošus vilcienu.

Pasažieru vilcienam bija daudzas pieturas. No Zasas līdz Jēkabpilij brauca četras stundas. Divas reizes ceļā lokomotīve uzpildīja ūdeni. Lokomotīvi kurināja ar malku un akmeņoglēm. Viena lokomotīve vilka desmit platformas ar kokmateriāliem, kopā ap simts steru. Slates mežrūpniecība pie dzelzceļa Akmeņārēs uzbūvēja milzīgu kokmateriālu krautuvi ar celtniem, mehanizētu iekraušanu, izkraušanu un pirmapstrādi.

Tūlīt pēc kara dzelzceļam trūka pasažieru vagonu, tāpēc pasažierus pārvadāja preču vagonos. Pie vaļējām durvīm sēdējām uz grīdas. Kad mani sūtīja uz Jēkabpils tirgu pārdot kādu kilogramu sviesta vai biezpiena, ar groziņu rokās 8 km kājām devos uz Zasas staciju. Sēdos šādā vagonā, lai lēnām kratītos uz rajona pilsētu. Man patika sēdēt atvērtajās durvīs. Izkāpjot gala stacijā, manas basās kājas bija noklātas ar rasoto smilgu putekšņiem. Kādā sētā pie akas nomazgājos, tad devos uz tirgu. Drīzumā šādus lopu vagonus nomainīja kārtīgi pasažieru vagoni ar pamatīgiem, no dreijātām latiņām ovāli savienotiem soliem visa vagona garumā, pa vidu eja. Soli bija cieti, bet sēdēšana ērta. Šādos vagonos tika daudz braukāts: gan no skolas uz dažādām sporta sacensībām Jēkabpilī, gan vēlāk uz Aknīsti, kad piederējām Aknīstes rajonam. Tas bija interesantais jaunības laiks. Braucienā vienmēr gadījās kāds muzikants, kurš nepārtraukti spēlēja. Visi dziedāja līdz kara laika dziesmas. Dažreiz ejā starp sēdvietām pat uzdancojām. Stacijās un ūdens uzņemšanas vietās visi no vagoniem izkāpa. Dzirdot kādā vagonā mūziku, tur salasījās jaunieši. Bet nekad netiku dzirdējuši piedauzības vai redzējuši nepiedienīgu uzvešanos.

Jau 60. gados šaursliežu dzelzceļu sāka nojaukt, jo attīstījās autobusu satiksme. Smagās mašīnas – kokvedēji – kravas nogādāja līdz paredzētajam

galapunktam. Būvēja ceļus. Sākumā nojauca dzelzceļu no Siliņiem līdz Jēkabpilij. Bānītis kādu laiku vēl kursēja no Siliņiem caur Viesīti līdz Daudzevai, pārvadājot meža materiālus. Gadiem ejot, pamazām nozuda sliedes arī maršrutā Aknīste–Siliņi–Viesīte–Daudzeva. Nojaukšanu pabeidza 70. gados. Šodien Zasas stacijā dzīvo divas ģimenes. Citos pagastos bijušo staciju ēkas vairs nepastāv. Viesītē izveidots dzelzceļa muzejs. Par Zasas staciju un dzelzceļu savā grāmatā raksta bijušais Zasas lielsaimnieks Vilis Stukuls

Es šo "ātrvilcienu" kā pasažieris izmantoju reti, bet ļoti noderīgs bānītis bija dažādu kravu pārvadāšanai. Visbiežāk redzējām baļķiem piekrautas platformas aizvedam uz Jēkabpili. Kad Jēkabpili ar Krustpili savienoja stabils tilts, tad bānītis gāja pāri Daugavai - līdz Krustpils dzelzceļa stacijai. Arī Augšzemē izaudzētās cukurbietes sāka ceļot uz Krustpils cukurfabriku. Ražas novākšanas laikā mums tās ar zirga pajūgu vajadzēja aizvest līdz Zasas stacijas sliežu ceļam. Rudeņos tur veidojās lielas biešu grēdas. Kad padeva preču platformas, tad atlika tikai bietes ielādēt un gaidīt samaksu. Cukura saturu bietēs jau tūlīt pēc novākšanas bija noteicis fabrikas pārstāvis.

1957. gadā Zasas vidusskolas 9. klases audzēkne Daina Indāne veidoja aprakstu par Jāni Bunduli – Zasas stacijas priekšnieku. Pierakstot Bunduļtēva (tā viņu sauca zasiēši) dzīves stāstu, novadpētniece reizē raksturoja notikumus Latvijas laukos 19. un 20. gadsimtā. Šis dzīves gājums ir liecība tam, kādi diženi cilvēki savu mūžu atdevuši Zasai.

Jānis Bundulis dzimis 1887. gadā Druvienas pagastā kalpones un skrodera ģimenē. Netālu no viņu mājām atradās izcilā latviešu rakstnieka Rūdolfa Blaumaņa Braki. Bunduļtēva atmiņās bija saglabājies nostāsts par tēva draugu - kuprīti skroderi, kas šuvis Brakos kopā ar savu tēvu. Viņi nolēmuši izjokot veco pauninieku Ābramu, kas apgūlies uz siltas krāsns. Skroderis iemetis krāsnī šaujamo pulveri. Krāsns uzsprāgusi. Šo gadījumu Blaumanis vēlāk izmantojis savā lugā "Skroderdienas Silmačos". Skaistajā Druvienā atrodas arī rakstnieka Jāņa Poruka dzimtene. Neaizmirstamas atmiņas Bunduļtēvu saistīja ar Gauju un Tirzu, kur sapņoja Poruka Pērļu zvejnieks. Jānis Bundulis nodots mācīties Druvienas pagastskolā, pēc tam trīs gadus pavadījis Tirzas draudzes skolā. Šeit viņš bijis kopā ar Jāņa Poruka brāļiem un māsām. Reiz izdevies redzēt arī pašu rakstnieku.

Vairākas vasaras Jānis Bundulis iepazinis sūro kalpa zēna dzīvi. Vēlāk sāka strādāt tikko uzceltajā ķieģeļu ceplī, no kurienes liela daļa ķieģeļu nonāca barona Vulfa Cesvaines pilī, ko cēla lielu, ar 300 istabām. Kad ķieģeļu ceplis darbu pārtrauca, Jānis nonāca Aizsaujas muižā par modernieka palīgu. Jau no bērnības Jāni Bunduli interesēja dzelzceļš. Viņš pārcēlās uz Madonu, kur strādāja stacijā par pārmijnieku. Kad uzbūvēja jauno dzelzceļa līniju Pļaviņas–Cesvaine–Alūksne, Bunduli aicināja strādāt par Stāmerienas stacijas priekšnieku.

Jānis Bundulis ar kundzi Emīliju stacijas dārzā 1955. gada 3. jūlijā

Šajā laikā sākās krievu–japāņu karš. Uz Tālajiem Austrumiem sūtīja ešelonus. Bija jūtama revolucionāra kustība. Dumpinieki aplenca Stāmerienas staciju, rīkoja uzbrukumus Stāmerienas pilij un baronam Vulfam. Nežēlīgi rīkojās soda ekspedīcijas, arestēja, spīdzināja un nošāva nemieru dalībniekus. Arī Jāni Bunduli pratināja. Glābjoties no draudošām briesmām, viņš aizbrauca uz Lietuvu, kur dabūja darbu Viļņas preču stacijā. Pirmā pasaules kara laikā viņa ģimene devās bēgļu gaitās uz Krieviju. Tās bijušas raibas, smagas dienas, ko Bunduļtēvs vecumā negribēja atcerēties.

Pēc atgriešanās Latvijā Bundulim piedāvāja darbu uz lielā dzelzceļa. Bet viņš izvēlējās Zasas staciju. Kādreiz agrāk bija braucis garām Zasai, un šī vieta viņam iepatikusies. Viņš gribēja ar savu darbu kalpot lauku ļaudīm. Zasas stacijā Bundulis ieradās 1927. gada 15. februārī – tumšā, aukstā, tikko uzceltā un neiekārtotā telpā. Vispirms viņš iegādājās telefonu, tad galdu un krēslus. Pavasarī stacijas priekšā parādījās puķes un košumkrūmi, jo Jāņa Bunduļa dzīvesbiedre bija puķu mīļotāja. Stacija ieguva daiļu izskatu. Pagāja gadi interesantā, saistošā darbā.

Otrajā pasaules karā frontes līnija gāja pavisam netālu no stacijas. Atkāpjoties vācieši staciju nodedzināja. Pēc kara stacijas kantorīti iekārtoja noliktavas telpās, bet Bunduļa ģimene uz neilgu laiku apmetās kaimiņos pie Antona Gercāna. Ar Bunduļtēva enerģiju un neatlaidību pāris gados stacija tika atjaunota. Drīz ap to atkal sāka zaļot košumkrūmi un ziedēt puķes. 1957. gadā, kad skolas novadpētnieki vāca materiālus par staciju, dzelzceļu un darbiniekiem, Bunduļtēvs Zasas stacijā kalpoja 30. gadu, bet pašam tajā laikā jau bija 70 gadu.

Pie Zasas stacijas – priekšnieks
Jānis Bundulis
ar dzelzceļa strādniekiem

Bunduļtēva vārds ir cieši saaudzis ar Zasas stacijas vārdu: ja minam vienu, noteikti nāk prātā arī otrs. Viņš nepieņēma dēlu aicinājumus pārcelties pie Arvīda Jelgavā vai pie Evalda, kas bija Ugāles stacijas priekšnieks. 1962. gada jūnijā Bunduļtēvs savu dzīvesbiedri aizvadīja Aizsaulē uz dzimto pusi Madonas rajonā. Pats vienatnē Zasas stacijā nodzīvoja vēl septiņus gadus. Nomira 1969. gada 23. februārī 82 gadu vecumā.

Rakstot par dzelzceļu un Zasas staciju, nevaru nepieminēt cilvēku, kurš gandrīz 40 gadu no sava darba mūža veltījis dzelzceļam, strādājot gan par strādnieku, gan brigadieru. Tas ir zasiētis **Alberts Alkšārs**, dzim. 1903. gada 15. aprīlī Latgalē, Liksnas pagastā. Albertu pazinu jau agrāk, kad viņš dzīvoja pie saviem radiem Kaņepēm Gaiļos un Zemgaļos, bet vairāk iepazīnu 1958. gadā Vanagos pie Adumāniem.

Īpašu pārsteigumu nesen man sagādāja A. Alkšāra brālēna meita Valda Zdanovska no Zemgaļiem. Uzzinājusi, ka apceru Zasas novada vēsturi, viņa atnesa lielu saini ar kladēm – Alberta Alkšāra dienasgrāmatas, ko viņš rakstījis vairāk nekā 50 gadus no 1926. gada līdz 1978. gadam, varbūt arī ilgāk. 19 biezās rūtiņu klades – katrā rūtiņā glītā, labi salasāmā rokrakstā pa gadiem un datumiem rakstīts viss. Par bērniņu Nīcgālē un Kalupē. Par Pirmā pasaules kara bēgļu gaitām Krievijā - Jaroslavļā. Par karadienestu Rīgā 1924. gadā, pēc atgriešanās no Krievijas. Par

Jānis Bundulis 70. dzimšanas dienas
svinībās 1957. gada 24. jūlijā ar kundzi
Emīliju, dēlu Evaldu un mazmeitu Zaigu
(konservatorijas studenti)

ģimenes pārcelšanos uz Zasu 1925. gadā. Daudzkārt pieminēts krusttēvs Grosbergs Kalupē un saistība ar viņu.

Dzīvojot Zāsas Gaiļos, stāstīts par puīša gaitām kaimiņos pie E. Antoneviča, pie Annas Kaņepes – tolaik Dignājas pusē, pie Kirilova Slates pagastā. Starplaikos strādāti arī gadījuma darbi pie apkārtējiem saimniekiem mežā un malkas sagādē. Uz dzelzceļa A. Alkšārs sācis strādāt 1927. gada 9. maijā Zāsas stacijā. Sākumā ar pārtraukumiem. 1928. gadā A. Alkšārs no Teodora Račkovska nopircis Ekavas smēdi ar 2 ha zemes. Alberts ar tēvu un māti pārcēlās no Gaiļiem uz Ekavas smēdi, kur nodzīvoja 10 gadu, reizē strādājot uz dzelzceļa. Dienasgrāmatā notikumu apraksti par šīs apkārtnes ļaudīm.

1938. gada 12. februārī A. Alkšārs smēdi, kurai dots māju vārds “Sprīdīši”, pārdeva kalējam Albertam Ezeriņam no Birziem par 2200 latiem (divus tūkstošus noguldīja bankā). Domāja, ka tikai uz neilgu laiku ģimene pārceļas pie radiem Kaņepēm Meža Skoteļos (tagad tie ir Zemgaļi). Šis neilgais laiks ievilkās 20 gadu garumā. Kad 1958. gadā nomira Alberta māte, viņš aizgāja dzīvot uz Vanagiem.

Zasas stacija pirms Otrā pasaules kara – 1936. gadā

Zasas stacija 1938. gada 20. maijā – kad ķirši zied

Māsa Nelda, ko viņš no Jaroslavlņas atveda tikai 1947. gadā, palika Zemgaļos līdz mūža beigām.

Turpmākās A. Alkšāra dzīves vietas 60. gados saistās ar Aknīsti: pie Brunovskas, Geidāniem un Šimkūniem. Tad Gārsenes Elsītēs. Vienu gadu (1962./1963.) Biržu Siliņos. Bet vietas, kur Alberts bieži ciemojās, bija Zasas Gaiļi un Zemgaļi.

Pēc kara atjaunotā Zavas stacija – 50. gadu sākumā

Zavas stacija ap 2000. gadu

Rakstot dienasgrāmatu jaunībā, viņš to darījis lielā kautrībā un slepenībā. Savas burtnīcas glabājis slepenās, citiem nezināmās vietās. Visas piezīmes sakārtojās un pārrakstījis pēc aiziešanas pensijā – 1963. gadā. Dažās kladēs rakstījis no avīzēm par dažādiem notikumiem un parādībām. Kā kaislīgs makšķernieks apkopojis faktus – pie kādiem ezeriem un cik bieži bijis makšķerēt. Atsevišķi pa gadiem izrakstījis braucienus komandējumos dzelzceļa darīšanās un uz periodiskajām veselības pārbaudēm. Gan kara laikā, gan pēc kara apbraukāta visa Latvija no Liepājas līdz

Alberts Alkšārs

Abrenei, no Valkas līdz Aknīstei. Komandējumu mērķi dažādi: sliežu apkopšana, dzelzceļa darbinieku aizvietošana, dažādu materiālu sagāde, dokumentu nodošana un saņemšana un daudzi citi distanču darījumi. Kā darbiniekam, kas brīvs no ģimeniskām mājas rūpēm, šie ceļojumi bijuši interesanti. Komandējumu vietas daudzkārt bijušas Viesīte, Daudzeva, Jelgava, Gulbene, Ērgļi, Rēzekne, Kārsava, Daugavpils, Sēlpils, Sece, Iecava, Taurkalne, Garoza, Vecumnieki, Krustpils, Slampe, Ugāle un daudzas citas Latvijas stacijas. Distances kantoris bija Jelgavā. No 1941. līdz 1963. gadam bijis komandējumos 150 reizes.

Atsevišķi reģistrēti arī izklaides braucieni ar vilcieniem un autobusiem uz Rīgu, Ventspili, Valku, Ķemeriem, Kandavu, Rūjienu, Jaroslavļu (pēc māsas),

Leņingradu, Daugavpili, Siguldu, Tukumu, Rokišķiem, Vīganti u.c. (1928–1972). Izrēķināts arī, cik nobraukts ar velosipēdu, vēlāk motovelosipēdu, cik nostaigāts kājām – uz Līvāniem vai citām tuvākām vietām. Reģistrētas arī gadu gaitā notikušās preču vilcienu avārijas pie Zasas, Akmeņārēm, Lūcānu kapiem un citur, arī konduktora I. Kalviša bojā eja 1960. gada 16. aprīlī. Garā sarakstā reģistrētas dzelzceļnieku darba biedru un paziņu dzimšanas dienas, dažādas adreses, ceļojumu pieraksti. Arī dažādu mākslinieku, zinātnieku, rakstnieku, Latvijas un pasaules klasiķu, valstsvīru un citu ievērojamu personību dzimšanas, miršanas un darbības dati. Atzīmēti daudzi vēsturiski notikumi pie mums un pasaulē, arī par seno laiku vēsturi.

Alberts bijis aizrautīgs grāmatu lasītājs, ar sevišķu interesi par fantastiku, vēsturi, zinātņi. No katra ceļojuma vai komandējuma brauciena vienmēr atvedis grāmatas. Viņš raksta: “Manā bibliotēkā uz 1975. gada 1. janvāri ir pavisam 1436 grāmatas. Tānī skaitā romāni un stāsti – 933 (krievu valodā – 14). Zinātniskās un ārstniecības grāmatas – 198. Kopoto rakstu sējumi - 69.”

Šī bibliotēka glabājusies agrākajā dzīves vietā Gārsenes un Aknīstes pusē. Vēlāk, kad Alberts tur vairs nedzīvoja, viņa krustdēls Evalds Kaņepe grāmatas pārveda uz savu dzīvokli Ilūkstē, bet vērtīgāko vairs neesot bijis. Vēlāk daļu grāmatu atveda uz Zasas Zemgaļiem. Alberts Alkšārs nomira 1988. gada 20. februārī, kad kādu gadu bija padzīvojis veco ļaužu pansionātā. Ar Valdas Zdanovskas ģimenes gādību apbedīts Zasas kapsētā.

Zasas vidusskola pēc Otrā pasaules kara

Zasas vidusskola pēc Otrā pasaules kara

Vilis Krauklis – pirmais Zasas vidusskolas direktors pēc Otrā pasaules kara. Dzimis 1920. gadā Daugavpils apriņķa Višķu pagastā zemnieku ģimenē. Pēc pamatskolas beigšanas mācījies Daugavpils Skolotāju institūtā, absolvējis Vēstures nodaļu.

Pēc frontes līnijas atkāpšanās uz rietumiem 1944. gada augustā Vilis Krauklis tika iecelts par Zasas skolas direktoru. Līdz ar viņu par latviešu valodas skolotāju pieņēma arī sievu **Elvīru Kraukli**. Viņa bija beigusi to pašu Daugavpils Skolotāju institūtu. Kara laikā Kraukļu ģimene ar diviem puisīšiem bija apmetusies pie radiem Podniekiem Zasā un Mūrniekiem Leimaņos. Pirmskara Latvijas laikā Elvīra ar māti dzīvoja Zasā pie radiem Liepiņiem Griķos, mācījās Zasas pamatskolā. Māte bijusi audēja, atnākusi no Dignājas.

1944. gada 1. septembrī es mācījos 5. klasē. Man ļoti patika jaunās skolotājas vadītās latviešu valodas stundas. Jaunais, glītais Vilis Krauklis ar interesantu stāstījumu prata skolēnos radīt interesi par vēsturi. Meitenēm patika skolotājs. Arī Vilim Krauklim iepatikās viena otra vecāko klašu meitene. Par vēstures mācīšanos pie direktora V. Kraukļa raksta arī Jānis Britāns savās atmiņās.

Skolā nodibināja komjaunatnes šūniņu skolnieka Jāņa Rāviņa vadībā. Pionieru organizācijas vadību pārņēma jauna skolotāja **Valija Mimmāne**. Pirmajā mācību gadā direktors daudz strādāja, lai skolu pēc kara postījumiem savestu kārtībā. Krustu šķērsu sagāzto koku un uzspridzināto tiltu sakopšana nebija tikai pagasta vadītāju rūpe. Te talkā nāca skola. Malkas sagāde balstījās uz pašas skolas

spēkiem. Direktors bija galvenais talku organizētājs. Mēs, skolēni, braucām uz mežu zāgēt kokus malkai.

Vili Kraukli uzskatu par Zasas vidusskolas **dibinātāju**. Viņš neatlaidīgā darbībā panāca to, ka 1945. gada rudenī Zasā atvēra 8. kā pirmo vidusskolas klasi. J. Britāns uzskata, ka ar šo gadu būtu jāskaita vidusskolas vecums, nevis ar pirmo izlaidumu. Ap Jaungadu uzzinājām, ka no Zasas vidusskolas direktora amata atcelts (nostrādājis pusotru gadu) Vilis Krauklis. Jānis Britāns stāsta:

*Par iemesliem neviens mums nestāstīja, arī tagad tos nezinu. Runāja, ka par pārāk biežo iedzeršanu, ka esot par jaunu, gan ka vajadzīgās izglītības neesot, kādam citam šis amats vajadzīgs. Bet tās tikai runas skolnieku vidū. Visu simpātijas bija Kraukļa pusē. Viņš turpināja mums mācīt vēsturi, bet par direktori nez no kurienes atbrauca **Marija Skopiņa**, parupja sieva stulmu zābakos, runāja ar krievu akcentu. Viņa mums sāka mācīt krievu valodu Bertas Grigorovičas vietā. Skolas attīstībā un Zasas sabiedriskajā dzīvē, liekas, Skopiņa nekādas pēdas neatstāja. Vili Kraukli gan tagad biežāk manīja iereibušu. Ne jau skolā, bet pie zirgu punkta ļaudīm.*

1946. gada 27. februārī zirga pajūgā brauca vairāki vīri no Zasas uz Jēkabpili, starp tiem arī Vilis Krauklis. Atpakaļceļā kaut kas noticis pašu starpā, un viens no ceļabiedriem Kraukli nošāva. Vai talantīgais pedagogs bija iereibušu vīru strīda vai nejauša šāviena upuris? Varbūt kāds cits viņa nāves cēlonis? To mēs skolā neuzzinājām. Domāju, ka lieta netika izmeklēta, vainu novēla uz mežabrāļiem.

Pēc svinīgas atvadīšanās skolas zālē ar pagasta organizāciju pārstāvju laicīgajām runām, pērmindera svētvārdiem un tēvreizi noslēgumā, šķirstu uz kapiem veda ragavās zirga pajūgā. Aiz tā brauca vēl divi pajūgi. Visa skola gāja kājām, pa divi, katra klase nesa vainagu. Es tad mācījos sestajā klasē. Ceļā uz Zasas kapiem stiepās puskilometru gara bērnieku rinda. Apbedīšanas ceremonija bija gara. Tāpat kā skolas zālē – vispirms laicīgā, tad garīgā. Sals knieba vaigos, tādēļ atpakaļ soļojām naski.

Vēl tagad Zasas kapsētā piemiņas akmens ar Viļa Kraukļa vārdu glabā kādu pēckara gadu noslēpumainu likteņstāstu. Zasas ciema kultūras komisijas uzstādītajā piemiņas akmenī iegravēts:

Vilis Voldemārs Krauklis Dz. 1920. g. 7. jūnijā. Mir. 1946. g. 27. februārī.

Gribēju tālajos laukos vēl iet,

Klausīties dziesmas, ko ziedonis dzied...

Satumsa nakts... Satumsa nakts...

Daži skolu un izglītību cienoši zasiēši ik gadus 1. septembrī noliek ziedus pie Zasas vidusskolas dibinātāja Viļa Kraukļa kapa. Viļa Kraukļa atraitne Elvīra pēc pāris gadiem ar saviem diviem puisīšiem no Zasas pārcēlās uz Dignāju, tolaik Ģipterānu pamatskolu. Ir zināms, ka viņa otrreiz apprecējās, ieguva uzvārdu Pupiņa.

Kad Viļa Kraukļa vairs nebija, Zasas vidusskolā strādāja šāds skolotāju kolektīvs (1946./47. māc. gads): uz kāpnēm sēž Valija Mimmāne un Zelma Kraste. Stāv no kreisās: Jānis Strauts, Berta Grigoroviča, jaunā direktore Erna Pabērza, Elvīra Kraukle, Jānis Vaivods, Alfreds Taškovs, darbmāc. skolotājs Kriškināns un Marta Runcīte

Erna Pabērza, dzim.1910. g. 12. novembrī Daugavpilī, pirms kara beigusi Ļeņingradas Ģeoloģijas un kalnu institūtu, 1946. gada rudenī ieradās Zasā, lai strādātu Zasas vidusskolā par direktori.

Tikšanos ar jauno direktori vislabāk atceras Jānis Britāns.

Tā 31. augustā braucu uz pēdējo vasaras darbu dienu skolā. Jau no tālienes ieraudzīju lielu čalojošu skolnieku baru ar lāpstām un grābekļiem laukumā starp skolu un graudu noliktavu. Lai noskaidrotu situāciju, apstājos skolas otrā pusē pie malkas grēdām. Tur ieraudzīju Rāviņu Arvīdu. “Tur jaunā direktore,” viņš pavēstīja, rādīdams uz grābekļaino pulku. “Šerpa gan, dabūsim trūkties...”

Neko darīt, jāiet pie jaunās priekšniecības pieteikt savu ierašanos. Zemes racējus, dzīvžogu un puķu stādītājus izrikoja jauna sieviete vasarīgā tērpā, gaišiem, uz pakauša copē saspraustiem matiem. Bet tā taču... Apmulsu, tomēr gāju klāt un pateicu labdienu. Viņa pagriezās uz manu pusi, īsu, īsu mirklīti, likās, arī apmulsu, tad pasmaidīja un pastiepa roku.

- Pēc auguma līdz šim domāju, ka tu jau sen studentos. Uz devīto klasi?
- Jā, uz devīto....
- Iesim piena kannas pacilāt?
- Varam...
- Neiznāks, šoreiz ņemsim lāpstas!

Jā, izrādās, ka mēs ar jauno direktori agrāk esam bijuši pazīstami. Pēc Ļeņingradas kalnu institūta beigšanas un darba vairākās ekspedīcijās, man nezināmas likteņa peripetijas viņu ar ģimeni vācu laikā bija novedušas par kalpiem Kalēju saimniecībā Mežgala pusē, netālu no Aizpores, tātad gandrīz kaimiņos. Neskaitāmas reizes tikāmies Gūtmaņu pienotavā, kur es katru sesto rītu vedu pienu. Viņa – lielu vezumu ar kannām no otras puses. Cilājām pilnās kannas, pa diviem lējām nosvērto pienu karsēšanas un separēšanas tvertnē, stiepām pa kāpnēm uz augšu kūpošo vājpienu. Tā vismaz divas vasaras, varbūt vairāk. Sistemātiskie piena vedēji bija tā saraduši, ka sasveicinājās pa lielu gabalu, sauca vārdos un palīdzēja kannas bīdīt pa lieveni, lai visām no ratiem celtajām būtu vieta. Uz beigām Erna pat vietējā izloksnē ielauzījās, dzīvi pļāpāja ar zemnieku sievām un vīriem. Par viņas pagātņi nevienam nenāca prātā interesēties. Nu viņa bija vidusskolas direktore. Šoreiz pirmo reizi es viņu skolas pagalmā uzrunāju ar “Jūs” un neatkāpos no tā līdz pēdējai tikšanās reizei 1950. gada 5. jūlijā, kad ierados no viņas atvadīties – pēc divām dienām bija jābrauc dienēt. Gūtmaņu pienotavu viņa pieminēja tikai vienu vienīgo reizi, šajā atvadīšanās brīdī. Ilgi runājām par aizvadītajiem gadiem, par dzīvi. Viņa raudāja. Līdz Ernas Pabērzas nāvei 1965. gadā redzējušies vairs netikām.

Es 1946. gada rudenī sāku mācīties 7. klasē. Tāpat kā Jānis Britāns, šo darbīgo, stingro, arī nervozo, bet ļoti cilvēcīgo direktori atceros ar cieņu. Ernas Pabērzas ģeogrāfijas stundas bija tik interesantas un saistošas, ka man līdz pašreizējam vecumam pastāv interese par ģeogrāfiju. Stāstījumi stundās par katru ievērojamāko vietu vai pilsētu, kalniem vai upēm saistījās ar viņas pašas redzēto daudzajās ekspedīcijās kā studiju praksēs, tā pēcstudiju darbībā. Interesantie skolotājas stāstījumi deva iespēju sīkāk iepazīt Krieviju no Latvijas robežas līdz Kamčatkai, no Ziemeļzemes līdz Mongolijai, Ķīnai un Japānai. Runājot par zemēm un tautām, viņa pati aizrāvās un veda līdzī arī mūs. J. Britāns saka, ka E. Pabērzas krievu valodas pasniegšana nebijusi īpaši profesionāla, bet par ģeogrāfiju mūsu domas sakrīt. Britāns atceras:

Neilgi pēc mācību sākuma skolas zālē rādīja filmu “Krievzemes dziesma” – kara laikā uzņemto Holivudas dāvanu Padomju Savienībai kā cīņu partnerim pret hitlerisko Vāciju. Filma bija krievu valodā. Šajā laikā es ne krieviski runāt varēju, ne sapratu. Pirms kino sākuma Pabērza apsēdās man blakus un visu filmu no sākuma līdz beigām klusu pārtulkoja latviski. Katrs tā laika audzēknis var atcerēties kādu epizodi, sīku vai nozīmīgu, kad Pabērza viņam ir palīdzējusi.

Direktore skolā ieviesa stingru kārtību un disciplīnu. No soda par nedarbiem skolēni ļoti baidījās, viņa bija barga. Bet bēdās un nelaimē nonākušos viņa saprata. Šis pēckara laiks bija sarežģīts, daudziem ģimenes apstākļi kritiski. Tādās reizēs direktore centās palīdzēt gan materiāli, gan ar līdzjūtību. Viņa bija sirsnīgs cilvēks. Domājams, ka arī Ernās Pabērzas ģimeni bija skārušas kaut kādas staļiniskas represijas. Sarežģītais laiks par visu lika klusēt. Par to varēja spriest pēc viņas nervu sistēmas, rūpēm par slimīgā dēla Artura veselību, par nezināmo likteņgaitu, kas kara laikā māti un dēlu atveda Mežgala pusē. Kad direktore stundā ienāca smaidoša, tad žurnālā rindojās labas atzīmes. Bet, kad bija sanervozējusies, rindās vilkās “stabi”. Šad tad Pabērza sastrīdējās ar skolotājiem, biežāk ar tehniskajiem darbiniekiem.

Skolai nemitīgi tika kaut kas gādāts un sarūpēts, sakopts vai nokārtots. Jau pirmajā rudenī nopirka labu akordeonu “Honers” par sešiem tūkstošiem pirmsreformas rubļu. Daudzi tā laika vidusskolas puīši iemācījās spēlēt. Direktore instrumentu deva muzicēt pratējiem, atļaujot pat kaktu ballītēs piepelnīties **Noldim Darbiņam, Pēterim Vaivodam** un citiem.

Jānis Britāns savās atmiņās raksta:

Pavisam neticami: pēc četriem gadiem, kad mēs skolu beidzām, akordeons izskatījās un skanēja kā jauns. Kāds bija šī instrumenta tālākais liktenis, par to jāprasa Robertam Dzintaram. Viņš muzikālo vadību skolā pārņēma pēc dziedāšanas skolotāja J. Strauta aiziešanas.

Kā jau Zasas vidusskolas hronikā rakstīts, 40. gadu beigās skolā ienāk jaunas vēsmas. Ar skolotājas **Irmas Indānes** ierašanos Zasā atdzīvojās latviešu literatūras un folkloras pētīšana. Jau pašos darbības sākuma gados ar literatūras pulciņa žurnāla “Gaismas Lokā” izdošanu gūti pirmie panākumi rajonā. Skolā un pagastā atdzīvojās dramaturģiskā darbība. Ar jaunās bioloģijas un ķīmijas skolotājas **Veronikas Gilučas** ierašanos Zasā turpinās intensīvs darbs parauglauceņos skolas mācību dārzā. Šajā laikā skolotāju kolektīvs papildinās ar jaunu fizikas - matemātikas skolotāju, kam dotības muzikālajā audzināšanā. Tas ir **Roberts Dzintars**. Kā skolā, tā pagastā atdzīvojās koru un ansambļu dziedāšana, veidojās instrumentālie ansambļi. Šajā laikā skolā vēl strādāja pieredzējušas skolotājas no pirmskara gadiem: Marta Runcīte, Berta Grigoroviča, Zelma Kraste.

Pēckara laikā skolas direktorei E. Pabērzejai bija ko domāt, kā izvietot pieaugošos klašu komplektus un kā ar dzīvokļiem apgādāt skolotāju un darbinieku ģimenes. Arī 60 skolēnu lielajai pionieru organizācijai un 28 komjauniešu darbībai bija vajadzīgas savas telpas, arī internātam un kopgaldam. Notika skolas ēkas remonts, iegādājās jaunus solus. 1949. gadā izglītības sistēmas pārkārtošanās. Mācību laiks vidusskolā par vienu gadu tika samazināts. 1950. gadā vidusskolu reizē beidza 11. un 12. klase. Tie bija Zasas vidusskolas pirmie absolventi.

Direktore Erna Pabērza pārdzīvoja arī traģisko 1949. gada 25. martu, kad no skolas soliem arestēja lielākus un mazākus bērnus, kuru ģimenes bija lemtas izsūtīšanai uz Sibīriju. Tikai nesen uzzināju, ka pati direktore E. Pabērza vairākas naktis šajā laikā nav gulējusi mājās, apmetusies pie labiem cilvēkiem tepat Zasā. E. Pabērza ļoti labi sapratās ar skolotāju Irmu Indāni. Ģimenes draugi bija Markotu ģimene.

1951. gadā Erna Pabērza pārcēlās uz Klintaines skolu netālu no Pļaviņām. Tur viņa apprecējās ar mežkopības darbinieku no mūspuses Vizānu-Briedi, kurš pēc viņas esot tīkojis, jau dzīvojot Zasā. 1965. gadā – 55 gadu vecumā – Erna Vizāne-Briede mirusi. Jau pirms 12 gadiem bija miris viņas dēls Artūrs, arī māte. Tā beidzās karaliskās, staltās Zesas vidusskolas direktores samērā īsais mūžs.

Mirdza Briede-Bīgestāne, dzim. 1921. g. 22. augustā Liepājā. Mācības iesākusi Liepājas ģimnāzijā, bet pabeigusi Aizputē. Pēc tam dažus gadus strādājusi Liepājā, bet pēc kara iestājusies augstskolā. Pedagoģiskā institūta Svešvalodu fakultāti beigusi 1949. gadā kā angļu valodas skolotāja. Nosūtīta darbā uz Zesas vidusskolu, kur desmit gadus (līdz 1959. g.) mācīja angļu valodu.

Pēc direktores Ernas Pabērzas aiziešanas 1951. gada rudenī līdz direktores Diānas Mednes atnākšanai 1955. gada 5. februārī Mirdza Briede bija vidusskolas direktore. Zasā viņa nodibināja ģimeni, apprecēja zasieti Jāni Bīgestānu - skolas pavāres palīdzes Elzas Bīgestānes dēlu. Jaunajā ģimenē piedzima meitiņa Gundega. Atceros, ka rūpīgi koptais un aprūpētais bērns jau 9 mēnešu vecumā uzsāka patstāvīgi staigāt, kas reti kad notiek. No paša sākuma Zasā Mirdzas aizraušanās bija teātra spēlēšana kā skolas, tā ciema dramatiskajos kolektīvos. Viņu ievēlēja par ciema deputāti. Blakus interesantam mācību darbam ritēja rosīga sabiedriskā dzīve. Ik gadus tika labiekārtots sporta laukums, izveidojās labs meiteņu ansamblis un jauktais koris, turpinājās tradicionālie abiturijas sarīkojumi ar vērtīgām teātru izrādēm.

1959. gadā Mirdza Bīgestāne ar ģimeni pārcēlās uz Aknīsti, kur četrus gadus mācīja angļu valodu Aknīstes vidusskolā, bet Jānis Bīgestāns bija finanšu aģents. Kopš 1963. gada Mirdza Bīgestāne bija skolotāja Saldus rajonā – Brocēnos. 60. gadu vidū no Zesas uz Rīgu pie jaunākā dēla, ārsta Valda Bīgestāna, pārcēlās māte **Elza Bīgestāne**, ilggadējā Zesas vidusskolas pavāres **Martas Rāviņas** palīdzē.

2001. gada septembrī man radi no Saldus atsūtīja vēstuli, kurā bija izgriezums no Saldus rajona laikraksta “Saldus Zeme” (2001. g. 8. septembrī) ar virsrakstu “Man bijuši mīļi un atsaucīgi skolēni”, kas uzrakstīts sakarā ar Mirdzas Bīgestānes 80. jubileju. Te apcerēta visa viņas pedagoģiskā darba dzīve, kur sava vieta piešķirta desmit Zasas vidusskolas gadiem. Tos atceras ar labām atmiņām, jo valdījusi jauka atmosfēra, bijis labs un profesionāli spēcīgs skolotāju kolektīvs. Visi pirmās brīvvalsts laikā beiguši LU. Mirdza žurnālistei stāstījusi:

Zasas vidusskolas sestais izlaidums 1955. gadā.

Pirmajā rindā vidū: audzinātājs Pāvels Molčanovs ar pamatskolas absolventiem, pirmais - Alberts Zarāns, blakus skolotājam Skaidrīte Lorence un Daina Indāne. Otrajā rindā no kreisās skolotāji: Mirdza Bīgestāne, Antoņina Nikitina, Henrihs Saušs, Rozālija Murāne, rajona pārstāvis, vidū direktore Diāna Medne, rajona pārstāvis, Irma Indāne, Aina Sauša, Lilija Resne, Ārija Rāviņa. Trešajā rindā labajā pusē: Ārija Kalniņa un Roberts Dzintars

Mani kā jauniņo uzņēma labi. Toreiz skolā vēl bija diezgan spēcīgs pretpadomju noskaņojums. Arī man kā Latvijas pirmās brīvvalsts laikā skolā gājušai bija ļoti pamatīga patriotiska audzināšana, tāpēc padomju vara man nesimpatizēja. Skolā nāca arī tādi skolnieki, kas ar mani gandrīz vienā vecumā. Viņiem tikai milzīga vēlēšanās mācīties. Bija ļoti patīkami strādāt ar šādiem skolēniem. Ja gribēju palikt Zasā, man vajadzēja piekrist būt par direktori, saistīties ar partiju. Tāda nodoma man nebija... Teātri spēlēt man vienmēr patīcis. Esmu sadarbojusies ar skolu dramatiskajiem kolektīviem. Jau Zasā un Aknīstē iestudēju vairākas lugas. Brocēnu vidusskolas dramatiskajā pulciņā vairāk darbojos ar vecāko klašu bērniem... Arī meita izmācījās par skolotāju. Gundegai, tāpat kā man, bija svarīgi, lai profesija interesētu. Lai gan vidusskolu beidza ar teicamu atzīmi angļu valodā, kļuva par matemātikas skolotāju.

Diāna Medne, dzim. 1927. g. 23. aprīlī Jelgavā. Tas bija 1955. gada 5. februārī, kad skolā ieradās jaunā direktore. Toreiz es mācījos 11. klasē, un mūsu klase rīkoja abiturijas vakaru žetonu saņemšanai. Izrādei gatavojām Solodara lugu – dziesmu spēli “Ceriņu dārzs”. Jaunā direktore bija tikpat labi gērbusies kā mēs, topošie absolventi šajā izrādē. Kupliem, baltiem matiem, koptu seju, paliela auguma korpulenta dāma. Mēs bijām pieraduši pie glītām, bet vienkāršām direktorēm.

Direktore enerģiski ķērās pie skolas saimnieciskās darbības paplašināšanas. 1959. gada rudenī Diāna Medne pēc četrarpus nostrādātiem gadiem no Zasas aizgāja. Viņas vietā nāca Ida Āboliņa.

Ida Āboliņa, dzim. 1929. g. 3. decembrī Rīgā, beigusi LVU Svešvalodu fakultāti. Pēc vairākiem Jaunjelgavā nostrādātiem gadiem, mācot angļu valodu, 1959. gada rudenī pārcēlās uz Zasu par vidusskolas direktori. Reizē ar direktori skolā atnāk arī jauna vēstures skolotāja **Laimdota Leitiete**, beigusi Daugavpils PI Vēstures fakultāti. Viņa 13 gadus vēlāk kļuva par Zasā visilgāk strādājošo direktori, bet vēstures skolotājas amatā strādāja 42 gadus. Ida Āboliņa Zasā darbojās tikai divus gadus. 1961. gadā viņa pārcēlās uz Rīgu. Vadīja angļu valodas mācīšanu televīzijā, bet vēlāk kļuva pasniedzēja Latvijas Valsts universitātē, tad dekāne svešvalodu katedrā. Ida Āboliņa ieguva uzvārdu **Krustiņa**. Ģimenē izaudzināja divas meitas.

Tajā laikā strādājušie skolotāji saka, ka Ida Āboliņa bijusi visstingrākā no visiem direktoriem, jo uzstādījusi augstas prasības skolotāju profesionalitātē un mācību metodikā. Cieņā un godā tika turētas un turpinātas skolas tradīcijas. Idu Āboliņu nomainīja Veldze Mežkokte. 60. gados ārpusklases un ārpusskolas darbu vadīja vēstures skolotāja Laimdota Leitiete.

Veldze Mežkokte (Beniņa), dzim. 1933. g. 5. jūnijā Jēkabpilī. 1956. gadā beigusi LVU Fizikas-matemātikas fakultāti. Ar vairāku gadu skolotājas darba stāžu 1961. gada rudenī Veldze Mežkokte ieradās Zasā un tika apstiprināta par vidusskolas direktori. Mācīja arī matemātikas priekšmetus. Direktores vīrs bija valsts saimniecības “Zasa” šoferis. Viņu ģimenē auga divas meitenītes **Daina** un **Vizma**.

60. gadu sākums bija Hruščova atkušņa laiks, kad tika sludināts, ka 1980. gadā mūsu sabiedrība dzīvos komunismā. Mēs tam tolaik ticējām. Tiekoties ar Veldzi pēc 25 gadiem, bija interesanti parunāties. Šodien mūsu bērni, kas tajos gados kopā rotaļājās, ir jau pusmūža cilvēki, bet komunismu nav pieredzējuši. Veldze Mežkokte ir viena no tām direktorēm, kas Zasu nav aizmirsusi, to apciemo salidojumos un citos saietos, kaut arī viņas darbošanās laiks te tikai četri gadi.

1965. gadā ģimenes sarežģījumu dēļ Veldze ar meitām pārcēlās uz Atašienes vidusskolu, bet vēlāk uz Cēsu rajona Zaubes skolu par direktori, kur strādāja visilgāk. Zaubē viņas darbošanās laikā uzcelta jauna skola ar plašu sporta zāli, izveidots skolas muzejs. Aizejot pensijā, Veldze Mežkokte atgriezās savā dzimtajā vietā – Jēkabpilī. Pēc viņas – 1965. gadā – Zasas vidusskolu pārņēma ģeogrāfijas skolotāja Ella Vaičule, kurai tolaik bija 13 gadu skolotājas darba stāžs.

Ella Vaičule (France), dzim. 1927. gada 16. janvārī Ventspils rajona Usmas ciema Ozoliņos. Mācījusies Talsu vidusskolā. Rīgā 1952. gadā beigusi LVPI

Vidū bijusī direktore Veldze Mežkokte Zaubē kopā ar Zasas kolēģiem 1983.gada 5.jūnijā 50 gadu jubilejā

Ģeogrāfijas fakultāti. Blakus šai specialitātei ieguvusi arī fiziskās audzināšanas skolotājas tiesības.

Uzsākot skolotājas darba gaitas 1952. gada rudenī, Ella France Zasas vidusskolā mācīja ģeogrāfiju un vingrošanu. Iesaistoties Zasas ciema jauniešu aktivitātēs, jaunā skolotāja vadīja ciema tautas deju kolektīvu. Viens no dancotājiem puīšiem 1953. gada aprīlī kļuva Ellas Frances vīrs – veterinārā iecirkņa speciālists **Kārlis Vaičulis**. Vaičuļu ģimene Zasas jauniešu sabiedrībā iejutās kā savējie. Zasā uzauga dēls **Uldis** un meita **Gunta**.

Skolā Ella prata interesanti mācīt ģeogrāfiju un fizikultūru, vadīja ģeogrāfijas pulciņu un audzināja vairākas klases. Sadarbībā ar naturālistiem un literātiem skolotāja Zasas vidusskolas muzejam atstājusi kādu unikālu pētījumu “Zasas novads”, kur aprakstīts šī apvidus ģeogrāfiskais stāvoklis, revolucionārā pagātne, sociālistiskā tagadne, kultūra un sports, folklorā un valoda, kā arī apkopotu Zasas ļaužu stāstījumi. Apcerējums aptver laiku no 20. gadsimta sākuma līdz 60. gadiem. Vēlāk šo darbu turpināja novadpētnieki skolotājas Rudītes Urbacānes vadībā. Pierakstītie veco ļaužu stāstījumi daļēji atspoguļoja arī 19. gadsimta nogali. Ja nebūtu bijis enerģiskās skolotājas Ellas Vaičules, novadpētniecības ierosmes un vadības, mēs šodien vairs daudz ko neuzzinātu, jo vecie teicēji un vēstures liecinieki

ir aizsaulē. Labā sadarbībā ar vietējās saimniecības vadību Ella Vaičule rosināja lauku vidusskolas vispusīgu attīstību.

Pašdarbības koncerti, teātru izrādes. Sporta sacensības – it sevišķi skijoringā. Darba un atpūtas nometnes LOTOS. Sanitārā posteņa darbība, pionieru un komjauniešu pasākumi. Tie kā skolas, tā apkārtējo ciemu dzīvi darīja interesantu. Mēs, kas pēdējos skolas gadus esam mācījušies pie Vaičules, vēlāk, apguvuši lauksaimniecības specialitātes, kļuvām palīgi skolotājiem, jo tajos laikos vidusskolas programmās papildus bija jāmācās lopkopība, agronomija, mehanizācija. Ella bija vienkārša, saprotoša un savējā. Viņas laiks Zasā iezīmējās ar sadarbību starp skolotājiem un ciema ļaudīm. Mēs kopā spēlējām lugu viencēlienus, ko sagatavoja pionieru vadītāja **Skaidrīte Vilciņa** (Krūmiņa), kas Zasai veltījusi savus labākos 12 darba gadus.

Sakarā ar ģimenes apstākļiem pēc 20 Zasā nostrādātiem gadiem (septiņus no tiem par direktori) 1972. gadā Ella Vaičule no Zasas aizgāja. Kad pulcējamies uz absolventu salidojumiem, ko Zasā rīko ik pēc pieciem gadiem, tikšanās ar Ellu ir ļoti sirsnīgas. Arvien viņa ir savējā – zasiete.

Laimdota Leitiete

Turpmāk skolas vadību uzņēmās vēstures skolotāja **Laimdota Leitiete**, dzim. 1935. gada 6. jūlijā Ilūkstes apriņķa Susējas pagastā. Absolvējusi Aknīstes vidusskolu, 1959. g. Daugavpils PI Vēstures fakultāti. Sākusi strādāt Zasas vidusskolā par vēstures skolotāju. Vēlāk bija ārpusklasses un ārpusskolas darba organizatore. No 1972. gada Laimdota Leitiete bija Zasas vidusskolas direktore. Vadot vidusskolu 27 gadus, viņa ap senatnīgā parka ieskauto gaismas pili radījusi īpašu auru. Uz Zasu par skolotājiem patīk atgriezties absolventiem – tie ir 60% no skolotāju skaita. Vienmēr sakoptā skolas apkārtnē un viesmīlība piesaistīja daudzus ciemiņus – gan absolventu salidojumos, gan atsevišķu klašu salidojumos, arī tūristus.

1999. gadā Laimdota Leitiete ilggadējo skolas vadības pieredzi nodeva sporta skolotājam **Edvīnam Grauzam**, pati palikdama vēstures skolotāja un palīdzēdama jaunajam direktoram darbā. Tā skolu praksē reti kad mēdz notikt.

Jānis Strauts, dzim. 1902. gada 19. jūnijā Galgauskas pagastā. Skolotājs jau ar darba stāžu 1946. gadā Zasā sāka mācīt latviešu valodu un dziedāšanu. 1946./47. mācību gadā 7. klasē J. Strauts mums bija klases audzinātājs. Pie dziedāšanas ķērās enerģiski, stundās nāca ar nošu burtnīcām, gammu un oktāvu skaidrojumiem.

Noorganizēja skolēnu kori, ansambļus, mācīja klavierspēli. 1948. gada rudenī kļuva par zēnu internāta audzinātāju.

Jānis Britāns atceras, ka ar skolotāju Strautu sastapies jau 1944. gada pavasarī, liekot iestāju eksāmenus latviešu valodā Krustpils arodskolā. Pēc kara šī skola neatjaunojās. Eksāmeni veltīgi kārtoti. No Jāņa Britāna aprakstiem saprotu, ka Jānis Strauts bijis ievērojams skolotājs.

Strautu atceros Vīgantes parkā novada dziesmu svētkos. Strauts stāvēja dziedātāju rindās, visas krūtis ar agrāko dziesmu svētku nozīmītēm apspraudis.

1994. gadā iznāca pārļapot "Izglītības Ministrijas Mēnešrakstu" 1926.-1930. gadu komplektus. Ziņojumos no Jēkabpils apriņķa vairākas reizes atradu skolotāja Strauta vārdu... "Sanāksmi atklāja skolotājs Strauts... Sarīkojumu organizēja skolotājs Strauts referēja skolotājs Strauts..." Tāda savāda traģika Zasas laikā slēpās Strauta acīs aiz superbiezajiem brillu stikliem, tāpat kā viņa spīdīgajās, ar melnu diegu ceļgalos saštopētajās, gadiem valkātajās, bet vienmēr rūpīgi iebuktētās biksēs.

Šajā politiski nestabilajā, mainīgajā laikā bija grūti noturēties darbā. Nepabeidzot mācību gadu, 1949. gada 9. martā Jānis Strauts kā nepiemērots darbam padomju skolā tika atbrīvots. Tā atceramies mēs – tā laika skolēni, tā rakstīts arhīva materiālos.

Alfrēds Žīgurs, dzim. 1904. gada 30. janvārī Elkšņu pagastā. Beidzis Rževas ģimnāziju (1915–1921). Pēc tam mācījies Latvijas Mākslas akadēmijā (1921–1924). Beidzis divus kursus kā mākslinieks gleznotājs. No 1. oktobra 1945. gada viņš Zasas vidusskolā zīmēšanas un fizkultūras skolotājs, bet 1946. gadā pārcelts uz Jēkabpils 1. vidusskolu. Zasas vidusskolā strādādams tikai vienu mācību gadu (1945/46), spilgti palicis atmiņā. Šajā laikā viņš gleznoja mākslinieciski krāšņas dekorācijas gan skolēnu, gan ciema pašdarbnieku teātru izrādēm. Viņš bija arī audzinātājs daļai no pirmā izlaiduma klases (tolaik tā vēl 7. klase).

Jānis Britāns:

Zasā sabiedriski aktīvākie ļaudis vienmēr ir teātri spēlējuši. Vārds "pašdarbnieki" tad vēl netika lietots. Toruden skolas zālē vakaros notika Blaumaņa "Indrānu" mēģinājumi. Tos vadīja Žīgurs. Lielākos zēnus, protams, arī mani, Žīgurs sauca dekorācijas gatavot. Griezām no papes augošu koku un baļķu siluetus – istabas un pirts sienas, sitām pie līstēm. Krāsoja pats Žīgurs, jo sevi uzskatīja par augstas klases gleznotāju, varbūt tā arī bija. Kādu nedēļu zālē nodarbojāmies ar šīm dekorācijām, uztaisījām arī pirts krāsni ar kvēlojošām oglēm - elektriskajām spuldzēm aiz sarkana papīra, izskatījās diezgan efektīgi. Noskatījos arī pašu izrādi, kas man likās ļoti laba. "Indrāni" aizņēma visu vakaru, jo šai izrādei bija pieci nesaīsināti cēlieni ar gariem starpbrīžiem, kad es un vēl daži zēni palīdzējām Žīguram mainīt dekorācijas. Indrānu tēvs bija Vilis Krauklis, Indrānu māte - Berta Grigoroviča, Edvarts - Žīgurs, Ieva -

Zelma Kraste, vecais Kaukēns - Briedītis, Irbe - Ādolfs Dronka. Noliņš - 8. a klases Noldis Darbiņš, Edžiņš - viens no jaunāko klašu skolēniem. Zelmiņa, Līze un Guste - trīs skolotājas. Spēlēja arī dažas skolnieces.

Arī es tolaik mācījos 6. klasē – atceros šo izrādi un interesanto skolotāju Alfrēdu Žīguru. Turpmākā viņa dzīve un darbs saistās ar Jēkabpili un Krustpili. Ir ziņas, ka viņš miris 95 gadu vecumā.

Pēc Alfrēda Žīgura fizikultūru un militāro mācību sāka mācīt jauns skolotājs **Alfrēds Taškovs**, dzim. 1920. gada 5. maijā Jēkabpilī. Zasas vidusskolā vingrot un zēniem ieročus pārzināt jaunais skolotājs mācīja divus gadus. Pēc aiziešanas no skolotāja vietas Alfrēds Taškovs arvien palika uzticīgs Zasai, strādājot tur dažādus darbus. Savu laiku bija sudrablapsu audzētājs kolhozā, arī šoferis uz lielās kokvedēju mašīnas, vēlāk rotkalis un dzintara lietu darinātājs. Lielāko mūža daļu nodzīvoja Zasas pagasta Liepu ciematā, no kurienes pirms dažiem gadiem Aizsaulē aizvadīja savu dzīves biedreni Skaidrīti. Uzaudzīnāti divi bērni – **Maija** un **Juris**. Meita Maija Krišobāne ir Zasas vidusskolas skolotāja.

Tūliņ pēc kara skolās bija liels skolotāju trūkums, tāpēc darbā pieņēma bez speciālās pedagoģiskās izglītības. 50. gadu sākumā notika visu skolotāju atestācija. Galvenais neatestēšanas iemesls – politiskā neuzticamība. Tāpēc notika liela skolotāju maiņa.

Austris Janovskis, dzim. Pirmā pasaules kara bēgļu gaitās Ukrainā, Poltavā, 1917. gada 10. oktobrī. Bērniņu pavadījis Dignājā - Daugavas krastā, tātad dignājietis, 1940. gadā beidzis Līvānu komercskolu. Pēc tam studējis LU Tautsaimniecības-juridiskajā fakultātē. Pēc kara turpināja neklātienē mācīties pedagoģiskās zinības. Skolotāja darbs Zasā viņam sākās pēc atgriešanās no filtrācijas nometnes Gruzijā, kur nonāca daudzi latvieši, kas bija 1943. gadā mobilizēti leģionā. Zasas vidusskolā Austris Janovskis par latviešu valodas skolotāju strādāja no 1947. līdz 1951. gadam. Četrus gadus mācīja šo priekšmetu 5.–8. klasēm. Vienu gadu pēc A. Taškova aiziešanas pasniedza arī fizikultūru. Leģions bija par iemeslu, lai A. Janovski uzskatītu par nepiemērotu skolotāja darbam padomju skolās.

Nekas cits neatlika, kā doties uz mājām Dignājā, kur skolotājs strādāja meliorācijā – raka grāvjus. 1956. gadā Austris Janovskis saņēma aicinājumu strādāt sporta biedrībā “Vārpa” Jēkabpilī. Ja kopā skaitām karu, Gulagu, grāvrača un radošu sporta darbības laiku, kopā sanāk ap 50 gadu garš darba mūžs, ko pašreizējā valdība arī atzinīgi novērtējusi, apbalvojot Austri Janovski ar Jēkabpils rajona un sporta biedrības goda rakstiem 75. un 80. gadu jubilejās.

Līdzīgs liktenis piemeklēja arī jauno sporta skolotāju **Česlavu Pupiņu**, kurš 40. gadu beigās Zasas vidusskolā dabūja pastrādāt īsu laiku. Viņš no sporta neaizgāja, bet darbu turpināja Aknīstē, vēlāk Jēkabpilī. Mainot darba vietas, varēja

izvairīties no kadru sijāšanas. Turpmāk nāca jaunāku gada gājumu skolotāji, kuru biogrāfijas kara un laikmetu maiņās nebija sakompromitētas. Viņi strauji kāpa pa karjeras kāpnēm.

Francis Kokins, dzim. 1927. gada 3. janvārī Višķu pagastā. 1947. gadā beidzis Daugavpils skolotāju institūta Fizikas-matemātikas fakultāti. Sāka mācīt fiziku un matemātiku Zasas vidusskolā. Divu Zasā nostrādāto gadu laikā (1947–1949) neko īpašu sasniegt nevarēja, tomēr ievērojamas ir viņa turpmākās karjeras gaitas. 1947./48. mācību gadā, man mācoties 8. klasē, jaunais fizikas skolotājs Francis Kokins pēc Strauta aiziešanas bija mūsu klases audzinātājs. Īss bija šis sadarbības laiks, jo 9. klasē mums jau bija audzinātāja, jaunā ķīmijas-bioloģijas skolotāja Veronika

Astotā klase 1948. gadā.

Pirmajā rindā no kreisās: Jānis Valaiks, Bernarde Upeniece, Vilhelmīne Krasovska, Cilda Dzeguze, audzinātājs Francis Kokins, Lucija Zibāle, Velta Zamovska, Gaida Svarāne, Aina Jaunzeme, Mīntauts Minovičs. Otrajā rindā no kreisās: Elmārs Kalējs, Edgars Celmārs, Jānis Strihs, Jānis Ozoliņš, Vilhelmīne Grauze, Evalds Meijers, Vilma Andruskeviča, Jānis Robežnieks

Giluča. Vislabāk Franča Kokina parādīšanos Zasā un turpmāko darbību raksturo Jānis Britāns.

Kā meteors Zesas vidusskolas orbitā 1947. gadā ielidoja Francis Kokins. Neilgi paspīdējis Zasā, viņš traucās tālāk. Latvijas plašumos uzlidoja tik augstu, ka enciklopēdijā var izlasīt... LPSR Nopelniem bagātais skolotājs (1966). Soc. Darba Varonis (1968)... Aglonas internātskolas (1957–1974) direktors, Rīgas 3. internātskolas direktors (kopš 1974). Mācot fiziku vai sarunājoties ar vecāko klašu meitenēm, tumši piesarka. Mūžam aizņemts, vienmēr nopietns. Kad skolā bija Kokina dežūras dienas, viņš griezās kā vilciņš pa koridoriem, klasēm, guļamistabām, ēdamistabu un zāli ar superatbildības atspoguļojumu sejā.

Geneveva Beļauska (Dambīte). 1947. gadā Zesas vidusskolā ieradās jauna vēstures skolotāja Geneveva Dambīte. Es tolaik biju 8. klases skolniece, šī skolotāja man vairākus gadus mācīja vēsturi. Bet vairāki vecāko klašu jaunieši, kuriem karš izjauca mācīšanos, bija vecāki par skolotāju. Tāpēc bieži iedomājās sevi gudrākus par jauniņo, sarkstošo apaļvaidzi. Jaunajai skolotājai nācās audzināt ne tikai vidusskolas klases, bet pēc Jāņa Strauta aiziešanas arī zēnu internātu. Par to interesanti raksta Jānis Britāns.

Viņa man un citiem puīšiem, kam gadu bija vairāk nekā jaunajai skolotājai, tā iepatīkās, ka vēstures stundas īpaši gaidījām. Šo to palasījām, lai, klases priekšā izsaukti, atbildētu plašāk un vairāk, nekā viņa bija stāstījusi un zināja... Dienas ritēja uz priekšu, Dambīte kļuva ne tikai par mūsu klases audzinātāju, bet, kad kādu nakti pazuda Strauts, arī par zēnu kopmītnes audzinātāju. Grūti viņai bija ar mums tikt galā, neapskaužami!

Istabiņa Geņai pirmajā stāvā, zem zēnu guļamistabas. Kad vēlos vakaros griesti sāka pārāk draudoši drebēt, audzinātāja ar spožu lampu rokās nāca bārties. Bet lampas atspīdumu jau no kāpnēm var redzēt. Kamēr Dambīte cauri abām stiklotajām durvīm izgāja, zēni savās gultiņās tik cieši "aizmiguši", ka nevienu atmodināt nevar. Viktors Kļavinskis bija iemanījies ārpusē pa skārda palodām starp logiem staigāt, kaut tās tikai plaukstas platumā. Protams, tikai tumsā. Kādu vakaru, kad skolā gaisma vēl nebija nodzisusi, Dambītei lejā bija licies, ka mūsu pošanās guļai notiek pārāk vētraini. Viņa parādījās durvīs un bija gatava sākt bargu runu. Viktors, kājās stāvēdams savā gultā pie loga, līdz šim brīdim bija sparīgi vingrojies. Mīrkli klausījies audzinātājas pārmetumus, vispirms kautrīgi nostiepj savus garos kreklus līdz ceļiem, tad izteiksmīgi

atmet ar roku un pazūd vaļējā loga tumsas atvarā (tas bija 2. stāvs). Geņa aprauj savu runu pusvārdā un stāv apmulsusi...

Ap 10. klases laiku skolā tika ieviestas uzdevumu burtnīcas, kurās sāka likt atzīmes, un reizi nedēļā tām vajadzēja būt vecāku parakstītām. Mums, kas jutāmies pieauguši, tas likās jocīgi, tādēļ uzdevumu burtnīcas tēva vai mātes vietā parakstījām paši. Par vecāku sapulcēm vai citāda veida skolas sakariem ar audzēkņu vecākiem tajā laikā pat miņas nebija. Sestdienā, kad sākās klases audzināšanas stunda, uz skolotājas galda stāv dežuranta savāktā uzdevumu burtnīcu kaudze. Dambīte ņem rokās vienu pēc otras, pati parakstās par šo nedēļu un pārbauda, vai ir vecāku paraksts par iepriekšējo.

Rušiņ! Nav mātes paraksta... Rūdis pieceļas, pieiet pie skolotājas galda, izņem no Geņas rokām savu uzdevumu burtnīcu, nosaka: "Tūlīt būs..." Aizgriežas pie pirmā skolēnu galda un paraksta. Ar nopietnu "lūdzu" atdod to audzinātājai atpakaļ. Geņa ņem nākamo burtnīcu. Viņa zina, ka Rušiņš ir saimnieks mājās un apgādā māti, ka tēvs ceļā uz Sibīriju miris. Daudz jaunā skolotāja dabūja no mums ciest. Jo laikam gan mēs visi bijām viņā drusciņ samīlējušies, un kā nu jaunības dullībā pratām, tā centāmies savu kavalierību izrādīt. Vai Geņa to nojauta? Droši vien ne.

1950. gadā uz Zasu atnāca dziedāšanas skolotājs Česlavs Beļauskis, dzim. 1923. gada 6. oktobrī Daugavpilī. Pasniedza dziedāšanu un vadīja arī vairākus korus tuvākā apkārtnē. Česlavs nolūkoja jauno vēstures skolotāju Genovevu. Viņi apprecējās, izveidojot Beļausku ģimeni. Atestācijā skolotāju Česlavu Beļausku neatestēja. 1953. gadā Beļausku ģimene kopā ar savu pirmdzimto no Zesas aizgāja. Pēc sešiem Zasā nostrādātiem gadiem skolotāja G. Beļauska pārcēlās uz 7-gadīgo skolu, netālu no Līvāniem, par pārzini. Česlavs turpināja dziedāšanas mācīšanu un koru vadīšanu. Pēc gadiem viņu dzīve un darbs saistījās ar Jēkabpili. Pirmajos Zesas vidusskolu absolventu salidojumos viņi bija gaidīti viesi Zasā.

Raksturojot pēc Otrā pasaules kara uz Zasu atnākušos skolotājus, jāpiemin arī tie, kuriem liktenis nebija lēmis palikt te uz ilgāku laiku. Par viņiem nav plašāku ziņu, tikai biogrāfiski dati un īsas atmiņas.

Janīna Simaško, dzim. 1924. gada 13. septembrī Neretas pagastā. Beigusi daiļamatniecības vidusskolu. Bija rokdarbu skolotāja. Man personīgi atmiņā palicis viņas izskats un meitenīgā jautrība.

Viktorija Voiskoviča, dzim. 1926. gadā 28. janvārī Krustpils pagastā. 1949. gadā beigusi Jēkabpils ekonomisko tehnikumu, bet par skolotāju Zesas vidusskolā

Zasas vidusskolas otrajā absolventu salidojumā 1970. gada 23. jūnijā.

Pirmā izlaiduma (1950) absolventi kopā ar skolotājām G. Beļausku un Sudņiku.

Pirmajā rindā no kreisās: Jānis Rāviņš, Rihards Bīgestāns, Arnolds Dambiņš, Arvīds Januskevičs, Valdis Bīgestāns. Otrajā rindā: Anna Ābola, Marta Lauska, Ilga Kļaviņa, skolotāja Genoveva Beļauska, Anna Celmiņa, skolotāja Sudņika, Jānis Pormalis, Jānis Britāns, Arvīds Rāviņš. Trešajā rindā: Dainis Robežnieks, Imants Jukumsons, Ausma Puriņa, Viktors Kļavinskis, Helmutis Ormanis

strādāja no 1947. līdz 1950. gadam. Atminos viņas frizūru un dzīvesprieku. Kādus priekšmetus viņa pasniedza, neatceros, jo tad jau mācījos vecākajās klasēs.

Nagežda Serafinoviča, nākusi no Aknīstes. Atceros jaunu, nopietnu, glīti ģērbusošos meiteni – simpātisko Nadzīti.

Jānis Markots, dzim. 1917. gadā, līvānietis. 1948. gadā pārnācis uz Zasu, dažus gadus strādāja par skolotāju. Bija beidzis Līvānu komercskolu.

Anna Filipova – krievu valodas skolotāja vidusskolā bija 40. gadu beigās. Liekas, ka Zasā strādāja tikai vienu vai divus mācību gadus. Ar dēlu – nelielu puisīti – aizgāja uz Aknīsti, kur strādāja un dzīvoja līdz mūža beigām. 1960. gadā kopdzīvi saistīja ar zasieti Robertu Gercānu. **M. Sudņika** - tikai dažus gadus mācīja matemātiku. **Anna Gavare** skolā strādāja ap 1947. gadu. Pavecāki skolotāji – vīrs un sieva – **Tursi**. Turss bija dziedāšanas skolotājs 1945./46. mācību gadā, par ko savās atmiņās raksta Jānis Britāns.

Manā Zasas pirmajā gadā dziedāšanu astotajām klasēm mācīja dīvains vecītis, nekad nemazgātu kaklu. Viņš jau rudenī, pārbaudot pie klavierēm manu balsi, secināja, ka ir balss lūzums. Ar to bija pielikts punkts, un man vairāk ar šo skolotāju darīšanu

nebija. Pats gan domāju, ka šis lūzums man sen bija pāri, apkūlībās pēc pāris glāzītēm skanēja tīri labi.

Turse arī bija vecīgos gados, ar lielām brillēm. Neatceros, ko viņa mācīja, bet viens interesants notikums palicis atmiņā līdz šai dienai. Mūsu 6. klase bija otrajā stāvā garā gaitenā galā. Siena kopīga ar skolotāju istabu. Brīvā stundā sākās laistīšanās ar ūdeni. Zēni okupēja klasi, mēs meitenes palikām aiz durvīm – koridorā. Kā paveram durvis uz klasi, tā sejā ūdens. Izdzirdusi kņadu, no skolotāju istabas iznāca skolotāja Turse. Mēs sastingām, iestājās klusuma brīdis. Skolotāja vēra klases durvis. Tai brīdī nošļāca Miervalda Bandera raidītā ūdens šalts tieši skolotājai brillēs. Pēc pārpratuma noskaidrošanas visi nomierinājās.

Valija Mimmāne tūlīņ pēc kara 1944. gada rudenī strādāja par pionieru vadītāju, pasniedza arī latviešu valodu. Viņa bija arī mana skolotāja. Turklāt draudzene mani kaimiņiem – Erikai Paeglei. Māsa Arvidam un Evaldam Mimmāniem, kas dzīvoja Grīvās, kur kādu laiku pēc kara bija Leimaņu mežniecības kantoris. Tāpēc manai ģimenei daudz kopīgu tikšanos ar skolotāju Valiju Mimmāni. Vēlāk, ap 1949. vai 1950. gadu, viņa pārcēlās uz Mežgala pamatskolu par direktori, kur strādāja līdz 1953. gadam. Kopš 60. gadiem Mimmānu ģimene dzīvo Ikšķilē. 1989. gada 8. oktobrī Zsas vidusskolas 50 gadu svinībās Valija atbrauca ciemos. Bija mīļa tikšanās.

50. un 60. gados Zsā daudzi skolotāji strādājuši īsu laiku. **Kursīte** – vēlāk **Auzāne** – 50. gados aizgāja uz Dunavu. Zsā mācīja fizikultūru. **Uzulāne** – strādāja vairākus gadus Zsā, tad Turaidā. **Anna Ciburevkina** – krievu valodas skolotāja. **Biruta Blīve** – pionieru vadītāja no Leimaņiem. **Aizpurvs** – matemātikas un fizikas skolotājs apmēram trīs gadus. **Rasma Ērgle** – mūzikas skolotāja. **Voldemārs Balodis** – mūzikas skolotājs četrus gadus. **Skaidrīte Ozoliņa** - jaunāko klašu skolotāja, inženiera Imanta Ozoliņa sieva. **Daina Indāne**, dzim. 1942. gada 18. aprīlī Jelgavā. 1959. gadā beidza Zsas vidusskolu, 1964. gadā – LVU Filoloģijas fakultāti. Zsas vidusskolā ar pārtraukumiem strādāja divus mācību gadus. Beidza otru - Svešvalodu fakultāti. Pēc tam pasniedza angļu valodu. No 1966. vai 1967. gada viņas uzvārds Rudzīte. **Anna Krakupe**, dzim. 1908. g. 11. oktobrī Tērvetes pagastā. Skolotāja Zsas vidusskolā no 1954. līdz 1956. g. **Olga Stariņa** par skolotāju Zsas vidusskolā strādāja 50. gados mazliet ilgāk. Atnāca no Slaties, mācīja krievu valodu, mājturību un rokdarbus, aizejot pensijā, 1959. gadā pārvācās uz dzīvi savās mājās Krustpils pagastā. **Guntis Zeibots** bija angļu valodas skolotājs 60. gadu beigās un 70. sākumā. Pēc G. Zeibota angļu valodu dažus gadus pasniedza skolotājs **Jermalinskis** – ļoti principiāls, pedantisks un kārtīgs, dažam labam kolēģim nav patīcis. 70. gados par angļu valodas skolotāju strādāja **Vija Ozola**. Neilgi fiziku mācīja **Antonija Robežniece** (Ulda Robežnieka sieva un aktiera Arta Robežnieka māte).

Antoņina Ņikitina, dzim. 1930. gada 11. jūlijā Daugavpils apriņķa Višķu pagastā, Višelku sādžā, pēc tautības krieviete. 1953. gadā beigusi Daugavpils PI

Krievu valodas un literatūras fakultāti. Nozīmēta darbā uz Aknīstes rajona Zasas vidusskolu par krievu valodas skolotāju.

Mani skolotāja Ņikitina mācīja divus pēdējos vidusskolas gadus. Skolotāja neprata latviešu valodu. Bet skolēniem tas grūtības nesagādāja, jo mūsu klasei jau bija krievu valodas priekšzināšanas. Grūtāk bija rakstīt sacerējumus, analizēt krievu rakstnieku – Gogoļa, Puškina, Ļermontova, Černiševka un citu klasiķu darbus, ja nekur latviska skaidrojuma nebija. Mēs tomēr tikām galā un sekmīgi nokārtojām abiturijas eksāmenus. Skolotāja, būdama pārliecināta krievu valodas speciāliste, nepieļāva paviršības. Pastāvēja stingras prasības valodas apguvē. Skolotāja Antoņina Ņikitina krievu valodu mācīja četrus gadus. Iesniegumā par aiziešanu no Zasas skolotāja min vēlēšanos turpināt izglītību.

Pastāstišu par dažiem neilgi strādājušiem vēstures skolotājiem.

Pāvels Molčanovs, dzim. 1925. gada 18. aprīlī Rundānu pagastā, Ludzas apriņķī. 1950. gadā Pedagoģiskajā institūtā Rīgā beidzis Vēstures fakultāti. Zasas vidusskolā strādāja no 1953. gada līdz 1957. gadam. Viņš bija arī mans vēstures skolotājs pēdējos divus vidusskolas gadus. Atceros, ka man bija ļoti grūti saskaņot savu atbildi ar viņa atprasīšanas stilu. Likās, ka viņš vienmēr manas labi sakārtotās domas nojauc. Nekad nevarēju dabūt vēsturē augstāko atzīmi. Bet, kad gala eksāmenā komisija manu atbildi novērtēja ar teicami, biju neizsakāmi laimīga. Viņš bija labs skolotājs.

Antons Grudulis, dzim. 1934. gada 23. janvārī Murmastienā. 1957. gadā beidzis LVU Vēstures fakultāti. Zasas vidusskolā strādāja divus gadus pēc skolotāja P. Molčanova. Antona Gruduļa turpmākā karjera saistās ar LR KP Centrālo komiteju. Strādādama valsts saimniecībā “Zasa”, šo skolotāju iepazinu kā sabiedrisku darbinieku.

Vitālijs Ancāns, dzim. 1932. gada 10. oktobrī Līvānu pagasta Mālkalnos. 1956. gadā beidzis LVU Vēstures fakultāti. Zasas vidusskolā strādāja dažus gadus pēc A. Gruduļa. Zīmīgi sagadījās, ka visi pēckara vēstures skolotāji līdz 1960. gadam – V. Krauklis, G. Beļauska, P. Molčanovs, A. Grudulis un V. Ancāns – nākuši no Latgales. Pēc viņiem 42 gadus vēsturi mācīja no Aknīstes puses nākušī Laimdota Leītiete. Viņu 15 gadus iet pēdās Sarmīte Upeniece.

Roberts Dzintars, dzim. 1927. gada 5. augustā Daugavpilī. 1948. gadā beidzis Daugavpils Skolotāju institūta Fizikas-matemātikas nodaļu, bija arī mūzikas speciālists. Sākumā Zasas vidusskolā mācīja fiziku un matemātiku, bet pēc J. Strauta aiziešanas pilnībā pārņēma dziedāšanu, koru vadīšanu un muzicēšanu. 60. gados Rīgā ieguva augstāko izglītību. Pats kopā ar skolēniem kārtoja elektrības instalāciju, brauca ar traktoriem un mašīnām, arī muzicēja ar dažādiem instrumentiem. Atceros, ka sākumā skolotāja praktizēšanās tehnikas apgūšanā bija maza izmēra motocikla rūcināšana, montējot to kopā ar skolas zēniem, kurus interesēja šāds

tehnikas brīnums. Sabiedriskos saietos, kur piedalījās Roberts Dzintars, vienmēr bija jautri. Ar veselīgu humoru, īpašām darba spējām un draudzīgu attieksmi apveltīts gan skolas, gan ciema pašdarbības kolektīvos Roberts Dzintars Zasā palicis atmiņā kā izcila personība.

1972. gads, kad Zasā jau bija nodzīvoti ap 25 gadi, nodibināta ģimene, uzauguši bērni, iemīlēta sabiedrība, bija liktenīgs. Sarežģījās dzīves situācija, kas Dzintaru ģimeni aizveda uz Lielvārdi. Kopā ar dēliem **Vilni** un **Agri**, kas absolvējuši Zesas vidusskolu, šī saime katrā salidojumā ir viesi Zasā. Dēls Agris ar savu ģimeni dzīvo Jēkabpilī. Kas gan būtu Dzintari bez Roberta sievas, triju bērnu mātes, skolotājas un sabiedriskas darbinieces Klotildes. Ģimenē un sabiedrībā viņu sauca otrā vārdā – Ira.

Klotilde Ira Dzintare (Kļaviņa), dzim. 1922. gada 12. oktobrī Dignājas pagasta Drēģu ciemā. Mācījās Ģipterānu 6-klasīgajā pamatskolā, turpināja izglītību Līvānu pilsētas skolā. 1941. gadā, beigusi Biržu divgadīgo lauksaimniecības skolu, mācījās Bebrenes lauksaimniecības vidusskolā, bet, kad šo skolu pārcēla uz Sauku, beidza Saukas lauksaimniecības tehnikumu. 1948. gada 20. augustā sāka strādāt Zesas vidusskolā par jaunāko klašu skolotāju. Neklātienē turpināja mācības Skolotāju institūtā. Turpmākajos gados Ira skolā strādāja dažādus darbus – bija skolas grāmatvede, pārzināja skolas bibliotēku, vadīja skolēnu praktiskos darbus, mācīja rokdarbus. Daudzus gadus Ira bija Zesas sieviešu ansambļa dziedātāja un ciema jauniešu tautas deju kolektīva dejotāja.

1951. gada vasarā, 17. augustā, kā atceras Velta Kokina (Podniece), kas tolaik bija ciema sekretāre, reģistrēta Klotildes un Roberta Dzintara laulība. Tajos trūcīgajos laikos viss notika ļoti vienkārši – bez kāzu tērpiem un svinīgām ceremonijām. Labi, ja kādam līdzī atnāca liecinieks, parasti iztika bez tā. Velta atcerējās, ka viņas darbības laikā Dzintaru pāris bijis pirmais, kas šo svarīgo notikumu atzīmējuši ar liķiera pudeli. Viņu ģimenē Zasā piedzima trīs bērni – divi dēli un meita Inese. Dzintaru ģimeni tā laika zasiēši īpaši atceras. Viņi bija tie, kas kuplināja sabiedriskos pasākumus dziedot, dancojot, spēlējot, diriģējot un ar labestību un veselīgu humoru darot gaišus daudzus kopīgi aizvadītus brīžus

Irma Indāne (Vīksna), dzim. 1910. gada 9. jūnijā Sunākstē. Latvijas brīvvalsts laikā absolvējusi LU Filoloģijas fakultāti. Uz Zasu atnāca 1947. gadā no Saukas lauksaimniecības vidusskolas – pieredzējusi latviešu valodas un literatūras skolotāja. Pēckara gados Zesas vidusskolā mācījāmieš ne tikai latviešu, bet arī latīņu valodu, psiholoģiju un loģiku. To visu pasniedza skolotāja I. Indāne. Būdamā audzinātāja vidusskolas klasēs, viņa rūpējās par skolēnu estētisko audzināšanu, vadīja literāro pulciņu, iestudēja teātra izrādes skolēnu, skolotāju un Zesas ciema dramatiskajos kolektīvos. Kādu laiku bija mācību daļas vadītāja. Ar savu darbu Irma Indāne izpelnījās gan oficiālas atzinības, gan skolēnu, kolēģu un sabiedrības cieņu. Lielāko prieku skolotājai tomēr sagādāja audzēkņu panākumi.

Dzintaru ģimene 1972. gadā:
vecmāmiņa, dēli – Vīlnis un Agris, tēvs Roberts, meita Inese, māte Ira

Jānis Britāns apcerējumā par piecu gadu garo mācību laiku Zasas vidusskolā raksta:

Irma Indāne bija augsta ranga filologs, to laikam mēs visi jau tajā laikā jutām. Gadus desmit vēlāk, studējot filoloģiju, lasot materiālus par Sunākstes, Daudzeses un Sēlpils izloksnēm, uzzināju, ka šo rakstu autore I. Vīksna ir mūsu pašu Indāne. Irma Indāne bija cilvēks ar stipriem nerviem un bezgalīgu pacietību. Diametrāli pretējs raksturs Ernai Pabērzi. Varbūt tieši tas deva iespēju viņām vairākus gadus tik saskanīgi kopā strādāt – vienai par direktori, otram par mācību daļas vadītāju. Kādā 1953. gada vēstulē man uz Voronežu, kad Pabērza jau bija Pļaviņās, Indāne ar dziļu sirsnību apcer šīs attiecības, ziņojot arī par Pabērzas dēla nāvi.

Irma Indāne literatūru mācīja pēc tā laika tradicionālās shēmas: vienam vai diviem atprasījusi iepriekšējā stundā stāstīto, viņa lasīja lekciju. Runāja lēni, skaidri, nekad nepārteikdamās. Galveno domu varēja pierakstīt. Valodas mācībā viņa droši vien turējās pie Endzelīna principiem.

Arī es to piedzīvoju. Tāpat domā daudzi tā laika skolēni. Man skolotājas Indānes personīgais paraugs, padomi un dažādas dzīves gudrības noderēja visam mūžam. 1970. gadā absolventu salidojumā mūsu klase (6. izlaidums) sarīkoja audzinātājas svinīgu izvadīšanu pensijā. Togad Indānu ģimene arī atstāja Zasu.

1980. gadā jūnijā, kad no izlaiduma bija aiztraukuši 25 gadi, gatavojāmiešas Zāsā absolventu salidojumā svinēt audzinātājas 70. dzimšanas dienu. Uz Zasu atbraukt viņa neapsolīja, bet ielūdza mūs savā ģimenes mājiņā Jelgavā. Salasījāmiešas prāva klasesbiedru grupa, sarūpējām mikroautobusu un 9. jūnijā – tieši viņas dzimšanas dienā ieradāmiešas Jelgavā. Jubileju svinējām kopā ar audzinātājas vīru Rūdolfu Indānu – ilggadēju mežkopības speciālistu (viņš dzimis dignājietis) un ar viņu triju bērnu ģimenēm. Visi kopā dziedājām dziesmas no abitūrijas vakara izrādes – dziesmu spēles “Ceriņu dārzs”. Būdami pēdējā vidusskolas klasē, bijām paspējuši to izrādīt vairākas reizes Zāsā, Daugavas skolā, Slatē un Rubeņos. Visi Indānu bērni – Daina, Juris un Vilnis – Zāsas absolventi, tāpēc viņiem dziesmas nebija svešas. Arī Rūdolf Indāns, strādādams Jelgavā, senāk bieži bija ciemiņš pie ģimenes Zāsā.

Skolotāja Roberta Dzintara vadītais Zāsas vidusskolas koris 1954. gadā

Aplūkojām milzīgo kartotēku, jo skolotāja strādāja zinātnisko darbu, vācot vietvārdus sēliskajās izloksnēs. Šo materiālu viņa izmantoja grāmatā, kas iznāca 1986. gadā – “Dignājas izloksne” – plašs un pamatīgs darbs dialektoloģijā ar 52 tūkstošiem apvidvārdiem, īsta Dignājas izloksnes vārdnīca. Tai piederam arī mēs ar savu zasisko izrunu. Kā dāvinājumu šo grāmatu saņēmām no Indānu ģimenes, kad skolotājas vairs nebija.

Šķiroties norunājām, ka pēc pieciem gadiem atbrauksim, lai kopīgi svinētu audzinātājas 75. gadskārtu un mūsu izlaiduma trīsdesmitgadi. Bet liktenis bija

1964. gada 25. jūnijā, izlaidumā.
Rūdolfs Indāns, vecmāmiņa – Irmas māte,
Irma Indāne, meita Daina un pats abolvents
Vilnis. Vecākais dēls Juris tolaik kara
dienestā

nežēlīgs. Nevis uz Jelgavu, bet uz Rīgu braucām pusgadu ātrāk v 1985. gada 5. janvārī, jo pirmajā gada dienā no zemes dzīves pēkšņi bija aizgājusi mūsu audzinātāja, pensionētā pedagoģe, literāte un valodniece Irma Indāne. Īpaši aukstā janvāra dienā mēs – grupa zasiēšu – skolotāji un bijušie audzēkņi Lāčupes kapsētā piedalījāmies apbedīšanas ceremonijā.

Ar šo ļoti skumjo notikumu nepārtrūka mūsu saites ar Indānu ģimeni. Jau 16 gadus sarakstāmies ar viņas bērniem, īpaši ar meitu Dainu Rudzīti. Viņi vienmēr ir viesi Zasā tradicionālajos vidusskolas absolventu salidojumos. Pēc televīzijas raidījuma “Province” 2001. gada aprīlī Daina raksta: “Gaida! Paldies par jauko stāstījumu TV raidījumā par Zasu! Mēs visi bijām Jelgavā un tur arī kopīgi to noskatījāmies. Jā, Zasa laikam vienmēr paliks mūsu atmiņā kā tāda jauka bērniības un jaunības saliņa, kaut gan bijām trūcīgi!”

Vilma Zundāne (Purmale), dzim.

1901. gada 21. aprīlī Krustpils pagastā. Bezrūpīgā bērniība palikusi Krustpils pusē, kur izskanējuši bērnu dienu rīti. Mācību gadi saistījušies ar Madonu, tad ar ģimnāziju Rīgā un Skolotāju institūtu Daugavpilī. Pirmā darba vieta Līvāni, kur aizvadīts skaistākais mūža posms, dibināta ģimene, būvēta māja, audzināts dēls. Jaunībā un spēka gados pārdzīvoti divi pasaules kari, zaudēti vistuvākie cilvēki.

Daudzreiz man gadījās sastapt vīrus un sievas ar sirmām galvām, kuri Līvānos mācījušies 20. un 30. gados. Viņi man jautāja: “Kā klājas manai skolotājai Zasā?”

Kādā vēstulē bija šādas rindas: “Kā iet manai skolotājai Zundānei? Kas viņu aprūpē, kas sagādā uzturu? Pati viņa jau ir ļoti veca.”

Manā atmiņā saglabājušies pirmie pēckara gadi, kad Zesas vidusskolā mūs sāka mācīt stalta, noteikta un taktiska pusemūža skolotāja Vilma Zundāne. Pārvaldot svešvalodas, skolotāja savu prasmu atdeva vairākām zasiēšu paaudzēm - mācīja krievu un vācu valodu. Arī rokdarbus. Bija audzinātāja meiteņu internātā. Sevi pilnveidoja, lasot žurnālus un grāmatas svešvalodās, arī franču valodā.

Skola un Zasas sabiedrība nav aizmirsusi kādreizējo dramatiskā pulciņa montāžu un uzvedumu iestudētāju, sieviešu un pensionāru padomes ilggadējo vadītāju, aktīvu trešās Atmosdas morālo un materiālo atbalstītāju. Viņa bez uzaicinājuma no savas trūcīgās pensijas atlicināja nelielu summu Tautas fronteī, piedalījās ziedojumu vākšanā Zasas baznīcas ērģeļu atjaunošanai un citiem pasākumiem. Zasiēši atceras skolotājas mīlestību uz zemi un ziediem. Kad viņa vēl spēja rušināties Bērzkalnu mazdārziņā, tur no agra pavasara līdz vēlam rudenim ziedēja dažādas puķes. Kad solis kļuva gurdāks un dārziņš pārāk tāls, skolotāja ierīkoja puķu dobes pie Bērzzemnieku mājas, kur nelielajā kamīnistabiņā nodzīvots gandrīz viss Zasā pavadītais laiks – 40 gadi.

1970. gada absolventu salidojums
Zasā un skolotājas Irmas Indānes svinīga
aizvadišana pensijā

Rūpīgi izaudzēts un iekopts ābeļu un košumdārzs, arī skaista māja pēc kara palika Līvānos, kur tas tika nacionalizēts un vēlāk izpostīts. Skolotāja nekad nemīlēja par sevi un ģimeni stāstīt. Bet kad 1991. gada 21. aprīlī mēs, grupa cienītāju un kolēģu, pulcējāmies, lai viņu godinātu 90. dzimšanas dienā, skolotāja Zundāne pirmo reizi tā īsti un atklāti stāstīja savu dzīves gājumu, pieminot gan baltās, gan nebaltās dienas. Tam visam cauri audās labestība un dzīves gudrības noskaņa. Apbrīnojams tik gaišs prāts tādā vecumā. Arī agrāk viņas cienītāju kompānija visās ievērojamākās jubilejās skolotāju godināja ar sievu ansambļa dziesmām. Māra Markote teica: “Bija reizes, kad nerunājām daudz, tikai dziedājām.” Lai cik smags un vēlāk vientuļš bija Vilmas Zundānes mūžs, skolotāja prata katru nelaimīgu brīdi mierināt ar gaišām domām. Sevi viņa uzmundrināja ar interesantām grāmatām, ekskursiju braucienos, kapsētu apciemojumos Līvānos, Krustpilī, Bauskā. Arī Ilūkstē, kur jau daudzus gadus atdusas dēls Tālivaldis, kurš, karā ievainots, bija zaudējis roku, ap 30 gadu dzīvoja kā invalīds, kamēr mūžu pārtrauca leukēmija. Kad vedekla un mazmeita no Ilūkstes pārcēlās uz Ogrī un aicināja vecomāti sev līdzi, skolotāja atbildēja, ka negrib lauzt ne savu, ne viņu ierasto dzīves ritmu.

Sestā izlaiduma absolventi ar audzinātāju 15 gadus pēc izlaiduma.
No kreisās: Zenta Puķīte (Prodiška), Lucija Valpētere, skolotāja
Irma Indāne, Dzidra Auziņa (Stankeviča), Gaida Svilpe (Svarāne),
Kārlis Bērziņš, Juris Puķītis, Gunārs Kiops, Rihards Auziņš
(Dzidras vīrs)

Kolēģi sirmo skolotāju neaizmirsā. Skolēni palīdzēja sanest malku un veikt citus smagākus darbiņus. Bet viņa vienmēr jutās stipra un visu varoša. Arī es un mani bērni pa retam iegriezāmies parunāties. Viņa nekad nebija pesimiste, bet saprotot, ka aiziešanas diena nāks, aicināja viņu pavadīt un aizvest uz dzimto pusi – Krustpils pagasta Prižu kapiem. Liktenīgā diena – 1993. gada 11. marts. Kad šo sēru vēsti paziņoju saviem bērniem, saņēmu atbildes:

– Es pirms dažām dienām domāju par Zundānīti. Laikam kāda augstāka vara, man nezinot, bija likusi domāt tieši viņas aiziešanas dienā.

– Cik žēl, ka jau laiciņu neesam bijušas pie skolotājas. Viņa taču mani mācīja lasīt.

Par izvadīšanu 16. martā rūpējās skolotāji. Sanācām visi agrāk ielūgtie un skolas pavadītāji, lai dotos uz aizgājējas izvēlēto atdusas vietu. Skolas direktore Laimdota Leitiete aicināja mūs teikt atvadu runas. Bēru mielastu ieturējām skolā, atgriezušies no kapsētas. Pasēdēšana pie kopējā galda izvērtās par skolotājas interesantās dzīves apceri visa 20. gadsimta garumā, kas vienlīdzīgs viņas mūža ilgumam. Vislabāk par skolotājas Līvānu laiku zināja stāstīt viņas bijusī skolniece Māra Markote:

– Mums nebija jāskatās pulkstenī. Ik rītus minūti minūtē, kad aizgāja staltā, lepnā skolotāja Zundāne, arī mums bija jāsteidzas uz skolu.

Uz izvadīšanu bija atbraukusi arī vedekla Emīlija un mazmeita Valda no Ogres. Atceroties Vilmas Zundānes bēres, gribas citēt dzejnieces J. Tabūnes vārdus:

“Vai tādu mūžu var mērīt vien gados,
Ja tajā atdots un ziedots it viss.”

Rozālija Murāne, dzim. 1925. gadā Krāslavas rajona Priežmalas sādžā četru bērnu ģimenē. Rozālijai bija astoņi gadi, kad mirusi māte. Bērnus audzinājis tēvs ar savu māsu. 1940. gadā beigusi Kapiņu 6-klasīgo pamatskolu (agrāk saukusies Ilzes pamatskola), pēc tam mācījusies 12 km attāļajā Aglonas vidusskolā, ko beigusi 1945. gadā ar zelta medaļu. Tā kā pēc kara trūka skolotāju, Rozāliju kā izcilu absolventi paturējuši Aglonas vidusskolā, lai mācītu matemātiku. Te viņa strādājusi no 1945. līdz 1949. gadam. 1947. gadā iestājusies LVU Fizikas-matemātikas fakultātes neklātienes nodaļā. Pati skolotāja uzskata, ka bez speciālas izglītības priekšmetu mācījusi vāji, arī prakses nebijis.

Rozālija augusi ticīgā katoļu ģimenē, Aglonu uzskatīja par svētvietu, tolaik reliģijas nolieguma dēļ nevarēja tur ilgi palikt. Meklējusi klusāku vietu un atradusi Zasas vidusskolu. Skolotājai patika mācīt matemātiku, bet Zasā varēja piedāvāt tikai fizikas mācīšanu. 1953. gadā viņa pabeidza LVU Fizikas-matemātikas fakultāti. Sesijas vienmēr kārtoja sekmīgi un laikā. Skolotāja Murāne uzskatīja, ka fiziku jā māca vīrietim. Kabinetā jāprot visu praktiski parādīt, aparatūru savest kārtībā. Šis vēlējums Zasas vidusskolā piepildījās. Divus gadus pēc Murānes aiziešanas no Zasas, tika pieņemts ķīmijas un fizikas kabinetu laborants – Antons Rusiņš. Fiziku sāka mācīt vīrieši.

Rozālija Murāne no Jelgavas raksta:

Zasa man ļoti patika. Tā bija kā jauka oāze, kad parkā gatavojos sesijām un valsts eksāmeniem: likās, ka kļūstu lielāka un stiprāka. Beidzu augstskolu, nodzīvoju Zasā astoņus gadus, bet fiziku neiemīlēju. Vairākkārt visu apsverot, pārdomāju, ka jāmeklē skola, kur varētu mācīt matemātiku. Esmu latgaliete, un dzimtā puse vilka atpakaļ. Arī tēvs mājās palicis viens, tāpēc nolēmu braukt atpakaļ uz Latgali. Tā 1957. gadā no Zasas aizgāju, nedomādama, ko turpmāk darīšu. Aglonā bija gan vidusskola, gan internātskola. Man atkal nelaimējās. Piedāvāja fizikas mācīšanu un internātskolā būt par audzinātāju... Sagaidījusi mācību gada beigas, braucu uz Izglītības ministriju meklēt matemātikas skolotāja darbu. Beidzot atradu vietu Bēnes vidusskolā. Piekritu. Tā no 1958. līdz 1992. gadam strādāju Bēnes vidusskolā par matemātikas skolotāju.

No kreisās: skolotājas Aina Sauša, Vilma Zundāne un Veronika Bernāne

Reizē audzināju klases, 34 gados man bijuši 11 izlaidumi. Uzskatu, ka darbs Zasas vidusskolā bija tikai tāds iesākums, kad reizē mācījos un aizrautīgi strādāju.

Uzsākot darbu Bēnes vidusskolā, 1958. gadā iestājos Maskavas augstskolā neklātienē studēt svešvalodas. Beidzu trīs kursus ar tiesībām mācīt vācu un angļu valodu. 1961. gadā mācības pārtraucu ģimenes apstākļu dēļ, jo 1960. gadā satiku savu dzīves draugu Ilgmāru Šulcu, Dobeles pagasta melioratoru. 10. septembrī apprecējāmies. Tad man bija 35 gadi. 1961. gada 16. novembrī mums piedzima dēls **Aigars**. 1963. gada 20. jūnijā dvīnes – **Daina** un **Ineta**. Aigars un Ineta beiguši trīs,

1954. gadā 10. klases meitenes ar skolotājām un saimniecēm. Sestā pēc kārtas (no kreisās) skolotāja Olga Stariņa, saimniece Marta Rāviņa, skolotāja Irma Indāne, saimniece Elza Bīgestāne, rūtainā kleitā skolotāja Rozālija Murāne

Ineta divas augstskolas. Visiem ir bērni. Visi ieņem augstus amatus, saistītus ar ārzemēm. Mēs ar vīru dzīvojam Jelgavā pašu uzceltā mājā. Kopjam dārziņu un priecājamies par bērnu un četru mazbērnu veiksmēm. Viņi ļoti mīl mūs un mēs viņus. Bērni uzauga vecāku saskaņotībā un mīlestībā.

Šādu mīļu vēstuli saņēmu no savas senās skolotājas, tolaik Murānes, tagad Rozālijas Šulcas. Viņa saka, ka labu vīru un veiksmīgu ģimeni viņai atsūtījis pats Dievs. Arī veselība viņas gados turoties vēl normāli.

Skolotāja visos laikos ir sekojusi Zasas izaugsmei. Ik pēc pieciem gadiem atbrauc uz vidusskolas absolventu salidojumiem. Viņa ar sajūsmu esot noskatījusies 2001. gada aprīlī televīzijas raidījumu par Zasu.

Viņa labu veselību novēl arī man un izsaka apbrīnu par to lielo darbu, ko esmu uzņēmusies, izpētot un aprakstot sava novada tagadni un pagātņi.

Imants Jukumsons stāsta par savu dzīvi.

Esmu dzimis 1923. gada 17. janvārī Jēkabpils apriņķa Biržu pagasta (tagad Leimaņu) Putraimiņu mājās, zemnieku ģimenē. Mācījos Bērzgala 6-klasīgajā pamatskolā, to beidzu 1937. gadā. Darbojos Biržu-Bērzgala 363. mazpulkā līdz mazpulka likvidēšanai 1940. gada jūnijā. 1937. g. pavasarī iestājos Jēkabpils valsts

Izlaidums Zasas vidusskolā. No kreisās: skolotāji Imants Jukumsons, Lūcija Badūne, Zinta Nagle, Rudīte Urbacāne; direktore Laimdota Leitiete, p/s “Zasa” direktors Jānis Vanags, skolotāja Ausma Robežniece, partijas sekretārs Viktors Timpa

ģimnāzijā, to absolvēju 1942. gadā. Tā kā skolās trūka skolotāju, tad mani 1942. g. pieņēma Biržu-Bērzgala 7-klasīgajā tautskolā par matemātikas skolotāju. 1949. gada 1. septembrī iestājos Zasas vidusskolas 11. klasē dienas skolā, jo vācu okupācijas laikā izdoto Jēkabpils ģimnāzijas apliecību padomju vara uzskatīja par nederīgu.

*Mācoties Zasā, 1950. gada martā eksterni beidzu arī **Anrī Barbisa** vidusskolu Rīgā. Rudenī sāku strādāt par skolotāju Zasas vidusskolā. Neklātienē beidzu **Rīgas skolotāju** institūta Fizikas-matemātikas fakultāti un ieguvu tiesības mācīt pamatskolas klasēs. 1965. g. neklātienē beidzu Kandavas lauksaimniecības tehnikumu un ieguvu tehniķa elektriķa diplomu. Zasas vidusskolā biju skolotājs līdz aiziešanai pensijā. Kopā*

ar Biržu-Bērzgala pamatskolā nostrādāto laiku - 48 gadus biju skolotājs, mācīju fiziku, matemātiku, angļu valodu, vācu valodu (arī vidusskolas klasēs), ražošanas pamatus, elektrotehniku. Ilgus gadus biju audzinātājs skolas internātā, kā arī klases audzinātājs.

Sākoties trešajai atmodai, piedalījos pasākumā "Baltijas ceļš" - stāvēju kopā ar jēkabpīliešiem pie Ieriķiem (Vidzemē), kā arī demonstrācijā 11. novembra krastmalā. Palīdzēju nodibināt Latvijas Tautas frontes grupu Bērzgala skolā. Vācu parakstus Aicinājumam par neatkarību un darbojos arī citos LTF pasākumos. Iestājos zemessargos: 56. Jēkabpils bataljonā 1. rotā. 1991. g. janvārī piedalījos barikāžu sardzē Rīgā pie televīzijas torņa piecas dienas. Saņēmu barikāžu dalībnieku Piemiņas nozīmi Nr. 667. Atvaļinājumu laikā esmu daudz ceļojis pa bijušo PSRS (Kaukāzs, Krīma, Vidusāzija), gan arī citās valstīs (Vācijā, Zviedrijā, Amerikā).

Sieva strādā Rīgā par mūzikas skolotāju. Leimaņu pagasta Putraimiņos kopā ar māsu Gunu Vaivodi apsaimniekoju no vecāsmātes mantotus 31,90 ha zemes.

Lucija Veide (Žukovska), dzim. 1927. gada 1. janvārī Rēzeknes apriņķa Makašēnu pagasta Kleperovas sādžā, septiņu bērnu ģimenē. Tēvs Aloīzs Žukovskis bijis virsnieks, cietumsargs. 1941. gadā pazudis bez vēsts. 1947. gadā Lucija beigusi Daugavpils pedagoģisko skolu. No 1947. līdz 1950. gadam strādāja par skolotāju Vidsalas pamatskolā. Ap precējās ar vietējo dzelzceļa strādnieku Veidi. 1950./51. mācību gadā Lucija Veide bija Biržu pagasta Ezerprieķulānu 4-klasīgās pamatskolas pārzine. 1951. gadā pārgāja uz Zasas vidusskolu. Te Lucija Veide bija pirmo klašu skolotāja un audzinātāja piecus vai sešus gadus. Veidu ģimene, kurā auga dēliņš Ilmārs, apmetās skolai piešķirtajā mājā – Vilcānos. Tē dzīvoja arī citi jaunie skolotāji: Lilija Limberga, Veronika Giluča, Imants Jukumsons. Arī skolas darbinieku ģimenes: Kokīni, Veides, Dzintari, skolotājas Ārijas Kalniņas ģimene.

Šodien Velta Kokina stāsta, ka tas bijis ļoti interesants laiks, dzīvojuši saspiesti, mazās istabiņās, bet ļoti draudzīgi. Nekādu nesaskaņu. Vienā virtuvē rikojuši kopīgus mielastus, jubilejas un dažādus svētkus. Jābrīnās, kā šī māja spēja uzņemt tik daudz dzīvotāju. Lucija Veide toreiz bija jauna un interesanta skolotāja. To atceras viņas mazie, šodien sirmot sākušie skolēni.

Ārija Kalniņa, dzim. 1926. gada 20. decembrī Krustpils apriņķa Medņu pagasta Zundānos. 1947. gadā beigusi Jēkabpils ekonomisko tehnikumu, 1957. gadā Valmieras pedagoģisko skolu. 1952. gadā sāka strādāt Zasas vidusskolā par jaunāko klašu skolotāju. Vietas izvēle Zasā skolotājai saistās ar vīra, agronoma Alfreda Kalniņa, darbu kolhozā. Viņš kādu laiku bija kolhoza priekšsēdētājs. Ģimēnē auga dēls. Sakarā ar vīra darba vietas maiņu 1959. gadā skolotāja Ārija Kalniņa no Zasas aizgāja.

Ārija Rāviņa (Zinere), dzim. 1926. gada 11. jūlijā Zasas pagasta Raiņos. Viņa ir viena no tām skolotājām, kura savu dzīves stāstu uzrakstījusi pati, veltījot to saviem mazbērniem. Neviens cits labāk nepateiks.

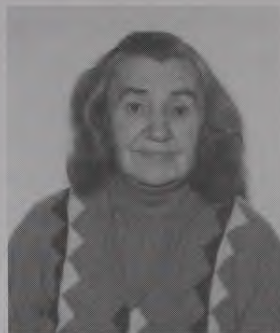
... Ai Zasa, mana bērņības zeme labā... Jā, mana dzimtā puse ir Zasa, kur esmu pavadījusi bērņību, trauksmaino jaunību un domāju, ka arī mūža nogalē palikšu šeit. Tik mīļa un dārga man šī vieta.

Mans tēvs – **Eduards Zineris** - bija latviešu strēlnieks. Izbridis Nāves salas dūksnājus. Ziemassvētku puteņiem aurojot, cīnījies Ložmetējkalnā un pie Daugavas, aizstāvot no ienaidniekiem Rīgu. Karam beidzoties, par nopelniem kaujas laukā viņam piešķīra zemes gabalu bijušās Zasas muižas laukos, ļoti skaistā vietā pie parka. Mana mamma – **Alvīne Zinere**, dzim. Miežubrāle. Pārnācis no kara, Alvīni nolūkoja brašais strēlnieks. Abi kopā cēla mājas, izveidoja saimniecību.

Sākumā dzīvoja trūkumā, bet ar gaišu ticību nākotnei. Tad pasauli ieraudzīju es. Mana bērņība bija gaiša, saulaina. Mīlestību uz visu labo, skaisto laikam māmuļa man ielika jau šūpulī. Dzīves sīkstumu un izturību esmu mantojusi no simtgadīgajiem parka ozoliem, kas šalkuši pie manas mājas logiem, kas mani pavadījuši visos dzīves ceļos – gan laimīgos, gan bēdu nospīstajos. Dzīve jau nav bijusi rožaina. Pēc horoskopa esmu Vēzis. Savas sāpes neizkļiedzu pasaulei, bet ieraujos alā un remdēju tās viena.

Skolas gaitas sāku Zasas sešklasīgajā pamatskolā. Skolas pārzinis toreiz bija **Ādams Klucis**. Mana pirmā audzinātāja – skolotāja **Aleksandra Kļaviņa**. Brīnišķīga skolotāja. Ar bezgala siltām jūtām atceros savu pirmo matemātikas skolotāju – skaisto, šarmanto **Austru Kacenu**, vēlāk Zasas aptiekera **Teodora Lejiņa** sievu. Jau toreiz daudz domāju, kāpēc mana skolotāja apprecējās ar tik vecu, nesmuku vīru. Es ļoti cienīju skolotāju **Boku Zeltu** (vēlāk **Krasti**). Viņa bija mana pēdējā audzinātāja Zasa skolā. Savos pirmajos skolotājas darba gados es vienmēr centos atdarināt šo skolotāju, domās it kā sarunādamās ar viņu, prasīdama padomu. Kā vienīgo meitu vecāki mani gribēja izskolot par agronomi, tādēļ pēc pamatskolas beigšanas sāku mācīties **Bebrenes lauksaimniecības vidusskolā**. Tie bija kara gadi, drūms, bet skaists laiks manā mūžā. Pēc kara mācības agronomijā bija jāturpina toreizējā **Saukas lauksaimniecības vidusskolā**. Pēc tam iestājos **Lauksaimniecības akadēmijā**.

Kādā skaistā atvasaras pēcpusdienā satikos ar toreizējo Zasas vidusskolas direktori **Ernu Pabērzu**. Viņa uzaicināja mani strādāt par skolotāju (toreiz ļoti trūka skolotāju). Piekritu. Pametu akadēmiju un 1947./48. mācību gadā kļuvu par Zasas vidusskolas skolotāju. Gadījās liela, smaga 4. klase. Daudz zēnu – pāraudžu, kuri tikai nedaudz jaunāki par mani. Laikam toreiz ar viņiem sapratos, jo problēmu nebija. Bet gadījās cita vaina. Kā jau tāds tikko vidusskolu beidzis meitēns, sāku mest acis uz 12. klases pušiem, kuri patiesībā bija mani vienaudži. Padomju laika izglītības likumi bija ļoti bargi. Stingri tika vērtēta skolotāja morālā stāja. Manējā neatbilda tā laika kritērijiem. Tiku atbrīvota no darba Zasas vidusskolā. Paldies Dievam, tikai ar ierakstu

Ārija Rāviņa

darba grāmatiņā, ka trūkst pedagogiskās izglītības. Tā jaunā, liderīgā agronome tika noformēta par skolotāju kādā nomaļā lauku skoliņā – Vidsalas četrklasīgajā pamatskolā (tālāk no grēka). Tur sāku strādāt kopā ar otru jaunu skolotāju Luciju Veidi. Dažus gadus vēlāk tiku iecelta par šīs skolas direktori. Inspektors V. Ūsiņš, kurš uz šo skolu brauca pārbaudīt mācību darbu, atzina, ka man esot pedagoga talants. Šī komplimenta mudināta, iestājos Jelgavas pedagogiskajā skolā – neklātienē.

Pa to laiku paspēju apprecēties ar to pašu puisī - **Arvidu Rāviņu**, kura dēļ zaudēju darbu Zasā. Tūlīt pēc kāzām sāku runāt ar tolaik jauno Zasas vidusskolas direktori Mirdzu Briedi (vēlāk Bīgestāni), lai ir tik zēliņa un ņem mani atpakaļ Zasā. Paņēma. Tā atsākās manas darba gaitas Zasā, kas turpinājās gadu desmitus līdz aiziešanai pensijā. Šajos garajos darba gados gājis visādi. Darbā nebiju sevišķi izdarīga. Mūžam man problēmas ar laika nenodotiem darba plāniem un vielas sadalēm. Bieži mans vārds parādījās ziņojumu dēļ – pasvītrots ar sarkanu (atkal nenodots plāns). Bet kaut kāda pedagogiska dzirkstele manī tomēr plaiksnīja. Tā 60. gados saņēmu augstu valdības apbalvojumu “Teicamnieks izglītības darbā”. Tas bija brīnišķīgs laiks. Bija ļoti labs, saliedēts darba kolektīva, interesanti draugi, kurus nespēju aizmirst nekad: Aina Sauša, Henrihs Saušs, Skaidrīte Vilciņa (toreizējā pionieri vadītāja), Vija Ozola – sentimentāla angļu valodas kolotāja, Kārlis Bērziņš (skolas saimnieks, arī skolotājs), Laimdota Leitiete (direktore), Regīna Ciša – interesanta krievu valodas skolotāja.

Biju kultūras darba entuziaste kā skolā, tā kultūras namā. Liela aktivitāte kultūras jomā dažreiz radīja robus mācību darbā. Lai gan ilgus gadus biju skolas kultorgs, tomēr kolēģi mani pavilka uz zoba teikdami: “Tu jau laikam drīz no skolas pārcelsies uz klubu...” Dzīve toreiz kūsāja no prieka un enerģijas. Dziedāju skolas sieviešu ansamblī, kas guva labus panākumus ne vien rajonā, bet arī republikas mērogā. Un kur tad brīnišķīgās teātru izrādes, ko iestudēja skolas kolektīvs (režisore I. Indāne).

...Par savu trauksmaino skolotājas mūžu es varētu izveidot anekdošu krājumu, kurā aprakstītu humoristiskus notikumus darba gaitās. Šoreiz tos neatklāšu. Lai tie pagaidām dzīvo manās atmiņās un kādreiz liek pasmaidīt! Bieži tos stāstu salidojumos saviem “lielajiem bērniem”. Ļoti patīk cilvēki ar labu humora izjūtu. Arī pati daudzām nebūšanām esmu tikusi pāri, skatoties caur optimisma prizmu. Man ļoti patika strādāt ar bērniem ārpusstundu laikā. Katru pēcpusdienu bērni gaidīja ar prieku, jo vienmēr kaut ko jaunu mācījāmies. Vadīju tautisko deju kolektīvu 1.-4. klasēs, vēlāk meiteņu estrādes deju grupas, iestudējām ludziņas, dziedājām, mācījāmies sarīkojumu dejas. Pati rakstīju scenārijus. Piedalījās kultūras nama mākslinieciskajā pašdarbībā. Esmu mākslinieciskās daļas vadītāja vēl vecumā. Atkal rakstu scenārijus, veidoju koncertprogrammas. Savā brīvajā laikā, kura ir tik maz, vasarās strādāju daiļdārzā, kopju puķes, atceroties Ārijas Elksnes dzejas rindas:

Mans prieks ir manas puķes–
Tāds kluss un vienkāršs prieks.

Caur to man krietni vieglāk

Šo dzīvi dzīvot tiek.

*Par mājas apkārtnes izveidošanu un sakopšanu saņēmu rajona goda rakstus un apbalvojumus. Sešdesmitajos gados, kad nebija tik daudz to daiļdārzu, man tika piešķirta 1. vieta republikā. Pietika laika arī izaudzināt **Austri** un **Gunti**. Šodien, rakstot atmiņas, gribas dziļā pateicībā noliekt galvu, atceroties savu sirmo māmuļu, kas tik daudz dzīvē man devusi: izskolojusi, palīdzējusi mājas solī un audzināt dēlus. Tēvs ilgus gadus bija izsūtījumā Sibīrijā. Atgriezās ar sagrautu veselību un drīz aizgāja mūžībā. Māmuļa bija ģimenes stiprais balsts. Šodien gribas pateikties dēliem Austrim un Guntim, vedeklām Irisai un Dzintrai, mazbērniem Ģirtam un Mārim, Gundegai, Kristapam un Madarai, kuri ir kopā ar vecākiem gan priekos, gan bēdās. Un, protams, paldies manam dzīves draugam **Arvīdam**. Viņš mani vienmēr ir sapratis un dažreiz pat pacietis...*

Ārijas dzīves stāstu gribu papildināt ar kādu avīžu ziņojumu par sakoptākajām lauku sētām Latvijā 1967. gadā:

...Visskaistākā republikā ir Zesas ciemā skolotājas Ārijas Rāviņas un Zesas padomju saimniecības būvbrigādes strādnieka Arvīda Rāviņa māja Raiņi. Jaunā, glītā ēka harmoniski iekļaujas dārzā un pagalmā. Zālāji un puķu grupas, kopti celiņi, neliels ūdens baseins – tas viss atbilst mūsdienu dārzu kultūrai. Šī sēta pat nejuta 1967. gada postošā sausuma ietekmi. Nav taupīts laiks un pūles, dārzu laistot. No mājas kāpnēm paveras skaists skats uz tuvāko apkārtni, kas visam piešķir plašuma elpu.

1951. un 1952. gadā, kad tikko aizvadīti pirmie divi vidusskolas izlaidumi, skolēnu skaits arvien pieauga. Skolā ienāca daudzi jauni un paliekošie skolotāji: Henrihs Saušs, Aina Putekle, Lilija Limberga, Ella France. Dažus gadus pirms viņiem Zasā bija sākuši strādāt Veronika Giluča, Mirdza Briede, Klotilde Kļaviņa, Roberts Dzintars, Genoveva Dambīte, Česlavs Beļauskis, arī skolotājas ar stāžu – Irma Indāne, Vilma Zundāne.

Jaunie skolotāji dibināja jaunās zasiēšu ģimenes, gan savstarpēji apprecoties, gan otrās pusītes izvēloties ciema jauniešu vidū.

1951. gadā radās Klotildes un Roberta Dzintaru ģimene. 1953. gadā skolotāja Ella France apprecējās ar veltfeldšeri Kārli Vaičuli, skolotāja Genoveva Dambīte ar skolotāju Česlavu Beļauski, Mirdza Briede ar vietējo Jāni Bīgestānu, Ārija Zinere ar Arvīdu Rāviņu. Skolas tehniskais darbinieks Arnolds Resnis 1956. gadā apprecēja skolotāju Liliju Limbergu. Ilgi cerējušies, skolotāji Aina un Henrihs 1960. gadā nodibināja Saušu ģimeni.

Veronika Rusiņa (Giluča), dzim. 1922. gada 21. novembrī Preiļu rajona Pieniņu ciemā. 1943. gadā beigusi Malnavas lauksaimniecības vidusskolu. No 1944. līdz 1946. gadam mācījusies Sutru nepilnajā vidusskolā, Vārkavas pagastā Daugavpils apriņķī. 1954. gadā beigusi LVPI Rīgā kā dabas zinību un ķīmijas skolotāja.

Par skolotāju Zesas vidusskolā Veronika Giluča pieņemta 24. augustā 1948. gadā. Viņa mācīja bioloģiju, ražošanas pamatus un ķīmiju. Noslēdzot 1958./59. mācību gadu, TIN V. Gilučai izteica pateicību par labu darbu stundās un mācību izmēģinājumu lauciņos. 1961. gada 23. augustā ar izglītības ministra V. Krūmiņa pavēli V. Rusiņu apstiprināja par Zesas vidusskolas ražošanas apmācības pārzini. Līdz 1967. gadam viņa strādāja arī par ārpusklases un ārpuskolas audzināšanas darba organizatori, pēc tam par vietnieci, kad par trūkumiem komunistiskajā audzināšanā saņēma aizrādījumus. 1977. gadā, kad nostrādāti vairāk kā 30 gadi, sakarā ar aiziešanu izdienas pensijā, Veronika Rusiņa pārtrauca skolotājas gaitas. Bet pēc pāris gadiem skolai radās nepieciešamība pēc ķīmijas skolotāja aizvietotāja, un V. Rusiņa atkal uz trīs gadiem kļuva par skolotāju.

Skolotāju Veroniku Giluču atceros kā klusu, nosvērtu, saprotošu, labestīgu, bet stingru audzinātāju un bioloģijas – ķīmijas skolotāju. Kad es mācījos 9. klasē, viņa Zesas vidusskolā strādāja pirmo gadu, bija mūsu audzinātāja. Nākamajās vidusskolas klasēs man bija cita audzinātāja, bet kā minēto priekšmetu skolotāju viņu atceros ar vislielāko cieņu. 60. un 70. gados skolotāja Rusiņa mācīja manus bērnus. Bet 80. gadu beigās mūsu sadarbība turpinājās Atmodas laika aktivitātēs. V. Rusiņa bija viena no retajām skolotājām, kura darbojās Tautas frontes Zesas grupā. Viņas gudrās, ar politisku sapratni teiktās runas sapulcēs ar nomierinošu spēku ietekmēja satrauktos atmodas pretiniekus. Kad 1990. gadu sākumā notika māju privatizācija, Rusiņu ģimenei bija jāatstāj Bērzzemnieki, kur tik ilgi dzīvots. No dzīvokļa viņi atteicās un pārcēlās uz savu dzimto pusi – Preiļu rajona Sutriem. Zasiēši Veronikai Rusiņai ir pateicīgi par Zasai veltīto garo darba mūžu vairāku paaudžu mācīšanā un audzināšanā.

Veronikas Gilučas un **Antona Rusiņa** laulība tika reģistrēta 1959. gada 1. oktobrī, kad abi jau bija tuvu 40 gadu vecumam. Antons pārcēlās uz dzīvi Zasā un iestājās darbā Zesas vidusskolā par laborantu. Darbā viņi viens otru papildināja. Īsu Antona Rusiņa biogrāfiju varam iepazīt, lasot 1998. gadā viņa sarakstīto grāmatu “Dievs, morāle un ciešanu problēma”. Dzimis 1921. gada 2. aprīlī Vārkavas pagasta Sutros, sešu bērnu ģimenē kā trešais. Vidējā izglītība. 1940. gadā, kad sarkanā armija okupēja Latviju, A. Rusiņu gatavoja iesaukšanai kara dienestā. Bet vācu uzbrukums bija tik straujš, ka sarkanarmija nespēja jauniešus mobilizēt. 1943. gadā A. Rusiņu iesauca latviešu leģionā, kur viņš cīnījās pret staļiniešiem gan Krievijā, gan Latvijas teritorijā līdz pēdējai kara dienai. Pēc kapitulācijas 1945. gada 8. maijā A. Rusiņš nokļuva lēģerī Karēlijā pie Baltijas un Baltās jūras kanāla atjaunošanas darbiem. Apstākļi bija ļoti smagi: bads, sals, grūts fizisks darbs. Pēc atgriešanās no lēģera 1949. gadā, kolhozu dibināšanas kampaņas laikā, vietējā kolhoznieku kopsapulcē viņš vienbalsīgi tika ievēlēts par kolhoza grāmatvedi. Kopš 1959. gada, 33 gadus strādājot Zesas skolā, darbs lielā mērā bija saistīts ar fizikas,

bioloģijas un ķīmijas priekšmetiem. Uzkrāta bagāta dzīves pieredze un daudz dažādas informācijas, kā rezultātā parādījās viņa raksti presē un grāmatās. Mēs Zasā nezinājām, ka Antons, kurš turējās tālāk no sabiedrības, klusībā seko līdzī visām politiskajām aktivitātēm, lasa Ļeņina un Staļina rakstus. Antona Rusiņa grāmata “Dievs, morāle un ciešanu problēma” Latgales kultūras centra izdevumā 1998. gadā iznāca 1000 eks. metienā.

Grāmatas priekšvārdā sacīts:

Šī grāmata ir uzrakstīta pirms 22 gadiem lielā slepenībā un piesardzībā, jo tanī laikā par šāda satura grāmatu draudēja bargs sods. Atmoda sākās pēc 15 gadiem, tikai tad šo grāmatu drīkstēja izņemt no dziļās paslēptuves... Laiks rit ļoti ātri - viss plūst, viss mainās. Divdesmit divu gadu laikā piedzimušais bērns izaug par pieaugušu cilvēku un pasauli redz ne tādu, kāda tā ir bijusi viņa dzimšanas laikā.

Visi pasaules vēsturiskie notikumi, ko cilvēks nav uzkrājis ar savu pieredzi, viņam ir jānācās no vēstures grāmatām, ko uzraksta un atstāj iepriekšējās paaudzes, par kuriem katram intelligentam cilvēkam būtu jāzina...

Sutros Veronikai Rusiņai ilgi neiznāca baudīt dzimtās puses mīlestību. Pēkšņā slimība viņu drīz aizveda aizsaulē.

Zasas vidusskolas 9. klase 1949. gada pavasarī.

Pirmajā rindā: Vilhelmīne Krasovka, Vilma Andruskeviča, audzinātāja **Veronika Giluča**, Vilhelmīna Grauze, Cilda Dzeguze. Otrajā rindā: Lucija Zibāle, Gaida Svarāne, Velta Prodiška, Aina Bružuka, Aina Jaunzeme, Velta Zamovska. Trešajā rindā: Ēvalds Meijers, Edgars Celmārs, Jānis Striks, Jānis Robežnieks, Mintauts Minovičs

Henrihs Saušs, dzim. 1927. gada 8. februārī Daugavpils apriņķa Kalupes pagasta Keišu (Kīšu) sādžā, mājās, kuras sauca par Samtenēm. Te Henrihs auga brāļu Antona, Kazimira un Pētera sabiedrībā. Tēvs, pagasta skroderis, kopā ar māti visus spēkus un līdzekļus veltīja savu četru dēlu skološanai un audzināšanai ticīgā garā.

Bet vislabāk par ilggadējā Zesas vidusskolas latviešu valodas skolotāja Henriha Sauša dzīvi un darbu uzzināsim, ja izlasīsim viņa paša mūža nogalē uzrakstītu dzīves stāstu. Tas atspoguļo Latgales zēna bērnību pirmskara Latvijā, kara un pēckara padomju laiku. 1990. gads bija Atmodas laiks, kad atklātība sasniedza augstāko pakāpi. Tāpēc arī Henrihs Saušs, aicināts uzrakstīt par sevi, to varēja tikai šajos gados.

...Man vienmēr licies, ka visgrūtāk stāstīt par sevi, par savām atmiņām, jo es pats jau sevi nepazīstu vai pazīstu gaužām maz.

Manam tēvam piederēja neliela saimniecība, kas atradās apmēram 200 m no Kalupes ezera. Cik atceros savu bērnību, tā vienmēr saistīta ar šī ezera ūdeņu skaistumu un liču pļāvām. No tā laika mani pašu saista un pievelk ūdeņi. Un es nejūtos labi, ja manā tuvumā, kur es dzīvoju, nav upītes vai mierīga ezeriņa.

Kad pienāca skolas vecums, sāku mācīties Kalupes 6-klasīgajā pamatskolā, kas atradās 3 km attālumā no tēva mājām. Rudeņos un ziemā katru dienu šo attālumu pieveicām kājām. Kalupes 6-klasīgā pamatskola bija veca, gara vienstāva koka ēka, celta 20. gs. sākumā. Te bija mācījies mans tētis, te mācījāmies mēs – dēli. Arī pašreiz tur darbojas Kalupes 9-gadīgā skola, kaut gan blakus uzcelta jauna daudzstāvu skolas ēka, kurā darbojas Kalupes internātskola, kas pazīstama pēc M. Kosteņeckas aprakstiem republikas presē.

Skolas gaitas uzsāku 1934. gadā un pabeidzu 1941.gadā (jau padomju varas gadā). Skolas gados mani uz visu mūžu saistīja mūzika. Tas notika tā: turpat netālu atradās dievnams. Šeit darbojās labs draudzes koris, katrā svētdienā spēlēja ērģeles un dziedāja. Mani vecāki bija ticīgi ļaudis un jau agrī arī mani aicināja un mudināja būt tādām. Manos skolas gados Ziemassvētku rītos šai svētnīcā skanēja ērģeles, spēlēja pūtēju orķestris, ko vadīja tagadējo slaveno mūziķu tēvs Klišāns, bet dziedājām mēs – skolas zēnu koris. No šiem Ziemassvētku rītiem, no svētnīcā dzirdētā un redzētā netikšu vaļā, kamēr vien elpošu.

1941./42. mācību gadā mūsu apriņķī (arī citos) bija izplatījies izsituma tīfs. Skolas slēdza. Šajā ziemā es ļoti daudz lasīju. Man kaimiņos dzīvoja kāds Latvijas Republikas robežsargs, kuram mājās atradās vesels skapis ar grāmatām. 1941. gadā viņš kaut kur pazuda, un viņa tēvs man uzticēja visu skapja saturu. Tur galvenokārt ziemeļnieki: Hamsuns, Undsete, Ibsens, Lāgerlēva. Protams, ne jau visu izpratu. Bet vienu no šīs brīvās ziemas ieguvu gan: es turpmāk nevarēju dzīvot bez grāmatām.

1942. gada rudenī sāku mācīties Daugavpils valsts komercskolā. Iestāju eksāmenu laikā, atceros, piedzīvoju pirmo gaisa trauksmi. Redzēju ielās ejam uz darbu ebrejus ar Dāvida zvaigznēm uz mugurām, viņus apsargāja karavīri. Iet pa ietvi viņi nedrīkstēja. Ielās bija daudz karavīru, bieži naktīs atskanēja gaisa trauksmes, kad jāskrien uz tuvējo patvertni Vienības nama pagrabā. Okupācijas gados Daugavpilī darbojās latviešu teātris ar spēcīgu aktieru sastāvu. Te tika iestudētas gan latviešu autoru lugas (Blaumanis, Zīverts), gan arī pasaules klasiķi (Šillers, Igo). Mēs vismaz divreiz mēnesī noskatījāmies izrādes.

Labi neatceros, vai tas bija 1943. vai 1944. gadā, kad Daugavpilī gatavojās svinīgi atzīmēt Kārļa Skalbes jubileju. Dziedāšanas skolotājs Tomsona kungs izveidoja no ģimnāzijas un komercskolas audzēkņiem vīru kori. Kopā iestudējām dziesmas ar Kārļa Skalbes tekstiem. Pats autors šajā sarīkojumā neieradās, taču pirmo reizi redzēju dzīvus rakstniekus, kuri lasīja savus darbus tagadējā Daugavpils teātrī. Spilgti atmiņā palicis Andrejs Eglītis, kurš pacilāti nolasīja savu populāro "Dievs, tava zeme deg!" Arī Klīdzējs nolasīja kādu stāstu. Šajā sarīkojumā vienīgo reizi dzirdēju un redzēju toreiz slavenos operdziedoņus Marisu Vētru un Ādolfu Kaktiņu.

1944. gada rudenī Daugavpils komercskolu pārdēvēja par ekonomisko tehnikumu. 1946. gada pavasarī šo mācību iestādi absolvēju un tūlīt gatavojos iestājeksāmeniem jaundibinātajā Daugavpils skolotāju institūtā. 1948. gadā šo mācību iestādi beidzu ar teicamnieka diplomu. Daugavpils skolotāju institūtā biju rosīgs pašdarbnieks: dziedāju korī, ansamblī, piedalījos pašdarbības teātru izrādēs.

Jau augustā sāku strādāt par latviešu valodas un literatūras skolotāju Rēzeknes apriņķa Naurēnu vidusskolā. Tur nostrādāju tikai četrus mēnešus, jo mani norīkoja darbā par Rēzeknes apriņķa skolu inspektoru. Naurēnu vidusskolā tai laikā mācījās tagad pazīstamais dzejnieks Pēteris Jurciņš. Strādājot par inspektoru, iepazīnos ar daudziem un dažādiem skolu direktoriem. Redzēju karjeristus, iznīreļus, savu darba biedru nodevējus un intrigantus. Saprātu, kas ir birokrātisms: cilvēks kā nullīte, un nulle ir arī viņa pašreizējais darbs. Galvenais, pēc kā vērtēja skolas direktoru vai viņa vietnieku, bija papīri: laikā atsūtītas atskaites, raksturojumi, viņu runas tribīnēs un uzticība partijai.

Strādājot par inspektoru, sapratu, ka man trūkst zināšanu, tāpēc 1949. gada rudenī iestājos LVPI Latviešu valodas un literatūras fakultātes 3. kursā. Viena gada laikā bija jānokārto eksāmeni gan par trešo, gan arī par otro kursu. Šajā gadā bija jāparāda izturība un ārkārtīgs gribasspēks. Dzīvoju kopā ar tagadējo filoloģijas zinātni doktoru B. Tabūnu. Mācījāmies katru nakti līdz plkst. 4.00, rītos 9.00 jau bijām lekcijās, un tiešām – gada laikā, ieskaitot arī vasaru, visus eksāmenus nokārtojām.

LVPI interesantākā personība bija profesors **Atis Ķeniņš**. Kaut viņš mums lasīja lekcijas tikai folklorā un tulkošanas teorijā, tomēr mēs visi cildinājām viņa stāju, viņa

dziļās un plašās zināšanas. Zinājām viņa pagātņi un viņa vietu Latvijas kultūrā. Zinājām, ka viņa skolās strādāja Saulietis, Plūdons, ka viņš pats ir dzejnieks, ka bijis izsūtījumā. Bet institūta vadība viņam neļāva lasīt lekcijas par latviešu literatūru, kaut viņš pats bija staigājošā latviešu literatūras vēsture grāmata. Atceros: biju pie viņa dzīvoklī – toreizējā Stučkas ielā – nokārtot kādu eksāmenu. Viņa ārējais veidols atgādināja pasaku ķēniņu: balta, gara bārda, zilas un ļoti gudras acis. Pēc pārrunām viņš man lika atrast savā bibliotēkā Vecā Stendera vārdu. Man palaimējās milzīgajā grāmatu grēdā atrast šo grāmatu, jo es jau Misiņa bibliotēkā to biju redzējis.

Interesants lektors latviešu valodā bija **Otto Vilcāns**. Katru lekciju viņš iesāka ar anekdoti, pie tam pieskaņoja attiecīgajam tematam. Tieši viņa lekcijās izpratu humora nozīmi pedagogijā un... vispār - dzīvē. Studējot Rīgā, paplašināju savu šauru apvāršni kultūrā: apmeklēju teātru izrādes, operu iestudējumus, literatūras muzejus, mākslas izstādes. Dzirdēju un redzēju tādus rakstniekus kā A. Upīts, A. Sakse, E. Bīrnieks-Upītis, F. Rokpelnis, V. Lukss, A. Balodis, J. Sudrabkalns. Redzēju lomās aktierus: L. Bērziņu, A. Filipsonu, Ž. Katlapu, V. Līni. Klausījos Eduarda Smiļģa stāstījumu par Raini.

1951. gada 15. augustā sāku strādāt Zisas vidusskolā. Ilgus gadus (vairāk par 20) biju mācību daļas vadītājs. Esmu strādājis kopā ar vairākiem direktoriem M. Briedi, D. Medni, I. Āboliņu, V. Mežkokti, E. Vaičuli un L. Leitieti. Diemžēl visas bija sievietes, tāpēc ne vienmēr pratu ar viņām sastrādāties. Zisas vidusskolā nostrādāju turpat 40 gadus, un Zasa kļuva mana otrā dzimtene. Šai laikā esmu mācījis jau divas zasiņu paaudzes, un strādāt tagad kļuvis vieglāk: es pazīstu gan tēvus, gan viņu dēlus, gan mātes, gan meitas. Ilgie novērojumi mani pārliecinājuši par iedzimtības nozīmi personības attīstībā.

Zasā 50. un 60. gados vidusskola bija kultūras pulsa devēja, jo visi skolotāji aktīvi kultūras izplatītāji. Katru gadu kopā ar bērnu vecākiem iestudējām kādu vairāku cēlienu lugu. Devāmies viesizrādēs uz Slati, Rubeņiem, Leimaņiem, Asari, Daugavas 4-klasīgo pamatskolu. Cilvēku parasti pilnas zāles (toreiz vēl nebija televizoru). Tagad esmu pārsteigts, kā gan es ar skolotāju Indāni toreiz varējām iestudēt A. Upīša "Zaļo zemi"? Bet iestudējām un iesaistījām skolotājus, skolēnus un viņu vecākus. Zasā darbojās estrādes orķestris, ko vadīja skolotājs R. Dzintars. Es spēlēju vijoli. Spēlējām gan Zasā, gan citās vietās. Dziedāju vīru dubultkvartetā. Dziedājām visur, pat Aknīstes rajona dziesmu svētkos. Vairāk kā 20 gadus esmu dziedājis Jēkabpils rajona skolotāju kori. Kopš 1948. gada esmu bijis Republikas Dziesmu svētku dalībnieks (Jēkabpils raj. Skolotāju kori vadīja Zisas vidusskolas absolvents Jānis Grigalis). 50. un 60. gados spēlēju volejbolu. Mūsu kolhoza (vēlāk sovhoza) komanda bija spēcīga. Vairākus gadus bijām Aknīstes rajona čempioni.

Mana dzīves draudzene ir Zasas vidusskolas bijusī skolotāja Aina Putekle-Sauša, brīnišķīga un dvēselīga būtne. 1961. gadā mums piedzima meita Ināra. Viņa pabeidza LVU Svešvalodu fakultāti. Dzīve rit uz priekšu. Esmu jau kļuvis vectētiņš – tātad vecs. Bet vēl gribas strādāt par skolotāju.

Kad Ināra Sauša, mācoties vidusskolā, uzvarēja rajona daiļlasīšanas konkursā un tika atzinīgi novērtēta arī Rīgā, vienā žurnālā (laikam “Skolā un Ģimenē”) bija apraksts par šo talantīgo, nopietno meiteni ar apzīmējumu – dabas bērns. Taču Ināras talanta spodrinātājs bija viņas tēvs. Studijas Ināra izvēlējās LVU Svešvalodu fakultātē. Tagad viņa ir angļu valodas tulkotāja. Ināras un Arta Kraukļu ģimenē aug divi bērni – Toms un Kārlis.

Aina Sauša (Putekle), dzim. 1923. gada 14. februārī Dignājas pagasta Kļavbirzēs. Mācījusies Dignājas pagasta Ģipterānu 6-klasīgajā pamatskolā. Pēc tam beigusi Līvānu komercskolu, atgriezusies strādāt par skolotāju savā pamatskolā Dignājā. 1951. gadā Aina Putekle pārcelta par skolotāju un vecāko pionieri vadītāju Zasas vidusskolā, kur aizvadīts viss turpmākais darba mūžs - pāri par 30 gadiem. Pamatskolas bērniem mācījusi zīmēšanu, dziedāšanu, dejošanu, latviešu valodu, bija klases audzinātāja, vadīja ciema jauniešu deju kolektīvu, ar ko startēja Aknīstes rajona dziesmu svētkos. Panākumi gūti arī pionieri vadības darbā. Pedagoģiskās zināšanas papildinājusi dažādos skolotājuursos. Piecus gadus mācoties LVU vakara nodaļā, apguva politekonomijas, filozofijas, sabiedrisko attiecību, ekonomikas, lekciju un metodikas un pedagoģijas pamatus.

Aina visus aktīvās dzīves gadus bijusi kopā ar dziesmu. Lai kā pa atsevišķiem periodiem mainījies Zasas sieviešu vokālā ansamblis “Margrietas” sastāvs, Aina Sauša, Gita Bērziņa, Māra Markote, Valentīna Pormale un Ārija Rāviņa visu ansambļa pastāvēšanas laiku bija nenogurstošas dziedātājas. Aina kopā ar šīm draudzenēm dziedājusi arī Jēkabpils rajona skolotāju korī.

Saušu meita **Ināra** (dz. 1961. g.) auga klusā, pieticīgā ģimenē, reizē piedaloties visos iespējamajos skolas pulciņos un pasākumos. Apdāvināta ar labu muzikālo dzirdi, dziedāja meiteņu ansamblī un skolas korī, no mazotnes dejoja bērnu un vēlāk jauniešu deju kolektīvā. Studējot un dzīvojot Rīgā, Ināra daudzus gadus bija tautas deju ansambļa “Rotaļa” dejojāja. Šeit arī nolūkots dzīves draugs Artis Krauklis. Meitenei ar garām dzeltenām bizēm, kā īstai latviešu tautu meitai, bija tas gods sveikt Mihailu Gabačovu, kad viņš ieradās Rīgā.

Kopš tā laika, kad Henrihs Saušs uzrakstīja savu dzīves gājumu, pagāja pieci gadi. 1995. gada nogalē, 22. novembrī, viņš mierīgi apgūlās gultā un aizmīga mūža miegā. Skolu šajā rītā pāršalca negaidīta sēru vēsts. Baltais tēvs, kā domās visi sauca skolotāju H. Saušu, bija aizgājis no baltās skolas. Saušu ģimene bija vienīgā, kas dzīvoja lielajā skolas ēkā. Skolotājam bija uzticēts ik rītus atslēgt skolas parādes

durvis un ik vakarus tās aizslēgt. Kopš tās dienas skolas atslēgai bija cita skaņa, jo ar to slēdza cits cilvēks.

Dziļa cieņa un mīlestība uz literatūru, grāmatām, skolotāja profesiju, mūziku un mākslu visu mūžu vijās kā galvenais motīvs cauri skolotāja dzīvei. Izvadīšanas ceremoniju no Zasas baznīcas un vidusskolas vadīja Henriha Sauša kolēģe, talantīga vārda mākslas meistare, skolotāja Dzintra Guļāne (kopā strādāti nepilni 20 gadi). Atvadījās ģimene, radi, draugi, skolotāji, skolēni un baltā skola. Henriha Sauša atdusas vieta ir sievas dzimtenē - Putekļu dzimtas kapos Dignājas kapsētā. D. Guļānes atvadu runa:

Mans skolotāj! Arī man liktenis bija lēmis Tevi sajūst kā vienu no saviem darbaudzinātājiem toreiz, kad pirms vairāk nekā 18 gadiem es pirmoreiz ieradus Zasā. Tu devi ceļamaizi manām darba gaitām. Tu mācīji, ka nekad nedrīkst cilvēku skatīt un vērtēt pēc ārējā, jāieskatās viņa dvēselē. Tu to prati. Mēs mēģināsim. Ar dziļu cieņu un apbrīnu es vēroju Tevis vadītās stundas, skolotāj! Tevī un ar tevi vienmēr ir skanējusi dziesma. Cik daudz labu vārdu gribētos tev pateikt par bagāto mūžu, bet zaudējuma sāpe stindzina lūpas un tajās paliek tikai kluss, bet dziļi cilvēcīgs: "Paldies Tev, skolotāj! Paldies Tev, tēti! Paldies Tev, vectētiņ! Paldies Tev, Heini, paldies, ka Tu biji!"

Kas gan ir cilvēka mūžs? Viens stars no kādas tālas gaismas, kas uz brīdi spīd caur zemes tumsu un, atstājot to, aizslīd atpakaļ uz savu zvaigzni.

Zasas vidusskolas ilggadējā matemātikas skolotāja **Lilija Resne**
(Limberga)

Lilija Resne (Limberga), dzim. 1927. gadā Jēkabpils apriņķī, Ērbergē, kur pavadījusi bērnību un mācījusies pamatskolā. Vidējo izglītību apguvusi Jaunjelgavas ekonomiskajā tehnikumā. 1952. gadā beigusi LVPI Rīgā, Fizikas-matemātikas fakultāti. Nosūtīta darbā uz Zasas vidusskolu par matemātikas skolotāju. Lilija Limberga bija viena no tām jaunajām skolotājām, kas 50. gadu sākumā iesakņojās Zasas sabiedrībā, jo bija atnākusi uz palikšanu. Teātru izrādes skolotāju kolektīvā, teātru spēles mācīšana audzēkņiem un citas sabiedriskās aktivitātes Liliju padarīja ievērojamu un cienītu. Lilijai Resnai bija īpaša prasme iemācīt matemātiku “vissmagākajai” galvai.

Lilija 41 gadu ilgajā skolotājas darba mūžā matemātiku mācījusi trijām zasiēšu paaudzēm. Mācījusi, audzinājusi un izvadījusi septiņus Zasas vidusskolas izlaidumus. Tos, kuri vidusskolu beidza 1982. gadā, L. Resne audzināja 9 gadus – no 3. līdz 11. klasei. Šajā klasē mācījās skolotājas pašas dēls Arnis, mana meita Melita un citi Zasas bērni. Ar šo izlaidumu bija pienācis arī skolotājas Resnes pensijā aiziešanas gads, bet viņa vēl nostrādāja 11 gadus, jo milzīgā pieredze matemātikas mācīšanā skolai bija vajadzīga. Kopš 1993. gada, kad skolotāja pārtrauca darbu skolā, pie viņas uz papildstundām arvien vēl nāk skolēni, kuriem grūtāk padodas matemātika. Skolotāja palaikam brauc arī pie saviem mazdēliem palīdzēt labāk apgūt matemātiku. No Zasas vidusskolas absolventiem, kurus mācījusi Lilija Resne, vairāk par 30 šobrīd ir matemātikas skolotāji dažādās Latvijas skolās. Arī abi Rešņu bērni ir matemātikas-fizikas skolotāji. Liekot eksāmenus matemātikā augstskolās, neviens no viņas audzēkņiem šajā priekšmetā nav izkritis.

Gunārs Ķiesneris, dzim. 1934. gadā Rīgā, beidzis Fizikultūras institūtu 1956. gadā, nozīmēts par fiziskās kultūras skolotāju Zasas vidusskolā.

Fizikultūras skolotājs **Gunārs Ķiesneris**
1972. gadā ar karognesēju, pionieru
organizācijas komandieri Mārtiņu Svilpi

Reizē ar Gunāru uz Zasu atnāca viņa sieva **Anna Ķiesnere**, dzim. 1934. gadā 5. jūnijā Bauskas rajona Mežotnes ciemā. Beigusi Jelgavas pedagoģisko skolu un 1955. gadā vecāko pionieru vadītāju skolu. No 1952. līdz 1956. gadam strādāja Baldones rajona Ziemeļu 7-gadīgajā skolā. Zasā Anna Ķiesnere bija vecākā pionieru vadītāja divus gadus. Ar 1958. gada 20. augustu pēc pašas lūguma no Zesas vidusskolas aizgāja. Gunārs palika Zasā un strādāja līdz 1982. gadam (26 gadus). Visu šo laiku viņš ar lielu entuziasmu vadīja sporta dzīvi skolā un ciemā, kā arī rūpējās par sporta materiālās bāzes nostiprināšanu. Gunārs Ķiesneris iemantoja sporta cienītāju mīlestību, kā arī vadošo iestāžu atzinību. To raksturo daudzie goda un atzinības raksti un apbalvojumi. Gunārs turpināja, papildināja un attīstīja visas agrākās sporta dzīves tradīcijas. Pēc aiziešanas no Zesas viņš sportā darbojās Jūrmalas pilsētā. Ir regulārs viesis Zesas vidusskolas absolventu salidojumos. Kavējoties atmiņās, ilgi sēž Zesas stadionā...

Ausma Robežniece

Ausma Robežniece (Vilkāja), dzim. 1932. gada 31. maijā Dunavas pagasta Ziedos. Pamatskolas izglītību ieguvusi Dunavā, bet vidusskolu beigusi Līvānos. 1953. gadā absolvējusi Daugavpils skolotāju institūta Fizikas-matemātikas nodaļu. Četrus gadus strādāja par skolotāju Aknīstes rajona Mežzemes pamatskolā. Tur apprecējās ar tolaik Radžupes Ancīšos dzīvojošo Jāni Robežnieku. 1957. gadā viņiem piedzima meita Maija – tagad strādā Zesas vidusskolā par matemātikas skolotāju.

1957. gada vasarā Robežnieku ģimene atgriezās dzimtajās mājās Dodeļos, tolaik jauna ģimene ar pāris mēnešus vecu meitiņu. Rudenī Ausma Robežniece sāka strādāt par matemātikas skolotāju Zesas vidusskolā. Ausma mācīja arī rasēšanu un dažkārt arī astronomiju, audzināja klases. Zesas vidusskolā nostrādāto 35 gadu laikā izvadījusi vairākus pamatskolas un četrus vidusskolas izlaidumus, par kuriem palicis daudz interesantu atmiņu. Skolotāja Ausma Robežniece no trauslas, jaunas skolotājas gadu gaitā kļuva par cienījamu audzinātāju, kolēģi un sabiedrisku darbinieci, vadīja fotonpulciņu un skolas izglītības darbinieku arodbiedrību. Ausma Robežniece skolotājas gaitas beidza 60 gadu vecumā, 1992. gadā, nododot savu darbu no Lubānas arodskolas pārnākušai skolotājai – savai meitai Maijai Lapiņai.

Regīna Ciša (Verigo), dzim. 1935. gada 8. martā Ludzā. Sākoties karam, ģimene evakuējās uz Krievijas iekšieni. Tēvs, iesaukts armijā, 1942. gadā krita pie

Maskavas. Pēc kara Verigo ģimene – māte, Regīna un vecmāte – atgriezās Ludzā, bet drīzumā pārcēlās uz dzīvi Rēzeknē, kur Regīna turpināja Krievijā iesāktās mācības. Pēc vidusskolas beigšanas viņa iestājas Daugavpils PI Krievu valodas un literatūras fakultātē, ko absolvējusi, 1958. gadā sāka strādāt Zasas vidusskolā par krievu valodas skolotāju pēc Annas Fjodorovas.

Zasa Regīnai ir pirmā un vienīgā darba vieta, kur aizvadīti 35 gadi, audzinot un dzīvē izvadot sešus izlaidumus. Blakus skolotājas darbam viņa vadīja Sarkanā Krusta organizāciju, sadarbojoties ar Zasas ambulances mediķēm. Galvenā medicīnas pamatzināšanu devēja skolēniem bija vecmāte – feldšere Jevgēnija Bērziņa, bet skolēnu grupas vadītāja un sacensību organizētāja skolā – Regīna Ciša. Sarkanā Krusta biedrības mācības un sacensības tolaik notika republikas mērogā. Tajās zasiēši guva ievērojamus panākumus. Tādā veidā labākos un zinošākos skolēnus skola atlasīja un virzīja studēt medicīnu. Regīna Ciša savā darbības laikā saņēmusi daudzus goda rakstus un atzinības kā prasmīga krievu valodas metodiķe, daudzus gadus vadīja rajona krievu valodas skolotāju apvienību. Tajos padomju laikos lielākā darba daļa bija sabiedriskie pienākumi, kas jāveic bez atlīdzības. Skolēni piedalījās daudzās krievu valodas olimpiādēs, gūstot godalgotas vietas.

1962. gadā Regīna nodibināja ģimeni ar vietējo Zasas vidusskolas absolventu Visvaldi Cišu no Leimaņu puses. Ģimenē uzauga divas meitas: **Gaļina Leite**, tagad arī skolotāja Salas vidusskolā, un **Ingūna Grauzā**. Abas Zasas vidusskolas absolventes. Regīna Ciša skolotājas gaitas beidza 1993. gadā, 57 gadu vecumā.

Ilga Dominiece (Sirmoviča), dzim. 1931. gada 6. janvārī Ilūkstes apriņķa Susējas pagastā. Pēc Jēkabpils 1. vidusskolas un pedagoģiskās klases beigšanas vienu gadu strādāja Zasas vidusskolā, tad 1953. gada rudenī pārcēlās uz Slates 7-gadīgo pamatskolu, kur strādāja trīs gadus. Pēc tam kopā ar vīru Jāni Voldemāru Dominieku un meitu Intu (dz. 1956. g.) atgriezās uz Zasas ciema Kalniņiem. No 1960. gada Ilga Dominiece atsāka strādāt par skolotāju Zasas vidusskolā. Mācīja bioloģiju, ģeogrāfiju, mājturību, darbojās arī mācību lauciņū

Regīna Ciša

Ilga Dominiece

veidošanā skolas dārzā, audzināja gan pamatskolas, gan vidusskolas klases. Reizē ar skolotājas darbu četrus gadus Ilga Dominiece bija vidusskolas bibliotēkas vadītāja. Augstāko izglītību apguvusi, mācoties neklātienē Daugavpils PI Bioloģijas un lauksaimniecības pamatu fakultātē.

Meita Inta ir Zasas vidusskolas absolvente, strādā par skolotāju Jelgavā. Ilga Dominiece pieskaitāma pie Zasā ilgi strādājošām skolotājām. No 36 pedagoģiskā darba gadiem gandrīz 30 pieder Zasai. Ilga joprojām dzīvo Zasā.

Voldemārs Lūļa

Voldemārs Lūļa, dzim. 1921. gada 20. februārī Zasas muižā. Mācījies Zasas pamatskolā. Pēc tam beidzis Latvijas Amatniecības kameras arodskolu Daugavpilī, saņēmis galdnieka diplomu. Strādāja Zasā par galdnieku no 1939. līdz 1943. gadam. Voldemāra tēvs Jānis Lūļa arī bija galdnieks. Uz savas amatnieka zemītes uzcelto māju pēc Pirmā pasaules kara viņš nosauca par Galdniekiem.

1943. gadā Voldemāru iesauca leģionā. Kapitulācijas laikā viņš nokļuva amerikāņu gūstā, kur bija līdz 1948. gadam. Kara laikā Galdnieki nodega. Vecie Lūļas uz pagaidu dzīvi apmetās Zasas doktorātā. Drīzumā bijušās glītās amatnieka mājiņas vietā tika uzcelta pagaidu mājiņa pirts lielumā. Atgriezies no kara 1948. gadā, Voldemārs strādāja Aknīstes rajona Ceļu daļā, vēlāk rūpkombinātā, bet no 1957. līdz 1979. gadam - 22 gadus - bija Zasas vidusskolas praktisko darbu skolotājs. Viņš mācīja kokapstrādi zēniem un vadīja skolas darbnīcu, kas aizņēma pagrabstāva lielu daļu. Visus šos gadus skolā viņš bija remontdarbu veicējs. Drīz pēc atgriešanās no kara Voldemārs Lūļa atveda saimnieci, tolaik skolas darbvedi **Austru Pormali**. Tē izauklētas divas meitas – Skaidra (1952) un **Teiksma** (1956), te dzīvoja arī Voldemāra māte (tēvs bija jau agrāk miris).

50. gadu beigās Lūļu ģimene uzbūvēja savu māju Zasas ciematā, kur mēs bijām vistuvākie kaimiņi. Dzīvojām satīcīgi, kopā strādājām, kopā priecājāmies svētku reizēs, kopā auga un draudzējās mūsu bērni. 1990. gada rudenī, gadu pēc Austras traģiskās nāves, arī Voldemārs Lūļa, nesusniedzis 70. dzimšanas dienu, aizgāja mūžībā. Abi dzīvesbiedri apglabāti Leimaņu kapsētā.

Skaidrīte Vilciņa (Krūmiņa), dzim. 1941. gada 18. martā Jēkabpilī. Bērniņu pavadījusi Sēlpilī. Pēc Salas 7-gadīgās pamatskolas beigšanas mācījusies Rīgas Kultūrizglītības darbinieku tehnikumā. Pēc tā absolvēšanas kādreizējais Jēkabpils muzeja vadītājs Valentīns Cirsis ieteicis viņai darbu Zasā – pagastā ar labām kultūras tradīcijām. Tā Skaidrīte 1961. gadā sāka strādāt Zasas vidusskolā par vecāko pionieri vadītāju. Šī bija tā pati skola, kurā Skaidrīte mācījās 1. klasē, kad tēvs P. Krūmiņš pēc kara bija nosūtīts par direktoru Zasas dzirnavās. No tiem laikiem

viņai atmiņā esot klasesbiedri: Daina Indāne, Jānis Grāvītis u.c. Par Zasa aizvadītajiem 12 gadiem Skaidrīte stāsta ar sajūsmu.

Tā bija jaunība, skaistākie gadi, kas saistījās ar darbīgiem bērniem pionieru vienībā, brīnišķīgiem kolēģiem - Irmu Indāni, Ellu Vaičuli, Āriju Rāviņu, Regīnu Cišu, Liliņu Resni, kurām piemita ārpusstundu darbošanās prieks. Jauno literātu un ģeogrāfu novadpētniecība bija pionieru un komjauniešu darbošanās prieks. Pionieru uguns kuri, pārgājieni, spēles, neklātienes ceļojumi, sacensības, satīrisks izdevums "Uz cirkuļa smaiļes", dažādi novadpētniecības apraksti, veco ļaužu atmiņu stāstījumu pieraksti – tas viss neaizmirstamās atmiņās.

Runājot ar Skaidrīti Vilciņu, redzu, ka viņa nav aizmirsusi savu darbošanos ar ciema ļaudīm: kā kopā spēlējām teātra izrādēs, dziedājām un dancojām. Zesas laikos Skaidrīte nodibināja savu ģimeni. Nav zudusi arī draudzība ar senajām kolēģēm. Kad lielākā daļa jaunības degsmes izsmelta, dzīve iegājusi nopietnākā stadijā, Skaidrīte bija nolēmusi iegūt augstāko izglītību, mācīties augstskolā. Tika piedāvāts komandējums uz Viļņas Augstāko partijas skolu, viņa to pieņēma kā tajos laikos perspektīvu izglītības iestādi. Tā jaukā, sirsnīgā skolotāja ar labestīgu sadzīves uztveri 1973. gadā no Zesas aizgāja. Kopš 1984. gada decembra Skaidrīte Vilciņa ir Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības Jēkabpils rajona komitejas priekšsēdētāja. Šajā amatā viņa darbojas jau 17 gadus. Darbs esot interesants un saistošs. Tomēr tagad skolotāji esot nomāktāki, grūtsirdīgāki. Milzīgie atskaišu, plānu un papīru plūdi daudzkārt pārsniedzot padomju laika dokumentāciju, lai gan mūsdienu mērķis esot samazināt dokumentēšanas kalnus. Tā saka pedagogu aizstāve un sargeņģelis– arodbiedrības līdere Skaidrīte Vilciņa. Sabiedriskā darbība visos laikos ir Skaidrītes dzīves pavadone. Jau divus sasaukumus viņa ir Jēkabpils pilsētas domes deputāte.

Sarma Sproģe (Zālīte), dzim. 1943. gada 22. oktobrī Ilūkstes apriņķa Asares pagastā. Mācījusi Rubeņu pamatskolā, pēc tam Zesas vidusskolā, ko absolvēja 1962. gadā (13. izlaidums). Iestājās Liepājas PI neklātienes nodaļā, 1962. gada rudenī sāka strādāt par pirmo klašu audzinātāju Zesas vidusskolā. Drīz jaunā skolotāja svinēja kāzas ar savas dzimtās puses jaunekli Antonu Sproģi. Beigusi augstskolas trīs kursus, Sarma mācības pārtrauca, jo ģimenē ienāca pirmdzimtā meitiņa. 1972. gadā Sarma Sproģe ar ģimeni pārcēlās uz Salas pagastu, kur strādāja Salas 8-gadīgajā pamatskolā. Pēc tam, pārcelta par Salas bērnudārza "Ābelīte" vadītāju, te strādā jau 30 gadu.

Boniventūra Romanovska (Graudiņa), dzim. 1932. gada 31. janvārī Preiļu rajona Rudzātu pagastā jaunsaimnieka ģimenē, kurai piederēja 14 ha zemes.

Par savām dzīves un darba gaitām stāsta pati Boniventūra.

Ģimenē bijām četras meitas. 1940./41. gadā sāku mācīties Rudzātu 7-gadīgajā pamatskolā. To beidzu 1947. gada pavasarī ar uzslavas rakstu un naudas prēmiju.

Boniventūra Romanovska

1947. gada rudenī iestājos Līvānu vidusskolā. Jēkabpils 1. vidusskolas pedagoģisko klasi beidzu 1952. gada pavasarī, man tika piešķirta pamatskolas skolotāja specialitāte. Tūlīt 15. augustā sāku strādāt par skolotāju Ģipterānu (tagad Dignājas) 7-gadīgajā skolā. Rudenī tiku pārcelta uz Mežgala pamatskolu par pārzini. Te strādāju 18 gadus līdz Mežgala skolas slēgšanai 1971. gada pavasarī. Pēc tam mani norīkoja darbā Zasas vidusskolā, kur strādāju 23 gadus. Pensijā aizgāju 1994. gadā 62 gadu vecumā ar 42 gadu pedagoģiskā darba stāžu.

Strādājot Mežgala pamatskolā, par mācīšanas, audzināšanas un sabiedrisko darbību saņēmu pateicības un goda rakstus. Dziedāju korī, iestudējām lugas (R. Blaumaņa "Ugunī", arī daudzus viencēlienus), rīkojām saviesīgus vakarus. Skola bija Bērzones ļaužu kultūras centrs. Vairākus sasaukumus biju deputāte Zasas ciemā, vienu sasaukumu rajona padomē. Strādājot Zasas vidusskolā, 1983. gada 9. septembrī mani apbalvoja ar krūšu nozīmi "Teicamnieks izglītības darbā". 1986. gadā piešķīra medaļu "Darba Veterāns".

Izlaidums un skolas slēgšanas svinības 1971. gada pavasarī Mežgalā

Viena no vislielākajām B. Romanovskas audzināmajām klasēm Zasas vidusskolā
1986. gadā – 33 skolēni

*Ģimenē kopā ar vīru Tāļivaldi Romanovsku uzaudzinājām divus bērnus – **Gunti un Vitu**. Viņi abi beiguši Zasas vidusskolu, nodibinājuši savas ģimenes un dzīvo Zasas pagastā. Mēs ar vīru palīdzam audzināt mazbērnus.*

Veronika Bernāne (Pastare), dzim. 1950. gada 9. janvārī Preiļu rajona Rudzētu pagasta Sprūdus. Mācījusies Rudzētu vietējā pamatskolā, pēc tam Varakļānu vidusskolā, ko beigusi 1968. gadā. Tad iestājās Daugavpils PI Fizikas-matemātikas fakultātē. Pēc institūta absolvēšanas 1973. gadā nosūtīta darbā uz Zasas vidusskolu par fizikas skolotāju. Mācīt fiziku - to uzskata par vīrišķīgu profesiju. Tāpēc jaunajai skolotājai Veronikai Pastarei nebija viegli. Darbā labs palīgs laborants Antons Rusiņš. Skolotājai nācās audzināt vairākas klases, dažas saņemot no citiem skolotājiem. Tikai vienu klasi dabūja audzināt visu vidusskolas laiku. Jau nākamajā gadā jauno skolotāju nolūkoja jauneklīs no telefonistu saimes **Juris Bernāns**, arī nācis no Rudzētu puses.

Turpmāk fiziku skolā mācīja skolotāja Bernāne. Bernāniem dzima bērni: **Andris** (1975),

Veronika Bernāne

Vita (1978), **Inese** (1985), **Jānis** (1987). Ģimenē bērni ienesa prieku, bet skolotājai darbs kļuva arvien grūtāks. Arī skolas dzīvoklis Bērzzemniekos kļuva par šauru. Garie atvaļinājumi darbā radīja sarežģījumus. Tāpēc 1986. gadā Veronika Bernāne no skolotājas darba aizgāja, nostrādāti bija 13 gadi.

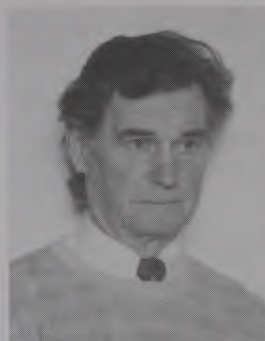
Vita kopā ar māti 1994. gadā

80. gadu sākumā pie Zosas robežas, Leimaņu pusē, Bernāni nopirka lauku māju – Aizsīļus – un nodibināja zemnieku saimniecību, nodarbojas ar labības audzēšanu un lopkopību. Te strādā visa ģimene. Vecākais dēls Andris beidza Saukas lauksaimniecības skolu, apgūstot saimnieka specialitāti. Viņš ir šīs mājas darba rūķis. Jaunākā dēla Jāņa lielākā interese ir tehnika. Viņš mācās Zosas vidusskolā. Arī Inese turpat mācās. Vasarās visi strādā saimniecībā.

Vita absolvēja Lauksaimniecības Universitātē Ekonomikas fakultāti un ir apguvusi muitas eksperta programmu. Pirms tam mācījās Zosas vidusskolā un Jēkabpils agrobiznesa koledžā. Vita bieži ir Zosas kultūras namā – palīdz vadīt dažādas koncertprogrammas.

Kārlis Bērziņš, dzim. 1934. gada 30. jūlijā Zosas pagasta Bērzkalnās, septiņu bērnu ģimenē. Mācījās Zosas vidusskolā. Kad 1953. gada rudenī pēc četrus gadus pārtraukuma atsāku mācības 10. klasē, ar Kārli kļuvām klasesbiedri. Smaidošais,

draiskais un labestīgais zēns bija izdarīgs un atsaucīgs, labs aktieris, kad audzinātājas Irmās Indānes vadībā spēlējām R. Blaumaņa “Ļauno garu”. Nākamā rudenī gatavojāties spēlēt žetonu saņemšanas izrādi “Ceriņu dārzs”, bet mūsu labo klasesbiedru un aktieri iesauca obligātajā kara dienestā, neļaujot pabeigt vidusskolu. To viņš pabeidza, atgriezies no armijas, bet līdz šai dienai ir mūsu klasesbiedrs. Pavadot Kārli dienestā, sarīkojām atvadu balli Bērzkalnās. Kārlim aizejot dienēt, ģimenē piedzima septītais bērns – dēls Juris (20 gadu starpība ar pirmdzimto Kārli). Tā kā Kārlim dienēšana iekrita jūrniekos (tolaik 4 gadi), viņam atgriežoties mājās, pretī skrēja četrgadīgais brālītis.

Kārlis Bērziņš

1958. gada beigās, īsi pirms Jaungada, skolas direktore Diāna Medne demobilizēto Kārli Bērziņu aicināja darbā par skolas saimniecības vadītāju. Piedāvājums tika pieņemts. Ar 1959. gada sākumu Kārlis uzsāka gaitas 40 gadu garumā savā pirmajā un vienīgajā darba vietā. Tajā gadā tika nodibināta ģimene ar feldšeri vecmāti Gitu. Uzauga divi bērni – Aigars (1960) un **Astra** (1962), kas beiguši Zasas vidusskolu un izstudējuši augstskolās.

Arī Kārlis vēlāk, pabeidzis vidusskolu, mācījās neklātienēs tehnikumā Rīgā, absolvēja mehanizācijas-elektrofikācijas nodaļu. Blakus saimnieka darbam skolā vadīja arī fakultatīvās nodarbības. Darba mūžs aizgāja steigā, veicot lielus un mazus darbus. Lai cik smagi kādreiz ir gājis, Kārli nekad neesam redzējuši noskumušu. Vienmēr jautrs un smaidošs – arī tagad, kad jau 70.

Viss, kas skolā, ap skolu un parkā paveikts kopā ar direktorēm Ellu Vaičuli, Laimdotu Leitieti un skolas kolektīvu, ir arī Kārļa Bērziņa prāta un roku darbs.

Tā kā Kārlis visos laikos bija gādīgs un strādīgs vīrs un ģimenes tēvs, pavadot pensijā, viņam skolas kolektīvs dāvināja pavārgrāmatu, bet pagasta padome par pašai izliedzīgu darbu – gleznotāja Harija Skudras gleznu ar Zasas parka skatu.

Marta Brandule (Mazaļevska), dzim. 1947. gada 23. augustā Dagdā, Krāslavas rajonā. 1954. gadā sākusi mācīties Dagdas vidusskolā, beigusi 1964. gadā. Iestājās Daugavpils PI Krievu valodas un literatūras

Marta Brandule (Mazaļevska)

fakultātē, to beidza 1970. gadā un sāka strādāt par krievu valodas skolotāju Zasas vidusskolā.

1973. gadā Marta Mazaļevska apprecējās ar zasieti Uldi Branduli. Viņu ģimenē uzauga dēls **Guntars**. Zasā Marta Brandule strādāja 15 gadus – satīcīga kolēģe, laba audzinātāja 29. izlaiduma klasei. Sakarā ar vīra darbavietas maiņu 1985. gadā Marta pārcēlās darbā uz Salas vidusskolu, kur, mācot krievu valodu, nostrādāja 11 gadus. Arī Salā Marta bija cienīta skolotāja un sabiedriska darbiniece. 1996. gadā viņa smagi saslima un no darba aizgāja. 2000. gada decembrī Martu Branduli ar gaišu piemiņu aizsaules ceļos pavadīja Zasas un Salas kolēģi.

Edīte Dominiece (Birkava)

Edīte Dominiece (Birkava), dzim. 1936. gada 1. maijā Gārsenes pagastā, pienotavā, kur tēvs strādāja par vadītāju. Māte – skolotāja. 1955. gadā Edīte Birkava beidza Zasas vidusskolu. Pēc tam strādāja Zasas bibliotēkā. Ar 1961. gadu pārgāja darbā Bērzgala 7-gadīgajā skolā. Sakarā ar dzīves vietas maiņu 1964. gadā strādāja Mežgala 4-gadīgajā pamatskolā. Rudenī pārcelta par skolotāju Zasas vidusskolā.

Edītes un Modra Dominieku ģimenē, kas dibināta 1957. gadā, auga divi bērni - **Andrejs** (1958) un **Dace** (1960). Edīte neklātienē absolvēja Liepājas pedagoģisko institūtu. Sakarā ar ģimenes iziršanu Edīte Dominiece 1973. gadā no Zasas aizgāja. Dēls Andrejs palika Zasā pie tēva, 1976. gadā pabeidza Zasas vidusskolu. Meita Dace - kopā ar māti.

Es ar Edīti reizē absolvēju vidusskolu. Viņa bija viena no vislabestīgākajām klasesbiedrenēm. Ar savu mierīgo, emocionālo raksturu nekad neizraisīja strīdus un nesaskaņas.

Aizejot no Zasas, Edīte dzīvoja un strādāja Valmieras rajonā, Vaidavas palīgskolā. Agrāk absolventu salidojumos Edīte bija mūsu viesņa Zasā, bet pēdējos divus salidojumus neatbrauca. Vaidavā Edīte nodibināja jaunu ģimeni ar skolotāju Mazīti. Kādreiz arī viņš bija salidojuma viesis. Arvien vēl mēs viņus gaidām Zasā.

Rudīte Urbacāne, dzim. 1951. gada 17. februārī Zasas pagastā. Pamatskolu pabeidza Zasā 1966. gadā. Te mācoties, Rudīte bija pionieru vienības priekšsēdētāja. Novērtējot darbību pionieru vienībā, viņai tika piešķirta ceļazīme uz pionieru nometni "Arteks". Vidējo izglītību Rudīte ieguva Rīgas 1. ģimnāzijā. Izglītību turpināja LVU Svešvalodu fakultātes Angļu valodas un literatūras nodaļā, ko pabeidza 1974. gadā. Pirmā darba vieta – Zasas vidusskolā, kur par skolotāju un ārpusklases darba organizatori viņa nostrādāja 13 gadus, bija arī klases audzinātāja.

Organizējot novadpētniecības darbu Zasas vidusskolā 70. gados, skolotāja Rudīte Urbacāne panāca vidusskolas muzeja atvēršanu (1976), kur arī šodien jaunie novadpētnieki darbojas un papildina eksponātus.

No Zasas Rudīte aizgāja strādāt uz Jēkabpils rajona Skolēnu un pionieru namu par metodiķi. Astoņdesmitajos gados viņa vadīja Jēkabpils Tūristu klubu, organizēja pārgājienus rajona skolu skolēniem, tūrisma salidojumus un sacensības. Vadīja kalnu pārgājienus Rietumkaukāzā un Sajānos. Vairākkārt vadītas skolēnu grupas no Jēkabpils rajona uz Karpatiem, Kolas pussalu, Hibīniem, Krimu, 1991. gadā pārgājiens Pamirā uz Hugitangi grēdu.

No 1989. gada Rudītes pamatdarba vieta ir Elkšņu pamatskola Jēkabpils rajonā. Arvien vēl viņu saista nometņu organizēšana un zināšanu papildināšanaursos Ungārijā (1997) un Austrijā (2000). Kopš 1991. gada Rudīte Urbacāne ir Latvijas Skautu un Gaidu centrālās organizācijas (LSGCO) vadītāja. Viņa papildināja izglītību, mācoties Daugavpils PU Pirmskolas un pamatskolas pedagogijas fakultātē, iegūstot vizuālās mākslas skolotājas kvalifikāciju. Darbojoties tūrismā, izstrādāti nometņu projekti: 1996. g. organizēja Jēkabpils rajona jauniešu nometni “Augsim Latvijai!” 1999. gadā vadīja projektu “Dižozols” Elkšņos. 2000. gadā – LSGCO Daugavas novada nometnes Gulbērē priekšniecība.

Mēs, zasioši, varam lepoties, ka no Zasas nākusi gudra un talantīga skolotāja. Paldies Rudītei par Zasai veltītajiem skolotājas gadiem, audzinot mūsu bērnus aktīvā sabiedriskā darbībā!

Lūcija Badūne (Valtere), dzim. 1932. gada 2. aprīlī Daugavpils apriņķa (tagad Krāslavas rajona) Dagdas ciemā kā jaunākā meita četru bērnu ģimenē. Mācīties uzsākusi Dagdas pagasta Kalēju pamatskolā. Kara laikā – 1942. gada augustā okupācijas vara ģimeni apcietināja un nosūtīja uz Salaspils koncentrācijas nometni, kur viņi aizvadījuši septiņas nedēļas. Pēc tam pārsūtīti uz Vāciju – Tīringas apgabalu, Fambahas nometni. Vecāki ar trim bērniem strādājuši kokapstrādes rūpnīcā 12 stundas dienā - no plkst. 6 rītā, turklāt pusbadā, no izsalkuma apkārtne zāle grauza.

Pēc trim gadiem viņus atbrīvojuši amerikāņi. Septembrī Valteru ģimene devusies mājup caur Poliju. Pa ceļam kādā Polijas pilsētiņā nomiris tēvs. Pārciestās grūtības, badu un tēva zaudējumu Lūcija atcerējās ar asarām acīs vēl 70 gadu vecumā, kaut arī viss notika tad, kad viņai bija 10-13 gadi.

Pēc atgriešanās Lūcija divus gadus mācījās Rīgas 7. pamatskolā (tagad 8. ģimnāzijā), dzīvojot pie vecākā brāļa. Brālim pārceļoties uz Cēsīm, Lūcija mācības

Lūcija Badūne (Valtere)

turpināja Dagdā, tur pabeidza pamatskolu, bet 1952. gadā absolvēja Dagdas vidusskolu. Ieskatoties Lūcijas liecībās, atestātos, diplomos un raksturojumos, apbrīnojamas ir teicamās sekmes, centība un uzvedība. Rakstura īpašības – kategoriska, prasīga, strauja, temperamentīga - tās saglabājušās līdz šai dienai. Īpašu vietu viņa veltī sabiedriskai darbībai, it sevišķi teātru uzvedumos ne tikai latviešu, bet arī krievu un vācu valodā.

Trūcīgie apstākļi ģimenē nedeļa iespēju zinātkārajai jaunietei studēt klātienē, tāpēc Lūcija iestājās LVU Latviešu valodas un literatūras fakultātē neklātienēs nodaļā, kur mācījās no 1960. līdz 1965. gadam.

Pirmā darba vieta pēc vidusskolas, ko Lūcijai piedāvāja, bija Dagdas rajona komjaunatnes komiteja, kur viņa strādāja līdz 1954. g.1. septembrim. Pēc tam pārgāja uz Krāslavas rajona Sīvergala 7-gadīgo pamatskolu. Kad 1964. gadā šo skolu reorganizē par 4-gadīgo pamatskolu, Lūciju Badūni pārcēla uz tā paša rajona Aulejas 8-gadīgo skolu, bet pēc četriem gadiem uz Krāslavas vidusskolu.

Jau 1958. gadā Lūcija bija nodibinājusi ģimeni ar Boļeslavu Badūnu, 1960. gadā dzimis dēls **Arvids**. Tā kā Krāslavas vidusskolas vadība nenodrošināja ar dzīvokli, Lūcija meklēja citu darbavietu. Atsaucās Jēkabpils rajona Izglītības nodaļa, piedāvājot Zesas vidusskolā darbu pensijā aizgājušās latviešu valodas un literatūras skolotājas Irmas Indānes vietā.

Tā 22 gadus Lūcija Badūne Zesas vidusskolā mācīja latviešu valodu, sākumā vidusskolas klasēs, vēlāk arī no 5. klases. Audzināja un izvadīja četras izlaiduma klases. Gatavoja teātru izrādes – savās un kolēģu klasēs žetonu vakarus, pavisam sešus. Ar J. Osmaņa lugu “Annele” rajona un zonas skatē iegūta 1.vieta, republikas skatē – 3. vieta. Sagatavota arī tik liela izrāde kā Ilzes Indrānes “Lazdu laipa”.

Skolotāja saņēmusi vairākus Izglītības ministrijas goda rakstus par sasniegumiem mācību un audzināšanas darbā. Atzinīgu vadības un sabiedrības novērtējumu Lūcija Badūne guva, kad pēc skolotājas V. Rusiņas aiziešanas pensijā, pārņēma vakarskolas vadību. Daudzu vakara vidusskolas izlaidumu absolventi ir pateicīgi Lūcijai Badūnei, ka ar viņas gādību, rūpēm un stingrību ir varējuši pabeigt vidusskolu. Daudzi no viņiem turpināja mācīties, apgūstot profesiju. Lūcijas dēls Zesas vidusskolu absolvēja 1978. gadā, pēc tam pabeidza Daugavpils PI Fizikas-matemātikas fakultāti. 97 gadu vecumā aizsaulē aizvadīta māte. Uzklusot skolotājas dzīves stāstu, dzirdu: “Nekas īpašs, biju parasta skolotāja!” Un tomēr man, izdzīvojot līdz pašas bērnu aizvadītajām skolas gaitām, liekas, ka Lūcijas Badūnes mūžs ir kaut kas īpašs.

Gunārs Kiops, dzim. 1934. gada 10. oktobrī Biržu pagasta (vēlāk Leimaņu) Endzelniekos. Beidzis Zesas vidusskolu 1955. gadā, iestājās LLA Agronomijas fakultātē, ko absolvēja 1960. gadā. Vienu gadu strādāja par agronomu Jēkabpils rajona sovhozā “Druvas”, bet no 1961. līdz 1974. gadam par galveno agronomu

Gunārs Kiops

sovhozā "Zasa". Pēc tam Gunārs kļuva par bioloģijas un darbmācības skolotāju Zasas vidusskolā. 20 gadus darboties skolā, viņš vadīja skolas pūtēju orķestri, spēlēja ciema estrādes orķestrī un dažādās ceremonijās. Studējot Jelgavā, iepazīnās ar zootehnikas specialitātes studenti Terēzi Diānu Ustāli, un uz Zasu atnāca jau Kiopu pāris.

Zasā aizvadīts viss darba mūžs, iekopta 60. gados nopirktā māja, uzauguši bērni. Nu jau abi ir pensionāri. Izveidotā zemnieku saimniecība Endzelnieki nodota dēla Daiņa rīcībā, kas izveidojis mežizstrādes uzņēmumu.

Vilma Ozoliņa (Griezāne), dzim. 1941. gada 24. novembrī Slates pagastā. Kad Vilmai bija desmit gadi, ģimene pārcēlās dzīvot uz Zasas pagasta

Cīruļiem. Skolas gaitas Vilma uzsāka Slatē, bet 3. un 4. klasē mācījās Mežgala pamatskolā, tālāk Zasas vidusskolā, ko absolvēja 1960. gadā. Pēc tam vienu gadu strādāja Subates 7-gadīgajā skolā par vecāko pionieri vadītāju. No 1961. līdz 1965. gadam mācījās Liepājas PI, ko pabeidza ar izcilību. 1965. gadā Vilma Griezāne sāka strādāt Rubeņu pamatskolā par pirmo četru klašu audzinātāju un pasniedza latviešu valodu vecākajām klasēm. Pēc septiņiem gadiem vietu mainīja, pārejot uz Slates pamatskolu par mācību pārzini, kur nostrādāja 13 gadus.

No 1985. gada Vilma Ozoliņa Zasas vidusskolā bija sākumskolas skolotāja, te nostrādāja 14 gadus līdz aiziešanai pensijā 1999. gadā. Pēc tam gan uzraudzīja tēvu Jāni Griezānu, gan atsaucās aicinājumam vēl pastrādāt Slates pamatskolā. 2002. gada 30. augustā, pēc pedagogijai atdota 41 gada, skolotāja darbu pārtrauca.

Zasas vidusskolas skolotāja Vilma Ozoliņa 2002. gada 30. augustā, pabeidzot skolotājas darba gaitas

Garajos darba gados, ar mīlestību audzinot un mācot bērnus, Vilma Ozoliņa saņēmusi: skolas un izglītības nodaļas godarakstus un pateicības. Bet svarīgākā balva – pašu skolēnu atzinība. Kāda meitene no pēdējās audzināmās klases Zasā teica: “Es būtu laimīga, ja tāda audzinātāja kā Vilma Ozoliņa man būtu līdz vidusskolas izlaidumam.”

Otrā “b” – skolotājas Vilmas Ozoliņas pēdējā audzināmā klase

Ģimenē ar vīru **Jāni Ozoliņu** – klasesbiedru no vidusskolas sola – piedzima divas meitas **Sanita** (1969) un **Aiga** (1977). Tikai žēl, ka skolas valsis netika dejots līdz galam. Jānis ģimeni atstāja, kad Aigai bija astoņi mēneši. Vilma meitas audzināja ar vecāku atbalstu. Vecmāmuļas pietrūka, kad meitenēm bija 13 un 5 gadi. Vectēvs, Pirmā pasaule kara atbrīvošanas cīņu dalībnieks, Aizsaules ceļos devās 2000. gada 12. maijā, kad viņa mūžs bija iegājis 102. gadā. Tēva rāmajā nosvērtībā Vilma smēlās spēku meitu audzināšanā. Sanita – mācīta dārzniece – agrāk vadīja un kopa dārzniecību Zasā. Apstākļiem mainoties, pārkvalificējusies un strādā Rubeņos. Aiga iestājusies Mākslas akadēmijā, studē mākslas zinātnes. Dzīvo Rīgā.

Juris Priedeslaipa, dzim. 1952. gada Ludzas rajonā. Pēc pamatskolas beigšanas iestājās Rīgas pedagoģiskās skolas Mūzikas nodaļā. Pēc tam pabeidza Daugavpils PI Mūzikas fakultāti, no kurienes nosūtīts par mūzikas skolotāju uz

Zasas vidusskolu. Reizē ar darbu skolā Juris tika pieņemts par muzikālās daļas vadītāju Zasas kultūras namā.

Pieci Zasā aizvadītie gadi deva lielu ieguldījumu zasiošu un paša mūziķa dzīvē.

Atjaunotais koris, darbojošies ansamblī, nodibinātais vokāli instrumentālais estrādes orķestris, arī muzikālie pasākumi nespēja dot gandarījumu saimnieciskajiem vadītājiem Zasā, kuru pārvaldījumā atradās kultūras nams. Viņi nespēja samierināties ar jaunā, staltā un izskatīgā mūziķa temperamentu. Skolēniem skolotājs simpatizēja, līdz ar to patika dziedāšana. Arī ciemā Jurim bija daudz draugu. No skolas vadības sevišķa protesta nebija, tomēr apstākļi sarežģījās, un jaunais mūziķa speciālists 1981. gadā pārcēlās uz Salaspili. Taču Zasu pilnīgi nepameta. Vēl 8 gadus no Salaspils brauca uz saspēlēm un koncertiem, līdz ar to līdz 1989. gadam vadot vokāli instrumentālo orķestri "Sieri".

Salaspili Juris Priedeslaipa nodibināja ģimeni. Viņam ir muzikāli apdāvināti bērni.

Marta Rāviņa (Ūbele), dzim. 1907. gadā Slates pagastā. Viņa nebija skolotāja, bet vairāk kā 35 gadus saistīta ar Zasas vidusskolu – prasmīga, rūpīga un gādīga pavāre. Viņu visi sauca par skolas saimnieci. 20. gadu vidū, nodibinājusi ģimeni ar Aleksandru Rāviņu, Marta kopā ar vecākiem Ūbeļiem Latvijas brīvvalsts laikā strādāja par pusgraudniekiem Dignājas Lūļās, tad Slates Leiskinos (15 gadus), vēlāk pie virsmežziņa Pētera Vītola. Tad Rāviņu ģimene pārcēlās uz Krustpils pagasta Stukuliem, kur Aleksandram Rāviņam uzticēts saimniecības pārvaldnieka amats. Bet pēdējos brīvvalsts gados Rāviņi atgriezās Zasā, kur Marta bija pavāre Bērzemniekos, gatavojot maltītes Viļa Stukula ģimenei un kalpotājiem.

1939. gadā nomira Martas vīrs Aleksandrs. Ģimenē bez tēva palika trīs dēli: Arvīdam – 11, Jānim – 9 un Gunāram – 4 gadi. Dēlus audzināt palīdzēja Martas tēvs un māte. 1940. gadā viņiem piešķīra 10 ha jaunsaimniecību Zasā no Virbuļu zemes. Saimniekošanas laiks bija īss. 1940. gada rudenī Marta sāka strādāt par pavāri Zasas skolā. Mēs iesākām reizē – es mācījos pirmajā klasē, bet saimniece Marta visus mūs baroja. Lai cik trūcīgi bija šie kara un pēckara laiki, viņa arī no mazumiņa prata gatavot garšīgus un sārtīgus ēdienus. Atvedamo produktu normas nebija lielas, bet, prasmīgi gatavojot, izrādījās pietiekami. Viņas mīļvārdiņi vienmēr bija: "Ēdit, bērniņi!" Vienmēr tika pieskatīts, lai visi būtu paēduši un mazākiem nedarītu pārestības. Kara laikā par skolā ieslodzīto apcietināto slepenu barošanu Marta saņēma bīstamus draudus. Pēc kara viņa bieži rūpējās par skolā dzīvojošiem internāta bērniem, kuri aukstajās ziemas sestdienās netika mājās. Aknīstieši, susejieši un slatieši pirmdienu rītos agri ieradās ar bānīti. Kad tālu nākušo un braukušo salasījās vairāk, guļamistabā ielīgoja Marta Rāviņa ar biežpiena bļodu un klimpu kastrolī: "Bārni, bārni! Jous tok bodā," viņa sauca mums pazīstamā izloksnē. Arī nākamās paaudzes vēl ilgi baudīja Martas labvēlību. Viņa skolas

kopgaldā ēst gatavoja līdz 70. gadu sākumam – vairāk kā 30 gadus. Sasniedzot pāri par 60 gadu, viņa pavāres darbu nomainīja pret internāta auklītes pienākumiem.

Pēc Martas Rāviņas nāca prasmīgā **Zenta Ļevāne**. Viņai kopā ar palīdzi **Ainu Jēkabsoni** tāpat izdevās pagatavot garšīgas maltītes. 70. gadu vidū skolās kopēdināšanu pārņēma patērētāju biedrības uzņēmums. Pavāres brauca no pilsētas. Beidzās labā kopgalda slava. Skolas padome un vecāku komiteja stādīja aktus par sapūdētiem kartupeļiem, par nekārtību un netīrību virtuvē un palīgtelpās. Nebija vairs garšīgo ēdienu.

Pavāre Marta Rāviņa, viņai blakus pa kreisi Elza Bīgestāne

Pēc aiziešanas pensijā dažus gadus Marta Rāviņa dzīvoja Alūksnē vidējā dēla Jāņa ģimenē. 1979. gada 17. maijā viņa 72 gadu vecumā aizgāja Aizsaulē.

Pie skolā ilgi strādājušā tehniskā personāla pieder apkalpotājas – Veronika Zdanovska, Marta Trumpe un Vilma Sulaine. Vilma bija arī dārzniece.

Aprakstot visu Zasas vidusskolā kādreiz strādājošo skolotāju un saimniecības darbinieku gaitas, esmu mēģinājusi parādīt skolas un pagasta izaugsmi pēc Otrā pasaules kara.

Informāciju ieguvu no pašiem skolotājiem, viņu tuviniekiem, atmiņu pierakstiem un personīgām atmiņām. Daudz interesanta uzrakstījis Jānis Britāns, Zasas pirmā izlaiduma absolvents, par laiku no 1945. līdz 1950. gadam. Vairākus biogrāfiskus materiālus par bijušajiem skolotājiem ieguvu skolas muzejā un rajona Izglītības pārvaldes arhīvā ar Jāņa Amata palīdzību. Nepieejami palika Zasas vidusskolas arhīva materiāli.

Garīgai izaugsmei ir dažādi veidi

Pārskatot kultūras dzīvi Zasā, redzams, ka aktivitātes nekad nav rimušas. Daudz nostāstu vēstī par zaļumballēm Zasas parka Ozolkalnā un citiem sarīkojumiem muižā baronu Zasu un Greigu valdīšanas laikā. Pēc 1905. gada nemieriem Zasā sākusies rosīga saimnieciskā un kulturālā dzīve. 1907. gadā nodibināta Lauksaimnieku biedrība zemnieka Jāņa Vībāna (no Ļūcāniem – Vidsmiestā) vadībā. Lauksaimnieku biedrība savā valdījumā pārņēma muižas riju – vislielāko saimniecisko ēku. Tā ilgus gadus pastāvēja kā biedrības noliktava un arī dažādu saietu nams. Bija iekārtota zāle ar lielu skatuvi, tika spēlētas teātra izrādes, dziedāja kori, uzstājās mākslinieki.

Arvien augstāku māksliniecisko līmeni Zasā sasniedza 20. un 30. gados, kad pēc Pirmā pasaules kara darbu sāka Zasas pamatskola, it sevišķi ar 1921. gadu, kad skolu vadīja Ādams Klucis. Viņš apmācīja korus, bija teātru uzvedumu režisors un ievērojams pagasta sabiedrisko darbinieks. A. Kluča dienasgrāmata vēsta, ka ik gadu nozīmīgi bijuši Ziemassvētku eglīšu sarīkojumi, tiem gatavotas vairākcēlienu lugas, arī kora dziesmas. 1924. gada 20. decembrī uzveda lugu “Pelnušķīte”. Nākamajā ziemā triju cēlienu A. Lindula pasaku “Dadzītis”, ko ar skolas padomes atbalstu pavasarī vēlreiz uzveda biedrības nama zālē. 1929. gada 21. decembrī Ziemassvētku eglītes priekšnesums biedrības namā bija M. Priedulājas luga “Saulszemes princis”. A. Klucis apraksta arī pavasaros rīkotos bērnu svētkus un teātru izrādes. 1926. gada 30. maijā Zasā notika bērnu svētki ar Zasas, Slates, Mežgala, Daugavas, Ģipterānu un Bērzgala skolu piedalīšanos. Tika gatavoti plaši priekšnesumi. 1928. gada 6. maijā skatītājiem izrādīja ziemā sagatavoto lugu un kora dziesmas. 1929. gada 19. maijā Vasaras svētkos Ozolkalnā atkal tika sarīkoti bērnu svētki. Papildus, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, klāt nāca pasākumi Dignājas pagasta Nīcgales pamatskolā.

Lai labāk veiktos priekšnesumu gatavošana, jau 1927. gada sākumā skolai tika nopirkts harmonijs ar astoņiem reģistriem un piecām oktāvām. Tās tajos laikos maksāja 560 latu. Lai paplašinātu skolēnu zināšanas mākslā, 1927. gada 17. februārī Zasas skolā pirmoreiz ieradās kino. Rīkotājs Juliuss Vells izrādīja gaismas bildes par 20 santīmu ieejas maksu. Otra šāda izrāde notika 4. maijā.

Skolas bibliotēkā, ko vadīja skolotāja Aleksandra Jansone, šajā laikā jau bija 507 grāmatas. Turpmākajos gados krājumu papildināja ar iepirkām un dāvinātām grāmatām. 30. gados bez Ziemassvētku svinīgajiem sarīkojumiem ik gadus notika pavasara balles ar ziemā sagatavoto lugu izrādēm, kora dziedāšanu

un sporta numuriem, bazāriem, bērnu svētkiem. Šajā laikā tika iestudētas un izrādītas lugas: M. Priedulājas “Dimanta rasa” (1931), Z. Mauriņas “Jaunais likums” (1932), V. Ķesteres “Zēns, kurš nemācēja melot” (1933), M. Priedulājas “Mirdzošā sirds” (1935), J. Akuratera “Mīlestības zeme” (1935), pasaku luga “Sprīdītis” (1936). Katru sarīkojumu papildināja kora dziedāšana. Sarīkojuma naudas atlikums tika novēlēts kādam noteiktam mērķim: skolas mācību dārza ierīkošanai, jaunās skolas celtniecībai vai kādam citam skolas padomes izraudzītam pasākumam. Šīs summas nebija mazas: līdz 833 latiem no katra sarīkojuma. Pavisam skolas būvei no sarīkojumiem skolas padome pagasta valdei iemaksāja 1489 latus.

Ar 1938. gada rudeni kultūras darbs nedaudz apstājās, jo sākās jaunās skolas pārbūve un biedrības namā izvietoja mācību klases.

Par kultūras darbu raksta Jānis Britāns:

Par Zasu kā kultūras centru jau agrāk biju dzirdējis pieaugušos runājam. Aizporieši šurp uz lielajām zaļumballēm Ozolkalnā braukuši, kur pat Piltenes prāģeri esot spēlējuši. Tautas namā Augškurzemes skaistuma karalienes vēlētas. Vienugad tajā godā tikusi mūsu kaimiņiene Kiopu Lilija, drīz pēc tam Leimaņu Žeikaros ieprecēta. Brauca uz sarīkojumiem tautasnama lielajā zālē Rīgas aktierus un citas slavenības skatīties.

Klubi, kultūras nami un bibliotēkas

Tūliņ pēc kara, līdz ko nostiprinājās padomju vara, atsākoties aktīvai sabiedriskai darbībai, sākās arī teātra izrādes. Visi sarīkojumi un balles notika skolas zālē, kur izveidota neliela skatuve. Pašdarbnieki pulcējās zālei blakus esošajā klasē, bet skatītāji sēdēja uz gariem soliņiem, ko pēc vajadzības ienesa un iznesa. Zāle vienmēr bija pārpildīta, daudzi gar malām stāvēja kājās.

Atceros 1946. gada pavasarī (mācījos 6. klasē) ciema pašdarbnieku izrādi. Konservatorijas studenti Zaigu tēloja skaistā Zasas meitene - tumšmate Ieva Aizpuriete (vēlāk Kuzņecova). Jauna studenta lomā iejutās nesen no kara pārnākušais jauneklis Jānis Svilpe. Tad es viņu, savu nākamo vīru, redzēju pirmo reizi. Studentes tēva lomā bija Otokārs Porietis. Cik atceros, spēlēja arī Olga Rutmane. Redzēju, ka ar spēlmaņiem kopā grozījās arī mans klases biedrs Miervaldis Banders. Izrādi vadīja skolotājs Alfrēds Žīgurs.

Pēckara gados Zasa ļoti iecienītas bija Blaumaņa lugas “No saldenās pudeles”, “Ļaunais gars”, “Indrāni”. Ievērojamākie vietējie aktieri tolaik bija Ādolfs Dronka, Voldemārs Briedītis, zemnieki – Otokārs Porietis un Imants Dimparāns, skolotāji – Berta Grigoroviča, Zelma Kraste, Erna Pabērza, Ārija Rāviņa, Lilija Resne (Limberga), Heinrihs Saušs, Aina Sauša (Putekle), Ira un Roberts Dzintari, Ella

Vaičule, Mirdza Briede, Māra un Jānis Markoti, vēlāk Gita un Kārlis Bērziņi, arī Valentīna Pormale, Skaidrīte Krūmiņa-Vilciņa. Arī Zesas vidusskolas talantīgākie skolēni. Skatuves mākslinieciskā iekārtošanā palīdzēja Voldemārs Ļūļa, arī Ādolfs Dronka. Pēc A. Žīgura Zasā par režisoriem darbojās skolotāji Irma Indāne, Vilma Zundāne, Lilija Limberga un Heinrihs Saušs.

Notika arī zinātniskas konferences ar jaunrades deju uzvedumiem un literāriem lasījumiem. Arī Zesas tautasnama vadītāja Ausma Savčenko, sadarbojoties ar skolotājiem Robertu Dzintaru, Irmu Indāni, literātiem un deju kopu, 1952. gada 13. jūlijā noorganizēja braucienu uz Zinātniskā izbraukuma sesiju Neretā.

Zesas tautas nama pašdarbnieku grupa 1952. gada 13. jūlijā
Neretā

50. gados katra vidusskolas klase gatavoja lielu lugu. Lilijas Limbergas pirmā audzināmā klase viņas režijā iestudēja J. Raiņa “Pūt, vējiņi”. Aknīstes rajona skatē viņi ieguva pirmo vietu. Maija Griķupele ar garajām bizēm bija izteismīga Baibiņa. Labi tēloja arī Biruta Voitkeviča, Maija Purena, Rūta Grigoroviča, Modris Krastiņš, Zigfrīds Asaris, Velta Sprostiņa, Ārija Baltmane, Ārija Kļavinska un citi šīs 11. klases audzēkņi (1954).

Kad mācījās 10. klasē, audzinātājas Irmas Indānes režijā spēlējām Blaumaņa “Ļauno garu”. Mēs pašdarbnieku skatē ieguvām 3. vietu rajonā. Interesantākie tēlotāji bija Kārlis Bērziņš, Gunārs Kiops, Jānis Kiops, Mirdza Gerocka, Dainis Miežāns, Ivars Bļodāns, Ārijs Kļavinskis, Edīte Birkava, Juris Puķītis, Zenta Prodiška, Dzintra Ezeriņa, Dzidra Stankeviča, Jānis Svarāns, Lucija Valpētere, Ausma Poriete un citi. Es spēlēju Lapsu māti. Roberts Dzintars ar akordeonu un Heinrihs Saušs ar vijoli piespēlēja mūziku.

Zasas dejtāju grupa 1952. gadā.
No kreisās: Ira Dzintare, Gaida Svarāne, Gunārs Baltmanis, Tija Eglīte. Otrajā rindā: Arnis Briedis, Edvīns Račkovskis, Kārlis Vaičulis. Augšā: Regīna Zariņa

1954. gada rudenī mēs, 11. klase, sākām gatavoties žetonu vakaram, kas parasti notika februārī. Izvēlējamies Solodara vodieļu "Ceriņu dārzs", kur notikumi risinājās kādā Kvebekas atpūtas namā. Visai izrādei cauri vijās dziesmas. Dziedājām gan visi kopā, gan duetos: Zenta Prodiška, Dzidra Stankeviča, Gunārs Kiops, Edīte Birkava, Juris Puķītis un citi. Arī krāšņie tērpi, ko Zenta aizņēmas no toreiz Slatē

Rūdolfa Blaumaņa lugas "Ļaunais gars" izrādē

dzīvojošās Alīnas Antevičas, izrādi darīja krāšņāku. Šo izrādi no žetonu sarīkojuma līdz izlaidumam paspējām vairākas reizes izrādīt Zasā, tad Daugavas skolā, Slatē un Rubeņos, bet pēc gada salidojām atkal Zasā un atkārtoti nospēlējām “Ceriņu dārzu”.

“Ceriņu dārzā”

Pēc vidusskolas beigšanas 1955. gadā strādāju par kluba vadītāju. Mana bijusī audzinātāja I. Indāne ar prieku nāca palīgā. Līdz ar dažādiem koncertiem un svinamu dienu atzīmēšanu iestudējām izrādi – Annas Brodeles lugu “Dace meklē laimi”. Reizē ar ciema kluba dramatisko kopu rajona skatei atsevišķi gatavojās arī vidusskolas skolotāji. Viņi spēlēja Arbusova lugu “Klejojuma gadi”.

Ar izrādi vēlējamies ne tikai iepriecināt sava ciema ļaudis, bet arī piedalīties Aknīstes rajona dramatisko kolektīvu skatē (tolaik Zasa bija Aknīstes rajona sastāvdaļa). Lugas galvenā tēma – no kolhoza aizbēgušās meitenes Daces laimes meklējumi (lomā divdesmittrīsgadīgā vecmāte-feldšere Gita Suppe) un Jāņu ielīgošana. Dace dzied:

Te nav nekā, kas sirdi saista,
Te lauki, sivēni un piens.
Cik labi gan, ka projām tieku
Uz Rīgu vien, uz Rīgu vien.

Kolhoza jauniešu lomās tolaik iejutās medmāsa Irēna Šņepste, mehanizators Vitālijs Upenieks, Skaidrīte Geidāne, Aina Svarāne, Gaida Svilpe, Edīte Birkava. Lauku puīši-līgotāji: Andrejs Sproģis, Jānis Svilpe, Jānis Aizpurietis, Jānis Bīgestāns. Muzikanti Edgars Celmārs, Vilis Mentiņš. Vecāki vīri – Imants Dimparāns, Otokārs

Porietis, Voldemārs Briedītis. Ādolfs Dronka. Režisore – skolotāja Irma Indāne.

Tā tad no Zasas ciema uz rajona skati gatavoja divas izrādes. Likās, ka skolotāju un intelīģences aktiermāksla tiks augstāk vērtēta. Dekorācijas aizvedām ar kolhoza smago automašīnu, bet aktieri ar saviem rekvizītiem brauca ar vilcienu – mazbānīti. Skates dienās mums bija iespēja noskatīties visu rajona tautasnamu kolektīvu izrādes. Mājup braucām negaidīti pārsteigti, ka grūtais darbs vainagojies panākumiem. Mūsu izrāde “Dace meklē laimi” skatē ieguva pirmo vietu.

Tumšajos, dubļainajos rudens vakaros un aukstajā sniegotajā ziemā Otokārs Porietis un Imants Dimparāns uz mēģinājumiem mēroja ceļu no Vidsmiesta (5 km). Jānis Svilpe un Vitālijs Upenieks nāca kājām apmēram 15 km no Slatē MTS, kur mehanizatori ziemas sezonā strādāja tehnikas remontdarbos. Bet otrā rītā agri atkal bija Slatē. Skaidrīte Geidāne (vēlāk Aizpuriete) bija brīdināta, lai pēc mēģinājumiem, ejot uz 3 km attālajiem Stiebriņiem, uzmanās, jo Boku krūmos redzēti vilki. Otrā rītā, ejot uz darbu, viņa sniegā pati pamanījusi vilku pēdas.

Pēc veiksmīgas skates izvēlējamies viesizrādi Līvānos. Aukstā, bet saulainā februāra dienā (1956) devos turp, lai pieteiktu programmu, ko līvānieši labprāt pieņēma. Bet dažas dienas vēlāk sākās nepārtraukti sniegputeņi ar milzīgu salu. Iztīrītais ceļš līdz Daugavai aizauga ar kalnu. Tā kā negribējās atcelt apsollīto izrādi, nolēmām braukt ar zirgu pajūgiem. Lai mazinātu zirgkopēju raizes un protestus, kolhoza priekšsēdētājs Alfrēds Kalniņš katram pajūgam nozīmēja atbildīgo kučieri, kas sakārtos ragavās sienu un segas, pabaros un sasegs zirgus. O. Porietis un I. Dimparāns veda dekorācijas ar savas fermas zirgu. Ar pārējiem pajūgiem brauca ap 20 aktieru. Kad ap pusdienlaiku, sapakojušies un satīnušies, gatavojamies doties ceļā, ieradās rajona pārstāvis Lesnieks un aizliedza braukt grāmatvedēm Ainai un Skaidrītei, kamēr nav sastādīts un parakstīts Oškalna kolhoza pārdalīšanas akts.

Sasēdāmies ciešāk pajūgos un vienu zirgu no Vībāna fermas ar kučieri Zeltu Dadeiku atstājām meitenēm. Kad pievakarē darbs padarīts, viņas devušās ceļā. Līvānos pie kultūras nama vecos mūros, mums norādītā aizvēja vietā izjūdzām, pabarojām un sasedzām zirgus. Kārtojot skatuvi, nepacietīgi gaidījām Zasā palikušās meitenes. Kad pienāca izrādes sākuma laiks, divas spēlētājas vēl nebija ieradušās. Par aizkavēšanos brīdinājām skatītāju pārpildīto zāli. Kad sanervozētā publika rosījās uz izklišanu, ieradās aizkavējušās spēlētājas. Vispirms bija jānogrimmē Skaidrītes apsaldētie vaigi. Pēc visiem uztraukumiem izrādi nospēlējām un saņēmām līvāniešu vētrainos aplausus par spēli, par negadījumiem un varonību.

Meitenēm pusceļā pie Ogām nokritis zirgs. Paspārdījies un piecēlies, gabaliņu pagājis, bet, otrreiz krītot, salauzis ilksi un vairāk necēlies. Nospriedušas, ka vīveles tik ātri nepāries, Aina ar Skaidrīti tālāk devušās kājām, atstājot Zeltu ar gulošo zirgu uz ceļa. Kažoksilā apsēdušās uz sniega vaļņa, apēdušas līdzņemto, jau sasalušo maizīti un bridušas tālāk. Pēc izrādes visi ieturējām sarūpētās vakariņas,

apsprīdāmie ar līvāniešiem – mūsu paziņām, un dancojām līdz rīta gaismai, jo tumsā braukt mājās pa dziļo sniegu neuzdrošinājāties. Gaismai austot, pierima putenis. Sapakojāties un sēdāties savos pajūgos, lai visi rindā lēnām čāpotu mājup. Saulei lecot, sals pieņēmas. Nezinu, cik rādīja termometrs, tikai atceros, ka spēcīgi sala. Virs Daugavas savilkās migla, iebrauktais ceļš aizputināts. Pēkšņi Edgara Celmāra vadītais zirgs iebruka āliņģī. Iespējams, ka bija pazaudētas pēdas. Kaut kā izķepurojās. Braucām tālāk. Nospriedām, ka esam nolādēti, varbūt pārdrošnieki. Pārbraukuši Dignājas–Zasas robežu, aptvērām, ka vezumā nav Grunduliša – Voldemāra Briedīša. Griezām zirgus atpakaļ, braucām meklēt. Atradām. Aizmidzis un izvēlies. Ievēlām ragavās, sasedzām un dzīvu nogādājām pienotavā Zasā. Tā beidzās trauksmainā turneja ar viesizrādi Līvānos. Kaut kas neaptverams!

Beidzās arī mans neilgais tautasnama vadītājas laiks. Pārdalot Oškalna vārdā nosaukto kolhozu, no 26. marta man bija jāstājas darbā par zootehniķi, jo biju sākusi studēt LLA. Zasas ciemam no sarīkojumu un teātra izrāžu ieņēmumiem atstāju līdz tam nebijušus prāvus naudas līdzekļus. 60. gadu sākumā bija atjaunota vecā tautasnama ēka, tikai saimniecībai pietrūka līdzekļu, lai uzliktu jaunu jumtu.

Atceros tolaik slavenā mākslinieka Arnolda Liniņa vadīto viesizrādi Zasā – 1961. gada vasarā, kad koncerta laikā uznāca lietussgāze. Tā kā skatītāji nebija nodrošinājušies ar lietussargiem, ik brīdi bija jāmaina sēdēšanas vieta. Skatuvi, par laimi, ūdens neķēra, tāpēc mākslinieki uzstāšanos nepārtrauca.

Kādu laiku klubiņš tika iekārtots Zasas dzirnavu vilnas vērpjuves telpās, bet zālīte tur nebija liela. Zasiēši tuvinājās ar Slaties MRS pašdarbniekiem. Kopā tika iestudēta E. Zālītes luga “Rudens rozēs” MRS grāmatvedes Skaidrītes Šīmanes režijā. Zasas dramatiskā kopa I. Indānes režijā izrādīja Filipo lugu “Filumena Marturano”. Bet Heinrihs Saušs kopā ar Māru Markoti, paši spēlējami galvenās lomas, sagatavoja G. Priedes lugu “Lai arī rudens” izrādi. 70. gados, kad no Zasas bija aizgājusi skolotāja I. Indāne, lielāku lugu iestudēšana apsīka. Kultūras namā sāka iestudēt viencēlienus. Uz dažādām svinamām dienām skolotāja V. Zundāne gatavoja brīnišķīgas montāžas. Vēlāk to sekmīgi darīja kultūras nama mākslinieciskais vadītājs Inārs Baltmanis un skolotāja Ārija Rāviņa. Uz vidusskolas absolventu iestudētajām lugām bieži par konsultantu un režisoru aicināja Ināru Baltmani.

Skolotāja V. Zundāne režisēja viencēlienu ludziņas, kur spēlēja ar vīru Jāni Svilpi, skolotāja Skaidrīte Vilciņa, Ārija Rāviņa, arī Imants Dimparāns. 1970. gada martā aizsaulē aizgāja Otokārs Porietis. Tēvu vietā spēlēja dēli: Jānis Dimparāns un Guntis Porietis. Neiztrūkstoši aktieros bija mediķes Gita, Vaļa un Māra. Ar viencēlienu viesizrādēm braucām uz Mežgala skolu un apkaimes klubiņiem.

Mainās laiki, mainās mode. 70. un 80. gados teātra mākslu nomainīja kora dziedāšana, ansambļu uzstāšanās, orķestru darbošanās. Kopš Zasā uzcelts kultūras nams (1971), bieži te ieradās estrādes slavenības no Rīgas un citām pilsētām:

Raimonds Pauls ar Noru Bumbieri un Viktoru Lapčenu, Margaritu Vilcāni un Ojāru Grīnbergu, Zigmārs Liepiņš ar Mirdzu Zīveri, Uldis Stabulnieks ar savu ansambli, Adrians Kukuvas, Edgars Liepiņš savos azartiskajos koncertos, Guntis Veids un citi no Liepājas, Valmieras, Daugavpils. Mainot programmas, šie ansambļi Zasā viesojās atkārtoti. Koncerti bija kupli apmeklēti, zāle (350 vietas) pārpildīta līdz pēdējai iespējai, pārdotas pat 500 biļetes – ar papildvietām un kājās stāvētājiem. Skatītāji sabrauca no plašas apkārtnes.

Zasiešu pašdarbību kuplināja un ballēs spēlēja jau 60. gadu sākumā nodibinātais estrādes orķestris “Zasa”, ko vadīja saimniecības agronoms Gunārs Kiops ar muzikantiem Visvaldi Cišu, brāļiem Andri un Valdi Stankevičiem, Uldi Branduli un Dzintaru Liepiņu. Savu laiku viņiem bija arī solistes – māsa Leonova – Zinaida un Antonija. Šis orķestris pastāvēja apmēram 15 gadus. Kāzās un plaši rīkotajās ģimeņu svinībās nu bija savs orķestris ar jautru spēlēšanu un dancošanu.

Kad 1974. gadā Gunārs Kiops pārgāja strādāt par skolotāju Zasas vidusskolā, viņš noorganizēja skolēnu pūtēju orķestri, ko vadīja vairāk kā 10 gadus. 1985. gadā notika liels atskaites koncerts ar mākslinieku Arvīda un Jāņa Klišānu (bijušo dignājiešu) mežraga piespēli un bijušās zasietes Ausmas Kūlenieces solo dziesmām. Tas bija grandiozs notikums! G. Kiopam šajā laikā bija arī sava pūtēju grupa – pieci muzikanti, kas spēlēja bērēs.

Zasas kultūras nama pūtēju orķestri 70. gados vadīja Jānis Markots. Arī viņi sniedza koncertus, spēlēja svinīgos pasākumos. Pēc piederīgo vēlēšanās piedalījās arī mirušo izvadīšanā. Tē spēlēja Gunārs Kiops, Gunārs Bērziņš, Andris Markots, Jānis Bogmalis. Kad 1976. gadā uz Zasu par mūzikas skolotāju atnāca Juris Priedeslaipa, sākās jauns vilnis. Kā skolā, tā kultūras namā dziedāja ansambļi. Nozīmīga bija jauktā kora atjaunošana, kurš dziedāja svētku koncertos un piedalījās Dziesmu svētkos Rīgā. Tika noorganizēts vieskoncerts zasiešu sadraudzības saimniecībā “Rogelai” Rokišku rajonā Lietuvas republikā.

Kad beidza darboties estrādes orķestris “Zasa”, Juris Priedeslaipa 1977. gadā veidoja jaunu grupu, kurai nosaukumu deva vēlāk – “Sieri”. Tē sāka spēlēt jauni muzikanti: pats Priedeslaipa, Jānis Tōmāns, Guntis Rāviņš, Aivars Jurgevičs (šodien jau Aizsaulē), soliste Zane Kalve-Vaivode. Pēc gadiem “Sieru” sastāvs mainījās, daži aizgāja, citi pienāca klāt. Lielu laiku grupā muzicēja Guntis Leiskins, jau 13 gadus spēlēja Gints Audzītis. Vēlāk orķestri kuplināja jaunas solistes: Ausma Kūleniece, Ingrīda Leiskina, Daina Kokina, Antra Kozuliņa. Kad orķestris bija mākslinieciski nostiprinājies, tas piedalījās rajona un zonu skatēs, gūstot atzinīgus novērtējumus. No 1982. līdz 1988. gadam “Sieri” darbojās ar Rubeņu kultūras nama “karogu”, jo rubenieši orķestrim spēja sagādāt jaunus mūzikas instrumentus.

Kad 1981. gadā Juris Priedeslaipa no Zasas pārcēlās uz Salaspili, viņš orķestri nepameta. Līdz 1989. gadam braukāja uz saspēlēm, koncertiem un ballēm. Arī Ausma Kūleniece, būdama konservatorijas studente, “Sieros” dziedāja līdz 1988.

Vokāli instrumentālais ansamblis „Sieri”

1998. gada 11. jūlijā – pēc 20 gadiem kopš tā dibināšanas.

Ansambļa vadītājs – Juris Priedeslaipa (pirmais no labās); pirmajā rindā no kreisās: Daina Kokina, Ingrida Leiskina, Guntis Leiskins (notupies), Antra Laitāne, Aīda Bikauniece; otrajā rindā: Aivars Jurgevičs, Ausma Kūleniece, Gints Audzītis, Jānis Tomāns, Jānis Zarenieks

gadam. 1998. gada jūlijā Zasas kultūras namā “Sieri” sarīkoja 20 gadu atceres koncertu ar bijušo un esošo orķestra mūziķu piedalīšanos. Kad 80. gadu nogalē Zasas kultūras namā muzikālo dzīvi sāka vadīt Jānis Zarenieks, arī viņš spēlēja “Sieros”. “Sieri” savu darbību nav pārtraukuši, tikai mainījies sastāvs. Kopš orķestra dibināšanas jau 24 gadus spēlē un dzied Jānis Tomāns, kas uzskatāms par grupas šefu. Pastāvējis muzikants ir arī Gints Audzītis.

Tagad ansamblis mainījis savu izkārtni un kvalitāti. Nosaukums – “Muzikanti no Zasas”, muzicē ar elektroniskām iekārtām. Veidojas arī jauna vokāli instrumentāla grupa, kurā spēlē skolnieki brāļi Bartuseviči – Jurgis un Nauris, solists Viesturs Celmārs. Viņi sevi sauc – “Gandrīz muzikanti”. Pirms dažiem gadiem kultūras namā ar savu aparatūru (diskotēka “Specifika”) iekārtojās Dainis Brandulis. Kultūras namā un skolā diskotēkas ar šo aparatūru vada Daiņa jaunākais brālis Edgars Brandulis (skolnieks).

Jānis Zarenieks, strādājot kultūras namā, spēlēja dažādus pavadījumus, vadīja bērnu un pieaugušo ansambļus. Sacerēja mūziku scenārijos iekļautām dziesmām, noorganizēja nelielu lauku kapelu, kas spēlēja vecāku ļaužu saietos un, ja vajadzēja, mācīja arī dziedāšanu Zasas vidusskolā. Kopā ar māksliniecisko vadītāju Ināru Baltmani gatavoja muzikāli dramatiskus uzvedumus svētkiem un svētbrīžiem. Arī pēc pārcelšanās uz Skrīveriem Jānis bieži atbrauca uz Zasu palīdzēt kultūras namam. To darītu arī šodien, ja zasiēši spētu viņu finansēt.

Pēc Jura Priedeslaipas dziedāšanu Zasas vidusskolā māca skolotāja Irēna Hista. Viņa turpināja vadīt arī kultūras nama kori un ansambļus, spēlēja pavadījumus. Kad kora vairs nebija, I. Histas darbības lauks galvenokārt vidusskolā. Viņai Zasā aizvadīti 20 darba gadi – kopš atnākšanas no Lones puses. Pēdējos pāris gadus Irēna vidusskolā ir pianiste, bet dziedāšanu māca skolotāja Zenta Puķīte, 1955. gadā beigusi Zasas vidusskolu, pēc tam mācījusies mūziku, strādājusi Ilūkstē un Daugavpilī, bet tagad atkal Zasā.

Zasas kultūras nama sievu un vīru vokālie ansambļi 1977. gadā.
Programmas vadītāja Rudīte Urbacāne (vidū)

Zasas kultūras nams 2004. gadā

Zasas vecākās paaudzes sieviešu koris 1970. gada 9. maijā

60. un 70. gados ap Mežgala skolu un MRS Liepām mūziķes Klāras Erdlānes vadībā pulcējās vecākās paaudzes dziedātājas. Mežgala skolas izlaidums 1971. gada 30. maijā. Pirmajā rindā (no kreisās): Emīlija Grigoroviča, Veronika Kazanoviča, Klāra Erdlāne, Ārija Rāviņa (viešņa no Zasas vidusskolas), Boniventūra Romanovska, Dzidra Dadeika. Otrajā rindā: Anna Leiskina, Rūdolfs Leiskins, Vilma Ozoliņa, Biruta Leiskina, Helēna Vizāne (Zasas ciema priekšsēdētāja), Marta Aizupiete, Berta Jordāne, Berta Kaņepe, Emīlija Kļava, Herta Kancāne, Marta Gremze, Berta Blauzde

Pa gadiem un gadu desmitiem mainījās pašdarbības veidi - dramatiskās kopas, ansambļi, kori, orķestri un dejotāji, taču sieviešu vokālais ansamblis "Sēlijas Margrietas" 40 gadus dziedājis nepārtraukti līdz pakāpeniskai noziedēšanai. Nemainīgi gadu desmitiem cauri ar dziesmu gājušas ansambļa dalībnieces Māra Markote, Ārija Rāviņa, Aina Sauša, Gita Bērziņa, Valentīna Pormale. Ansambli ilgi dziedājušām pieskaitāmas Valija Boka, Dzidra Auziņa, Ira Dzintare, Lucija Kozuliņa, Erika Sproģe. (Viņa šodien dziedātājām uzsmaida no mūžības mākoņa maliņas). Viņas pa laikam nomainīja Dzintra Guļāne, Līga Vībāne, Laimdota Leitiete, Mirdza Grīnvalde, Lilita Pusbariece. Daudzās vokālo ansambļu skatēs zasiētas guvušas ne mazums apbalvojumu un godalgotu vietu. "Sēlijas Margrietas" bijušas pat Rīgā uz Nacionālās operas skatuves, uzvarējušas zonu skatē.

50. un 60. gados muzikālo dzīvi Zasā vadīja Roberts Dzintars, Česlavs Bēļauskis, Edvīns Melnalksnis, Rasma Ērgle, Voldemārs Balodis, pianiste Brigita Joņina (no Biržiem), 70. gados – Romāns Kielbickis, Juris Priedeslaipa, 80. un 90. gados – Irēna Hista, Jānis Zarenieks.

Šodien, kad sieviešu ansambļa skanējums pieklusis, kādreiz svinīgos svētbrīžos Zesas baznīcā dzirdams Gītas un Dzintras duets. Tas īpašās reizēs skan arī bērnu ceremonijās. Kultūras nama koncertos "Dziesma manai paaudzei" Ārija un Gita iesaistās kopā ar Slaties un Leimaņu dziedātājām. Kādreiz ar spēcīgo altu saietos piedalās arī Māra Markote. Aizdegtā dziesmas mīlestība priecē, dod prieku citiem un enerģiju pašu dvēselēm. Šodien uz Zesas kultūras nama skatuves uznāk jaunākās paaudzes meitenes, ko vada mūzikas skolotāja Sandra Radiņa no Slaties.

Atgriežoties pagātnē, gribas atcerēties arī kultūras darba vadītājus, kas visos laikos tautasnamos vai bez tiem organizējuši kultūras dzīvi, lai priecētu zasiēšus un apkārtējo ciemu ļaudis, kad lauku cilvēkam nebija sasniedzama "lielā" māksla. Kopš 50. gadiem atceramies gan ilgāk strādājušos kluba vadītājus Ausmu Savčenko, Skaidrīti Lejnietci, gan ne visai ilgi – Edgaru Celmāru, Gaidu Svilpi, Valdi Putniņu no Aknīstes, Osvaldu Sprostiņu. 60. gados kultūras darba vadīja slatiete Dzintra Ālande, vēlāk Alužāne, Aldonis Grāvītis, arī slatietis, darbojās vairākus gadus, mākslinieciskais vadītājs bija Georgs Sivcovs (saukts Žoržiks).

Kad sāka darboties jaunuzceltais kultūras nams, ciema priekšsēdētājs šurp aicināja kādreizējo kluba vadītāju Skaidrīti Lejnietci (viņa apmēram 10 gadus strādāja fermā). Grūto, bet interesanto kultūras darbu Skaidrīte vadīja vairāk kā 15 gadus. Viņai aktīva palīdzība un mākslinieciskā konsultante bija skolotāja Ārija Rāviņa. Mācot mazās estrādes dejotājas, viņa iecerēja krāšņus tērpus, bet Skaidrīte modelēja un prasmīgi šuva, kā arī sarūpēja tautas tērpus visiem deju ansambļiem, sadarbojoties ar speciālisti Indru Gaugeri. Katrā sarīkojumā bija redzama Skaidrītes prasme gaumīgā, mākslinieciskā zāles noformējumā.

Ar 1987. gada 2. februāri kultūras nama vadību pārņēma Rīgas kultūrizglītības

tehnikuma absolvente Laima Smilškalne. 1984. gadā beigusi Zasas vidusskolu, viņa tika nosūtīta mācīties režisoru nodaļā, pēc tam uz Sanktpēterburgas Arodbiedrību humanitāro kultūras institūtu (pabeidza 1992. gadā). Atgriezies no Krievijas, Laima uzrakstīja scenāriju novadnieka Viļa Stukula grāmatai “Krustpilieša stāstījums” un kopā ar jēkabpilieti, kinoreportieri Jāni Pagastu, izveidoja filmu. Pēc tam, 1993. gadā, Laima Smilškalne kopā ar Eduardu Stukulu (Viļa dēlu), kurš, ciemojoties Latvijā, palīdzēja izdot tēva grāmatu un uzņemt filmu, aizbrauca uz Ameriku. Vairākus gadus, darbojoties savā specialitātē, Laima ar krievu trupu ASV esot sagatavojusi izrādi, ar kuru viesojusies Sanktpēterburgā. Pēc sešiem prombūtnes gadiem Laima un Eduards Stukuli pirmo reizi ciemojās Zasā, piedalījās labdarībā.

Pilngadības svētki Zasā 1986.gadā.

No kreisās sēž: Zasas ciema priekšsēdētājs Jānis Grāvītis, arodbiedrības priekšsēdētāja Maija Smilškalne, MRS pārstāve Emīlija Svarāne, kultūras un sadzīves tradīciju vadītāja, skolotāja Dzintra Guļāne un partorgs Viktors Timpa.

Otrā rindā stāv Zasas jaunieši: Andis Juhnevičs, Kaspars Smilškalns, Dzintra Gabranova, Juris Aļeksejevs, Guna Pusbarņiece, Guntis Liepiņš, Ainārs Cielava, Juris Uljanovs, Stasjuks, Oskars Bartusevičs, Vilnis Āriņš

Kopš 1988. gada 26. oktobra kultūras namu vada **Maija Smilškalne** – jau vairāk nekā 41 gadu zasiete. 1961. gadā no Viesītes atnāca jaunā bērnu dārza audzinātāja Maija Paupere. Zasā nodibināja ģimēni ar Robertu Smilškalnu, kopā

uzaudzināja meitu Laimu un dēlu Kasparu, 19 gadu strādāja bērnudārzā, 14 gadu no tiem viņa bija vadītāja. Papildus pamatdarbam, sabiedriskā kārtā 12 gadus vadīja arodbiedrības vietējo komiteju, strādāja arī par daiļdārznieci, organizējot Zasas ciemata apzaļumošanu, puķkopību, parka kopšanu un lauku sētas veidošanu. Maija ilgi strādāja kopā ar māksliniecisko vadītāju Ināru Baltmani. Inārs bija talantīgs režisors, daiļlasītājs un scenārists. Bieži vadīja bērnu ceremonijas. Prasmīgi sastādīja sarīkojumu programmas, veidoja scenārijus, organizēja Lieldienu, Jāņu un Ziemassvētku svinēšanu un daudzus citus pasākumus. Ināra Baltmaņa darbība ar pārtraukumiem ilga apmēram 20 gadus. Kad 90. gadu vidū Ārija Rāviņa beidza skolotājas gaitas, viņa pārņēma kultūras nama māksliniecisko vadību.

Kopš 1996. gada katrā rudenī Ārijas vadībā tiek organizēts koncerts “Dziesma manai paaudze”, kad dzied dažādas paaudzes no pavisam maziem līdz veciem, gan individuāli, gan vecāki kopā ar bērniem un mazbērniem, zasiēši un citu tuvāku un tālāku pagastu un pilsētu dziedātāji. Tas jau kļuvis par tradīciju. Ik pavasari tiek rīkoti Draudzības svētki, kad Zasā sabrauc gan mūsu, gan kaimiņu skolu bērni. Kultūras nama, arī Zasas parkā notiek koncerti un dažādas sacensības, dažādas jaunatras atrakcijas, vizināšanās zirga pajūgā. Ik gadus Zasā ir bērnu estrādes deju konkurss “Popiela” ar deju grupu piedalīšanos no visas apkārtnes.

Bieži Zasas kultūras namā rīko izstādes. Krāsotas olas, dažādas kompozīcijas un olu ripināšana Lieldienās, rokdarbu un mākslas skolas bērnu darinājumu izstādes, ko Zasas sabiedrība atzinīgi novērtējusi. Par šiem pasākumiem rūpējas Ārija un Maija. Ārijas galvenā rūpe ir bērnu pašdarbības pulciņi: meiteņu estrādes deju grupas “Velniņi” un “Vētra”, meiteņu vokālais ansamblis “Avotiņš”, darbojas arī dramatiskā kopa. Spēlē vokāli instrumentālās grupas “Muzikanti no Zasas” un “Gandrīz muzikanti”, deju vidējās paaudzes kolektīvs.

Zasiēšus visos laikos saistījusi dejošana. Jau 25 gadus gan vidusskolas, gan kultūras namā tautas deju ansambļus māca skolotāja Indra Gaugere. Skolā Ārija Rāviņa dejojot mācīja vismazākajiem bērniem. Vēlāk gandrīz tie paši pārgāja uz jauniešu kolektīviem, gadiem ejot, viņi ir vidējās paaudzes dejojāji. Skolā izveidojušies vairāki pamatskolas klašu deju kolektīvi skolotājas Daigas Geidānes vadībā, bet mazos dejojājus kultūras namā arvien vēl māca Ārija. Ar jauniešiem vidusskolā un ar vidējo paaudzi kultūras namā darbojas Indra. Arī vidējie ir vēl jauni, gadiem trenējušies dejošanā. Zasas deju kolektīvi bijuši daudzu Dziesmu svētku dalībnieki.

Vairāk kā 10 gadus Zasas kultūras namā notiek deju mūzikas un popmūzikas festivāli un teātru viesizrādes. Gadu gaitā te viesojušās grupas “Daugavieši”, ”Tranzīts”, “Eriks”, “Eldorado”, “Staburags”, “Aija”, “Laineri”, “Delta”, “Credo”, “Sandra”, “Hameleoni”, dziedātājs Andris Skuja un šovgrupa. Ik gadus vasaras nogalē Zasas kultūras namā notiek popmūzikas festivāli. Vairākas reizes Zasā viesojās Jēkabpils Tautas teātris, Valsts leļļu teātris, bija daudzas izrādes un koncerti,

kā arī atsevišķi reti viesi – rakstnieki, grāmatizdevēji, muzeju darbinieki. 2001. gada 2. oktobrī Zasas baznīcā un kultūras namā ciemojās zasiētis no Amerikas – Pasaules Brīvo Latviešu apvienības valdes loceklis Mārtiņš Štauers.

Ja domā par kultūru Zasā, tad cilvēks, kas šajā jomā gāja cauri visai 20. gadsimta otrajai pusei un turpina darboties 21. gadsimtā, ir Ārija Rāviņa. Par viņu labi teikusi Marija Markote, kas, stāvot zasiēšu veselības sardzē, vairāk kā pusgadsimtu darbojas arī kultūras dzīvē. Aprakstā “Atmiņas ir vienīgā paradīze, no kurienes mūs neviens nevar izdzīt” viņa raksta:

Kad cilvēks kļūst vecāks, arvien biežāk tik kavēties atmiņās. Tās it kā sadalās laikos un vietās, kur dzīvots bērnībā, skolas gados, jaunībā, ģimenē un brieduma gados. Es 1948. gadā no Līvāniem pārnācu strādāt uz Zasu – vadīt aptieku, ko veicu vairāk kā 40 gadus. No mūsu ģimenes pirmajiem paziņām bija netālie kaimiņi Zineri. Zineru Ārija tai laikā jau strādāja Zasas vidusskolā. Drīz viņa mainīja uzvārdu un kļuva par Āriju Rāviņu.

Ārija savu skolotājas darba dzīvi saistīja ar pirmsskolas un mazo klasīšu bērniem. Zinot, kāda pieeja vajadzīga, audzinot mazos bērnus, var tikai apbrīnot Ārijas pacietību, mācot mazajiem cilvēčiniem vilkt glītus burtiņus (Ārijas pašas kaligrāfiskais rokraksts ir paraugs) un rēķināšanas gudrības. Zinu, ka visu nepieciešamo un vēl vairāk Ārija veikusi ar visaugstāko pienākuma apziņu, jo skolotājas darbs – viņas dzīves sūtība. To es varu pārliedzinoši teikt, jo viņa ir mācījusi un audzinājusi manus trīs bērnus un arī manu māsas meitu, reizē ieliekot dzīves zināšanu pamatu jau pamatskolas klasēs. Ārija bērniem rādīja un izskaidroja dabā pirmās vizbulītes un gailenītes skaistumu, putnu pavasara dziesmu zvanus, pļavas ziedu krāšņumu, rudens briedumu un Zasas parka koku lapu zeltu. Viņa rosinājusi bērnus redzēt un izbaudīt sniega pārslu mirdzošo baltumu, slēpošanas un pikošanās priekus. To visu Ārija darīja ar aizrautīgu prasmi un izdomu. Tāpat jāvērtē darbs ar sabiedrisko izglītošanu. Viņa iemācīja bērniem dejot un dziedāt. Viņas vadītās deju grupiņas un dziedošie ansambļi priecē zasiēšus, pārejot no vienas paaudzes otrā, nu jau 50 gadu garumā. Izmainās deju soļi, melodijas un dziesmu vārdi. Bet tiek dzīvots līdz laikam, reizē neļaujot sev pašai novecot. Visā mūsu kopīgajā darbošanās laikā neatceros nekādu aprunāšanu, skaudību vai nevērību. Vienmēr viss tika darīts ar izteiktu pienākuma apziņu, lielu interesi un labvēlību kopīgās lietas labā. Bijušais laiks, ko varam saukt par mūsu jaunību, bija pārpilns ar prieku un patīkamiem darbiem. Arī brieduma gados un līdz pat mūža atvasarai vēl turamies kopā priekos un bēdās. Slavējama ir Ārijas Rāviņas darbošanās savas mājas un apkārtnes kopšanā un izdaļošānā. Nu jau jāskaita gadu desmiti, kopš Ārijai un Arvīdam Rāviņiem pieder viens no skaistākajiem daiļdārziem Zasas pagastā. Arī šāda veida panākumi nav viegli, bet tā ir sevis izteikšana un pašapliecināšanās.

Ārijai jau daudzus gadus ir saturīga ģimene. Viņa kopā ar Arvīdu un saviem vecākiem uzaudzināja divus sabiedrībā atzītus, darbīgus dēlus, kuriem pašiem tagad

ir bērniem bagātas ģimenes. Vēl tikai atliek vēlējums – lai Visuvarenais Dievs dod noturīgu veselību, prieku darboties un sevi izteikt radoši.

Visos laikos Zasā ir pastāvējušas vairākas bibliotēkas – gan skolā, gan pagastā. Līdz 1944. gadam Zasas pamatskolas bibliotēku ar apmēram 500 grāmatām pārzināja skolotāja Aleksandra Kļaviņa, pēc kara – skolotāja Klotilde Dzintare. Pēc 1972. g. – skolotāja Ilga Dominiece, bet kopš 1976. gada Zasas vidusskolas bibliotekāre ir Alfrīda Liepiņa.

Latvijas brīvvalsts laikā pastāvēja Zasas Lauksaimnieku biedrības bibliotēka ar 655 sējumiem, kas glabājās pagastnamā. To pārzināja rakstvedis Jānis Puriņš (līdz 1940. gadam). Arī kara laikā pagasta bibliotēka darbojās. Par tās vadītāju iecēla Jāni Ļevānu (sauktu Žanīti).

Pēc kara ciema bibliotēka atradās Bērzzemnieku otrā stāva vislielākajā istabā. To vadīja zasiete Lucija Rumpe. Sestdienu vakaros un svētdienās te notika sarīkojumi ar nelieliem koncertiem un dancošanu. To atceras Jānis Britāns, kas tolaik mācījās Zasas vidusskolā un dzīvoja pie māsas Bertas – Zasas graudu punkta grāmatvedes. Arī šī iestāde mitinājās Bērzzemniekos. Vēlāk ciema bibliotēka tika pārcelta uz veterināro klīniku, tad v ambulanci un beidzot atpakaļ uz vecās pagastmājas telpām. Pēc 1975. gada, kad ciema padome iekārtojās jaunuzceltajā administratīvajā ēkā, arī bibliotēka atrodas šajā mājā.

No 1950. gada Zasas bibliotēku pārzināja Regīna Zariņa (Pūriņa). Viņa 50. gadu vidū vadīja arī Bērzones bibliotēku. 1953. gadā Zasas bibliotekāre bija Vizma Gudriņa, bet no 1957. gada – Edīte Birkava-Dominiece. Viņa bibliotēku nodeva savai vidusskolas klases biedrenei Dzidrai Stankevičai (Auziņai), kas strādāja visilgāk – 37 gadus. Aizejot pensijā, Dzidra Auziņa bibliotēku atstāja Ivetai Upeniecei, kas līdz tam strādāja Liepu bibliotēkā. Pēc četriem gadiem Iveta nodibināja ģimeni un no Zasas aizgāja. Bibliotēku pieņēma jau Jēkabpilī praktizējusies zasiete Inese Grauzā. Viņa sekmīgi vada bibliotēku un papildina zināšanas savā specialitātē, turklāt raksta mūsdienīgu dzeju.

Visas šīs bibliotekāres ir Zasas vidusskolas absolventes. Par sevi stāsta **Dzidra Stankeviča–Auziņa**:

Esmu dzimusi 1936. g. 3. jūnijā Zasas pagasta Kalniņos piecu bērnu ģimenē. Tur dzīvojām, līdz 1949. gadā pārcēlāmieš uz Zasas Strautmaļiem. Skolā sāku iet 1944. gadā. Kad pabeidzu 7. klasi, turpināju mācīties Zasas vidusskolā. Vasaras brīvdienās, lai nopelnītu apģērbu skolai, strādāju kolhozā lauku darbos. Mājās māte kopa jaunlopus. Palīdzēju savākt lopbarību, audzēt bietes. Pēc vidusskolas iestājos Rīgas Kultūrizglītības tehnikumā. Ministrijas sadalē mani nosūtīja uz Pļaviņu rajona Odzianas bibliotēku. Strādāju tur tikai līdz 1957. gada novembrim, jo atbrīvojās vieta Zasā. Pārņēmu bibliotēku no Edītes Dominieces. Bibliotēka bija izvietota pagastmājā divās istabiņās otrajā stāvā. Pašai bija jāsaģatavo malka divām krāsniņām un jāpienes

kurināšanai. Grāmatu fonds– ap 5000 eksemplāru. Arī lasītāju skaits neliels v ap 60.

Tajā laikā ciema klubā bieži nebija vadītāja, darbu veikt lika man. Veidojās laba sadarbība ar skolu v organizējām kopīgus pasākumus ar skolas bibliotēku un literāro pulciņu, ko vadīja skolotāja Irma Indāne. Līdz ar to pieauga lasītāju skaits. Palielinoties līdzekļiem grāmatu iegādei, vairojās grāmatu fonds. 1975. gada pavasarī bibliotēku pārcēla uz jaunuzcelto administratīvo ēku ciema centrā divās lielās telpās – 97 m² platībā, Telpu iekārtošanā palīdzēja Jēkabpils rajona bibliotēka. Kad sākās bibliotēku centralizācija, liels darbs tika veikts, katalogus un kartotēkas veidojot un pārklasificējot fondu. Lasītāju skaits pieauga līdz 300, bet grāmatu līdz 14 000. Bibliotēkā strādāju līdz 1994. gada 1. augustam, kad aizgāju pensijā.

Dzidra Stankeviča– Auziņa

1954. gadā no Dignājas pagasta atdalīto Bērzones ciemu pievienoja Zasai, tur bija Zesas 2. bibliotēka. Te bieži mainījās kadri. Zesas vidusskolu beigušās meitenes līdz ar dzīves apstākļu maiņu mainīja darba vietu: Regīna Zariņa, Ilga Boka, Marta Lauska, Ausma Medvida, Rudīte Timpa, Dzintra Novika, Dzintra Kuplaste, Zinaida Ļeonova, Ligita Zināre. Taču nu jau 22 gadus nepārtraukti strādā Ināra Valaine (Brandule). Viņa vada arī Liepu ciemata bibliotēku. Bērzones bibliotēka, kas 60. gados pārcelta no bijušā tautasnama Ģērķēnos (Vaiņānu mājas) uz Mežgala skolu, visu laiku bija iecirkņa ļaužu kultūras un saimniecisko saietu vieta. Nelielajā zālītē skolā pulcējās slavenā Mežgala kora dziedātāji, gatavoja teātra izrādes, sanāca valsts saimniecības strādnieki uz sapulcēm, rīkoja balles un godības. Tagad šīs aktivitātes sen apklusušas, jo kopš 1972. gada te vairs nav skolas. Tomēr vēl ir mazā, klusā bibliotēka ar 4,2 tūkstošiem grāmatu. Bibliotēka Liepās agrāk piederēja Slates ciemam, pēc tā pievienošanas Rubeņu pagastam bijusi Slates MRS teritorija ar visām iestādēm pārgāja Zesas pagasta aprūpē. Arī Liepu bibliotēkā pēdējos 20 gados ir strādājušas vairākas zasietes: Terēze Kiopa, Dzintra Gulāne, Iveta Romanovska un Iveta Upeniece.

1997. gada 29. novembrī Zesas kultūras namā notika uzvedums pēc Ārijas Rāviņas scenārija “Grimst gadu simti mūžībā kā lapas rudens vējā” (režisore Iveta Dābola):

...Rit 17. gadsimta pēdējie mirkļi. Barons fon Zass savā pils terasē rīko svētkus.

Aina Dubinska

Ir skaista rudens nakts. Lēnām krīt lapas. Vējš tās aizvirpuļo līdz baltajām pils kolonnām. Barons ir laimīgs, bet reizē savādu skumju nojautu māks. Tālumā jau blāzmo Ziemeļu karš, kas atnesīs postu un izmisumu viņa ģimenei. Tie ir pēdējie svētki, kad pili valda prieks un liksmība. Svētkos ieradušies viesi no Pēterburgas. Sen ilgotās barona draudzenes – Pēterburgas freilenes. Skan mūzika, dziesmas, virpuļo dejojāji. Vecais kambarsulainis Gotfrīds viesus cienā ar muižas pagrabos noraudzēto simtgadīgo vīnu. Šķind glāzes, skan smieklī, dzirkstī acu skati. Baronese Doroteja sentimentāli skumja. Varbūt to satrauc barona liksmība? Kopā ar viesiem priecājas arī muižas bērni. Mazā Margareta – baroneses mazmeita – spēlē. Liegās valša skaņas saplūst kopā ar rudenīgi klusumu un sastingst zeltaino liepu

galotnēs.

... Tad kaut kur upes līcī ieskanas smeldzoša melodija. Nedroši pilij tuvojas dzimtļaužu bērni... “Kas tie tādi, kas dziedāja bez saulītes vakarā?” Baronam tas nepatīk. Spožs dālderis tiek iespiests sastrādātajās plaukstās, un Gotfrīds bērnus steidzīgi aizvāc prom.

Mūs no šī mirkļa šķir gandrīz trīs gadu simti. Ir jau 20. gadsimta nogale. Nāk bikšainas meitenes ar slotām pār plecu – jautrās bezdarbnieces, kuras par dzimtcilvēku sviedriem ir lasījušas tikai vēstures grāmatā. Un viss top tīrs un sakopts. Arī tā taka, pa kuru šā mirkļa varoņi atkal aizies mūžībā.

Tādā reizē Zasā viesojās arī Elkšņu pagasta pašdarbnieki ar scenāristes un režisores Ainas Dubinskas etnogrāfisko uzvedumu – 18. gadsimts Elkšnos - “Kā strādāja, dziedāja un mīlēja Elkšņu dzimtļaudis”. Tā bija viena rajona divu pagastu kultūrpieredzes apmaiņa, kur Zasu kārtējo reizi apciemoja skolotājas, Zesas novadnieces – Aina Dubinska (dzim. Runcīte) un Rudīte Urbacāne, tagad kultūras darba virzītājas Elkšnos.

Cilvēku ilgām pēc skaistā ir mūžsena gaita. Tai ne tikai zasiēsi sekojuši visos laikos, tā ir mūsu dzīves daļa arī šodien, jau trešajā gadu tūkstoši pēc Kristus dzimšanas.

Mēs dzīvojam atmiņās un mākslas tēlos. Muzeji

Zasas pagastā nav ievērojamu kultūras un mākslas pieminekļu. Viena no šādām vērtībām ir 1994. gadā uzstādītā piemiņas plāksne Liepās, sagaidot izcilā mežkopja Pētera Vītola 110. dzimšanas dienu. Slatē, Ļūcānu kapos, viņam arī piemiņas akmens. Mežkopja mūžu vēsturnieki iezīmējuši laikā un telpā gan ar nelielo piemiņas zīmi, gan pieticīgo stāstījumu “Tava vieta zem saules”.

Mākslas vērtības Zasā glabājušās no 20. gadsimta 30. gadiem, kad muižā pie Viļa Stukula ciemojušies viņa draugi – gleznotāji Otto Pladers, Eduards Kalniņš, Jānis Jaunsudrabiņš, dzejnieks Antons Austrīņš. Pladera glezna “Dzirnavas”, arī Jāņa Jaunsudrabiņa “Upes skats” grezno Zasas vidusskolas vestibulu. Skolotāju istabā Eduarda Kalniņa glezna “Pie jūras” ar vientuļu priedi, būdiņu un laivu. Šī glezna 80. gados bija aizvesta uz mākslinieka piemiņas izstādi Rīgā.

Zasas kultūras nama mazajā zālē kopš 1971. gada glabājas gleznotājas Mariannas Peilānes (māksliniece parakstījās – *A. Peilāne*) divas gleznas ar Zasas parka skatiem, kuras gleznotas par godu jaunuzceltajam Kultūras namam pēc direktora Jāņa Vanaga pasūtījuma. Māksliniece bija mežsaimnieka Jāņa Peilāna māsa, Aizsaulē aizgāja mēnesi pēc brāļa traģiskās bojāejas. Zasas pagasta padomes kabinetu krāšņāku dara nesen gleznotais Zasas skats, kam autors ir pļaviņietis H. Skudra. Šī mākslinieka gleznas rotā arī ilggadējo skolotāju Laimdotas Leitietes un Kārļa Bērziņa dzīvokļus. 1985. gada maijā laikrakstā “Padomju Jaunatne” publicēta Austrā Rāviņa fotoetīde “Zasas parks”.

Vairākās grāmatās stāstīts par Zasu, grāmatas arī sarakstījuši bijušie zasiēši. Zasas vidusskolas skolotāja Irma Indāne (1910–1985) Zasā strādāja 22 gadus un atstāja vērtīgu zinātnisku darbu valodniecībā “Dignājas izloksne”. Paliekoša kultūrvēsturiska vērtība ir Viļa Stukula (1909–1996) grāmatai “Krustpilieša stāstījums” par dzimto novadu, priekštečiem un dzīves gaitu. Dzimis krustpiliētis, Vilis Stukuls 20 savas dzīves labākos gadus (1924–1944) dzīvoja un darbojās Zasā. Paralēli bērnības un jaunības atmiņām par Krustpili, studiju gadiem Rīgā un dažādiem 20. gadsimta notikumiem visai grāmatai cauri aužas atmiņas par Zasu. Grāmata izdota 1992. gadā Madonā 5000 eksemplāru metienā. Tās redaktore ir jēkabpiliete – rakstniece Lūcija Ķuzāne. Vāku zīmēja Zasas mākslas skolas skolotāja māksliniece Anda Svarāne.

1978. gada vasarā Jēkabpils rajonā darbojās Paula Stradiņa slimnīcas medicīnas darbinieku ekspedīcija, lai pārbaudītu lauku ļaužu veselības stāvokli. Zasas ciemā šī ekspedīcija vidusskolas telpās strādāja pirmsjāņu nedēļā. Noslēgumā

zasiēši kopā ar mediķiem Zasas parkā rīkoja plašu līgošanu ar alu, sieru un jautrības pasākumiem. Mediķu ekspedīcijā piedalījās arī visiem pazīstamais ārsts un rakstnieks Jānis Liepiņš. Atpūtas brīžos viņš interesējās par mūsu zirgkopību. Dakteris apciemoja zirgu fermu “Pāvulāni”, ar velosipēdu apbraukāja Zasas laukus, kas saulainajās jūnija dienās vareni ziedēja. Redzēto un izjusto Jānis Liepiņš izsaka dzejoli “Svētības vārdi Zasas timotiņam”.

Zaļš, smaržīgs timotiņa tīrums Zasā
Pēc pielūgšanas vālodziski prasa.
Un metos ceļos es šā lauka malā
Uz jauna ceļa, radzēm nobārstīta.
Kāds stiprs lauks, tam neredz otra gala,
Nedz stiebrus rūgti melnā veldrē krītam.
Es viens te veldrējos uz cietā ceļa,
Pret zaļo sulīgumu izdēdējis.
Valgs vējš sāk milt, smags padebesis ceļas
Un zibsni met, lai būtu projām skrējis.
Bet es kā iemiets stāvu sidrabrasā,
Un manu palikšanu svētī timots Zasā.

“Muzejs ir cilvēces bagātību pils, kur uzkrātas civilizācijas vērtības, visas pasaules cilvēku atziņas, viņu sapņi un cerības...” (rakstīts Zasas vidusskolas muzeja vizītkartē).

Zasas pagastā ir trīs muzeji: Zasas vidusskolas, Meža un nelielais Mežgala skolas muzejs.

Zasas vidusskolas muzeju kopš 1986. gada vada skolotāja Sarmīte Upeniece. No 1996. gada augusta tas atrodas Zasas pagastmājā pirmā stāva divās telpās. Izdevumā “Zasas Pagasta Ziņas” Sarmīte 1996. gada decembrī raksta:

Nu ir iespējams muzeju iekārtot pēc muzeju prasībām – izstāžu telpu atsevišķi no fondu glabātuves. Arī sabiedrībā mainījušies uzskati par savas ģimenes un pagasta vēstures pētīšanu. Vēl nesenā pagātnē nevarēja domāt par to, ka varētu pētīt savu ciltskoku, savu māju vai pagasta vēsturi. Plānojot ekspozīcijas izvietojumu muzejā, ir radusies doma – mēģināt izveidot stendus un uzrakstīt sistemātisku Zasas pagasta vēsturi līdz mūsdienām. Taču, lai to izdarītu, aicinu likt kopā atmiņas, varbūt jau iepriekšējos gados klusībā rakstīto, ģimenes arhīvos esošās senās fotogrāfijas, sadzīves priekšmetus, kara laika relikvijas ... Galu galā arī padomus, kā šo vēstures rakstīšanu darīt.

Kas jau ir izdarīts? Vēl neesot muzejam, skolotājas Ellas Vaičules vadībā tika vākti materiāli un uzrakstīta vēstures “grāmata” “Zasas novads”, kurā ir materiāli par

laika posmu no 1905.-1958. ar dažām atkāpēm senākā vēsturē. Šajā "grāmatā" savāktas arī teikas par mūsu novadu, atmiņu pieraksti, folklorā (pasakas, tautasdziesmas, mīklas, sakāmvārdi), ievērojamāko dabas objektu apraksti (skolotājas Irmās Indānes vadībā).

Laikā, kad mūsu skolā par ārpusklases darba organizatori strādāja Rudīte Urbacāne, viņas vadībā tika vākti materiāli un uzrakstīta skolas vēsture. Svarīgākie skolas vēstures fakti bija publicēti 1995. gada jūnijā "Zasas Pagasta Ziņās". Ir uzrakstīta arī Lielā Tēvijas kara hronika (protams, tajos laikos tā varēja būt tikai par Sarkano armiju), vākti apraksti par skolas absolventiem un valsts saimniecības "Zasa" labākajiem strādniekiem. Sākās arī senu lietu vākšana. Šī darba rezultātā 1976. gadā Zasas vidusskolā, kā vienā no pirmajām rajonā, reģistrēja skolas muzeju. Līdz ar Atmodas laiku sākām mūsu skolēnu ģimeņu ciltskoku izpēti, no kuriem plašākajos jau apzināts ap 400 radu vairākās paaudzēs. Rajona vēstures olimpiādēs pirmās vietas ieguvuši Ievas Kļavinskas, Daiņa Branduļa, Sigitas Vībānes un Diānas Ormanes darbi. Ir uzsākta Zasas māju vēstures aprakstīšana, ko katru gadu ar nosaukumu "Es nāku no savām mājām" raksta 12. klases skolēni. Īpašais veco māju svētums dveš no Arta Ludāna, Ievas Kļavinskas, Sanītas Meškovas dzimtas māju vēsturēm. Ir izveidots ekskursijas maršruts pa Zasas parku. Apkopota senāko laiku vēsture, mazliet apzināts baronu laiks.

Ja būs iespējams savākt materiālus, ir iecerēts izveidot sekojošus standus ar fotogrāfijām, objektu atrašanās vietām un rakstiem.

- 1) Zasas pagasts (karte, platība, iedzīvotāju skaits, ievērojamāko kultūrvēstures un dabas objektu atrašanās vietas un apraksti, mājas un to vēsture).
- 2) Zasas parks (plāns ar apskatāmajiem objektiem, to fotogrāfijām un teikām, kā arī aprakstiem).
- 3) Aizvēsture un viduslaiki (J. Urtāna un citu arheoloģisko ekspedīciju materiāli par Antūžu apmetni un senkapiem; senlietas - rokas cirte, ko pagājušajā gadā parkā atrada Jānis Andrijausks ar klases biedriem, trīs akmens cirvi, purva rūdas cirvis un šķēpgali; materiāli par senlatviešu svētvietu Zasā, kurā ietilpa upurakmens un dziednieciskais akmens; pētījumi par pēcliedāju laikmeta upi, kura, ledājam kūstot, tecējusi ziemeļu- dienvidu virzienā (tās senleja stiepās no Klaucānu, Priekulānu, Bancānu ezera līdz Zasai; grava aiz baznīcas - ieleja, kur trīs skolas dīķi, ieleja pie Dominieku, Šņikeru, Bartuseviča un vecajām Rubena mājām). Šīs senās upes krastos arī atradusies Antūžu apmetne, svētvietas, savrupatradumi Kalna pagastā. Kāķa kalns - viduslaiku soda vieta, kurai pat precīzu atrašanās vietu pagaidām nezinām. Viduslaiku kapi.)

- 4) *Baronu un muižas laiki (varbūt varēsīm atrast arī pils fotogrāfiju).*
- 5) *Pirmais pasaules karš, brīvvalsts cīņas.*
- 6) *Izvešana. Otrais pasaules karš (“Div` bāliņi karā jāja”, bet katrs nonāca savā frontes līnijas pusē. Mums visiem zināmu apstākļu dēļ pagaidām nav materiālu par leģionāriem).*
- 7) *Kolhozu dibināšanas laiks, p/s “Zasa” vēsture. Ļoti liels lūgums bijušajiem speciālistiem un strādniekiem palīdzēt ar faktiem, fotogrāfijām, atmiņām, apbalvojumiem un citām lietām.*
- 8) *Atmoda. Tautas fronte. Atkal brīvi. Privatizācija. (Paldies par sadarbību un par iepriekš nodotajiem materiāliem skolas muzejam, G. Svilpei un cerot atkal uz sadarbību.)*
- 9) *Skolas vēsture. (Pašlaik pamaz fotomateriālu, īpaši par tālāko pagātni - liecību, dienasgrāmatu, apbalvojumu, senu skolas piederumu, mācību grāmatu.)*
- 10) *Etnogrāfiskās izstādes daļa - sadzīves priekšmeti, darbi rīki, rokdarbi... Varbūt iespējams savākt visu Zasas novada tautas tērpu? Ir visi linu apstrādes rīki, un domāju, ka varēs izstādīt materiālus “no linsēklas līdz linu kreklam”. Īsta linu dvieļa un pašausta krekla gan nav. Žēl, ka no zirglietām, izņemot divus riteņus, nav nekā.*

Ja ir senās lietas, ko mājās dažkārt saucam vienkārši par krāmiem - muzejā tās pārvērstos par vēstures liecību, kas nākamajām paaudzēm radītu interesi par mūsu pašu vēsturi un veidotu uzskatāmāku priekšstatu nekā biezas grāmatas. Būšu pateicīga arī vienkārši par padomiem, kā šo lielo darbu veikt.

Izlasot Sarmītes Upenieces aicinājumu, arī es, būdama īstena zasiete, jutu vajadzību atsaukties un piedalīties. Centos savos pētījumos, cik iespējams, atbildēt uz jautājumiem. Taču apzinos, ka neizpētītā un neapzinātā ļoti daudz – tas darbs būs jāveic nākamajām paaudzēm. Jūtu gandarījumu, ka izdevās skart nacionālo partizānu, t.s. mežabrāļu tēmu, tāpat pieminēt tos zasiēšus, kas devās bēgļu gaitās Otrā pasaules kara laikā un dzimtajā novadā vairs neatgriezās.

Kad savāktos materiālus sāku apkopot, lai veidotu grāmatu par Zasas pagastu, skolas muzejs man kļuva nozīmīgs atbalsts – paldies tā vadītājai Sarmītei Upeniecei.

Mežgala muzejs. Darboties sācis nesen – 1997. gadā. Aina Daukste (dzim. Nereta), kas dzīvo bijušās četrklasīgās skolas ēkā un te mācījusies pirmajās četrās klasēs, mājas bēniņos atradusi senas lietas. Viņa atzinusi, ka tās ir vērtīgas mantas, kas liecina par skolu, kura darbojusies 90 gadus (1882–1972). Iekārtojot nelielu telpu, tika eksponētas vecas dienasgrāmatas, materiāli par skolu un tās skolotājiem,

Ainas Daukstes iekārtots un pārzināts Mežgala muzejs

divi senlaiku skolas soli, darba rīki, vērpjamais ratiņš, akmens cirvis, seni sadzīves priekšmeti, gludekļi, mazgājamais dēlis. Muzeja eksponāti sakārtoti četrās grupās: dokumenti, darbarīki, sadzīves priekšmeti un seni skolas priekšmeti. Muzejs tiek tālāk veidots, turpinot materiālu vākšanu. Bijušās Mežgala pamatskolas telpās visu laiku ir pastāvējusi bibliotēka, kas tagad tiek pārcelta un apvienota ar Liepu bibliotēku.

Par mežiem un to kopējiem. Meža muzejs

Pagājuši vairāk nekā 170 gadi, kopš Krustpils barons fon Korfs, citu kungu vidū izrādoties, lepmi pastiepdams roku, teicis: “Te būs Mežamuiža!” Tā tolaik Dignājas pag. tika likti pamati Slotas (*Schlottenhof*) muižai. Mūsu paaudzes laikā tur no 1990. gada atradās Leimaņu un Mežgala mežniecības, bet no 1999. gada apvienotā – Slates mežniecība.

Pa tiem ceļiem un taciņām staigājušas un Aizsaulē aizgājušas vairākas meža kopēju paaudzes. Viņi ir pelnījuši, lai vismaz daļu no šīm Latvijas mežu attīstībai atdotajām dzīvēm mēs lūkotu atmiņā saglabāt. Tas ir izdevies, pateicoties mežu vēsturnieces Benitas Kalniņas pūliņiem, kas šajā vēsturiskajā ēkā izveidojusi vienīgo Meža muzeju rajonā. Viņa mežsaimniecībā nostrādājusi 38 gadus, bet muzejam atdevusi vēl vairāk – pāri par 40 gadu.

Kāds bija tapšanas sākums? Par to stāsta Benita Kalniņa.

1958. gadā mēs ar toreizējo Slates virsmežniecības galveno mežzinī Oskaru Puidu braucām garām Mednieku mājām, kur dzīvoja Latvijas brīvvalsts laika Slates virsmežzinis Pēteris Vītols. Nolēmām aprunāties, un tad viņš mums uzdāvināja savu fotogrāfiju, kurā pats redzams Latvijas laika virsmežziņa formā.

Otrā dienā pie manis (toreiz strādāju par inženieri) ienāca O. Puīda un teica: “Vai mums nevajadzētu vākt veco laiku fotogrāfijas un materiālus?” Tā mēs sākām. Tie krājās, un vairs nebija kur likt. Tajos laikos neatļāva tādus vēsturiskus materiālus nekur ne izvietot, ne publiski izrādīt. Bet, par laimi, modē nāca tā saucamie zinātniski tehniskie kabinetu. Tādu iekārtojām arī mēs. Vitrīnas pasūtījām Ilūkstes rūpkombinātā. Kantorī izbrīvējām vienu telpu. Pie sienām sakārām “vajadzīgos” plakātus ar laikam atbilstošu tematiku, bet pa vidu bija Latvijas brīvvalsts gadu vēsturiskie materiāli. Katru gadu tos papildinājām.

1975. gadā notika mežrūpsaimniecības reorganizācija – mūs apvienoja ar Jēkabpils mežrūpniecību. Tad pielāvu ļoti lielu kļūdu. Visus materiālus pavēlēja aizvest uz Jēkabpili, un es kā muļķīte tā arī izdarīju. Nezinu, kur tie materiāli tika glabāti, bet vienu reizi pamanīju daļu sava arhīva ... tualetē. Protams, nezinātājam tie bija sadzeltējuši papīriši, bet man sirds apsāpējās. Galvenajai grāmatvedei apvaicājos, vai nav vēl kādi materiāli palikuši? Iedeva kaudzīti.

1994. gadā pie Slates virsmežniecības bijušās ēkas atklāja piemiņas plāksni Pēterim Vītolam, arī pašreizējo muzeju. Tas salīdzinājumā ar zinātniski tehnisko kabinetu bija modernāks. Projektu izstrādāja Mākslas akadēmijas profesors I. Stankevičs. Telpa ir vizuāli pievilcīgāka, diemžēl mežizstrādes rīkiem vairs nav vietas. Tā ir grāmatvedības darba vieta, kur tagad atrodas muzejs ar bagātīgo ekspozīciju par meža vēsturi laikmeta griežos.

Kādreiz, Slates virsmežniecības laikos, Liepās ritēja aktīva kultūras dzīve – dziedājuši, dancojuši un teātri spēlējuši. Pārmaiņas negatīvi ietekmēja šejienes ikdienu. Nomainījās ļaudis, un nu vienīgā gaišā saliņa ir palicis šis muzejs. Brauc uz šejieni ekskursanti no tuvākām un tālākām vietām, pat no ārzemēm. Meža vēsturnieci Benitu Kalniņu aicina uz lekcijām Zinātņu akadēmijā.

Viņa šo lielo darbu veikusi par velti. Viena no fanātiķēm, uz kuras pleciem turas šī pasaule.

Muzeja eksponāti sadalīti septiņās grupās: 1) dokumenti un apliecības, meža plāni, atskaites un diagrammas; 2) darbarīki meža stādīšanai, kopšanai un apstrādei; 3) par mežniecībām, darbiniekiem, tehniku un vēsturi – seši sējumi par Leimaņu mežniecību, šaurāki apraksti par Slates, Dunavas, Aknīstes, Susējas, Gārsenes, Zasas, Subates un Dvietes mežniecībām; 4) ar mežu saistīti uzskates līdzekļi: vilka, lapsas, bebra, zaķa un staltbrieža galvaskausi, mežacūkas, bebra, caunas ādas; dažādi ragi; 5) kantora piederumi – tintnīcas, telefons, rakstāmpiederumi; 6) veclaicīgi māsaimniecības piederumi: spaiņi, lukturi, soliņi; 7) medību piederumi: skrošu rags, patronas, stobru tīrītāji.

Muzejā apkopoti materiāli arī par Zasas pagasta vēsturi. Savāktas no Zasas izsūtīto ļaužu atmiņas. Ir Slates Mežamuižas un mežsaimniecības vēsture. Uzrakstīta brošūra par virsmežzini **Pēteri Vitolu**. Laikrakstā “Brīvā Daugava” 1994. gada 2. jūlija numurā skolotāja Dzidra Dadeika rakstīja Pētera Vītola atceri:

“Es reizēm atnākšu uz brīdi īsu, lai redzētu, kā maniem kokiem iet.” Ar šiem dzejnieces Ārijas Elksnes vārdiem ielūgumos 18. jūnijā pulcējamies Zasas pagasta Liepās– Slates novada mežu darbinieku atceres svētkos. Jau izveidojusies tradīcija: sava novada izcilos ļaudis, pašai dziedzīgos darba veicējus pieminēt, godināt un viņu dzīves vai atdusas vietās uzstādīt piemiņas zīmes. Un tā pie Slates virsmežniecības mājas un Lūcānu kapos piemiņas zīmes tika atklātas ilggadējam virsmežzinim Pēterim Vitolam. Viņa dzīve locījies kā līkumots lauku ceļš... Piemiņas zīmju atklāšanā piedalījās Pētera Vītola tuvinieki un radi. Viesi bija atbraukuši no Ugāles, Alūksnes, Līvāniem, Krāslavas, Rēzeknes, Cēsīm, Rīgas, Jēkabpils un Kokneses. Kuplā skaitā bija pulcējušies vietējie ļaudis. Svinībās piedalījās arī ministrs Kazimirs Šļakota. Pakavējušies pie mājas, kur no 1921. līdz 1945. gadam strādājis virsmežzinis Pēteris Vītols, viesi ielūkojās arī telpās, lai apskatītu izstādi, kura tapusi, pateicoties mežu vēsturnieces Benitas Kalniņas daudzu gadu darbam. Svētku noslēgumā Zasas kultūras namā visus priecēja Jēkabpils MRS vīru ansamblis, kas piedalījās visos tās dienas pasākumos – kapos un Liepās. Par svētkos sagādāto prieku jāpateicas daudziem: Jānim Zemņickim, Dainai Timofejevai un Dzintrai Leitietei ar ģimenēm, Leimaņu un Mežgales mežniecībām, skolotājai Sarmūtei Upeniecei par saistošo stāstījumu Zasas parkā, Rubeņu pagasta priekšsēdētājai Ženijai Meržvinskai un Zasas pagasta priekšsēdētājam Vivaldim Cišam.

Pēteris Vītols - Madonas rajona Saikavas mežniecības mežzinis 50. gadu sākumā

Par Pēteri Vītolu, pieminot viņa 110 gadskārtu, rakstīja Benita Kalniņa.

– Jāatzīst, ka esmu pratis sevi turēt stingros grožos un neesmu skrējis līdzī visiem vējiem, esmu palicis visu savu mūžu uzticīgs mežam, – atzinis pats P. Vītols.

Bērības gadi Saukas pusē P. Vitolam deva pirmo rūdījumu – pamatu raksturam, darbam un sadzīvei nepieciešamām iemaņām. To viņš saņēma no saviem tuviniekiem, apkārtējiem cilvēkiem, neaizmirstamā skolotāja Jura Dauges. Bet grūtos brīžus skaistākajos palīdzēja vērst pastaigas tuvējos, teiksmainajos Saukas mežos. Pēc Klauces pamatskolas beigšanas viņš iestājās Pēterburgas mežsaimniecības skolā. Pēc tam īsu laiku strādāja Krustpils pagastā par jaunāko skrīveri. Būdams deviņpadsmitgadīgs jauneklis, viņš iesaistījās nemiernieku kustībā pret vācu kungiem un caru. Soda vienībām tuvojoties, kopā ar draugiem gribēja bēgt uz Ameriku, bet izvēlējās pazīstamāku vietu – pazuda Pēterburgas laužu drūzmā. Vēlāk

Arhangaļskas apgabala mežos viņam izdevās salīgt par meža taksatoru. Tas bija grūts darbs, bet alga laba – pieci zelta rubļi dienā. Pilsoņu kara gados latvietība kļuva sevišķi bīstama. Arī Pēteris Vītols tika vairākkārt arestēts gan pie sarkanajiem, gan angļu valdīšanas laikā. Pēc šiem notikumiem viņš uz visu mūžu ieguvis nepatiku pret politiskajām kaislībām. 1921. gadā ar norvēģu kuģi caur Ziemeļjūru atgriezās dzimtenē.

Tā paša gada septembrī P. Vītols kļūst par Slates virsmežniecības virsmežzinī. Pēc viņa domām, mežā jāstrādā cilvēkam, kas to mīl, ir rūpīgs un gudrs saimnieks. Divdesmit četros P. Vītola darbības gados uzceltas 38 ēkas, pieņemti darbā lietpratīgi mežsargi un darbinieki, ierīkotas kokaudzētavas, izveidots ozolu un egļu izmēģinājuma stādījums. Jau 1923. gadā iedibināts meža dienu sākums, nojaucot veco muižas sētu un sakopjot apkārtni.

1923. gada 1. janvārī P. Vītols paaugstināts par I šķiras mežzinī. Viņš bija ar dziļu intelīgenci un apbrīnojamām rakstura īpašībām apveltīts cilvēks, kas mācēja saprasties ar darbiniekiem, vadīt un organizēt, kā arī pats pašizliedzīgi strādāja. Profesionāli izglītots, ar lielu autoritāti sabiedrībā. Viņš mēdza sacīt: “Mans ceļš ir iezīmēts, un es apzinos, ka tas godam nostaiģājams.”

Lai pabeigtu stāstījumu par P. Vītola dzīves gājumu, sazinājos ar viņa meitu Ausmu Vītolu Slatē. Uzzināju, ka pēc kara – 40. gadu otrā pusē padomju represijas piedzīvoja arī Vītolu ģimene. 1947. gada oktobrī par mežabrāļu atbalstīšanu Slates pagasta Medniekos arestēja Pētera sievu Elzu un meitu Ausmu – Jēkabpils ģimnāzijas skolnieci. Raudādams mājās viens palika divus gadus vecais dēliņš Auseklis, izmisumā apķēries ap galda kāju. Viņu paņēma radniece Anna Sīpola Zasā. Vecākais dēls Arnis Vītols tolaik mācījās Ogres meža tehnikumā. Viņu no skolas izsūtīja 1949. gada 25. martā.

Pēteris Vītols 1947. gadā bija Daugavpils mežsaimniecības direktors. Sakarā ar ģimenes locekļu izsūtīšanu viņu no šī amata atlaida. Mainot vairākas darba vietas

dažādos Latvijas novados, 50. gados P. Vītols par mežzini sāka strādāt Madonas rajona Saikavas mežniecībā. Slatē tolaik rādīties viņš nedrīkstēja. Te ieradās tad, kad atgriezās visi ģimenes locekļi no Sibīrijas dažādām izsūtījuma vietām un Auseklis no Zasas. Tikai ap 1957. gadu atkal visa ģimene bija kopā Slatē. Savas dzīves gaitas šajā saulē Pēteris Vītols beidza 1970. gada 17. augustā. Apbedīts Slatē, Ļūcānu kapsētā.

Kad Vītolu ģimene dzīvoja Liepās, viņu sabiedriskā darbība saistījās ar Zasu. Vītolu bērni Ausma un Arnis, mācoties Mežgala pamatskolā, sastāvēja Zasas mazpulku vienībā Nr. 633.

No muzejā apkopotiem materiāliem un Benitas Kalniņas rakstiem periodikā iegūstam plašu informāciju par novada mežiem un mežkopjiem.

Pēc Pirmā pasaules kara Jēkabpils un Ilūkstes apriņķos, Daugavas kreisajā krastā augšpus Līvāniem, izveidoja Slates virsmežniecību. Tās teritorija

Mežsaimniecības ekponāti

Zāses mazpulku vienības lopkopības sekcija.

Pirmajā rindā no kreisās: kasiere Anna Treikovska, Ausma Vītola, Arnis Vītols, Vilnis Svarāns, vienības vadītājs Vladislavs Kozuliņš, lopkopības pārraudze- sekcijas vadītāja; otrajā rindā: Edgars Dimparāns, Pēteris Kozuliņš, vienības sekretārs Imants Dimparāns

Elza Vītola darbojās Zāses aizsardžu pulciņos, šeit mājturības kursu grupa pie Zāses pagastmājas. Pirmajā rindā no kreisās: pirmā – Anna Ošāne (Audzīte), ceturrtā – Alma Kaņepe (Putniņa); otrajā rindā: Elza Sakse, Elza Balode, kursu vadītāja, ceturrtā – Elza Vītola; trešajā rindā: Milda Puriņa, Elza Vecuma (Silapētere), trešā - Marta Runcīte, piektā – Aleksandra Kļaviņa; ceturrtajā rindā no kreisās: trešā – Vilma Goldmane-Alotiņa

stiepās līdz Lietuvas robežai un dalījās četrās mežniecībās ar kopējo platību 16 797 hektāri (1921). 1932. gadā pievienoja klāt Elkšņu mežniecību, līdz ar to platība palielinājās līdz 20 733 hektāriem. Zasas mežniecībā 20 gadus (1924–1944) darbojās Ernests Freibergs, Slates mežniecībā – zasiētis Jēkabs Šotnieks (1921–1934) un Jānis Štauers (1934v1944).

Pat tik nomaļam Latvijas stūrītim kā Slates virsmežniecība pirmais krievu gads (tā tautā mēdza saukt) bez posta garām negāja. 1941. gada 14. jūnijā ceļš uz Vjatlagu sākās Susējas novada mežzinim Emīlam Dreiblatam (nomira 1943. g.). Šis datums nebūtībā aizrāva Vītola ģimenes paziņas un sabiedriskus darbiniekus – aizsargus Vaski un Tomānu. 1944. gadā fronte tuvojoties, trimdu un svešumu izvēlējās mežziņi Ernests Freibergs un Jānis Štauers ar ģimenēm. Viņiem nebija lemts dzīvot savu stādīto jaunaudžu tuvumā un redzēt, kā tās izaug par skaistu mežu.

Pēc virsmežziņa Pētera Vītola aiziešanas 1945. gadā, sākās direktoru laiks. Viņi nāca un gāja, cits vairāk, cits mazāk iezīmējams pēdas. Notika nemitīga pārorganizēšana. Mainījās administratīvā piederība Aknīstes, Daugavpils un Jēkabpils rajoniem. Virsmežniecības nosaukums pazuda. Radās jauns vārds – Slates mežsaimniecība. Pirmais direktors bija Kārlis Beķeris. Pēc viņa Pēteris Polinskis (pēc tautības krievs), tad īsu britiņu - Ignats Krieviņš. No 1955. gada 2. jūnija – Jānis Blūmiņš.

1957. gadā atkal pārveidošana un cits nosaukums – Slates mežrūpniecības saimniecība. Tas bija lielo cerību laiks, jo no Krievijas Gulaga plašumiem mājās pārnāca apcietinātie un izsūtītie. Cilvēki atkal gribēja ķerties pie lieliem darbiem, kas piepildītu nākotni. Mežrūpniecība pārdzīvoja ziedu laikus (1957–1972), bet novads trešo renesansi. Direktors Jānis Blūmiņš uzsāka lielu celtniecību. Ķoka guļbūvju vietā sāka būvēt ēkas no silikātu ķieģeļiem. Diemžēl Blūmiņa laiks nebija ilgs, jo viņam līdzī nāca ēna: dzīvesbiedre bija kādreizējā Latvijas ministra Alfreda Bērziņa meita, kas neprata šo radniecību slēpt. Par laimi Blūmiņa pēctecis bija Pāvels Plotka, kas iesākto būvēšanu turpināja. Uzcēla desmit divstāvu dzīvojamās mājas, mehāniskās darbnīcas, bērnu dārzu, pakalpojumu namu, kur izvietojās arī pasts un bibliotēka. Attīstījās kultūras dzīve. Darbojās vīriešu un sieviešu vokālie ansambļi, bērnu pašdarbības kolektīvs, arī spēcīgs dramatiskais kolektīvs.

Zasas mežzinis G. Puida un ceļu meistars Riekstiņš bija iecerējuši Zasas pagasta lielceļa abās pusēs izveidot bērzu un liepu aleju. Taču drīz vien šo darbošanos pārtrauca, jo Mežu dienas esot nacionālisma palieka. Tomēr katru pavasari paklusām kokus stādīja. Tikai aleja netika turpināta. Arī Pāvelam Plotkam vajadzēja labprātīgi mainīt darba vietu. Nākamais direktors no 1972. gada bija Indulis Kamoliņš. Atkal sekoja pārveidošana, kamēr 1975. gada 1. decembrī patstāvības zaudēšana un pievienošana Jēkabpils mežrūpniecības saimniecībai. Līdz

ar to rosība Liepās beidzās. Noplaka kultūras dzīve. Telpas izskatījās apdilušas, bet apkārtne – nekopta. Iznīdēja to, kas iepriekš radīts. Nocirta veco ābeļu dārzu, tā vietā atstājot tukšumu. Iznīcināja Pētera Vītola dēstīto paradīzes ābelīti, kas bija neparasts koks, priecēja acis ar kupliem ziediem pavasarī un sarkaniem augļiem rudenī.

Arī Atmosdas laiks Liepās nav nesis pārmaiņas. Šeit ir Zasas pagasts un Jēkabpils virsmežniecībai pakļautā apvienotā Slates mežniecība.

Šajā ēkā no 1833. līdz 1921. gadam atradās Slates mežamuiža, no 1921. līdz 1946. gadam – Slates mežsaimniecība, bet no 1957. līdz 1975. gadam – Slates MRS

Zasietes **Benitas Kalniņas** dzīves gājums balstījies uz vairākām nejaušībām. Muzeja veidošanās sākums – nejaušība, atrodot Pētera Vītola fotogrāfiju. Nejauša Benitas dzīvē bijusi arī mežkopja profesijas izvēle.

Tā kā izsūtījumā no 1941. gada 14. jūnija kā vienpadsmit gadīga meitene biju pārdzīvojusi badu, izvēlējos studēt pārtikas tehnoloģiju. 1952. gadā nokārtoju visus eksāmenus (toreiz tie bija 11) uz “5”, bet fakultātes dekāns Zariņš man paziņoja: “Ar šādām biogrāfijām mūsu fakultātē nemācās.” Pēc šīs sarunas stāvēju bēdīga gaiteni ar savu atzīmju lapu rokā. Kāds puisis, garām ejot apvaicājās, kāpēc esmu tik skumja. Kad pastāstīju, viņš ieteica iet uz mežsaimniekiem. Šis fakultātes dekānam Mūrniekam nebija pretenziju pret manu biogrāfiju, tāpēc arī kļuva par mežsaimnieku.

Benita Kalniņa

Nekad to neesmu nožēlojusi, jo mūžs pagājis saistībā ar dabu, svaigā gaisā. Slates virsmežniecībā strādāt par mežu inženieri ieradās 1957. gadā pēc LLA beigšanas. Bet līdz ar šo gadu notika pārveidošana un tapa cits nosaukums – Slates mežrūpniecības saimniecība.

Lai kādas bijušas mežsaimniecības reorganizācijas, Benita par inženieri Liepās nostrādāja 38 gadus – līdz 1995. gadam, kad aizgāja pelnītā atpūtā 66 gadu vecumā. Bet vai aizgājusi? Nē. Turpinās nepārtraukts darbs: muzeja vadīšana, ekskursantu un viesu uzņemšana, muzeja eksponātu papildināšanu, darbošanās rajona represēto biedrībā, novada vēstures pētīšana

Sēlijas asociācijā, piedalīšanās savā dzimtā Praulienas novada vēstures pētīšanā Madonas rajonā. Nekas Benitai dzīvē nav nācis viegli. Izsūtījumā nošauts tēvs (Praulienas pagasta Aizsargu organizācijas vadītājs), 1946. gadā Sibīrijā mirusi māte. Benita ar diviem jaunākajiem brāļiņiem ievietota bērnunamā, kur lielākajiem bērniem bija smagi jāstrādā. Kad notikusi bērnu brīvlaišana, Benita ar diviem brāļiem atbraukusi uz Latviju. Vienu brāli paņēmusi radniece. Apmetušies pie vecāsmātes Rīgā, strādājuši un vakaros mācījušies, beiguši vakara vidusskolu. Arī studiju laikā Benita nepārtraukti strādājusi, jo ar stipendiju vien jau nevarēja iztikt.

Ģimenē ar Aleksandru Oskaru Krūmiņu izaudzināti divi bērni – Līga un Jānis. Izskoloti, dzīvo savās ģimenēs un strādā Rīgā. Oskars nesen nomira. Dzīves laikā vadītas 23 kāzu ceremonijas radu un draugu ģimenēs. Benita apguvusi apgērību šūšanas prasmi un ieguvusi šī amata pasniedzējas tiesības, vadījusi un mācījusi daudzas šuvēju grupas Zasā un Slatē. Apbrīnojamas ir viņas darba spējas, dzīvotprasmē, dzīves gudrība un labestība.

Runājot par virsmežziņiem, mežziņiem, direktoriem un inženieriem Slates mežsaimniecībā, atcerēsīties, ka savus darba mūžus te vadījuši **Emīlija** un **Jānis Svarāni**. Ģimeni veidojuši, kad abi jaunie LLA Mežsaimniecības fakultātes absolventi ieradās darbā. Emīlija Upeniece, dzim. 1934. gada 26. janvārī Preiļu rajonā Rudzātu pagastā, darbā stājusies 1959. gada 1. augustā, bet Jānis Svarāns, dzim. 1937. gada 9. februārī Zesas pagasta Viesturos, darbā stājies 1960. gada 1. septembrī. Darbu abi uzsākuši Slates MRS Leimaņu mežniecībā. Sākumā strādāts dažādos amatos, bet turpmāk bijuši inženieri. Jānis pēdējos gadus galvenais inženieris. Emīlija visā darbošanās laikā arī sabiedrisku darbu veicēja un galvenā mežinieku pārstāve ciema saietos. Jānis – aktīvs sportists un mednieks. No 1962.

gada Svarānu ģimene bija Liepu ciemata iedzīvotāji. Ģimenē uzauga divi bērni - dvīņi Vita un Andis (dzim. 1963. gadā). Abi beidza Zasas vidusskolu. Emīlija un Jānis Svarāni nostrādāja līdz 1975. gada 1. decembrim, kad Slates mežrūpniecības saimniecību likvidēja. Turpmāk pašiem bija jārod nodarbošanās, jo no piedāvājuma pārcelties uz Jēkabpili viņi atteicās. Jānis vēl strādā Zasas pagasta padomē, bet Emīlija jau vairākus gadus atdusas Zasas kapsētā.

Emīlija un Jānis Svarāni

Zasā ir meža darbinieku dinastija. **Jānis Dubovskis**, dzim. 1890. gadā Jēkabpils apriņķa Zasas pagastā. Pabeidzis Zasas pagastskolu un Cīravas mežsaimniecības skolu. Par mežsargu sācis strādāt muižas mežos. Ar 1921. gadu mežsarga darbu turpinājis Slates virsmežniecības Kuplā meža apgaitā. Mīlējis mežu, putnus, zvērus. Aktīvs mednieks. Savu mežkopja pieredzi un zināšanas nodeva dēlam Mārtiņam Dubovskim, pats pelnītā atpūtā aizgājis 1955. gada 1. maijā.

Mārtiņš Dubovskis

Mārtiņš Dubovskis, dzim. 1922. gadā Jēkabpils apriņķa Zasas pagasta Mežmalās. Pabeidzis Zasas pamatskolu un Lubānas mežsaimniecības skolu. Kuplā meža apgaitā strādāja līdz aiziešanai pensijā. Viņš jau vairākus gadus aizsaulē. Mārtiņa meita Inta ir skolotāja, savukārt znots Aldis Sviķkalns kopš 1980. gada arī Leimaņu un Slates mežniecību mežzinis. Tāpat Dubovsku mazdēli noskaņoti mežkopju gaitām: Edgars beidza Kalsnavas meža skolu, Valdis LLU Mežkopības fakultāti.

Sports Zasā

Visos laikos Zasā jaunieši ir nodarbojušies ar sportu. Latvijas brīvvalstī, kad ar skolas pārziņa Ādama Kluča pūlēm tika uzbūvēts sporta laukums, te sportoja skolēni, mazpulcēni, notika arī Viļa Stukula organizētas jātnieku sacensības aizsargiem. Sporta laukumā tika rīkotas dažādas svinīgas parādes. Tolaik Zesas pamatskolā ievērojamākie sportisti bija Imants Dimparāns, Vladislavs Kozuliņš, Jānis Antonevičs, brāļi Roberts un Jānis Gercāni. Visi viņi bija komanda, kas startēja arī sacensībās ārpus pagasta. Jaunāko zēnu komanda – Andrejs Boks, Jānis Dzenis, Miervaldis Zineris, Evalds Antevičs, Voldemārs Adumāns, Rūdolfs Lejiņš – piedalījās skriešanā, riteņbraukšanā un spēlēja volejbolu vietējās sacensībās. No bērnības atceros, kā visa ģimene braucām uz Zasu, kad pirmo reizi sporta laukumā notika jaunās kinofilmas “Zvejnieka dēls” demonstrēšana.

Sevišķa rosība sportā sākās pēc kara, kad galvenie sportotāji bija Zesas vidusskolas skolēni un no kara atgriezušies puīši. Tolaik redzamākie – Jānis un Juris Vaskinoviči, Jānis Svilpe, Austris Janovskis u.c. Uz sacensībām sabrauca sportisti no visas plašās apkaimes, arī no Līvāniem. Skolēni ar lielu aizrautību pievērsās fizikulturai. Daudziem audzēkņiem sports kļuva sirdslieta, gandrīz vai visas dzīves saturs. Zasiēši atceras Uldi Krastiņu, Veltu Sprostiņu, Gunāru Kalniškānu, Gunāru Kiopu, Liju Robežnieci, Maiju Pureni. Viņi bija ne tikai skolu jaunatnes, bet arī BSB “Vārpa” čempioni, un rekordi liek domāt par nepārtrauktiem treniņiem.

Pasekosim mūsu skolas un ciema sporta dzīvei, sākot no pēckara gadiem, kas aprakstīts Zesas vidusskolas sporta hronikā.

1946./47. māc. gadā skolas un ciema sporta dzīvi vadīja skolotājs Alfrēds Taškovs. Jau no rudens sāka sporta laukuma rekonstruēšanu. Ziemā strādāja pie sporta rīku gatavošanas (stienis, buks, vālītes, nūjas). 1949./50. mac. gadā skolā ieradās jauns un enerģisks fiziskās audzināšanas skolotājs Česlavs Pupiņš. Viņš turpināja skolotāja A. Taškova trijos gados labi paveikto un ieviesa jauninājumus. Pulcināja visu skolu uz rīta rosmi. Rīgā republikāniskajās skolu jaunatnes sacensībās 1949. gadā jaunus rekordus slēpošanā guva Zesas vidusskolas audzēkņi Voldemārs Avotiņš, Uldis Krastiņš, Ausma Dombrovska.

1951. gada maijā notika meistarsacīkstes vieglatlētikā, kur zasiēši sasniedza 12 trešās sporta klases un 22 jaunatnes sporta klases rezultātus. Sacensību gaitā tika laboti deviņi skolas un rajona rekordi, no kuriem pieci pārsniedza arī rajona “Vārpas” rekordus. Dažādās distancēs vislabākie bija Uldis Krastiņš, Maija Purene, Velta Sprostiņa, Modris Krastiņš, Kārlis Kokainis, Lija Robežniece. Labākie vieglatlēti no Zesas vidusskolas 1951. gadā 21. un 22. jūlijā piedalījās lauku jaunatnes meistarsacīkstēs Rīgā, kur guva labus rezultātus.

1951./52. māc. gadā iesākto fizikultūras darbu skolā turpināja skolotāja Kursīte. Jau pašā sākumā tika organizētas "Vārpa" meistarsacīkstes, kur zasiēši uzrādīja labus rezultātus. 27. septembrī rajona FK un SK priekšsēdētājs L. Bauskis pasniedza Zsas vidusskolas fizikultūras kolektīvam LPSR Ministru Padomes FK un SK diplomu par sekmīgi izvērstu darbu. Arī turpmāk redzami jauni sasniegumi. Kolektīvā darbojās 101 biedrs, bija sešas sporta sekcijas, noorganizēja volejbola sacensības. Fizikultūrieši uzsāka basketbola laukuma būvi, atjaunoja GDA šķēršļu joslu. Sāka darboties Kārļa Kokaiņa vadītā slēpošanas sekcija. Rīkoja divas reizes nedēļā meža skrējienu. Kad pienāca slēpošanas sezona, sporta klasei atbilstošus rezultātus slēpošanā paturēja Uldis Krastiņš un Ausma Dombrovska. Labus rezultātus pasniedza jaunie sportisti Harijs Mednis, Alfreds Siliņš, Skaidrīte Lejniece. 10. februārī rīkotais skolas fizikultūriešu vakars iepriecināja ar dažādiem priekšnesumiem – sevišķi K. Kokaiņa un M. Purenes brīvās kustības un A. Dombrovskas un U. Krastiņa pāru vingrojumi.

1952./53. māc. gadā skolotāju Kursīti pārcēla uz Dunavas 7-gadīgo pamatskolu, bet fizikultūras darbu Zasā sāka vadīt skolotāja Ella France. Jau mācību gada sākumā fizikultūrieši pabeidza veidot basketbola un volejbola laukumus, jo drīzumā Zasā notika volejbola sacensības, kurās piedalījās Aknīstes vidusskolas un Jēkabpils Lauksaimniecības tehnikuma audzēkņi. No meiteņu komandām pārliecināšu uzvaru izcīnīja zasietes. Zsas vidusskola arvien vairāk ar sporta aktivitātēm izvirzījās ne tikai rajona skolu priekšgalā, bet arī piedalījās republikas mēroga sacīkstēs.

1953./54. mac. gadā skolā turpinās fiziskās kultūras attīstība. Iegādājās līdztekas, boksa cimdu, 15 pārus slēpju. Novembrī draudzības sacensības volejbolā, vēlāk masveida kross slēpošanā (priekšgalā Oskars Krodzinieks), pavasarī riteņbraukšanas sacensības jaunākajās klasēs. Viss notika pirmo reizi skolas vēsturē. 9. maijā vasaras sporta sezonas atklāšanai veltītas vieglatlētikas sacīkstes, kur labākie rezultāti G. Kalniškānam, Z. Asarim, V. Sprostiņai, M. Krastiņam, O. Bružukam, M. Purenei. 12. un 13. jūnijā Zsas stadionā risinājās rajona meistarsacīkstes volejbolā, kurās piedalījās 11 vīriešu un 4 sieviešu komandas, kopā vairāk par 100 dalībnieku. Pirmo vietu sacensībās izcīnīja Zsas "Vārpa", otro Zsas vidusskolas I komanda. Maijā Aknīstes rajona skolu jaunatnes meistarsacīkstēs vieglatlētikā Zsas skola izcīnīja I vietu.

1955./56. mac. gadā visu rudeni un ziemu fizikultūrieši aktīvi gatavojās Zsas ciema spartakiādei. Pavasarī 3. jūnijā Zsas stadionā pulcējās fizikultūrieši. Parāde sākās ar karoga uzvilkušānu – priekšgalā labākie fizikultūrieši: Aina Miglāne, A. Rubenis, M. Ahramoviča. Uz 800 m starta labākās skrējējas J. Aļeksejeva un A. Miglāne, kas bija sporta biedrības "Vārpa" republikas čempiones 400 m skrējienā.

1956./57. māc. gadā skolā ienāca jauns fizikultūras skolotājs **Gunārs Ķiesneris**. Fizikultūras kolektīvā bija 21 biedrs. Sāka darboties jaunas sekcijas: sporta spēļu, vingrošanas, peldēšanas, GDA, šaušanas un tūrisma. Jaunais skolotājs rūpējās par inventāru. Tika sagādāts vingrošanas zirgs, divi paklāji, divi basketbola grozi, rāpšanās virve, arī 10 pāri jaunu slēpju. Gadā notika 25 dažādas sacensības. Pirmo reizi skolā basketbola soda metienu turnīrs, kurā negaidīti uzvarēja 8. klases skolēns Prodišķis. Rajona skatē 1. vietu vingrošanā izcīnīja akrobāte Nora Auziņa. Martā Zasā ieradās Rīgas 4. vidusskola ar sporta programmu. Zesas ciema spartakiādē labus rezultātus uzrādīja lodes grūšanā E. Romulis, augstlēcšanā – J. Valterāns, tāllēcšanā – A. Rubenis. 15. jūnijā notika rajona spartakiāde Aknīstē, kur zasiēši izcīnīja pirmo vietu kā vieglatlētikā, tā volejbolā un arī komandu kopvērtējumā. Saņēmuši kausus, vimpeļus, goda rakstus un personīgās balvas, zasiēši mājup devās ar apņēmību, ka ar lielāku aktivitāti gatavosies nākošajām sacensībām.

1957./58. māc. gads – otrais daudzsološā fizikultūras skolotāja Gunāra Ķiesnera vadībā. Skolā papildināja sporta inventāru: iegādāja vingrošanas aplūsus, buku, svarcelšanas stieni, volejbumbas, šķēpus, 15 pārus jaunu slēpju. Skolēni pašu spēkiem izgatavoja divus jaunus basketbola grozus un tenisa galdu. Lai varētu trenēties basketbolā, Zesas ciema tautasnamā skolēni iekārtoja basketbola laukumu un grozus. Līdz 9. martam bija notikušas 25 sacensības dažādos sporta veidos. Fizikultūrieši sekmīgi piedalījās ražas svētkiem veltītajās volejbola sacensībās, kur vidusskolas komanda izcīnīja pirmo vietu, aiz sevis atstājot spēcīgās Dignājas, Biržu un Ābeļu ciemu komandas. Zesas vidusskolā bija laba sporta informācija. Izgatavotas sešas vitrīnas, albums par olimpiskajām spēlēm Melburnā. Pirmo gadu skolā rīkoja turnīru novusā, dambretē un šahā. Apkopojot rezultātus, 1. martā notika FK sarīkojums, ko organizēja un sagatavoja sportisti N. Auziņa, E. Cimuška, A. Zibulāne u.c.

Par turpmākajiem sasniegumiem sportā Zasā atradīsim liecinājumu Gunāra Ķiesnera atmiņās, jo viņam Zasā aizvadīti 26 darba gadi (1956–1982).

Materiālā bāze sākumā slihta. Tā uzlabojās 60. gadu beigās, pateicoties šefiem – Rīgas krāsu un laku rūpnīcai un p/s “Zasa” direktoram Jānim Vanagam. Viņš tolaik sportam piešķīra 2500 rubļus. Materiāli skolu atbalstīja arī Rīgas šefi. Te visu slodzi “vilka” direktore Ella Vaičule, vēlāk Laimdota Leitiete un skolas saimnieks Kārlis Bērziņš. Nopirkām 30 volejbola, 30 basketbola un 10 futbola bumbas, vingrošanas sienu, 8 paklājus, 80 pārus slēpju un 50 pārus slēpju zābaku, 20 diskus, 10 lodes, 10 šķēpus, 10 barjeras, 20 pārus nagleņu, 30 tenisa bumbiņas, tenisgaldu, grāmatas... Arī 3 sacīkšu velosipēdus, no kuriem zēni Evalds Šulte (tragiski miris) un Valdis Navenickis gandrīz nenokāpa. Iegādājāmies arī šaha pulksteņus, hronometrus un 10 000 patronu. Kļuvām bagāti.

Kopā ar L. Leitieti un K. Bērziņu nolēmām taisīt kārtīgu stadionu. Te atkal vajadzēja naudu. J. Vanags atbalstīja gan ar transportu, gan līdzekļiem. Ar K-700 traktoru trīs vai četras kravas atveda tenisītu, arī kaļķu izsijas. Zemes ierīkotājs Ansis Āzers nolīmeņoja laukumu, skolēni ar spaiņiem un nestuvēm iznēsāja materiālus, buldozerists Jānis Dilāns noklāja un noblietēja laukumu. Te intensīvi darbojās saimniecības celtnieku brigādes pārstāvji – Valdis Pusbarnieks, Dzintars Līcis, Visvaldis Cišs. Visi nēmās pat vakara tumsā. Ar J. Vanaga atbalstu noasfaltēja basketbola un volejbola laukumus. V. Pusbarnieks kopā ar J. Kļavinsku sagādāja kokmateriālus, izgatavoja solus un vingrošanas rīkus. Stadionam apkārt apvilka drāšu sietu. Sporta laukuma sagatavošanā daudz palīdzēja kalējs Imants Dimparāns un metinātājs Ēriks Skujenieks.

Lai ziemas periodā varētu vingrot un spēlēt volejbolu, celtnieks Jānis Kļavinskis skolas zālei izgatavoja vingrošanas sienu un logu režģus. Tad kopā ar sporta cienītājiem V. Pusbarnieku, Dz. Līci un R. Smilškalnu nolēmām, ka nepieciešama kārtīga šautuve. Arī to J. Vanags akceptēja, un tapa gan aizsargvairogi, gan ložu ķērājs, gan skaista būve ar četriem lodziņiem – viena no labākajām rajonā. Zesas labākie šāvēji – Gunārs Kiops, Helēna Ļeonova, Roberts Smilškalns – rajonu sacensībās bija vieni no pirmajiem. Šaušanas mākslu apguva arī Dz. Līcis un daudzi skolas zēni. Labus rezultātus šaušanā sasniedza Biruta Skrodere, Mirdza Ludāne.

Tad mums vajadzēja peldētavu. Grūti gāja, bet uzcēlām. Noturējās tikai kādus trīs gadus, jo pavasarī palu laikā ledus to iznesa. No jauna būvēt vairs neuzdrošinājāmies. Tas bija ap 1960. gadu. Labākie peldētāji tajā laikā – Gunārs Priekulis, Pēteris Bērziņš, Vilnis Indāns – rajonā nemainīgi pirmie. Republikā vēlāk Guntis Pusbarnieks vienmēr pirmajā trijniekā.

Inženieris Visvaldis Cišs man daudzreiz teica: “Gunča, tu tikai pasaki, ko skolai vajag – visu izdarīsim.” Bet es tomēr kautrējos pārāk daudz prasīt. Ar sporta būvēm Zasa bija viena no bagātākajām rajonā. Dažādas sporta sacensības gan skolā, gan sovhozā vai rajonā notika gandrīz katru sestdienu un svētdienu, saimniecība spēja dot tikai autobusus, šoferi brauca bez brīvdienām. Gan 60., gan 70., arī 80. gados tie bija Jānis Eriņš, Jānis Bogmalis, Dainis Liepiņš, Jānis Brandulis. Agrāk (1956-1959) braucām ar vaļējo “bortoviku”, arī ziemā. Sametām kravas kastē salmus, sagūlāmies, apsedzāmies ar brezentu. Tā piecus vai sešus gadus no vietas p/s “Zasa” komandas kopā ar Zesas vidusskolu dažādos sporta veidos izcīnīja ceļojošo karogu. Par naudu, kas sapelnīta ar sporta sarīkojumiem, 1960. gadā 15 Zesas skolēni aizbrauca ekskursijā uz Maskavu. Rudenī, ziemā un pavasarī notika sporta dienas, bet vasarās sporta svētki. Darbojās arī senioru skrējēju komanda – Jāzeps Mizovskis, Jāzeps Balcers, Osvalds Voitāns, Ņina Gercāne, Ausma Šavčenko.

60. un 70. gados Zasā pastāvēja spēcīga ugunsdzēsēju komanda, kas startēja sacensībās Jelgavā, Kuldīgā un citās pilsētās. Vīriešu komandā bija Elmārs Aizpurietis,

Arnīs Ūbelis, Osvalds Voitāns, Jānis Kokins, Uldis Vaičulis. Ugunsdzēsēju sieviešu komandā – Helēna Leonova, Skaidrīte Ķiesnere, Alīda Geidāne, Tatjana Jaudzema, Maija Jostiņa, Milda Riekstiņa.

Darbojās arī galda tenisa un novusa komanda, ko vadīja Ansis Āzers, šahu spēlēja Jānis Markots, Juris Priedeslaipa, dambretē čempione Māra Andrijauska, Jānis Markots, Heinrihs Saušs. Šahā rajona čempions, vēlāk daudzkārtējs republikas čempions un starptautiskais meistars – Laimonis Zālītis. Svarcelšanā daudzkārtējs rajona čempions bija Mihails Goļevs, 60. gados Jānis Dardzāns (1970. g. gāja bojā autoavārijā), Pēteris Liepiņš – seniors (miris 1994. g.) un Jānis Vecums.

1972. gadā p/s “Zasa” FK vadītājam Andrim Markotam MP piešķīra brīvbiļeti uz Tautas spartakiādi Maskavā. Katru gadu notika fizikolektīvu skates par tēmu “Labākā skola fiziskajā audzināšanā”. Zasas vidusskola gandrīz vienmēr rajonā bija godalgota ar 1. vietu, tikai retās reizēs – otrā vai trešā, bet republikā vienmēr pirmajā trijniekā. Ikgadējās ierindas skates 23. februārī prasīja lielu sagatavošanās darbu, bet tas stipri uzlaboja skolēnu stāju.

Spēcīgas volejbolistes un basketbolistes 50. un 60. gados bija Ž. Aleksejeva, A. Zibulāne, māsas Mirdza un Inta Ahramovičas, S. Paegle, M. Miglāne, D. Dimparāne, I. Lejniece, I. Malecka, A. Gaffe, D. Babiča, M. Puntūze, A. Spule, B. Bisle, A. Zinere, I. Eriņa, D. Bandere, M. Vībāne, B. Skrodere, A. Rubina, I. Bartuseviča. G. Verigo – visu laiku labākā skolas volejboliste un basketboliste. 70. gados nāca jaunākas spēlētājas – Gunta Kļavinska, Melita Svilpe, Laima Smilškalne. 50. un 60. gadu volejbolisti un basketbolisti zēni – A. Rubenis, J. Valterāns, V. Indāns, U. Vaičulis, R. Umbraško, A. Markots, G. Kalniškāns, J. Kokins, Dz. Līcis, P. Šulte, E. Mežaraups, A. Kudrovskis, J. Veigulis. 70. gados klāt jaunāki – D. Zineris, G. Rāviņš.

Spēcīgi lodes grūdēji bija Māris Bruņinieks, Jānis Razumovskis un tenisists Pēteris Bruņinieks. Biatlonā rajonā izcili – Dz. Līcis, I. Plāte, G. Pusbarnieks, A. Dzintars, A. Spule, G. Porietis. Krosos startēja jau visi iepriekš pieminētie sportisti, arī A. Adumāns, I. Brodiņš, J. Ūbelis, Z. Rumpe, V. Stankevičs, J. Skroderis, S. Romanovska, I. Žikova, G. Kļavinska, M. Svilpe. Slēpošanā pirmās vietas pārāk bieži neguvām, jo stipri bija Jēkabpils 1. vidusskolas slēpotāji, bet pirmajā trijniekā gan turējāmies. Labākie slēpotāji Dz. Līcis, I. Lejniece, A. Dzintars, I. Plāts, G. Pusbarnieks, M. Vībāne, I. Žikova, A. Rubina, B. Skrodere, I. Eriņa, no jaunākajiem – J. Skroders, A. Gabranovs, S. Ārmane.

Vieglatlētika, kā jau zināms, ir sporta karaliene. Tē nu zasiēši bija stipri. Vienmēr 2-4 dalībnieki bija rajona izlasē. Vairums no viņiem republikā turējās pirmajā sešniekā. Daudzkārt pieminēti vieglatlētī A. Šidlovskis, M. Bērziņš, J. Krimko, J. Veigulis, A. Timpa, D. Pīrāga, I. Zaplavnaja, A. Dominiēks. 80. gadu sākumā rajona vieglatlētu daudzciņas sacensībās Zasai bija pirmā vieta. Tā bija viena no prestižākajām uzvarām manā darbības laikā.

Motosportisti Veckalnu trasē

70. gadu vidū sāka attīstīties tehniskie sporta veidi – motosports un skijoringa, par ko ierosme pieder aktīvajam motosportistam un tiesnesim Jānim Spulem. Bet organizēja un palīdzēja veidot trases visi sporta entuziasti: Valdis Pusbarnieks, Dzintars Līcis, Roberts Smilškalns, Visvaldis Cišs. Skijoringā brauca kā pieaugušie puīši, tā arī skolas zēni (uz slēpēm). No zasiēšu vidus izauga sporta meistari Guntis Rāviņš, Ilgvars Prodišķis, Jānis Ludāns, Guntis Romanovskis. Uz slēpēm visdrošāk turējās Osvalds Voitāns, arī Guntis Leiskins, Guntis Romanovskis. Motokrosos spēcīgi braucēji bija Jānis Spule, Valdis Klindzāns, Andis Indriksons, Jānis Rubens ar kantētāju Jāni Vībānu – ar blakusvāga ekipāžu, arī visi iepriekšminētie skijoringa motobraucēji. Motosporta sacensības 60. gados bija iesācis pasta darbinieks Jānis Meijers. Zasas parkā ierīkotajā trasē, kur tolaik braucēji bija Dainis Klindzāns, Aivars Spēks, Vībāns no Mežgales un pats Meijers. Šī trases vieta nebija tā labākā.

1977. gadā DOSAAF pirmorganizācijas priekšsēdētāja V. Pusbarnieka vadībā tika izbūvēta un augustā atklāta Veckalnu mototrase, kas ilgi kalpoja motosporta attīstībai. 1980. gadā Zasas DOSAAF pirmorganizācija atzīta par labāko rajonā. Tai piešķirts ceļojošais sarkanais karogs. Pārņēmis motosporta vadību, Jānis Spule aizrāvās ar skijoringu un guva godalgotas vietas daudzās sacensībās republikā. Reiz, kad biju jau no Zasas pārcēlies uz Jūrmalu, uz atklātajām meistarsacīkstēm atbrauca zasiēši un savāca gandrīz visas medaļas. Jūrmalnieki toreiz bija dikti nikni.

Gunārs Ķiesneris devis arī īsu rezumējumu par ievērojamākajiem Zasas vidusskolas sportistiem triju gadu desmitu periodā (50.–70. gadi).

Jevgēnija Ženija Aļeksejeva (Gasiņa). Spējīga sportiste daudzās disciplīnās: vieglatlētikā, volejbolā, basketbolā. Bronzas medaļas ieguvēja šķēpmešanā republikā “Vārpas” meistarsacīkstēs. Lauksaimniecības mācību iestāžu sacensību uzvarētāja.

Andris Markots. Universāls sportists vieglatlētikā, volejbolā, basketbolā, šaušanā, p/s “Zasa” FK vadītājs 70. gados.

Skaidrīte Paegle (Ķiesnere-Markote). Universāla sportiste vieglatlēte. Rajona čempione. Republikā pirmajā sešniekā. Volejboliste, basketboliste, čempione ugunsdzēsēju sieviešu komandā.

Maija Miglāne. Vieglatlēte, volejboliste, basketboliste. Rajona čempione diska mešanā. Šobrīd svešvalodu skolotāja Ogrē.

Gunārs Priekulis. Izvirzījās rajona komandā peldēšanā 1. vietas ieguvējs republikā.

Jānis Razumovskis. Vieglatlēts, rajona čempions lodes grūšanā.

Mirdza Ahramoviča (Vainovska). Vieglatlēte, volejboliste. Rajona čempione vieglatlētikā.

Inta Ahramoviča (Krieva). Vieglatlēte, republikas čempione. Volejboliste, basketboliste. Beidza Fiziskās kultūras institūtu.

Roberts Umbraško. Rajona čempions vieglatlētikā. Volejbolists, labākais slēpotājs Zasā.

Uldis Vaičulis. Rajona čempions vieglatlētikā. Volejbolists, basketbolists.

Dace Dimparāne (Jumīte). Vieglatlēte, volejboliste, basketboliste. Rajona čempione diska mešanā.

Aija Rubīna (Indriksone). Vieglatlēte. Daudzkārtēja rajona čempione. Republikā pirmajā sešniekā 400 m skriešanā. Volejboliste, basketboliste. Uzvarētāja krosos un slēpošanā.

Dzintars Līcis. Universāls sportists un sporta organizators Zasā. Vieglatlētis, volejbolists, biatlonists. Uzvarētājs krosos. Labākais slēpotājs un šāvējs. Bija DOSAAF šaušanas sekcijas vadītājs, p/s "Zasa" FK vadītājs 80. gados. Piedalījies Zasas sporta laukuma pārbūvē 70. gadu vidū un mototrases izbūvē 1977. gadā.

Māris Bērziņš. Vieglatlētis, krosists. Rajona čempions šķēpa mešanā.

Maruta Vībāne (Zeimule). Vieglatlēte, volejboliste, basketboliste, dalībiece krosos, laba slēpotāja.

Agris Dzintars. Vieglatlētis, biatlonists, aktīvs krosu dalībnieks. Rajona čempions slēpošanā.

Mirdza Puntūze. Vieglatlēte, volejboliste, basketboliste. Krosu dalībiece. Rajona čempione augstlēkšanā.

Dzintra Pīrāga. Vieglatlēte. Zasā vienīgā izcilā 400 m skrējēja. Vēlāk LLA čempione.

Gaļina Verigo (Leite). Universāla 70. un 80. gadu sportiste, izcila volejboliste, basketboliste, vieglatlēte, krosu dalībiece un laba slēpotāja.

Atis Šidlovskis. Vieglatlētis. Vairākkārtējs čempions lodes grūšanā un diska mešanā.

Dainis Zineris. Volejbolists, basketbolists un krosu dalībnieks skolā. Vēlāk pieckārtīgs čempions un sporta meistars. Baltijas republiku un Baltkrievijas Republikas čempions. Vissavienības lauksaimniecības mācību iestāžu sporta sacensību uzvarētājs, Latvijas izlasē 70. un 80. gadu sportists.

Jāatzīst, ka Gunāram Ķiesnerim ir brīnišķīga atmiņa. Kopā ar vecākajiem sportistiem Andri Markotu un Dzintaru Līci, sakārtojot secībā Gunāra aprakstus, labi izdevās pacelt no aizmirstības sporta panākumus Zasā 60. un 70. gados. Sadarbība ir bijusi auglīga. Paldies, Gunār!

1982. gadā Gunāra Ķiesnera vietā Zasā ieradās Fiziskās kultūras institūta absolventi: **Edvīns Grauzs** un **Juris Utināns**. Viņi turpmāk vadīja sporta darbu Zasā. Bet nu jau bija cita paaudze un jauni apstākļi. Sporta apmācībā skolā nekas īpaši nemainījās. Tās pašas sacensības, ierindas skates, sporta dienas, rajona spartakiādes, pulciņu un sekciju darbs, treniņi visiem, kam interesēja sports. Taču ne vairs tādā aizrautībā, kā priekšteču laikā. Pēc pieciem gadiem Juris Utināns

darbu mainīja un no Zasas aizgāja. Viņa vietā sporta stundas sāka vadīt traktorapmācības skolotājs **Jānis Kokins**. Edvīns Grauzs kopš 1999. gada ir arī skolas direktors.

Secībā sakārtotie komandu diplomu un goda raksti pēdējo 20 gadu garumā liecina par to, ka Zasas vidusskolas un pagasta jauniešu panākumi sportā vienmēr bijuši augstā līmenī. Visos laikos cieņā bija tādi sporta veidi kā vieglatlētika, volejbols, basketbols, sporta spēles rudens un pavasara krosos, galda teniss, novuss, dambrete, virves vilkšana, slēpošana.

80. gadi bija tas laiks, kad Zasas sportisti piedalījās rajona organizētajās kolhozu un sovhozu spartakiādēs, gūstot godalgotās vietas. Ievērojami rezultāti volejbolā, vieglatlētikā, ziemas daudzciņā, tenisā, novusā. Labākie sportisti šajā laikā: volejbolā Andris Markots, Jānis Kokins, Edvīns Grauzs, Tāivaldis Eigims, Mārtiņš Krievāns, Jānis Račkovskis, Kaspars Smilškalns, Andris Pētersons, vieglatlētikā un daudzciņā Andris Avotiņš, Arnis Gabranovs, novusā Vija Roze, Ansis Āzers (arī tenisā), tenisā A. Markots, E. Grauzs, J. Bartusevičs.

90. gados Zasā sāka attīstīties autosports. Radās aktīvistu grupa, kas aizrāvās ar bagijiem. Godalgotas vietas republikas līmenī ieguva Juris Bartusevičs un Jānis Gutbergs. 1996. gadā Juris Bartusevičs kļuva par republikas čempionu. Izdevumā "Zasas Pagasta Ziņas" 1996. decembrī rakstīts:

"Vairākus gadus Zasas vārds autosportistu aprindās, un ne tikai, saistās ar Juri Bartuseviču. Šogad mūsu Juris vairāk nekā desmit bagijistu konkurencē palika nepārspēts. Viņa stūrētais bagijs no Latvijas krosa trasēm spēcīgi traucās uz priekšu, un rezultātā Juri "uzrāva" pašā augstākajā virsotnē. Mēs varam lepoties, ka mūsu vidū dzīvo un aktīvi darbojas 1996. gada Latvijas čempions autokrosā."

Jēkabpils rajons viens no tiem, kur saglabājusies kompleksā skolēnu spartakiāde. Tajā Zasas vidusskolas skolēni gūst atzīstamus rezultātus gan novada, gan valsts mērogā. Labākie sportisti iepriekšējos gados: Solvita Ozoliņa, Jānis Daudzvārds, Gatis Teicāns, Līgita Lāce. Bet gadsimtu mijā – Indars Mucenieks, Aivis Kokins, Juta Romanovska, Jānis Kokins (juniors), Toms Teicāns, Jānis Grauzs, Nauris Bartusevičs.

Zasas vidusskolas zēnu volejbola komanda divus gadus (2001. un 2002. g.) izcīnīja tiesības piedalīties starptautiskajā volejbola turnīrā Holandē. Sporta skolotāja un trenera pavadībā uz Holandi devās Lauris Svarāns, Nauris Bartusevičs, Jānis Grauzs, Kristaps Miders, Indars Mucenieks, Toms Teicāns, Artis Ūbelis, Aivis Kokins, Guntars Dadeika.

90. gados populāri kļuva pagastu sporta svētki, kuri Zasā ik gadu notiek augusta pirmajā sestdienā. Uz sacensībām te sabrauc apkārtējo pagastu sportisti. Arī zasiēši brauc pie kaimiņiem. 2001. gada augustā Zasā notika Tautas partijas rīkotie plaša mēroga divu dienu sporta svētki, kur piedalījās sportisti no visiem Latvijas rajoniem.

Autosportists Juris Bartusevičs un mehāniķis Andris Pētersons

2. RINDĀ NO KR. :
 RAMONA ROMANOVSKA,
 ANDA STRIKA,
 SANĻA KURSĪTE,
 MADARA NAGLE

1. RINDĀ NO KR. :
 JEVA ZINERE,
 JĀNA LAPAŠINSKA,
 LINDA ENĢEVĪRE,
 ANDA KOKINA.

2. VIETAS IEGUVĒJAS JĒKABPILS RAJONA SKOLĒNU SPORTA
 SPĒĻU SACENSĪBĀS VOLĒJBOLĀ 1987.-88. G. CK. MEITENES.

Zasas vidusskolas volejbola komanda Holandē

Ārstniecība

Pagājušā gadsimta sākumā Zasā ārstu nebija. Mājlopu slimības un rozi cilvēkiem ārstēja vārdotāji un pūšlotāji, dzemdības mājas kārtībā pieņēma praktizējušās sievas. Karsoņus un iekaisumus ārstēja ar dažādām tējām un medu. Ievērojamais daudz bērnu ģimeņu skaits kompensēja samērā lielo mirstību. Vecie ļaudis bija ilgdzīvotāji. Zasiēši pazina vārdotāju Jēkabu Porieti – pēdējo Zasas muižas vagaru. Viņš apvārdoja rozi cilvēkiem un vīveles zirgiem, kā arī citas slimības. Daudzus dziedināja pie Ģērķāniem dzīvojošais vārdotājs Antons Gercāns.

Pēc Pirmā pasaules kara ar smagākām saslimšanām zasiēši brauca uz Līvāniem pie ārstiem Albicka un Beķera, kuri laipni pieņēma un ārstēja katru pacientu. Dakteris Beķeris savā mājā bija iekārtojis nelielu privātslimnīcu, kur smagākos gadījumos varēja ārstēties stacionāri. Līvānu pilsētas slimnīcu sāka būvēt 20. gadu vidū, kur arī zasiētis Jānis Dimparāns piedalījās celtniecībā.

Lai konsultētu un pārbaudītu skolēnu veselību, Zasas pamatskolas pārzinis Ādams Klucis 1927. gadā ataicināja ārstu Albicki no Līvāniem. 1928. gadā Zasā jau strādāja vietējā ārste Marta Ducena. Viņa līdz 1932. gadam pieņēma un ārstēja gan skolēnus, gan pārējos pagasta ļaudis. Pēc tam Zasas doktorātā piecus gadus – līdz 1937. gada 1. jūlijam ārsts bija Pauls Labsvirs. Vēlāk viņš pārcēlās uz Jēkabpili. Vietā atnāca ārste Emma Birnis (pēc apprecēšanās – Ēķis).

Otrā pasaules kara laikā zasiēšus dziedināja Zasas iecirkņa ārsts Voldemārs Gulēns, bet viņa sieva, ārste Mirdza Gulēna, brauca pieņemt slimniekus uz Slaties Debesniekiem. Bieži Gulēna kundze palīdzēja vīram Zasas doktorātā. Šajā laikā, kad naudai nebija vērtības, samaksa dakteriem bija tikai natūrā. Par ārstēšanu ļaudis veda speķi, sviestu, biežpienu un citus ražojumus. Pa sētas durvīm ārstu kalpone saņēma visu atvesto. Kara beigu posmā, kad speķis jau bija nostabilizējies par galveno valūtas veidu, vācu okupācijas valdība deva “punktus” par nodotiem lopiņiem, labību, pienu, par izcirstām meža normām. Par “punktiem” varēja nopirkt degvīnu, petroleju, ziepes, audumus un vēl šo to dzīvei nepieciešamu. Bieži maksāšanas līdzeklis tad bija degvīns.

Ar dakteru rakstītajām receptēm Zasā bija jādodas uz aptieku, kur sagaidīja laipns un runīgs vīrs – provizors Teodors Lejiņš, kas Tērbatas universitāti absolvējis vēl cara laikā, ievērojama Zasas pagasta darbinieka un Lejnieku saimnieka Jāņa Lejiņa dēls, nopircis bijušo muižas ēku un 1926. gada augustā atvēris aptieku. Aptieka darbojās līdz 1944. gada augustam, kad Lejiņu ģimene atstāja Zasu un devās bēgļu gaitās, nonākot vispirms Vācijā, tad Amerikā. Lejiņa aptiekā uz zāļu saņemšanu bija ilgi jāgaida. Kundze baltā virsvalkā svēra uz svariņiem, berza pulverīšus un jauca mikstūras. Tas bija gauss darbs, pacienti novilka virsdrēbes un gaidīja.

Pēc Otrā pasaules kara, kā visur, arī medicīnā bija sajukums. Nebija ārstu, arī aptieka nedarbojās. Tad 1945. gadā uz neilgu laiku Zasas aptiekā iekārtojās zasiētis vetārsts Osvalds Goldmanis. Viņš vienīgais no Zasas Goldmaņu ģimenes, ko 1941. gada 14. jūnijā izsūtīja uz Sibīriju, bija palicis Rīgā. Doktorātā iekārtojās kāds armijas feldšeris, kura vārdu neviens zasiētis neatceras, tikai zina, ka viņu sauca par “Pletīzeri”. Šī iesauka radusies no tā, ka viņš sanitārei Martai Erdmanei licis sāpošo muguru sildīt ar pletīzeri (gludekli). Iepazinuši šī daktera vājās zināšanas medicīnā, slimnieki brauca uz Vidsalu pie dakteres Knices.

Tad Zasā ieradās feldšere Marija Bulankova. Laipnā, patīkamā medicīnas darbiniece zasiēšos radīja lielu uzticību. Profesionāli ārstējot dažādas vainas, viņa daudziem palīdzēja atgūt veselību. Aptieku tajā laikā vadīja jēkabpilietis – provizors T. Kulpovičs. Kad 40. gadu beigās M. Bulankova pārcēlās uz Slati, jo apprecējās ar bijušo zasiēti Vitāliju Gercānu, zasiēši brauca uz Slaties ambulanci pie dakterītes Gercānes. Pēc viņas Zasas doktorātā strādāja jauns ārsts Vladimirs Šapavalovs, kas lielu uzticību iegūt nepaguva, jo 1950. gadā viņu nomainīja ārste Olga Boka. Zasā, ko uzskatīja par tālu nomali, labi speciālisti ilgi nestrādāja. Arī O. Boka dakterēšanai te veltīja tikai trīs gadus.

Aptieku no 1948. gada 25. jūnija vadīja provizora palīgs – farmaceite Marija Markote, kas kopā ar ģimeni atnāca no Līvāniem. Viņa Zasas aptiekā nostrādāja gandrīz 40 gadu. Visos laikos bija sirsnīgās attiecībās ar ambulancē strādājošiem ārstiem. Draudzība ar Oļgu Boku, kas dzīvo Rīgā, vēl pastāv, lai gan abu draudzeņu mūžs ir ap 80. Stipras saites mūsu Māru (tā viņu saucam) vienojušas kopš jaunības ar daudzām cienījamām ģimenēm Zasā un arī attālākos novados.

1953. gadā Zasas doktorātā par ārstu sāka strādāt Jānis Lūsiņš, dakteris ar pieredzi. Trīs gadus (1954–1957) vadīja Zasā lauku slimnīcu. Līdz ar slimnīcas slēgšanu 1957. gadā Jānis Lūsiņš ar ģimeni pārcēlās uz Rūjienu. Slimnīcas pastāvēšanas laikā un arī vēlāk Zasā strādāja medmāsas: Slapne, Šņepste, Grieķere, Grīva, Krautmane. Sanitāres: Marta Erdmane, Anna Aļeksejeva, E. Aizpuriete, Olga Ahramoviča, Ida Dronka, Mudīte Zariņa. Pavāre – Emīlija Kļava.

Zasā darbojās zobārste (1952–1955) Ilga Libiete. Pēc trim gadiem viņa pārcēlās uz Drustiem Valmieras pusē. Pēc I. Lībietes Zasā 12 gadus zobārsts bija Gunārs Bērziņš (1955–1967). Aizgājis no Zasas, viņš strādāja Jaunjelgavā.

Pēc J. Lūsiņa vienu gadu (1958–1959) ārste Zasā bija Dace Priedniece (tad Raunā). Divus gadus (1960–1962) strādāja ārste Velta Spole (Ritere), kas vēlāk strādājusi Dobelē. 60. gadu vidū kādu laiku pastāvēja ārsta Zasā nebija. Slimniekus ārstēja uz laiku atsūtīti ārsti vai vietējās feldšerītes. Dakteri tā mainījās, ka zasiēši viņu uzvārdus pat neatceras. Bijis arī tāds jauniņais, kas, ārstēdams feldšeres-vecmātes māti, rūgstoša viņa trauku pacientes mājās izsūcis tukšu...

Kādu laiku uz Zasu brauca solīds ārsts no Jēkabpils – Guntis Dzimtais. 60. gadu beigās Zasā ieradās ārste, reizē terapeite un zobārste–Dagnija Jansone (Bensone). Daudzsološajai ārstei zobārstniecības kabinets tika apgādāts ar jauniem instrumentiem. Dažus gadus nostrādājusi Zasā, Dagnija tiecās uz Rīgu, jo galvaspilsētā darbs bija daudzsološāks. 1971. gadā Zasā ieradās terapeite Māra Kārkliņa. Nostrādājusi divus gadus, pārcēlās uz Jēkabpils rajona centrālo slimnīcu, kur pārkvalificējās par ginekoloģi.

1973. gadā Zasā sāka darbu jauna ārste – terapeite un stomatoloģe Maiga Pilmane. Jaunajai Rīgas Medicīnas institūta absolventei uzticēja arī ambulances vadību. Būdama lauku meitene no Piebalgas, Maiga ātri iedzīvojās Zesas laucinieckajā vidē, apprecējās ar zasieti Jāni Lejnieku (ciema sekretāru) un pārcēlās dzīvot uz Lejnieku lauku māju Jaunliepiņām. Pieaugot darba slodzei, uz Zasu atsūtīja arī ārsti terapeiti Larisu Jegorovu, bet Maiga strādāja tikai kā stomatoloģe. Apprecējusies ar dignājieti Jāni Pavāru, 1981. gadā Larisa pārcēlās uz Rīgu. Viņas vietā atnāca dignājiete Guna Putekle. Kļuva zasiēša Māra Zinera sieva. Pēc Zesas ambulancē pavadītiem četriem gadiem Guna savu darba vietu mainīja pret medicīnas veselības aizsardzības iestādēm Jēkabpilī, bet vēl pēc četriem gadiem atkal atgriezās Zasā. Strādāja par pediatru. 1999. gadā Guna Zinere kļuva par zasiēšu ģimenes ārsti. Zasā mācās Zineru divi bērni – Ieva un Mārtiņš.

Tolaik, kad Guna ārstes darbu Zasā pārtrauca, uz šejieni atsūtīja terapeiti Ilzi Siliņu, Rīgas Medicīnas institūta absolventi. Viņa pašailzliedzīgi vadīja ambulanci un ātri ieguva zasiēšu uzticēšanos. Talantīgā mediķe bija arī aktīva sabiedriska darbiniece– dziedāja korī, izveidoja muzikantu kapelu, pati spēlēja akordeonu, adīja glītus cimdus, bija prasmīga kulināre. 1986. gadā Ilze svinēja kāzas ar līvānieti Aivaru Zundānu. Pēc kāzām viņš pārcēlās uz dzīvi Zasā. Ģimenē piedzima divi bērni – Zane un Jānis. Mācoties Zesas vidusskolā, bērni, vecāku atbalstīti, izkopa muzikālas dotības, labi mācījās. Sākoties Atmodas laikam Zasā, Zundānu ģimene aktīvi iesaistījās Tautas frontes darbībā. 1991. gadā kādu laiku ambulancē aizvietotājs bija Lonards Augusts. Ilze Zundāne kļuva par ģimenes ārsti. 2002. gada vasarā Zundānu ģimene pārcēlās uz dzīvi Līvānos.

Maiga Lejniece pēc Zasā nostrādātiem 20 gadiem ārsta praksi pārtrauca. Tagad viņa palīdz dēlam Jānim zemnieku saimniecībā un aprūpē savu slimu māti, ilgi kopa vīra radnieku Arvīdu Skujenieku, bijušo leģionāru, kas atgriezās dzimtenē no Amerikas.

Zesas ambulancē strādājušas arī daudzas feldšeres, medmāsas un vecmātes. Pēc komercskolas un Rīgas vecmāšu skolas beigšanas 1932. gadā par Zesas pagasta vecmāti strādāja zasiete, dzimusi sauciete Erna Zariņa. Plašā apkārtņē mazuļu nākšanu pasaulē viņa pieņēma 23 gadus. Pirmais viņas saņemtais bērns 1932. gadā bija skolotājas Bertas Grigorovičas pirmā meita Gaija. Dzemdības pieņēma parasti

mājas apstākļos – gan Latvijas brīvvalstī, gan kara un pēckara laikā. Tikai 1954. gadā, kad Zasā atvēra lauku slimnīcu, tas notika stacionāri. Vecmātei Ernai Zariņai pašai ģimenē uzauga seši bērni: Jānis (1928), Regīna (1929), Mudīte (1935), Imants (1936), Ilze (1947) un Dace (1948). Vecākais dēls Jānis pusaudža gados kara laikā, kad mācījās Jēkabpils komercskolā, nomira ar difteriju. Četri jaunākie dzīvo Zasā, bet pastarīte Dace – Kandavā. Nonākot konfliktā ar ciema partorgu Jāni Vilciņu, Ernai Zariņai vajadzēja no Zesas aiziet.

1955. gadā viņu nomainīja Jevgēnija Suppe – 1. medicīnas skolas absolvente. Bet Erna Zariņa, paņēmusi līdzi abas jaunākās meitenes, devās uz Rīgu, kur iestājās darbā dzelzceļnieku slimnīcā un strādāja līdz aiziešanai pensijā (1959). Tēvs ar trim vecākajiem bērniem un vecmāti saimniekoja pa mājām. Bērni mācījās Zesas vidusskolā. Sasniedzot pensijas vecumu, Erna ar meitenēm atgriezās Zariņos. 1964. gada 12. janvārī Zariņiem nodega dzīvojamā māja, Erna ar vīru Jūliju vecumdienas pavadīja dzīvošanai pielāgotā klētiņā kopā ar dēlu Imantu. Abi vecīši aizsaulē aizgāja 80 gadu vecumā: Jūlijs – 1981., Erna – 1984. gadā.

Jevgēnija Gita Bērziņa (Suppe), dzim. 1932. gada 8. septembrī Balvu raj. Baltinavas pagastā. Beigusi Baltinavas pamatskolu un Kārsavas vidusskolu. 1955. gadā beigusi Rīgas 1. medicīnas skolu kā feldšere-vecmāte, nosūtīta darbā uz Aknīstes rajona lauku slimnīcu Zasā.

Reģistrējot Suppes ģimenē dzimušo meitu, katoļu mācītājs mātes pieteikto vārdu – Gita – nav pieņēmis, jo katoļu kalendārā tāda nav. Reģistrējis jaundzimušo ar vārdu Eugēnija. Kad Gita saņēma pasi, bija citi laiki. Latviešu burts “E” krievu valodā skan kā “Je”. Tā no Eugēnijas iznākusi Jeugēnija. Šo vārdu Gita nekad nav spējusi pieņemt, bet pasē tā stāv rakstīts. Gan ģimenē, gan darbā un sabiedrībā viņa visos laikos ir bijusi Gita.

Gita jaundzimušos saņēma divus gadus, kamēr lauku slimnīcu likvidēja. Turpmākā vecmātes darbība saistījās ar bērnu profilaktisko ārstēšanu, kā arī ginekoloģiskajām apskatēm un veikto darbu dokumentāciju. Strādājot ambulancē, Gita pasniedza veselības mācību Zesas vidusskolā no 5. līdz 11. klasei. Kopā ar skolotājiem H. Saušu un R. Cišu vadīja Sarkanā Krusta sanitārās grupas un posteņus. Zasā sabrauca apkārtējo skolu sanitārās kopas, lai sacenstos. Labi apmācītie zasiēši bieži izcīnīja labākās vietas, trīs reizes piedalījās republikas skatēs Rīgā. Sanitāro posteņu apmācības un treniņus Gita sabiedriskā kārtā veica apmēram 35 gadus, kamēr vien strādāja Zesas ambulancē (līdz 90. gadu sākumam).

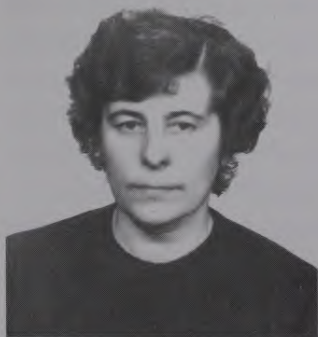
Jevgēnija Gita Bērziņa

Gitas darbs kā medicīnā, tā arī sabiedriskajā dzīvē cieši saistījās ar feldšeres Valentīnas Pormales darbību.

Zasas ambulance ar darbīgajām feldšerēm Vaļu un Gitu bija pieredzes apmaiņas centrs, kam jāpārzina Leimaņu un Dignājas medpunti, atskaites rajons pieņēma caur Zasas doktorātu. Kad Dignājā uz ilgāku laiku pietrūka medicīnas darbinieka, Gita no Zasas brauca aprūpēt dignājiešus, arī leimaniešus. Viņi bieži arī paši ieradās Zasā pie uzticamajām feldšerēm. Vēlākos gados kaimiņu pagastos medpunti nostabilizējās, uz pieņemšanu sāka braukt ārsti no Jēkabpils, zasiēšu palīdzība tad kļuva mazāk vajadzīga.

Gita savas aktīvās darba gaitas pārtrauca 1993. gadā, aizejot pensijā. Feldšeres Gita un Vaļa, arī farmaceite Māra visos laikos bija aktīvas sabiedriskas darbinieces – dziedāja, piedalījās teātru izrādēs un saviesīgos vakaros. Jau 1955. gadā Gita iesaistījās izrādē “Dace meklē laimi”, kur viņa labi tika galā ar galveno lomu. Vēlāk spēlēja daudzās citās amatierizrādēs. Gitas smalkais, dzidrais soprāns skanējis gan Zasas koros, gan 11 gadus rajona skolotāju korī, ar ko saistīti vairāki ārzemju koncertceļojumi. Bet visilgāk, 40 gadu garumā, ar dziesmu kopā būs ansamblī “Margrietas”. Gita dzied svinīgos notikumos, arī garīgo dziesmu koncertos baznīcā, kapsētā.

Glīto, jauko feldšeri jau 1959. gadā nolūkoja zasiētis Kārlis Bērziņš. Viņu ģimenē uzauga divi bērni – Aigars (1960) un Astra (1962). Abi jau beiguši augstskolu, dzīvo savās ģimenēs. Gitas darbu medicīnā un sabiedriskā dzīvē balstīja Kārļa atsaucība un ģimenisks atbalsts. Šobrīd viņi abi Zasā kopj saimniecību tēva mājā Bērzkalnos un darbojas pensionāru pasākumos.

Valentīna Pormale

Valentīna Pormale (Auziņa), dzim. 1936. gada 1. augustā Preiļu rajona Preiļu (tagad Riebiņu) pagastā, Reiņu mājās. Pirmās trīs klases mācījusies Rupcavnieku 4-gadīgā skolā. Pēc Otrā pasaules kara Auziņu ģimene ar četriem bērniem – Valentīnu, Olgu, Rihardu un Irēnu – no Latgales pārcēlās uz dzīvi Zasā. Bērni mācījās Zasas vidusskolā, bet vecāki, Monika un Pēteris Auziņi, strādāja ceļu daļā. Kad starp Zasu un Akmeņārēm uzcēla strādnieku dzīvojamo māju “Ceļinieki”, arī Auziņu un Pormaļu ģimenes tur apmetās. Mācoties vidusskolā, darbošanās Sarkanā Krusta sanitārajā kopā Valentīnai radīja interesi par medicīnu. To pastiprināja tēva traģiskā bojāeja malkas ciršanas talkā 1956. gada ziemā.

Pēc Zasas vidusskolas pabeigšanas 1956. gadā Vaļa iestājās Rīgas Sarkanā Krusta medicīnas skolā, ko beidza ar feldšeres diplomu. Valkas slimnīcā nostrādāja

dīvus gadus. Lielais attālums no ģimenes viņai lika atgriezties Zasā, kur bija radusies brīva vieta ambulancē. 1960. gadā Vaļa atkal kļuva zasiete. Arī Gita, kas Vaļai pēdējā skolas gadā mācīja sanitārās iemaņas, bija tepat. Visa turpmākā darbošanās Zasas ambulancē abām kļuva kopīga. Viņas organizēja medicīniskās apskates Zasas, Bērzgala un Dignājas skolās, kopā vadīja sanitārās mācības Sarkanā Krusta posteņos. Lasīja lekcijas par medicīnu dažādās sapulcēs. Organizēja donoru dienas ar rajona mediķu piedalīšanos. Tā, ka Zasā bieži mainījās ārsti un pa brīžam to nemaz nebija, Gita ar Vaļu pieņēma slimniekus, izrakstīja zāles, gāja mājas vizītēs.

Zasas aptieka un ambulance atklāšanas laikā – 1987. gada 31. oktobrī

Pateicoties gudrajām, lietpratīgajām un atsaucīgajām mediķēm Gitai un Vaļai, zasiēši neizjuta ārstu trūkumu Zasas ambulancē. Katrs pacients aizgāja apmierināts, katrs mājās gulošais slimnieks tika laikā apmeklēts. Nelaiemes gadījumos cietušajiem gan dienā, gan naktī tika sniegta pirmā palīdzība. Neviens nakts izsaukums netika atteikts. Ne vismazāko nelaipnību no mediķiem zasiēši vairāk kā 40 gadu laikā nav jutuši. Vaļas un Gitas pārziņā bija arī Zasas bērnudārzs visā darbības periodā (1960-1992). Bērziņu un Pormaļu ģimenes ilgi dzīvoja vecajā doktorātā, tikai 80. gadu beigās, kad sāka darboties jaunuzceltā ambulance, viņi pārgāja uz savu vecāku mājām. Atkal dzīvo kaimiņos pie vecās pienotavas. Kopīgs darbs, dziedāšana un sabiedriskā darbošanās Vaļu un Gitu ir ļoti satuvinājušas.

Valentīnas Auziņas kopdzīve ar skolas biedru un agrāko kaimiņu no Ceļiniekiem Linardu Pormali sākās 1963. gadā. Viņu ģimenē izauga meita Anda (1966), kas absolvēja Zasas vidusskolu. Iepazīšanās studiju laikā ar studentu no Dundagas Andu aizveda tālu aiz Talsiem. Vaļas vīru Linardu smaga slimība pieveica 1992. gadā, aizsaucot Aizsaulē 56 gadu vecumā. Jaunraiņos Vaļa nejūtas vienuļa. Vasarā apciemo mazbērni, pati viņa ciemojas Dundagā. Ir čakla rokdarbniece.

Desmit gadus Zasas ambulancē strādāja feldšere Ingrīda Leiskina (Vecmuktāne). Pabeigusi Zasas vidusskolu, Ingrīda mācījās medicīnas skolā Rīgā. Apprecējusies ar klases biedru, zasiēti Gunti Leiskinu, audzināja dēlu Gati. 1988. gadā sāka strādāt jaunuzceltajā Zasas ambulancē. Vēlākos gados, mācoties kursus, viņa papildināja zināšanas. Kad doktorātā sagādāja aparātus, Ingrīda veica fizioterapijas procedūras, vadīja ambulances laboratoriju, veica dažādas analīzes. Bija arī masiere. Tas liels ieguvums Zasas apkārtnes ļaudīm. Līdz dzīvodama dzimtās Zasas izaugsmei, Ingrīda Leiskina iemantoja ļaužu uzticību un kļuva par Zasas pagasta deputāti. Pirms tam aktīvi darbojās Tautas frontes grupā.

1998. gadā Ingrīda Leiskina ar vīru Gunti un dēlu Gati pārcēlās uz Ogrī. Viņas darbu doktorātā pārņēma Irēna Raubiška, kas Zasas ambulancē strādāja kopš 1993. gada pēc V. Pormales aiziešanas pensijā. Irēna sniedz medicīnisko palīdzību ambulances apmeklētājiem, ir laborante un fizioterapijas iekārtu pārzinātāja. Arī viņa ir vietējā – Zasas vidusskolas absolvente. Pēc medicīnas skolas beigšanas strādāja Rīgā un vēlāk Jēkabpils rajona centrālajā slimnīcā. 1993. gadā atgriezās mājās, Zasas pagasta Krūkliņos, kur dzīvo kopā ar māti Martu Raubišku un meitu Dainu – Zasas vidusskolas skolnieci.

Zasas ambulancē ilgi strādājušās sanitāres: Biruta Putna, Ņina Gercāne, Elvīra Pormale, Monika Auziņa un Rita Nereta. Aptiekā: Marija Galdiņa, Opincāne, Marianna Aizpuriete, Meta Lauceviča (Dilāne), Elizabete Zaplavnaja, Milda Jēkabsons, Marta Raubiška, Aina Sauša, Skaidrīte Markote.

Savukārt Andris Markots bija inženieris, komisiju vadītājs, ambulances šoferis un personīgās automašīnas īpašnieks – visos laikos saprotošs. Gandrīz katrs zasiets ir baudījis Andra izpalīdzību un laipnību. Viņš ir cilvēks, kas nepazīst īgnumu, un katrs viņa teiktais vārds caurstrāvots ar veselīgu humoru. Labestība un humors Andrim mantots no tēva – cienījamā meža darbinieka Jāņa Markota. Izpalīdzība un sirsnība no mātes Māras Markotes – ilggadējas Zasas aptiekas farmaceites. Zasas aptieka plašā apkārtnē bija kā žēlsirdības saliņa Dzirnupītes krastā: jebkurā diennakts laikā sniedza palīdzību pēkšņi saslimušajiem, jo Markotu ģimene dzīvoja aptiekas mājā. Tagad tā ir viņu īpašums.

30 gadus (1953–1983) pašai dziedīgi strādāja aptiekas vadītājas asistente – medicīnas feldšere **Elza Bērziņa**. Sākumā, gadus piecus, viņa ik dienas mēroja astoņus kilometrus garo ceļu no dzīves vietas Grīvās. Vēlāk dzīvoja nedaudz tuvāk – savās mājās Leimaņu pagasta Pušvīros. Elza nekad nekavēja darbu, pat ar vadītājas atļauju to nedarīja. Leimaņu un Zasas sabiedrība Elzu Bērziņu pazina kā prasmīgu, laipnu mediķi, labu mājsaimnieci, rokdarbnieci un sabiedrisku darbinieci, ar sievišķīgu šarmu apveltītu sievieti. Bērziņu ģimenē uzauga divi dēli – Juris un Māris. Abi absolvējuši Zasas vidusskolu, dzīvo Jēkabpilī. Viņu tēvs Roberts Bērziņš – ilggadējs Leimaņu mežniecības mežzinis.

Pēc Elzas Bērziņas par asistenti aptiekā sāka strādāt zasiete Inese Daģe, kas pēc Zasas vidusskolas absolvēšanas beigusi farmaceitu skolu Rīgā. Vēlāk apprecējās ar Eināru Putraimu. Ģimenē aug divi dēli – Mārtiņš (1984) un Uldis (1989). Kopš 1992. gada Inese Putraima ir Zasas aptiekas vadītāja.

No 1987. gada 31. oktobra līdz 1992. gadam aptieku vadīja provizore Dace Kalniņa (Gaffe). Pēc tam viņa pārcēlās uz Jēkabpili, kur vada savu aptieku. 80. gadu beigās un 90. gadu sākumā gandrīz visas medicīnas darbinieces Zasā bija aktīvas Atmodas atbalstītājas un LTF grupas dalībnieces, arī Dace un viņas vīrs Ēriks Gaffe.

Visilgāk Zasā strādājusi aptiekas vadītāja **Marija Markote**. Kopā ar darbību Līvānos farmācijai veltīti 46 gadi, no tiem 39,5 Zasai. Turklāt M. Markote bija Zesas sabiedriskās dzīves autoritāte, ģimenē laba māte, sieva un vedekla. Draugu pulkā interesanta sarunu vedēja un teicēja, neskaitāmu dziesmu zinātāja. Saietos uzturēja veselīgu omulību un jautrību. Ar Māru, viņas vīru un draugiem vienmēr bija patīkami būt kopā svētkos un ikdienā. Visi lieli dziedātāji, tāpēc daudzas jubilejas tika svinētas tikai ar dziesmām vien. Aptiekas mājā tika pieņemta dzīvot Māras māsa, ilggadēja Zesas veikala vadītāja Elizabete Zaplavnaja ar meitu Ilzi.

Par savu dzīvi gandrīz visa 20. gadsimta garumā stāsta Māra pati.

Es, Marija Markote, jaunībā Kokare, esmu dzimusi 1920. gada 18. aprīlī Krievijā, Urālos, Permas gubernā, Lisvas pilsētā. Mans tēvs Jānis Kokars Pirmā pasaules kara sākumā strādāja uz dzelzceļa. Tur apprecējis krievieti (manu māti), kas tajā laikā strādājusi zelta apstrādes rūpnīcā. Pēc kara ģimene ar bēgļu vilcienu 1922. gadā no Krievijas atgriezās Latvijā – Gostiņos. Tēvs strādāja būvdarbos, māte aptiekā par apkopēju.

Pēc Gostiņu pamatskolas mācījos Pļaviņu ģimnāzijā, tad Rīgā. Vasaras brīvlaikos pamatskolas laikā gāju ganos pie saimniekiem, iepazinu lauku darbu grūtības, taču arī reizē nopelnīju iztiku ziemai.

Vidusskolas laikā vasarās strādāju aptiekā, palīdzēju mātei, lasīju un fasēju ārstniecības augus, mazgāju laboratorijas traukus, iepazinu aptiekas specifiku. Man ļoti patika tā smarža. Radās bijība pret aptiekas darbiniekiem un viņu attiecībām ar apmeklētājiem. Klusībā sapņoju, ka pati kādreiz varētu darboties tik pievilcīgā vidē.

Tā kā pēc ģimnāzijas studēt nebija iespējams, sāku strādāt veikalā. Tad 1940. gads – pirmā krievu okupācija. Tajā brīdī es biju Daugavpils dziesmu svētkos. Publika un kopkoris gaidīja atbraucam Valsts prezidentu Kārli Ulmani. Viņš neatbrauca, tikai pa radio apsveica visus svētku dalībniekus. Noslēdzis par notiekošo, visi koristi izklīdām. Arī pie mums Gostiņos ieradās krievu karaspēka vienības, aizņēma visas labākās mājas. Ieradās arī krievu karavīru ģimenes. Ātri izpirka mūsu veikalus. Strauji izplatījās pašdarbība ar krievu patriotiskām dziesmām un dejām, kur aktīvi iesaistīja vietējos jauniešus. Arī es piedalījos šajos pasākumos: dziedāju korī, spēlēju teātra izrādēs, sportojām, gatavojāmies Vissavienības mākslas un sporta dekādei Maskavā. Dibinājās arī komjauniešu pirmorganizācijas, kur es neiestājos. Uz Maskavu nepaspējām aizbraukt, jo sākās karš ar Vāciju. Dzirdējām arī par 14. jūnijā cilvēku apcietināšanu un izsūtīšanu uz Sibīriju.

Marija Markote

Sākās vācu laiks ar jaunām represijām. Apcietināja manu tēvu it kā par piekritību padomju varai. Arī mēs ar māsu nokļuvām trīs nedēļas cietumā, jo bijām piedalījušās pašdarbībā. Pēc noskaidrošanas, ka neesam bijušas komjaunatnē, mūs atlaida. Taču četrus no mūsu pulciņa nošāva mežā pie Pelītes upes, netālu no Jēkabpils. Dažus jauniešus izsūtīja darba dienestā uz Vāciju. Tie gan pēc gada vai diviem atgriezās. Šajā laikā notika akcija pret ebrejiem jeb žīdiem, kā mēs un viņi paši sevi sauca. Gostiņu pilsētiņā 60% no iedzīvotājiem bija žīdi. Viņus no sinagogas apsargātā pulkā aizdzina pa ceļu uz Jēkabpils pusi un Kaķišu purvā nošāva. Tas bija 1941. gada

Pie Zasas aptiekas 70. gados. No kreisās: asistente Elza Bērziņa, sanitāre Milda Jēkabsons, vadītāja Marija Markote

1. augustā, kad man gadījās būt šī gājiena aculieciniecei, pārdzīvojot notikuma šausmas. Mēs pilsētiņā kopā ar atsaucīgiem, izpalīdzīgiem un visādi labiem cilvēkiem – ebrejiem – dzīvojām draudzīgi. Mana māte veselu nedēļu nepārtraukti raudāja, jo nošāva mūsu vistuvākos kaimiņus. Šajā laikā uzzināju, ka Līvānos aptiekā varu dabūt darbu, jo tur strādājusī ebreju jaunieta nošauta. Līvānos sāku strādāt par praktikanti 1941. gada 2. novembrī. Jaunajā vietā ātri iedzīvojos, jo aptiekas darbs pamatos bija pazīstams. Arī aptiekas vadītājs provizors Ērglis bija labvēlīgs un uzticēja man atbildīgus pienākumus. Viņš iepazīstināja ar rakstītiem un nerakstītiem aptiekas darba likumiem, sevišķi uzsverot ētiskās attiecības ar apmeklētājiem, par ko esmu viņam pateicīga līdz

mūža galam. Līvānos apprecējos un iegāju ļoti draudzīgā Markotu ģimenē, ieguvu labu vīru un neredzēti labu vīramāti. Mācījos farmaceitu skolā Rīgā (1946–1948) un saņēmu provizora palīga diplomu.

1944. gada 1. augustā vācieši apcietināja manus vecākus Gostiņos un aizveda uz Štuthofu Dancīgas tuvumā, kur koncentrācijas nometnē viņi gāja bojā. Tuvojoties frontei, no Līvāniem pārbraucām uz Gostiņiem, tālāk uz Pļaviņām. Vācieši mūs evakuēja līdz Jumpravai - frontei pa priekšu. Mēs, grupa līvāniešu - 24 cilvēki, trīs mēnešus bēgļu gaitās pieredzējām bumbu sprādzienus, gaisa kaujas, Ķeguma spēkstacijas uzspridzināšanu, degošos bumbvedējus un citas briesmas. Pie tam mēs

Vecā aptieka

bijām ar mazgadīgiem bērniem. Manam dēlam Mārim 2 gadi, bet Andrim 4 mēneši. Pēc atgriešanās no bēgļu gaitām vīru mobilizēja Sarkanajā armijā un aizsūtīja uz fronti – Kurzemes kaujās. Pēc kara viņš atgriezās mājās. Pa kara gadiem dažādos virzienos bija izklīduši farmaceiti, trūka speciālistu – aptieku vadītāju. Man piedāvāja kādas sešas aptiekas. Tās apskatījusies, izvēlējos Zesas aptieku tikai tāpēc, ka vistuvāk Līvāniem. Jo man likās, ka citādi nevarēšu dzīvot. Laimīga biju, ka uz Zasu mums līdzī brauca arī vīramāte, jo maniem tolaik mazajiem bērniem (Mārim – seši, Andrim – četri, Dacei divi gadi) bija nepieciešama uzraudzība. Vīramāte viņiem stāstīja pasakas, mācīja mājas palīgdarbiņus, dziedāja tautas dziesmas. Kopā visi staigāja pa Zesas upītes malu un parku, gāja uz tuvējo mežu ogās un sēnēs.

Pensionēta skolotāja Aina Sauša (no kreisās) – savu laiku
aptiekas sanitāre – kopā ar Mariju Markoti

Strādājot Zasā, es ātri iedzīvojos zasiošu sabiedrībā, iekļāvos vietējā pašdarbībā: korī, vokālajā ansamblī, amatierteātrī. Vairākus sasaukumus esmu ievēlēta deputātos, darbojos vietējā ciema padomē. Kad bērni gāja skolā, biju vecāku komitejā.

Mums izveidojās ļoti noturīgs ģimenes draugu pulciņš. Kopā ar skolotājiem un ambulances darbiniekiem braucām ekskursijās gan pa Latviju, gan uz citām republikām. Man arī tagad ir ļoti labi un uzticīgi draugi gan tepat Zasā, gan tālumā. Vīrs sākumā strādāja Zasā par skolotāju, taču vēlāk iestājās mācīties neklātienē mežsaimniecības fakultātē Jelgavā. Daudzus gadus līdz aiziešanai pensijā bija mežzinis Slates MRS Dignājas un Dunavas mežniecībās. Abi ar vīru bijām dziesmu un mūzikas mīlētāji. Viņš daudzus gadus vadīja Zasas pūtēju orķestri un pats tajā spēlēja.

Strādājot aptiekā, mums bija ļoti labs darbinieču kolektīvs. Mana palīdzē-farmaceite Elza Bērziņa – apzinīga, uzticama un zinoša kolēģe visus 30 kopā nostrādātos gadus. Jaunākais personāls – sanitāres un fasētājas - daudzus gadus nemainījās. Arī tagad, kad jau sen esam pensijā, satiekoties kavējamies atmiņās, priecājamies, ka esam daudz laba darījušas mūsu un kaimiņu pagasta ļaudīm. Dažs labs vēl tagad lūdz padomu un sveicina svētkos.

Atskatoties pagātnē un dzīvi novērtējot, varu teikt, ka esmu apmierināta. Savu bērību uzskatu par laimīgu, jo mēs trīs māsas augām saticīgu vecāku ģimenē. Tēvs bija nedzērājs, rūpīgs ģimenes apgādnieks (mūziķu Kokaru radnieks). Māte – vienkārša, sirsnīga krievu sieviete. Jaunību esmu vadījusi dzīvespriecīgi, draudzībā un vispārīgā mīlestībā. Arī ar dzīvesbiedra izvēli man palaimējās. Daudzie ceļojumi pasaules redzējumu darījuši plašāku. Grāmatas, ko esmu lasījusi (to nav maz), uzskatu par lielu bagātību. Kaut man jau pāri 80, vēl arvien interesē viss notiekošais valstī un pasaulē. Lasu, klausos radio, skatos televīzijas pārraides.

Priecājos par bērniem un viņu atvasēm. Vecākais dēls Māris ilgus gadus strādāja VEF un Radiotehnikā par aparātu montieri, tad slimības dēļ atgriezās Zasā. Bija centīgs Zesas parka kopējs (saņēmis daudzas pateicības). Tagad jau pensijā. Otrs dēls Andris sovhoza laikos bija saimniecības drošības tehnikas inženieris, sporta dzīves organizators un FK vadītājs. Sabiedriskā dzīve viņam saistījās ar muzicēšanu estrādes un pūtēju orķestros Zasā. Pēc sovhoza likvidēšanas viņš strādā Zesas pagasta padomē, kur darbs saistīts ar cilvēkiem: ir izdarīgs, atsaucīgs un apzinīgs. Andra dēls Jānis (mans mazdēls) Tehniskā universitātē apguvis datorzinības, mācās maģistrantūrā un strādā firmā "Mols". Vedekla Skaidrīte – mediķe Zesas aptiekā.

Meita Dace un viņas vīrs Jānis Līkans ir ceļu būvinženieri Smiltenē. Viņu bērni: Ieva Juridiskās fakultātes maģistrante, advokāte Rīgā; Jānis strādā Smiltenes "ceļniekos", mācās Tehniskā universitātē ceļu inženieros. Mazdēla Jāņa divi bērni ir mani mazmazbērni, jau skolnieki. Vai nav par ko priecāties, kad visi sabrauc pie manis?

Viss labais, ko mūžā esmu baudījusi, aizēno 20. gadsimta netaisnības – karus un ļaunākos likteņa pavērsienus. Smags bija vecāku zaudējums manā jaunībā, jo es nezinu pat viņu kapa vietu. Nemierīgajos pēckara gados zaudēju nepilnu gadu vecu meitiņu. Jau mirušas abas manas māšas. Loti pārdzīvoju vīra pēkšņo aiziešanu pavisam nesen. Samierinos ar likteni, jo bēdas ir skārušas daudzus. Notiek paaudžu maiņa, un jāatzīst, ka esmu arī ļoti daudz laba pieredzējusi. Labvēlībā vadītā dzīve mani stiprinājusi, vecumā nemoka dažādas kaites, jo laikus protu ar tām cīnīties. Esmu tuvinieku laipnībā un mīlestībā aprūpēta. Lūdzu Veco Dieviņu, lai man atvēlētais laiks būtu tikpat labvēlīgs.

Sakari un telefonizācija

Latvijas pasta pirmsākumi meklējami 17. gadsimtā, kad tika izveidots pasta ceļš no Rīgas uz Vāciju. 19. gadsimtā pabeidza būvēt 1200 km garo optiskā telegrāfa līniju Pēterburga–Daugavpils–Varšava, kas šķērsoja arī Latvijas teritoriju. Tāpat Zasa ievērojama ar senām pasta un telefonizācijas tradīcijām, jo kopš 17. gadsimta, hercoga Jēkaba laikos, pasta karietes pārvadāja sūtījumus no Jelgavas un Jēkabštes uz Zasu. 20. gadsimta sākumā līdz 1929. gadam Zasas pagasts sakarus ar ārpusauli uzturēja caur 15 km attālo Līvānu pilsētu, kurp katru dienu pēc pasta brauca šķūtnieks.

Zasas barona Greija vasarnīca (1905–1929)

Toreiz pagasta namā atradās pasta aģentūra ar nelielu telefona centrāli, ar nedaudz abonentiem. Aģentūras vadītājs līdz Pirmajam pasaules karam bija pagasta skrīveris – Jānis Lejiņš (provizora Teodora Lejiņa tēvs). Pēc kara šo amatu pildīja Jānis Robežnieks (no Biržu pagasta Dodeļiem), tad Alberts Strēlnieks, bet no 1924. gada – pagasta skrīveris Jānis Puriņš.

Kad radās nepieciešamība pēc atsevišķas pasta ēkas, pagasta valde nolēma izmantot bijušā Zasas barona Greija vasaras māju, to pārbūvējot. Vasarnīca bija celta īpatnējā stilā – ar trim stāviem, torni un lielu apaļu stikla verandu, tāpēc bija jānojauc. Izmantojot visus derīgos materiālus, uz vecajiem pamatiem būvēja jaunu ēku. Būves vadību uzņēmās būvuzņēmējs Kaspariņš un Pasta-telegrāfa

departamenta būvinženieris Bērziņš. Pasta ēku uzbūvēja parka visaugstākajā vietā – senās pils drupu tuvumā tādu, kāda tā ir vēl tagad.

Pēc jaunā pasta kantora atklāšanas un vecās aģentūras likvidēšanas 1929. gada rudenī par pasta priekšnieku sāka strādāt **Ernests Darbiņš**, kas šo darbu Zasā veica vairāk kā 20 gadus. Līdz ar jaunā pasta atklāšanu, pasta sūtījumus Zasai sāka piegādāt pa šaursliežu dzelzceļu no Jēkabpils. Zasā izveidojās ievērojams sakaru centrs un paplašināta telefonu centrāle, kas tolaik bija pasta priekšnieka pārziņā.

Zasas pasta vēsturi 1950. gadā īsumā apcerējis Arnolds Darbiņš – Ernesta Darbiņa dēls.

Pasta priekšnieka palīgi bija montieri, telefonistes un pastnieki. Pirmskara Latvijā montieris Jānis Skujiņš strādāja arī Zasas pamatskolā: pasniedza militāro mācību (1936-1938). Pēc viņa to darīja pastnieks Jānis Ļevāns. Vēlāk pastnieks bija arī Voldemārs Lejnieks. Pēc Otrā pasaules kara – līdz 1954. gadam – par montieri strādāja Rūdolfs Brandulis.

Garus gadus nostrādājis Zasā, Ernests Darbiņš pārcēlās uz dzīvi Līvānos, kur viņam pie dzelzceļa stacijas dzimtas mantojumā bija māja. Zasiēši viņu atceras kā kārtīgu un godīgu sava amata pratēju. Zasā mūžībā bija aizgājusi viņa sieva Nelda. Uz Līvāniem Ernests aizveda Neretas pusē agrāk iepazītu sievieti Emīliju – čaklu saimnieci, šuvēju. Viņi kopā dzīvoja vēl daudzus gadus. Neldas un Ernesta Darbiņa dēls Arnolds (iesaukts par Noldi) – Zasas vidusskolas 1. izlaiduma absolvents. Jaunībā aktīvs teātru spēlētājs, muzikants un dziedātājs. Ap 70. gadiem Arnolds bija uzskaites darbinieks Zasas sovhozā, vadīja arī arodbiedrības darbu saimniecībā, 1973. gadā 45 gadu vecumā Arnolds devās Aizsaulē, uz šīs zemītes atstājot sirmo tēvu, sievu Britu ar divām meitām – Elgu un Ivetu. Pats Ernests Darbiņš nomira 1990. gada novembrī jau ievērojamā vecumā.

Pēc E. Darbiņa vairākus gadus Zasas pasta nodaļu vadīja Berta Stradiņa no Dignājas. Pēc viņas, apmēram trīs gadus, nodaļas priekšiece bija rubeniete Valentīna Gaidamoviča, kas vēlāk strādāt sakaru sistēmā pārgāja uz Jēkabpili. Darbu Zasā turpināja vietējais ierēdnis Jānis Meijers. Atzīstot par spējīgu sakaru darbinieku, pēc apmēram trim gadiem vadība viņu pārcēla uz Jēkabpils sakaru kantori, tad sūtīja kursus Rīgā, no kurienes norīkoja par sakaru mezgla priekšnieku Limbažos, bet vēlāk Cēsīs.

Sākumā pastniece, tad operatore, vēlāk priekšnieka vietniece un 11 gadus priekšiece bija Monika Brandule. 1974. gadā viņa pārgāja darbā saimniecībā “Zasa”, kur nostrādāja līdz aiziešanai pensijā 1986. gadā. Pēc M. Brandules sakaru nodaļas vadību uzņēmās bijusī telefoniste, tad operatore (1967–1973) Skaidrīte Gasiņa (Kazule), kas nodaļu vadīja līdz 1990. gadam. 1990. gada augustā Zasas pasta nodaļas priekšnieces amatu pārņēma operatore Anita Ormane.

Atceroties pirmskara laikus, nevar aizmirst otru zasiēšus apkalpojošo pasta nodaļu Silagalā. Tā atradās Susējas upītes krastā Dignājas pusē, bet apkalpoja Zasas pagasta daļu un dignājiešu Kaļvārēs un Linaites purvā – kopā apmēram ap 20 abonentu vistālākajās pagasta nomalēs. Centrālē cauru diennakti strādāja Paegļu ģimene – māte Anna un meita Erika. Par pastnieku tolaik kalpoja zemnieks Pēteris Bružuks no Zasas Aiviekstēm. Viņš ar zirgu veda pastu no Zasas dzelzceļa stacijas uz Silagalu. Šī pasta nodaļa pastāvēja nepilnus desmit gadus, 1940. gadā padomju vara to likvidēja.

Līdz Otrajam pasaules karam un vēl pēc tā ziņu piegādi veica arī pagastu desmitu ziņneši, jo sētas bija sadalītas desmitos, caurmērā pa 12–13 katrā. No saimniecībām pēc kārtas ik sestdienās bija jāiet uz pagastmāju pēc apkārtraksta lapas. Ziņnesis apstaigāja visu desmitu un katram saimniekam bija jāparakstās, ka iepazīties ar pagasta valdes rīkojumiem. Desmiti pēc kara pastāvēja līdz kolhozu dibināšanai. Kamēr bija nodokļu un nodevu aplikšana, piedzīšanas kampaņas un kulakošana, katrā desmitā tika iecelts pastāvīgs pārstāvis, kurš viens pats veica ziņu iznēsāšanu.

1940. – pirmajā padomju gadā – par pastnieku strādāja Staņislavs Zarāns no Grīvām. Atceros, kā divričos ar zirdziņu brauca pastnieks Alberts Resnis. Ilgus gadus par pastnieci strādāja Milda Gudriņa. Vidsmiesta pusi kādreiz apkalpoja pastnieks Jānis Jostsons.

70. gados pastniece bija Ņina Gercāne. Līdz 1982. gadam tā sauktajā Drustānu ceļā un Vidsmiestā pastu piegādāja Ārija Ozoliņa. Viņu nomainīja Ināra Kravčenko, kas šajā amatā strādā jau 20 gadus. Garš darba stāžs (līdz 1992. gadam) bija pastniecei Natālijai Ušackai. Viņas vietā stājās Ingrīda Račkovska, kas šo darbu veic jau desmit gadus.

Zasas telefonu centrāle ievērojama ar ilgi strādājošām telefonistēm. Elza Birze bija brīvvalsts laikā (kārtībnieka Birzes sieva). Pēc kara – Ilga Plikša, Alvīne Plikša, Ņina Dembovska, Zelma Strupā (Meldere), Velta Strupā (Meijere), Otilija Kalniņa un daudzas citas, kas strādājušas īsāku laiku. Ilga Zaharevska (Plikša) telefonistes gaitas uzsāka 1945. gadā pie priekšnieka Ernesta Darbiņa. Viņa šo atbildīgo amatu pildīja 32 gadus – līdz automātiskās centrāles uzstādīšanai. Pēc tam vēl deviņus gadus strādāja valsts saimniecības “Zasa” noliktavās, veicot materiālo vērtību uzskaiti. Ilgas vīrs Jānis Plikšs uz telefonu līnijām strādāja no 1944. gada Jēkabpils rajonā, vēlāk Zasas iecirknī bija augstas kvalifikācijas meistars. Pēc 37 šajā darbā aizvadītiem gadiem 10 gadus viņš mehanizētās noliktavās bija par pārzini un tehnisko meistaru.

Zasas sakaru līniju tehniskajā iecirknī ilgi strādājuši un augstu kvalifikāciju ieguvuši Ārijs Ormanis, Jānis Celmārs, Aivars Bērziņš, jau pieminētais Jānis Plikšs, inženieris Dainis Dominieks, Jānis Robežnieks, Aldis Kļavinskis. Kad 1997. gadā

Lattelekom likvidēja vecās struktūrvienības, tikai daži strādnieki palika darbā. Latgales zonā pārcelts, palika montieris elektrotehniķis Indulis Račkovskis.

Iespējams, ka Zasai piemīt īpaša aura, jo te spēj iesakņoties un ilgi strādāt pamatīgi cilvēki. Viens no tādiem ir **Zigfrīds Melderis**. Viņš dzimis 1928. gada 22. oktobrī Jēkabpils apriņķa Slates pagastā. Mācījās Slates pamatskolā, 1946. gadā beidza Rīgas sakaru arodskolu, 1969. gadā Zosas vakara vidusskolu, 1978. gadā – Rīgas vakara universitātes (Jēkabpils filiāle) ekonomikas fakultāti.

Par garā darba mūža grūtībām un arī veiksmēm 2001. gadā viņš pats stāsta:

...Pēc sakaru tehniskās arodskolas beigšanas ieradās Zasā un 1946. gada 2. janvārī uzsāku darbu. Biju kā no vistas atņemts cālēns. Viss savādāk nekā skolā Rīgā, kur visās līnijās bija kabeļi un aparātūra pilnīgi citāda. Kam prasīt padomu nebija, jo tuvākais tehniskais personāls Jēkabpilī – 35 km attālumā. Satiksmes nekādas. Iepriekšējie montieri apcietināti, jo īsi pirms manas atbraukšanas Zosas pats bija izlaupīts un centrāles komutators aiznests. (Pēc gadiem meliorējot Zosas upi, to atrada.) Man daudz palīdzēja bijušās skolas meistars Balodis, ar kuru sarakstījos un sūdzēju savas bēdas. Viņš atsūtīja tehnisko literatūru, kas viņam, ilgus gadus strādājot, bija iekrājusies.

Līnijas izrādījās drausmīgā stāvoklī, jo, vācu armija atkāpjoties, bija apzāgējusi stabus apm. 1 m no zemes. Šie stabi pagaidām bija pacelti un piesieti pie izraktajiem galiem. Vadi samudžināti. Centrālēs (apkalpoju septiņas) bija armijas trofeju numeratori. Vienīgi Zasā kā mezgla centrālē pirmskara VEF (50 x 2 VB) sistēmas komutators. Protams, viss kritiskā stāvoklī, rezerves daļu nekādu. Trūka sauso elementu aparātu barošanai. Izlīdzējās, gatavojot elektrolītu no sāls šķīduma, to ielejot stikla traukos un tur iemērcot vecos elementus vai vecu akumulatoru detaļas. Nebija transporta. Kāds vecs onkulis bija ar mieru pārdot man savu velosipēdu. Taču personīgos velosipēdus atsavināja militāro vienību vajadzībām. Beidzot izdevās vienoties ar Jēkabpils apriņķa sakaru kantora priekšnieku, un viņš iedeva apliecību, ka man izsniegts dienesta velosipēds.

Ziemā palīdzēja vietējās pašvaldības, norīkojot šķūtīs zemniekus ar pajūgiem. Vēlāk iegādājos pats savu zirgu. Taču arī tad bija problēmas, jo par personīgo zirgu jāmaksā lieli nodokļi. Griezās pēc palīdzības pie Daugavpils LTM priekšnieka, kura pakļautībā strādāju. Lūdzu noformēt zirgu kā LTM īpašumu. Viņš gan norādīja, ka

Zigfrīds Melderis

tā ir nelikumība, taču bija ar mieru rīkoties ar nosacījumu, ka neprasišu zirgam barību. Vienojos ar pagasta vadību. Viņi man ierādīja zirgam ganības un pļavas sienam, kā arī aramzemi, kur iesēt auzas. Tas bija 50. gadu sākumā, kad tikko nodibināti kolhozi. Pēckara gados bija vairāki trauksmaini gadījumi. Viens no tādiem, kad 1946. gada novembra naktī sakari uz rajona centru vairs nedarbojās. Tā kā nebija sakaru pat ar tuvo Leimaņu centrāli, nopriedu, ka bojājums nav tālu un devos to meklēt. Skaidra, mēness apspīdēta nakts. Kad biju nogājis kādus četrus kilometrus, ieraudzīju notrūkušos vadus. Kāpu stabā tos savienot. Kad biju savienojis kādus pāris vadus, Leimaņos sākās apšaude. Lodes svilpoja man garām. Nu no staba nekāpu ar kāpšļiem, bet šļūcu lejā gandrīz brīva kritiena ātrumā. Silti saģērbies un ar cimdiem rokā, tāpēc sevi nesavainoju. Vēlāk noskaidrojās, ka mežabrāļi vadus bija nokniebuši, lai nebūtu sakaru, un pēc tam izlaupīja Leimaņu pienotavu un veikalu.

1950. gadā ieprecējos Zesas Dambrānos Strupo ģimenē pie Zelmas, kas tolaik strādāja Zesas centrālē par telefonisti. Mūsu kopdzīvē uzauga meita Rīta, viņa izstudēja par skolotāju, tagad strādā un dzīvo Rīgā. Zelma nomira 1976. gadā. Pēc vairākiem gadiem nodibināju jaunu ģimeni ar Andru un ieguvu meitu Ievu. Uzbūvēju sev jaunu māju "Gundegas", kur kopjam zemi un košu dārzu, baudot saskanīgas vecumdienas.

Zasā sakari strauji attīstījās, 60. gados darbojās daudzi savienošanas vadi – Ilūkste, Rubeņi, Slate, Dignāja, Līvāni, Jēkabpils, Vidsala, Gūtmaņi, Leimaņi, Kalvāni. Vajadzēja vienlaikus strādāt divām telefonistēm, taču pie viena komutatora strādāt nebija ērti. Šajā laikā man palīgos pie līniju būvēm un remontiem bija trīs palīgstrādnieki. No dienesta armijā atgriezies, iepriekš sakaru sistēmā darbojies bija Dainis Domīnieks. Sākumā strādāja par montieri, tad par elektromehāniķi, bet vēlāk, papildinot zināšanas augstskolā, par inženieri. Viņš Zesas iecirknī strādāja līdz 2000. gada beigām, vairāk kā 37 gadus. Sākumā ar Daini pārrunājām, ka komutatoru vajadzētu pārbūvēt (no MB uz CB sistēmu), lai telefonistēm ērtāk. Pārbaudījuši tehniskās iespējas, pārbūvi veicām pašu spēkiem.

1964. gadā tika izveidots Zesas līniju tehniskais iecirknis, kur par vadītāju iecēla mani. Iecirknis bija liels: Zasa, Slate, Dignāja, Dunava, Leimaņi, Kalna un Biržu pagasti. Nebija transporta, lai aizbrauktu bojājumus izlabot. Vienam no montieriem atdevu savu motociklu, jo pats biju iegādājies moskviču. Drīzumā saņēmām traktoru T-20, ar ko varējām aizvest materiālus. Griezās pēc palīdzības pie Daugavpils LTM priekšnieka M. Bondareva. Pēc mūsu sarunas viņš pats atbrauca iepazīties ar Zesas iecirkni, un rezultātā saņēmām smago motociklu. Pēc kāda laika izgāja no ierindas mana automašīna, jo bija problēmas ar rezerves daļām, riepām un visu pārējo. Šajā laikā Bondarevs bija pārcelts par Rīgas pilsētas telefonu tīkla priekšnieku. Braucu uz Rīgu, griezās pie sakaru ministra Aleksandrova. Viņš skaidroja, ka transporta trūkst pat pilsētās, kur nu vēl laukos. Nekādu palīdzību nesolīja. Sanervozējies teicu, ka tādā gadījumā jāiet uz Centrālo komiteju. Ministrs apvainojās un dūsmīgi atteica: "Ej, ej

uz CK, tur uzreiz iedos mašīnu!” Izgājis no ministra kabineta, domāju, ko darīt. Tikl pie CK vadošajiem darbiniekiem nebija tik vienkārši, bet pārējie nepalīdzēs. Atcerējos, ka par CK otrā sekretāra Beluhas palīgu strādā bijušais zasiētis Felikss Babičs. Sameklēju viņu un sūdzēju savas bēdas. Viņš man skaidroja, ka mašīnas dala ministrija, nevis CK. Tomēr viņš mani uzklaušīja un tūlīt zvanīja ministram. Nezinu, ko ministrs viņam atbildēja, bet kādā trešā dienā man piezvanīja Sakaru ministrijas tehniskās apgādes priekšnieks Spekters, pamatīgi izbāra, ka lienu sūdzēties uz CK. Kāpēc neesot gājis pie viņa? Sacīju, ka biju pie ministra. Ministrs nekā nezinot. Lai turpmāk griežoties pie viņa un braucot pēc mašīnas! Turpmāk Spekters daudz palīdzēja ar kabeļu iegādi, bet man dažreiz vajadzēja glābt ministriju, veicot neplānotus darbus.

Padomju laikā sakaru sistēmā trūka tehnikas un dažādu palīgierīču. Stabi bieži jāceļ 3-4 cilvēkiem. Tas gandrīz neiespējami, kad sāka lietot dzelzsbetona piedēkļus. Lai vieglāk un drošāk, paši izdomājām un uztaisījām uz traktora stabu cēlāju. Arī bedru rakšanai izgatavojām primitīvu urbi. Vēlāk, pieaugot drošības prasībām, to vajadzēja likvidēt. Vietā nāca dažādas specmašīnas. Izgatavoja ar traktoru darbināmu vadu satīšanas un iztīšanas agregātu, kas atvietoja 20 cilvēku darbu. Ar tādu strādā vēl mūsdienās. Dainis Dominieks izgatavoja automatizētu releju spoļu pārtinēju.

Lai iecirknis varētu sekmīgi strādāt, vajadzēja uzturēt labas diplomātiskas attiecības ar ciemu padomju priekšsēdētājiem un saimniecību vadītājiem. Viņi bieži izpalīdzēja ar smago tehniku, sevišķi pie kabeļu ieguldīšanas. Tā vieni no pirmajiem rajonā nodrošinājām visas centrāles ar kabeļu sakariem, atbrīvojot ciematus no gaisa līnijām. Tas mazināja bojājumu skaitu, veidoja labāku vizuālo ainavu. Lai palielinātu abonentu skaitu, kolhozu valdes un sovhozu direktori materiāli palīdzēja segt sakaru līniju būvi. 1989. gadā Zesas pagastā uz 100 iedzīvotājiem bija 27 telefoni – augsti rādītāji. Zesas iecirknis bija vienīgais republikā, kas nodarbojās ne tikai ar tehnisko sakaru nodrošināšanu, bet kopš 1972. gada uzturēja kārtībā Sakaru ministrijai piederošās ēkas un zemes platības, veicot kapitālas pārbūves un remontus. Modernizējot telefonizācijas iekārtas, sāka pietrūkt telpu. Griezot pie rajona vadības, pieprasot tehniskām vajadzībām atbilstošu ēku būvi Zasā. Gada laikā izgatavotais projekts kopā ar ģeoloģiskiem pētījumiem Sakaru ministrijā tika atbalstīts un apstiprināts. Taču mainoties valsts iekārtām, 90. gadu sākumā radās finansiālas grūtības jaunajā valstī, un mans sapnis neīstenojās.

Savā 50 gadus ilgajā darba laikā esmu saņēmis daudzas pateicības un apbalvojumus. Pateicību parādā esmu tagadējam Sakaru departamenta direktoram tehniskajos jautājumos Ādolfam Jākobsonam, kurš daudz palīdzēja Zesas iecirkņa sakaru attīstībā.

Telekomunikāciju inženierzinātņu doktors, telefona tīklu muzeja vadītājs Jāzeps Ločmelis 2001. gadā izdevis grāmatu “Telekomunikāciju speciālisti” ar SIA Lattelekom atbalstu, kur publicējis ievērojamu darbinieku biogrāfijas. Starp tām

Zigfrīds Melderis pie pasta un līniju
tehniskā iecirkņa ēkas (1996)

ir arī Zigfrīda Meldera dzīves apraksts. “Zigfrīds Melderis ir visu mūžu mācījies. Būdams disciplinēts, prasīgs pret sevi un padotajiem, Z. Melderis sekmīgi vadīja sava iecirkņa kolektīvu, kā arī aktīvi uzņēmās sabiedriskos pienākumus. Savas darba gaitas Lattelekom Z. Melderis beidza 1997. gada 30. maijā 69 gadu vecumā. Par lielo ieguldījumu sakaru attīstībā Zigfrīds Melderis 1996. gadā apbalvots ar inženiera J. Lintera prēmiju un piemiņas medaļu.” (Jānis Linters (1879–1962), Nopelniem bagātais radiotelegrāfa un radiofona inženieris; 1990. gadā nodibināta J. Lintera prēmija. Aut.)

Z. Melderis aizvien aktīvi iesaistījās pagasta sabiedriskajā dzīvē, vairākus sasaukumus pagasta deputāts, vadīja dažādu komisiju darbu. Visā darbības laikā bija sabiedriskās kārtības sardzē, uzraudzīja ceļu satiksmes noteikumu ievērošanu, apmācīja šoferus amatierus un motociklu vadītāju grupas, veica vēl daudzus citus sabiedriskus darbus. Viņš pagastā ir Pensionāru padomes priekšsēdētājs un rajona Pensionāru padomes loceklis.

Zigfrīda Meldera ģimene dzīvo Zasas pagasta Gundegās, kur visas ēkas paša būvētas. Viņa sieva Andra līdz pensijas vecumam arī strādāja Lattelekom, bet meita Ieva joprojām strādā šajā uzņēmumā Rīgā. Meldera ģimenes vaļasprieks ir daiļdārzniecība. Viņi audzē augļkokus un košumkrūmus, puķu šķirņu skaits pārsniedz simtu. Jau vairākus gadus pēc kārtas Melderi saņem goda rakstus un balvas konkursos “Sakoptākā lauku sēta”.

Kolektivizācija un kolhozu saimnieciskā darbība (1948–1957)

Kad 1948. gadā sākās kolektivizācija, padomju vara zemniekus jau bija iedzinusi nabadzībā. To darīja nesamērīgie nodokļi. 1945. un arī vēlākos gados izsūtīto saimnieku sievas ar bērniem nebija spējīgas saimniekot tā, lai attīstītu ražošanu. Par nodevu nepildīšanu lika cietumos arī sievas. Zemes apstrādātāji kļuva bērni ar vecomāti vai vectēvu. Bija ģimenes, kuras izraidīja no mājām, citas ieskaitīja kulakos. Tām liktenis bija nolemts... Lai kaut daļēji nomaksātu nodokļus, bija jāpārdod lopī, par ko neko lielu nemaksāja. Nododot uzliktās valsts piena un gaļas piegādes normas, pārdošanai nekas neatlika. Par graudu nodevu nepildīšanu zemnieku sievas sauca uz pārrunām ciema padomē. Nebija nozīmes, vai pienākusi kulšanas rinda vai ne. Lika aizņemties no tiem saimniekiem, kas nokūluši, jo nodevas bija jāizpilda pirms termiņa. Es šīs pratināšanas un draudus piedzīvoju piecpadsmit vai sešpadsmit gados, jo māte uz pagasta izpildkomiteju sūtīja mani. Dažreiz tiku cauri ar mazāku izbīli, kad varas vīri noteica, ka bērns jau nevarot atbildēt, lai nākot māte. Klusējot nodomāju, ka šis bērns strādā visus lauku darbus kopā ar māti, arī atbild kopā ar māti. Tā mēs mocījāmies – māte ar divām meitenēm savos smagas zemes 40 ha. Līdzīgi cīnījās arī citas zemnieku sievas kopā ar bērniem.

Kad tika izsludināts aicinājums apvienoties kolhozā, strupceļā nonākušām saimniecībām tā bija vienīgā izeja. Pirmā sapulce Landzānu, Vidsmiesta un Purvavanagu apdzīvotajās vietās tika organizēta 1948. gada jūlijā. Ieradās vairāki desmiti zemnieku, jo neuzņēma tos, kuri ieskaitīti kulakos. Vecie ļaudis teica: “Spēlējam teātri.” Galīgais lēmums sapulcē piederēja Jēkabpils rajona pārstāvim. Jaundibināto kolhozu nosauca par “Dzirksteli”. Par priekšsēdētāju ievēlēja Voldemāru Ķerubiņu, par rēķinvedi – Jūliju Zariņu, kontrolasistenti – Ainu Voronecku, kas bija beigusi kursus un strādājusi Dignājā par pārraudzi. Viņa organizēja lopu pieņemšanu Landzānu kūtī. Katra artelī iestājusies ģimene sev drīkstēja atstāt vienu govī un vienu jaunlopu, visi pārējie bija jānodod kopējā saimniecībā. Zirgi jānodod visi. Par siklopiem savi noteikumi.

Kantori ierīkoja Vanagu mājās. Par rēķinveža palīdzi pieņēma šīs mājas saimnieci Viju Vecumu, kas 1940. gadā bija beigusi Biržu lauksaimniecības skolu. Sākās saimnieciskā darbība. Organizēja brigādes, iecēla brigadierus, lopu fermu vadītājus, rakstīja nodošanas-pieņemšanas. Ievēlētajiem un ieceltajiem darbiniekiem nebija nekādas pieredzes kopējā darbībā, tāpēc bieži kļūdījās. Likumpārkāpējus tajā laikā bargi sodīja.

Liela auguma varens vīrs, rudmatis Voldemārs Ķerubiņš mācēja izrīkot ļaudis, bet prata arī glāzītē ieskatīties. Drīz nonāca pretrunā ar likumu. Nevajadzēja lielu grēku un garu tiesāšanos, kad Ķerubiņu “iesēdināja”. Ilgi nesēdēja, bet viņa

vietā jau strādāja nīprais, paskarbais, neliela auguma, bet apsviedīgais Alberts Klindžāns. Jūlijs Zariņš – paglītots vīrs, enerģiski kārtoja kolhoza uzskaiti, bet laikam jau grāmatvedības pieredzes nebija. Kad pēc vairāk kā četriem gadu desmitiem bija jāaprēķina pajas “Dzirksteles” kolhozniekiem, pēc arhīva materiāliem tas bija grūti izdarāms. Viņš līdz kolhozu apvienošanai nenostādāja – atteicās. Zariņa vietā nez no kurienes uzradās grāmatvedis Pavlovičs, kas dažu mēnešu laikā paspēja vēl vairāk visu sarežģīt.

Tā paša gada augustā Zasas pagasta izpildu komitejā sasauca zemniekus, kas dzīvoja ap bijušo Zasas muižu līdz Virbuļiem, bet rietumos līdz Salu mežam. Noteikumi bija tie paši, kas pirmajam kolhozam. Arī šeit iestājās neliela daļa zemnieku, un tika dots nosaukums “Liesma”. Par priekšsēdētāju ievēlēja Izidoru Gercānu, Kuršu saimnieku, par grāmatvedi pieņēma pieredzējušu speciālisti Mariju Lejiņu, Lejnieku saimnieci, palīdzi - piecpadsmiņgadīgu meiteni Ainu Svarāni, kas tikko beigusi pamatskolu, sūtāma uz rēķinvežu kursiem Saukā. Par zootehniķi sāka strādāt Olga Vīcupa.

Kolhoza kantori sākumā iekārtoja muižā - Bērzemnieku brūža mājā, bet vēlāk pārcēla uz Alotiem. Lauksaimniecības artelim “Liesma” saimnieciskās darbības uzsākšana gāja veiksmīgāk. I. Gercāns bija kārtīgs saimnieks, arī labs vadītājs, M. Lejiņa profesionāla grāmatvede, A. Svarāne veiksmīga uzskaitvede, ātri apguva izstrādes dienu aprēķināšanu. Arī O. Vīcupa bija ar izglītību un praksi lopkopībā.

Septembrī uz izpildu komiteju aicināja atlikušās pagasta trešdaļas zemniekus, kas dzīvoja ap Vandānu un Baltmaņu ceļu. Vispirms uz pārrunām rajonā izsauca vairākas saimnieces, kurām vīri bija apcietinājumā. Starp tām arī manu māti. Atbraukušās bija satrauktas. Ja ieskaitīs kulakos, tad, iespējams, kolhozā neuzņems un gaidāmas kaut kādas represijas. Uz dibināšanas sapulci aizbrauca visas, bet ne jau visas uzņēma. Manu māti uzņēmuši ar lielu neapmierinātību un negribēšanu, aizbildinoties, ka zeme liela, bet lopu maz. Kad māte sēdēja pagastmājā kolhoza dibināšanas sapulcē, pie slitas piesietais zirgs bija kārpījies, kamēr dabūjis sakas pārmaukt pār galvu. Izkāpa no sarautā aizjūga, iegāja labības laukā un mierīgi mielojās. Apkārtējie ļaudis, to ieraudzījuši, gardi smējās, ka zirgs kolhozā stāties negribot.

Šim kolhozam deva vārdu “Blāzma”. Par centru izvēlējās Ekavu (apdzīvotu vietu) ar kantori Poriešu mājās. Par priekšsēdētāju ievēlēja Juri Skudru – “Izlūku” saimnieku, par grāmatvedi Zeltu Miglāni – Dzirksteļu māju saimnieci. Par kontrolasistenti pieņēma jaunu lopkopības speciālisti Tiju Eglīti, kas, beigusi Vestienas lopkopības skolu, strādāja Zasas pienotavā. Lopkopības fermu vadību uzņēmās Malvīne Račkovska – Kalna Jaunzemu saimniece. Neatceros, vai J. Skudra nespēja vai negribēja vadīt jaundibināto arteli, bet drīz notika pārvēlēšanas.

Vadišanu uzņēmās Lapu māju saimnieks Krišjānis Platgalvis. Arī viņš ilgi amatā nepalika. Par nākošo priekšsēdētāju ievēlēja noteiktu un principiālu saimnieku Otto Avotiņu no Avotiņiem. Revīzijas komisiju vadīja Kārlis Jostiņš no Caunēm – stingrs, noteikts vīrs. Arī “Blāzmā” organizēja laukkopības un fermu brigādes. Tā kā bija vēls rudens, ražu un sēklu no izkultās labības vāca paši saimnieki, lopbarības graudus sabēra kopējā klētī. Par graudu noliktavām kļuva labākās saimnieku klētis.

Tā, visu vācot kopā un saimniekojot pa jaunam, pienāca 1949. gada pavasaris ar traģisko 25. martu. Tukšas palika ļoti daudzas mājas: Grīvas, Līdumnieki, Susējas, Rūcāni, Krastiņi, Griķi, Kalvāni, Emsiņi, Stiebriņi, Rūķīši, Poriņi, Rubeņi, Tārpenieki, Degšņi, Saldes, Siliņi, Lūcāni. Ne jau visas pilnīgi tukšas, jo gandrīz katrā dzīvoja kāds kalps, jaunsaimnieks, piedzīvotājs vai radnieks. Pagastā sastādītā komisija aprakstīja aizvesto ģimeņu mantu un rūpējās par tās aizgādāšanu uz ciema centru. Skapjus, arī citas mēbeles – galdus un krēslus – nodeva kolhozu kantoriem. Lopus aizdzina uz nodibināto kolhozu fermām vai ierīkoja jaunas fermas turpat aizvesto ģimeņu mājās. Daļu lopu aizveda uz 1947. gadā nodibināto “Sēlijas” kolhozu. Uzskaitīja aizvesto ģimeņu atstātos apģērbus, gultas veļu, segas, dzijas un vilnas maisus, taču lielu daļu no tā steidza savākt sirotāji.

1949. gada aprīlis iezīmējās ar masveida kolektivizāciju. Gandrīz visi zemnieki bez ierunām stājās iepriekš nodibinātajos kolhozos. “Liesmas” kolhozā neiestājās trīs saimniecības: Emīlija Zadināne Bandeniekos, Kārlis Antevičs ar sievu Elzu Muceniekos un Minna Skujeniece Cepļos. Viņu zeme gan tika nodota kolhozam, bet paši saimnieki palika patstāvīgi līdz 1957. gada 2. decembrim – valsts saimniecības dibināšanai.

Apvienojot klāt nākušo kolhoznieku lopus, organizēja govju fermu “Susējas” aizvestās Alotiņu ģimenes sētā, kur par slaucēju aicināja manu māti. No savas mājas Vanagkalnos pārcēlāmies uz Susējām. Pabeigusi 9. klasi, arī es sāku strādāt par slaucēju. Susēju šķūnītī iekārtoja novietni aitām. Tā mēs ar māti slaucām govīs trīs reizes dienā ar rokām un ganījām aitas. Palīdzēja mana māsa – skolniece Vizma.

Tā gada decembrī, kad bija jāsāk domāt par pirmā kopsaimniecības gada pārskata sastādīšanu, priekšnieki izdomāja, ka grāmatvede (tolaik to sauca par rēķinvedi) Zelma Miglāne ir politiski neuzticama tāpēc, ka vīrs izsūtīts uz Sibīriju un lēģerī jau miris. Uzskatīja, ka viņa strādāt varētu, bet grāmatvedībai jābūt uz kādas jaunas darbinieces vārda. Izsūtījumā bija arī mans tēvs. Taču paļaujoties uz tolaik valdošo uzskatu, ka bērniem neesot jāatbild par tēvu grēkiem, es pieteicos uz galvenā rēķinveža vietu, lai gan no rēķinvedības nezināju ne bū, ne bē. Sākām strādāt kopā ar neuzticamo. Visi dokumenti bija jāparaksta man. Es ļoti riskēju, bet mani pavadīja astoņpadsmitgadīgā uzdrīkstēšanās.

Ar 1950. gada 1. janvāri notika rajonu reorganizācija. Zasas ciems tika pievienots jaundibinātajam Aknīstes rajonam. Miestiņš kļuva par rajona centru.

Lauksaimniecības nodaļā grāmatvedības instruktore Andžāne, zinādama kolhozu neapmierinošo uzskaites darbu, grāmatvežiem un uzskaitvežiem ar gada dokumentiem lika braukt uz Aknīsti, lai viņas uzraudzībā taisītu gada pārskatus. Mēs ar Zeltu tūlīt pēc Jaungada pasūtījām zirga pajūgu ar lielu kastī uz ragavām. Piekrāvām to pilnu ar 1949. gada “Blāzmas” dokumentiem, uzsēdāmies virsū un pa vistaisnāko ceļu caur mežu braucām uz Aknīsti. Tikko dibinātā rajona lauksaimniecības nodaļas lielā caurstaigājamā istabā katram kolhozam iekārtoja savu galdu. Dienā strādājām, bet naktī, dokumentus sakrāvušas pagaldē, uz galdiem nakšņojām. Tagad teiktu: bomžu dzīve. Bānītis uz Aknīsti gāja vēlu vakarā un atpakaļ Jēkabpils virzienā tikai trešās dienas rītā. Ja negribējās Aknīstē divas nakts palikt, mājup 31 km caur mežu gāju kājām.

Kad bijām sastādījuši bilanci, visus gada pārskata rādītājus un noturējuši atskaites sapulci, bija jau 1950. gada februāra nogale. Ar 1. martu kolhozs mani komandēja uz trīs mēnešu grāmatvedības kursiem Rīgā. Tas šķita interesants laiks, jo Rīgu biju redzējusi tikai vienu reizi – 17 gadu vecumā. Kad atgriezos, kolhozā atkal notika pārmaiņas. 1950. gada jūlijā visus trīs Zesas kolhozus ar ugunīgajiem nosaukumiem – “Dzirkstele”, “Liesma” un “Blāzma” – apvienoja un pēc rajona pārstāvja Lesnieka ieteikuma nosauca Oškalna vārdā. Par apvienotā kolhoza priekšsēdētāju ievēlējām no Dignājas nākušu, rajona vadības ieteikto **Aleksandru Ermansonu**. Ievēlēja arī valdi no visu triju kolhozu pārstāvjiem. Par galveno grāmatvedi pieņēma **Mariju Lejiņu**, par grāmatvedes palīdzi mani - Gaidu Svarāni, par uzskaitvedēm Viju Vecumu (Adumāni) un Ainu Svarāni. Abas bija beigušas rēķinvežu kursus Saukā. Par zootehniķi kļuva “Blāzmas” kontrolasistente Tija Eglīte, par agronomu – tehnikumu beigušais Gunārs Baltmanis. Kolhoza kantori valde iekārtoja Grāvīšu mājā.

Šajā laikā visā republikā sāka organizēt mašīnu-traktoru stacijas jeb MTS. Tās tika apgādātas ar vajadzīgo tehniku, kas pavasarī izbrauca uz kolhoziem apstrādāt zemi, bet ziemā mehanizatori veica remontdarbus. Aknīstes rajonā dibināja divas šādas stacijas: Aknīstē un Slates Skromos. Lai nodrošinātu tehniku ar traktoristiem, kolhozi sūtīja uz dažādiem mehanizatoru kursiem un skolām gan jauniešus, gan pusmūža vīrus. Viņi visi pārgāja MTS štatos. Kursus beigušie prasmīgākie puīši strādāja par traktoru brigāžu brigadieriem. Oškalna kolhozs, tāpat citi šīs apkaimes kolhozi, bija Slates MTS pakļautībā. Daži lauksaimniecības speciālisti strādāja, saņemot no MTS atalgojumu naudā. Zasā tādi bija T. Eglīte un G. Baltmanis. Slates MTS traktoru brigādes brigadieris Zasā no 1951. gada – Vitālijs Upenieks.

Kolhozos vispirms bija jāizpilda graudu nodevas valstij, tad MTS jāatlīdzina par darbu, jāatber sēklas fonds, jānodrošina lopbarība. Ja vēl atlika graudi, tos varēja izdalīt kolhozniekiem par izstrādes dienām. Ražas bija tik zemas, ka ne

lopbarībai, ne kolhozniekiem nekas neatlika. Uz MTS kolhoznieki gāja strādāt labprāt, jo tur bija labs atalgojums kā graudā, tā naudā. Bija arī politdaļa, kas rūpējās par kadru izvietojumu, izglītošanu un KP rindu paplašināšanu. Likās, ka dzīve tur kūsāja, bet kolhoznieki arvien vairāk grimta nabadzībā.

Fermas vadītāja Olga Svarāne ar lopkopējām govju fermā „Druvas” ap 1952.gadu. Pirmajā rindā no kreisās: Olga, Malvīne Račkovska, Elza Kļavinska. Otrajā rindā: Ausma Balode, Alīse Svarāne, Marija Leonova- Kudrovska

Trūka lopbarības. Lai govīs un zirgi tik ātri nenobeigtos, daļu lopu iekarināja virvēs. Par katru kritušo lopiņu sodīja lopkopējus kā vienīgos vaininiekus. Čaklākās slaucējas lopbarību mangoja, pa laukiem savācot apsnigušās bietes, rudzu stabiņus, salmu čupiņas. Nenovīdīgie, kam nebija jāatbild par beigtajiem lopiņiem, viņas sauca par ierāvējām un zaglēm. Bet slaucējām ne tikai jāizvelk lopiņu dzīvība, bet arī jāražo produkcija, jo tika sastādīti ražošanas plāni. Par izstrādes dienām kolhozniekiem visu gadu gandrīz neko nemaksāja. Kad nokūla graudus, nelielu to daļu izsniedza avansā, kādu reizi arī dažus rubļus naudā. Galīgā norēķināšanās notika pēc gada pārskata sastādīšanas nākošā gada pavasarī. Atceros, tas bija 1952.gadā. Saņēmu peļņu – nepilnu tūkstoši rubļu (pēc 1948. gada naudas vērtības). Vēlējos nopirkt nepieciešamo transportlīdzekli – velosipēdu. Lauku veikalos tādu brīnumu nebija. Devos uz Rīgu, kur ar grūtībām sameklēto mantu liku vilcienā kā bagāžas sūtījumu līdz Līvāniem. Par velosipēdu samaksāju 900 rubļus. Tāda, lūk,

bija mana gada peļņa, strādājot grāmatvedībā ar samērā augstu izstrādes dienu skaitu. Biju laimīga, ka lielle attālumi vairs nebija jāstaigā kājām. Ko gan saņēma kolhoznieki ar zemāku atalgojumu? Ļaudis jau nestrādāja, lai nopelnītu, bet lai skaitītos darbā. Ja kāda sieviete negāja darbā, to sauca uz valdes sēdēm un sodīja. Katra māte vēlējās, lai kolhoza ferma būtu pie mājām: lai, kopjot lopus, varētu uzraudzīt bērnus. Viņi uzauga kūtīs līdzās mātēm un govīm. Katram darba spējīgam kolhozniekam bija jāizstrādā noteiktais izstrādes dienu minimums. Ģimene nedrīkstēja turēt vairāk par vienu govī un vienu jaunlopu. Arī cūku un aitu skaits bija noteikts.

Liellopu fermu Oškalna kolhozā pašai vadīja Olga Svarāne. Viņa bija Jāņa Voldemāra Svarāna atraitne (vīru nošāva 1941. gada rudenī). Viņas palīdzēja, kas veica liellopu fermu pirmsuzskaiti, dokumentu sastādīšanu un dzīvnieku apzīmēšanu, bija maza, sīka meitene Zenta Sietiņa, ko saucām par mazo Zentiņu. Viņa bija precīza darba veicēja, uz viņas sastādītajiem dokumentiem varēja paļauties. Sīklopus – aitas, cūkas un putnus – pārziņāja atraitne Zelma Jaunzeme. Arī viņas vīrs, dzelzceļnieks, juku laikos bija gājis bojā. Zelma bija darbīga, noteikta un visu varoša sieva, kas, redzot netaisnības, nepagura grūtību priekšā. Tāpat kā Olga vienmēr aizstāvēja lopkopējas.

Ievērojamu vietu manā darbībā ieņēma graudu noliktavas pārzine - atraitne Irma Svarāne - 1941. gadā nošautā Kārļa Svarāna sieva (māsas Olga un Irma bija precējušās ar brāļiem Svarāniem). Pieņemot atskaites grāmatvedībā no šim rūdītajām un stiprajām sievietēm, arī es guvu dzīves pieredzi. Starp mums radās īpaša savstarpēja uzticība. Līdzīga bija arī otra klētniece Emīlija Runcīte, kurai vīrs mira, atstājot sievu ar četriem bērniem. Ar skarbo likteni un dvēselisko labestību arī Emīlija pietuvojās manai sirdij.

No 50. gadu sākuma par partorgu Zasā darbojās Jānis Vilciņš, atsūtīts no Aknīstes. Būdams īpaši stingrs pret kolhozniekiem, ziņas par negadījumiem saimniecībā un lopu krišanu nodeva Tautas tiesai. Kad Olga Svarāne tika nepatiesi apvainota lopkopības plānu neizpildīšanā, viņa ar vadību nonāca asā konfliktā. Vilciņš viņu gribēja nodot tiesai, tomēr beidzot apžēlojās un tikai padzina no darba. Olgas vietā atbildīga par simts lopu novietnēm palika Zenta Sietiņa viena pati. Kad Landzānos Emīlijas Runcītes koptās grūsnās teles no trūcīgās barības bija novājējušas un dažas kritušas, Vilciņš lopkopi nodeva tiesai. Tas nekas, ka nebija telēm iedota nozīmētā spēkbarības piedeva, rupjā barība nekvalitatīva, kolhozs nav varējis izsniegt spaiņus ūdens pienešanai no upītes... Par prasības uzturētāju uz tiesu bija jābrauc fermas vadītājam Zentai Sietiņai. Tiesā viņa skaidri pateica: "No prasības uzturēšanas kategoriski atsakos, vainīga ir kolhoza vadība. Ja jums nav ko sodīt, tad sodiet mani, bet lopkopēja nav vainīga." Šoreiz lopkopēju nenotiesāja. Bet šādu tiesas prāvu tajā laikā bija daudz.

Visas šīs daudz cietušās, bet varenās, sievas – Olgu, Zeltu, Irmu, Emīliju – mēs, tolaik jauniņās, esam aizvadījušas Aizsaulē, sakot atmiņu vārdus pie kapa. Vienīgi ar Tiju un Zentiņu (kopš 1956. gada viņa Zenta Miglāne) šodien atceramies, ka tie bija verdzības laiki. Vārds “cilvēktiesības” toreiz nepastāvēja. Taču pie visa pieradām. Likās, ka tā jābūt. Pat dziedājām, dancojām, priecājāmies un daudz strādājām.

Kad agronoms Gunārs Baltmanis no Zasas ciema Oškalna kolhoza aizgāja, viņa vietā atnāca agronoms Alfrēds Kalniņš.

Kolhoza statūtos noteiktais piemājas zemes daudzums tolaik bija 0,5 ha, piedevām arī ganības govij – 0,5 ha un 1 ha pļavas sienam. Nebija svarīgi, cik ģimene liela. Lielākās ģimenes mēģināja sadalīties. Notika apsekošana, vai sadalīšanās nav fiktīva, ciema vadība centās tās atkal apvienot.

1951. gadā kolhozā par kasieri aicināja strādāt Veltu Krūmiņu. Viņa no 1949. gada pavasara slauca govīs fermā “Druvas”. Agrāk bija mācījusies Līvānu komercskolā. 1952. gada jūnijā izsūtīja grāmatvedi Mariju Lejiņu uz Sibīriju, man bija jāstājas viņas, bet Veltai – manā vietā. Šī sadarbība ilgi nepastāvēja, jo kad ciemā vajadzēja sekretāri, Veltu spieda pieņemt šo darbu. Vienam grāmatvedim strādāt lielā kolhozā – neapskaužams darbs. Kaut gan biju beigusi kursus, tomēr orientēties visos grāmatvedības kontos nebija viegli. 1952. gada bilanci sastādīt man palīdzēja bijusī grāmatvede no Kaldabruņas Elvīra Ozoliņa, kas tolaik jau strādāja Aknīstes partijas komitejā. Vēlākos gados viņa kļuva ievērojama zootehniķe Daugavpils rajona Līksnas kolhozā.

1953. gadā pārcēlāmies ar kantori uz Zasas ciematu – bijušā doktorāta ēku. Iekārtojāmies nelielās mājas jumta stāvā, bet apakšstāvā ciema izpildu komiteja, kuru vadīja Ādams Upenieks, un bibliotēka (vadītāja Regīna Zariņa). Doktorāta ēka atradās blakus skolai.

Kopš 1949. pavasara, kad pārtraucu mācības skolā, bija pagājuši četri gadi. Visu šo laiku mocīja doma, kā pabeigt vidusskolu. Braukāšana ar velosipēdu uz Aknīstes vakarskolas nodarbībām ne visai sekmējās. 1951. gada rudenī biju nolēmusi pamest darbu un atsākt mācīties dienas skolā Zasā. Bet tad pēkšņi no dzīves aizgāja mans tēvs. Tas manas ieceres izjauca, jo vidusskolā mācījās māsa. Pagāja vēl divi

Velta Krūmiņa 1953. gadā

grūti darba gadi. Tad, strādājot kantorī, kur pa logu redzama skola un jautrie skolēnu bari, nobrieda doma rudenī atsākt mācības. Māsa pavasarī beidza skolu. Priekšsēdētājs A. Ermansons ar manu lēmumu nebija apmierināts, negribēja mani atbrīvot. Bet tā laika likumi neļāva likt šķēršļus izglītības turpināšanai. Tā es 1953. gada rudenī jau 22 gadu vecumā iestājos Zasas vidusskolas 10. klasē. Grāmatvedības darbu nodevu savai līdzgaitniecei Ainaī Svarānei, kam bija tikai 20 gadu, bet augstas darba spējas un gaiša galva. Aina ir vēl darba ierindā, kad teju, teju būs 70.

Pēc diviem gadiem, pabeigusi vidusskolu, no Zasas neaizgāju. Atgriezos kolhozā, tikai pārkvalificējos. Iestājos mācīties LLA Zootehnikas fakultātes neklātienes nodaļā. Jelgavā kārtāju iestāju eksāmenus un gatavojos neklātienes sesijai, bet starplaikos strādāju par kasieri, arī vadīju kultūras darbu tautasnamā. 1955. gada 28. augustā nodibināju ģimeni.

1956. gada sākumā Aknīstes rajona vadītājiem bija radusies jauna ideja. Oškalna – vislielākais kolhozs rajonā – esot par lielu, jādala uz pusēm. Iespējams, ka tad saimniekošana iešot labāk. Graudaugu ražas ap 5-6 cnt/ha, izslaukums no govs gadā ap 2000 kg piena, ap 50–60 cnt kartupeļu no ha, arī sienu maz sapļāva – ap 11–12 cnt/ha. Tas nevienu neapmierināja. Mehanizatori bija divu kungu kalpi – pakļauti kolhoza brigadieriem un arī MTS brigādēm. Uz kolhoza pārdalīšanas sapulci pie mums brauca Aknīstes rajona izpildu komitejas priekšsēdētāja vietnieks Lesnieks. Viņš arī vadīja mantas dališanas komisiju. Jaunā robeža gāja no Purvavanagiem caur Ziemeļnieku mežaudzi, pa Virbuļu celiņu līdz Ekavas pļavām un Rešņu Ozolkalniem. Pa celiņu līdz lielceļam, to šķērsojot, tālāk pa Straumēnu ceļu līdz Brāgiem, Baltmaņiem un valsts mežam. Kolhozu ap Zasas centru nosauca par “Zasu”. Otram kolhozam ar kantorī Celminiekos Lesnieks ieteica dot PSKP 20. kongresa vārdu. Vecais priekšsēdētājs Aleksandrs Ermansons atgriezās Dignājā pie brāļa. Kolhoza “Zasa” vadību uzņēmās agronoms Alfreds Kalniņš, bet otram kolhozam priekšsēdētāju atsūtīja no Asares puses – Jāni Kokinu. Gan A. Kalniņš “Zasā”, gan J. Kokins PSKP 20. kongresa kolhozā sāka saimniekot visai cerīgi.

Man, Gaidai Svilpei, kā topošajai studentei nāca piedāvājums vadīt PSKP 20. kongresa kolhoza lopkopību. Atkal kārtējā neprātība un risks, jo tikko biju uzņemta LLA. Strādājot grāmatvedībā, biju iepazinusi lopkopības pirmdokumentus, lopu apgrozības plānu, lopbarības bilances un ražotās produkcijas uzskaites sastādīšanu. Bet tas vēl tālu no tā, kas jāzina zootehniķim, vadot lopu audzēšanas, izlases un atlasē darbu, dzīvnieku individuālo vērtēšanu un pārraudzību, barības devu sastādīšanu un daudzas citas lietas. Neskatoties uz to, 1956. gada 26. martā uzsāku jaunās darba gaitas, kur strādāju līdz 1986. gada 12. maijam. Galvenā rūpe bija lopbarības trūkums. Barības svāra aprēķināšanu pēc kubatūras mācījos no rokasgrāmatām, tāpat arī devu un normu sastādīšanu un aprēķināšanu. Mērījām rindas, stirpas un kaudzes. Sadalot pa fermām, visu liku uz

svariem: pat grīšļa sienu un salmus, lai tikai nepietrūktu. Sienu iepirkām no mežniecībām. Ar lielo kāpurķēžu traktoru pavasara šķīdonī caur mežu braucām uz Putrenieku pļavām, kur gubiņās, ziemu pārstāvējis, siens bija ar zemu kvalitāti. Ar automašīnām vedām sienu no Zalves mežniecības pļavām. Nekāds labais tas nebija, bet dzīvību lopiem izvilcām.

Fermas vadītāja – tā pati Zentiņa. Kolhozā pieņēma arī jaunus speciālistus: agronomi Veltu Pučku, kas tikko beigusi tehnikumu, slatieti Skaidrīti Geidāni, Līvānu komercskolas absolventi – grāmatvedi. Par partorgu rajons atsūtīja Leonu Sloni. J. Vilciņš palika “Zasas” kolhozā. Likās daudzsološi jauni kadri. Bet priekšsēdētājs Jānis Kokins pārāk bieži sāka lietot alkoholu, 1956. gada rudenī tika atlaists no darba. Agronome V. Pučka apprecējās un aizgāja dzīvot pie vīra. Drīz pēc tam apprecējās arī grāmatvede S. Geidāne.

No kreisās: agronome Velta Pučka, grāmatvedes Skaidrīte Geidāne, Sofija Zviedrāne, zootehniķe Gaida Svilpe 1956. gadā PSKP 20. kongresa kolhozā

Par priekšsēdētāju atnāca lauksaimniecības skolu beidzis jauneklis Arnolds Korsietis. Viņš atveda līdzī agronomu Ādolfu Zelču ar sievu Virgīniju Bicāni, ko iekārtoja darbā kantorī. Grāmatvedībā strādāja arī vietējā meitene Sofija Zviedrāne. Par grāmatvedi uz kolhozu atnāca tehnikumu beidzis Vladimirs Ozoliņš, kuru saucām vienkārši par Valdi. Sākums viņam bija ļoti grūts, šad tad vajadzēja piepalīdzēt. Bet strādājot Leimaņos, Valdis izveidojās par spējīgu uzskaites darbinieku. Vēlāk viņš bija Leimaņu ciema priekšsēdētājs.

Kūtsmēslu iekraušana traktora ragavās 50. gados

Arī Zasas kolhoza priekšsēdētāju A. Kalniņu piemeklēja iedzeršanas slimība. Viņu 1957. gadā nomainīja Vladislavs Volants, kas likās ziņošs, gudrs un ekonomiski domājošs.

Ar labiem nodomiem tika uzsākts 1957. gads PSKP 20. kongresa kolhozā. Izsverot un izdalot katram lopīņam kaut pa kumosam barības, ganībās govīs izgāja uz savām kājām. Kad ganāmpulks bija sagrupēts un izdzenāts pa vasaras novietnēm, maija beigās es devos uz pirmā kursa sesiju, ko, pilnībā nokārtojusi, Jāņos atgriezos mājās. Gandrīz visu 1957. gadu aizvadījām, strādājot priekšsēdētāja A. Korsieša vadībā ar cerībām saražot vairāk lopbarības. Bet gada nogalē atkal sākās kārtējās reorganizācijas: likvidējās Aknīstes rajons. Pārgājām pie Jēkabpils, kur jau agrāk bijām piederējuši. Sāka likvidēt MTS. Bet Zasā apvienoja visus trijus ciema kolhozus vienā lielā valsts saimniecībā. Bērzones ciems jau kopš 1954. gada sākuma (1945. gadā atdalīts no Dignājas pagasta) tika pievienots Zasas ciemam. Bērzones kolhoznieki jau četrus gadus bija pieraduši būt zasioši un pieslēgties Dignājai vairs nevēlējās. Tāpēc nedaudz ieskatīsimies Bērzones ciema un kolhoza veidošanas vēsturē.

Kolhozs “Bērzone” 1948. gada rudenī nodibinājās ap Dekšņu apdzīvoto vietu. Tur veidojās pirmā lopu ferma no J. Andersona apvienotajiem lopiem. Pirmais priekšsēdētājs bija Pēteris Ušaks, grāmatvede – Ārija Svilpe no Līvāniem, vēlāk Velta Ļevāne no Dignājas; zootehniķe Anna Kaņepe (Kusiņa). Kolhozs “Klints” nodibinājās 1949. gada pavasarī ap apdzīvoto vietu Kālvāni. Pirmais priekšsēdētājs Jānis Noviks, grāmatvedis Alberts Kļavinskis, vēlāk Milda Svoka, zootehniķe – dignājiete Velta Paegle (vēlāk Gaffe). Kolhozu “Klints” pārdēvēja Kalnbērziņa vārdā. Šis nosaukums pastāvēja līdz laikam, kad šis valstsvīrs bija nolēmis apciemot

Siena sagāde. No kreisās: Jānis Kļavinskis (seniors), Anna Zdanovska (Spāre), Veronika Šulte, Velta Smilškalne, Emma Cīrse, Alīse Svarāne, uz vezuma Evalds Šulte un Jānis Kļavinskis (juniors)

savā vārdā nosaukto kolhozu. Ieraudzījis ļoti zemo attīstības līmeni un slikto saimniecisko darbību, savu vārdu lūdza noņemt. Kolhozu pārdēvēja par “Cīņu”. Kolhozs “Taisnība” nodibinājās 1949. gada pavasarī ap Ģērķēnu apdzīvoto vietu. Pirmais priekšsēdētājs J. Bigušs (Vilmas Sirsniņas tēvs), grāmatvedis Kārlis Vaiņāns, vēlāk Paulis Lauskis, zootehniķe Velta Gaffe, kas strādāja divos kolhozos.

1950. gadā šos trīs kolhozus – “Bērzoni”, “Cīņu” un “Taisnību” – apvienoja ar nosaukumu “Bērzone”, kas pastāvēja līdz 1957. gada decembrim, kad to pievienoja padomju saimniecībai “Zasa”. Arī priekšsēdētāji te mainījās: pirmais līdz 1954. gadam dignājiētis Pēteris Liepiņš, tad Maija Sirmbārde (Ķiploka), pēdējā - 1957. septembrī viņu nomainīja Arturs Ģiedris, zootehniķe Velta Gaffe, agronome Milda Lilienblate.

1957. gada 2.–4. decembrī notika kopsapulces, kurās kolhoznieki vienprātīgi nolēma pāriet uz jaunu lauksaimniecības ražošanas formu – sovhozu, atsakoties no paju īpašuma daļas. Šajās kopsapulcēs piedalījās Jēkabpils rajona KP pārstāvji: Kaļāns, Romanovs, Doniņš, Korņevs, Voroniņš, arī Jēkabpils rajonā agrāk nodibinātā sovhoza “Druvas” pārstāvis. Sovhozs “Zasa” tika sadalīts trijās nodaļās, atbilstoši bijušajiem trim kolhoziem. Nodaļu vadītāji: Alberts Klindzāns, Arturs Ģiedris, Arnolds Korsietis. Visi tikko beiguši Skrīveru lauksaimniecības vidusskolu. Katrā nodaļā divas kompleksās brigādes, kurām piestiprināta attiecīgā tehnika. Zootehniķi pārzināja slaucamo govju fermas: 1. nodaļā – Tija Vībāne, 2. – Velta Gaffe, 3. – Gaida Svilpe. Cūkkopību visā sovhozā vadīja Zenta Miglāne. Jaunlopu un siklopu fermas – Maija Ķiploka.

Par sovhoza direktoru iecēla Vladislavu Volantu. KP pirmorganizācijas sekretārs bija Jānis Vilciņš, galvenā agronome Milda Lilienblate, galvenā vetārste

Alvīne Mežaraupe, galvenā grāmatvede Aina Svarāne. Galveno zootehniķi uz laiku aizvietoja vetfeldšeris Jānis Mežaraups, šim amatam tika gaidīts LLA absolvents.

Uzsākot jaunu saimniekošanas gadu (1958), Zasas padomju saimniecībā bija 929 govslopi (599 slaucamas govīs), 533 cūkas (66 sivēnmātes), 254 aitas un 552 mājputni. Vidējais piena izslaukums gadā tikai 2074 kg no govīs. No 1 ha iegūti graudaugi 5,8 cnt, kartupeļi 58 cnt, cukurbietes 53 cnt, kukurūza 400 cnt, daudzgadīgās zāles sienam 11,5 cnt. Tik zema ražība astoņos kolhozu pastāvēšanas gados, kad notika dibināšana, apvienošana, pārdalīšana un atkalapvienošana, mainot visu pārvaldes sistēmu.

Ilgus gadus Zasas kolhozos par šoferiem strādāja divi dignājieši – Otomārs Gailis un Pēteris Kalniņš. Tolaik lielajā Oškalna kolhozā, kas pastāvēja no 1950. līdz 1956. gadam,

Šoferis Otomārs Gailis 1957. gadā, ar jauno automašīnu GAZ-51

viņi bija kravu pārvadātāji ar gazikiem-51. Arī tad, kad kolhozus apvienoja sovhozā, šie bija centīgākie Zasas šoferi, pēc darba strādniekus veda mājās, gala punktā pie Dignājas robežas visi braucēji gāja uz mājām, bet Otomāram un Pēterim vēl krietns gabals aiz robežas. Otrā rīta agrumā viņi atkal bija mašīnā, lai dotos uz darbu. Tā tas desmitu gadu garumā. Tikai beidzamajos sovhoza pastāvēšanas gados abi šoferi kļuva dignājieši. Paldies viņiem par Zasai veltītajiem garajiem darba gadiem.

Valsts saimniecības “Zasa” izveidošana un saimnieciskā darbība (1957–1992)

Sākumā valsts saimniecības sauca par padomju saimniecībām jeb biežāk par sovhoziem. Uzsākot saimniekošanu, ražotās un valstij nododamās produkcijas rādītāji bija ļoti zemi. Jaundibinātā saimniecība ar zemes kopplatību pāri par 7 tūkstošiem ha (t.sk. vairāk kā 5 tūkstoši ha lauksaimnieciski izmantojamās zemes) 1958. gadā plānoja valstij nodot tikai 113 t gaļas, 1091 t piena, 1 t vilnas, 23 tūkstošus olu, nepilnas 14 t kartupeļu, 186 t cukurbiešu un 31 t dārzeņu.

Lopu fermas bija mazas, izkaisītas pa visām nodaļām, izvietotas pielāgotās telpās zemnieku sētās. To skaits sniedzās pāri simtam. Rēķinot uz 100 ha zemes, bija apmēram 15 liellopu, tai skaitā 9 govīs, 16 cūkas. Produkcijas ražošana gadā uz 100 ha: 19 t piena, 26 t gaļas. Arī mehanizācijas līmenis zems, tehnikas parks nepietiekams. Pēc pāris gadiem nekas neuzlabojās. Bija 13 kāpurķēžu traktori, 19 riteņtraktori, 4 labības kombaini, 12 kravas automašīnas, 2 motocikli, 2 vieglās automašīnas. Ievērojamus zaudējumus saimniecība cieta 1959. gada 3. decembrī mehānisko darbnīcu ugunsgrēkā. Nodega Bērzzemnieku šķūnis, kurā bija iekārtota virpotava ar darbgaldiem un citām iekārtām tehnikas remontam, neliels darbnīcu kantoris.

Strādnieku skaits iesākumā – 578, t.sk. 28 sezonas strādnieki, 9 inženiertehniskie darbinieki, 6 – apkalpojošais personāls, 5 – kapitālā remonta strādnieki, 8 – grāmatvedības darbinieki. Sākās darbu normēšana un ikmēneša algas izmaksāšana katram strādājošam. Likās, ka no beztiesiskā kolhoznieka statusa esam pārgājuši uz augstāku kategoriju, kļuvām strādnieki, it kā paši varējām savu likteni lemt. Ja radās izdevīgāks darbs, iesniedza atlūgumu, un divu nedēļu laikā likums paredzēja tevi atbrīvot. Bet iepriekš par kolhoznieka likteni lēma kopsapulce, kas varēja arī nelaist no kolhoza.

1958. gada pavasarī par galveno zootehniķi Zasas sovhozā sāka strādāt LLA absolvents Tāļivaldis Šneiders. Uzsākot vadošā speciālista gaitas, viņš pret mums, iecirkņu zootehniķiem, bija ļoti stingrs un prasīgs. Sastādot lopu apgrozījuma mēnešu atskaites par ražoto produkciju, par izlietoto lopbarību, aprēķinātām darba algām, pieprasīja arī pašizmaksas un rentabilitātes aprēķināšanu, kas patiesībā bija ekonomista darbs. Arī fermās sākām ieviest jaunu kārtību.

Nobaroto vai arī nenobaroto lopu realizācija tajā laikā notika Rīgas gaļas kombinātā, un mums pašiem ar saimniecības transportu bija jādodas tālajos braucienos gan vasarās, gan ziemās. Tā kā sovhozi bija tiešā Lauksaimniecības ministrijas pārvaldījumā, tad ražošanas plānus un gada pārskatus galvenie speciālisti sastādīja, laboja un precizēja Rīgā. Sarežģīta turp nokļūšana, jo vieglā transporta saimniecībai nebija. Arī uz daudzajām fermām devāties kājām, ar zirgu vai vasarās

ar velosipēdu, kuram tas bija. Atceros, ka vistālākajās saimniecības nomalēs gadījās satikt direktoru **Vladislavu Volantu**, staigājot kājām.

Direktors V. Volants parūpējās, lai saimniecībā būtu bērnudārzs. Visām sievietēm, arī jaunajām māmiņām, bija jāstrādā. Kādreizējais Elzas Balodes mājiņašums Virbuļi 50. gados tika pārbūvēts par tautasnamu, kur visa lielā ēka – viena zāle bez starpsienām ar skatuvi galā. Nu šo māju sadalīja vairākās istabās, bērnudārzam nepieciešamās telpās. 1960. gada vasarā notika bērnudārza atvēršana. Arī manai ģimenei tā ļoti gaidīta diena. Manai mātei ar trim mazuļiem un mājas saimniecību bija grūti tikt galā, jo es strādāju un turpināju neklātienes studijas. Uzsēdinājusi uz velosipēda bagāžnieka abus vecākos bērnus Jāni (4 g.) un Mairitu (2 g.), kā pirmie iemītnieki ieradāmies jaunatvērtajā dārziņā. Mūs laipni uzņēma audzinātāja un reizē vadītāja Zenta Ozola. Drīzumā bērnudārzā piepildījās visas 30 vietas. Par pavāri pieņēma Elzu Balodi – sirsnīgu, rūpīgu, bērnus mīlošu darbinieci. Baložu ģimenei vadība augstāvē izkārtoja arī dzīvošanu. Elza ar tēvu Jāni Balodi, bijušo Zesas pagasta vecāko, un māti Amāliju nesen bija atgriezušies no vairāk kā 17 gadu ilgā izsūtījuma Sibīrijā. Bērni ļoti pieķērās šai ģimenei, bieži slepeni līda pa kāpnēm uz bēniņstāvu, kur Baloži dzīvoja. Zesas vadība īpaši gādāja par represētajiem. Elza, kam liktenis nebija lēmis audzināt savus bērnus, ļoti rūpējās par visiem mazuļiem.

1960. gada nogalē par Zesas bērnudārza vadītāju kļuva Lidija Bāra. Viņas vīrs Bārs tad vadīja sovhozā celtniecību. Dažus nākošos gadus vadītājas bieži mainījās: Ausma Kamoliņa, Herta Gulbinska, Olga Auziņa. 19 gadus bērnudārzā strādāja Maija Smilškalne (1961–1980), no tiem 14 bija vadītāja. 15 gadus Zesas bērnudārzā strādāja Raisma Brandule (1976–1991) un 11 gadus bija vadītāja. Citas ilgi strādājošas darbinieces ir audzinātājas Velga Eņģevīra, Velga Juhneviča, Inese Menķe, Austrā Ūdre (Borovska), Līvija Ozoliņa, Olga Lasovska, 23 gadus (1968–1991) par bērnu veselību rūpējās feldšere un audzinātāja Skaidrīte Markote. Ilgi strādāja auklītes: Marta Leitiete, Milda Riekstiņa, Aina Bogdanova (visilgāk), Zenta Miglāne, Zenta Rudņeva, Ināra Smilškalne, saimniecības daļas vadītāja un sagādniece Valda Zdanovska. Pavāres un palīdzes – Ilze Aņģēna, Zenta Ļevāne, Maija Liepiņa. Zesas sovhoza teritorijā darbojās arī otrs bērnudārzs – “Vāverīte” Liepu ciematā, ko pēc īpaša projekta uzcēla MRS, 1991. gadā abus apvienoja un Virbuļu dārziņu likvidēja.

1961. gada pavasarī T. Šneideru pārcēla uz Vietalvas sovhozu par direktoru (toreiz Vietalva bija Jēkabpils rajonā). Zasā iestājās vadošo kadru mainības periods. Jau 1959. gada pavasarī no Bērzones nodaļas vadības atteicās Arturs Ģiedris (nostrādājis pusotru gadu). Mainījās galvenie agronomi: Milda Liliēnblate pārkvalificējās par melioratoru, vēlāk bija arī sēklkopības agronome. Neilgi strādāja Milda Brūvere. Nepilnu gadu galvenais agronoms bija Alberts Klindžāns (1957.

gadā absolvējis Skrīveru lauksaimniecības vidusskolu), pēc viņa Maruta Liepkalne. Šajos maiņu laikos direktora amatu jāatstāj Vladislavam Volantam, jo viņš nespēja atteikties no pārāk biežās alkohola lietošanas. Direktora amatu uz laiku pildīja galvenie agronomi.

Saimniecības direktors Anatolijs Jermacāns sveic darba un kara veterānus 1965. gadā Maija svētkos

1960. gadā par ekonomisti Zasā sāka strādāt LU absolvente Zenaida Putāne (vēlāk Avotiņa). Kad 1961. gadā apprecoties no Zesas aizgāja agronome M. Liepkalne, sovhozam bija nepieciešami galvenie speciālisti: zootehniķis, agronoms un arī direktors. 1961. gada septembrī uz Zasu pārcēlās Kiopu ģimene: Terēze Diāna – galvenā zootehniķe, Gunārs – galvenais agronoms. Abi pēc LLA absolvēšanas vienu gadu jau strādājuši sovhozā “Druvas”. Nu Lauksaimniecības ministrija viņus komandēja uz Zasu. 1962. gada sākumā par direktoru strādāt Zasā ieradās **Anatolijs Jermacāns** – pēc specialitātes zootehniķis. Izrādījās, ka esam pazīstami no studijām neklātienē Jelgavā. Viņš izlaidumu svinēja gadu ātrāk – 1964. gadā. Pēc zināšanu un interešu saskaņošanas A. Jermacāns 1965. gada aprīlī mani norīkoja par ciltslietu zootehniķi. Bija jāsāk kvalitatīvs ganāmpulka audzēšanas un atražošanas darbs.

Terēze Diāna Kiopa

Gunārs Kiops

Ja Anatolijam Jermacānam būtu atļauts Zasā ilgāk būt, viņš spētu daudz padarīt. Viņa darbības laikā tika pabeigta Pabēržu fermas celtniecība, kad nekvalitatīvi uzsākto kūts sienu konstrukciju pārbūvēja. Uzcēla arī kantora pagaidu ēku, kas, lai gan samērā lielā šaurībā, tomēr saimniecībai kalpoja vairāk kā desmit gadus. A. Jermacāna laikā iesākās Sīpulānu cūku kompleksa projektēšana un celtniecība. Lai izveidotu Zesas ļaužu saieta vietu, dzirnavās, bijušajā vilnas cehā, izbūvēja pagaidu telpas klubam, jo lielā Biedrības nama jumts bija caurs un trūka līdzekļu to nomainīt. Direktora Jermacāna darba stils ar taktiskumu, apdomību un nosvērtību krasi atšķīrās no citiem vadītājiem. Bet haotiskajā lauksaimnieciskās attīstības periodā nebija viegli vadīt lielo saimniecību, kur pirmajā vietā gandrīz vienīgi darbs, nevis ģimene. Anatolijam pietrūka noteiktības, lai abas prioritātes sakārtotu noteiktās attiecībās. Pēc trim raženi nostrādātiem gadiem Jermacānu ģimene – Anatolijs ar sievu Zinaidu un meitu Žannu – no Zesas aizgāja.

1958. gadā, nomainot Jāni Vilciņu, par partordzi Zasā atnāca **Mētra Viksna**. J. Vilciņš darbojās vairāk kā konsultants saimnieciskās lietās un kadru izvēlē, Mētra bija dažādu tradīciju vadītāja un sadzīves jautājumu kārtotāja. Bērnu dzimšanas reģistrācijās, bērņības svētkos, kāzās un valsts svētkos, kā arī kapu svētkos un mirušo izvadīšanā dziļi saturīgās uzrunas bija tā laika nepieciešamība, jo reliģiskās ceremonijas stingri apkaroja. Īpaša saskarsme Mētrai Viksnai veidojās ar lopkopējām, laukstrādniekiem, ar mehanizatoriem. Uz tālākajām mājām viņa brauca ar zirgu. Pēc piecu gadu darbošanās Mētra Viksna no Zesas aizgāja un viņas vietā nāca Viktors Tīmpa, kas šajā amatā nostrādāja 23 gadus, arī dzīves atvasaru pavada Zasā.

60. gadu sākumā mainījās arī inženieri un citi tehnikas rīkotāji. Pēc Imanta Ozoliņa galvenā inženiera vietā stājās darbnīcu vadītājs **Jānis Vanags**, kas 1962. gadā absolvēja Priekuļu mehanizācijas tehnikumu. Darbnīcu vadību uzņēmās pieredzējis mehanizators **Jānis Puntūzis**, kas jau no 1947. gada strādājis par traktoristu, iecirkņa mehāniķi un traktoru brigādes brigadieru Krustpils un Slates MTS, bet pēc sovhoza nodibināšanas Zasā braucis par šoferi, vadījis traktoru brigādi un aizvietojis inženieri. Zesas mehāniskās darbnīcas Jānis vadīja desmit gadus. 1973. gadā Jānis Puntūzis ar sievu Vilmu, dēlu Andri (1951) un meitu Mirdzu (1956) pārcēlās uz dzīvi Ābeļu pagastā, kur līdz pensijai bija darbnīcu vadītājs.

1968. gadā uz Zasu atnāca **Ārmaņu** ģimene: Vitolds – galvenais inženieris, Biruta – agronome. Viņi Zasā nostrādāja 11 gadus. Tā bija ģimene ar trim maziem bērniem – Solveigai 4, Gintai 3, Naurim viens gads. Iekārtojuši mazuļus saimniecības bērnudārzā, abi metās darbā.

Vitolds - inženieris jau ar piecu gadu darba stāžu pēc LLA Mehanizācijas fakultātes beigšanas. Viņš sekmīgi organizēja jaunās tehnikas apgūšanu un ekspluatāciju, piedalījās mehanizatoru kadru gatavošanā. Ar gadiem iejutās zasiēšu kolektīvā, aktīvi piedalījās sabiedriskā darbā: lektors zinību biedrībā, Zesas ciema deputāts, kārtības sargs, biedru tiesas un tautas kontroles grupas loceklis. Vairākkārt saņēma vimpeli “Labākais inženieris”.

Biruta v agronome ar tādu pašu darba stāžu pēc LLA Agronomijas fakultātes absolvēšanas. Viņa ātri iepazīna mehanizatorus un visus augkopībā strādājošos. Ja nebija paspējusi iegaumēt vārdu, tad sazīmēja cilvēku pēc apgērba. Ieguvusi lielāku pieredzi, Biruta draudzīgi ievadīja darbā arī jaunos agronomus. LLA absolvente (1971) Marta Pastare (Liepiņa) bija ļoti pateicīga Birutai par daudzkārt sniegto atbalstu. Marta nākusi no Preiļu rajona Rudzātu pagasta, beigusi Rudzātu vidusskolu. Pirmā darba vieta p/s “Zasa” – sēklkopības agronome. Pēc dažiem gadiem apprecējās ar zasieti – agronomu Daini Liepiņu, turpmākās darba gaitas saistīja ar Pļaviņām. Birutas Ārmanes padomi noderēja arī galvenajam agronomam Pēterim Naglim, kas uzsāka vadīt Zesas zemkopību 1976. gadā, un 1977. gadā no akadēmijas atnākušai agronomei Dzidrai Garai (Ščegalkovai). Zasiēši Ārmaņus uzskatīja par paraugģimeni. Gan saticība bērnu audzināšanā, gan atbalsts bērnudārzam un vēlāk Zesas vidusskolai. 1979. gadā Ārmaņu ģimene pārcēlās no Zesas uz Ogres rajonu v Ogresgalu.

Visvaldis Cišs, dzim. 1942. gada 4. septembrī Leimaņu pagastā. 1960. gadā absolvējis Zesas vidusskolu. Praktiskās un teorētiskās zināšanas mehanizācijā guvis, strādājot un mācoties Latvijas Lauktechnikas Jēkabpils nodaļā. 1962. gadā V. Cišs sāka strādāt valsts saimniecībā „Zasa” par atslēdznieku. Pēc diviem gadiem pieņemts darbā par smago darbu mehanizācijas inženieri. Turpmākos 15 gadus viņš vadīja smago darbu mehanizācijas brigādi. Fermu, daudzdzīvokļu namu un

Visvaldis Čiņš

citū saimnieciskū objektū intensīvā celtniecība prasīja arī smagās mehanizācijas materiālu un iekārtu sagādāti un montāžu, kā arī tekošo remontu organizāciju. Tas viss šo gadu garumā bija Visvalda Čiņa pārziņā. Pēc galvenā inženiera Vitolda Ārmaņa aiziešanas no Zāsas, turpmākos 8 gadus tehnikas parku un saimniecību vadīja V. Čiņš. Pēc tam viņa pārziņā bija materiālu sagāde celtniecībā.

Kopš 1990. gada 8. februāra Visvaldis Čiņš ir Zāsas pagasta padomes priekšsēdētājs, kas šajā amatā ievēlēts četras reizes.

Alberts Klindžāns, dzim. 1914. gadā Līvānos, audzis piecu bērnu ģimenē. Mācoties Līvānu pilsētas pamatskolā, vasarās gājis ganos pie saimniekiem jau no septiņu gadu vecuma. Māte nomirusi, kad Albertam deviņi gadi. Visus piecus bērnus audzināja

pamāte– tēva otrā sieva. Bet drīz bojā gājis arī tēvs. Jau no 12 gadu vecuma Alberts sācis strādāt par puspuisi pie saimnieka Dignājas pagastā Silauniekos. Kad paaugās, strādāja Zāsas pagastā Vanagkalnos, tad Lapaskalnos pie saimnieka Alberta Rešņa.

Padomju gadā A. Klindžāns sāka saimniekot piešķirtajā jaunsaimniecībā Lapaskalnos. 1940. gadā svinēja kāzas ar Martu Fetīniju, piedzima divi dēli Evalds un Dainis. Viņi abi nomira pusmūžā. Vācu laikā, kad zemi atņēma, Alberts atkal strādāja par kalpu pie saimnieka Jāņa Zadināna v veca vīra, iesaukta par krusttēvu. Pēc kara Klindžānu ģimene pārcēlās uz Celminiekiem, vēlāk dzīvoja Voičukos. Kad 1945. gadā pagastus sadalīja ciemos, Alberts kļuva par Liepu ciema izpildkomitejas priekšsēdētāju, bet pēc gada tika ievēlēts par Zāsas pagasta priekšsēdētāju. Kad 1948. gadā dibinājās kolhozi, Alberts iestājās kolhozā “Dzirkstele”, kur strādāja dažādus darbus, īsu laiku bija arī priekšsēdētājs.

1954. gada rudenī enerģisko Albertu Klindžānu komandēja uz Skrīveru lauksaimniecības vidusskolu (kolhozu vadošo kadru sagatavošana). Nebija viegli četrdesmitgadīgam vīram sākt mācīties, kad pamatskolas gudrības senā pagātnē. Tomēr pēc trim gadiem, 1957. gada rudenī Alberts atgriezās Zasā ar diplomā ierakstītu kvalifikāciju v jaunākais agronoms. Šajā laikā, dibinoties sovhozam, jaunajam speciālistam bija jāuzņemas nodaļas vadība. Vēlāk, kadriem mainoties, Alberts kādu laiku strādāja par galveno agronomu (1960). Turpmākos gadus viņš bija kompleksās brigādes brigadieris – līdz aiziešanai pensijā 70. gadu vidū. Strādājot par brigadierī, Alberts parādīja organizatora spējas, aktīvi cīnījās pret likumu pārkāpējiem. Par ilggadēju un teicamu darbu apbalvots ar medaļu “Par darba

varonību”, vairākkārt saņēmis administrācijas pateicības un goda rakstus. Aizvadītie 24 bērības un jaunības gadi, strādājot par ganu, puspuisi vai puisi laukstrādnieku, Albertam Klindžānam iemācīja visus lauku darbus, kas turpmākajos 30 vadošā darba gados ļoti noderēja.

Jānis Puntūzis

Vitolds Ārmanis

Marta Pastare

Alberts Klindžāns

Milda Liliēnblate

Milda Liliēnblate jaunībā

Ģimenē ar otro sievu Valiju Eņģevīri – lopkopības darbinieci – uzauga trīs bērni: Andris, Inese un Valdis. Dzīvojot Zasas Ezerlejiņās, bērni izskoloti un izvadīti savās ģimenēs. Alberts un Valija jau Aizsaulē, bet Ezerlejiņās saimnieko Andris ar dēlu. Šo ģimeni piemeklēja traģiskais 2001. gada novembra notikums – sievas un mātes zaudējums.

Visiem kolhozu veidošanas procesiem un sovhoza attīstībai cauri gājusi agronome un melioratore **Milda Lilienblate**, dzim. 1927. gada 18. februārī Staicelē, tolaik Valmieras apriņķī. Mācījusi Mazsalacas pamatskolā. Pēc tam beigusi Rūjienas pagasta Virķēnu 2-gadīgo mājturības skolu. 1945. gadā Milda mācījusi grāmatvežu-mašīnrakstītāju kursus Rīgā. Ar to zinātkārā meitene nesamierinājās. Ziņu trūkums par skolām un kalpu ģimenes grūtie materiālie apstākļi Mildai nebija šķērslis, lai sameklētu kādu speciālo lauksaimniecības mācību iestādi. 1947. gada rudenī viņa nokļuva Mālpilī – mājturības tehnikumā. Pēc diviem kursiem, mainot programmu, tur sāka gatavot lopkopības speciālistus, bet pēdējā gadā tehnikums pārveidots par agronomu un melioratoru sagatavošanas iestādi. Mildas diplomā ierakstītā specialitāte – agronoms, meliorators. Kad pēc sadales vienai no absolventēm bijis jāiet uz Aknīsti, draudzenes pierunājušas Mildu, jo viņai nebija ne māju, ne savu īpašumu. Tā liktenis Mildu no Igaunijas pierobežas – Mazsalacas – 1951. gadā atveda uz Leišmali. Kad Aknīstes rajona lauksaimniecības nodaļā nostrādāja pusotru gadu, vadība Mildu komandēja uz 3 mēnešu kvalifikācijas celšanas kursiem Rīgā. Pēc tam trauslā meitene piespiedu kārtā iecelta par kolhoza priekšsēdētāju Asarē, kur reizē bijusi agronome, zootehniķe, fermu vadītāja un pa daļai arī brigadiere. Brigadieris, kas nemācējis rakstīt, strādājis godprātīgi, bet otrs – rakstītpratējs – bijis krāpnieks. Tieši tad noderējušas Mildas universālās zināšanas dažādās nozarēs.

Lai gan Milda bijusi stingra, neatlaidīga un kategoriska savos rīkojumos, tomēr pēc gada rajona vadībai pateikusi - nē. Viņa atteikusies organizēt gada atskaites sapulci, kamēr nebūs skaidri zināms jauns kolhoza priekšsēdētājs. Tad Mildai piedāvāta sēklkopības agronoma vieta kolhozā “Cīņa”, kurš tika izveidots speciāli sēklaudzēšanai. Tā kopš 1954. gada aprīļa Milda Lilienblate kļuva zasiete. Sēklaudzēšanas darbs un sadarbība ar Lauksaimniecības ministrijas speciālistiem bijis interesants un patīkams. Diemžēl tas ilga tikai dažus gadus.

Kad 1957. gada decembrī visus Zasas ciema kolhozus, arī “Bērzoni” ar bijušo “Cīņu”, apvienoja sovhozā, specializētā sēklkopība vairs nepastāvēja. Tā kā galvenie agronomi bieži mainījās, Milda kārtoja visus dokumentus, stādīja ražošanas plānus un pārzināja, ko kurā laukā sēs, kā gatavos sēklu, kur bērs izaudzēto ražu. Kad sovhozā sākās meliorācijas darbi, to pārzināšanu un vadīšanu arī uzticēja Mildai. Šo darbu viņa apzinīgi veica 18 gadus. Kājām izstaigātos sējumu laukus un izbristos meliorācijas grāvju dubļus Milda atceras ar dalītām jūtām. Ar sāpi piemin noietos neskaitāmos kilometrus, kad lielākie saimniecības priekšnieki brauca mašīnās un ne katrreiz gribēja aizvest viņu uz objektu. Savukārt kā izpalīdzīgus kolēģus un labus draugus atceras PMK drenu licējus Siltānu un Barkānu, sistēmu pārvaldes inženieri Ritu Pabērzu, iecirkņa inženieri Veru Berezinsku, drenu brigadieru Moli, kultūrtehnisko darbu brigadieru Evaldu Krūmiņu, inženieri Dzidru Zolbergu, arī

lauksaimniecības pārvaldes agronomus. Meliorēto objektu kopšanas darbos ilgi strādāja saimniecības brigāde: Uldis Orste, Edgars Valainis, Jānis Gercāns, Jāzeps Anspoks, Milda Liepiņa, Zelma Ozoliņa, Staņislavs Upenieks.

Milda Lilienblate dzīvoja kopā ar māti, kura Aizsaulē aizgāja 1982. gadā. Savos spēka gados viņa veidoja puķu dārzus, apmeklēja teātra izrādes un koncertus. Skaisti ziedēja Mildas koptais puķu dārzs Ļūļās, pēc tam mazdārziņš Zasas ciematā. Skatītas operas un apmeklēti R. Paula ziņģu festivāli. Tagad – atvasarā – palikusi tikai lasīšana, kas arī ne vienmēr ir pa spēkam, jo smagais darbs un gadi paņēmuši pārāk daudz. Nav spēka pat atbildēt uz draugu apsveikumiem. Žēl, ka Milda, tāpat kā daudz citi, par garo, apzinīgo darba mūžu nevar saņemt normālu pensiju, lai nebūtu jādzīvo trūkumā...

Velta Kokina (Podniece), dzim. 1926. gada 15. novembrī Zasas pagasta Cīruļos, vienīgā meita Podnieku ģimenē. Tēvs Ludvigs Podnieks (no Atašienes) pēc Pirmā pasaules kara no Landzānu pusmuižas saņēmis zemi jaunsaimniecībai Zasā. Apprecējis bijušo muižas kalpu meitu, uzcēlis mājas, nosaucot „Cīruļi”.

Velta, pabeigusi Zasas 6-gadīgo pamatskolu 1941. gadā, apguva zināšanas grāmatvedībā. Kara laikā un pēc kara strādāja patērētāju biedrībā graudu punktā, ap 50. gadu bija Zasas ciema sekretāre, pēc tam gadus piecus Zasas vidusskolas grāmatvede. Kad tika dibināta Zasas padomju saimniecība, Velta aicināta strādāt grāmatvedībā. Te arī aizvadīta lielākā daļa darba mūža, pāri par 20 gadiem. Aiziedama pensijā, vēl strādāja saimniecības liellopu kompleksā Kalna Jaunzemī, arī par auklīti Zasas vidusskolas internātā.

Ģimenē ar Jāni Kokinu uzauga divi dēli – Jānis (1954) un Dainis (1956). Agri zaudējusi vīri, kopš 1972. gada dēlus skoloja viena pati.

60. gadi lopkopībā saimniecībai rādījās ļoti smagi. Lopu novietnes bija šauras, neatbilda pieaugošo dzīvnieku skaitam. Cūku izmitināšanai būvēja vismaz salmu būdas, taču liellopu ziemošana ir daudz sarežģītāka. Arī ganības vasarās neapmierināja. Nekultivēto ganību novietnēs – Likaceļos, Apsānos, Bokos, Kaktiņos, vēlāk Degšnos, Degumniekos un Baltmaņos – agros pavasaros sadzītie lopu bari ganījās līdz vēlam rudenim, kad ziemošanai nesagatavotās fermās nevarēja tos laicīgi izvietot. Bieži vien vēl ganībās teles pārsteidza rudens sals un pat sniegs.

Trūcīgā lopbarības ražošana radīja sarežģījumus arī slaucamo govju fermās. Čaklākās slaucējas, kas apkopa nelielās govju grupas, barības krājumus centās papildināt pašas, audzējot lopbarības bietes piefermas lauciņos. Viņas slauca vairāk piena. Augstražīgas govīs, slaucot ar rokām, apkopa Ida Dominiece Tiltiņos, Berta Kaņepe Zemgaļos, Berta Pākšāne Pākšānos, Berta Jordāne un Ieva Svence Maiķēļos, Rozālija Cielava Straumēnos, Nelda Dardzāne Bucīškās, Zenta Brandule, Marija Ieviņa, Milda Novika Ogājā.

Milda Ušacka (Dzene), dzim. 1929. gadā Zasas pagastā Zāģeros. Mācījās Zasas pamatskolā. Viņa slauca pienīgākās govīs – sākumā Stiebrīnos, tad Vērtužos, vēlāk Vilcānos. Saimniecībai attīstoties, tika mehanizētas arī mazās fermas. Milda vēlāk govīs slauca mehanizēti. Viņa kopā ar ģimeni kopa lielus piefermas sakņu dārzus, arī papildus paši vāca sienu, ganīja savu ganāmpulku. Darbos palīdzēja Mildas vīrs Roberts Ušackis, bērni Valdis un Ināra, arī māte un tēvs. Bez tiešā darba fermā Milda bija prasmīga saimniece – kulināre, bieži tika aicināta godos par virēju un galdu klājēju. Viņa cepa garšīgas tortes, kūkas, maizi un gatavoja mājas desas. Arī ģimenes galdā Mildai vienmēr bijuši gardi ēdieni un delikateses. Sabiedriska, strādīga un apsviedīga – tāda bija mūsu Milda.

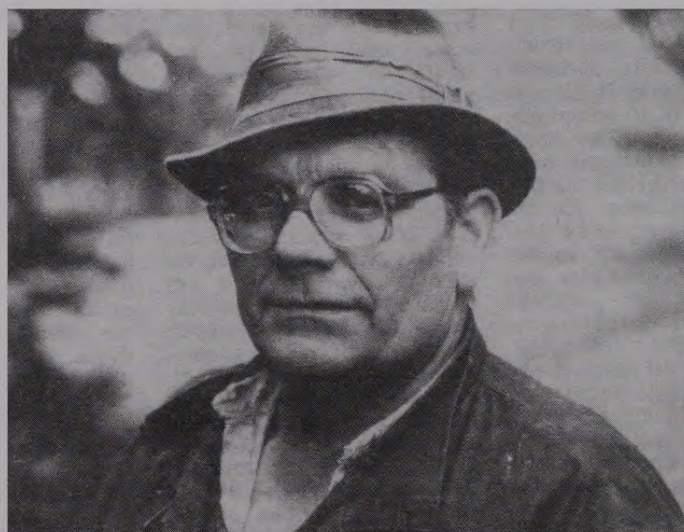
1984. gada oktobra nogalē kultūras namā svinējām Mildas pensijā aiziešanu. Bet viņa jau nerimās – vēl vairākus gadus bija pavāre skolā, ēdinot internāta bērnus launagā, vakariņās un brokastīs. Pēc tam strādāja saimniecības apsardzes dienestā mehāniskajās darbnīcās. Milda palīdzēja uzaudzināt divus vecākos meitas bērnus, skoloja arī divus dēla bērnus. Pavisam viņai ir 12 mazbērni un 4 mazmazbērni. 80. gados Ušacku ģimene no Vērtužiem pārcēlās uz dzīvi Vārpās Zasas ciematā, kur pēc vīra Roberta nāves Milda dzīvo kopā ar māsu Veltu (arī bijušo slaucēju) – vientuļu pensionāri. Veltu aprūpē pagasta sociālais darbinieks. Mazmeita Inga no Leimaņiem gādā par vecmammās un tantes zālēm. Mājas apkopšanā palīdz vedekla Edīte.

60. gadu sākumā purva malā cēlās pirmā lielākā govju kūts Pabērži ar 120 vietām. Tas šķita lopkopības brīnums. Tajā laikā būvdarbus vadīja inženieris Bārs, bet pēc viņa Valdis Siliņš. No 1964. gada turpmākos 23 gadus Zasas sovhozā celtniecības vadītājs – **Valdis Pusbarnieks**. Viņš daudz darīja arī Zasas parka iekārtošanā. Kad Pabēržus nodeva ekspluatācijā, 1. brigādes lopkopības vadītāja Tija Vībāne ar govīm un slaucējām no mazfermām pārcēlās uz lielfermu, kur sākās apkārtnes un atpūtas telpu iekārtošana. Pieredzējušās slaucējas Genovefa Rubene, Velta Dzene, Vilma Jurgeviča un Meta Dilāne govīs centās pieradināt mehanizētai slaukšanai. Reizē ar kūti tika uzcelta četru dzīvokļu divstāvu māja lopkopējām. Pabēržos, reizē uzraugot mehānismus, savu laiku strādāja Teodors Vībāns un Ilmārs Dilāns. Pēc gadiem Ilmārs par mehāniķi un barības gatavotāju strādāja Sīpulānu cūku kompleksā. Sākās Pabēržu ceļa izbūve. Pēc dažiem gadiem, kad ceļus sāka būvēt uz meliorācijas objektiem, Pabēržus savienoja ar Vērtužu ceļu.

Kad 1965. gada nogalē saimniecības vadību pārņēma direktors **Jānis Vanags**, sākās intensīva lielfermu un vairākstāvu dzīvojamu māju celtniecība. Valdības politika šajā laikā tika vērsta uz valsts saimniecību nostiprināšanu, piešķirot līdzekļus celtniecībai. Nākošā lielferma Neretas – 200 govīm un 120 teļiem bija jauns atspēriens Zasas lopkopībā. Reizē ar fermu uzbūvēja divstāvu astoņu dzīvokļu māju lopkopējiem. Zasas ciematā būvēja pirti. Gaumīgi apkārtni kopa un lopkopēju

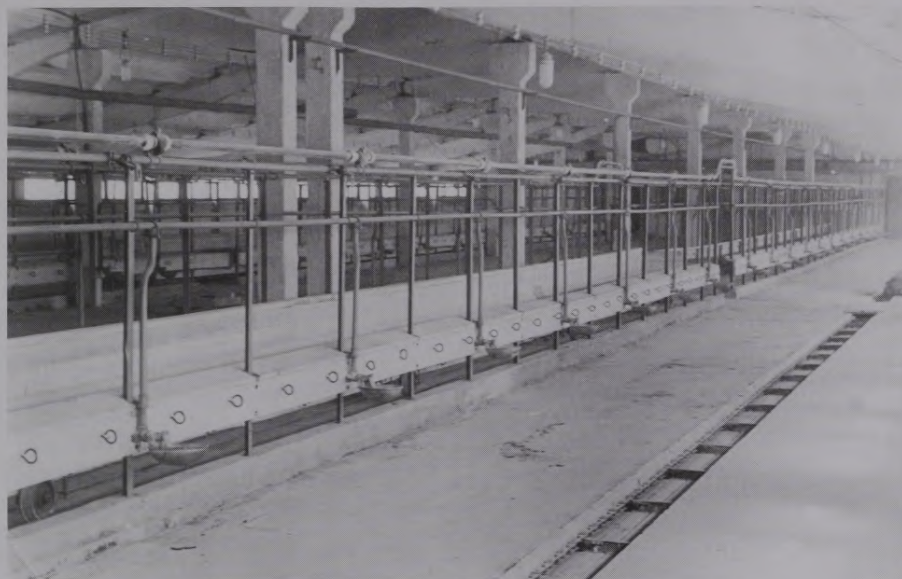
atpūtas telpas veidoja zootehniķi, brigadiere Dzidra Siliņa (Vasiļiva) un slaucējas. Galvenā agronoma Gunāra Kiopa vadībā Neretu fermai ierīkoja plašas kultivētas ganības. Par to pareizu izmantošanu galvenās zootehniķes Terēzes Kiopas vadībā rūpējās lopkopības speciālisti un pašas lopkopējas. Neretās bija liela slaucēju mainība. Taču nemainīga palika vecākā slaucēja ar augstākajiem darba rādītājiem – Aija Lapašinska. Viņai līdzī turējās Irma Romanovska, Maija Valaine, Zenta Zālīte, vēlāk Inta Ruško. Līdz ar Neretu govju kūti ekspluatācijā nodeva arī teļu novietni, izveidojot liellopu kompleksu.

Ar maziem teļiem tāpat kā ar bērniem. To saprata rūpīgā teļkope Zelma Meijere. Sākumā viņas pārinieces bieži mainījās. Bet vēlāk nostiprinājās vienota brigāde, un viņi kopā strādāja ilgus gadus – Zelma un Jānis Meijeri un Zenta Antoneviča. Ne tikai skates reizēs, bet arī ikdienā balti izkaļķotajā teļu kūtī bija prieks ieiet. Veselīgie teliņi bija saimniecības lepnums. Pārņemot labo darba pieredzi, pēc Meijeru brigādes aiziešanas pensijā priekšzīmīgi strādāja teļkopes – Ausma Kalniņa, Skaidrīte Liepiņa, Marta Krievāne. Darbināja, remontēja un

Jānis Antonevičs

uzraudzīja visus mehānismus fermas mehāniķis Jānis Antonevičs. “Otra tāda kūtsmehāniķa, kāds ir Jānis Antonevičs, mums saimniecībā nav,” par viņu rakstīja rajona laikrakstā “Padomju Daugava” 1989. gada 4. jūlijā (tas padomju saimniecības “Zasa” galvenās zootehniķes Maijas Gercānes dotais raksturojums). Pirms J. Antoneviča “Neretās” prasmīgi strādāja mehāniķis Jāzeps Rubenis.

Lielferma „Neretas” 200 govīm un 120 teļiem ekspluatācijā nodota 60. gadu vidū. Vēlākos gados līdzīgu slaucamo govju kūti būvēja Krastiņos, vienu korpusu Vērtužu kompleksā

Neretas teļu kūts

1960. gadā pēc garāka atvaļinājuma mani pārcēla 2. kompleksajā brigādē, kuru vadīja Evalds Porietis. Bija vēl ļoti daudz mazo fermu. Pēc manis aprēķinātajiem daudzumiem brigādes vadītājs nozīmēja barības pievedējus. Rupjo barību svērām un mērijām. Lopkopēji bija apmierināti, ka noteiktajā dienā lopbarības vezumi zirgu pajūgos ielīgoja fermās. Vēlāk brigadierā rūpība apsīka, viņš aizgāja citā darbā.

Ar 1962. gada 1. septembri šo komplekso brigādi sāka vadīt Saulaines lauksaimniecības tehnikuma absolvente – agronome Mirdza Griezāne (slatiete). Mēs ar Mirdzu labi sapratāmies. Redzējama, ka strādāju, mācos un audzinu mazus bērnus, viņa daudzus darbus padarīja manā vietā. Jutos viņai parādniece. Arī Mirdza nolēma studēt neklātienē un 1964. gadā iestājās Daugavpils pedagoģiskajā institūtā jau ar uzvārdu Staģīte (apprecējās ar Valdi Staģīti). Viņas dzīves aicinājums tomēr izrādījās agronomija, tāpēc Mirdza pārgāja studēt uz LLA, ko absolvēja 1977. gadā. Pēc četriem gadiem no kompleksās brigādes Mirdzu Staģīti pārcēla darbā par inženieri. Nepilnu gadu vēlāk viņa aizgāja uz Slates kolhozu.

No 1966. gada par mākslīgās apsēklošanas tehniķi strādāja **Ausma Kalniņa**. Viņa ar precīzo darbošanos bija stiprs balsts ganāmpulka atražošanā. Pēc pieciem te nostrādātiem gadiem viņu norīkoja par 4. kompleksās brigādes lopkopības brigadieru. Principiāli un precīzi Ausma šajā amatā strādāja astoņus gadus. Darbīgu, precīzu, bet asu raksturu – tādu lopkopēji atceras Ausmu Kalniņu. Par lopkopības fermu vadītāju un govju apsēklotāju nostrādāja 13 gadus, pēc tam septiņus gadus tajā pašā iecirknī bija uzskaitvede, kas sastāda darba uzdevumus un aprēķina algas laukkopējiem un mehanizatoriem, kā arī veic ražotās produkcijas uzskaiti augkopībā. Nākošos trīs gadus Ausma bija teļkopēja Neretu teļu kūti un vienu gadu vadīja Kalna Jaunzemu liellopu kompleksu. Sākoties privatizācijai, Kalniņu ģimene apsaimnieko savu zemnieku saimniecību.

Starp Zasā ilgi strādājušiem lopkopības speciālistiem jāmin **Velta Gaffe** (Paegle). 1944. gadā bija beigusi Biržu lauksaimniecības skolu un pēc kara strādājusi Dignājas pagasta Bērzones ciemā par pārraudzi, bet 1948. un 1949. par zootehniķi mazajos kolhozos. Kad Bērzoni pievienoja Zesas ciemam, Velta kļuva zasiete. Pēc Zesas saimniecības izveidošanas, kļuvām lopkopības vadītājas kaimiņu nodaļās, vēlāk komplekso brigāžu zootehniķes. Kopā strādājot 26 gadus, Veltu iepazinu kā korektu, atsaucīgu un draudzīgu kolēģi ar augstu pienākuma apziņu un prasmī sadzīvot ar lopkopējiem. Mēs kopā bijām svētkos un svinamās dienās. Skumām, kad 1989. gada pavasarī Velta nedziedināmi saslima. Gādīgā vīra Edgara aprūpēta un kopta, viņa nodzīvoja līdz gada nogalei. Uz Staģu kapsētu Veltu Gaffi pavadot, pēc viņas skuma dēls Eriks ar sievu Daci – aptiekas provizori, mazdēliņš Kristaps un mēs, bijušie darba biedri.

Ilgi lopkopībā strādāja **Rasma Kļavinska** (Pavāre), dzim. 1948. g., no Dignājas pagasta Lapiņām. Pēc Zasas vidusskolas beigšanas 1966. gadā Rasma iestājās darbā par kontrolasistenti. Apprecējās ar Jāni Kļavinsku un kļuva zasiete. Pēc septiņiem pārraudzībā nostrādātiem gadiem Rasma kļuva lopkopības brigadiere jaunlopu fermās. Kad nokomplektējās Kalna Jaunzemu komplekss, Rasma pārziņā bija ap 700 audzējamo telišu un nobarojamo buļļu. Viņa ar šo darbu sekmīgi tika galā 13 gadus, kamēr vīratēvs Jānis Kļavinskis kļuva nespēcīgs, nevarēja vairs palīdzēt mājas saimniecībā un bērnu uzraudzīšanā. Kļavinsku ģimenē izauga trīs bērni – Līga, Valdis un Ieva. Visi beiguši Zasas vidusskolu un izveidojuši savas ģimenes. Darbu lopkopībā Rasma atsāka un strādāja līdz 1994. gadam, jau paju sabiedrībā. Pēc tam izveidoja savu zemnieku saimniecību, jo valsts darbā aizvadītie 30 gadi Rasmai devuši lielu pieredzi. Mēs, vecā zootehniķu komanda, arvien vēl turamies kopā un 1998. gadā kopīgi svinējām Rasma jubileju, kad viņai pilni 50.

Milda Briede (Vāvere), dzim. 1934. gada 28. februārī

Zasas pagastā. Pēc Zasas vidusskolas absolvēšanas 1954. gadā mācījās Saulaines lauksaimniecības tehnikumā agronomijas nodaļā, ko pabeidza 1957. gadā. Pēc tam divus gadus strādāja par agronomi Krustpils rajona kolhozā “Sekmes”. 1957. gadā, pēc apprecēšanās ar zasieti Arni Briedi, Milda atgriezās Zasā. Sākumā strādāja par laukkopības brigadieru, tad audzināja bērnus, pēc tam bija kompleksās brigādes vadītāja. Kā spējīgu speciālisti Mildu Briedi pārcēla dažādos vadošos darbos. 70. gadu beigās radās tāds darbu sadalījums, ka Milda pārkvalificējās, lai strādātu lopkopības darbinieku komandā.

Briežu ģimenē uzauga divi bērni – Māris (1961) un Gunta (1964). Abi beiguši Zasas vidusskolu un izstudējuši. Māris ir LLA absolvents, inženieris. Ar ģimeni dzīvo tēva mājās Zasas Kārkleņiekos. Gunta – skolotāja Gaujienā. Lauksaimniecības speciāliste Milda un kara veterāns, ilggadējais mehanizators Arnis bauda mierīgas atvasaras dienas savās lauku mājās kopā ar dēlu Māri, vedekli Vēsmu un mazmeitiņām Lauru un Baibu.

Vitālijs Upenieks, dzim. 1934. gadā Zasas pagastā,

beidza 7-klasīgo pamatskolu un drīz iestājās Slates MTS par traktoru brigādes uzskaitvedi. 1950. gadā mācījās traktoristuursos Aglonas mehanizācijas skolā un brigadieruursos Jaungulbenē. Tad septiņus gadus bija traktoru brigādes brigadieris MTS. 1959. gadā viņš kļuva mehānisko darbnīcu vadītājs Zasā, tad atslēdznieks, ekspluatācijas inženieris un traktorists, ar kopējo darba stāžu 44 gadi. Vitālijs Upenieks

Milda Briede

Vitālijs Upenieks

orientējas jebkurā lauksaimniecības mašīnu nozarē. Ir apbalvots ar administrācijas goda rakstiem un valdības medaļām.

Ģimenē ar sievu **Regīnu Upenieci** (Balceri, dzim. 1939. g.) uzaudzinātas divas meitas – Sarmīte (1963), vēstures un ģeogrāfijas skolotāja Zasas vidusskolā, un Maija (1964), medmāsa Rīgā. Abas beigušas Zasas vidusskolu, pēc tam apguvušas profesiju. Arī Regīnas darba mūžs aizvadīts Zasā. Pēc Slates pamatskolas beigšanas viņa mācījās Vecbebru tehnikumā. Kā agronome dārzkope sāka strādāt Zasā par brigadieru kompleksajās brigādēs (2., 5.), vadīja arī dārzkopības brigādi. 15 gadus bija mehānisko darbnīcu rezerves daļu noliktavas pārzine. Klona grīdas un caurvēji smagi atsaucās uz veselību, tāpēc pēdējie gadi līdz pensijai – kantora darbs dispečerdienestā. Kopējais darba stāžs Zasā 34 gadi. Pensionāri Regīna un Vitālijs Upenieki dzīvo pašu būvētajā mājā Zasas pagasta Silmalās.

Ar tehniku Zasā saistīts vienmēr bija **Nikolajs Beļajevs**, dzim. 1948. gadā Zasas pagastā. Beidzis Zasas pamatskolu, mācījās Apguldes mehanizācijas skolā. Vasaras brīvlaikos ganīja govīs Ekavas fermā un strādāja lauku brigādē siena sagādes darbos. Pastāvīgu algotu darbu uzsāka 1967. gadā par traktoristu un kombainieri. Pēc dienesta armijā ar 1970. gada janvāri viņš atsāka darbu padomju saimniecībā. Ceļot kvalifikāciju, Nikolajs ieguva 1. klases traktorista pakāpi, tad strādāja par tehnisko apkopju meistarū, bet kopš 1974. gada janvāra bija ekspuatācijas inženieris. Labības novākšanas sezonās sēdās pie kombaina stūres. 80. gados Nikolajs mācījās Višķu sovhoztehnikumā neklātienē. To absolvējis, ieguva tehniķa mehāniķa kvalifikāciju. Būdam plaša profila mehanizators ar traktorista, šofera, kombainiera un mehāniķa tiesībām, Nikolajs Beļajevs bija iecirkņa mehāniķis, vadīja darbnīcas, 80. gadu beigās un 90. gadu sākumā aizvietoja galveno inženieri. Pēc sovhoza pārveidošanas paju sabiedrībā Nikolajs pārgāja darbā Zasas līniju tehniskajā iecirknī. Kopā ar sievu Mariju jaunuzceltajās mājās Sarmītēs viņš vada zemnieku saimniecību.

Saimniecības pastāvēšanas laikā nozīmīgi tehnikas uzraugi bijuši daudzi vīri un jaunieši. Neiespējami visus apcerēt, veidojot Zasas mehanizācijas vēsturi. Viens no viņiem **Pēteris Skreivers**, dzimis 1952. gadā laukkopēja Jāņa un lopkopes Olgas Skreiveru ģimenē kā otrais dēls. Vecākais brālis, Jānis Skreivers, viens no veiksmīgākajiem Zasas mehanizatoriem. Māsa Valentīna Žinka bija lopkopēja, bet smaga slimība viņu drīz aizveda Aizsaulē. Jaunākā – Anita – ieprecējusies Dignājā.

Pēteris pēc pamatskolas beigšanas Zasā iestājās Višķu sovhoztehnikumā, ko absolvēja 1971. gadā. Tad divu gadu dienests padomju armijā. Ar 1975. gada janvāri pieņemts par mehānisko darbnīcu vadītāju. Pirms armijas pusotru gadu

Pēteris Skreivers

strādājis par lauksaimniecības mašīnu pārzini. Četrus gadus vadījis darbnīcas, mierīgā rakstura dēļ atteicās no šī amata. Viņš labprātāk sēdās pie automašīnas stūres. Turpmākos 13 gadus līdz saimniecības likvidēšanai bija piena mašīnas šoferis. Sieva Svetlana 12 gadus bija kinomehāniķe Zasas kultūras namā. Kopš 90. gadu sākuma viņi ir zemnieku saimniecības īpašnieki Bandeniekos ar 25 ha zemes un 8 govīm. Dēls Aivis studē agronomiju LLU maģistratūrā.

Ievērojama mehanizatoru ģimene Zasā bija **Upīši**. Guna – jaunībā lopkope, bet lielākā darba mūža daļa pavadīta uz kāpurnieka. Padomju laikā kā traktoriste godināta Maskavā. Vīrs Aldis – traktorists, atslēdznieks un ekspluatācijas inženieris Zasas sovhozā. Dēls Jānis – celtnieks.

Jānis Juhnevičs, dzim. 1941. gadā Dignājas pagastā kalpu ģimenē kā ceturtais bērns. Vecākais brālis Roberts gāja bojā kara laikā, sprāgstot mīnai. Māsa Alma – tagad pensionāre arvien vēl dzīvo Zasas pagastā. Dēls Pēteris strādāja celtniecībā, tagad jau Aizsaulē.

Jaunākais – Jānis, ilggadējs sovhoza mehanizators. Pabeidzis Mežgala 4-klasīgo pamatskolu, mācības turpināja Ģipterānu (tagad Dignājas) 7-klasīgajā pamatskolā. Bērniņu Jānis pavadījis Kļavinkos, kas pēc 1954. gada ietilpa Zasas ciemā. Pēc pamatskolas Jānis beidza Apes 11. mehanizācijas skolu. Tad sekoja dienests armijā. Padomju saimniecībā “Zasa” Jānis Juhnevičs sāka strādāt 1964. gada decembrī par tehnisko apkopju meistarū. Vajadzības gadījumā bija arī traktorists un šoferis. Ieguvis plašas mehanizatora zināšanas un praktiskās iemaņas, no 1972. gada pārcelts par ekspluatācijas inženieri. Prasmīgi, apzinīgi un profesionāli strādājot tehnikas vadīšanas un kopšanas darbos, Jānis Juhnevičs darba kolektīvā guva lielu cieņu, par ko liecina vairākas administrācijas pateicības. 1968. gadā Jānis izveidoja ģimeni ar bērnodārza audzinātāju Velgu Angēni. Viņiem ģimenē uzauga divi dēli – Andis un Sandris. Pēc valsts saimniecības likvidēšanas Juhneviči nodibināja nelielu zemnieku saimniecību Zasas Lejniekos, kur bija uzcēluši mājas. Vēlāk šo saimniecību nodeva dēla Anda īpašumā. Jaunākais dēls Sandris, apguvis celtnieka profesiju Mālpilī, strādā savā profesijā Rīgā. Lejnietu mājas ik gadus ierindoja sakoptāko Zasas pagasta sētu skaitā.

Viktors Turlajs

Viktors Turlajs, dzim. 1938. gada 20. decembrī Rēzeknes rajona Gailumu ciemā zemnieku ģimenē. Pēc pamatskolas beigšanas mācījās Apguldes mehanizācijas skolā Dobeles rajonā. Tad dienests padomju armijā. Pēc tam Viktors izglītību turpināja Višķu sovhoztehnikumā, kur ieguva tehniķa mehāniķa specialitāti. Turpmāk darbs Slaties kolhozā Jēkabpils rajonā par mehāniķi. Te nodibināta ģimene ar slatieti Maiju Neretu, piedzimuši divi dēli – Uldis (1967) un Valdis (1970).

1972. gada pavasarī Turlaju ģimene pārcēlās uz Zasu. Viktors septiņus gadus strādāja par garāžu pārzini, bet no 1979. gada bija mehānisko darbnīcu vadītājs. Maija strādāja dažādus darbus bērnudārzā un administrācijas ēkā. Dēli, pabeiguši pamatskolu Zasā, devās mācīties. Uldis – Apguldes tehniskajā skolā zirgkopību, Valdis radiotehniku Rīgā. Kad 1987. gada 7. janvārī 44 gadu vecumā pēkšņi nomira Maija Turlaja, Uldis dienēja armijā, bet Valdis vēl mācījās. Nostrādājis Zasā 17 gadus, 1989. gadā Viktors no Zesas aizgāja uz Salu par darbnīcu vadītāju. Apmetās pie dēla Ulda, kas no Tērvetes bija pārcēlies darbā uz Salu. Pēc četriemarpus gadiem arī Viktors Turlajs 53. dzīves gadā aizgāja Mūžībā. Dēli viņu atveda uz Zasu un apbedīja Staģu kapos pie sievas dzimtas.

Helmut Ormanis

Helmut Ormanis ir zasiētis, dzim. 1928. gadā zemnieku ģimenē. Ir Zesas vidusskolas 1950. gada 1. izlaiduma absolvents. Iestājās Rīgas viengadīgajā mērnīku skolā, ko beidza 1952. gada septembrī. Par tehniķi Zemes ierīcības un augu seku pārvaldē strādāja 11 gadus līdz iestādes likvidēšanai. Dažus mēnešus bijis zemes ierīkotājs Zasā, tika iecelts par 1. kompleksās brigādes brigadieru. Turpmākie 20 gadi vadīti, rūpējoties par laukaugu kultūrām un brigādes fermu apgādāšanu ar lopbarību. Darbības laikā gan pelts, gan slavēts, piemēram, par laukaugu kultūru ražības palielināšanu un augstajām kartupeļu ražām, pateicība izteikta par aktīvu sabiedrisko darbību kārtības sargu vienībā. Kad saimniecības sešas brigādes apvienoja divos kompleksajos ražošanas iecirkņos, Helmut strādāja par lopkopēju gan savas mājas kūtī, gan vēlāk Vērtužu liellopu kompleksā līdz aiziešanai pensijā 1988. gadā. Ģimenē ar sievu Antoņinu (1922–1978) uzaudzināts dēls Ārijs (1955) – ilggadējs Zesas līniju tehniskā iecirkņa montieris. Pēc sievas nāves 20 gadus Helmuta dzīves līdzgaitniece, mājas un ģimenes aprūpētāja bija otrā dzīvesbiedre Ausma Ormane. Helmut Aizsaulē aizgāja 2000. gada 18. februārī 71 gada vecumā.

Elga Kokina (Zdanovska), dzim. 1956. gadā Valdas un Pētera Zdanovsku ģimenē. Pēc Zesas vidusskolas absolvēšanas 1974. gadā iestājās LLA Ekonomikas fakultātē, kuru pabeidzot ieguva ekonomista grāmatveža specialitāti. Kopš 1979. gada Elga Kokina bija saimniecības grāmatvede, galvenā grāmatveža vietniece. Pēc valsts saimniecības likvidācijas Elga strādāja individuālā uzņēmumā “Lidums”. Ģimenē ar Jāni Kokinu uzauga trīs bērni: Raitis, Aira un Jānis, kuri mācījās Zesas vidusskolā.

Mirdza Grīnvalde

Mirdza Grīnvalde, dzim. 1944. gadā Mazzalves ciemā, Aizkraukles rajonā, kalpu ģimenes septiņu bērnu pulciņā. Sešu gadu vecumā zaudējusi māti. Kopš 4. klases vasaras

brīvdienās ganījusi kolhoza lopus. Vakarskolā pabeidza 8. klasi un iestājās Saulaines sovhoztehnikumā. 1968. gadā ieguva agronomes diplomu. Pirmā darba vieta - par brigadieru Jēkabpils rajona kolhozā "Rekords". Draudzība ar tehnikuma biedreni zasieti Lilitu Pusbarnieci atveda uz Zasu, kur 1970. gadā Mirdza Grīnvalde sāka strādāt par 3. kompleksās brigādes brigadieru, vēlāk 1. iecirkņa vadītāja palīgu uzskaites darbā. Viņa raksturota kā disciplinēta darbiniece, kas apzinīgi izpildīja administrācijas un galveno speciālistu norādījumus. Pēc gandrīz 30 Zasā nostrādātiem gadiem Mirdza aizgāja pensijā (1999). Dzīvo Zasā.

Lilita Pusbarniece, dzim. 1943. gadā Zesas pagastā. Pēc pamatskolas beigšanas strādāja Zesas sovhozā lauku brigādē. 60. gados Lilita mācījās Saulainē par zootehniķi. Pēc tam strādāja Zesas sovhozā par lopkopības brigadieru, bet no 1973. gada par pārzini celtniecības materiālu noliktavā, vēlāk graudu noliktavā. Viss apzinīgais darba mūžs aizvadīts Zasā. Ģimenē uzauga meita Māra (1979), kas pabeidza Zesas vidusskolu un kultūrtehniskumu Rīgā. Izglītību turpina neklātienē Liepājā pedagogijas augstskolā.

Ausma Liepiņa

Ausma Liepiņa (Žinka), dzim. 1934. gadā Daugavpils apriņķa Vecsalienas pagastā zemnieku ģimenē. Mācījās Subates, Asares un Rubenes pamatskolā. Pēc Saukas lauksaimniecības skolas beigšanas bija lopkopības fermu brigadiere, tad divus gadus kolhoza kluba vadītāja Asarē. 1958. gada decembrī Ausma nosvinēja kāzas ar Pēteri Liepiņu Zesas Krankaļos. Sāka strādāt Zesas sovhoza laukopības brigādē. No 1960. gada vasaras Ausma stājās darbā par piena vedēju: savāca pienu no mazajām fermām – Straumēniem, Puntūžiem, Kļaviņiem, Tiltiņiem, Cepliem.

Kad pa izdangāto, grūti izbraucamo Baltmaņu–Krastiņu ceļu viens zirgs nespēja izvilkēt piena kannu vezumu, iekārtoja divjūga ratus ar dīsteli. Tad gadījās, ka dziļajās bedrēs vezums apgāzās un kannas ievēlās dubļos. Ausma tās vilka laukā, pārnese bedres otrā pusē un no jauna cēla ratus. Rudeņos un pavasaros Ausma pienotavā bieži ieradās ar novēlošanos, raudādama, ar dubļos novārtītām kannām. Tā viņa cīnījās gandrīz deviņus gadus. 70. gados mazās fermas pamazām likvidēja, melioratori uztaisīja labu ceļu, bet Ausma šīs ērtības nebaudīja. No 1969. gada viņu norīkoja par 2. kompleksās brigādes brigadieru, kur nostrādāti 13 gadi. Paplašinoties Sīpulānu cūku kompleksam, 80. gados Ausma sāka strādāt jaunuzbūvētajā kūtī pie 1000 barokļiem. Atzīmējot saimniecības pastāvēšanas 30 gadus (1988), Ausma Liepiņa tika godināta kā labākā cūkkope, kam gadā barokļu skaits – 2329, bet vidējais dzīvsvara pieaugums diennaktī – 368 grami. Ģimenē ar šoferi Pēteri Liepiņu Ausma uzaudzināja divus dēlus – Zigmundu (1960) un Pēteri (1962). Pienāca smagā darbā gaidītā, pelnītā atpūta. Taču bija saslimis vīrs Pēteris. Uz Zesas kapsētu Pēteri Liepiņu aizvadījām 1994.

gada 14. jūlijā, kad viņam bija tikai 59 gadi. Ausma ar dēlu Pēteri dzīvo pašu būvētā mājā – Pakalnos.

60. gadu nogalē vairākus gadus Zasā strādāja jauna zootehniķe Valija Zemīte. Viņa ātri iejutās lopkopības darbinieku kolektīvā un sadraudzējās ar vienaudžiem.

Pēc Valijas Zemītes 1971. gadā par jaunāko zootehniķi pieteicās Saulaines sovhoztehnikuma absolvente Lidija Rasime no Slatēs. Izvēloties dzīvokli Zasā, Lidija vēstīja, ka viņai līdzī nāks draugs – viņi būšot divi. Tā arī notika. Tā paša gada 12. jūnijā Slatē svinējām Lidijas un Jāņa Šimkūnu kāzas. Drīz dzima bērni: 1972. gadā – Agris, 1974. – Ināra. 1976. gadā viņi no Zesas tomēr aizgāja, turklāt katrs uz savu pusī. Lidija nepaguva šeit īsti iestrādāties.

Cūku ferma Sīpulāni, pamatīgi pilnveidota, sāka darboties 70. gados. Tad būvēja arī Bērzones iecirkņa cūku kompleksu “Griķupeles”. Lai apkalpotu jaunuzceltās mehanizētās fermas, bija nepieciešama mehanizācijas brigāde, kuras vadību jau no 1964. uzticēja Visvaldim Cišam. Elektriķis iekārtas pārzināja enerģētiķis Roberts Smilškalns. Šie speciālisti piedalījās arī daudzdzīvokļu māju būvēs, sagādājot un ierīkojot siltumtrases, kanalizāciju, gāzes vadus, ūdens pievadus un elektroiekārtas. Ilgi strādājuši šo brigāžu meistari: Aleksandrs Miglāns, Fricis Smilškalns, Linards Pormalis, Boļeslavs Badūns. Elektriķi - Vilis Ozoliņš, Jānis Leitietis, Valentīns Minakovskis, Juris Bernāns.

Roberts Smilškalns, dzim. 1938. gada 20. maijā Latgales pusē. Pēc kara Smilškalnu ģimene ar trim bērniem – Robertu, Imantu un Veltu – pārcēlās uz dzīvi pie radiem Zesas Rūcānos. Bērni mācījās Zesas vidusskolā. Pēc pamatskolas beigšanas Roberts strādāja meliorācijā, vēlāk pārgāja saimniecībā, smago darbu mehanizācijā, pārzinot elektroiekārtas. Mācījās un beidza Zesas vidusskolas vakara nodaļu. Pēc tam papildināja zināšanas specialitātē. Kļuva inženieris enerģētiķis. Kopā ar inženiera Visvalda Ciša vadīto mehanizācijas brigādi un elektriķiem apkalpoja un mehanizēja fermas, piedalījās daudzdzīvokļu māju būvē, ierīkojot ūdens pievadus un elektroiekārtas. Kad V. Cišs stājās galvenā inženiera vietā, Robertam tika uzticēts visa smago darbu mehanizācijas vadība. Kopš 1983. gada piecus gadus bija jaunuzceltā Vērtužu liellopu kompleksa vadītājs, pēc tam enerģētiķa amatā.

1960. gadu vidū Roberts nodibināja ģimeni ar bērnodārza audzinātāju Maiju Pauperi. Viņi uzaudzina divus bērnus – Laimu (1966) un Kasparu (1968). Abi absolvēja Zesas vidusskolu un izstudēja.

70. gadi iesākās ar viegla tipa fermas Kalna Jaunzemi celtniecību, kam paredzams tikai 20 gadu mūžs. Jau 1972. gada rudenī vēl nepabeigtā kūti ievietojam grūsnās teles, nododot nākamās piena devējas pieredzējušu slaucēju Ilmas Vecumas, Marijas Cērmūkšas un Maijas Kļavinskas aprūpē. Kopjot un pareizi ieslaucot pirmpienes, atražojām ganāmpulku. Vēlākos gados šīs mehanizētās slaukšanas meistares kļuva par rajona organizācijas “Pienavots” biedrēm.

Kopš kolhozu dibināšanas laikiem pastāvēja Ekavas govju ferma, kur strādāja pirmās slaucējas Elvīra Zigrīda Jostiņa, divas Bertas Porietes, Zelma Miglāne, Ieva Ārgule (jau sen Aizsaulē aizgājušas). Bijušā Ekavas pusmuižas mūra klēts bija pārbūvēta par govju kūti, vēlāk par jaunlopu fermu. Tur Skaidrīte Ārgule (Vecmuktāne) bērniībā palīdzēja mātei, bet jau agrā jaunībā uzņēmās patstāvīgi apkopt govju grupu. 80. gados viņa kļuva par jaunuzceltās Krastiņu fermas mehanizētās slaukšanas augstas klases meistari.

Ne tikai pie lielfermām, bet līdzās arī mazajām kūtīm agronomi ierīkoja kultivētās ganības. Meliorētajās Ekavas pļavās ganījās 60 govīs, vēlāk teles. Bijušā Vilcānu pusmuižā, kur mūra celtnē iekārtota govju kūts, kultivētās ganībās ganījās 50 govīs. Tur ilgu gadu strādāja vairākkārtēja rajona un republikas mehanizētās slaukšanas sacensību dalībniece Helēna Ļeonova – sporta mestare ugunsdzēsēju komandā un šaušanā. Turpat arī slaukšanas mestare Vilma Jurgeviča un maiņas kopēji Zenta un Dzintars Salas.

Bijušās Landzānu pusmuižas garajā mūra celtnē no kolhoza dibināšanas laikiem bija ierīkotas vietas 100 govīm. Vēlāk, mehanizējot šo fermu, izveidoja arī kultivētās ganības. Te pirmās slaucējas bija Jūlija Vilks, Marta Kokaine, Emīlija Grāvere, Emīlija Runcīte, Alvīne Ķerubiņa un viņas meita Velta Jaunzeme. Vēlāk arī Olga Svarāne un Veltas Jaunzemes meitas – Skaidrīte, Ausma, Laimdota.

Pārbūvēta, tad mehanizēta un ar labām ganībām apgādāta jau 60. gados dignājieša Jāņa Vildnera lopu kūts Kalvānos, kur izmitināja ap 60 govju. Pirmās slaucējas tur: Berta Raupe, Alvīne Liepiņa, Valērija Eigima, Lizete Tauriņa, vēlāk viņas meitas: Ruta, Skaidrīte un Aina, arī Lilija Gutberga (pārcēlusies no Vilciņiem). Blakus Kalvānu kūtij Bertas Pākšānes govju kūts Pākšāni. Viņa savu garo slaucējas darba mūžu vadīja, slaucot ar rokām.

1971. gads iezīmējās ar jaunceltnēm. Eksploatācijā nodeva jaunu kultūras namu. Uzcēla arī 12 dzīvokļu māju Zasas ciematā. Uzbūvēja jaunu vaislinieču kūti 73 sivēnmātēm Griķupelēs. Tur ilgi strādāja cūkkopes Ritma Eglīte, Olga Semjonova, viņas meita Zinaida Semjonova, Ida Nereta ar meitu Viju Neretu, Alīda Geidāne, vēlāk Dzidra Vasiļiva, Zenta Zināre. Gandrīz visas šīs cūkkopes iepriekš bija slaucējas govju fermā “Neretas”.

Arī Sīpulānu komplekss, ko ik gadus papildināja jaunbūvētie korpusi, izcēlās ar labām cūkkopējām un mehanizatoriem. No fermas darbošanās sākuma 60. gados tur strādāja Alma Zinere, apbalvota ar medaļu “Par darba varoņību”. Viņai šajā darbā aizvadīti gandrīz 30 gadi - līdz aiziešanai pensijā.

Sivēnmāšu kopēja Aina Rancāne kļuva divkārtēja Vissavienības Tautas saimniecības sasniegumu izstādes medaļniece (1976. un 1984. g.). Zentai Miglānei šāda medaļa 1984. gadā, fermas mehanizatoram Imantam Smilškalnam 1976. gadā, fermas brigadierai Tijai Vībānei 1976. gadā. Kādu laiku Sīpulānos strādājušas prasmīgas sivēnmāšu kopējas: Malda Ozoliņa, Ināra Smilškalne, Aina Aišpure,

Kopējā mielastā 1970. gada 17. janvārī. No kreisās:
lopkopības brigadiere Lilita Pusbarņiece, ilggadējs vetārstu šoferis Dainis
Liepiņš, zootehniķe Valija Zemīte un piensaimniecības ekspeditore Velga Dilāne

Lidijas un Jāņa Šimkūnu kāzas 1971. gadā Slatē

Valentīna Vanaga, Irēna Zaikina, Jautrīte Rudzīte, Alīda Geidāne, nobarojamo cūku kopēja Ausma Liepiņa, traktorists Jānis Dzenis. Ilgus gadus cūkkopību vadīja zootehniķe Aina Dimparāne, kārtojot atražošanu un darba organizāciju 4000 cūku pulkam.

No 1951. gada par veterinārsanitāru strādāja Kārlis Vaičulis. Pabeidzis Rīgas Lauksaimniecības neklāties tehnikum, Kārlis ieguva veterinārā feldšera specialitāti. Zasā aizvadītie 20 darba gadi saistījās ar liellopu un cūku ārstēšanu, profilaktisko vakcinēšanu un lopu apstrādi.

70. gadu vidū vairākus gadus par lopkopības brigadieru 2. brigādē strādāja Anna Aļeksejeva. Pēc tam viņa pārgāja darbā jaunuzceltajā govju kūtī "Kalna Jaunzemi" par slaucēju. Kad Kalna Jaunzemi govju kūts apgūšana tuvojās nobeigumam, sākās Krastiņu fermas celtniecība 200 govīm un kultivēto ganību ierīkošana meliorētajās platībās. 1973. un 1974. bija Krastiņu labiekārtošanas un komplektēšanas gadi. Arī Krastiņos sāka strādāt pieredzējušas mehanizētas slaukšanas meistas: Anastasija Upeniece, Zenta Upeniece, Tekla Bartuseviča, Olga Daģe, Skaidrīte Vecmuktāne, Vija Jostiņa, Monika Valaine, Mirdza Ziediņa.

20 gadu pastāvēšanas laikā fermas lopkopēju kolektīvs atsevišķos periodos mainījās, taču galvenais pamats bija šīs stiprās sievas, kuras strādāja kopā ar mehāniķi Albertu Cielavu, kūts strādniekiem Jāni Liepiņu, Viktoru Rudņevu, Gregoru Ziemeli, Zentu un Dzintaru Salām. 1974. gadā reizē ar lielfermu būvi ekspluatācijā nodeva otru 12 dzīvokļu māju, kā arī aizsāka ciemata ielu un centra labiekārtošanu. 1975. gads iezīmējās ar administrācijas ēkas nodošanu ekspluatācijā un Sīpulānu cūku novietnes rekonstrukciju. 1976. gadā uzcēla vēl vienu 12 dzīvokļu māju un saimniecības centru elektrificēja. 1977. gadā uzbūvēja zāles miltu sagatavošanas cehu, kartupeļu noliktavu 1500 tonnu ietilpībā, uzsāka divu jaunlopu novietņu būvi no dzelzsbetona konstrukcijām, katrā 250 vietas ar bezpiesiešanas turēšanu. Kopā ar agrāk uzcelto govju kūtī "Kalna Jaunzemi" izveidoja liellopu kompleksu 500 jaunlopiem un 120 govīm. Līdz ar to varēja sākt domāt par bullīšu audzēšanu galai.

1978. gada rudenī jau laicīgi varējām izmitināt 250 grūsnas un sēklojamās teles jaunuzceltajā mītnē, kur no vasaras ganībām pārcēlās pieredzējušie lopkopēji Daudzvardi – Zelma un Ādolfs un viņu dēls Māris. Viņi prasmīgi kārtēja aploku apganīšanu un veiksmīgi izpildīja ikmēneša telīšu apsēklošanas plānus. Ne katram jaunlopu kopējam tas tik labi izdevās. Otrā jaunlopu kūtī, ko nodeva nedaudz vēlāk, ievietojām 250 bullīšus, kurus sākumā aprūpēja Bankinu ģimene – māte Valentīna ar dēlu Ādolfu. Vēlāk kopēji bija Tekla Bartuseviča un Jānis Jostiņš.

Ar rūpību un mīlestību pret lopīņiem atmiņā palicis Pēteris Vāvere. Garus gadus kopjot un ganot grūsnas teles, govīs un piena teļus, viņš strādāja vairākās novietnēs: Kalna Jaunzemos, visilgāk Ekavā, arī Vērtužu kompleksā. Vērtužu

Kultivētās ganības Krastiņos

liellopu kompleksa ar 600 vietām projektēšana un celtniecība sākās 70. gadu nogalē un turpinājās līdz 1981. gada beigām. 1987. gadā teļkopēju Pēteri Vāveri un slaucēju Irmu Romanovsku apbalvoja ar Vissavienības Tautas saimniecības sasniegumu izstādes medaļām.

Grūti lopkopībā bija arī 70. gadu nogalē un 80. gadu sākumā. Lai gan neizbrienamie fermu laidari pamazām pārtapa par asfaltētiem pagalmiem un barības laukumiem, tomēr lopbarības trūkums bija vienmēr jūtams. Gadījās arī citas neparedzētas ķibeles. Bija pierasts, ka plānošana, ganāmpulku ēdināšana un darba organizācija bija galvenās zootehniķes Terēzes Kiopas stingrā pārziņā. Slimības dēļ viņai darbu uz ilgāku laiku nācās pārtraukt. Arī galvenā vetārste Alvīne Mežaraupe aizgāja pensijā. Vetārsts Jānis Mežaraups ilgstoši ārstējās.

Palielinot darba slodzi, visi strādājām kopā ar jaunākajiem vetārstiem Sergeju Bazajevu un Māru Andrijausku, feldšeri Toņu Cauni Bērzones iecirknī. Rajona vadība direktoru Jāni Vanagu aizsūtīja uz kursiem. Neiedomājami maz bija saražots lopbarības, kas smalki jāizdala un jāizsver uz grammiem. Turklāt 1978. gada pēdējās dienās uznāca sals zemāk par -30°C . Aizsala fermās ūdens piegādes ierīces. Nobeidzās sivēni un teļi. Palielinājās govju ālavība. 1979. gadam sākoties, pamazām darbā atgriezās speciālisti. Otrā iecirknī atnāca jauna lopkopības brigadiere Maija Gercāne.

Kritiska situācija bija Sīpulānu cūku kompleksā. Tad Alvīne Mežaraupe atteicās no mierīgās pensionāres ikdienas un ar ilggadējo vetārsta praksi pieteicās par sanitāri Sīpulānos.

Galvenā vetārsta darbu līdz aiziešanai pensijā 1981. gada 18. jūlijā veica Jānis Mežaraups. Pēc viņa neilgi Māra Andrijauska, kas Zasā strādāja no 1979. gada pēc LLA veterinārās fakultātes absolvēšanas.

Tad direktors J. Vanags kaut uz laiku aicināja Alvīni Mežaraupi atgriezties veterinārā darba vadīšanā, ko viņa Zasā bija veikusi kopš 1951. gada. Visos laikos **Alvīnes Mežaraupes** pūles bija augsti novērtētas. To apliecināja gan saņemtie goda raksti un balvas no veterinārās pārvaldes, gan medaļa “Par izcilu darbu”. Ne mazāk svarīgas bija kolēģu un lopkopēju atzinības. Pateicības vārdus Alvīnei teikuši daudzi veterinārijas studenti un tehnikuma praktikanti, kuru mācību prakses viņa vadīja.

No LLA veterinārmedicīnas fakultātes absolventiem Zasā palika **Sergejs Bazajevs** (pirms tam strādāja sovhozā “Druvas”) un Māra Ruģele (Andrijauska). Arī Bebreņu tehnikuma absolvente Tatjana Sokolova (Bite). 1983. gadā par galveno vetārstu Zasā sāka strādāt LLA absolvents Juris Mežaraups – Alvīnes un Jāņa Mežaraupu jaunākais dēls. Vecākais dēls Jānis, arī vetārsts, darbojās citā rajonā, bet meita Maija Valaine – zobārste Līvānos. Pēc stafetes nodošanas dēlam Jurim Alvīne Mežaraupe atgriezās Sīpulānos par sanitāri, turpmāk veicot visus melnos un smagos darbus. Tas bija liels atbalsts visai lopkopju komandai un saimniecībai kopumā. Ar šeit nostrādātajiem vairāk kā desmit gadiem Alvīnes darba stāžs sniedzās pāri par 40 gadiem.

Vetārsti Alvīni Mežaraupi, aizejot pensijā, godina zootehnikas un veterinārie speciālisti. Pirmajā rindā: Gaida Svilpe, Alvīne Mežaraupe, Tija Vībāne. Otrajā rindā: Aina Dimparāne, Gunārs Ščegalkovs, Sarmīte Romanovska,

Lopkopības veterāni: zootehniķes Aina Dimparāne, Velta Gaffe, Gaida Svilpe, Tija Vībāne un vetārsts Jānis Mežaraups

Alvīni Mežaraupi godinot, no kreisās: Silvija Romanovska, Gunārs Ščegalkovs, Sarmīte Romanovska, Staņislavs Deičmanis, Aina Dimparāne, Velta Gaffe, Gaida Svilpe, Dina Kiopa, Jānis Mežaraups, Toņa Caune, Milda Briede, Biruta Leiskina, Ausma Kalniņa, Velga Dilāne, Tija Vībāne, Rasma Kļavinska, Vizma Račkovska

Darba veterānes Alvīnes Mežaraupes kolēģes. Pirmajā rindā no kreisās: Tija Vībāne, Alvīne, Gaida Svilpe. Otrajā rindā: Velta Gaffe, Aina Dimparāne, meh. slaukšanas meistare Milda Ušacka un galv. zootehniķe Terēze Dina Kiopa

Pēc valsts saimniecības likvidēšanās 1992. gadā visi pārkārtojās. Juris Mežaraups kļuva pagasta vetārsts. Apprecējās ar galveno ekonomisti Irēnu Golubovu un 1994. gadā pārcēlās uz sievas dzimto pusi Mērdzeni Ludzas rajonā. Par pagasta vetārstu kļuva Māra Andrijauska, bet Tatjana Bite – Rāviņu ģimenes lielferms Vērtuži (vēlāk “Raiņi”) darbiniece. Tagad Taņa ir prasmīga mākslīgās apsēklošanas tehniķe un ārstē lopus plašā apkārtnē. Arī Sergejs Bazajevs strādā pie uzņēmēja Rāviņa.

Jānis Mežaraups

Alvīne 1995. gadā devās uz savu dzimto pilsētu Līvāniem pie meitas. **Jānis Mežaraups** 1993. gadā 10. jūnijā pavadījām uz Zasas kapsētu. Atmiņās no 50. gadu sākuma viņš palicis kā jauns, spēcīgs vīrs ar staltu augumu un gudru galvu, kas lopkopībā darīja brīnumus. Atmiņā arī 1981. gada 18. jūlijs, kad Jāņa 60 gadu dzimšanas dienā grupa kolēģu ar autobusu “Latvija” braucām uz Tērveti, kur Jānis uzlaboja veselību sanatorijā.

1981. gads saistās ar lielām kadru maiņām. No lopkopības vadības pavisam aizgāja T. Kiopa. Viņas vietā stājās tikko LLA absolvējis saimniecības stipendiāts zootiņeneris Juris Krūmiņš. Sāka strādāt mazpieredzējušās lopkopības

brigadieres Anna Livčāne un Lidija Ozoliņa (vēlāk Barskoviča). Citā darbā pārgāja mākslīgās apsēklošanas tehniķe Biruta Leiskina. Neklātienē skolojusies un ieguvusi zootehniķes specialitāti, uz citu rajonu pārcēlās mūsu spējīgā lopkopības speciāliste Silvija Romanovska. Vietā pieņēma tikko Zasas vidusskolu beigušu meiteni Dainu Dilāni. Viņas darbs sākumā - sakārtot govju ganāmpulka kartotēku. Meitene šo amatu apguva ļoti ātri. Saimniecībai ar govju skaitu pāri par 800 pienācās kartotekārs. Vēlākos gados Daina, mācoties neklātienē, ieguva zootehniķes specialitāti. Visu šo lopkopības darbinieku gaitas bija cieši saistītas ar ganāmpulka atražošanu – ciltslietām, kas bija arī mana darba specifika. Tāpēc jutos atbildīga par jauno kolēģu apmācīšanu. Mēs bijām viena komanda. Pateicoties šo cilvēku atsaucībai un sapratnei, kopā izdevās uzdevumus paveikt.

Māra Andrijauska

Māra Andrijauska (Ruģele), dzim. 1956. g. Ābeļu pagastā. Mācījusies Ābeļu pamatskolā, beigusi Jēkabpils vidusskolu, 1979. gadā absolvēja LLA Veterinārijas fakultāti. Par vetārsti Zasā strādāja 23 gadus. Precējusies ar zasieti Alģirdu Andrijausku. Ģimenē uzauguši divi bērni – meita Jurgita (1982) studente, dēls Jānis (1983) – mācās Bulduros. Pamatskolu beiguši Zasā.

No jaunības līdz atvasarai, no kopsaimniecības veidošanas līdz norietam – vairāk kā pusgadsimtam cauri gājušas **Aina Dimparāne** un **Tija Vībāne**. No sīkfermām, kur tikai roku darbs, līdz lielfermu apgūšanas grūtībām sovhozā Aina ar Tiju lopkopības darbus vadījušas drosmīgi, ar augstām darba spējām un prasmī sadzīvot darba kolektīvos, uzturot prasības darba attiecībās. No

70. gadiem Aina un Tiju saistīja kopīgs darbs cūkkopībā: Aina – zootehniķe, Tija – brigadiere. Apvienojot Ainas precizitāti, pedantismu un kārtīgumu ar Tijas enerģiju, rīkotspēju un humoristisko optimismu, kopīgā strādāšana bija veiksmīga.

Ainas un Imanta Dimparānu ģimenē uzauga trīs bērni – Dace, Anita un Jānis. Arī Tijas un Teodora Vībānu ģimenē trīs bērni – Maruta, Jānis un Līga. Tagad abās šo ģimeņu mājās – Nagļos un Iesalniekos –

Aina Dimparāne un Tija Vībāne

saimnieko dēli Jāņi. Tikai skumji, ka Teodors Vībāns no šīs saules aizgāja, kad bērni vēl mācījās. Tījai bija grūti.

Terēze Diāna Kiopa

Terēze Diāna Kiopa (Ustāle), dzim. 1936. gadā Rīgā. Pēc 45. septiņgadīgās pamatskolas mācības turpināja 4. vidusskolā. 1955. gadā iestājās Jelgavas LLA Zootehnikas fakultātē, to absolvēja 1960. gadā. Nosūtīta darbā uz Jēkabpils rajona padomju saimniecību “Druvas”, kur strādāja par zootehniķi. 1961. gadā apprecējās ar agronomu Gunāru Kiopu (absolvējis LLA). Abus pārcēla darbā uz padomju saimniecību “Zasa” par galvenajiem speciālistiem.

Darba apstākļi sovhozā jaunajai speciālistei Terēzei nebija viegli. Grūtības sākumā radīja pieredzes trūkums, lopu novietņu daudzums – pāri par simtu. Lielie attālumi pārvarami kājām vai ar zirgu. Nepieredzējuši lopkopēji, zems mehanizācijas un lopbarības ražošanas līmenis. Ar lielu neatlaidību, stingrību un kategoriskām prasībām

Dina (kā visi viņu saucām) vadīja speciālistus un lopkopējus: lopkopēju kvalifikācijas celšanas apmācības, mehanizētās slaukšanas prasmes paaugstināšanu, it īpaši gatavojoties ikgadējam slaukšanas sacensībām. Ik rudeni notika gatavošanās ziemošanas skatēm, sastādot barības normas un devas, kārtojot fermas un ganāmpulkus, organizējot ikmēnešu sanitārās dienas fermās un veicot daudzus citus darbus – jaunuzcelto lielfermu apgūšanu, fermu sacensības, kā arī lopkopēju ekskursijas un ikgadējus sarīkojuma vakarus. Dina daudz strādāja pie lopu ēdināšanas uzlabošanas, īpaši jaunuzceltajos cūkkopības korpusos, organizēja barības maisījumu gatavošanu dažādām cūku grupām.

Cik smaga nozare kopsaimniecību laikos bija lopkopība, to zina tikai tie, kas toreiz tajā darbojās. Nepelnīti pārmetumi un rājieni, dažādi nelaimes gadījumi – govju slimības un epidēmiju uzliesmojumi. Sabiedrība lopkopības augšupeju pamanīja jau 60. gadu otrajā pusē. Arī galvenā zootehniķe Terēze Kiopa tika apbalvota ar sociālistiskās sacensības uzvarētāja krūšu nozīmi, Augstākās padomes Goda rakstu un medaļu “Par varonīgu darbu”.

Kiopu ģimenē uzauga divi bērni: dēls Dainis (1964) un meita Vita (1968). Abi beiguši Zesas vidusskolu un studējuši. Dainis – uzņēmējs Zasā. Vita – stomatoloģe Rīgā. Nostrādājusi gandrīz 20 gadus lopkopībā, ar 1981. gada sākumu Terēze Kiopa no darba aizgāja. Pēc pieciem gadiem, direktora J. Vanaga aicināta, viņa atgriezās par cūkkopības zootehniķi, tad bija Vērtužu kompleksa vadītāja. No 1992. līdz 1995. gadam organizēja un vadīja piensaimnieku kooperatīvo sabiedrību “Zasa -Piens”. Mūsu darba kolektīvs nav pazudis. Šodien, kad bariņš bijušo kolēģu

– sešdesmit un septiņdesmitgadīgās “meitenes” jubilejās sanākam kopā, pie mielasta atceramies, ka tikai ar Dinas stingro raksturu spējām noturēties. Dažkārt talkā nāca arī spītība.

Inta Liepiņa (Dreimane), dzim. 1939. gadā Zasas pagasta Birzēs. 1958. gadā absolvēja Zasas vidusskolu, iestājās darbā sovhozā “Zasa” par sekretāri un kadru lietu kārtotāju. Vēlāk, kad šos amatus sadalīja, Inta visu laiku bija kadru inspektore. Lai iegūtu speciālo izglītību, 1959. gadā viņa iestājās Republikāniskajā neklātienes lauksaimniecības tehnikumā un 1961. gadā pabeidza pilnu kursu lauksaimnieciskās ražošanas uzskaites un plānošanas specialitātē. Vēlākos gados, paaugstinot kvalifikāciju, apmeklēja kursus un seminārus. Darba sākumā grūtības sagādāja no apvienotajiem kolhoziem savestie kadru lietu dokumenti, kas dažkārt bija nepilnīgi. Svarīga bija sovhoza strādnieku darba stāža noteikšana par kolhozā nostrādāto laiku. Lielā kadru mainība – pieņemšana darbā un atbrīvošana – bija kadru inspektora rūpe dokumentu noformēšanā. Kad sovhoza strādnieki sāka saņemt pensijas (kolhozos to nebija), kadru inspektore gatavoja izziņas par izpeļņu un darba stāžu, kā arī citus svarīgus dokumentus un pavēles. Reizē bija jāapgūst toreizējā likumdošana un jāstrādā ar arhīva materiāliem. Ar visu Inta sekmīgi tika galā. Viņas kārtīgais un precīzais darbs ir atzinīgi novērtēts. 1964. gadā nodibinātā ģimene ar šoferi Jāni Liepiņu. Jānis dzimis dignājietis, bet visa darba dzīve, vadot smagās automašīnas, aizvadīta Zasā labāko šoferu skaitā. Kopš 1994. gada Inta Liepiņa ir pensionāre. Atvasaras dienas Liepiņi vada savās mājās – Zasas Kaņepēs.

Ansis Āzers

Kopš 1969. gada par zasiēšiem kļuvuši **Rudīte** un **Ansis Āzeri**. Rudīte – grāmatvedības speciāliste. Ansis, absolvējis LLA Zemes ierīcības fakultāti, strādāja par inženieri Jēkabpils rajona meliorācijas objektos. Pēc tam no 1974. gada, direktora J. Vanaga aicināts, darbojās sovhozā “Zasa” par dispečeru, tad pārcelts par celtniecības un remontdarbu inženieri. Saimniecībā nostrādāja 13 gadus. Dzīvo pašu būvētā ģimenes mājā “Madaras”. Tur uzauga trīs dēli – Didzis, Ainārs un Māris. 1987. gadā Ansis tomēr atgriezās agrākajā zemes ierīcības darbā par 1. kategorijas zemes ierīkotāju, kur nostrādāja līdz aiziešanai pensijā.

1979. gada 8. maijā par sovhoza galveno dispečeru un direktora vietnieku sāka strādāt **Aloizijs Sinkevičs** no Slates. Principiāls un stingrs autotransporta rīkotājs, kā direktora vietnieks pārzināja arī augkopības nozari. Viņš pabeidza neklātienē LLA Agronomijas fakultāti. Trijos sasaukumos bija pagasta padomes deputāts. Bet 2001. gada pašvaldību vēlēšanās balotējās un tika ievēlēts viņa dēls Ilgvars Sinkevičs. Ilgvars pēc Zasas vidusskolas mācījās LLA Mehanizācijas fakultātē. Strādāja par iecirkņa inženieri, arī par mehanizatoru Zasā.

Tagad pārkvalificējies par mežkopības speciālistu. Aloizijs Sinkevičs kopš 1993. gada ir Zasas pagasta zemnieku konsultāciju biroja vadītājs. Sieva Haretina – pensionēta skolotāja.

Rita Nereta (Aļeksejeva) dzimusi 1955. gadā Zasas pagastā, Annas un Viktora Aļeksejevu ģimenē viņa ir vecākā meita. Par Ritu jaunāki – Jānis, Juris un Dace. 1973. gadā Rita absolvēja Zasas vidusskolu (23. izlaidums). Pēc tam sekoja praktizēšanās darbā – ēdnīcā, tad dispečerdienestā. 1974. gadā Rita svinēja kāzas ar saimniecības šoferi Jāni Neretu. Ģimenē uzauga divi bērni: meita un dēls.

1976. gadā Ritu pieņēma darbā saimniecības kantorī par sekretāri, kur viņa sekmīgi nostrādāja 16 gadus līdz sovhoza likvidēšanai. Tie bija laiki, kad visu rakstāmo drukāja uz rakstāmmašīnas. Tagad sekretāru un lietvežu darbu atvieglo kompjuāteri. Uz telefonsarunām bija ilgi jāgaida. Datortehnikas attīstība, telefonizācija un informātika pēdējos desmit gados strauji ienākusi mūsu dzīvē, ar 70. un 80. gadiem to nemaz nevar salīdzināt. Ritas vīrs bija direktora šoferis. Lielās 90. gadu pārmaiņas lauksaimniecībā sāpīgi skāra daudzus, arī Neretu ģimeni. Tomēr attīstot savu zemnieku saimniecību ar prāvu govju baru, Rita reizē spēj strādāt par ambulances sanitāri, bet Jānis ir piena autocisternas šoferis. Arī bērni jau izskoloti un ievadīti dzīvē, bet paši vēl spēka pilni censoņi. Tā par viņiem spriež zassieši.

Nevienu brīdi Zasā neapstājās celtniecība. 80. gadu pirmajā pusē tika uzceltas vēl divas viendzīvokļa mājas. Ar piebūvi paplašināts saimniecības bērnudārzs Virbuļos.

Valdis Pusbarnieks

Līdz 80. gadu nogalei vairāk kā 20 gadu celtniecību vadīja lēnīgs un apdomīgs – **Valdis Pusbarnieks**. Ar īpašu gaumes izjūtu viņš plānoja jaunceltņu apstādījumus un Zasas parka atjaunošanu. Dzimis 1939. gada 10. decembrī Zasas Salās. Pamatskolā mācījies Zasā, bet vidusskolu beidzis Līvānos 1959. gadā. No 1959. līdz 1961. gadam dienests padomju armijā. 1961.–1963. gadā mācības Rīgā Tehniskajā celtniecības skolā, ko beidza kā celtniecības darbu meistars. Nosūtīts darbā uz Biržu patērētāju biedrības Zasas celtniecības iecirkni, kur būvēja veikalus. 1964. gada janvārī pārgāja darbā uz Zasu par vecāko būvdarbu vadītāju. Apprecējās ar celtniecības skolā iepazītu meiteni Leonoru no Bauskas puses, kas savu darba mūžu Zasā aizvadīja, strādājot veikalā. Ģimenē uzauga divas meitas – Guna (1968) un Daiga (1970). Abas beigušas Zasas vidusskolu.

Valda Pusbarnieka palīgs – plānotājs un projektētājs bija **Vilis Lapašinskis**, palīgs celtniecības objektos kopš 70. gadu sākuma Dzintars Līcis. Pie Zasas

celtniecības pamatlicējiem pieskaitāmi arī ilggadējie inženieri Visvaldis Cišs, kas 1979. gadā stājās galvenā inženiera V. Ārmaņa vietā, un Roberts Smilškalns, kas izcēlās ar lielu pienākuma apziņu un noteiktību.

Velta Krūmiņa

Velta Krūmiņa, dzim. 1924. g. 6. aprīlī Zasas pagasta Āriņos Alvīnes un Pauļa Krūmiņu ģimenē. 1939. gadā pabeigusi 6-klasīgo pamatskolu, strādāja vecāku zemnieku saimniecībā kopā ar divus gadus jaunāko brāli Evaldu. 1946. gadā Velta sāka mācīties Līvānu komercskolā. Tomēr mājas apstākļu dēļ izstājās no 3. kursa (nomira tēvs). 1949. gadā Velta kopā ar Elzu Kļavinsku kolhozā “Blāzma” sāka apkopt un slaukt govju grupu.

1951. gadā Veltu aicināja strādāt Oškalna kolhozā sākumā par kasieri, vēlāk par grāmatveža palīdzi, tad par Zasas ciema sekretāri. Lai kā Velta nevēlējās mainīt darbu, viņu piespieda

to darīt. 1957. gada decembrī, nodibinoties sovhozam, galvenā grāmatvede Aina Svarāne aicināja Veltu par savu vietnieci. Viņa piekrita un šajā amatā nostrādāja 22 gadus, līdz aiziešanai pensijā. Bez daudziem citiem grāmatvedības uzskaites pienākumiem Veltas liela darba daļa bija lopkopības uzskaitē – pirmdokumentu, atskaišu pieņemšana un tolaik tik nozīmīgās 24. formas sastādīšana par dzīvnieku apgrozību un produkcijas ražošanu. Lietišķa, prasīga, apzinīga un taisnīga – tā visi raksturoja Veltu, sauktu par lopkopības grāmatvedi un galvenās grāmatvedes prasmīgo palīdzi visos jautājumos.

Velta kopā ar māti Alvīni un tēva māsu Annu Krūmiņu uzaudzināja dēlu Juri (1957). Pēc Āriņu lauku meliorācijas un māju nojaukšanas ģimene pārcēlās uz Annas māju “Dzintari”, kur arvien vēl dzīvo ar dēla Jura ģimeni. Veltas tēvs Paulis Krūmiņš pēc Pirmā pasaules kara bija Zasas pagasta kārtībnieks. Sakarā ar šo amatu viņam no muižas zemes piešķirta jaunsaimniecība Āriņi, kur uzbūvētas

Krūmiņu ģimene ap 1930. gadu, no kreisās: Anna (Pauļa māsa), meita Velta, dēls Evalds, sieva Alvīne, aizmugurē aizsarga formā Paulis Krūmiņš

mājas, no Biržu puses ieprecēta sieva Alvīne. Pauļa māsa Anna Krūmiņa dzīvoja Rīgā, strādāja par mājkalpotāju vāciešu ģimenē. Kad 30. gadu nogalē vācieši gatavojās repatriēties uz Vāciju, Anna Zasā nopirka 14 ha zemes no Mārtiņa Svarāna un uzbūvēja mājas – “Dzintari”. Uz dzīvi te pārcēlās arī pati. Mājas būves talkās piedalījās kaimiņi. Atceros, kā mans tēvs ar diviem zirgiem no Zasas stacijas veda ķieģeļus mājas būvei, otru zirgu kučierēju es – pavisam neliela meitene. Anna Krūmiņa savā mājā nodzīvoja 34 gadus, aizejot mūžībā 88 gadu vecumā. Paulis Krūmiņš nomira 1938. gadā 43 gadu vecumā, Alvīne Krūmiņa–1987. gada janvārī 85 gadu vecumā.

Aina Svarāne

Aina Svarāne, dzim. 1933. g. 13. martā kā vecākais bērns no četrām Irmas un Kārļa Svarānu atvasēm. Jaunākie: Vija, Jānis un Mirdza. Kad Ainai bija astoņi gadi, bet jaunākā māsa Mirdza pavisam maziņa, iekārtu maiņā un kara laika krustugunīs gāja bojā tēvs Kārlis. Atraitne Irma viena uzaudzināja un izskoloja visus četrus bārenišus.

1948. gadā Aina pabeidza Zasas 7-klasīgo pamatskolu. Turpināt izglītību vidusskolā nevarēja, jo bija jāpalīdz mātei skolot jaunākos un apstrādāt zemi. Drīz māte iestājās jaundibinātā kolhozā “Liesma”, un 1949. gada janvārī Aina nosūtīja mācīties uz trīsmēnešu grāmatvedības kursiem Saukā.

Ar aprīli sešpadsmitgadīgā meitene uzsāka patstāvīgas darba gaitas kolhozā par uzskaitvedi. 1953. gada oktobrī tika iecelta par grāmatvedi Oškalna kolhozā. Kad 1957. gada decembrī visi Zasas kolhozi tika pārveidoti par sovhozu, Aina kļuva par galveno grāmatvedi līdz aiziešanai pensijā – 1998. gadā.

Ar pašvaldības dibināšanu Zasas pagastā Aina atsāka darbu pagasta valdē, veidojot grāmatvedības un ekonomikas pamatus. Aina, sagaidījusi 70. dzīves jubileju, turpina darbu, kurā pavadīts vairāk kā pusgadsimts. Prasmi strādāt Ainaī devis talants, gudrā galva un kvalifikācijas nepārtraukta paaugstināšana. 1963. gadā iegūta vidējā speciālā izglītība, mācoties Republikāniskajā neklāties lauksaimniecības tehnikumā grāmatvedības nozarē. Gadu gaitā apmeklēti vairāki kursi un speciālie semināri. 1969. gadā kopā ar citiem zasiēšiem Aina pabeidza Rīgā vakara universitāti, kur mācījās politekonomiju, lauksaimniecības un rūpniecības ekonomiku, filozofiju, starptautiskās un sabiedriskās attiecības.

Dažus gadus Ainas uzvārds bija Zadināne. Laulībā ar Jāni Zadinānu dzimusi meita Iveta (1959), kuru Aina audzināja ar savas mātes atbalstu. Iveta, pabeigusi Zasas vidusskolu 1977. gadā, absolvēja sabiedriskās ēdināšanas skolu. Pēc tam ilgi strādāja par pavāri dažādās ēdnīcās, vadīja ēdnīcu Zasas Akmeņārēs. Tagad ir saimiece savās mājās Viesturos, kur smagākajos darbos palīgā nāk mātes brālis Jānis Svarāns, arī viņa dēls Andis.

Harijs Hiršs

Ar 1974. gadu (pēc G. Kiopa aiziešanas) par galveno agronomu strādāja **Harijs Hiršs**, dzim. 1938. gadā Gulbenes rajona Galgauskas ciemā. Zāsā darbu uzsāka kā speciālists ar desmit gadu stāžu. Pēc LLA Agronomijas fakultātes absolvēšanas 1964. gadā piecus gadus strādāja par galveno agronomu Atašienes sovhozā. Harijs Hiršs bija direktors Susējas sovhozā, dažus mēnešus Rubeņu ciema izpildkomitejas priekšsēdētājs. Zāsā H. Hiršs neiedzīvojās, nostrādāja dažus gadus un aizgāja.

1976. gadā šajā amatā stājās LLA Agronomijas fakultātes absolvents **Pēteris Naglis**. Viņš saimniecības zemkopības nozari vadīja līdz pārveidošanai par paju sabiedrību 1992. gadā, bet pēc tam bija Zāsas pagasta zemes komisijas priekšsēdētājs. Ar prātīgu un apdomīgu rīcību, Zāsā strādājot vairāk kā 20 gadus, Pēteris Naglis ieguva zasiēšu cieņu. Ģimenē ar skolotāju Zintu (slatieti) ir trīs bērni: Sanita – studente, Raivis un Madara – vidusskolēni. Pēc zemes komisijas darbu beigšanas Pēteris vada sievas vecāku zemnieku saimniecību Slatē.

1977. gadā Zāsā ieradās LLA absolvente agronome **Dzidra Garā** (vēlāk Ščegalkova). Viņai uzticēja ganību agronoma amatu, vēlāk pievienoja arī sēklkopības agronoma pienākumus. Kopš privatizācijas Dzidra Ščegalkova vada kooperatīvo sabiedrību “Zasa-Vārpa”. Viņas ģimenē uzauguši divi dēli un meita.

Jānis Svilpe

Jānis Svilpe, dzim. 1956. gada 20. jūnijā Zāsas pagasta Vanagkalnos Gaidas un Jāņa Svilpes ģimenē. Bērniņas un pamatskolas gadi Zāsā. 1974. gadā beidza Jāņmuižas proftehnisko skolu, strādāja par mehanizatoru Zāsā. 1979. gadā beidza Zāsas vidusskolas vakara nodaļu, bet 1981. gadā – Rīgas neklāties lauksaimniecības tehnikuma agronomijas nodaļu. Pēc melioratores un sēklkopības agronomes Mildas Liliēnblates aiziešanas pensijā par sēklkopības agronomu pieņēma Jāni Svilpi. Viņš nostrādāja piecus gadus. 1982. gadā jūnijā saimniecība viņu komandēja Viļānu selekcijas izmēģinājuma stacijā uz lauku kultūras šķirnes sējumu aprobācijas kursiem, bet 1983. gada februārī uz LLA augu aizsardzības agronomu

kursiem paaugstināt agronoma kvalifikāciju.

Ievadot Jāni specifiskajā agronoma darbā, lietišķus norādījumus deva iepriekšējā speciāliste Milda Liliēnblate, bet īpašu atbalstu sniedza pieredzes bagātā Dignājas kolhoza agronome Nīna Tulīnska (Jāņa māsiņa). Raksturojumā, ko sastādīja galvenais agronoms un apstiprināja direktors, 1985. gadā rakstīts: “Pienākumus veic ar lielu atbildības sajūtu. Pēc rakstura satīcīgs un biedrīks. Neieciētīgs pret darba disciplīnas pārkāpējiem. Spējīgs vajadzības gadījumā aizstāt

galveno agronomu. Aktīvs sabiedriskos pasākumos. Ievēlēts par Zasas ciema deputātu. Aktīvs tautas brīvprātīgo kārtības sargu vienības loceklis, vēlāk vadītājs.” Audzis četru bērnu ģimenē kā vecākais brālis, rūpējās par jaunākajiem – brāli Mārtiņu un māsām Mairitu un Melitu. 1978. gadā februārī nodibinātajā ģimenē ar Olitu Kūlenieci Jānim jau pašam uzauguši bērni: Guntars (24 gadi), Jānis (22), Ingars (21) un Vita (14). Olitas darba stāžs bērnudārza audzinātājas amatā sniedzas pāri par 20. Pabeigusi pedagoģisko skolu, studē pedagoģiju LVU. Kad 1986. gadā ģimene pārcēlās uz Jēkabpili, Jānis divus gadus strādāja “Jēkabpils ziedā” par agronomu. Pēc tam pārgāja uz Sūnu pamatskolu par skolotāju. Pār kvalificējies, studē pedagoģiju LVU.

Meliorācijas darbus no 1981. gada pārzināja LLA absolvents, hidromeliorācijas un zemes ierīcības speciālists **Jāzeps Šnikers**. Pēc ilggadējā mežsarga Jāņa Vizāna aiziešanas pensijā 1985. gadā Jāzepam uzdeva arī sovhoza mežu pārzināšanu. Šnikeru ģimene Zasā iedzīvojās, uzcēla māju, uzauga bērni: Zane, Gints un Jānis. Laima Šnikere jau vairāk kā 20 gadus ir Zasas vidusskolas ķīmijas un bioloģijas skolotāja. Jāzeps vada meža stādīšanas un kopšanas uzņēmumu – z/s “Ziemeļnieki”.

Reizē ar Šnikeriem 1981. gadā uz Zasu atnāca **Lasovsku** ģimene. Jāzeps ir saimniecības enerģētiķis. Olga – bērnudārza audzinātāja ar augstāko pedagoģisko izglītību. Meita Laura beidza Zasas vidusskolu un Jēkabpils agrobiznesa koledžu, studē LLA. Jāzeps Lasovskis kļuva pašvaldības uzņēmuma “Jauda” vadītājs: pārzināja apkures sistēmas un elektroenerģijas apgādi. Pēc 18 Zasā nodzīvotiem gadiem Lasovski aizgāja uz Bauskas pusi, radās izdevīgākas darba vietas.

80. gadu sākumā padomju saimniecībā “Zasa” turpinājās apjomīgi kapitālās celtniecības darbi. 1986. gadā pabeigta mehānisko darbnīcu kompleksa būve. Samontēja un uzstādīja graudu kalti ar graudu glabāšanas torņiem Sīpulānos. Netālu no kaltes, pie Ziemeļnieku bērziem, jau iepriekš uzcēla sēklas kodināšanas cehu. Būvēja vēl divas viendzīvokļa mājas Zasas ciematā aiz vecās pienotavas. 80. gadu vidū šajā vietā bija piecas tādas mājas. Pirmajā dzīvoja Smilškalnu ģimene, bet vēlāk būvētās piešķīra Timpu, Leiskīnu, Branduļu un Sinkeviču ģimenēm.

Ar 1982. gada pirmajām dienām sākās Vērtužu liellopu kompleksa apgūšana, gan ievietojot lopus, gan pielabojot būves nepilnības. Tas bija grūts laiks. Pateicoties darbīgām un atsaucīgām brigadierēm Tijai Vībānei, Annai Livčānei un Lidijai Ozoliņai-Barskovičai, kontrolasistentēm Vizmai Račkovskai un Intai Bitei, grūtības pārvarējām. Govju turēšana bez piesiešanas un dzīšana slaukšanas zālē prasīja ik mēnesi tās pārgrupēt, lai noteiktu sēklotu govju grūsnību, ālavību un slimības, uzkrāsotu pazīšanās zīmes, izbrāķētu mazražīgās un neārstējamas. To veicām kopā ar veterināriem un mākslīgās apsēklošanas tehniķi Gunāru Ščegalkovu.

Arvien pieaugot kompleksā ievietoto lopu skaitam, papildinoties strādājošo skaitam, radās nepieciešamība pēc kompleksa vadītāja. Direktors J. Vanags uzskatīja, ka augsti mehanizēto lielfermu varētu vadīt enerģētisks un fermu mehanizācijas inženieris Roberts Smilškalns. Bez iebildumiem šis amats viņam bija jāpieņem, ja tāds direktora rīkojums. Tā 1983. gada rudenī R. Smilškalns sāka vadīt kompleksu. Nebūdams zootehniķis, viņš pēc grāmatām sāka apgūt lopkopības pamatus un darba organizāciju kompleksos. R. Smilškalna vadībā, saskaņojot ar galvenajiem speciālistiem, īsā laikā pie kompleksa uzcēla lopbarības sagatavošanas šķūni, sagādāja pirmapstrādes mašīnas, maisītājus un barības sadalītājus. Nokomplektēja virtuvi. Lai barība kļūtu pilnvērtīgāka, gādāja melasi un citas piedevas, gatavoja maisījumus. Ganībās ieviesa daļēju apganīšanu. Iekārtoja jaundzimušo teļu turēšanu ārā, svaigā gaisā. Lai lopbarības sagāde kompleksā būtu neatkarīga no iecirkņa tehnikas, Roberts centās iztikt ar saviem mehanizatoru kadriem. Iegādājās mašīnas – zaļās masas pļāvējus, iekrāvējus, buldozerus, kūtsmēslu izvākšanas un lopbarību transportējamās ierīces. Arī tehnikas remontu mēģināja kārtot uz vietas. Vērtužu komplekss pirmais saimniecībā pārgāja uz vienotā darbuzņēmuma brigādi.

Sadarbojoties ar LLA speciālistiem un slaukšanas iekārtu ražotājiem, Roberts Smilškalns uzstādīja slaukšanu piena vadā 120 labākajām piena devējām, tās nedzenot slaukšanas zālē. Viss tika darīts izslaukuma kāpināšanas labā. Dažu gadu laikā kompleksu izveidoja par normāli ražojošu piena fabriku. Lieli nopelni te arī pieredzējušām mehanizētās slaukšanas meistarēm Metai Dilānei un Otīlijai Šultei, kuras agrāk startējušas rajona slaukšanas sacensībās. Kompleksa apgūšanā dalījās prasmīgā slaukšanas meistare Olga Skreivere, Monika Valaine, Aina Aišpure (vēlāk cūkkope). Pēc pieciem intensīva un radoša darba gadiem Roberts Smilškalns no Vērtužu kompleksa gatavojās aiziet. Nelīdzēja fermas kolektīva pierunāšana palikt. 1988. gada 1. oktobrī Roberts darbošanos Vērtužos pārtrauca.

Tā paša gada pavasarī pēc septiņiem gadiem lopkopības nozares vadīšanas grožus bija nolīcis galvenais zootehniķis Juris Krūmiņš, jo tika ievēlēts par saimniecības arodbiedrības vietējās komitejas priekšsēdētāju. Par galveno zootehniķi viņa vietā nāca ciltslietu zootehniķe **Maija Gercāne**. Kārtot ganāmpulka atražošanas jautājumus iecēla **Aņu Ūbeli** (Bogdanoviču) – lopkopības brigadieris, kas no 1983. gada marta vadīja 1. iecirkņa govju fermas, vēlāk cūkkopības kompleksu. Beigusī Saulaines lauksaimniecības tehnikumu, jaunā speciāliste ātri apguva lopkopības īpatnības un dokumentu sastādīšanas prasmi. Jau tā paša 1983. gada rudenī Aņa ar Juri Ūbeli dibināja ģimeni. Svinējām kāzas. Pēc sešiem Zasā nostrādātiem gadiem Ūbeļu ģimene ar diviem bērniem – Baibu un Māri – pārcēlās uz Aņas dzimto pusi Antūžiem. Tur Aņa mainīja specialitāti, pārkvalificējusies par Antūžu kultūras nama vadītāju.

Arī 80. gadu otrajā pusē tika veikti lieli kapitālās celtniecības darbi. Turpinājās ciemata kanalizācijas sistēmas veidošana. Sakārtoja Zasas parku un atpūtas zonas. 1986. g. nodeva ekspluatācijā 18 dzīvokļu māju Lauku ielā 1, pēc gada otru – Lauku ielā 3. Bērzones ražošanas iecirknī iesāka būvēt piecas “līvānietes”, ko pabeidza 1988. gadā. 1987. gada oktobrī ekspluatācijā nodeva jauno ambulances un aptiekas ēku. Notika svinīga atklāšana ar medicīnas darbinieku, celtnieku un viesu piedalīšanos. Tika būvētas arī ražošanas ēkas, veikti remontdarbi dzīvokļos un fermās. Uzcelta saimniecības jaunā, jaudīgā katlumāja. Celtniecības darbus veicināja direktors Jānis Vanags, organizēja nesen pieņemtais būvdarbu vadītājs Normunds Teicāns un pieredzes bagātais Valdis Pusbarnieks, arī Visvaldis Cišs. Visās Zasas jaunceltnēs ielikts ilggadēju celtnieku darbs. Tie bija Vasīlijs Ivanovs, Pēteris Juhnevičs, Pēteris Ezers. Galdnieki – Edgars Gaffe, Jānis Kļavinskis, Pēteris Zdanovskis. Krāsotāji – Jānis Svilpe, Imants Iesalnieks, Evalds Porietis.

Krāsotāju brigāde veica ne tikai visu jaunceltņu iekšējo apdari, bet, ja vajadzēja, strādāja arī citus celtniecības un remontdarbus. Tāpat darīja galdnieki un pārējie celtniecības strādnieki. Lai straujāk veiktos un tiktu apgūti piešķirtie līdzekļi, vienmēr pieņēma ar līgumstrādniekus. Sākumā tie bija brīvlaistie cietumnieki, vēlāk – ukraiņu brigādes.

Par darba drošību sovhozā daudzus gadus rūpējās **Andris Markots**. Viņš dzimis 1944. gadā Līvānos. Kopš 1948. gada dzīvo Zasā. Būdams universāls sportists, vadīja saimniecības un ciema fizikultūras kolektīvu. Strādāja par darba drošības inženieri. Vajadzības gadījumos vadīja arī dispečerdienestu. Andris atbildēja par civilo aizsardzību un ugunsdzēsību. Viņš iekārtoja mācību telpu ar plašiem uzskates līdzekļiem. Andris visus pienākumus veica apzinīgi un neuzkrītoši. Nepieciešamības gadījumā aizvietoja arī vienu otru šoferi. Andra sabiedriskā darbība saistījās ar spēlēšanu Zasas estrādes orķestrī, pūtēju grupā bērnu gadījumos un pūtēju orķestrī, ko vadīja viņa tēvs Jānis Markots. Valsts saimniecības “Zasa” likvidācijas laikos Andris Markots vadīja privatizācijas komisiju, rīkoja mantu izsoles sapulces. Pēc tam pagasta pašvaldība Andrim uzticēja dažādus pienākumus, kā ambulances un aptiekas transporta pakalpojumus, atbildību par Zasas parka apkopšanu, uzturēšanu un atjaunošanu.

1986. gadā gatavojos savas darba dzīves noslēgumam. Lopkopībā biju nostrādājusi 30, bet ciltsdarbu vadījusi 21 gadu. Kopējais darba stāžs Zasā 38 gadi. Uzskatīju to par pietiekamu, lai aizietu pensijā. Jubileja tika svinēta 12. maijā. Par dzīvi un darbu stāstīja mana līdzgaitniece – vetārste Alvīne Mežaraupe. Ar mākslinieciskā vadītāja Ināra Baltmaņa apsveikumiem skanēja mežrūpnieku vīru vokālā ansambļa dziesmas un kolēģu, lopkopēju un viesu uzrunas.

Mans darbs – kāds tas bija?

Gaida Svilpe

Lai saimniecībā izveidotu tīršķirnes ganāmpulku, savu darbošanos sāku no nulles punkta. Atceros, kad 1965. gada 26. aprīlī es pieņēmu ciltslietu zootehniķes amatu, no Vidzemes valsts ciltslietu stacijas Zasā ieradās vecākā speciāliste selekcionāre Anastasija Gabranova. Izdarījusi ganāmpulka dokumentu pārbaudi, viņa uzrakstīja šādu vērtējumu: “G. Svilpe pieņem uzskaites dokumentus ļoti nekārtīgus un datus apšaubāmus, ko nevar uzskatīt par pamatu. Žurnāli par jaunlopu audzēšanu nav vesti, žurnāli par mākslīgo apsēklošanu ir tikai nelielai daļai govju, gada rēķinu grāmatas nevīžīgas, nepilnīgas utt.” Šo aktu glabāju kā relikviju, jo tas liecina, cik nabadzīgs bija iesākums un cik daudz pūļu pielikts, lai izveidotu ražīgu ganāmpulku.

Tā kā saimniecībā jau vairākus gadus pastāvēja govju mākslīgā apsēklošana, man atļāva visas bezšķirnes govīs un teles ieskaitīt otrā pakāpē. Lielākajai daļai govju numuri nesakrita ar inventarizāciju. Katra šāda Latvijas brūnā govīs 2. pakāpē visu mūžu deva 3. pakāpes pēcnācējus, kuri tikai tālāk nāca 4. pakāpē un tad tīršķirnē. Lai tiktu pie tīršķirnes ganāmpulka, bija nepieciešami daudzi precīza darba gadi. Kopā ar visu komandu 21 gada laikā man izdevās izveidot šādu ganāmpulku.

Veidojot augstražīgu tīršķirnes govju ganāmpulku, galvenie priekšnoteikumi – izlase, atlase un jaunlopu audzēšana, kam pakārtota mākslīgā apsēklošana ar ālavības un leikozes apkarošanu, zooveterinārā kompleksa veidošanu un precīzu dzīvnieku individuālo uzskaiti. Šo darbu veikšanā ciltslietu zootehniķa vadībā strādāja liela lopkopības speciālistu komanda: kontrolasistenti, mākslīgās apsēklošanas tehniķi, palīgs ciltsdarbā – kartotekārs, jaunākie zootehniķi un lopkopības brigadieriem fermās, arī slaucējas un teļkopēji.

Lopkopības datu apstrādi sākumā veicām pavisam primitīvi, palīgā ņemot skaitāmos kauliņus, reizinājām uz papīra, vēlāk parādījās ar roku darbināmais aritmometrs “Felikss”, vēl pēc gadiem elektriskās skaitļojamās iekārtas, ko saimniecība nopirka visiem darbiniekiem. Kad jaunuzceltais skaitļošanas centrs Jēkabpilī 1975. gadā sāka apstrādāt lopkopības pārraudzības datus pēc “Selekss” programmas, darbs atvieglājās. Tomēr precizitāte bija jāievēro, par kļūdām bija jāmaksā. Mums tās negadījās.

Kad 70. gados izveidojās ciltslietu un mākslīgās apsēklošanas stacijas ar piena laboratoriju Viļānos, mēs no Vidzemes valsts ciltslietu stacijas tikām pārcelti uz Latgali, kur darbojās arī ciltsdarba metodiskā vadība. Šīs iestādes vecākās zootehniķes selekcionāres Mildas Pencas vadībā strādāju 20 gadus. Mūsu sadarbība bija radoša. Bez šķirības paaugstināšanas svarīgi bija vēl daudzi citi nosacījumi: pirmkārt, audzējamo telišu atlase no augstražīgākajām govīm, pilnvērtīgāka

ēdināšana un attīstības kontrole. Pateicoties vienmēr rūpīgajiem telkopējiem, dzīvsvara standartu sasniegta un pārsniegta ap 95-98% remonttelišu. Katru ceturksni telišu svēršanas sarakstos bija jāuzrāda dzīvsvara klasējums – attīstības rādītājs noteiktā vecumā.

Pāru atlasē darbu veicām kopā ar ciltslietu stacijas speciālistiem. No mūsu ganāmpulka ģeoloģiskās analīzes stacija izdalīja vaislas buļļu līniju grupas, kuras pēc dažiem gadiem mainīja. Buļļu iedzimtības kvalitātes pārbaudēm mēs saimniecībā stādījām buļļu meitu sarakstus ar attīstības un ražības rādītājiem. Ik rudenī notika ganāmpulka bonitēšana jeb dzīvnieku kompleksā novērtēšana pēc ražības, izcelšanās, tesmeņa un eksterjera (ķermeņa uzbūves), dzīvsvara, ko novērtēja ballēs. Jaunlopiem pēc izcelšanās, eksterjera un attīstības. Daudzus gadus, sastādot bonitēšanas kopsavilkumus, veidojās lieli papīru “palagi”. Tos summējot, varēja sastādīt bonitēšanas aktu. Tas bija milzīgs papildu darbs. Tad 80. gados skaitļošanas centrs veica arī govju bonitēšanas kopsavilkumu sastādīšanu. Es šo atvieglojumu gandrīz neizbaudīju, jo ciltslietas nodevu zootehnikai Maijai Gercānei.

Svarīga zootehniskās darbības daļa bija pirmieņu grupu komplektēšana un to pareizas ieslaukšanas organizēšana, grūsnās teles nododot prasmīgākajām mehanizētās slaukšanas meistarēm. Organizējām viņu apmācību. Panācām lielāku pirmieņu ražību – 83% no pieaugušo govju ražības. Nopietns darbs saistījās ar selekcijas grupu veidošanu. Telītes, kas dzimušas no visaugstākajām govīm, tika atsevišķi sagrupētas, īpaši ēdinātas, apsēklotas un nodotas labākajām slaucējām. Tas deva ievērojamu piena izslaukuma papildinājumu. Šāda ferma bija “Vilcāni” mehanizētās slaukšanas meistarē Vilmas Jurgevičas aprūpē. Bija arī grupas citās fermās.

Naudas ienākumus gūvām ar telišu pārdošanu šķirnes dzīvnieku sagādes apvienībai sūtīšanai uz PSRS dienvidu republikām. Telītes ar zemākiem rādītājiem grupējām, veicot veterinārās apstrādes, lai sagatavotu pārdošanai. Katru gadu caurmērā uz Krieviju nosūtījām ap 50 teles. Tirgoties ar šķirnes telēm atļāva tām saimniecībām, kam bija noteikumos paredzēta zooveterinārā kompleksa darbu izpilde un precīza uzskaitē.

Daļu ciltsdarba veica pārraugi jeb kontrolasistenti. Ik mēnesi izdarot piena mērīšanu un tauku satura noteikšanu katrai govij, kā arī ražības un piena tauku aprēķināšanu, tika iegūti kopējie ražības dati. Vēlāk kontrolasistentu darbu atviegloja Viļānu laboratorija, kas analīzes veica ar speciāliem aparātiem pēc mūsu nosūtītajiem piena paraugiem, bet ražības aprēķinu veica skaitļošanas centrs. Es strādāju kopā ar kontrolasistentēm Velgu Dilāni (vēlāk piena ekspeditore), Leontīni Klindžāni, Elzu Kukli, Ausmu Āriņu, Dusi Godļevsku, Rasmu Kļavinsku, Sarmīti Romanovsku, Vizmu Račkovsku, Intu Biti.

Svarīgs ganāmpulka atražošanas un ālavības apkarošanas rādītājs - teļu ieguve no 100 govīm, kas balstījās uz mākslīgās apsēklošanas darbu. Jau no 70. gadu sākuma šis skaitlis bija 83-90. Mūsu saimniecību ar apsēklošanas materiālu un metodisko palīdzību 60. gados apkalpoja Seces mākslīgās apsēklošanas stacija, bet pēc tās likvidēšanas (1969) - Daugavpils MAS. Manas darbības laikā strādājām kopā ar mākslīgās apsēklošanas tehniķiem Zentu Miglāni (vēlāk cūkkopēja), Olgu Ahramoviču, Ņinu Bantovsku, Ausmu Kalniņu, Birutu Leiskinu un Gunāru Ščegalkovu, Jāni Janaiti. Lai celtu kavalifikāciju, viņi katru gadu tika atestēti. Visilgāk Zasā strādāja Gunārs.

70. gadu otrā pusē, kad kopējais liellopu skaits saimniecībā sniedzās līdz diviem tūkstošiem, tika piešķirta kartotekāra štata vienība, vienlaikus arī ciltslietu zootehniķa palīgs. Vairākus gadus šo darbu veica kontrolasistente Silvija Romanovska, bet no 1981. gada Daina Dilāne (Dimparāne). Atskatoties uz aizvadīto laiku, jāatceras, ka ik gadus Latgales ciltslietu stacijas rīkotajos konkursos viena starp labākajām saimniecībām ciltsdarbā bija "Zasa", kas ieņēma kādu no godalgotajām vietām. Godarakstus un balvas saņēma zootehniķi, pārraugi un labākie lopkopēji.

Jau 1971. gadā ar labākajām telēm piedalījāties lopkopības izstādē Rēzeknē. 1974. gadā zootehniķu un saimniecības vadītāju saietā Ilūkstē "Zasu" sveica par izcīnīto pirmo vietu Latgales zonas jaunlopu audzēšanas konkursā. 1981. gadā es ar Dzintru Ozolu – rajona mehanizētās slaukšanas sacensību uzvarētāju – saņēmām tūrisma ceļazīmes divu nedēļu ceļojumu ar vilcienu pa Baltkrievijas un Ukrainas 12 pilsētām.

Juris Krūmiņš

Braucām arī tūrisma ceļojumos ar lidmašīnu uz Krievijas dienvidiem – Sočiem, Krimu, Volgogradu. Braucienus saimniecību darbiniekiem un zootehniķiem organizēja Jēkabpils rajona galvenā zootehniķe Vilma Pūgule. Arī saimniecības galvenā zootehniķe T. Kiopa pēc lopkopēju kvalifikācijas celšanas kursu noslēguma vai veiksmīgām slaukšanas sacensībām rīkoja lopkopēju ekskursijas pa Latviju, Igauniju un Lietuvu. Vēlāk to darīja arī Juris Krūmiņš.

Slaucējas, kas sasniegušas augstus piena izslaukumus no apkoptās govju grupas, iesaistījās rajona organizētajā klubā "Pienavots", kur bija galvenokārt mehanizētas slaukšanas meistares no Kalna Jaunzemu, Krastiņu un Vilcānu fermām.

Juris Krūmiņš, dzim. 1957. gada 8. februārī Zesas pagastā. Mācījās Zesas vidusskolā. Pēc tās absolvēšanas mācības turpināja Jelgavā LLA Zootiņģenieru fakultātē, ko absolvēja 1980. gadā. Ar tā gada 1. jūliju pieņemts darbā padomju

saimniecībā “Zasa” par 1. iecirkņa lopkopības brigadieru. 1981. gadā iecelts par galveno zootehniķi. Strādājot lopkopībā, Juris mācījās kvalifikācijas celšanas kursus. Vadot lopkopības nozari saimniecībā, Juris Krūmiņš bija arī aktīvs sabiedriska darbinieks, piedalījās kārtības sargāšanā, vadīja tautas kontroles grupu, bija ievēlēts par deputātu, iesaistījās mākslinieciskajā pašdarbībā. 1986. gada janvārī tika rekomendēts tūristu braucienam pa Vidusjūras valstīm, jo tolaik ārzemju braucienam vajadzēja vadības ieteikumu.

Kad 1988. gada pavasarī Juris no lopkopības vadīšanas atteicās, viņš strādāja dažādus darbus: bija brigadieris augkopībā, strādnieks kaltē, tad arodbiedrības vietējās komitejas priekšsēdētājs un ciema deputāts. Sākoties Atmodai, Juris aktīvi iesaistījās TF darbībā. 1990. gadā ievēlēts par Zasas ciema deputātu. Kad nostiprinājās pagasta pašvaldība, Juris Krūmiņš kļuva priekšsēdētāja vietnieks un uzņēmās arī sociālā darbinieka pienākumus.

Juris kopā ar sievu Marutu un māti Veltu audzina divus dēlus – Normundu (1988) un Jāni (1990). Abi ir Zasas vidusskolas skolēni. Saimnieciskajos darbos palīdz arī Marutas vecāki Ilga un Laimonis Šķipari.

Pēc Jura Krūmiņa valdīšanas lopkopībā nāca zootehniķe **Maija Gercāne** (Krievāne), dzim. 1950. gada 17. oktobrī Zasas pagastā. 1969. gadā Maija pabeidza Zasas vidusskolu. Viņa strādāja vairākos pagasta veikalos – Krustcelēs, Ģērķānos un Zasā. 1971. gadā Maija apprecējās ar zasieti Albertu Gercānu. Ģimenē divi dēli – Jānis un Gundars.

Maija Gercāne

1979. gadā Maija pārnāca uz sovhozu par lopkopības brigadieru. Pēc septiņu gadu prakses lopkopībā tika iecelta par ciltslietu zootehniķi. Lai specialitāti apgūtu arī teorētiski, viņa iestājās Rīgas lauksaimniecības neklātienes tehnikumā, ko beidza ar izcilību. Ar 1988. gada pavasari Maija Gercāne tika iecelta par saimniecības galveno zootehniķi, kur nostrādāja līdz paju sabiedrības privatizācijas pabeigšanai 1995. gadā.

Maijai priecīgos un grūtos brīžos līdzī dzīvojuši māte Marta Krievāne – īsts darba rūķis, kas nepārtraukti strādāja kopsaimniecības laukos un fermās. Ganot Pabēržu govju ganāmpulku, izbridusi visdziļākos purvmalas dubļus. Mātes darba tikumu mantojusi meita, arī mazdēli. Strādīga bija visa kuplā Krievānu ģimene – Martas vecāki, māsas un viņu bērni.

Bija tādi laiki, kad lielākajās saimniecībās strādāja atbrīvotie partijas sekretāri. Ar mums kopā 23 gadus cīnījās zinošs un izlēmīgs vīrs - **Viktors Timpa**. Par dzīvi un darbu 2001. gada nogalē stāsta viņš pats.

Saskarsme ar Zasu netieši radās jau dzīves sākumā, jo manu dzimšanas apliecību 1925. gada 25. augustā (esmu dzimis 30. jūlijā) izrakstīja un parakstīja Zasas

Viktors Timpa

pagasta Dzimisarakstu nodaļas pārzinis Ādams Klucis. Mana bērnība un agrā jaunība pagāja trūkumā, kas ietekmēja arī sākotnējos uzskatus par valsti un sabiedrību. 1943. gadā beidzu Slates tautskolas 7. klasi (direktors Jānis Andersons). Biju strādnieks vairākās zemnieku saimniecībās Slatē.

Uzvārds Timpa zināms no Kurzemes hercogu laikiem - tā saucies pirmais hercogistes naudas kalējs. (Viens sudraba dālderis līdzvērtīgs 90 sudraba grašiem, 18 grašu monētas sauca par timpām, 6 grašu - par zekseriem, 3 grašu - par dreijeriem). Vecākiem - Mārtiņam un Annai Timpām piederēja viena desetīna (1,11 ha) t.s. zaldātu gruntes - Krievijas cara dāvana par vectēva Jura Timpas 15 gadus ilgo dienestu ķeizara armijā. Viņš dienējis muzikantu pulka pūtēju orķestrī. Tēvs, būdams jaunākais dēls, nav iesaukts nevienā armijā. Mana māte Anna (dzim. Baltmane) nomira 70 gadu vecumā 1962. gadā, tēvs Mārtiņš 1966. gadā - 80. mūža gadā.

1944. gada 26. augustā militārā dienesta komisija Zasā mani kopā ar daudziem jaunekļiem iesauca Sarkanajā armijā. Dienēju 130. Latviešu strēlnieku korpusa 43. gvardes strēlnieku Rīgas divīzijā - 123. gvardes strēlnieku pulkā. Piedalījos kaujās

Zasieši – Jēkabpils rajona “Pienavots” kluba dalībnieki 1986. gada pavasarī. Pirmajā rindā no kreisās: Skaidrīte Vecmuktāne, cilttslietu zootehniķe Gaida Svilpe, Vilma Jurgeviča. Otrajā rindā no kreisās: Maija Kļavinska, galvenais zootehniķis Juris Krūmiņš, Mirdza Ziediņa, Marija Cērmūkša

Vidzemē, Zemgalē un pie Rīgas. 1945. gada 19. jūlijā tiku demobilizēts kā II grupas kara invalīds. Strādāju Slates pamatskolā par vecāko pionieru vadītāju, no 1946. gada aprīļa par Slates pagasta izpildkomitejas priekšsēdētāja vietnieku, bet no 1947. gada marta tiku nosūtīts uz Daudzeses pagastu par partorgu. Mani uzņēma sirsnīgi, jo pēc krievu tautības partorgiem biju savējais - latviešu puika.

1948. gada 10. oktobrī apprecējos ar lielsaimnieka meitu, tobrīd Uzvaras ciema padomes sekretāri Ilgu Arāju. Vēlāk Ilgas vecākus komisija ieskaitīja kulakos. Es šo lēmumu par kulakiem atteicos parakstīt un mani degradēja: pārcēla uz Biržu pagastu zemākā amatā, bet Edi un Jāni Arājus izsūtīja uz Sibīriju, kur Jānis Arājs 1955. gadā nomira, bet Ede atgriezās Latvijā (nomira 86 gadu vecumā).

1950. gadā biju partijas rajona komitejas instruktors, tad divus gadus rajona avīzes "Brīvā Daugava" atbildīgais sekretārs un vēlāk redaktors, bet 1953.-1954. gadā Kalna ciemā Ždanova kolhoza priekšsēdētājs. No 1954. līdz 1957. g. mācījos Skrīveru lauksaimniecības vidusskolā. Pēc tam biju agronoms kolhozā "Stars" Kalnā ciemā. Divus gadus (1959-1960) strādāju par Kalna ciema padomes priekšsēdētāju. Pēc tam biju trīs gadus kolhoza "Vienība" (Kalna ciemā) partijas organizācijas sekretārs. Kopā ar rajonā pazīstamiem šīs saimniecības vadītājiem - Dzintaru Šalupinu un vēlāk Vili Markeviču - darījām, ko varējām, lielās saimniecības attīstībai.

No 1963. gada augusta tiku ievēlēts par padomju saimniecības "Zasa" partijas organizācijas sekretāru. Šajā darbā biju līdz aiziešanai pensijā 1986. gada novembrī. Visa ģimene dzīvojām Zasā. Mūsu bērni - meita Rudīte, dēli Jānis un Arnis - beiguši Zesas vidusskolu. Visur, kur strādāju, sazinājos ar skolotājiem audzināšanas jautājumos. Ilgāku laiku biju vecāku komitejas loceklis Zesas vidusskolā. Sadarbojos ar direktorēm Veldzi Mežkokti, Ellu Vaičuli un Laimdotu Leitieti. Ārpusklases nodarbībās runāju par dzimumaudzināšanas problēmām (vidusskolas klasēs), par narkomāniju, alkoholismu un citām negācijām, kas grauj topošo personību. Īpaša vieta šajā virzībā bija direktorei L. Leitietei.

No 1965. gada par direktoru tika iecelts galvenais inženieris Jānis Vanags, kas ar neatlaidību no ierindas mehanizatora izauga līdz lielas saimniecības direktoram. Partijas sekretāram nebija administratīvo tiesību. Viņš tikai audzinātājs saimniecībā un ciemā, sava veida psihologs un vidutājs, risinot problēmas starp darbiniekiem un administrāciju, kadru izvēlē un izglītošanā, likumības ievērošanā, disciplīnas un kārtības nodrošināšanā, ģimenes jautājumos un attiecību kārtīšanā ar "augstiem" pārbaudītājiem. Manā darbības laikā lielu ieguldījumu saimniecībā "Zasa" deva direktors Jānis Vanags, galvenais dispečers Aloizījs Sinkevičs, inženieris Visvaldis Čišs, enerģētīķis Roberts Smilškalns, mehanizators Jānis Zdanovskis, agronoms Jānis Svilpe, līniju tehniskā iecirkņa vadītājs Zigfrīds Melderis, celtniecības darbu vadītājs Valdis Pusbarnieks, milicijas inspektors kapteinis Alberts Rancāns un citi sabiedriskās kārtības sargi. Pats biju saimniecisko un sabiedrisko norišu vidū.

Plaši tika izvērstas mācību darbs - uz vietas profesiju mācības, politiskās un ekonomiskās nodarbības, kā arī speciālistu neklātienes mācības, iegūstot diplomus. Jānis Vanags neklātienē apguva vidējo un augstāko inženiertehnisko izglītību. Viņš bija arī administrators, bet spēja būt arī iejūtīgs. Tandēmā ar Jāni Vanagu nostrādājām 21 gadu. Saimniecība kļuva rentabla, kaut gan nebija peļņu nesošu palīgozaru. Strādājot, augstāko izglītību neklātienē guva zootehniķe Gaida Svilpe, direktora vietnieks Aloizījs Sinkevičs, mehanizators Jānis Porietis. Augstskolu neklātienē absolvēja grāmatvede ekonomiste Valentīna Galdiņa. Vidējo speciālo izglītību neklātienē apguva vairāki speciālisti: grāmatvede ekonomiste Aina Svarāne; zootehniķes Silvija Romanovska, Daina Dimparāne, Maija Gercāne, Valentīna Krievāne, mehāniķi Arnis Timpa, Nikolajs Beļajevs, Roberts Smilškalns; agronomi Jānis Svilpe un Aivars Porietis. Vairākiem lauksaimniecības mācību iestāžu klātienes studentiem saimniecība maksāja stipendijas.

Pats esmu beidzis Ekonomikas un vispārējo fakultāti, Marksisma - ļeņinisma Rīgas vakara universitātē mācoties piecus gadus. Universitātes rektors bija ekonomikas profesors Jānis Porietis. Mācījāmies politekonomiju, lauksaimniecības un rūpniecības ekonomiku, filosofiju, starptautiskās attiecības, lekciju un mācību metodikas, arī pedagogijas pamatus. Bez manis šo universitāti beiguši arī citi zasiēši - Laimdota Leitiete, Zigfrīds Melderis, Aina Svarāne un Aina Sauša.

Kultūras un sadzīves tradīciju vadītāji bijām daudzi: Viktors Timpa, Helēna Vizāne, Jānis Grāvītis, Inārs Baltmanis, Dzintra Guļāne, Laimdota Leitiete, Henrihs Saušs, Dzidra Dadeika, Ārija Rāviņa, Gaida Svilpe, Emīlija Svarāne. Mēs organizējām profesiju un gadskārtu ceremonijas, kāzas, kristības, pilngadības, izlaidumus, dažādus svētkus un svinības, arī bēres. Ekonomiskās mācības - galveno speciālistu pārziņā. Lektoru grupas vadītājs biju es - Viktors Timpa.

Ik gadus Zāsā notika darba teicamnieku godināšana un apbalvošana, ekskursijas, arī pasākumi Otrā pasaules kara dalībniekiem. Pēc Atmodas - pasākumi kopā bijušajiem sarkanarmiešiem un leģionāriem. Kad 1986. gadā aizgāju pensijā, savu iespēju robežās darbojos pagasta pensionāru padomē. Pēc Atmodas kārtojām veco ļaužu problēmas ar paju sabiedrībām un jauno pašvaldību. Organizējām daudzas ekskursijas vecākās paaudzes ļaudīm. Padomes sēdēs aicinājām jaunos pagasta vadītājus pārrunāt problēmas. Pirms dažiem gadiem pensionāru padomes vadību pārņēma Zigfrīds Melderis.

Uzskatu, ka pēdējos 40 gados Zāsas pagasta vēsturē iezīmējušās daudzas spilgtas personības. Izcilākie ir tie, kas devuši mūža ieguldījumu, izcili veicot savus tiešos pienākumus un sabiedrisko darbu. Viņiem pienākas visu zasiēšu pateicība. Par ko? Inženierei, mežu vēsturniecei Benītai Kalniņai par Slates virsmežniecības vēstures pētīšanu, meža muzeja izveidošanu Liepās, par vietējo ļaužu likteņstāstu apzināšanu. Zāsas līniju tehniskā iecirkņa bijušajam priekšniekam Zigfrīdam Melderim par novada

Zasas vīri, kas iesaukti padomju armijā Otrā pasaules kara laikā. Pirmajā rindā: Antons Aglinskis, Staņislavs Barovskis, Oskars Krūmiņš, Viktors Timpa. Otrajā rindā: Staņislavs Upenieks, Arnis Briedis, Dmitrijs Jefimovs, Alfreds Taškovs, Jānis Dominieks, Jānis Gercāns. Trešajā rindā: Jānis Svilpe, Vilis Vāvere, Jānis Markots, Miervaldis Ziners, Rihards Kriškāns, Jānis Dzenis. 2004. gadā no šiem 16 dzīvi vairs tikai seši

telefonizāciju un iesaistīšanos gadu desmitiem ilgi un nepagurstoši sabiedriskajās norisēs. Ciltslietu zootehnikai Gaidai Svilpei par augstražīgu tūršķirnes govju ganāmpulka izveidošanu valsts saimniecībā "Zasa", par nepārtrauktu līdzdalību visos sabiedriskajos pasākumos, Tautas frontes grupas vadīšanu un pagasta vēstures pētīšanu un rakstīšanu. Ārijai Rāviņai par mūžu, kas atdots izglītības un kultūras attīstībai, kultūrvides veidošanai. Grāmatvedei Ainai Svarānei par ieguldījumu ekonomikas datu uzskaitē un Zasas saimnieciskajā attīstībā.

Arī padomju gados bija Darbs. Nevienam godīgi strādājošam nav jālabo biogrāfija. Tā mums katram likteņa vai Dieva lemta. Tautai vajadzīga saskaņa. Tad pastāvēs un plauks Latvijas valsts.

Visos saimniecības ražošanas procesos svarīga loma bija saimniecības daļas vadītājam. Šo amatu pašizliedzīgi pildīja Jānis Prodišķis, dzim. 1925. gadā Slates pagastā. Mācījies Slates pamatskolā. Ģimenē uzauga 5 bērni: Jānis un četras māsas - Elza, Velta, Aina un Zenta. No Prodišķu dziedošajiem bērniem radās vesels ansamblis. To jaunībā klausījāmies Slatē. Jānis bija piedzimis gadā, ko skāra

iesaukums Sarkanajā armijā. Laimīgi atgriezies no kauju vietām Kurzemē, Jānis Prodišķis, pastrādājis par finansistu, savu turpmāko dzīvi saistīja ar Zasu. Ieprecoties Gercānu ģimenē, kopā ar sievu Almu pārnāca dzīvot uz Zasas Saulkrastiem. 1963. gada 2. jūnijā Jāni Prodišķi pieņēma darbā Zasas sovhozā par saimniecības daļas vadītāju. Viņa pārziņā bija lielas materiālās vērtības un to sagādāšana saimniecībai.

Sākumā viesstrādnieku un talcinieku ēdināšana bija Leontīnes Staģītes, tad Veras Kazanovičas pārziņā, vēlāk dzirnavās iekārtotajā ēdnīcā pavāre bija Erna Lūļa. Kopš 1975. gada jaunuzceltajā administratīvajā ēkā darbojas moderna ēdnīca. Visos laikos par ēdnīcu darbību un kadriem rūpējās saimnieks. 1998. gadā ēdnīca kļuva individuālais uzņēmums.

Jānis Prodišķis

Jāņa Prodišķa pārziņā bija stacijā pienākušo kombinētās spēkbarības vagonu izkraušana, svēršana un nosūtīšana uz saimniecības noliktavām. Arī dažādu sabiedrisku sarīkojumu materiālā daļa bija J. Prodišķa pārziņā. Viņa darbošanās beidzās līdz ar sovhoza likvidēšanu. Gandrīz 30 šajā amatā aizvadītajos gados Jānis Prodišķis ieguva nedalītu kolēģu uzticību. Viņa taisnīgums, godīgums un principialitāte radīja paļāvību. Šis rakstura īpašības Jānis pierādīja Atmodas laikā, aktīvi iesaistoties visos notikumos.

Almas un Jāņa Prodišķu ģimenē uzauga divi dēli – Jānis un Ilgvars. Diemžēl dēla Jāņa dzīve izbeidzās pāragri – viņš jau Aizsaulē.

Alma ar Jāni iepazinās, kad viņi strādāja Aknīstes rajonā. Alma biju finanču aģente, Jānis – apdrošināšanas inspektors. Pārnākot uz dzīvi Zasā, Alma strādāja ēdnīcā, savu laiku slauca govīs Krastiņu fermā. Visus darbus darīja kārtīgi, ar augstu pienākuma apziņu. Lai sagādātu ērtākus darba apstākļus, Prodišķu ģimene pārdeva no centra 10 km attālos Saulkrastus un 1974. gadā nopirka Stabiņus. Tos pārbūvēja par ērtu un glītu māju ar saimniecības ēkām, un šī sēta ik gadus ir pagasta sakoptāko māju skaitā. Par mājas izskatu un ziedošām puķēm rūpējas dēls Ilgvars un vedekla Gunta. Viņi vada perspektīvu zemnieku saimniecību, palīgā ņemot paaugušos mazbērnus.

1987. gada decembrī apritēja valsts saimniecības trīsdesmitā gadskārta. Sovhoza pastāvēšanas 30 gados lauksaimnieciskā ražošana bija pārveidojusies līdz nepazīšanai. Piecarpus reizes palielināta graudu ražošana, gandrīz divas – kartupeļu, divarpus – piena, gandrīz piecas reizes lielāks gaļas ražošanas apjoms. Palielināts arī lopu skaits: liellopi (2,5 reizes), cūkas (7,5 reizes). Tās panākts ar zemes intensīvu izmantošanu, meliorāciju, augsnes auglības uzlabošanu, novācot akmeņus, papildinot organisko un minerālo mēslojumu. Izlīdzinātas un novāktas meliorācijas atkritumu kaudzes. Zemes kopplatība 7281 ha, tai skaitā 3540 ha lauksaimnieciski

izmantojamā. No 1095 ha ganību vairāk kā puse ir kultivētas. Samērā nabadzīgajā Zasas zemē, kas novērtēta ar 32 ballēm, nebija viegli uz simt hektāriem saražot 544 cnt piena (1957. gadā tikai 193) un 121 cnt gaļas (1957. gadā 26).

Ar spējīgu vadošo speciālistu kolektīvu direktoram Jānim Vanagam bija izdevies visās ražošanas nozarēs sasniegt augstus rādītājus. Divus kompleksos ražošanas iecirkņus šajā laikā vadīja pieredzējuši priekšnieki: 1. iecirkni – Dainis Kokins, 2. iecirkni – Elmārs Leiskins. Viņi rūpējās par laukaugu kultūru audzēšanu, lopbarības ražošanu un piegādi fermām, izrīkoja tehniku un strādniekus. Vissmagākās kravas 1987. gadā pārvadājuši un vislielākos attālumus pieveikuši saimniecības labākie šoferi: Andris Žagars, Jānis Ludāns, Guntis Jurgevičs. Darbietilpīgos periodos gan pavasara sējā, gan ražas izaudzēšanā un kopšanā, pēc tam arī novākšanā automašīnas stūri pret traktoru nomainīja šoferi: Arnis Timpa, Ilgvars Prodišķis, Jānis Aļeksejevs, Juris Bartusevičs, Jānis Nerets.

Laukkopēju darbs saimniecībā joprojām bija viens no grūtākajiem. Neatkarīgi no laika apstākļiem – lietus vai svelme – bietes jāravē, noliktavas jāiztīra, siena ķīpas jāsakrauj, smagie maisi jāpārcilā, kartupeļi jāpārļasa, jāšķiro. Cilvēku roku darbs joprojām vajadzīgs. Ar apzinīgumu un disciplinētību ikdienas uzdevumu izpildē izcēlās laukkopēji: Ilga Zvaniņa, Ausma Āriņa, Voldemārs Hartmanis, Velta Geidāne, Jevdokija Ivanova, Arnolds Liepiņš un nenogurstošās pensionāres Vilma Osīte un Emīlija Kļava.

Saimniecībā bija daudz tehnikas aramzemes apstrādāšanai, tāpēc samērā liels mehanizatoru kolektīvs. Taču atsevišķos lauku darbu periodos mehanizatoru vēl nepietika. Labāko traktoristu skaitā saimniecībā 1987. gadā bija augsnes aršanā Gunārs Zviedrāns, Aivars Gutbergs; kultivēšanā labākos rezultātus guva Nikolajs Barskovičs, Helmutis Liepiņš, Arnis Timpa, Ilgvars Prodišķis. Amonjaka iestrādē labākie bija Agris Daudzvārds, Jānis Kilbovskis; graudaugu sējā - Tālivaldis Eigims, Elmārs Zvaniņš, Vilnis Nerets, Pāvels Geidāns; kartupeļu stādīšanā vislabāk veicās Jānim Juhnevičam un Egīlam Pētersonam. Zāles pļaušanā, siena presēšanā un siena sagatavošanā veicās traktoristiem Jānim Zariņam, Jānim Juhnevičam, Jānim Aļeksejevam, Elmāram Zvaniņam, Gunāram Zviedrānam, Jurim Bartusevičam, Jānim Liepiņam, Jānim Neretam, Agrim Daudzvārdam, Mārtiņam Krievānam, Dzintaram Zālītim. Labāko mehanizatoru pulkā traktoristi Pēteris Žinka, Valērijs Lastovkis, Vilis Vāvere, Roberts Stūrāns, Aivars Kokins, Ilga Glinska.

Labākos rezultātus lopkopībā valsts saimniecības 30. pastāvēšanas gadā sasniedza slaucējas, kas no govju gadā izslauca 3500-3862 kg piena: Inta Ruško pirmieņu grupā Neretās, Marija Cērmūkša, Ilma Vecuma un Maija Kļavinska Kalna Jaunzemos, Skaidrīte Vecmuktāne Krastiņos.

Labākās audzējamo jaunlopu kopējas: Ausma Kalniņa kopā ar Martu Krievāni Neretās, kur vidējais diennakts dzīvsvara pieaugums bija 783 grami;

Skaidrītei Liepiņai 767 gramī. Nobarojamo jaunlopu kopējas: Duse Godļevska Zemtuos, gūstot 853 gramu pieaugumu, Laimdota Jaunzema Landzānos – 804 gramus. Sivēnmāšu kopēju sacensībās izvirzījās Griķupeļu cūku ferma, kur no katras pamata sivēnmātes gadā iegūti 22 sivēni. Kopējas: Ritma Eglīte, Alīda Geidāne un Zinaīda Semjonova. Līdzīgus rezultātus sasniedza arī Sīpulānu sivēnu audzētājas.

Līdz ar lopkopēju un pārējo saimniecības nozaru strādnieku ražīgu darbu palielinājās naudas ienākumi no saražotās produkcijas, pieauga peļņa, paaugstinājās rentabilitāte. Tomēr 30 gados gūtie ražošanas sasniegumi saimniecības vadību neapmierināja. Salīdzinot ar republikas labākajām saimniecībām, tie nelikās pietiekami augsti. Arī celtniecības tempi šķita par lēniem, kaut gan ar lielām grūtībām izcīnīti. Tādēļ palielinājās vēlmes. Jau 1987. gadā direktors J. Vanags pieprasīja celtniecības darbu vadīšanai jaunu speciālistu no Jelgavas LLA Celtniecības fakultātes absolventiem. Ieradās Normunds Teicāns ar sievu Baibu un diviem nelieliem puikām Gati un Tomu.

1988. gada pavasarī Zasu atstāja 2. iecirkņa vadītājs Elmārs Leiskins ar ģimeni. Viņš iecirkni bija vadījis 25 gadus: praktiķis, kārtīgs darītājs, humāns cilvēks, kolektīvā cienīts. Viņa brigāde izcēlās ar to, ka fermām piegādāja tīras bietes, labi sapsētus salmus, kārtīgi nokrāva sienu un salmu stīrpas, pilnībā piekrāva sienu šķūņus, gatavoja kvalitatīvu skābbarību. Viņš “piesedza” visas saimniecības lopbarības iztrūkumus. To vadībai vajadzēja novērtēt. Elmāra vietā palika ilggadēja palīdzē, arī praktiķe Dzintra Novika, kas turpināja vadīt iecirkni.

Pēc laika smagi saslima 1. iecirkņa vadītājs Dainis Kokins (kopš 1997. gada viņš jau Aizsaulē). Viņa vietā iecēla inženieri Jāni Meņķi – LLA Mehanizācijas fakultātes absolventu. Dažādu sakrītību dēļ šajā laikā mainījās daudzi vadošie darbinieki – gan arodbiedrības, gan ciema vadība, gan partijas sekretāri.

Nostrādājusi par galveno ekonomisti Zasā 30 gadus, 1990. gada 1. martā no darba aizgāja Zenaida Avotiņa, kad pietrūka tikai dažu gadu līdz pensijai. Lielā darba pieredze Zinai (tā viņu saucām) deva iespēju ierindoties rajona labāko ekonomistu skaitā. Prasme ātri orientēties saimniecības skaitļu aprēķinos un pielāgoties vadības prasībām deva iespēju veiksmīgi vadīt ražošanas nozares. Nespēdama izsekot direktora pieaugošajām prasībām ekonomikā, Zina nolēma darboties dēla Andra Avotiņa zemnieku saimniecībā Nagļos.

Uz saimniecības sludinājumu atsaucās ekonomiste **Irēna Golubova**, kas atlikušos gadus Zasā strādāja par galveno ekonomisti, bet pēc pārveidošanas par paju sabiedrību kārtoja visus privatizācijas jautājumus, aprēķinot un sastādot paju un privatizējamās mantas inventarizācijas sarakstus, statūtu projektu un vadot daudzas sapulces. Viņai bija jāpiedzīvo nenoteiktības un neziņas laiks, kad tika pieļauta materiālo vērtību izsaimniekošana.

Dažu gadu laikā, mainoties daudziem vadošajiem lauksaimniecības speciālistiem, mainījās arī vadības stils. Jaunie nestrādāja slikti, bet ar citām, atšķirīgām metodēm. Sākumā direktors J. Vanags izteicās, ka esot gandarīts par jauniem kadriem. Bet, kad nespēja saskaņot šīs pārveidošanas metodes, radās pretrunas, it sevišķi laikā, kad mainījās saimniekošanas forma. Visiem kopā pietrūka prasmes un objektivitātes īpašumu sadalē, pārkārtojoties uz citu saimnieciskās darbības modeli – paju sabiedrību. Īsā laikā daudz kas tika izpostīts, arī izveidotais tīršķirnes govju ganāmpulks. Līdz ar to beidzās daudzsološās, arvien augšupejošās valsts saimniecības 34 gadus garais attīstības ceļš, ko enerģiski bija vadījis Jānis Vanags. Kopā ar viņu to veidoja pieminētie un vēl daudzi nepieminētie ļaudis.

Jānis Vanags, dzim. 1937. gada 12. maijā Leimaņu pagasta (agrāk Biržu) Vārpiņās. Mācījās Bērzgala pamatskolā, pēc tam Zasas vidusskolā. Turpināja mācības Priekuļu lauksaimniecības mehanizācijas tehnikumā neklātienē. 1965. gadā J. Vanags iestājās LLA Mehanizācijas fakultātē neklātienē, ko absolvēja ar diplomdarbu par graudu kaltes būves projektu. Darba gaitas Jānis Vanags uzsāka Zasā 1958. gadā kā atslēdznieks un ierindas mehanizators. Vēlāk tika iecelts par mehānisko darbnīcu vadītāju, bet pēc galveno inženieru maiņas ar 1963. gadu rajona vadība viņu paaugstināja par padomju saimniecības “Zasa” galveno inženieri.

Kad 1965. gada nogalē Anatolijs Jermacāns nolika direktora pilnvaras, par valsts saimniecības direktoru tika iecelts **Jānis Vanags**. Viņš saimniecību vadīja turpmākos 26 gadus līdz tās pārveidošanai par paju sabiedrību 1992. gada februārī, kad Zasā bija nostrādāti 34 gadi. Šis bija lauksaimnieciskās ražošanas attīstības un intensīvas celtniecības laiks. Gadu no gada pieauga celtniecības darbi, zemkopības kultūru apjoms, lopkopības produkcijas apjoms, celtas un modernizētas fermas, attīstījās meliorācija, notika Zasas parka rekonstrukcija, uzlabojās strādājošo dzīves apstākļi, veidojās sakoptas dzīvojamās mājas un ražošanas objekti. Viss bija direktora Jāņa Vanaga gan prāta, gan sirds darbs. Viņš strādāja nenogurstoši, neskaitot darba stundas un nesaudzējot sevi.

Ierodoties darbā reizē ar speciālistiem un strādniekiem, viņš jau agrās rīta stundās bija apbraukājis laukus un celtniecības objektus, ja nepieciešams, arī fermas. Viņš visu redzēja, neko no viņa noslēpt nevarēja, vienmēr strādāja ar milzīgu atdevi. Tieši šī spēja bija vienīgā, kas izšķīra, vai cilvēks var izdarīt šķietami nepadarāmo vai ne, vai var sasniegt mērķi. Jānis Vanags savām augstajām darba spējām klāt lika arī dvēseli. Audzis mātes stingrā uzraudzībā un aprūpē, jo tēvu, iesauktu leģionā, dēls redzēja tikai agrā bērnībā. Jānis Vanags mācījies, strādājis un cīnījies, kāpjot pa karjeras kāpnēm pats saviem spēkiem. To atzinīgi novērtēja toreizējā valdība, 1985. gadā piešķirot viņam LPSR Nopelniem bagātā lauksaimniecības darbinieka goda nosaukumu.

Jānis Vanags – ilggadējais

Atnākušais pārmaiņu laiks – 80. gadu nogale un 90. gadu sākums – saimniecības vadītājiem bija sarežģīts. Zuda varas monopols. Jāsaprot, kā līdz pamatiem pārkārtoties un strauji pārveidoties. Jāprot nosargāt materiālās vērtības, kas daudzu gadu laikā tik grūti radītas. Ne katram vadītājam tas izdevās, jo bija jāpārvērtē pašam savas veiksmes. Ja Vanags arī to būtu sapratis, viņu laikam gan ievēlētu par paju sabiedrības vadītāju.

Ģimenē ar sievu Āriju, kas beigusi Zasas vidusskolu un tirdzniecības skolu un visu darba mūžu bija veikalu darbiniece, uzaudzināts dēls Aivars. Viņš pabeidza Zasas vidusskolu un absolvēja LLA Mehanizācijas fakultāti. Kopš privatizācijas laikiem ir zemnieku saimniecības “Vārpiņas” īpašnieks. Apsaimnieko no tēva mantoto zemi Leimaņos un no vectēva mantoto – Zasas Aiviekstēs. Ir iepirkta un arī rentētā zeme, kopā 300 ha.

Aivars Vanags audzē labību un nedaudz gaļas lopus. Sagādāta nepieciešamā tehnika. Viņš sniedz pakalpojumus apkārtējiem zemes kopējiem un mežizstrādātājiem. Uzbūvētas gandrīz visas saimniecības ēkas. Celniecības un tehnikas lietās Aivaram Vanagam galvenais konsultants un atbalstītājs ir tēvs Jānis Vanags, kas kopš 1994. gada ir Leimaņu pagasta padomes priekšsēdētājs. Viens no septiņiem Leimaņu pagasta padomes deputātiem ir arī dēls Aivars.

Atmoda Zasā (1988–1992)

Ar 1985. gada 15. marta PSKP CK ārkārtējo plēnumu sākās Gorbačova pārbūves un atklātības ēra, arī nacionālais pacēlums Baltijā.

1988. bija īpašs gads, kad visās Baltijas valstīs Atmoda sākās gandrīz vienā laikā. 1988. gada oktobrī dibinātā Latvijas Tautas fronte par savu formālo mērķi pasludināja pārbūves atbalstīšanu.

Iespaidīga šķita 1988. gada 7. oktobra manifestācija Rīgā, Mežaparka estrādē, dievkalpojums Doma baznīcā, kā arī 8. un 9. oktobra Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress. Pateikt vairāk par kongresā redzēto un dzirdēto likās neiespējami. 1083 delegāti pārstāvēja aptuveni 115 tūkstošus LTF dalībnieku. Gandrīz trešā daļa delegātu bija komunistiskās partijas biedri, 94% latviešu. Drīz pēc kongresa dibinājās Tautas frontes grupas un nodaļas uzņēmumos un pagastos, izvirzīja pārstāvjus rajona konferencēm.

Oktobra nogalē arī Zasā iniciatori paslepeni aicināja tautu kopā. Pirmajā saiešanā bija daudz ieinteresēto, bet oficiāli reģistrējās tikai 41 cilvēks (vēlāk šis skaits dubultojs). Daudzi bija sanākuši, ziņkāres dzīti, citi – lai pavīpsnātu, daži izmeta dzelīgas replikas vai atklāti protestēja. Otrajā saietā ievēlējām domi, grupas vadītāju un delegātus konferencei. Lai cik interesanta un pārlicinoša bija konference, kurā piedalīties tika aicināti visi saimniecību, uzņēmumu, partijas un vietējās varas vadītāji, Zasā tomēr valdīja satraukums.

“Mēs to fronti ātri izdzenāsim,” skanēja saimniecības vadītāja balss. Sākās “raganu medības”. Cerīgi ievēlētais grupas vadītājs Jāzeps Lasovskis kapitulēja. Jaunais speciālists, neminot pilnvaru nolikšanas iemeslus, bija spiests atzīt, ka te vajadzīgs cilvēks ar dziļākām saknēm Zasā. Astoņi gadi esot par maz. Man, pensionārei, nācās pieņemt Tautas frontes biedru uzticību, atzīstot savu un savas dzimtas sakņu dziļumu Zasā. Sapulci 1988. gada 26. novembrī uzskatu par LTF Zesas atbalsta grupas darbības sākumu.

18. novembrī pieteiktais mītiņš ar sarkanbaltsarkanā karoga uzvilksanu neizdevās, jo pēc LTF grupas vadītāja kapitulācijas neviens neuzdrošinājās pārņemt vadību. Inteligence stāvēja nomaļus, sapulcējusies tauta kaut ko gaidīja... Nelabvēļi priecājās, ka Tautas fronte padevusies. Karogs virs kultūras nama jumta uzvijās bez uzrunas, bez lūgšanas. Jau 1984. gada 18. novembra naktī nezināmi “pretvalstinieki” bija uzvilkuši šo aizliegto simbolu, sekoja milicija ar dzinējsuņiem un gari izmeklēšanas darbi. Nepieteikts virs Zesas dzirnavu augstā skursteņa uzvijās arī otrs karogs, sportistu uzvilks, tas vietējās varas aprindās radīja vēl lielāku neapmierinātību.

Tautas fronti tolaik, 1988. gada rudenī, tomēr neizdzenāja. Pienāca atmodas notikumiem bagātais 1989. gads. Turpinājās ziedojumu vākšana gan Tautas fronteī,

gan zemestrīcē cietušajai Armēnijas tautai, gan Zesas baznīcas ērģeļu atjaunošanai. Daudz pūļu, domstarpību un pārdzīvojumu tautfrontiešiem sagādāja gatavošanās 1989. gada 26. marta PSRS Augstākās Padomes vēlēšanām.

Viens no lielākajiem pirmā Atmodas gada pasākumiem Zasā bija atceres vakars 1949. gada 25. martā izsūtītajiem zasiem, šī traģiskā notikuma 40. gadadienā. Triju mēnešu laikā pēc liecinieku atmiņām apzinājām visus represētos zasiņus, pierakstījām likteņstāstus un lūdzām pašus piedalīties. Līdz 1990. gada 25. martam apzinājām visus Otrā pasaules kara frontēs bijušos karavīrus, rīkojām represēto ģimeņu tikšanos. Līdzīgus vakarus rīkojām arī 1991. un 1992. gadā. Par visiem šiem notikumiem var lasīt zasiņu albumā Zesas pagasta bibliotēkā. Tās ir vēsturiskas liecības par Zesas vecāko paaudžu ļaudīm. Tur pievienoti represēto, arestēto un abu karojošo armiju karavīru vārdiskie saraksti, kā arī nekur agrāk npublicētais LTF Zesas grupas dalībnieku saraksts.

Mūsu atbalsta grupas svēts pienākums bija piedalīties visās LTF organizētajās tautas manifestācijās un saietos, atjaunojot Latvijas svētku un svinamās dienas, mūsu simboliku, latviešu tautas gara un reliģiskās vērtības, liekot atdzimt nonievātajai un postā ejošai latviešu valodai. To visu mēs darījām godprātīgi, ar interesi. Nevietā ir pārmetumi, ka Atmodas sākumā dievkalpojumus sāka apmeklēt cilvēki, kas agrāk nevarēja vai negribēja to darīt. Tieši šajā laikā baznīca spēja kļūt par vietu, kur arī nereligiози cilvēki bez aizspriedumiem nāca, lai kļūtu stīprāki pret nospiedošo apkārtni.

Šodien tā jau ir mūsu vēsture. Sarkanbaltsarkanais ir valsts karogs. Lūgšana "Dievs, svētī Latviju!" - valsts himna. Tautas frontes karogs virs kluba plīvoja vairāk kā gadu - līdz 1990. gada 27. februārim, kad spēkā stājās Augstākās Padomes likums par Latvijas nacionālās simbolikas apstiprināšanu. Notika svinīga karoga iesvētīšana Zesas baznīcā. Mācītāja iesvētītā vietā pie pagastnama ar darba veterānes Māras Markotes uzrunu jaunieši tautas tērpos uzvilka valsts karogu, nomainot to pret sākotnējo Tautas frontes simboliku. Tās bija svinīgs brīdis, ļaudīm apvienojoties kopējā gājienā uz baznīcu un tur dziedot:

*Dievs, sargi mūsu Tēvu zemi,
Ka viņa ziedoša un stipra top!
Pats viņai saules mūžu lemi
Un to ar tēva uzticību kop!
Dievs, mūsu dārgo tautu svētī
Un viņu vienprātībā uzturi...*

Dziedājām arī valsts himnu "Dievs, svētī Latviju!" LTF galvenais mērķis – neatkarības atgūšana – panākta. Īsumā pārskatot cīņas ceļu līdz valstiskai neatkarībai, jāatzīst, ka piecdesmit gadu okupācija nebija paspējusi pārraut latvisko garu starp paaudzēm. Cīņā stājās kā vecie, tā jaunie.

Politiskā un ekonomiskā pārkārtošanās. Privatizācija

Vēstures pārvērtēšanas, cilvēcisko vērtību atdzimšanas, dvēseliska pacēluma, strīdu, diskusiju, manifestāciju, simbolikas un dziesmotās atmodas laiks, kā arī vēlēšanu cīņu gads bija 1989. gads. Savukārt nākamais gads iesākās ar pāreju uz noteiktu ekonomisku darbību.

Vēl bez Augstākās Padomes likuma par zemes īpašumu denacionalizāciju, tikai ar īpašu Lauksaimniecības ministrijas atļauju jau 1989. gadā veidojās pirmās tā saucamo Breša zemnieku saimniecības. Tādas bija arī Zasā. Pirmais drošminieks bija kara veterāns - invalīds Jānis Gercāns ar sievu Ņinu. Viņi bija pirmie visā Jēkabpils rajonā. Sākumā lūdza ļoti maz – tikai divus hektārus zemes, lai izganītu savas trīs govīs, jo piemājas zeme (0,5 ha) un vienai govij iedalītā ganība un pļava tika regulāri līdz centimetram pārmērīta. No tēva Antona Gercāna mantotās Ozolāres atradās nomaļā meža ielokā un nevienam netraucēja. Pēc vairākiem J. Gercāna gājieniem ar iesniegumu pēc rezolūcijas pie direktora J. Vanaga beidzot atļauja dabūta, bet darba kolektīva padome tika orientēta brezēt zemes jautājumu.

Līdzīgi, bet dažādos variantos klājās arī citiem zemes gribētājiem Zasā: Arvīdam Rāviņam, Jānim Audzītim, Zigfrīdam Melderim, Edgaram Valainim, Gunāram Kiopam. Ievilkās darba kolektīvās padomes lēmumi par zemes piešķiršanu, kavējās dokumentu nosūtīšana apstiprināšanai, pēc tam platību uzmērīšana un nospraušana. Līdz ar to izpalika zemnieku cerētā ziemāju sēja 1989. gada rudenī un ieskaitīšana Breša zemniekos.

Likums “Par lauksaimniecības uzņēmumu un zvejnieku kolhozu privatizāciju” stājās spēkā ar 1991. gada 1. jūliju, bet sagatavošanās šim notikumam sākās daudz agrāk. Jau gada sākumā lauksaimniecības ministrs Dainis Ģeģeris aicināja lauksaimniecības uzņēmumus sākt paju aprēķināšanu, bet aicinājumam nesevoja kontrole par uzdevuma izpildi.

Zasas pagasta vecākais Visvaldis Cišs 1992. gada 11. februārī rakstīja:

Jēkabpils rajona pašvaldību savienības valdes pirmajā sēdē 1991. gada 5. novembrī jau runājām, ka privatizācija laukos sākusies ar lielu novēlošanos. Pašreiz tā pieņem kārtējās kampaņas izskatu... Šādu novēlošanos piedzīvoja valsts saimniecība “Zasa”. No saimniecības vadības puses netika veikta cilvēku sagatavošana privatizācijai. Izstrādātais privatizācijas komisijas nolikums tika pieņemts nesagatavotu cilvēku pilnsapulcēs. Pajas aprēķināja par nopelnīto rubli, neņemot vērā saimniecībā nostrādāto laiku, kaut gan likums to paredzēja. Analogas kļūdas atkārtojās komisijas darbībā, sagatavojot pārveidošanas koncepciju un iespējamus statūtus nākošajai saimniekošanas formai. Ar aprēķināto paju sarakstu, privatizējamā uzņēmuma man-

tas inventarizācijas sarakstu un statūtu projektiem strādājušie un citi paju īpašnieki jāiepazīstina vienu mēnesi pirms pārveidošanas sapulces. Šodien jauno statūtsabiedrību vadītājam ir jābūt jaunam, enerģiskam cilvēkam, ar augstu intelektu, morāli un pareizu ekonomisku domāšanu. Vadītājam ir jānāk ar savu programmu, biznesa plānu, ar savu komandu ...

1992. gada 15. februārī – ar likumu nosacītajā dienā – notika valsts saimniecības pārveidošana par paju sabiedrību “Zasa”. Jaunās sabiedrības vadīšanai pieteicās trīs kandidāti: bijušais saimniecības direktors Jānis Vanags, bijušais direktora vietnieks Aloizijs Sinkevičs, bijušais celtniecības vadītājs Normunds Teicāns. Balsošanā ar paju kapitālu par J. Vanagu nobalsoja 14%, par A. Sinkeviču (viņš no amata atteicās par labu Vanagam) 12%, bet par N. Teicānu 73,5%. Šajā sapulcē tika apstiprināti jaunās biedrības statūti.

Kad 1992. gada 26. martā tika izdota paju sabiedrības “Zasa” reģistrācijas apliecība, vadību pārņēma visvairāk balsu ieguvušais Normunds Teicāns.

N. Teicānam ar nelielo darba pieredzi nenācās viegli pāriet uz nākošo saimniekošanas formu - virzīt privatizāciju uz uzņēmējdarbību. Pēc komisijas sastādītiem kustamo un nekustamo īpašumu sarakstiem tika izsludināta privatizācija par pajām. Katram saimnieciskās darbības objektam tika piestiprinātas to iekārtas, inventārs. Fermām arī lopī, traktori, automašīnas un cita tehnika, kā arī lauksaimniecības mašīnas. Paju īpašnieki pa vienam, ar ģimeni vai kooperējoties varēja pieteikties uz privatizācijai izsludinātajiem objektiem. Vispirms tā notika mazākajās fermās – lopus pārdeva par pajām. Katrs savu iespēju robežās ņēma slaucamas govīs, teles, teļus, nobarojamos bullīšus, cūkas un zirgus, dzīvokļus, individuālās mājas. Ja uz kādu objektu vai dzīvnieku pieteicās vairāki gribētāji, privatizācijas komisija rīkoja izsoles. Gadījās ļoti sīvas pārsolīšanas cīņas.

Attīstoties un paplašinoties zemnieku saimniecībām, daži zemnieki pēc traktoriem brauca uz Krieviju, daži pat savu laiku nostrādāja Krievijas rūpnīcās, lai tur nopirktu traktoru. Zasā pie tehnikas varēja tikt, tikai privatizējot visu ražošanas objektu. Tika apturēta viena otra paju dalībnieka iedomātā privilēģija. Mazāku objektu nošķiršana sākās jau 1992. gadā. Biškopsis Atis Svarāns 15. jūlijā privatizēja dravu ar bišu saimēm, biškopības inventāru un nesen uzcelto noliktavu un darbnīcu.

1992. gadā dibinājās piensaimnieku kooperatīvā sabiedrība “Zasa-Piens”, kur par valdes priekšsēdētāju ievēlēja zootehniķi Terēzi Kiopi. Sabiedrība savā īpašumā iegādājās divas piena automašīnas, pārvaldījumā pārņēma govju mākslīgās apsūklošanas un pārraugu darbu, atvēra piensaimnieku veikalu Zasas centrā, rīkoja gadatirgu. Sākumā kooperatīvajā sabiedrībā “Zasa-Piens” iestājās desmit biedri, vēlāk tā palielinājās līdz 46, tai skaitā bija arī Zasas pagasta pašvaldība ar apmēram simts piena piegādātājiem. Zasiēšiem pievienojās arī apmēram 40 Leimaņu pagasta

piensaimnieki. 1994. gadā piensaimnieku kooperatīvā sabiedrība “Zasa-Piens” tika atzīta par prēmijas “Sējējs” laureāti. Apbalvojumu par augsti novērtēto darbu saņēma arī Terēze Kiopa. Viņa sabiedrību vadīja trīs gadus. Tad atteicās, aizejot pensijā. 1995. gada 27. jūnijā kopsapulcē tika ievēlēta jauna valde, un tās vadītājs kļuva Atis Svarāns. Piensaimnieku grāmatvede visu laiku bija Ilzīte Poriete.

Šai sabiedrībai jau bija sava vēsture, uz ko atskatīties, pārvarot vairāk nekā pusgadsimta attālumu. Jau 1924. gadā Zasā bija nodibināta piensaimnieku sabiedrība ar septiņiem biedriem. Bet 1938. gadā bija 121 piena piegādātājs. Piensaimnieku sabiedrības vadītāji toreiz – Jānis Zadināns, Andrejs Rudzītis un Alberts Resnis, bet Zasas pienotavas vadītājs Jānis Barans.

Līdz ar piensaimniecības attīstību Zasas pagastā Latvijas brīvvalsts laikā nodibinājās divas lopkopības pārraudzības biedrības, ko vadīja Straumēnu saimnieks Aleksis Goldmanis. Pēc kara 1945. gadā piensaimnieku sabiedrība tika atjaunota, bet līdz ar kolektivizāciju izzuda. Nu šie tālie notikumi un senākie zasiēši rādīja it kā priekšzīmi un aicināja iedrikslēties.

1991. gada septembrī reģistrēja kopdarbības savienību “Lazda”, bet 1993. gada 26. aprīlī slēdza vienošanās līgumu ar paju sabiedrību par kokapstrādes darbnīcu privatizāciju. Radās Valda Pusbarnieka uzņēmums. Notika arī veco darbnīcu un garāžu privatizācija N. Teicāna vadībā. Zigfrīda Kalniņa ģimene – zemnieku saimniecība, nodarbojamās ar graudkopību, privatizēja Bērzones kalti un graudu noliktavas. Lielāko objektu privatizācija notika 1995. gadā. Guntis Rāviņš ar ģimeni, iepērkot pajas no paju īpašniekiem, privatizēja Vērtužu liellopu kompleksu ar visu ganāmpulku, kurš joprojām darbojas kā zemnieku saimniecība “Rainī”.

Neretu lielfermu, kur daļa liellopu tika izpārdota, par skaidru naudu nopirka uzņēmējs Alvis Mihailovs no Ķeipenes. Tā kā uzņēmējs turpmāko darbību nebija domājis saistīt ar lopkopības attīstību, bet interesējās tikai par fermas piesaistītās tehnikas iegādi, viņš zasiēšiem atļāva pareizi izaudzētās un koptās pirmpienes un pārējās grūsnās govīs mainīt pret brāķa govīm. Kas vēlējās, varēja arī nopirkt. Bet ne jau visas apmainīja. Daudzas labi koptās govīs aizveda uz kautuvi. Uzņēmēju neinteresēja arī nopirktās būves.

Lai Neretu ferma paliktu kā ražojošs uzņēmums un slaucējām saglabātos darbs, dažas speciālistes kopā ar lopkopējām organizēja paju apvienošanu fermas privatizācijai, pievienojot valsts kredītu. Bet pietrūka uzņēmības, līdzekļu un prasmes cīnīties pret vietējo ļaužu nenovīdību un neuzticēšanos: šī organizēšanās apsīka. Tā fermu zaudējām. Sīpulānu cūku kompleksam neatradās uzņēmīgs vadītājs, tāpēc grupa ļaužu, apvienojot pajas un privatizējot lielfermu, cūkas izpārdeva un visu mantu sadalīja. Bet būves tik viegli nav paņemas, tādēļ tās stāv kā sociālisma laika pieminekļi.

Grupa paju īpašnieku apvienojās, privatizējot graudu noliktavu un kalti Sīpulānos. Agronomes Dzidras Ščegalkovas vadībā tika izveidota kooperatīvā sabiedrība “Zasa-Vārpa”, kas darbojas, attīstot sēklkopību, sniedzot pakalpojumus citiem graudu audzētājiem un pārdodot lopbarības graudus. Lielākais no privatizējamiem objektiem bija jaunais mehānisko darbnīcu komplekss ar lielu daudzumu tehnikas, lauksaimniecības mašīnām un dažādu iekārtu, garāžas un daudz citu būvju, kas celtas astoņdesmitajos gados. Šī objekta privatizācijā savas pajas ieguldīja lielākā daļa mehanizatoru. Vadību šim lielajam pasākumam uzņēmās pats paju sabiedrības vadītājs Normunds Teicāns. Lai segtu lielā objekta vērtību, viņš organizēja paju iepirkšanu no ļaudīm, kuri tās vēl nekur nebija ieguldījuši.

Būdams ekonomiski domājošs uzņēmējs, Normunds Teicāns pie darbnīcām organizēja zemnieku saimniecību “Viesuļi”, pieprasot arī brīvās zemes, tā nodrošinot darbu mehanizatoriem, šoferiem un dažādu darbu strādniekiem. Tagad uzņēmums sniedz pakalpojumus zemniekiem, piemājas dārziņu un nelielo saimniecību īpašniekiem. Nodarbojoties ar graudaugu audzēšanu, lielajam tehnikas parkam 100 ha zemes bija par maz, tāpēc Viesuļu saimniecība papildus irē ap 170 ha zemes no citiem īpašniekiem. Sākuma gados graudus pārdeva, bet, attīstot cūku audzēšanu uz vietas, saražotos graudus izmanto lopbarībai. Saimniecībai attīstoties, uzņēmumā tika iekārtota sertificēta lopkautuve, kur apstrādā iepirktos un pašu saimniecībā izaudzētos mājlopus, gaļu realizējot ēdināšanas uzņēmumos vairākās pilsētās. Viesuļi Jēkabpilī atvēra divus gaļas veikalus un vēlāk arī “Gaļas namu”, kur izstrādājumus gatavo uz vietas. Zasas pagastam “Viesuļi” ir lielākais nodokļu maksātājs, kurš veic arī dažādus pakalpojumus: zemes rakšanu, ceļu greiderēšanu, sniega tīrīšanu un citus darbus. Uzņēmums nodrošina iztiku ap 50 strādājošiem, tai skaitā daudziem zasiēšiem.

2002. gadā zemnieku saimniecība “Viesuļi” pārreģistrējās par SIA. Bijušo darbnīcu teritorijā katrā ēkā notiek kāda uzņēmējdarbība – baro ap 100 cūku, kauj lopus, sasaldē kautķermeņus, gatavo izejvielas desu ražotājiem, vāra subproduktus cūku barībai, remontē tehniku. Darbojas garāžas un noliktavas, būvē jaunas celtnes, izveidots apsardzes dienests. Normunds Teicāns ir viens no septiņiem pagasta padomes locekļiem: piedalās visu lēmumu pieņemšanā un realizēšanā. Sieva Baiba ir uzņēmuma grāmatvedības darbiniece. Dēli Gatis un Toms mācās.

Kad no paju sabiedrības mantas un kapitāla daļām sešu gadu laikā bija gandrīz viss privatizēts, likvidācijas komisija izziņoja pēdējo kopsapulci. 1998. gada 17. septembrī paju sabiedrība “Zasa” beidza pastāvēt. Atlikušo mantu nodeva Zasas pagasta padomei ar 30. oktobrī sastādīto aktu un trim inventarizācijas sarakstiem: dzīvojamās mājas par summu Ls 4391,24, neprivatizētos dzīvokļus par Ls 325 un p/s “Zasa” balsstiesīgo paju īpašnieku neizņemtās pajas par Ls 879,68.

Pašvaldības izveidošana un tās darbība

Vārds “pašvaldība” vecākās paaudzes ļaudīm pazīstams no seniem laikiem. Jau 20. gadsimta sākumā, pēc Pirmā pasaules kara, veidoja pagastu pašvaldības. Tauta vēlēšanās izvirzīja pagasta padomi, tā savukārt pastāvīgi darbojošos pagasta valdi un pagasta vecāko. Zasā Latvijas brīvvalsts laikā katrās vēlēšanās pagasta padomes sastāvs mainījās, bet vecākais Jānis Balodis ar valdes locekļiem Otto Grīnbergu un Jāni Vecumu tika ievēlēti atkārtoti un darbojās līdz 1940. gadam – Latvijas okupācijai.

Pēc Otrā pasaules kara pagasti tika pārdēvēti par ciemiem. Tos pārvaldīja ciemu padomju izpildu komitejas ar lielu skaitu deputātu (ap 20). No ievēlētiem pārstāvjiem vienu izvirzīja par izpildu komitejas priekšsēdētāju. Jau iepriekš, sastādot kandidātu sarakstu, bija neoficiāli saplānots: kādām vadošajām personām deputātos jābūt, cik ierindas strādnieku, cik partijas biedru, kāda sieviešu un vīriešu procentuālā attiecība. Visu varēja paredzēt, jo izmaiņas vēlēšanās nekad nenotika. Arī ciema izpildu komitejas priekšsēdētājs iepriekš paredzēts, jo neapšaubāma bija viņa ievēlēšana. Šīs teatrālās vēlēšanas padomju laikā esmu daudzkārt pieredzējusi, būdama vairākos sasaukumos deputāte un lauksaimniecības komisijas vadītāja. Kad pārtraucu balotēties, neiztrūkstoši bija vēlēšanu komisijās.

Zasas ciemu pārvaldījuši vairāki it kā vēlēti priekšsēdētāji. 50. gadu sākumā Ādamu Upenieku nomainīja toreizējā kluba vadītāja Ausma Savčenko. Viņa vadīja deputātu pastāvīgās komisijas, organizēja iedzīvotāju uzskaiti un mājlopu turēšanas kontroli. Pieprasīja deputātu atskaites, organizēja sabiedrisko dzīvi un veica daudzus citus pienākumus. A. Savčenko nostrādāja 11 gadus.

Pēc viņas ciema vadību pārņēma Helēna Vizāne. 12 gadus būdama Zasas ciema izpildu komitejas priekšsēdētāja, viņa papildus kārtējiem vadošiem darbiem pilnveidoja sabiedriskās tradīcijas un gādāja par obligātās vidējās izglītības realizēšanu ciemā. H. Vizāne iesāka strādāt kopā ar Ildzi Vecumu. Kopš 1970. gada 20. maija Zasas ciemā un vēlāk pagastā sekretārs bija Jānis Lejnīks. Ar 1977. gada 1. jūliju par Zasas ciema priekšsēdētāju tika ievēlēts Jānis Grāvītis (skolotājs ar 16 gadu pedagoģisko darba stāžu). Vadot ciemu 9,5 gadus, viņa pārraudzībā arī civilās aizsardzības organizēšana, tirdzniecība, deficīto preču sadale, brīvprātīgo kārtības sargu vienība, jauniešu obligātais karadienests, nodokļi un nodevas. Nepieciešamība vadīt sabiedriskās tradīcijas Jāni Grāvīti padarīja šajā nozarē par profesionāli - it sevišķi mirušo izvadīšanā.

Tā mēs 45 gadus vēlējam jau iepriekš paredzētos deputātus – līdz 1989. gada decembrim, kad no katra vēlēšanu apgabala drīkstēja izvirzīt vairākus kandidātus. Noteicēja kandidātu atbalstīšanā vairs nebija kompartija, galveno vadību pārņēma Tautas frontes grupa. Šīs izmaiņas iedzīvotājos radīja neizpratni

un pat neuzticēšanos. Tāpēc dažviet apgabalos radās grūtības izvirzīt kandidātus. Cilvēki, kuriem ļaudis uzticējās, atteicās balotēties. Daudzos apgabalos balotējās pa divi un trīs kandidāti. Nepastāvēja vairs agrākais noteikums, ka rajona padomē jābūt ievēlētiem saimniecību vadītājiem un lielu uzņēmumu direktoriem.

Sakarā ar šo apjukumu un vairākiem kandidātiem uz vienu vietu vēlēšanas notika vairākās kārtās. Zasā otrā kārtā tika izsludinātā 1990. gada janvārī. Divdesmit apgabalos ievēlēja trīs kompartijas deputātus, pēc dzīves vietas principa – 8, LTF grupas pārstāvēja deviņi deputāti. 1990. gada 8. februārī likumā paredzētajā laikā tika sasaukta deputātu sesija, lai ievēlētu ciema izpildkomitejas priekšsēdētāju. Pieteicās trīs kandidāti: Jānis Grāvītis, Ildze Vecuma un Visvaldis Cišs.

Vērtējot vadošā darba pieredzi, spējas un zināšanas, balsu vairākums bija par labu Visvaldim Cišam. Ar to dienu viņš metās tolaik lielajos Atmodas ekonomiskajos un politiskajos pārkārtojumos. Daudz kas bija neskaidrs, kad pašam jāmacās un jāmainās. Līdz ar jaunajiem likumiem, kad vara pamazām lielsaimniecību vadītājiem slīdēja no rokām, sākās pretdarbība un intrigas pret pagasta vadītājiem. Vājākie un nezinošākie pakļāvās, stiprākie noturējās.

Ar pagasta vadītāja gudru prātu un stipru palīgu – pieredzes bagāto grāmatvedi Ainu Svarāni – izdevās pierādīt pašvaldību vajadzību. Tomēr deputātu sadarbībā radās plaša. Lauksaimniecības uzņēmums ar gadu gaitā nostiprinātu ekonomisko bāzi līdz šim pagastā bija turējis monopola tiesības. Tāpēc pagasta pašpārvalde ar vāju ekonomisko pamatu, tapšanas stadijā esošu budžeta formēšanu un privāto saimniecību attīstīšanu bija kaut kas jauns un vecajai birokrātijai nepieņemams.

No 20 ievēlētajiem deputātiem pamazām izveidojās pozīcija ar 13 deputātiem, kuri savu darbību virzīja pēc jaunā pašvaldības modeļa. Opozīcija ar septiņiem deputātiem uzskatīja, ka Zasai nav jābūt pirmajam pagastam jaunievedumu realizēšanā. Pozīcijas deputāti: Visvaldis Cišs, Normunds Teicāns, Pēteris Naglis, Jānis Audzītis, Juris Krūmiņš, Ilgvars Prodišķis, Guntis Rāviņš, Juris Valainis, Dainis Kokins, Sanita Ozoliņa, Imants Berkmanis, Dzidra Dadeika, Dzintra Novika. Opozīcijā: Jānis Vanags, Ildze Vecuma, Indra Gaugere, Aldis Sviķkalns, Vija Roze, Jānis Grāvītis, Ināra Ozoliņa.

Lai gan opozīcija bija skaitliski mazāka, tās iedarbība dažādos veidos izvērtās spēcīga. Lai paplašinātu savas līdz šim tik ierobežotās piemājas saimniecības, zasiēšiem radās vēlēšanās palielināt izmantojamās zemes platību. Zesas deputāti savos vēlēšanu apgabalos sastādīja sarakstus, cik lielā platībā katra ģimene vēlas izmantot zemi, lai nodrošinātu ar barību mājlopus. Izskatot šos deputātu iesniegumus valsts saimniecības “Zasa” ražošanas apspriedē (vadīja direktors J. Vanags), 1990. gada pavasarī zemes papildus ierādīšana tika noraidīta. To pamatoja ar ekonomiskiem aprēķiniem par tehnikas trūkumu, tās nolietojumu un

mehанизatoru mazo skaitu. Tad pagasta valdes pozīcija ar vecāko V. Cišu nolēma dibināt uzņēmumu “Zasa-Agro”. Par vadītāju izraudzījās pieredzējušu mehāniķi enerģētiķi Robertu Smilškalnu.

Lauksaimniecības ministrijā pieprasītajai un iedalītajai, tolaik lētajai tehnikai – 10 traktori, graudu kalte, viens kombains, divas automašīnas un agregāti – tika atrasts arī finansējums: 100 000 rubļu kredīts. Kad pēc pirmo traktoru un mašīnu saņemšanas kārtoja dokumentus nākošajam sūtījumam, Lauksaimniecības ministrijā bija iesūtīts Ekonomikas institūta izstrādāts aprēķins, ka pašreizējais tehnikas nodrošinājums pilnībā apmierina lauksaimniecisko ražošanu Zasā. Tādēļ jaunas tehnikas iepirkšana nav nepieciešama. Tas bija pilnīgā pretrunā ar iepriekš ražošanas sapulcē nolemtu. Vēlāk izrādījās, ka Ekonomikas institūts par šo “aprēķinu” no valsts saimniecības “Zasa” saņēmis 15 000 rubļu. Tehnikas piegāde pagastam tika pārtraukta. Arī “Zasa-Agro” uzņēmums vairs nevarēja darboties. Zasiējiem zuda pēdējā iespēja tikt pie lētas un jaunas tehnikas, bet cenas tolaik ar katru dienu pieauga. Zemnieki braukāja pa Krieviju, pirkdami vecus traktorus.

1991. gads Zesas pašvaldībai lika pārdzīvot vēl daudzus citus smagus pārbaudījumus. Bija vairākas finanšu revīzijas, sūdzību pārbaudes, slēgtas un atklātas sapulces pagastā un ārpus tā, “apaļā galda” sarunas rajona avīzes redakcijā un kritiski raksti. Tas bija nemierīgais pirmspuča laiks, kad par neatkarības pasludināšanu tikai zilējām, bet likumi mainījās ik dienas. Veidojot pagasta pašvaldību, bija jāpārkarāto vadības struktūra. Pusotru gadu pēc vēlēšanām ciema padomi un izpildu komiteju vadīja priekšsēdētājs vienā personā, tikai sesijās piedalījās visi 20 deputāti. Bet 1991. gada vasarā bija jāievēl pagasta valde ar priekšsēdētāju. Deputātu tiesības bija pārvēlēt to pašu iepriekšējo vai izvirzīt citu no deputātu vidus. Opozīcija šim amatam gatavoja toreizējo partijas sekretāru Jāni Grāvīti.

Tautas frontes grupa vairs oficiāli nedarbojās, tomēr bijušie aktīvākie tautfrontieši īsi pirms izšķirošās deputātu sesijas aicināja iedzīvotājus uz paplašinātu apspriedi un pārliecinoši lika saprast – vērojiet, kas notiek Zasā! Neskatoties uz opozīcijas “blokādi”, 1991. gada jūlijā ar deputātu balsu pārsvaru par pagasta valdes priekšsēdētāju atkārtoti ievēlēja Visvaldi Cišu. Mainot amata nosaukumu, pagasta valdei un komisijām vieglāk strādāt nekļuva, jo pašiem bija daudz jāmacās. Pēc augusta puča neveiksmes Maskavā, pēc pārmaiņām Rīgā arī Zasā viss nomierinājās. Opozīcija savus viedokļus sāka mainīt. Ievērojams preču trūkums deputātiem lika apzināt un izstrādāt tirdzniecības programmu. Pirmās nepieciešamības preces saņēmām uz taloniem. Deputātu redzeslokā bija arī brīvo zemnieku saimniecību veidošanās un privatizācija.

Nākamo vietējo padomju vēlēšanas valdība izsludināja 1994. gada 29. maijā. Eksdirektors Jānis Vanags tolaik jau bija galvenais inženieris kolhozā “Mežgale” Leimaņu pagastā, bet paju kapitāla daļas īpašnieks un deputāts Zasā. Viņš

kandidēja par deputātu Leimaņu pagastā, tāpēc Zasā vairs nevarēja tikt ievēlēts. Zasā, piedaloties trim vēlēšanu apvienībām, deputātu kandidāti bija mainījušies. Tomēr darbojās vēl daži cilvēki, kas pūlējās saskatīt nelikumības vēlēšanu komisijas rīcībā un centās panākt, lai vēlēšanas atzītu par nelikumīgām un atceltu. Lai cik uzmanīga bija vēlēšanu komisija, tomēr neskaidrības ar kādas vēlētajas pilsonību bija par iemeslu, lai komisiju iesūdzētu tiesā un vēlēšanas atzītu par nenotikušām. Ar tiesas lēmumu nozīmēja jaunas vēlēšanas 1994. gada 4. septembrī. Tika mainīts vēlēšanu komisijas sastāvs.

Visvaldis Čihs – Zasas pagasta padomes priekšsēdētājs kopš 1990.gada

Sakarā ar vēlēšanu likuma izmaiņām 1994. gada 4. septembrī ievēlēja pagasta padomi septiņu cilvēku sastāvā. Par V. Čišu nobalsoja par 100 cilvēkiem vairāk nekā pavasarī (provokācija iedarbojās pretējā virzienā). Pēc vēlēšanām sākās septiņu padomes locekļu viedokļu normāla saskaņošana un pagasta pašvaldības koleģiāla darbība. Visvaldim Čišam visos saimnieciskās pārkārtošanas apstākļos pietika prasmes un izturības, attaisnojās viņa teiciens: “Laiks visu noliks savās vietās.”

Vietējo padomju vēlēšanas 1997. gadā bija daudz mierīgākas. Bet 2001. gadā ievēlētie 7 padomes locekļi vairs nedalījās pozīcijā un opozīcijā, bet visi V.Čiša vadībā lietišķi apsprieda pagasta dzīves jautājumus. Ar Visvalda Čiša objektīvo vadības stilu un aktīvu darbošanos Zasas pagasts ir sasniedzis ievērojamus

panākumus. No 2001. gada vēlēšanām Zasas pagasta vadība ir šādā sastāvā: **Visvaldis Cišs** – padomes priekšsēdētājs (kopš 1990. gada), **Juris Krūmiņš** – vietnieks, sociālās aprūpes vadītājs, **Normunds Teicāns** – uzņēmējs, z/s “Viesuļi” īpašnieks, **Edvīns Grauzs** - Zasas vidusskolas direktors, **Aldis Sviķkalns** – mežzinis; **Sarmīte Upeniece** - vēstures un ģeogrāfijas skolotāja, muzeja vadītāja; **Ilgvars Sinkevičs** – meža tehniķis. Visi padomes locekļi ar augstāko izglītību, prasmīgi vada savas iestādes un uzņēmumus, godīgi izpilda deputāta pienākumus pagasta padomē.

Viena no Zasas pagasta pašvaldības iestādēm kopš 1992. gada – bērnudārzs “Vāverīte” Liepu ciematā. Iepriekš tas darbojās kā mežrūpniecības saimniecības bērnudārzs. Ēka būvēta pēc tipveida projekta, būvdarbus veica ukraiņu celtnieku brigāde. Atklāšana notika 1973. gada 13. martā. Lentu pārgrieza Slaters MRS

Zasas pagasta padome

Pirmajā rindā no kreisās: Visvaldis Cišs, Sarmīte Upeniece, Juris Krūmiņš.
Otrajā rindā: Aldis Sviķkalns, Ilgvars Sinkevičs, Edvīns Grauzs, Normunds Teicāns

direktors **Indulis Kamoliņš**, atslēgas saņēma bērnudārza vadītāja **Ārija Kozuliņa**. Četras lielas, gaišas istabas paredzētas mācībām un rotaļām, apgādātas ar bagātīgiem uzskates līdzekļiem un rotaļlietām. Šīs telpas nodeva pirmajām audzinātājām **Irmāi Lejiņai** un **Dzintrai Alužānei**, muzikālajai audzinātājai **Klārai Erdlānei**.

Jaunā dārziņa pirmie iemītnieki bija 27 bērni, kas tika sadalīti četrās grupiņās. Mēneša laikā atvēra arī mazbērnu grupu 20 mazuļiem. Tas bija diennakts

bērnudārzs, kur bērni, atvesti no tālākas apkārtnes, uzturējās visu nedēļu. Darbinieki strādāja divās maiņās, naktsmieru uzraudzīja trešā auklīte. Jau pirmajā pavasarī pēc dārznieka Počkas projekta darbinieki kopā ar bērnu vecākiem iekārtoja apkārtni, iestādot dzīvžogus, ābelītes, ogu krūmus, baltegles, izveidoja zālājus un celiņus, pagalmā ierīkoja nelielu baseinu ar strūklaku. Kad 1975. gada 1. decembrī Slatē MRS pievienoja Jēkabpils mežrūpniecības saimniecībai, arī bērnudārzs “Vāverīte” pārgāja Jēkabpils MRS īpašumā. Bērņus uz šejieni veda pat no Jēkabpils pilsētas.

Bērnudārzs “Vāverīte” Zasas pagasta Liepu ciematā

14 gadus bērnudārzu “Vāverīte” vadīja Ārija Kozuliņa. Kopā ar pirmajām audzinātājām sākuma gados strādāja arī Skaidrīte Liepiņa un Skaidrīte Vībāne, 12 gadus audzinātāja bija Maija Krištobāne, 18 gadus – Elga Miglāne, 16 gadus – audzinātāja, saimniecības daļas vadītāja un grāmatvede Monika Riekstiņa. Jau būdama pensijā, skolotāja Klāra Erdlāne daudzus gadus bija muzikālā audzinātāja. 90. gados šo priekšmetu mācīja jauni audzinātāji – Dzintra Guļāne, Sandra Radiņa un Jānis Zarenieks.

Apkalpojošā personāla pašreizējākie darbinieki: auklīte Olga Bandere, pavāre Dzidra Vībāne, veļas mazgātāja Lilita Smiltnece. Dažādus darbus veica Antonija Vētriņa - auklīte, pavāre, veļas mazgātāja un kurinātāja. Rita Plocāne gandrīz 25 gadus bija auklīte, audzinātāja, arī medmāsa, Irēna Zeltiņa gandrīz tikpat ilgi nenogurstoša medmāsa, audzinātāja, arī saimniecības daļas vadītāja, 21 gadu bērnudārzā strādāja audzinātāja Dzintra Leitiete, no tiem 14 pēdējos gadus bija dārziņa vadītāja. Septiņus gadus audzinātājas bija Mairita Strika, Vita Zvaniņa. Auklītes – Ausma Paģire, Astrīda Ābele, Valentīna Ziemele, Veronika Ķikste, Veronika Lāce, Rita Kellerte. Kurinātāji – Skaidrīte Uljanova, Jāzeps Čeičs, Jānis

Ķiploks, Leonīds Maļavka. Pavāres – Anita Minakovska, Ņina Hodjuka. Veļas mazgātāja Janīna Čeiča. Saimniecības daļas vadītāja Līvija Štolniece. 90. gadi bērnodārza vēsturē atnāca ar īpašnieka maiņu un arī nelielām kadru izmaiņām. Strādāja audzinātājas Ligita Kalniņa, Ingūna Klaucāne, Anda Alužāne (Svarāne), Vivita Pudāne. Auklītes - Iveta Romanovska, Marija un Vita Zemņickas. Kurinātāji – Jānis Leitietis, Ārijs Timofejevs.

Sakarā ar Jēkabpils MRS piedāvājumu un Zasas pagasta valdes lēmumu bērnodārzs “Vāverīte” ar 1992. gada 1. jūliju tika pārskaitīts Zasas pagasta bilancē. Šajā laikā dārziņā darbojās jaukta vecuma bērnu grupa (1-7 g. v.). Tad strauji samazinājās bērnu skaits, bet, sākot ar 1994. gadu, atkal nedaudz palielinājās, tāpēc atvēra otru grupu. Pirmsskolas vecuma bērni bija jāgatavo skolai.

Ar 2000. gadu bērnu skaits “Vāverītē” atkal samazinājies. 2001. gadā šo iestādi apmeklēja tikai 10 bērni. Tāpēc Zasas pagasta padomes lēmums: ar 2002. gada 1. janvāri bērnodārzu “Vāverīte” slēgt. Tā beidzās gandrīz 30 gadus garais šīs jaukās iestādes darbības laiks. Bērnodārzs “Vāverīte” kopā ar bibliotēku, MRS un sakaru nodaļu bija Liepu ciemata kultūras centrs. Tagad dzīvīguma un kultūras salīņa Liepās ir tikai meža muzejs.

Viens no redzamākajiem uzņēmumiem Zasā ir individuālais ģimenes uzņēmums “Dzirnupe”. To vada Vera Jurgeviča (Bernāne), dzim. 1962. gadā Preiļu rajonā daudz bērnu ģimenē. Vēlāk Bernānu ģimene pārcēlās uz dzīvi Jēkabpils rajona Leimaņu pagastā

Vera mācījās Bērzgala pamatskolā, bet 1980. gadā absolvēja Zasas vidusskolu. Pēc tam ar izcilību beidza Vecbebru tehnikumu kā pavāre-ēdienu tehnoloģe. Uzsākot darba gaitas Zasas sovhoza ēdnīcā, Vera skolas atzinību attaisnoja. Prasmīgo pavāri un garšīgu ēdienu gatavotāju pamanīja jau sākumā, kad viņa vēl strādāja vecāko pavāru Ināras Ozoliņas, Maijas Liepiņas un Mudītes Vecmuktānes vadībā. Darbiniekiem mainoties, drīz Vera kļuva par ēdnīcas vadītāju. Kad 1998. gadā ēdnīcu privatizēja, “Dzirnupe” kļuva par Jurgeviču ģimenes uzņēmumu. Veras vīrs Guntis Jurgevičs (dzimis zasiētis) piegādā ēdnīcai produktus un palīdz smagākajos darbos. Dēls Ugis mācās Zasas vidusskolā, vasarā savā dārzā audzē dārzenus ēdnīcai.

Vera kopā ar četrām palīdzēm gatavo garšīgas maltītes, tirgo gaļas izstrādājumus un citus produktus. Pie Veriņas (tā viņu saucam) var pieteikt dažādus pasūtījumus un rīkot viesību galdus jubilejās, kāzās, bērēs vai citos gadījumos. Ēdnīca spēj paēdināt pāri par 100 viesu. Te darbdienās divās maiņās pusdieno vidusskolas audzēkņi. Lainpā apkalpošana, bagātīgais piedāvājums un mērenas cenas ir zasiēšu un plašākas apkārtnes ļaužu ieguvums. Uzņēmums ir viens no lielākajiem nodokļu maksātājiem pagasta pašvaldībai.

Patlaban pagastā notiek ainaviski vērtīgo teritoriju apzināšana un saglabāšana, vietējo iniciatīvas grupu veidošanās un darbība. Arī lauksaimniecības vides sakārtošana, zemkopības nozaru ekonomiskā dažādošana.

Tūrisma kalpo viesu māja “Bērzemnieki” un Zasas parks.

Ar biškopību nodarbojas Ata Svarāna saimniecība.

Austersēņu audzēšana – Kursiešu ģimenes uzņēmums.

Briežu dārzs – mednieku klubam “Rūcāni”.

Zivju dīķi – Arvīda Rāviņa saimniecībā.

Meža stādīšana un kopšana – Jāzepa Šnikera Ziemeļniekos.

Zemeņu audzēšana – Audzīšu zemnieku saimniecībā “Stiebriņi”.

Gaļas tirdzniecība un kulinārija – Normunda Teicāna uzņēmumam “Viesuļi”.

Ēdināšana un kulinārijas preču gatavošana – Jurgeviču uzņēmumā “Dzirnupe”.

Tirdzniecība veikalā “Līdums”, kas ir Grandānu ģimenes individuālais uzņēmums. Autoveikala pakalpojumus organizē Ludānu ģimenes saimniecība “Noviki”.

Piena ražošana Rāviņu ģimenes zemnieku saimniecībā “Raiņi”.

Kokapstrāde un bārs – Aigara Aišpura uzņēmumam “Degsme”.

Piena savākšana un veikals – kooperatīvai sabiedrībai “Zasa-Piens”.

Sēklu audzēšana un graudu apstrāde – Dzidras Ščegalkovas kooperatīvai sabiedrībai “Zasa-Vārpa”.

Mežizstrāde – Daiņa Kiopa zemnieku saimniecībā “Endzelnieki”.

Latvijas–Zviedrijas kopfirmas SIA “LATSIN” filiāle (vadītājs Modris Iraids), VAS “Latvijas meži” Dienvidlatgales novada mežniecības mednieku saimniecība.

Arī Zasas pagasta pašvaldībai pieder daži uzņēmumi. Apkures, ūdens un elektroenerģijas apgādes uzņēmums “**Jauda**” (vadītājs Juris Putnis). **Zasas aptieka**, kur tirgošanā medikamenti un arī veterinārmedicīnas piederumi (vadītāja Inese Putraima).

Zasas pagasta pašvaldības pārziņā ir izglītības un kultūras iestādes: Zasas vidusskola, kultūras nams, bibliotēkas un muzeji.

SIA "Ziemeļsusējas briežu dārzs" (mednieku kluba "Rūcāni" īpašums)

Dzintras un Gunta Rāviņu zemnieku saimniecības “Raiņi” piena ražotne

SIA "Viesuļi" – Normunda Teicāna īpašums Zasā

Sertificēta lopkautuve un cūku nobarošanas korpuss

Normunda Teicāna gaļas nams Jēkabpilī

Normunda Teicāna kafējnīca jaunuzceltajā Jēkabpils autoostā

Zasas medicīnas centrs

Ģimenes ārsta palīdzē Irēna Raubiška izmeklē savus pacientus

Zasas medicīnas centrs pakalpojumus sniedz arī apkārtējo pagastu ļaudīm. Nepieciešamos medikamentus sagādā un izsniedz apmeklētājiem aptiekas vadītāja Inese Putraima

Blakus veselības centram jaunā sporta halle

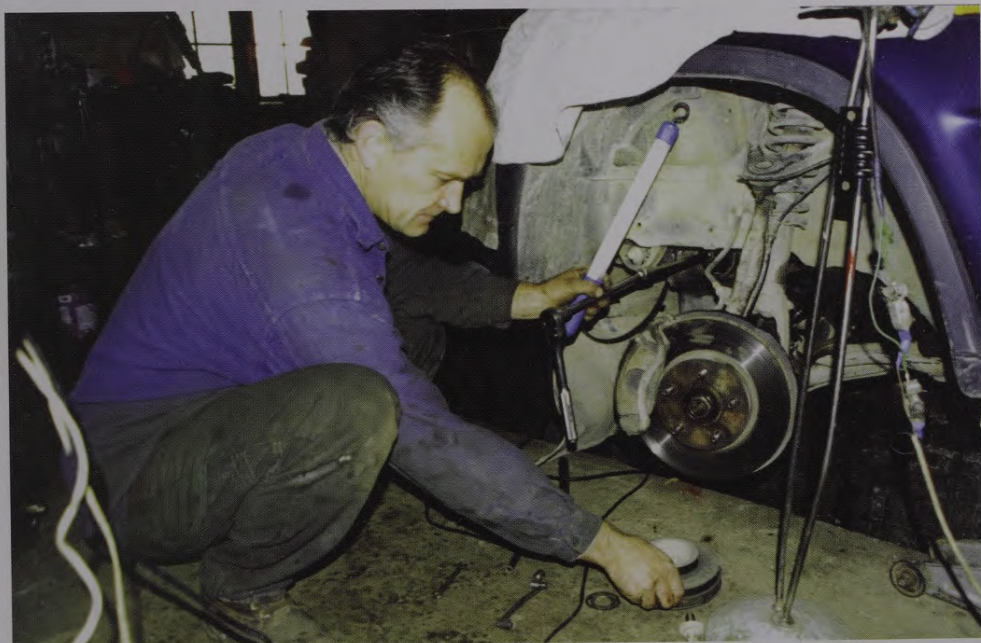

Latvijas–Zviedrijas kopfirmas SIA “LATSIN” filiāles
Akmeņāru kokapstrādes darbnīca meistara Ojāra Geidāna pārziņā

Daiņa Kiopa SIA "Jaunendzelnieki" mežizstrāde

Jura Bartuseviča autoremontdarbnīca

Zemnieku saimniecības “Endzelnieki” koksnes apstrādes mehāniskajā ceļā

Struktūrvienības vadītājs Andris Pētersons

Valsts akciju sabiedrības "Latvijas valsts meži" Dienvidlatgales novada
mežniecības saimniecība Zasas pagasta Putreniekos

SIA "Dzirnupe" ēdnīca,
veikals un kafejnīca

IZMANTOTIE MATERIĀLI

1. Zasas pagasta teritoriālās plānotājas Raismas Brandules 2001. g. izstrādātā “Jēkabpils rajona Zasas pagasta attīstības programma”.
2. Zasas vidusskolas muzeja materiāli par Zasas un skolas vēsturi. Albums “Zasas novads”. 1905.–1958.
3. Izdevumi “Zasas Pagasta Ziņas”, 1995.–2002.
4. Juris Urtāns un Andis Vilks “Zasas Antūžu senkapi”, 1991.
5. Daugavpils Pedagoģiskā institūta studentes Melitas Svilpes-Vuškānes kursadarbs par Zasas parka vēsturi un dendrofloru. 1986.
6. Jānis Zilgalvis “Daugavas muižas 18.-20. gs.”
7. Latvijas Zinātņu akadēmijas Folkloras krātuves materiāli no Zasas skolēnu burtnīcām, 1936.–1937. gads.
8. Latvijas Valsts arhīva materiāli par Zasu un Greigu dzimtām.
9. Jēkabpils Vēstures muzeja fondu materiāli par Zasas pagastu un ievērojamām Zasā dzīvojošām personībām.
10. Izglītības pārvaldes un Jēkabpils zonālā Valsts arhīva materiāli par Zasas vidusskolas skolotājiem.
11. Ādama Kluča “Dienasgrāmata” par Zasā nostrādāto laiku 1921.–1940.gadā.
12. Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Jēkabpils rajona inspektora Jāņa Amata izraksti Zasas novadu.
13. Jānis Britāns, Zasas vidusskolas 1. izlaiduma absolvents, bijušais laikraksta “Cīņa” redaktors: “Atmiņu apraksti par Zasu 1945.–1950.”
14. Zasas evaņģēliski luteriskās draudzes izdevumi “Zasas Draudzes Vēstis”.
15. Zasiņu atmiņu stāstījumi, pierakstīti dažādos laikos.
16. Jāzeps Ločmelis, telekomunikāciju inženierzinātņu doktors, telefona tīkla muzeja vadītājs: “Telekomunikāciju speciālisti”.
17. Dignājas novadpētnieku albums “1905. gads Dignājā”, 1974.
18. Pētera Silapētera (1894–1989) apraksti par revolūcijās, karos, Sibīrijas lēģeros piedzīvoto.
19. Padomju saimniecības “Zasa” brošūras “Darba ceļi 30 gados” un “Sociālās un ekonomiskās attīstības rādītāji”, 1988.

SIA "TOMSONU NEKUSTAMIE ĪPAŠUMI"
PĒRK, PĀRDOD ĪPAŠUMUMS VISĀ LATVIJĀ
&
KONSULTĒ ŠAJOS JAUTĀJUMOS

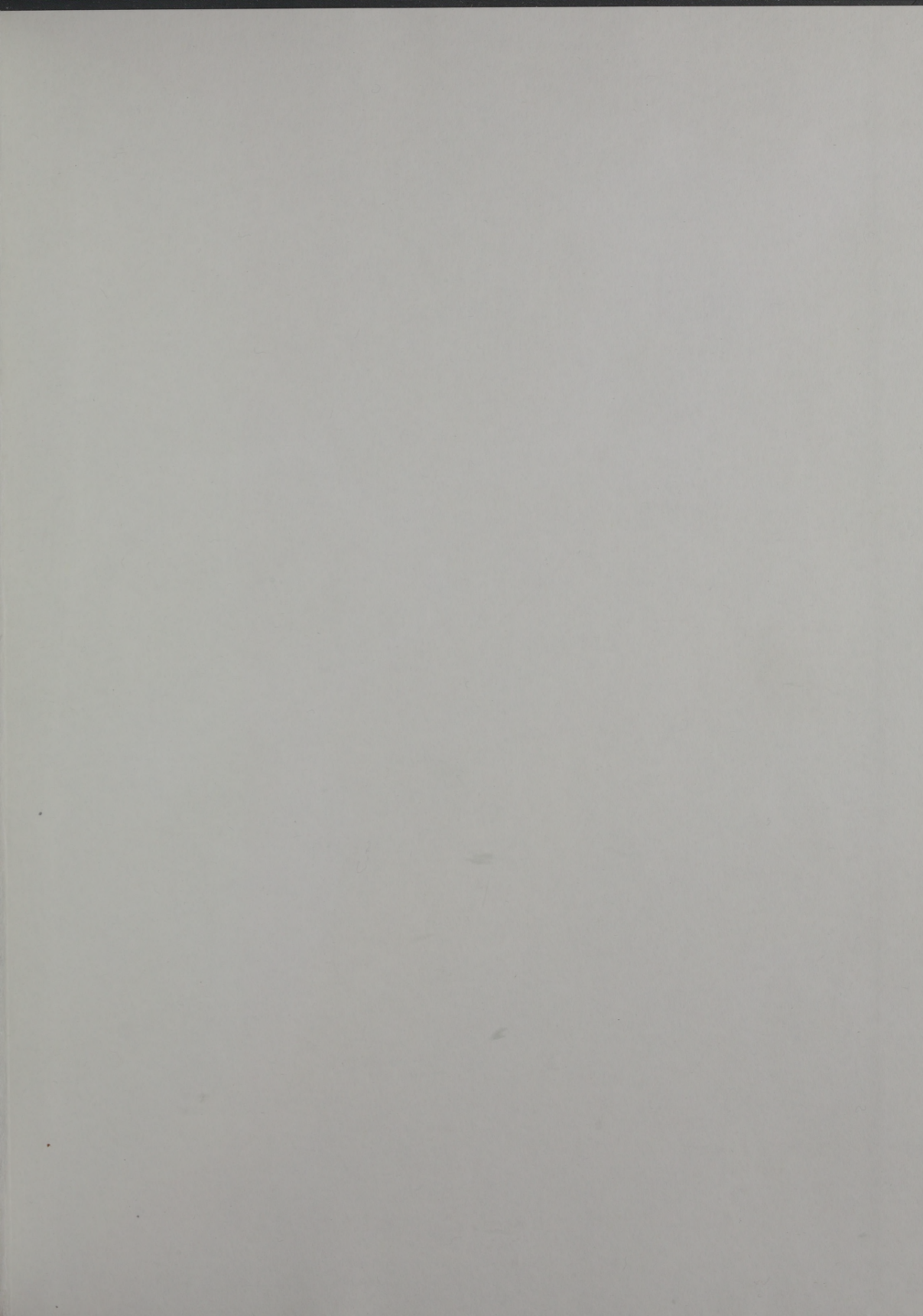

TOMSONA
NEKUSTAMIE ĪPAŠUMI

Tomsona ielā 15 – 1, Rīga, LV 1013
Tel./Fakss: 7373433 • Mob. 9495678
E-mail: tomsona@tomsona.lv • www.tomsona.lv

Ls-61-

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307033744

2007-5

162

ZASA UN TĀS LAUDIS SĒLIJAS NOVADĀ

Grāmatā “Zasa un tās laudis Sēlijas novadā” Gaida Svilpe sniedz dokumentālu sava novada raksturojumu.

Autore dziļām saknēm ieaugusi Svarānu un Robežnieku dzimtās. Jau no skolas gadiem Gaida Svilpe ir aktīva sabiedrisko darbu veicēja, savu novadnieku likteņgaitu apzinātāja, un rūpīga vēsturisko notikumu aprakstītāja. Bagātais darba mūžs pavadīts Zasā.